Digitized by Google

EX BIBLIOTHE
SEMINARII S. IR
LUGDUNENS

7222

M 8·2 bis f. 1479

Limbach

(Philippus van)

PHILI

VE

REL

CHE

ICA

ERUL

B

Apud JOH

PHILIPPI A LIMBORCH

DE 336051

VERITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ AMICA COLLATIO

CUM

ERUDITO JUDÆO.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1896

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON

BASILEÆ,

Apud JOH. RUDOLPH IM-HOFF.

M DCC XL.

7222
M 8.2 bis f. 1479

Limbach

(Philippus van)

Digitized by Google

PHILIPPI

VEI

ELI

CHR

ICA

ERUD

B A

Apud JOH.

PHILIPPI A LIMBORCH

DE 336051

VERITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ AMICA COLLATIO

CUM

ERUDITO JUDÆO.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1895

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON

BASILEÆ,

Apud JOH. RUDOLPH IM-HOFF.
M DCC XL.

PRÆ

CT

volo Lec

Iſputatio
choata eſ
lucem ad
di judiciu
vatim int
e religionis v
Intentio Ju
propoſitis li
, nullas eſſe
onis Chriſtia
iſmo, perſua
ue non exig
eantur. Q
docte ſe ge
ta, quibus
re ſolent, p
, ex iiſque

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Benevole Lector!

DIſputatio hæc neutiquam fuit inchoata eô conſilio, ut publicam lucem adſpiceret, totiusque mundi judicium ſubiret: verum ut privatim inter Judæum & Chriſtianum amica de religionis veritate diſquiſitio inſtitueretur. Intentio Judæi, uti ex quæſtionibus ab ipſo propoſitis liquet, fuiſſe videtur, oſtendere, nullas eſſe rationes, quibus Judæi ad religionis Chriſtianæ profeſſionem, deſerto Judaiſmo, perſuaderi poſſint; plures vero, eaſque non exigui momenti, quibus ab eâ deterreantur. Quo in argumento dextre ſatis ac docte ſe geſſit: Judæorum quippe argumenta, quibus religionem Chriſtianam impugnare ſolent, penitus ſe percepiſſe clare oſtendit, ex iiſque quæ fortiſſima ſunt non

 infe-

infeliciter ſelegit. In quibus eruditio ejus non vulgaris ingeniique acumen in urgendis argumentis paſſim elucet.

Ego vero videns hominem eruditum ex communi Judæorum præjudicio, quo religionem Chriſtianam ſupponunt eſſe falſam, & a Deo non profectam, argumenta ſua urgere, alia quàm communiter fieri ſolet inſiſtendum methodo credidi, ut diſquiſitio hæc recte inſtituatur,&de ſumma rei ſolidè diſputari poſſit.Primo enim de religionis Chriſtianæ fide hiſtorica & revelationis certitudine agendum judicavi: Quo poſito fundamento, particularia dogmata, quæ Judæis offendiculo ſunt, rectius probari & facilius admitti poſſunt. Cum enim revelatio ad ea ſolum neceſſaria ſupponatur, quæ ratio per ſe & ex principiis mere naturalibus aſſequi non poteſt, fruſtra laboramus in iis ſtabiliendis, quæ à fide & revelatione unice pendent, niſi prius adſtruatur revelationis ipſius veritas; quod in hujusmodi diſputationibus & fundamentum & caput rei eſt. Hæc methodus ſi in omni cum incredulis diſceptatione æqua & legitima eſt, à Judæis certe minime omnium recuſari poteſt, nec ab iis negligi debet qui cum ipſis de religione diſputant. Si enim Judæi omnem ſuum cultum, religionem, privilegia vera & indubitata eſſe volunt, quia Deum habent autorem; idque unice conſtat, quia Moſes miſſionem ſuam operibus ſtupendis ac miraculis teſtatam fecit; eandem argumentationis methodum Chriſtianis ſane nullo jure negare poſſunt, qui ſui Legislatoris miſſi-

miſſionem eadem trutina ponderandam, Chriſtumque cum Moſe conferendum proponunt.

Itaque ut diſputationem eò deducerem, quæſivi, quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant Prophetam ac legislatorem divinum. Perſuaſum quippe habui, nulla pro divina Moſis miſſione à Judæo poſſe afferri argumenta quin eadem multo fortius ac validius à Chriſtiano urgeri poſſint ad divinam Jeſu Chriſti miſſionem comprobandum. Quæ cum produxiſſet Vir Doct. ego ea bona ac ſolida eſſe admiſi; verum validius divinam Jeſu Chriſti, quam Moſis, miſſionem adſtruere oſtendi: Indeque concluſi Judæum, qui hiſce argumentis motus credit Moſen eſſe Prophetam divinum, iiſdem validius debere perſuaderi, Jeſum Chriſtum à Deo eſſe miſſum; ac proinde nullam poſſe dare ſolidam rationem, cur, quoniam Moſi credit, in Chriſtum credere recuſet. Hoc ſe argumento preſſum ſentiens Vir Doct. evitare non potuit, quin, quod declinare maluiſſet, varia contra religionem Chriſtianam, ejusque varietatem ac divinitatem, conquireret, ad oſtendendum, non æqualibus eam comprobari argumentis, atque legem Moſis. Quare ſi hic contra religionem Chriſtianam quid ſcripſerit liberius, & quod alicui durius videri poſſet, non illud ipſi imputandum, quaſi ſponte occaſionem Evangelio oblóquendi quæſiviſſet, aut captaſſet; ſed neceſſitati, in quam per argumentationem meam redactus fuit, & pertractus in diſquiſitionem quam

 evi-

evitare maluiſſet; ideoque &, offenſionem veritus, ægre in editionem conſenſit.

Hac pertractata diſquiſitione ad vindicationem mearum reſponſionum, quas quæſtionibus ac argumentis eruditi Judæi oppoſueram, redii, illaſque à novis ipſius objectionibus vindicavi. Hic autem ita me geſſi, ut nullius peculiaris inter Chriſtianos controverſi dogmatis, ſed ſolius Evangelii, patrocinium ſuſceperim: Secutus judicium viri ſummi & religionis Chriſtianæ patroni ac vindicis omnium calculo prudentiſſimi ac ſtrenuiſſimi, Hugonis Grotii, qui in aureo ſuo & nunquam ſatis laudato de Veritate Religionis Chriſtianæ tractatu non tantum eandem diſputandi rationem obſervavit; ſed & in Epiſtola quadam ad Gerardum Joannem Voſſium (*Epiſt. Præſtant. Virorum* DXLVIII. *pag.* 797. *col.* 1.) hanc inſtituti ſui rationem reddit: *Triados probationem in eo libro directe aggreſſus non ſum, memor ejus quod à viro magno ſocero tuo audiveram, peccaſſe Pleſſæum & alios, quod rationibus à natura petitis, & Platonicis ſæpe non valde appoſitis teſtimoniis, adſtruere voluiſſent rem, non ponendam in illâ cum Atheis, Paganis, Judæis, Mahumetiſtis, diſputatione, qui omnes ad Sacras Literas ducendi ſunt, ut inde talia hauriant, quæ niſi Deo ſemet patefaciente cognoſci nequeunt.* Hinc quotieſcunque Judæus ad dogmata quibuſdam Chriſtianis peculiaria, qualia plura in ipſius ſcripto occurrunt, me pertrahere conatus eſt, ego ſtudioſe id declinavi; ratus, contra hominem Novi Teſtamenti autoritatem negantem fruſtra diſputari de dogmatibus alibi aut non clarè revelatis,

revelatis, quorum proinde fides divinam Novi Teſtamenti autoritatem præſupponit: Ac proinde ſufficere, ut contra Judæum ſola Evangelii divinitas adſtruatur: de qua ſi quis argumentorum pondere convictus ſit, eadem opera omnium quæ Evangelium tradit dogmatum veritas ac divinitas ipſi comprobata erit: quâ ſemel comprobatâ ipſe porro attenta adhibita Novi Teſtamenti lectione, ominibusque in timore Domini legitime examinatis, dijudicare poterit, quid de dogmatibus inter Chriſtianos controverſis conſentaneë veritati in Novo Teſtamento traditæ ſtatuendum ſit. Tu, Lector, cujus nunc judicio tota hæc diſputatio ſubjicitur, lege, & candidè judica.

Amſtelodami, Anno M DC LXXXVII.

S E-

SERIES CONTENTORUM HOC VOLUMINE.

Primum Scriptum Judæi. pag. 1
Reſponſio ad primum Scriptum Judæi. 3
Secundum Scriptum Judæi. 9

Reſponſio ad ſecundum Scriptum Judæi.

Caput I. *De quæſito primo.* 27
Caput II. *De quæſito ſecundo.* 41
Caput III. *De quæſito tertio.* 50
Caput IV. *De quæſiti quarti primo membro* 61
Caput V. *De quæſiti quarti ſecundo membro* 72
Caput VI. *De argumentis quibus Legis & Evangelii divinitas comprobatur.* 79

Tertium Scriptum Judæi.

Motivum iſtius ſcripti. 94

Primum Quæſitum.

Num. I. *Quod à lapſu Adami fuit neceſſaria fides in Meſſiam.* 96
Num. II. *Quod fides debet adimpleri & eſſe juxta revelationem.* 97
Num. III. *Quod Doctiſſ. Vir non bene me intellexit.* 99
Num. IV. *Quod officia Meſſiæ ſatis clare fuerunt in Vetri Teſtamento revelata.* 100
Num. V. *Quod quamvis Meſſias revelaretur, ut nunc creditur, ſua munera poſtea poſſet efficere. Quod neque aliquando fuerunt homines ſub Dei maledictione.* 102

Num.

Num. VI. *Quod quamvis prædiceretur Meſſias ut rex cæleſtis, Iſraël nec animo deficeret, neque à Lege recederet: potius oppoſitum faceret.* 104

Num. VII. *Quod per Evangelium verbum Dei non clarius evaſit, potius majora dubia enata, nec Chriſtus, quod ſub cortice literæ latebat, patefacit, ſed contrarium.* 106

Num. VIII. *Quod Deus nequit iis phraſibus loqui, quas in contrario ſenſu intelligere teneamur: præſertim in iis quæ ſunt de neceſſitate ſalutis.* 109

Num. IX. *Quod Chriſtus literæ ſpiritualem ſenſum non explicuit, neque quod lex erat myſtica, potius oppoſitum: Atque in plurimis etiam Apoſtoli ad literam Legem ſervantes.* 110

Num. X. *Quod fruſtra & præter rationem ab Apoſtolis, præcipue Paulo, Judæis ritualia ſervare permittebatur, & quod verbis implicabantur.* 111

Num. XI. *Quod ſi Lex eſſet typica, & hoc Deus non voluiſſet quod ſcirent Judæi ante adventum Meſſiæ, eos fallebat: quia volebat, quod rem aliter ut erant intelligerent.* 113

Num. XII. *Quod Iſraël non ex odio neque malitia Chriſtum abjecit: quod ſi male fecit, fuit ex invincibili ignorantia, ut & Paulus fatetur, & Chriſtus dixit.* 114

Num. XIII. *Quod Deus talibus phraſibus uti debet, quas non in contrarium ſenſum Iſraël intelligere teneatur. Atque qua ratione Iſraël ſuum Meſſiam exſpectet, & ob quem finem.* 115

Num. XIV. *Quod Judæi non propter carnalem affectum Meſſiam non recepere, neque talem exſpectant, ſed omnino propter Dei gloriam, cum pro ſingulorum ſalute Meſſias neceſſarius non ſit.* 119

Num. XV. *Quod ea quæ ſufficiunt pro ſuadendis gentibus ad Evangelium non ſuffecere Judæis aliter à Deo inſtructis. In quo Doctiſſ. Vir non me bene intellexit.* 122

Num. XVI. *Quod Iſraël Regem cœleſtem non vidit, neque viſibilis eſt, ſed fide credendus, neque pro hoc miracula ſufficiebant.* 124

Num. XVII. *Quomodo futura redemtio ab Iſraële deſideretur, quamvis non omnibus populi individuis profutura ſit, præſertim qui antea emoriuntur.* 125

Num. XVIII. *Quod Prophetæ neque locum, neque tempus nativitatis Meſſiæ, neque parentes prædixerint: ſed quod erit ex tribu Judæ, & domo vel ſemine Davidis: quod neque ejus parentes certo conſtant ex Evangeliſtis.* 129

Num. XIX. *Quod nil de Meſſia prædictum adimpletum eſt. Quod ejus regni cœleſtis nullum ſignum huc uſque viſum, neque in gentibus, neque in Iſraële, neque in Eccleſia Chriſtiana.* 132

Secundum Quæſitum.

Num. I. *Quod Meſſias non fuit promiſſus, ut aliquid Iſraëli noviter revelaret: neque ut legiſlator, ſed ut rex. Atque nil novum revelavit, quod Deus antea non dixiſſet, & Iſraël optime à principio ſciviſſet.* 134

Num.

Num. II. *Quod Iſraël non debebat divinam Legem cum alia comparare, ut qui ſibi perfectior videretur eligere. Et quod nulla ita perfecta ut divina eſſe poteſt.* 136

Num. III. *Quod textus ex* XXX. Cap. Deut. *proprie & abſolute de præſente captivitate intelligendus eſt, juxta etiam Chriſtianiſmi antiquos Doctores.* 137

Num. IV. *Quod Iſraël propter Chriſti mortem nullis beneficiis privatus eſt. Quod Iſraël non potuit nec poterit ſuum Meſſiam occidere: aliter verbum Dei omnino fruſtraretur.* 142

Num. V. *Quod ritualia non erant præciſe ut Iſraël ab aliis populis ſepararetur. Neque Lex neque populus propter Meſſiam, ſed hic propter populum, ut ei inſerviret.* 150

Num. VI. *Quod nil intererat Evangelium primo Iſraëli annuntiari, ſed pro eo credendo gratiam conferre.* 160

Num. VII. *Quod Iſraëli præfixa à Deo pœnitentia ut ad Deum reſipiſceret, non eam habuit conditionem, ut Meſſiam crederet, ſed quod Legem Moſis integre ſervaret.* 162

Tertium Quæſitum.

Num. I. *Quod neque Meſſias, neque Propheta, aliquid dicere debet contra Legem Dei, & quod quæ clare de Meſſia prædicta fuere, minime fuerunt in Jeſu adimpleta.* 164

Num. II. *Quod non opportebat omnia de futuro Meſſia prædicere, ſed neque contraria, ita ut populus falleretur quando veniret.* 167

Num.

Num. III. *De hujus captivitatis cauſa, & diuturna duratione.* 168

Num. IV. *Quod Judæi in ſecundo Templo, nec nunc, ab idololatria penitus abſtinuere.* 174

Num. V. *Caſus impoſſibilis à Doctiſſ. Viro propoſitus, alio ſimili convincitur.* 178

Num. VI. *Quod oriundus à Judæis qui Chriſto nomen dedit, in redemtione poterit majore gratiæ gradu potiri, quam Judæus: Sed non eandem dignitatem in populo habere.* 181

Num. VII. *Quod Propheta ea ſola verba enuntiare debet, quæ ei Deus ori ſuo indiderit, vel erit falſus.* 183

Num. VIII. *Prophetæ doctrina examinanda in ejus confirmationem an vera ſit vel falſa.* 185

Num. IX. *Quod Propheta debet approbari à Senatu, ut recipiatur.* 189

Num. X. *Quod Meſſias perfectiorem cultum nec docuit, neque docere poteſt.* 194

Num. XI. *Quod cultus externus, ut talis, eſt interno multò perfectior.* 198

Num. XII. *Cultus externus non minus Deo gratus, quam internus.* 201

Num. XIII. *Reſpondetur objectioni Doct. Viri, quare Deus poſſit externum cultum derogare.* 202

Num. XIV. *Quod præcepta Decalogi perfectiſſima ſint. Aliqui textus Prophetarum explicantur.* 208

Quartum Quæſitum.

Num. I. *Quomodo ſenſus literalis à myſtico differat.* 212

Num. II. *Quod Hæbræi Doctores ex ſenſu myſtico nullum religionis dogma conſtituerunt.* 215

Num.

Num. III. *Quod Moſis miracula cum aliis comparari non poſſunt.* 217
Num. IV. *Contra Ethnicum non oportet diſputare.* 225
Num. V. *Probatur noſtram traditionem eſſe infallibilem, alteri non comparandum.* 228
Num. VI. *Quod Lex oralis eſt divina, contra Chriſtianos doctores.* 232
Num. VII. *Probatur certitudo Legis divinæ, & ſacri libri Moſis.* 236
Num. VIII. *Quod Evangelici libri non eandem habent certitudinem.* 238

Reſponſio ad tertium Scriptum Judæi.

Occaſio hujus diſquiſitionis. 245
Caput I. *Jeſu Chriſti miracula majora ac illuſtriora fuiſſe miraculis Moſis.* 249
Caput II. *Probatur veritas hiſtoriæ Novi Teſtamenti.* 265
Caput III. *De comparatione argumentorum quibus Legis, & quibus Evangelii divitas comprobatur.* 283
Caput IV. *Collatio traditionis Judaicæ cum Chriſtiana.* 291
Caput V. *De Judæorum Lege orali.* 300
Caput VI. *Quæ & quanta ſit certitudo, libros Veteris Teſtamenti incorruptos ad nos perveniſſe.* 310
Caput VII. *Major eſt certitudo Novi Teſtamenti libros incorruptos ad nos perveniſſe, quam libros Veteris Teſtamenti.* 317

Quæſitum Primum.

Caput I. *De neceſſitate fidei in Jeſum Chriſtum.* 331
Caput II. *Officia Meſſiæ ſub Veteri Teſtamento non fuiſſe plene revelata, ſed ſub typis & umbris* 336

Cap. III. *Rationes ob quas Deus regnum ſpirituale Meſſiæ non clare, ſed ſub typis & umbris per Prophetas prædici voluerit.* 344
Cap. IV. *Occuritur objectionibus in contrarium.* 350
Cap. V. *Quod ſenſus Scripturæ ſpiritualis Judæis prius ſit revelatus quam Gentibus.* 356
Cap. VI. *De ſpe remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ per Legem, aliiſque.* 368
Cap. VII. *Quod Judæi non ex ignorantia invincibili D. Jeſum rejecerint.* 378
Cap. VIII. *Quod ea quæ ſufficiunt ad gentibus ſuadendum Evangelium, etiam ſufficere debeant Judæis.* 385
Cap. IX. *Quo ſenſu Judæi regem cæleſtem viderint.* 388
Cap. X. *Quod Prophetæ cæleſte Meſſiæ regnum inſinuaverint.* 397
Cap. XI. *Pleraque à Prophetis prædicta jam in Jeſu Chriſto impleta eſſe.* 412

Secundum Quæſitum.

Cap. I. *Non recte exigi, Prophetas omnia quæ Jeſus Chriſtus docuit, exacte & plene prædicere debuiſſe.* 424
Cap. II. *Quod verba Moſis* Deut. Cap. XXX. *proprie agant de captivitate Babylonica.* 429
Cap. III. *Quod Judæi Meſſiam ad ſe miſſum rejicere potuerint, & revera rejecerint.* 437
Cap. IV. *De modo operationis gratiæ divinæ, & de libero arbitrio.* 441
Cap. V. *Separationem populorum fuiſſe factam propter Meſſiam, & in Meſſia deſinere debuiſſe.* 455

Cap. VI. *De præſenti Judæorum diſperſione, & qua ratione in ea ut populus ſeparatus ſubſiſtant.* 460

Cap. VII. *De ſenſu Prophetiæ* Dan. cap. IX. 24, 25, 26, 27. 473

Tertium Quæſitum.

Cap. I. *Non neceſſe fuiſſe omnia quæ Meſſiæ munus concernunt clare & plene per Prophetas prædicere.* 486

Cap. II. *De præſentis Judæorum diſperſionis cauſis & diuturna duratione.* 494

Cap. III. *Hanc diſperſionem non eſſe continuationem captivitatis Babylonicæ.* 502

Cap. IV. *Collatio inter peccata quæ Judæi ante captivitatem Babylonicam commiſerunt, & ea quæ poſtea commiſerunt, & adhuc committunt.* 508

Cap. V. *Refelluntur quas Judæi credunt hujus captivitatis cauſæ.* 519

Cap. VI. *Potuiſſe Meſſiam, etſi ad populi ſalutem veniat, rejici.* 531

Cap. VII. *Quis in redemtione, quam Judæi credunt ſit futurus ſtatus oriundi è Judæis, qui Chriſto nomen dedit.* 538

Cap. VIII. *Prophetiam* Deut. XVIII. *agere de Meſſia, & in Domino Jeſu impletam eſſe.* 541

Cap. IX. *Doctrinam Jeſu Chriſti non pugnare cum Lege Moſis.* 549

Cap. X. *Non neceſſario requiri in vero Propheta, ut à Senatu Judæorum non fuiſſe approbetur, & Senatum Judæorum non fuiſſe infallibilem.* 558

Quæſitum

Quartum Quæſitum.

Caput I. *Quod Chriſtus perfectiorem cultum præſcripſerit quam Moſes.* 574
Caput II. *Quod cultus externus, ſeu ceremonialis, ſit imperfectior, Deoque minus placeat, quam internus ſeu moralis.* 597
Caput III. *Ob quas cauſas Deus cultum externum poſſit abrogare.* 611
Caput IV. *Quod Lex ceremonialis à Deo non ſit data ut nunquam deſineret.* 627
Caput V. *Quod Deus cultum ceremonialem aliquando ceſſare voluerit.* 634
Caput VI. *De ſenſu Scripturæ literali ac myſtico.* 645

Urielis Acoſta.

Exemplar humanæ vitæ. 657

PHILIPPI à LIMBORCH.

Brevis Refutatio argumentorum, quibus Acoſta omnem Religionem revelatam impugnat. 671

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1896

AMICA

AMICA
COLLATIO
CUM
ERUDITO
JUDÆO.

PRIMUM
SCRIPTUM
JUDÆI.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON Cab. 1896

CUm fides in Meſſiam redemptorem futurum non minus neceſſaria fuerit à mundi exordio, quam in Deum creatorem; imo magis, quia non poteſt eſſe fides in Meſſiam, quin ſupponatur Deus; maxime in Deum abſque Meſſia: quæritur quare Deus fidem in ſe ipſum æpiſſime & clariſſime Iſraëli commendaverit in univerſo Vetere Teſtamento, & fidem in Meſſiam nunquam commendaverit, in qua conſiſtebat tota ſalus? Quod ſi fecit, petitur

1. Ut aſſignetur locus aliquis, in quo Deus mandaverit, aut dixerit expreſſe, quod fides in Meſſiam eſt abſolute neceſſaria ad ſalutem generis humani, adeo ut qui non crediderit damnandus eſſet.

1. *Suſcitabo Prophetam ſicut te*: Non ſatisfacit: quia vel loquitur de Joſua, vel de ſucceſſuris Prophetis; ut explicat Joannes Calvinus ad orationem Stephani Martyris.

2. Ut

2. Ut aſſignetur locus, in quo Deus dixerit, quod unicum medium ad ſalutem Iſraëlis, & reſtitutionis in divinam gratiam, eſt fides in Meſſiam jam adventum.

2. Medium unicum pro reſtituendo Iſraële ab hac captivitate in divinam gratiam clare dicitur à Deo, *Deuter.* 30, *uſque ad verſ.* 10. & *cap.* 28, *v.* 1.

3. Ut aſſignetur locus, in quo Deus dixerit, quod Iſraël propter infidelitatem in Meſſiam erat deperdendus, & abjiciendus in nationibus, ut non ſit amplius populus Dei, ſed in æternum damnandus donec Meſſiam adventum non crediderit.

3. Cauſa extremæ ruinæ & abjectionis Iſraëlis, & præſentis captivitatis, in ſententia Doctorum Chriſtianorum, aſſignatur à Deo *Deuteronom. cap.* 28, *verſ.* 15.

4. Tandem aſſignetur locus, in quo dixit Deus omnia legalia, præter moralia, fuiſſe umbram, ſeu figuram futurorum in adventu Meſſiæ, & quod fere omnia quæ & in divina lege, & in Prophetis fuere revelata, myſtice & tropologice explicare liceat, quantumvis ſenſus literalis omnino deſpiciatur.

4. Si lex divina, & Prophetæ pro majore parte myſtice deberent intelligi, neque eſſent ſcitu faciles, neque Iſrael ita exactus rhetoricus, ut intelligere poſſet, quæ ad ſui ſalutem intelligere oporteret. Oppoſitum dixit Deus; *Deuter.* 30, *verſ.* 11. *& ſequentibus.*

Non quæritur an Deus promiſerit Meſſiam, ſed, an præter eam quæ debetur ex præcepto divino cæteris Prophetis, fidem in Meſſiam commendaverit, præceperit, & in ea hominis ſalutem conſiſtere, Iſraëlem docuerit.

RESPONSIO

RESPONSIO
AD
PRIMUM
SCRIPTUM
JUDAEI.

Ad Quæſtionem Præliminarem.

PRæçeptum divinum officii noſtri regula eſt. Cum ergo affirmet Quæſitor, Deum nunquam in univerſo Veteri Teſtamento Iſraëli commendaſſe fidem in Meſſiam; mirum quo fundamento aſſerere poſſit, fidem in Meſſiam redemptorem futurum non minus, imo magis neceſſariam fuiſſe à mundi exordio, quam in Deum creatorem. Ratio quam allegat aſſertionem hanc non confirmat, ſed deſtruit: Si enim fides in Meſſiam eſſe nequit, niſi ſupponatur Deus; in Deum vero maxime abſque Meſſia; evidentiſſime exinde ſequitur, fidem in Deum magis eſſe & fuiſſe ſemper neceſſariam, quam in Meſſiam.

Verum ita ſe res habet. Fides noſtra accommodata eſſe debet revelationi divinæ: Quando itaque Deus nobis veritatem quandam revelat, illi fidem adhibere obligati ſumus, etſi nullum credendi addatur præceptum. Eſtque fides hæc vel diſtinctior vel obſcurior, pro ratione ac modo revelationis divinæ. Sic Iſraëlitæ obligati fuere credere Deum eſſe, quoniam Deus adeo clare ſe iis manifeſtaverat, ut ejus exiſtentiam in dubium vocare non

poſſent: Licet nusquam Deus in Veteri Teſtamento exſerte fidem illam præcipiat: Sed eam tanquam legislationis ſuæ fundamentum præſupponens mandat ſui cultum præceptorumque obedientiam.

Eodem modo ſe res habet cum Meſſia. Deus per Prophetas Iſraëli revelavit, ſe ad ipſorum liberationem miſſurum Meſſiam. Iſti revelationi, quoniam conſtabat divinam eſſe, Iſraëlitæ obligati fuere fidem adhibere, etſi nullum addatur præceptum divinum, ſcilicet, credetis Meſſiam eſſe venturum. Verum non plene nec perſpicue Meſſiæ officium Deus Iſraëli olim revelavit; nec fidem expreſſam in eum exegit: Verum id reſervavit præſtituto tempori, quo Meſſias in mundum venturus ſeſeque manifeſtaturus eſſet. Non potuit ergo Iſraëlis expectatio de Meſſia alia eſſe, niſi accommodata promiſſionibus divinis; & fides, niſi ſecundum illam exſpectationem. Nunc vero, cum Meſſias in mundum venit, munus ſuum adminiſtrat, fidemque in ſe exigit, miſſionemque ſuam diviniſſimis miraculis confirmavit, exſerta & diſtincta in illum fides neceſſaria eſt; quæ olim, cum adhuc exſpectabatur, non perinde ut nunc neceſſaria fuit.

Ad Primum Quæſitum.

Ex dictis liquet, neceſſarium non fuiſſe, ut Deus in Veteri Teſtamento mandaverit, aut expreſſe dixerit, fidem in Meſſiam abſolute neceſſariam eſſe ad ſalutem humani generis, adeo ut qui non crediderit damnandus eſſet. Sufficit, Deum dixiſſe, ſe Meſſiam miſſurum; & poſtea per Meſſiam, quando in mundum venerit, voluntatem ſuam plene declaraſſe. Ab eo enim tempore diſtincta & expreſſa fides in Meſſiam neceſſaria fuit. Verba

Verba Moſis *Deut.* XVIII: non de Joſua, ſed de Prophetis Moſen ſecuturis, recte explicat Calvinus; ita tamen, ut (quod omiſit Quæſitor) etiam præcipue Meſſiam, tanquam omnium Prophetiarum finem ac complementum, expreſſe intelligi voluerit. Et ratio id ſuadens evidens eſt: Quia verba hæc, ſi vis eorum recte attendatur, ſuadent Prophetam majorem etiam intelligendum eſſe: Quia inter Veteris Teſtamenti Prophetas nemo fuit ſimilis Moſi.

Ad ſecundum Quæſitum.

Eadem reſponſio hic valeat. Sufficit enim, poſtquam Meſſias jam in mundum venit, Deum per Meſſiam declarare, *unicum medium ad ſalutem Iſraëlis & reſtitutionis in divinam gratiam eſſe fidem in Meſſiam, qui jam advenit;* quæ fides absque pœnitentia eſſe non poteſt.

Pœnitentia quæ præſcribitur *Deut.* XXX, & XXVIII, non reſpicit præſentem Iſraëlitarum incredulorum diſperſionem; ſed captivitatem Babylonicam, aliasque afflictiones, quæ Meſſiæ adventum anteceſſerunt: Uti ipſe verba hæc interpretatur Nehemias *cap.* I, *verſ.* 8. 9. *Memento verbi, quod mandaſti Moſi ſervo tuo, dicens: Cum transgreſſi fueritis, ego diſpergam vos in populos: Et ſi revertamini ad me, & cuſtodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamſi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.* Quod ſi quis pertendere velit, ad præſentem ſtatum ea etiam extendi debere; ſciat ille,

nullam veram ad Deum reſipiſcentiam eſſe poſſe ſine receptione illius, quem ad populi ſui ſalutem miſit.

Ad tertium Quæſitum.

Non neceſſe fuit, ut Deus olim dixerit, *quod Iſraël propter infidelitatem in Meſſiam eſſet deperdendus & abjiciendus in nationibus, ut non ſit amplius populus Dei, ſed in æternum damnandus donec Meſſiam adventum non crediderit*: Sufficit Deum Iſraëli Meſſiam promiſiſſe: Exinde enim manifeſtum eſt, Deum voluiſſe, ut quando veniret reciperetur & agnoſceretur: ac proinde neminem, qui eum agnoſcere recuſaret, beneficiorum ipſius fore participem.

Quæro viciſſim: An non Quæſitor agnoſcat, quando Meſſias, quem hodierni Judæi exſpectant, venerit, non alios ex Iſraëlitis redemtionis & beneficiorum ejus fore participes, quam qui eum recipiunt, ipſique ut regi ſuo ſe ſubjiciunt? Quid ergo fiet tot ex genere Judaïco oriundis, quorum parentes jam olim in JEſum Chriſtum crediderunt; quique parentum ſuorum veſtigiis inſiſtentes, etiam in Chriſtum credunt, nec amplius originis ſuæ ſecundum carnem ex Abrahamo memores ſunt? An non & illi, quoniam eum quem hodierni Judæi exſpectant Meſſiam non ſunt recepturi, à beneficiis ipſius ſint excludendi? Si agnoſcat: Proferat locum ubi Deus id minetur: Idem & Chriſtianis ſerviet contra Judæos. Si non poſſit proferre locum: ne urgeat Chriſtianos in ſimili caſu locum proferre; ſed agnoſcat, ſufficere, Meſſiam

Meſſiam à Deo miſſum: Inde enim evidens eſt, omnes, quicunque eum non recipiunt, ſive Iſraëlitam ſive extraneum, à beneficiis ipſius excludendos. Pœnam contumaciæ Deus etiam pro arbitrio per Meſſiam conſtituere poteſt, licet eam in Lege ſua, ante Meſſiæ adventum, non expreſſerit.

Ad quartum Quæſitum.

Licere myſtice Legem & Prophetas explicare cum deſpectu ſenſus literalis, nunquam ego conceſſerim. E contra credo, ſemper & ante omnia ſenſum literalem religioſe eſſe inveſtigandum, neque eum ullo prætextu poſſe rejici aut præteriri. Verum ſub ſenſus literalis cortice etiam alium ſublimiorem nonnunquam latere Judæi negare nequeunt, qui ferme ubique per Cabbalam ſuam ſenſum myſticum, aliquando ex ſingulis literis earumque poſitione ac ordine, item numero earumdemque repetitione, venantur. Nos eum admittimus, ubi manifeſta rerum & hiſtoriarum eſt convenientia, & verba ipſa adeo ſublimia, ut omnis earum vis, ſi in plena ſua ſignificatione accipiantur, in ſenſu literali exhauſta non ſit; ac proinde res ipſa nos docet, Deum præter ſenſum literalem ſublimius quid verbis iſtis etiam comprehendere voluiſſe, quod ſuo tempore manifeſtavit.

Non neceſſe fuit, ut Deus olim dixerit, *omnia legalia præcepta præter moralia fuiſſe umbram & figuram futurorum:* Sufficit, Deum olim tam per Moſen quam Prophetas aliquoties indicaſſe, cultum illum ceremonialem absque morali

ſibi neutiquam placere; & poſtea per Meſſiam perfectiorem cultum introduxiſſe; quin & templum, cui cultus ille externus alligatus erat, exſcindi & dirui curaſſe: Ea enim ratione ſatis evidenter oſtendit, ſibi cultum illum externum non amplius placere; ſed meliori & perfectiori, per Meſſiam inſtituto, tanquam umbram corpori, cedere debere.

Nec tamen propterea *Lex & Prophetæ Iſraëli fuerunt obſcuræ*, quatenus pro illo tempore ab ipſo intelligi debebant. Non enim exegit Deus, ut ante Meſſiæ adventum dilucide ſenſum illum myſticum intelligerent: Voluit ut ſecundum literam Legem adimplerent, & ceremonias in ea præſcriptas obſervarent. Verum poſtquam adveniente Meſſia perfectiorem cultus rationem exegit, etiam cultum illum externum, olim exactum & ſecundum literam implendum, docuit umbram tantum fuiſſe cultus ſpiritualis; ideoque eum evaneſcere ſenſim debere, ſicut adventante corpore umbra evaneſcit: Et deſtruendo templum totamque Rempublicam Judaïcam, illi etiam finem impoſuit.

Coronidis loco libet viciſſim quærere; Quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant Prophetam & Legislatorem divinum?

SECUNDUM

SECUNDUM SCRIPTUM JUDÆI.

AFfirmavi in primo meo quæſito, Dominum nunquam in Veteri Teſtamento Iſraëli commendaſſe fidem in Meſſiam mediatorem: Sed idem videtur nobis fateri Clariſſimus Dominus, ſiquidem nullum textum produxit in ſua reſponſione, in quo talem fidem Deus Iſraëli commendaverit: Non fuiſſe neceſſarium tale præceptum docte ſatis oſtendit, & juxta ſuum dogma probare conatur. Miratur, quod cum affirmaverim Deum nunquam hanc fidem commendaſſe in Veteri Teſtamento, eam eſſe a principio magis neceſſariam, quam in Deum Creatorem, ſtatim addiderim. Sed non debebat Clariſſimus Dominus intelligere me ex propria ſententia eam propoſitionem protuliſſe, quam nunquam crediderim: Loquebar quidem juxta Chriſtianum dogma, ideo quærebam, quare ſi ita neceſſaria fuit illa fides, nunquam a Deo fuit commendata in Veteri Teſtamento?

Probabam (ex veſtra fide) eſſe magis neceſſariam, quam in Deum creatorem: quia licet homines credant in Deum creatorem, non ideo conſequenter credunt Meſſiam, cujus fidei defectu, neque vere, neque verum Deum credunt: Si vero crederent in Meſſiam, neceſſario crederent in Deum: Sic Joannes Calvinus: *Sciendum, quod eſt impoſſibile veram Dei cognitionem habere ſine Chriſto: ideo a principio mundi propoſitus fuit omnibus electis, ut in ipſum oculos injicerent, & in ipſo eorum ſpes requieſceret* (& infra) *Cum ipſi caput non haberent, id eſt Chriſtum, cognitio, quam ipſi de Deo habuerunt, vana fuit & inutilis: Sicuti hodie Turcæ, qui quamvis pleno ore ſe Deum creatorem cœli & terræ adorare glorientur, idolum tamen duntaxat adorant, non verum Deum.* Ex tali dogmate ego inferebam, quod erat neceſſaria, imo magis neceſſaria commendatio fidei in Meſſiam Redemptorem, quam in Deum Creatorem, quia, ut creditis, Filius eſt unica via ad Patrem: Quia per unicum Chriſtum eſt credere in Deum: 1 *Petr.* 1, 21. *Auguſt, lib,* XI, *de civit, Dei, cap,* 2, *Joan,* 2, *verſ,* 23, *Qui non habet Filium non habet Patrem,* Tandem hoc dogma Chriſtianum eſt, quod ſaltem poſt lapſum Adami,

nulla Dei cognitio potuit homini prodeſſe ad ſalutem ſine fide in Mediatorem, Fortaſſe fortaſſe fallor, ſed non potui aliter didiciſſe ex Doctorum Chriſtianorum lectione: Non igitur omnino inepte inferebam, Nou minus, imo magis neceſſarium fuiſſe ah Adami peccato, revelationem fidei in venturum Meſſiam, quam in Deum creatorem, ſiquidem iſta abſque illa erat prorſus inutilis, aut omnino impoſſibilis,

Aſſerit Clariſſimus Dominus, quod *fides noſtra debet ſe accommodare revelationi divinæ eo modo, quo ipſa fuerit,* Hoc verum eſt, ſed cum diſtinctione loquendum, Propheta credit Deo loquenti, quia præter id, quod revelat, influit in mentem Prophetæ aſſenſum revelationi; interim licet Prophetæ dubitare, an divina revelatio ſit? Dubitavit Samuel; dubitavit Gideonus. Sarah etiam dubitavit Angelo loquente: Ideo Deus ſimul cum eo quod intendit, ita afficit mentem Prophetæ, ut clare & evidenter ſciat, Deum ipſi loquutum fuiſſe, ut ut fuerit modus revelationis clarus, vel obſcurus. Quoad populum aliter ſe habet. Poſt divinam revelationem Synai tenetur credere omni veritati divinitus revelatæ (non ſine præcepto, ut ait Clariſſimus Dominus) ſed ex præcepto divino;
Deut, 18, verſ. 19. Domino præcipiente, ut Prophetæ ſecundum legem approbato ab iis, ad quos de jure divino id judicium pertinebat, populus fidem adhibeat: quare nullum credendi additur præceptum, quia jam in lege talis fides fuerat præcepta. Eſt etiam verum, quod ea, quæ à divino Vate prædicuntur, alia ſunt clara, alia maxime obſcura, ut viſiones Iſaiæ, Ezechielis, Sachariæ, Danielis, & aliæ: tamen etiam eſt verum, quod ea, quæ fuerunt, & ſunt de neceſſitate Salutis, Dominus nunquam obſcure & ænigmatice revelavit: ſed omnia clara, & diſtincta, ea perſpicuitate, quæ ſufficiebat, ut Populus falli non poſſet, neque aliquis eum ſeducere.

Prophetæ, poſt legis divinæ promulgationem, nullam novam veritatem populum edocebunt, quæ ad Deum credendum inducat aliter ac per Moſem fuit in lege revelatus: quia per eandem legem non licet adorare Deum aliter, ac patres noſtri tunc temporis cognoverunt, quamvis vel Propheta, vel omnes homines affirment, eundem Deum Iſraëlis eſſe, & non alium: Ideo tali novæ veritati, quantumvis divina prædicetur, Iſraël aſſentire prohibetur: Neque aſſignabitur locus in tota lege, ex quo talis permiſſio deduci poſſit. Neque eſt officium Prophetæ, poſt Moſem aliquid à lege derogare, vel aliquid de novo addere ſub legis prætextu: Non quod Deus non poſſet, ſi velit; ſed quod ex eadem lege conſtat, quod noluit: Pariter ac Chriſtianus credit, neque baptiſma, neque Sacramentum eucharíſticum, mutanda fore; non quia Deus non poſſet, ſi velit, ſed quia decrevit non ita velle. Addit

Addit Clariſſimus Dominus, quod *ſicuti Iſraëlitæ tenebantur credere in Deum, quia clariſſime ſe eis manifeſtavit, adeo ut ejus exiſtentiam non poſſent amplius in dubium vocare, ideoque iſtius fidei nullum fuit neceſſarium præceptum: ita neque pro Meſſia credendo fuit præceptum aliquod, præter ipſius claram promiſſionem neceſſarium.*

Habuerunt Iſraëlitæ de Deo indubitabilem notitiam, ideo & fides fuit indubitabilis: pro qua notitia neque ſuffecere in Ægypto ſtupenda miracula coram Iſraële & gentibus patrata: quapropter in tranſitu maris dixit divinus Spiritus: *Et crediderunt Domino, & Moſi ſervo ejus*; neque omnino hæc ſufficiebant (ut optime probat Doctiſſimus Benedictus Arias Montanus) quo usque in admirabili viſione montis Sinaï Dominum ipſum loquentem audiverint, quæ fuit quaſi viſio beatifica, quaſi intuitiva notitia. Nec neceſſarium erat alterum credendi præceptum, quia non ob alium finem ſe Deus eis manifeſtavit, niſi ut in ipſum crederent. Quare dixit poſtea Moſi: *Et credent in me, & in te in æternum.* Præterquam in toto ſacro volumine Exod. 16, ſæpiſſimè commendatur fides in Deum, ut in primo præcepto verſ. 9. Decalogi: *Ego ſum Dominus Deus tuus, &c.* Etenim plurimi Doctores ex Chriſtianis & Judæis hæc verba eſſe partem primi præcepti ſuſtinent: Alii eſſe fundamentum totius legis, quod ad ipſam ſupponitur: Nec in his amplius ſiſtere oportet. Quoties Dominus Deus noſter addidit, & præcepit in lege ipſum adorare, ipſum cognoſcere, ipſum, & non alium credere, amare. Profecto, liceat ſic loqui: Hoc eſt præceptum totam legem tranſcendens. Sed aſſignetur locus in toto Veteri Teſtamento, ubi Deus eodem modo (licet non ſub formalitate præcepti) fidem in Meſſiam venturum commendaverit, ſicuti in ſe ipſum, cum non minus neceſſaria fuerit ad hominis ſalutem, quam in Deum Creatorem.

Adducto exemplo de Deo ut Iſraëli revelato, proſequitur Clariſſimus Dominus: *Eodem modo ſe res habet cum Meſſia.* Profecto ſi eodem modo Deus ſe geſſiſſet cum Meſſia, ut ſe geſſit cum ſe ipſo, ut ab Iſraële indubitanter & infallibiliter crederetur, ejus exiſtentiam non poſſent Iſraëlitæ in dubium revocare quando veniſſet. Verum quidem eſt, Deum per Prophetas Iſraëli Meſſiam liberatorem promiſiſſe, idque non obſcure, ſed ſatis clare & aperte; ideo non fuit neceſſarium aliud præceptum: ſcilicet, credite Meſſiam quando venerit (ut dicit Clariſſimus Dominus) quia credendo revelationi divinæ, Meſſiam fore venturum conſtantiſſime crediderunt, & Judæi huc uſque credunt, ut omnibus notum eſt, qui ſpem noſtram unanimes irrident. Ideo dicebam in ultimo quæſito, non textum, in quo Meſſias promiſſus fuiſſet, exigebam, ſed in quo fides

in eum pro ſalute æterna totius Iſraëlis, & generis humani, commendabatur, expetebam: Sed non extat: An fuiſſet neceſſarius; eventus docuit, ut aſſeritis, noſtram infidelitatem exprobrantes.

Addit Clariſſimus Dominus, quod *Deus in Vetere Teſtamento, non plane & aperte Meſſiæ officium revelavit.* Certe ſatis clare & aperte Dominus Meſſiæ officia per ſuos Prophetas revelavit, adeo ut neque in dubium revocari poſſent. Prædicitur ut *Rex, qui regnabit, & ſedebit in throno Davidis Patris ſui:* Ut *Judex, qui judicabit populos in æquitate, qui judicabit pauperes, & egenos:* Ut *Paſtor, qui paſcet populum ſuum Iſraëlem, qui habitabit cum eis, neque eos deſeret:* Ut *bonus Paſtor: qui prædicabit annum placabilem Domino, qui liberabit totum Iſraëlem, domum Jeuda: & domum Jacob ex manu perſequentium: ad quem confluet totus Iſrael ex omnibus locis, & regionibus, quærens Adonaï, & Davidem Regem ſuum, quem ſuſcitabit ei:* Aliaque plurima officia adeo perſpicua, ut in dubium revocari non poſſent. Sed hæc officia ſic ad literam intellecta in veſtra ſententia, reſpectu eorum, quæ nunc Meſſiæ attribuuntur, certe minima ſunt, quaſi nihil ſunt. Verum alia in Veteri Teſtamento non clare extant, ut Clariſſimus Dominus fatetur, & non niſi myſtice inde deduci poſſunt. O quam bene, quam pie, quam miſericorditer Deus Dominus noſter ſe geſſiſſet cum dilecto populo (ſuppoſita veſtri dogmatis veritate) ſi ſaltem ſemel in toto ſacro volumine, clare & literaliter Meſſiæ, quem revelavit, officium Iſraëli prædixiſſet! Contra vero miſerum foret, quod omnia officia, quæ clare & perſpicue revelata fuere, ut jacent in litera, temporalia ſint, carnalia ſint, Iſraëli inutilia, Deo revelante indigna, ideoque ut à Deo promittuntur, nullatenus expetenda, contemnenda potius, ut ſpiritualibus nociva, adeo ut in ipſa literæ perſpicuitate, ob inſcitiam noſtram, abſque malitia, perpetua Iſraëlis damnatio, & ruina conſiſtat: tandem quod electo populo mortiferam ſolùm literam tradiderit, gentibus vero ſpiritum, qui vivificat. Sed difficilius eſt demonſtrare, quid de divina gloria & majeſtate detraheret, ſeu minueret, ſi fidem in Meſſiam, non qualem qualem, ſed ut à vobis depingitur, & extollitur, Iſraëli commendaſſet, aut revelaverit: cum præſciverit ob iſtius fidei defectum totum Iſraëlem in æternam damnationem abiturum, præter paucos? Et plurima legalia, quæ ad breve tempus inſervitura erant, paulo poſt mortifera, mille encomiis extulerit, mandaverit, intimaverit? An ſumma veritas hoc modo nos decipere volebat! Abſit. Sed Deus noluit (ajunt.) At non eſt credibile Deum noluiſſe, cum ſumme bonus ſit, qui omnia ad ſalutem revelavit Iſraëli ea claritate, quam

Iſai.
Ezechiel.
Jerem.

quam ſufficere præſcivit, ut effectus ſequeretur, niſi hominis malitia obſtiterit.

Proſequitur Clariſſimus Dominus, quod *totum id reſervavit Deus præſtituto tempori adventus Meſſiæ.* Id vero certum eſt, quod omnia, quæ Prophetæ prædixerunt de futuro Meſſia, reſervavit Deus præſtituto tempore ejus adventus exequenda: non vero, quod vera & propria officia Meſſiæ nunquam antea revelata reſervaverit ad ejus adventum, cum ex iis, quæ antea revelata fuerunt, ejus adventus eſſet dignoſcendus: quæ ſi ita obſcura fuiſſent, ut non intelligerentur, eſſent potius Iſraëli (ut fatemini) erroris cauſa ſuum Meſſiam minime cognoſcenti: quia nec expectare, neque credere debebant Meſſiam, niſi ſe accommodando promiſſionibus (ut ait Clariſſimus Dominus) quæ cum nullatenus proportionatæ ſint eis, quæ nunc de eo prædicantur, niſi fere omnes myſtice intelligantur, ab Iſraële recipi hæ non poſſent, qui debet ſe accommodare divinis promiſſionibus, ut in ſacro textu clare & perſpicue extant, non ut poſtea myſtice interpretarentur, adventus Meſſiæ tempori reſervata.

Concludit Clariſſimus Dominus ad primum quæſitum, quod non extat locus in Veteri Teſtamento, in quo Deus talem fidem in Meſſiam commendaverit, aut dixerit eſſe neceſſariam ad ſalutem Iſraëlis, & totius humani generis: Sed addit: *quod non fuit neceſſaria talis commendatio, & ſufficiebat Meſſiam promittere, qui poſtea Dei voluntatem hominibus indicaret.* Fateor hoc ſuffeciſſe gentibus, non aliter à Deo per divinam legem & Prophetas edoctis: non vero Iſraëli, quem Deus de talibus myſteriis nunquam prævenit, & contrariis coloribus Meſſiam depinxerat. Futurus erat Rex, Judex, Paſtor: Iſraël vero neque Regem vidit; neque Judicem, neque Paſtorem. De Regno ſpirituali in cœlo, de Judice in cœlo præter Deum, de Paſtore in cœlo, nunquam à Deo admonitus: Quæ ſi antea revelaſſet, quis non crediderit? Ideo petebatur textus, ſi forte in Veteri Teſtamento poſſet aſſignari, in quo Dominus hæc & ſimilia prænuntiavit. Sed non extat.

Ad tertium quæſitum, eodem modo reſpondet Clariſſimus Dominus, quod, ſcilicet, textus non extat in toto Veteri Teſtamento, in quo Deus infidelitatem in Meſſiam, futuram eſſe noſtræ calamitatis & condemnationis cauſam, prædixerit, admonuerit, aut comminatus fuerit: Hoc pro reſponſione ſufficiebat, quia nil aliud exigebat noſtrum quæſitum. Sed Clariſſimus Dominus eis, quæ nobis in pectore reſtabant, & tacitis conſequentiis ex ſua categorica reſponſione à nobis educendis, piè ſatisfacere conatur. Addit igitur, quod non erat neceſſarium Deum hæc nos præmonuiſſe, quia promittendo Meſſiam

Meſſiam certò conſequebatur Deum velle, ut eum Iſraël admitteret, ipſumque audiret, & obedientiam præſtaret, ut Regi, & divino Doctori, neque oportebat dicere: Recipite eum, alias iram meam experiemini.

Fateor quidem, quod, Domino Meſſiam promittente, non neceſſe erat dicere, vel imponere præceptum de eo recipiendo: quia ut Rex à Deo miſſus ipſe ſe faceret recipere, & obedire, ſi talis erat voluntas Dei: ut fecit cum Saule, Davide, & Salomone. Et ut Propheta, jam erat præceptum in lege expreſſum de audiendo Propheta: Et qui Prophetæ jam probato non audiret, peccaret, ſicuti in quodlibet aliud contra legis præceptum. Non erat quæſitum de hac fide (ut notavi in calce mei ſcripti) ſed de iſta fide in Meſſiam Mediatorem, in qua conſiſteret tota ſalus æterna Iſraëlis, & generis humani, reſpectu cujus omnia quæ antea Deus in lege præceperat. quaſi nihil erant, abſque qua, neque verè, neque verum Deum credere poſſent: ſed ſi quam fidem haberent in Deum Creatorem, futura erat quaſi in non Deum, quaſi in idolum. Quare Deus de hoc Iſraëlem non admonuiſſet, ne adeo infandum crimen idololatria deterius, in ſui ultimam corporalem & ſpiritualem perditionem committeret? Quare pro aliis minoribus peccatis tot præventiones, tot comminationes? & pro hoc capitali, & omnium deterrimo, nec verbum ullum? Quare dixit: *Scio, quod fluentibus ſeculis, vos adulterabitis, & fornicabimini cum Diis gentium, & ſcandeſcet ira mea, & abjiciam vos à facie mea in nationibus*: Hoc peſſimum erat: ſed infinite pejus Deum humanatum occidere, & eum loquentem facie ad faciem deſpicere, & in patibulo ſuſpendere, poſteaque in ſuis generationibus ſemper abnegare, reſpuere. Quare de idololatria tot comminationes, & de Meſſiæ abnegatione punienda perpetuum ſilentium in tota lege? Profectò ideo Deus nullam fecit de Meſſia recipiendo admonitionem, quia præſciebat non eſſe neceſſarium (ut recte ait Clariſſimus Dominus) ut Iſraël ſuum Regem reciperet, id commendare: Siquidem id quod in ſummam utilitatem cedit ei, qui promittitur, non eget aliqua ſuaſione, ut recipiat. Meſſias vero in ſummam felicitatem Iſraëli promittebatur, ut ex tota Sacra Scriptura ſatis liquet: quare Deus juberet, ut admitteret? Cætera vero, quæ ſupra captum hominis ſunt, quæ nunquam Iſraël excogitaverat, in quibus unice tota ſalus conſiſtebat, quare non admonuiſſet dilectum populum? Præſertim cum Meſſias adventurus eſſet omnino abſconditus, formam ſervi accipiens. Certe ſicuti dixit: Ego ſcio quod fluenti tempore declinabitis ad falſos Deos: rationabile erat dixiſſe: Ego ſcio quod me humanatum non recipietis, potius enecabitis, inde veſtra totalis damnatio. Sed ſciebat

Deut.

Deus

Deus, hoc taliter non futurum eſſe, neque Iſraëlem remedium à Deo præſcriptum pro libertate ex gentibus obtinenda recuſaturum, neque Unctum Domini occiſurum: Ideo neque ejus receptionem præcepit, neque tale facinus comminatur, neque de illa in Meſſiam eo modo Mediatorem & Salvatorem fide aliquando loquutus.

Dixi quod verba Moſis *Deuter.* XVIII, non ſatisfaciebant, quia de Joſua, & ejus ſucceſſoribus Prophetis evidenter intelliguntur. Idem ſentiunt plurimi Doctores Chriſtiani, ſicuti & Joannes Calvinus, qui *aliter opinantes ſe ridiculos merito facere Judæis* aperte dicit, dum textus litera evidenter reclamet. Queritur Clariſſimus Dominus quod cætera Calvini verba omiſerim. Fateor, non malitioſe, quia anguſtæ chartæ margo non plura capiebat, & quæ ibi ſcripſi ita conſtricta, ut vix eſſent legibilia. Præterquam ad id, quod intendebam nil prorſus intererat, quod Calvinus dixiſſet: *Non male, nec citra propoſitum talia verba Petrum Meſſiæ accommendaſſe, ut Prophetæ, & præcipuo Prophetæ:* Eſto, quod etiam conveniant Meſſiæ in ordine Prophetarum; non ſatisfacit quæſito de fide illa peculiari, in qua conſtitit, & conſiſtit totius humani generis ſalus. Neque ibi major Propheta ſignificatur quam Moſes (ut intendit Clariſſimus Dominus) *eo quod nullus ex præcedentibus ſimilis fuerit Moſi*, ut legitur in ſacro textu: Et miror quomodo hæc cohærere velit: quia ſi nullus ex præcedentibus Chriſtum fuit ſimilis Moſi, quomodo admittit, quod hæc verba intelliguntur de omnibus Prophetis, dicente Deo: *Suſcitabo Prophetam ſimilem tibi:* & ſi fuerunt ſimiles, quare additur quod inter V. Teſtamenti Prophetas nemo fuit ſimilis Moſi? Certum quidem eſt, quod non ſurrexit ſicut Moſes Propheta, qui loquutus fuerit Dominum facie ad faciem: Fuerunt tamen omnes ſimiles Moſi in officio prophetico; quamvis non gradu revelationis, qui Moſi fuit omnibus excellentior. Hæc tamen verba multi fecere Chriſtiani Doctores, quia non alia invenerunt, ex quibus talem, quam expetimus fidem, poſſent ex V. Teſtamento deducere.

Ad alterum quæſitum eodem modo reſpondit, ſcilicet, quod non revelavit Dominus Iſraëli, quod unicum medium, ut reducatur in divinam gratiam, & à captivitate liberetur, eſt fides in Meſſiam Mediatorem, Deum & Hominem. Hoc unum quærebatur, ex cujus reſponſione poterit Judæus ſuas conſequentias juxta divinam legem deducere, certus, quod omnia quæ Deus præviderat ſimpliciter & abſolute neceſſaria ad ſui populi ſalutem clariſſimè revelavit, ne temporum ſucceſſione, & gentium ſuaſione, falleretur. Hoc ad divi-

nam

nam providentiam, & amorem, quem ſemper cum Iſraële exercuit, non pertinaciter, ſed conſtantiſſimè credimus pertinere: alias, legibus umbraticis, carnalibus, nihil proficientibus, exiguo tempore duraturis, nos decepiſſet: quod de ejus bonitate minimè credendum.

Levit. Deut. Quod ſine pœnitentia nulla nobis ſalutis ſpes in hac, & præcedentibus captivitatibus, fatemur: Sed qualis debeat eſſe hæc pœnitentia, divina revelatione ſumus præventi: quia, ut adnotavi in margine iſtius quæſiti, Deus ipſe modum pœnitentiæ nobis præſcripſit, videlicet, quod à peccatis vere reſipiſcamus, obſervando leges, præcepta, judicia, ac ceremonias, ſcripta ea die in eo libro legis. Quæ obſervantia, cum incompatibilis ſit cum medio ad noſtram ſalutem à Chriſtianiſmo propoſito, tale medium, ſeu pœnitentiam admittere, obſtat divinum præceptum, ſeu decretum in lege præſcriptum.

Sed Clariſſimus Dominus hanc pœnitentiam nobis à Deo præfixam ad præſentem captivitatem extendi, vel non admittit, vel in dubium vertit. Profectò immerito, quia ex ſapientioribus Chriſtianis doctoribus nemo fere dubitat: Et qui non admittunt, ut Judæorum argumentum elidere poſſint, inextricabilem labyrintum contexunt, ut Babylonicæ captivitati circumſtantias, & verborum Sacri textus ſeriem queant applicare. Certum quidem eſt, quod omnibus præcedentibus Iſraëlis afflictionibus & captivitatibus applicari poſſunt, quia in quavis afflictione, quæ univerſo Iſraëli accideret, peccata ſua fuiſſe in cauſa, fateri tenebatur, & Dei comminationes in lege ſcriptas, tunc periclitari, credere debebat, ad Deumque per legis obſervantiam reſipiſcere. Ideo Nehemias verba Dei populo comminantia, aptè ſui temporis captivitati applicuit: Non quod omnia in ea captivitate exequuta fuiſſe crediderit, id erat impoſſibile: ſed quia etiam, juxta ea verba, propter legis prævaricationem iram Dei merito ſuſtinebant. Ergo de hac captivitate ea verba non intelligenda? Negatur conſequentia: quia non niſi in hac captivitate omnia à Deo ibi clariſſimè prænuntiata, nos, & patres noſtri, ad literam periclitati ſumus. Præſertim cum nunquam adimpletum fuerit, quod Deus Iſraëli poſt captivitatem, & diſperſionem per totum orbem terrarum in lege promiſit, dicens: *Etſi ad cardines cœli fueris diſſipatus, exinde te retrahet Dominus Deus tuus, & reducet te in terram quam dedit Patribus tuis, & multiplicabit te plus quam Patres tuos, & circumcidet cor tuum, & ſeminis tui, ut ames Dominum Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua, & vivas.* Quæ verba non niſi de hac captivitate

Deut.

captivitate intelligi poſſunt, cum huc uſque nihil ex prædictis Iſraëli evenerit, neque talem corporalem, & ſpiritualem redemptionem expertus ſit; ſed omnino oppoſita nobis contingunt. Promiſit nobis Deus tempore redemptionis futurum ſe eſſe nobis in Deum. Sed, ut aſſeritis, à tempore redemptionis jam Deus nos dereliquit, abjecit: Meſſiam inter nos habitaturum, noſtrum futurum Regem, & Paſtorem; tamen nos eum de medio tulimus, ne habitaret in nobis. Promiſit ſe *nos purificaturum ab omnibus ſcoriis, immunditiis, & peccatis*; nos tamen (ut creditis) immundati fuimus in ſanguine Meſſiæ quando venit, cum infidelitate, & abominabili pertinacia. Promiſit ſe *nos congregaturum ex omnibus regionibus noſtræ diſperſionis ad terram, quam dedit Patribus noſtris, in qua habitaverunt Patres noſtri:* Nos tamen tunc temporis abjecti ſumus à terra noſtra per totum orbem terrarum: Promiſit ſe *poſiturum tabernaculum ſuum in medio noſtri*; fuit tamen ablatum tabernaculum ſuum ex medio noſtri: Promiſit, quod *ſcient, & fatebuntur gentes, Dominum nobiſcum eſſe, & quod nobiſcum habitat in æternum*; ſciunt tamen hodie gentes, & conſtanter credunt, quaſi ſuæ fidei myſterium, à nobis receſſiſſe, neque amplius nobiſcum eſſe. Hæc omnia clare & perſpicue revelavit Deus Iſraëli cum in lege, tum in omnibus Prophetis, ut neque in dubium vocare poſſemus: juxta hanc revelationem, & claras promiſſiones debuit ſemper eſſe expectatio noſtra, & juxta hanc expectationem fides (ut Clariſſimi Domini verbis utar) quæ cum in aliis redemptionibus præcedentibus non adveniſſent, poſt præſentem captivitatem futura eſſe., merito credimus, ut verbum Dei in ſuo populo adimpleatur, indefectibile cum ſit. Aliàs de hac præſenti captivitate nunquam Deus Iſraelem præveniſſet, neque verbum loquutus fuiſſet, maximè de præcedentibus breviſſimo tempore duraturis; quod omnino incredibile eſt, ſi modus, quo ſemper Iſraelem tractavit, recte, & cum ſinceritate conſideretur, & ad ſenſus myſticos, textus clara litera deſpecta, ad libitum non recurramus. Ezech. 37.

Tandem quærebatur: Ex quo loco Veteris Teſtamenti conſtaret: Legem Moſis eſſe umbraticam: eſſe figuram eorum quæ tempore Meſſiæ debebunt contingere? Etiam reſpondet Clariſſimus Dominus, quod non extat talis locus in toto Veteri Teſtamento, quod hoc omnino latebat, in adventu Meſſiæ detegendum ac divinitus per eum revelandum: Et quamvis talis textus non adſit, ex ipſamet lege ſufficiens ratio deducitur, qua probari poteſt ſic fieri debere: quia, ſcilicet, Deo nunquam placuit cultus ille externus

 abſque

abſque morali, ſeu interno cultu; unde patet majoris pretii & perfectionis eſſe hunc quam illum, qui in ſolis externis conſiſtebat, quæ indifferentia ſunt, nec ſuapte natura bona, ſed in quantum à Deo præcipiuntur. Certe ex hac conjectura non recte inferri videtur divinam legem eſſe futurorum umbram, & figuram, præter quam Deus omnia moralia, quæ ad ſummam hominis perfectionem conducebant, in lege edocuit, quibus aliquid perfectius addi poſſe, non licet nobis credere: quod ex ipſis Dei noſtri verbis probare, non eſſet difficile.

Nec videntur perfectiora, quæ nobis ratio noſtra naturaliter dictat, quam ea, quæ à Domino ſupernaturaliter revelantur, & obſervanda præcipiantur; quamvis noſtram miſeram rationem lateat illius præceptionis motivum, bonum tamen, ſanctum, & honeſtum debemus credere, quidquid ex illa infinita ſcientia, & bonitate proficiſcitur. Nonne perfectius, & rationabilius eſt facere, quæ Deus præcepit, quam quæ nobis ratio naturalis bona eſſe ſuadet? Ideo contra plurima moralia commiſſum non adeo ſevere punit rectiſſimus judex; quam, quæ contra aliqua ceremonialia committerentur. Qui falſo nomen Dei juraret, non impunè iturum, dicit Deus in decalogo; ſed qui Sabbatum non ſervaret, quod morte plecteretur: Qui furtum fecerit, quintuplum reſtituat, & ſacrificium offerat; ſed qui comederit fermentatum tempore Paſchatis abſciſſa anima ejus: Qui mentitus fuerit, qui falſum teſtimonium dixerit, qui concupiverit bona proximi ſui, ſuum peccatum feret, nulla pœna his peccatis à Deo indicta, quamvis ab eo puniendi, niſi reſipiſcant: Sed ſanguine, vel ſepo vetitus, & in die expiationis non contriſtatus, non circumciſus: Si immundus templum intraverit: Si pulverem ſuffumigii in alios uſus divertat: Si ei ſpeciem aliquam vel addiderit, vel ſubtraxerit, & in aliis plurimis, quæ omnino ceremonialia ſunt: abſciſſa anima ejus, deleta anima ejus de populo ſuo. Quam pœnam non omnium ceremonialium prævaricationi Dominus decrevit; neque moralibus præter pauca, ut idololatriæ, blaſphemiæ, homicidio, & inceſtibus. Ideo non erat lex naturalis; ſed divina: & cum moralia gentes minime laterent lumine rationis odoctas, voluit infinita ſapientia etiam moralia divinæ legi inſerere, ne Iſrael crederet ſolo externo cultu Deum eſſe contentum, vel quod ex naturali ratione honeſte viveret, & moralia obſervaret, cum plurimi ex gentibus hoc etiam feciſſent; ſed quod in iis agendis Deo præcipienti obedientiam præſtaret, ut ſic etiam perfecta eſſent moralia ſub lege contenta; aliter naturalis lex eſſet,

eſſet, ſed non divina, quamvis ex lumine rationis, à Deo hominibus indito, profluxerit.

Totam legem Deus æque Iſraëli commendavit abſque aliqua diſtinctione inter moralia, & ceremonialia; in quovis deficeret æque peccabat. Sed hæc diſtinctio noviter introducta, de qua Deus neque verbum loquutus; conqueritur tamen per Prophetas de unius, vel alterius prævaricatione: quandoque de homicidio, de rapina, de defectu charitatis in pauperes, ſemper de idololatria, de violentia, & ſimilibus moralibus. Etiam de ceremonialibus, ut de Sabathi non recta obſervantia, de impuris, & non rite adminiſtratis ſacrificiis, de ſervis Hebræis ultra ſeptennium detentis, de terra non quieſcente ſeptimo anno, quod crimen Dominus longa captivitate ſe puniturum minatur. Filii Aaron, divino Dei Judicio propter ſuffumigium male adminiſtratum, intra Sanctuarium à Deo occiſi. Pater eorum Aaron, quod ſacrificii ceremoniam erraverit à Moſe acriter reprehenſus, & ex illius diei juſto dolore ſe excuſavit. Itaque neque cultus internus, abſque externo, neque hic abſque altero Deo placebat: Ideo David ſaltabat lino indutus coram arca Domini, & tanta cum majeſtate eam conduci voluit, quia ſciebat cultum eum externum Deo eſſe gratiſſimum: neque David quaſi puerulus erat, ad majora, & perfectiora ineptus, qui uxori reprehendenti dixit: ſe ea die honorabilem eſſe coram Deo. Sed Romani, & Græci Gentiles ad perfectiora, & magis ſpiritualia à Deo fuerunt aptiores inventi, Davide, omnibus Sanctis, & Prophetis, totoque populo à Deo ex omnibus gentibus electo, & ab incunabulis edocto, ob ſui ruditatem elementis puerilibus carnalibuſque & externis ceremoniis, abſque ſpiritualitate contentis: quaſi decem præcepta decalogi totam ſpiritualem perfectionem non contineant, vel alia perfectiora fuerint revelata. Sed cum divinæ majeſtati externus cultus abſque interno placere non poſſet, reprehendit ſæpe Hebræos, qui externo cultui, utpote faciliori, intenti, ab aliis vitiis & peccatis non abſtinerent: neque hinc inferre licet, aliquando Deum, quem ſacratiſſimum externum cultum Iſraëli præcepit, odio habiturum, ut carnalem, vanum, & inanem: præter quem in lege omnia quæ ad ſui, & proximi amorem conducebant, abunde præcepit: & nulla major ſpiritualitas & perfectio excogitari poteſt, quam Deo præcipienti obedire.

Quo templo careamus ſignum non eſt ceſſationis legis Moſaicæ: caruimus etiam, quamvis breviori tempore, in captivitate Babylonica, perſeverante tota divina lege. Hanc oppoſitionem jam diu Dominus ſolvit per Prophetam Oſeam, quod *multis temporibus futuri eramus à Deo quaſi ſeparati, & ablegati,*

gati, interim non marito alteri addicti, id eſt, non alicui alteri legi ſubjecti, quod *futuri eramus per hæc longa tempora, ſine Rege, ſine altari, ſine Sacrificio, & ſine idolo:* & poſtea *quæſituri erimus Adonai Deum noſtrum & Meſſiam Regem:* Nunc vero quæcumque extra templum fieri licet, opere exequimur, & in non ſacrificando divinæ legis præceptum obſervamus, quod extra templum fieri prohibuit.

Quærit inſuper Clariſſimus Dominus, an ego cognoſcam, quod ii, qui ex Iſraële oriundi, quorum aſcendentes jam olim in Chriſtum crediderant, & eorum veſtigiis inſiſtentes adhuc credunt, ſuæ progeniei ex Abrahamo penitus obliti, ſi quando venerit Meſſias, quem hodierni Judæi expectant, ipſum non receperint, neque ejus imperio ſubjici velint, ob hoc peccatum, à beneficiis à Meſſia conferendis excludendi ſint? Quod ſi tunc textum ex Vetere Teſtamento petiverint, in quo talis fides in Meſſiam commendetur; cum oſtendere minime poſſim: quare nunc Chriſtianum urgeo ut talem textum mihi deſignet: cum ſicut illi tunc peccarent contra Meſſiam, quamvis textus nullus extet hanc fidem præcipiens, ſic peccarunt Judæi Meſſiam non recipientes.

Reſpondeo: Quod quando Deus Iſraëlem redimere dignetur, omnes impii ex gentibus, qui voluntati Dei ſuum populum redimentis obſtiterint, qui perſecutiones præteritis addiderint, qui ejus fortiſſimam manum agnoſcere renuant, omnino deperdentur, ut Prophetæ mille in locis nobis prædixere: in quibus etiam erunt ii, qui ex Abrahamo oriundi gentibus fuerunt immixti, ſuam progeniem, & legem obliti, qui jam cum Iſraële nil prorſus habent. Sed omnes iſti, non quia non obedient Meſſiæ, peribunt, ſed ut Deo omnipotenti inobedientes, & infideles, ut ejus imperio reſiſtentes, ut multa facinora contra Deum Creatorem, contra rationis lumen, contra innocentem populum, antea, & in eo tempore, patrantes. Verum pii ex gentibus, ſive ex Iſraële oriundi, ſive non, qui verum Deum coluerint, qui Iſraëlis mirabilem redemptionem adjuverint, Deo, & populo inſervientes, Dei amore, & timore alliciti, redemptionis beneficiorum erunt participes: Eorum corda, ut Iſraëlis, circumcidentur, ut ament Dominum Deum ſuum toto corde ſuo, & tota anima ſua, ut vivant, divina gratia omnes affluentes: ibuntque de Sabbatho in Sabbathum, de anno in annum in Hiruſalaim, Deum Jacob fortem adoratum, & ſacrificia offerentes in feſto tabernaculorum: qui ſi non venerint, punientur, ut Dominus per Prophetas clare comminatur: non quod non crediderint in Meſſiam mediatorem, Deum & hominem, ſed qui Deo ipſi non obediverint imperanti. Profecto redemptionis beneficia non à Meſſia conferentur;

ferentur; ſed à Deo omnipotenti: *Ego diſperſi, ego reſtituam*. Anne Meſſias totas orbis terras percurret, ut Iſraëlitas ex captivitate liberet, & ſecum addducat? Non certe: ſed à Deo miraculoſe admonitus veniet populus ex omnibus locis ſuæ diſperſionis ad quærendum Dominum, & Davidem Regem ſuum. Ideo Dominus in omnibus locis, & pro uno, vel altero Iſraëlita, prodigia efficiet, quæ Ægypti miracula excedant, ut inde liberetur, & erit pro fama, & honore in terra captivitatis ſuæ, & cantabunt gentes Domino canticum novum, quia fecit veritatem, quam promiſerat filiis Iſraël. Meſſias erit, utpote Rex ſanctiſſimus, omnium redemptorum caput, in quo etiam ſenſu Redemptoris munus exercebit: quia populum venientem, ut bonus Paſtor recipiet, gubernabit, rectiſſime judicabit, & ſua doctrina, & exemplo ad ſanctiſſimam vitam provocabit: Sedebit in trono Davidis patris ſui, ex gentibus, & ex Iſraële iniquos diſperdet. Cui omnes reges, & populi amantiſſime parebunt: non quod mundanum imperium exerceat, ut Alexander, vel Julius Cæſar; ſed quod divina virtute à Deo ipſi conceſſa, omnes gentes in Dei amore, & filiali timore, continebit: Ita ut non ultra bellum, ſed pax perpetua uſque ad fines terræ, non æmulatio, non contentio, non ſectarum diverſitas: quia talis eſt Dei voluntas & in ejus manu proſperabitur, & erit Adonai unus, & nomen ejus unum: & totus Iſraël jam ſanctificatus, Regnum Sacerdotum omnibus populis: Tunc Deus Iſraëlis ſolus regnabit in ſuo mundo, quem creavit, & generis humani hoc modo miſerebitur, ne amplius ſit diabolo in prædam: Non quod vim libero hominum arbitrio ſit illaturus; ſed quod ex affluentia gratiæ in bonum fere ſemper dirigetur, ut jam peccato finis imponatur. Hæc ſunt beneficia, quæ Iſraëlis miram redemptionem comitabuntur & inſequentur, à ſolo Deo Jacob manu forti, ſuo tempore efficienda, quorum omnes pii, vel ex gentibus, vel Iſraële, erunt participes, ipſe erit nobis, & omnibus in Deum, & ſervus ſuus David Paſtor in medio noſtri, cui ſi aliquis obedire nolit, ſi inſanus non fuerit, crimen læſæ majeſtatis committet, ut qui tempore Davidis ei ſubjici noluerit. Sed quid hoc cum fide in mediatorem, in qua generis humani ſalus conſiſtat?

Hæc omnia pro majore parte myſtice explicantur à Doctoribus Chriſtianis. Fateor quidem, quod ex Sacri textus litera plurima poſſit intellectus humanus, utpote cogitationum ferax, elicere, quæ ad perfectionem, & exactiorem moralitatem, hominem inducant; dummodo in iis, quæ rationi non repugnant, indemnis ſemper ſit, & rata maneat ſacri textus litera, alias ad hominum libitum legenda & intelligenda, quod

divini verbi majeſtatem, & ſinceritatem haud quaquam deceret; ſed ſecundum quod clare, & perſpicue ſignificat (in iis quæ nullatenus, nec ſibi, nec rationi pugnant) ſemper intelligenda. Neque credimus perfectiorem nucleum contineri ſub illa, quam corticem homines appellarunt, ſed dulciſſimum fructum arboris legis divinæ.

Clariſſimus Dominus idem videtur fateri, quod ſenſus literalis religioſe ſervandus, quamvis ſub litera ſublimiora contineantur. Certe ſi ſenſus literalis nunquam rejiciatur, ſed religioſe obſervetur, quantumvis majora ibi latere credantur: Templum illud ab Ezechiele depictum cum ſuis porticis, & menſuris, aliquando realiter conſtruetur, & bellum Gog, & Magog, vere continget: atque Iſraël carnalis, domus Jacob & Judæ in propriam patriam, quam habitaverunt patres ſui, vere revertentur: Venient ex omnibus regionibus, & ex ſeptentrione, in propriam hæreditatem, & omnes gentes in nomine Adonaï, in Hieruſalaim. Sic adeſt clariſſime in litera, hic ſenſus literalis, tamen à vobis nunquam admittendus, qui Templum id myſticum, bellum id myſticum, Iſraëlem illum myſticum, Hieruſalaim myſticam, terram myſticam, interpretari intelligere cogimini; ſimiliterque cunctam Prophetarum literam, præter aliqua quæ vel veſtræ intentioni inſerviunt, aut ſaltem non obſtant, quæ ad literam intelligenda, permittitis.

In ſumma, verum eſt, quod plurima myſtica noſtri antiqui Doctores, atque etiam hodierni, magna cum ſubtilitate, ex ſacra litera deduxere, præſertim Cabaliſtæ: nunquam tamen, quod literalem ſenſum deſeruerint, neque quod ea myſtica novum in religione dogma conſtituerint, aut à Deo conſtitutum mutaverint (abſit tale nephas) hoc nunquam licebit: quia omnia ea myſtica cogitationes humanæ ſunt, quæ de ſenſu literali ſacræ paginæ nil debent, vel mutare, vel detrahere.

Chriſtianiſmus, cum novæ revelationi fidem adhibeat, per quam talis eſt, & conſtituitur, ſacram literam juxta Evangelicum ſenſum tenetur intelligere, aliter non eſſet amplius Chriſtianiſmus: Sed cum Iſraël in ſuo Veteri Teſtamento unice perſeveret, nova revelatione neutiquam admiſſa: Quærebatur: An in ipſo locus aliquis exſtaret, ex quo colligi poſſet, Deum prædixiſſe, quod aliquando permiſſurus erat tales ſenſus myſticos, ex quibus nova Religionis dogmata conſtituerentur, vel tales ſenſus futuros inſinuaverit pro adventu Meſſiæ? Sed Clariſſimus Dominus reſpondet, quod nec exſtat, nec neceſſe fuit, quod exſtaret.

Corodis loco quærit Clariſſimus Dominus: *Quibus argumentis moti Judæi Moſem agnoſcant Prophetam, & divinum legiſlatorem?*

giſlatorem? Facile ſatisfaciemus huic quæſito Clariſſimi viri veſtigiis inſiſtentes. *Deus* (ut ait) *adeo clare ſe Iſraëli manifeſtaverat, ut ejus exiſtentiam in dubium vocare, non poſſent?* Cum vero eadem media per quæ ita clare ſe manifeſtavit, etiam Moſem divinum Prophetam, & Legislatorem probaverint, non magis poterant Iſraëlitæ Prophetiam Moſis in dubium vocare, quam Dei exiſtentiam: Ideo Deus ipſe dixit: *Et credent in me, & in te in æternum:* (& antea) *& crediderunt Domino, & Moſi ſervo ejus:* quippe eiſdem mediis, quibus ſe fecit clare cognoſci, Moſis legationem divinam eſſe facile, & liquido oſtendit. Igitur patres noſtri, quibus clara, & indubitabilis fuit hæc revelatio Domini, & Moſis ſervi ejus, filios ſuos qui non viderant Dei miracula, neque ejus vocem audiverant, Moſis divinam legationem, & Prophetiam, docuere, quod eſt unicum fundamentum divinæ legis in qua præcipue commendatur, ut hanc veritatem filios edoceant: *Et docebis ea filios tuos:* Non extraneos filios, à quibus per hanc legem nos ſeparari voluit, ut in Sacra ſcriptura ſæpe repetitur; & hi totam poſteritatem in ſuis generationibus, abſque doctrinæ & traditionis hujus interruptione, uſque in præſentem diem docuere.

Exod. 19.

Deut. 6.

Hæc enim traditio falſa eſſe non poteſt, ſuppoſito quod in ſua origine, & radice adeo vera fuit, ut non poſſit in dubium vocari: neque credibile eſt, quod tunc, vel poſtea, patres vellent ſuos filios decipere, & falſis legibus inſtruere: neque hoc de omnibus Iſraëlitarum patribus cogitari poteſt, quantumvis aliquis perverſus hoc facinus contra humanitatem ipſam committeret: Ideo quamvis ob varios fines, & cauſas plurimi à lege defecerint, populus Iſraëliticus perpetuo ſubſtitit, veritatem in Synaï à primis receptam, filios erudiens: Quapropter Dominus Iſraëlem ut perpetuo legem obſervet, ad patres provocat recurrendum, ut qui ſciebat, traditionem à patribus eſſe infallibilem; non ab extraneis. Non enim eſt hæc traditio ab hominibus alicujus nationis, ad alterius nationis homines, & ſic de una in alteram per varias orbis partes propagata: Talis enim nunquam ſuam veritatem certo probare poterit: Quia non eſt difficile quod Græci aliqui, ob cauſas, & motiva poſteris ignota, Romanos fallere velint, vel Galli Hiſpanos, & hi Italos Martis, Veneris, & aliorum, deitatem prædicantes: Sicuti Arabes cæteros Orientales, & tractu temporis Africanos, & bonam Europæ partem ſeducentes, ſub divinæ legis prætextu, & virtutum moralium, omnibus rationabili, obſervantia. Hac arte falſæ antiquitatis gentilicæ ſectæ fuerunt introductæ, & per totius mundi gentes diſſeminatæ; quia malitia primi deceptoris, & ignorantia eorum; qui primo fallebantur, falſas

Deut. 32. verſ. 7.

deitates, earumque prodigia fecere credibilia, quæ ſemel accepta, quaſi veriſſima, ſanctiſſima, aliis propoſita, neque amplius in dubium vocare liceret: tamen omnino falſa, quia eorum origo falſa fuit. Pariter Romanorum legum, Numa Pompilio ficta divinitate, inventore; primi ab eo ſeducti vera cum pietate, & amore cæteros deceperunt. Adhuc noſtro ſeculo fingunt, & ſemper finxere Monachi Divorum infinita miracula, quibus populi fidem adhibuere: credit ſatis piè, & pia hac fraude miſere deceptus, quiſque filios erudit, & iſti alterius nationis homines, donec in toto Chriſtianiſmo Papiſtico illa impoſtura de fide habeatur, ut qui negaverit, igne ſuæ infidelitatis pœnas luat. Sic noſtro tempore pater Avianus Capucinus miraculis claret, populos, & principes decipit, ut ſanctiſſimus impoſtor: Sed quare non faciet? Sunt ne filii, quos ipſe genuit, quorum animarum ſalus ipſi chara? Talis eſt traditio, quæ in ſua origine, ab aliquibus incipit, quos non eſt moraliter impoſſibile, alios voluiſſe decipere, ob cauſas, quas poſteri penetrare nequeunt. Verum Judæorum de divina lege, & Moſe traditio à parentibus incœpit, qui clare viderunt, & in filios ſuos immediate, ſine interruptione derivata: Quod ſi primi patres non vidiſſent, quare communi conſenſu filios docerent, quod falſum eſſe ſciebant? Quare in prolem inutile mendacium diſſeminarent?

Hoc ſit primum argumentum, quo Moſem Prophetam, & divinum legislatorem, cognoſcunt Judæi: quia patribus noſtris adeo clare Deus Moſem verum Prophetam Iſraëli manifeſtavit, ut eis non amplius poſſet eſſe dubitatio, neque nobis, qui ab eis per interruptam nunquam traditionem accepimus.

Alterum argumentum deſumitur, ex ipſa Moſis Prophetia, quæ ſuam divinitatem ita evidenter oſtendit, ut nemo eam rationabiliter negare queat. Etenim futura contingentia, quæ ab ſolo humano arbitrio dependent, nemo poteſt certo præſcire vel prædicere: ſolus Deus omniſcius hæc præcognoſcit, & ſuis Prophetis revelare quit, ut cæteris hominibus prænuntient. At in Moſis Prophetia clare, aperte, & omni cum perſpicuitate futura contingentia cum individualibus circumſtantiis populo Iſraëlis prænuntiantur, quæ poſtea ad unguem adimpleta continuo experimur. Recte ergo, & infallibiliter cognoſcunt Judæi Moſem eſſe verum, & divinum Prophetam: Hoc enim fuit medium unicum, quo Deus utitur per Iſaiam, ut ſuam divinitatem hominibus probet: *Nonne ego vobis futura prænuntiavi? quærite à Diis gentium an hæc etiam facere poſſint?*

Deut. 28.

Verum quod talium prædictiones extent in Moſis Prophetia, ex ejus ſimplici lectione conſtat. Scilicet, quod fluentibus ſeculis ob magna Iſraëlis peccata, & divinæ legis prævaricationem,

nem, venturæ erant gentes, ut eum deſtruerent e longiſſimis, & diſtantiſſimis regionibus (non ex proximis, hoc enim ſæpe contingit) ſed ex longinquis: quarum linguam non intelligetis: Profecto Iſraëlitæ Romanorum linguam non intelligebant. Nonne hæc erant ex mere contingentibus? tamen à Moſe prædicta, & in ſuo tempore exequuta. Quod totus Iſraël in captivitatem iturus, ejus terra omnino deſerta: Quod ſpasgendus erat per totum orbem. Contigit ne hoc alicui populo? An Romani Germanos, Britannicos, Gallos, Hiſpanos, Græcos, Aſiaticos, per totum orbem in captivitatem, diſperſere? Eos potius ut hæ regiones habitarentur, conſervare ſatagebant. Sed quod admirabilius eſt: prædixit Moſes Iſraëlem ſpargendum per totum mundum, in quo ab omnibus gentibus extremam paſſurus erat perſecutionem, quibus futurus eſſet in proverbium, deſpectum, & abominationem: Tamen quod in his omnibus ſemper conſervandus, & idem populus futurus per tot ſæcula: An hæc non ſunt de contingentibus, imo quæ naturali rationi obſtare videntur? Exiſtimo quod hoc divino fundamento nixus, dixit Apoſtolus: Quod non intrabit Iſraël in Eccleſiam, *donec intraverit plenitudo gentium:* Quod ſupponit Iſraëlem ſubſtiturum, & perſeveraturum in eſſe populi ſeparati per plura ſecula, ut Moſes prædixerat: Præterquam omnes Doctores Chriſtiani conſentiunt, quod conſervatio Iſraëlis naturalis non eſt, ſed ex ſpeciali Dei providentia; cujus varios fines excogitarunt. Quod totum clare Moſes prædixit, quantumvis mere contingens. Ergo fuit divinus Propheta. Tandem prædixit Moſes Iſraëlem toto hoc captivitatis tempore ſuam miſeram, non ſeditioſorum tunc temporis diſcordiæ, non inimicorum potentiæ, non aliis naturalibus cauſis, attributurum; ſed ſuis duntaxat peccatis, & divinæ legis transgreſſioni: *Et dicent in ea die, quia Adonaï nobiſcum non eſt hæc nobis contingunt.* Deut, 31. verſ. 17. Talem confeſſionem per tot ſecula, Iſraëlem facturum, quis niſi divinus ſpiritus potuis prædicere? Qui per fideliſſimum ſervum Moſem hæc omnia clare prænuntiavit.

Exhibet etiam Judæis Daniel per clarum teſtimonium, qui clare, & aperte prædixit, quod poſt ſeptuaginta hebdomadas, id eſt CCCCXC. annos, templum erat à Duce cum exercitu venturo penitus deſtruendum: Sacrificium in medio ultimæ hebdomadæ ceſſaturum, civitatemque omnino devaſtandam. Hujus Prophetiæ divinitatem eventus confirmavit. Quod ſi hæc per decem annos antea fuiſſent prædicta, non eſſet vaticinium minus divinum, quia ſolus

Deus poterat hæc antea prævidiſſe, & futura enuntiare. Fuit igitur abſque dubio Daniel iſte divinus Propheta: hic tamen non Romanus, non Græcus; ſed Judæus fuit legis Moſaicæ exactus obſervator, cujus revelationem in hac eadem Prophetia valde commendat, & illius prævaricationem lamentatur: Ergo credidit Moſem Prophetam, & Dei legislatorem: cum Prophetia hæc Danielis à nemine, qui non inſaniat, impius quantumvis ſit, negari poteſt. Habent igitur Judæi argumenta, quibus Moſem verum Prophetam, & legislatorem agnoſcant (præter alia plurima) ex ejusdem Moſis Prophetia, quæ ſuam divinitatem probat: Ex infallibili à patribus traditione: ex Danielis irrefragabili teſtimonio.

RESPONSIO AD SECUNDUM SCRIPTUM JUDAEI.

CAPUT I.

De Quæſito primo.

CHriſtianum eſſe dogma, unicum ad ſalutem æternam medium eſſe fidem in Jeſum Chriſtum, agnoſco. Verum id intelligendum de tempore, poſtquam Jeſus Chriſtus in mundum venit, Evangeliumque prædicatum eſt. Ab Adami lapſu fidem expreſſam in Jeſum Chriſtum futurum redemptorem perinde fuiſſe neceſſariam, adeo ut ſine expreſſa & diſtincta in ipſum fide nemo ſalutem æternam conſequi potuerit, nuſquam in Scriptura Sacra reperio, ideoque nec ut dogma Chriſtianum recipio. Agnoſco lubens, quosdam Chriſtianos Doctores, præjudicio erga peculiares quasdam opiniones abreptos, ita ſentire ac docere: Verum mihi dogma Chriſtianum non eſt, niſi quod in Scriptura, unica fidei meæ regula, reperitur. Si quid ergo Vir Doctiſſimus ex N. Teſtamento contra me proferre poſſit, illud ut dogma Chriſtianum agnoſcam & vindicabo.

Fides in Chriſtum quo ſenſu ſit unicum medium ad ſalutem.

Dixi ego, ut ſententiam meam de fide, quæ requiſita olim fuit ſub V. Teſtamento in Redemptorem

Fides pro ratione revelationis.

vel eſt diſtinctior, vel minus diſtincta,

ptorem futurum, declararem, *fidem noſtram accommodatam eſſe debere revelationi divinæ.* Sed ſententiam meam non recte percepiſſe Vir Doctiſſimus videtur. Illud volui: Pro ratione ac modo clarioris vel minus claræ ac diſtinctæ revelationis divinæ, etiam fidem noſtram eſſe vel magis vel minus diſtinctam & expreſſam. Quando Deus nobis quid revelat plene & diſtincte, etiam diſtinctam & expreſſam illius requiri fidem: Quando autem Deus quid revelat, cujus non omnes circumſtantias diſtincte & perſpicue ob oculos ponit; rem ipſam, quæ clare revelata eſt, diſtincta quidem fide eſſe apprehendendam; non perinde illas circumſtantias: Sed ſufficere confuſiorem aliquam & minus diſtinctam earum apprehenſionem, revelationi divinæ accommodatam. Solent quippe omnes Prophetiæ, antequam complementum ſuum habuere, aliquam involvere obſcuritatem, quæ ipſo demum complemento evolvi & explanari ſolet. Rem illuſtrabo exemplo. Promiſit Deus Abrahamo, ſe ſemini ipſius terram Canaan hæreditario jure poſſidendam traditurum: non autem ſpeciatim prædixit modum introductionis in terram illam: quod nempe Joſua duce populus præëunte arca Jordanem ſicco pede eſſet tranſiturus, regioniſque illius incolas bello ſuperaturus. Promiſſioni iſti divinæ convenienter Abraham rem ipſam credere debebat; nequaquam autem ad fidem modi, quo eam Deus effecturus erat, obligabatur. Eodem modo Deus olim diverſis temporibus, primo obſcurius, deinde clarius paulo ac diſtinctius Meſſiæ adventum, ejuſque officium ac munus prædixit per Prophetas. Nullæ tamen prædictiones adeo fuere diſtinctæ & explicitæ,

quin

quin multum obſcuritatis remanſerit, per ipſum Meſſiæ adventum demum evolvendæ. Iniquum vero fuiſſet, & à juſtitia Dei alienum, ut diſtinctam in illum fidem exegiſſet, quem diſtincte non revelaſſet. Fides ergo Patrum ſub Vet. Fœdere accommodata fuit revelationibus divinis de Meſſia, primo admodum confuſa & indiſtincta, dein paulo diſtinctior, prout ex revelationibus divinis hauriri poterat: Sed quantacunque fuerit, valde fuit incompleta, ſi conferatur cum illa fide, quæ nunc in Chriſtum præſcribitur. Crediderunt illi, convenienter promiſſis divinis, adventurum Meſſiam, eumque redemptorem fore Iſraëlis: Naturam autem redemptionis non niſi imperfecte admodum perceperunt; nec Deus ab ipſis exegit, ut eam diſtincte & expreſſa fide reciperent. Suffecit ipſis, credere venturum Meſſiam ad liberationem Iſraëlis: diſtinctam autem in illum fidem Deus reſervavit tempori, quo Meſſias in mundum miſſus, muneri ſuo inauguratus, totique mundo plene ac perſpicue ſine figuris & umbris prædicatus eſt: Itaque diſtincta illa fides, quæ nunc in Meſſiam neceſſaria eſt, olim neceſſaria non fuit.

Diſtincta non fuit fides patrum V. T. de Chriſto.

Et hinc liquet, Viri Doct. reſponſionem, *quod Dominus ea quæ ſunt & fuerunt de neceſſitate ſalutis nunquam obſcure & ænigmatice revelavit, ſed clare & diſtincte*, neutiquam mihi opponi; utpote qui urgeam, quoniam obſcure revelata fuerunt, ideo diſtinctam eorum fidem non fuiſſe neceſſariam, nec à Deo præſcriptam. Quanta autem ea fides fuerit, quam Patres ex Prophetiis divinis de Meſſia colligere potuerunt, definire difficile eſt. Sufficit,

ficit, quia Deus plene & perſpicue Meſſiæ munus ipſis non revelavit, quod nec ab ipſis fidem diſtinctam in Meſſiam exegerit. An ergo ſine Meſſia ſalutem æternam conſecuti ſunt? Nec hoc dixerim. Sed Deus, pro abſoluto ſuo jure, ipſis redemptionem, in plenitudine temporum per Meſſiam impetratam, applicat, licet pro ratione temporis quo vixerunt diſtincte in ipſum non crediderint. Hæc eſt mea de neceſſitate fidei in Meſſiam venturum ſententia, quam S. Scripturæ omnino conſentaneam judico.

Quomodo fuerit accommodata revelationi divinæ.

Ex dictis manifeſtum eſt, nec Virum Doct. ſenſum verborum meorum recte percepiſſe, cum dixi, *exiſtentiæ divinæ fidem Iſraëli non fuiſſe præſcriptam, ſed ſuffeciſſe claram exiſtentiæ divinæ revelationem, ut credatur Deus eſſe, eamque totius legiſlationis fuiſſe fundamentum*: & poſtea pergens, addo: *Eodem modo ſe res habet cum Meſſia*, &c. Non jam inquiram, an prima Decalogi verba, *Ego ſum Deus tuus qui eduxi te ex Ægypto*, præceptum contineant: Ego ſane nullum in iis præceptum deprehendo, ſed tantum declarationem, qua Deus ſe Iſraëlis Deum declarat, qui jus poteſtatemque habet leges ipſi pro lubitu ferendi, ob beneficium illud ingens liberationis ex dura Ægypti ſervitute, quo Deus eum ſibi acquiſiverat in peculium, quæque declaratio legiſlationis fundamentum eſt. Similiter, cum jubetur Deus adorari, amari, &c. non præſcribitur ut credamus Deum eſſe; illa enim omnia divinam exiſtentiam præſupponunt. Sed his omiſſis, quando dixi, *Eodem modo ſe res habet cum Meſſia*, nequaquam, prout Vir Doct. verba mea accipit, indicare volui

ui, perinde ſicut Deus exiſtentiam ſuam ita ma-
ifeſte Iſraëli revelavit, ut eam in dubium revo-
are non poſſent; eum etiam ita manifeſte Meſ-
iam Iſraëli revelaſſe per Prophetas, ut quando in
nundum veniſſet, ipſe ſtatim ita indubitanter &
nfallibiliter ab Iſraële agnoſceretur, ut ejus exi-
tentiam in dubium revocare non poſſent: Tum
nim mihi ipſi aperte contradixiſſem, qui conti-
uo urgeo, Meſſiam obſcurius à Prophetis fuiſſe
lelineatum, & non plene ac perſpicue revelatum,
ed id reſervatum ipſius adventui: Quod miror
/irum Doct. non animadvertiſſe. Illud volui:
ïdem noſtram accommodatam eſſe debere reve-
ationi divinæ; & quando Deus nobis quippiam
evelat, illi revelationi divinæ fidem adhiben-
lam, etiamſi Deus non addat præceptum iſtius-
modi, credetis hoc eſſe verum: & fidem hanc
vel diſtinctiorem vel obſcuriorem eſſe, pro modo
evelationis divinæ. Idque illuſtravi duobus ex-
mplis: Primo Dei, qui exiſtentiam ſuam ita cla-
e Iſraëli manifeſtaverat, ut eam in dubium vo-
are non poſſent: ideoque eos obligatos credere
)eum eſſe, licet nuſquam præcipiatur, credetis
)eum eſſe. Alterum fuit exemplum Meſſiæ:
:odem modo ſe res habet cum Meſſia; hoc eſt,
redendum eſt Meſſiam à Deo promiſſum ventu-
um, licet Deus expreſſe non præcipiat, credetis
leſſiam venturum eſſe: &, vel minus diſtincta,
el diſtinctior in ipſum fides fuit requiſita, pro ra-
ione clarioris vel minus claræ de ipſo revelationis.
)eum Meſſiam ita clare per Prophetas Iſraëli re-
elaſſe, ut quando veniſſet minime ambigere poſ-
ent, quin is eſſet qui à Prophetis prædictus fuit,
go non affirmavi: hæc potius, ut mox videbi-
mus,

mus, Viri Doct. eſt ſententia: Contrarium dixi: per Prophetas Meſſiæ officium obſcurius fuiſſe deſcriptum: nunc vero in Evangelio id plene ac perſpicue revelatum; ideoque nunc diſtinctam & explicitam in ipſum requiri fidem. Sane ſi quis Novi Teſtamenti libros non oſcitanter perlegat, ex iis facile deprehendet, quale ſit Meſſiæ munus ibi deſcriptum, non ſub figuris & umbris, ſed plene ac perſpicue. At Judæi libri iſtius veritatem non agnoſcunt. Fateor: verum non quia non diſtincte intelligunt, quæcunque ibi de Meſſiæ munere dicuntur; ſed quia ea cum Prophetarum vaticiniis non congruere contendunt.

Munus Meſſiæ à Prophetis quomodo prædictum.

Age nunc videamus, quid Vir Doct. Aſſertioni meæ opponat. Dicit, *Dominum Meſſiæ officia clarè & aperte per Prophetas ſuos revelaſſe, adeo ut neque in dubium vocari poſſent.* Sane Meſſiam fore Regem, & ſeſſurum in ſolio Davidis patris ſui, Prophetæ expreſſe prædicunt, & in dubium vocari nequit. Sed quænam ſit regni illius ratio futura, non ita expreſſe & perſpicue prædicunt, ut ante Meſſiæ adventum Prophetiarum ſenſus plene & integre perceptus ſit: per adventum vero Meſſiæ, in quo prophetiæ illæ ſuum habent complementum, ſenſus earum manifeſtus & planus redditus eſt. Sane terrenum non fore Meſſiæ regnum, vel ex eo ſolo liquet, quod mors ejus miſeranda prædicatur: quæ cum felici adeo regno in terris conciliari non poteſt. Quare & aliquot ex Judæorum Rabbinis, imo & ipſi Thalmudis compilatores (ut Doctor Lumbrozo in ſuo *Propugnaculo Judaiſmi* confitetur, & contra Grotium urget non eſſe hoc commentum recentiorum, ſed

ſed doctrinam Thalmudis) cum hæc adeo pugnantia conciliare non poſſent, ne cogerentur cum Chriſtianis regem agnoſcere ſpiritualem & cœleſtem, duos maluerunt confingere Meſſias, unum miſerum & occidendum, filium Joſeph ſeu Ephraim; alterum glorioſum & gentium victorem, filium Davidis. Sed de hiſce in ſequentibus plenius.

At vult Vir Doct. ut *clare ac perſpicue, verbis non figuratis, ſed ſenſu proprio acceptis*, munus Meſſiæ olim per Prophetas Iſraëli præſignificatum fuerit. At vero nulla ſolida ratione inductus id urget; imo ratio contrarium fieri ſuadet. Quia ſi Deus gratiam per Meſſiam revelandam jam ante per Prophetas clare revelaſſet, nihil novi Meſſias revelare potuiſſet, & Propheta, cujus miniſterio Deus gratiam illam revelaſſet, magnam muneris Meſſiæ partem impleviſſet. Hoc quippe Meſſiæ officium eſt, homines in gratiam cum Deo reducere, modumque, quo gratia divina, perſpicue ac plene ab ipſo revelata, obtineri poſſit ac debeat, docere. Si jam ratio illa per Prophetas fuiſſet plene expoſita, quid porro Meſſias, cum veniſſet, revelaturus fuiſſet? Ut ergo rite officio ſuo Meſſias fungeretur, oportuit munus ipſius involutius prædici; plena autem illius revelatio ipſi reſervari.

Verbis figuratis.

Sed ſi hæc ſit prophetiarum ſententia, inquit Vir Doct. *Deus miſericorditer non egiſſet cum dilecto populo ſuo, ſi ne ſemel quidem in toto ſacro volumine clare & diſtincte Meſſiæ, quem revelavit, officium prædixit, &c.* Imo contra, miſericorditer Deus cum dilecto ſuo populo egiſſe dicendus eſt, cum Meſſiam promiſit, munerisque ejus rationem ali-

Prædictio iſta non pugnat cum miſericordia Dei.

quatenus præſignificavit; & poſtea Meſſiam ipſum miſit, miraculiſque omni exceptione majoribus inſtruxit, ad convincendum Iſraëlem, illum eundem eſſe cujus adventum per Prophetas ſuos ſignificavit. Et quæ injuria, quod regem mittat multo illuſtriorem, quam ſecundum literam promiſiſſe videri poſſet? per quem Iſraël non proprie liberatur ab oppreſſione ſuorum hoſtium, & in terram Canaan reſtituitur; ſed eximitur ab ira divina & maledictione æterna, & introducitur in vitam cæleſtem.

Promiſſa typica Iſraëli maximè fuerunt utilia, quia accommodata promiſſis Legis.

Atqui *Deo revelante eſt indignum*, inquit Vir Doct. *ut promittat Iſraëli inutilia, ideoque, ut à Deo promittuntur, nullatenus expetenda, contemnenda potius ut ſpiritualibus nociva, adeo ut in ipſa litera perſpicuitate, ob inſcitiam noſtram abſque malitia, perpetua Iſraëlis damnatio & ruina conſiſtat.* Ego vero contendo, tantum abeſſe, ut hæc promiſſa Iſraëli fuerint inutilia, ut fuerint ſumme utilia, & maxime expetenda, & miſericordiam ac amorem, quo Deus Iſraëlem complectebatur, requiſiviſſe ut hac & non alia ratione promiſſum de Meſſia Iſraëli revelaret. Lex enim Iſraëli eam obſervanti promittit felicem in terra Canaan habitationem. Deus ergo Iſraëli promittens Meſſiam, qui eum à peccatis, omnibuſque in quas ob peccata inciderant miſeriis, eſſet liberaturus, non potuit illo tempore munus Meſſiæ plene & perfecte revelare; ſed oportuit, ut felicitatem veram ac ſolidam, à Meſſia procurandam, adumbraret typis rerum terrenarum, in Lege Moſis diſerte promiſſarum. Exſpectatione quippe Meſſiæ, bonorumque quæ allaturus eſſet ſpe, in mediis afflictionibus Iſraël erat continendus in officio & obſequio

ſequio Legis divinæ: oportuit ergo illum iſtiusmodi promiſſis erigi, quæ bona in Lege promiſſa diſerte continebant, ipſiusque exſpectationi ex promiſſis Legis conceptæ conſentanea erant: nondum maturuerat tempus, quo Iſraëli natura regni Meſſiæ plene revelari poterat. Quid enim? ſiquidem manifeſte, ſine ullo verborum involucro, Prophetæ prædixiſſent, Meſſiæ regnum non fore terrenum, ſed cœleſte; Meſſiam hic in terris fore crucifigendum; ſed poſt mortem reſurrecturum, in cœlos aſcenſurum, & poteſtatem in cœlo ac terra accepturum: eandem quæ Meſſiæ fuit ſortem fore ejus ſequacium ac ſubditorum, in hac nempe vita crucem & afflictiones, quietem vero ac gaudium in futura vita in cœlis: An non in plurimis, quorum corda terræ Canaan nimium ſunt affixa, exſpectatio Meſſiæ elanguiſſet, & ſpes qua ſe ſuſtentabant mediis in afflictionibus collapſa fuiſſet? Quare tantum abeſt ut hæc promiſſa Iſraëli fuerint inutilia, ut potius ſummam ex illis Iſraël utilitatem perceperit, quoniam maxime fuerunt accommodata, ut Iſraëlem ante Meſſiæ adventum erigerent & in officio continerent. Cum autem Iſraël per varias & diuturnas afflictiones exercitatus aliquam quaſi maturitatem eſt adeptus, ſenſim præparatior redditus eſt, ad Meſſiam, cujus adventus inſtabat, recipiendum: populo ita præparato (licet & plurimi ob carnalem affectum animos ſuos induraverint) Deus Meſſiam miſit, ejuſque munus plene revelavit, & quid ſub promiſſorum iſtorum cortice hactenus occultaverit, perſpicue ſine umbris ac typis patefecit. Neque hic quicquam inſolens aut Deo inuſitatum factum eſt: quia ſermo metaphoricus

Deo eſt uſitatiſſimus; ideoque nemo criminari poteſt, Deum, quando phraſibus hyperbolicis utitur, quæ ab unoquoque, imo & ab Iſraële ipſo, agnoſci debent, ſecundum literæ rigorem accipi non poſſe, obſcure loqui: Proinde ea præciſe ſecundum literam accipere velle, non eſt abſque omni malitia, & ob ſolam inſcitiam in errorem labi. Sicut ergo in multis Prophetarum verbis hyperbole eſt agnoſcenda, quid ni & figurata locutio, Deo admodum familiaris? Præſertim cum alias, quæ de Meſſiæ afflictionibus & morte alibi prædicta ſunt, intelligi nequeant.

Gentibus non eſt datus ſpiritus vivificus præterito Iſraële.

Sed tum *populo ſuo mortiferam tantum dedit literam, gentibus vero ſpiritum qui vivificat.* Nequaquam: imo vero Iſraëli facta eſt hæc prærogativa, ut ſpiritus vivificans ipſi ſit datus, antequam daretur gentibus: cum vero Iſraël eum contumaciter rejecerit, & in litera abſque ſpiritu hærere maluerit, Deus eum, ſpreto Iſraële, communicavit gentibus.

Præſcientia Dei non requirit, ut illis loquendi phraſibus utatur, qua in alium ſenſum nullo modo accipi poſſunt.

Pergit Vir Doctiſſimus: *Si Deus præſciverit ob iſtius fidei defectum totum Iſraëlem, præter paucos, in æternam damnationem abiturum, etiam eum Iſraëli revelaſſet prout à vobis depingitur, & extollitur.* Reſp. Deus non tantum promiſit regem, ſed & præſtituto tempore eum miſit, donis ejuſmodi inſtructum, quibus Iſraëli ſufficienter eſt revelatus, adeo ut, ſiquidem ſepoſito omni affectu, præjudicio & malitia, ſedata mente eum conſiderare voluerit, ab ipſo facile agnoſci potuerit. Etſi Deus Iſraëlis infidelitatem præviderit, nulla tamen ratio cogit, ut Deus propterea ejuſmodi loquendi phraſibus promiſſa ſua enuntiet, quæ Iſraël, etiamſi maxime velit, in alienum ſenſum

accipere

accipere nequeat. Oſtendimus enim Iſraëlis ſtatum exegiſſe, ne ante Meſſiæ adventum plena regni Meſſiæ revelatio ipſi fiat. Non etiam æquum fuit, ut propter præviſam ſequentium infidelitatem Deus nullam populi ante Meſſiæ adventum viventis haberet rationem; aut ejuſmodi loquendi modis promiſſa de Meſſia enuntiaret, qui ipſi ſpe & exſpectatione Meſſiæ pro ratione ſtatus ſui erigendo accommodati non erant. Præſertim cum, quando Meſſiam miſit, etiam abunde per eum convicti eſſe debuerint, ipſum eundem eſſe quem exſpectabant. Tum ipſa ſalutis, & medii quod ad ſalutis conſecutionem Deus deſtinavit, ratio exigit, ne Deus ejuſmodi prædictionibus, quæ nec à contumacibus detorqueri poſſent, Meſſiæ officium plene deſcribat. Vitæ quippe æternæ præmium excellentius eſt, quam ut ulli, niſi qui per voluntarium obſequium Deo ſeſe in omnibus ſubjicit, concedatur. Per fidem Deus Iſraëlem ad ſalutem ducere vult: Fides autem cum ſit virtus, & obedientia Deo maxime grata, argumentis apodicticis & omni exceptione majoribus non extorquet aſſenſum invitis & refractariis; ſed ſolidis perſuadet, quibus licet animus contumax aſſenſum denegare poſſit: docilis tamen & probitatis ſtudioſus pleniſſime convincitur. Sufficit itaque ut ea adhibeat argumenta Deus, quibus omnis infidelitas, niſi ſola obſtet malitia, facile expugnari poſſit.

Agnoſcit porro Vir Doct. promiſſorum de Meſſia impletionem reſervatam præſtituto tempori, quoniam *quæ Deus de Meſſia prædixit in ejus adventu ſunt exequenda*: Non autem quod *vera & propria Meſſiæ officia nunquam antea revelata reſervaverit ad* ejus

Promiſſio verbis figuratis enuntiata non eſt Iſraeli erroris cauſa.

ejus adventum. Sed nec hoc in verbis meis reperitur: aliud quippe eſt, nullo modo, aliud, obſcurius revelare. Poſterius dixi. Qui obſcurius revelat, etiam rem inſinuat; ſed clarius & apertius ſuo tempore in lucem producendam. Non itaque promiſſa hæc, quæ ſub locutionibus figuratis Meſſiæ officium aliquatenus adumbrabant, quod poſtea plenius in lucem eſt productum, Iſraëli erroris cauſa ſunt quod Meſſiam ſuum minime agnoſcat: Abſit: Sed carnalis quidam affectus, quod Iſraël terræ ita ſit affixus, ut animum ad cœlum & cœleſtia minime attollere velit. Sed *non debebant exſpectare neque credere Meſſiam, niſi ſe accommodando promiſſionibus: ut ego aſſero.* Ita eſt; inde ergo ſequitur, antequam Meſſias advenit, officium ejus nondum plene cognoſci potuiſſe, quia plene nondum revelatum erat, ſed ſub figuratis quibuſdam locutionibus adumbratum. Poſtquam vero in mundum venit, ſeſeque miraculis diviniſſimis illuſtrem reddidit, munerisque ſui rationem plene Iſraëli manifeſtavit, nunc & ipſius fides illuſtriori huic revelationi accommodata eſſe debet, & Meſſias ut rex cœleſtis agnoſcendus.

Quæ ſufficiunt gentibus perſuadendis, etiam ſufficere debere Iſraeli.

Recte ergo me concluſiſſe contendo, non neceſſe fuiſſe, ut Deus ſub Vet. Fœdere Iſraëli diſtincte totum Meſſiæ officium revelaret, & expreſſam in ipſam fidem præciperet; ſed ſuffeciſſe, Meſſiam promittere, qui cum venerit Dei voluntatem hominibus annuntiet. Fatetur Vir Doct. *hoc ſuffeciſſe gentibus, non Iſraëli.* Quamobrem vero? *Quia gentes aliter per divinam Legem & Prophetas non erant edoctæ; Iſraëli vero Deus Meſſiam contrariis coloribus depinxerat.* Sed vero gentibus ſufficere

ſufficere non poteſt revelatio, niſi quæ ſufficientibus documentis probari poteſt eſſe divina. Agebatur quippe de gentibus à falſo idolorum cultu convertendis ad verum Deum Iſraelis. Quæ vero argumenta gentibus perſuadendis ſufficiunt, an illa Iſraëli perſuadendo non ſufficiunt? Quid ulterius ad fidem exigi poteſt, quam argumenta, quibus ſufficienter probatur revelationem quandam eſſe divinam? Talia ergo cum requirantur ad gentibus perſuadendum, dico ea etiam ſufficere Iſraëli, & injuſtum eſſe ut Iſraël alia requirat. Nec objicere poteſt, *ſibi Deum contrariis coloribus Meſſiam depinxiſſe*: Deus enim ſibi ipſi contrarius eſſe nequit: ſed cum fateatur Vir Doctiſſimus, hæc ſufficientia eſſe gentibus perſuadendis, inde colligere debebat Iſraël, ſiquidem contraria opinione eſſet imbutus, ſe Prophetarum verba juxta genuinum ſenſum non percipere, ac proinde ex propiore hac Dei revelatione eorum ſenſum addiſcendum eſſe.

Qua ratione rex cœleſtis Iſraeli fuerit promiſſus.

Exſpectavit Regem, & merito: Rex enim eſt promiſſus. Dicit Vir Doct., *Regem non vidit*. Fateor, non terrenum, ſed cœleſtem. *Atqui de Rege in cœlo præter Deum nunquam admonitus fuit*. Reſp. Per Prophetas, qui Meſſiæ adventum anteceſſerunt, regem in cœlo verbis planis abſque ulla figurata locutione non eſſe promiſſum, non imus inficias: ideoque nec illa fides expreſſe & diſtincte ab Iſraële olim exacta fuit. Attamen in promiſſis illis quædam ſunt, ſi rite & attente inſpiciantur, quæ regem non terrenum promitti ſuadent. Quoniam redemptio quæ promittitur, ſiquidem futura ſit terrena, ad illos tantum ſpectare poteſt, qui Meſſiæ tempore victuri ſunt:

 Quomodo

Quomodo ergo ſalus eſt toti Iſraëli? Adde, quod terrena Iſraëlis felicitas & reductio in terram Canaan res nimis exilis eſt, quam ut ob eam Meſſias toties à Prophetis ſit prædictus, & tempus ac locus nativitatis, & parentes adeo ſollicite deſcripti. Quid? Iſraëlis in terram Canaan reſtitutio tanti eſt, ut ob eam operæ pretium fuerit tot jam ſeculis prædicere Meſſiæ adventum, ipſumque adeo exacte per Prophetas præfigurare? Et reſtitutio illa tam ingens Iſraëli bonum eſt? cum forte pluribus nunc non multo pejus ſit, quam in tali, quale ſibi imaginantur, regno futurum. Aliquid ergo de regno cœleſti obſcurius eſt inſinuatum. Poſtea vero Meſſia adveniente de regno illo cœleſti pleniſſime verbis propriis abſque ulla figura eſt edoctus: Et ab eo tempore diſtincta fides in regem cœleſtem neceſſaria fuit: peccatque Iſraël, quod eum ad ſe miſſum, ſibique jam plene, & quidem prius quam gentibus, revelatum, agnoſcere, eique obedire & confidere recuſet. Nec eſt quod excipiat, ſe omnia, prout litera præciſe ſumta ſonat, nondum impleta videre. Majora ſiquidem in Meſſia Deus largitus eſt. Colorem aliquem habere poſſet objectio, ſi Deus minus quid præſtitiſſet, quam litera rigide ſumta ſonat. Nunc vero cum multo excellentius præſtiterit, nihil eſt quod infidelitati ſuæ Iſraël prætexat. Addo tandem; Si quædam à Prophetis prædicta Iſraël nondum in Jeſu noſtro Salvatore benedicto impleta credat, poſſe ea adhuc impoſterum impleri, poſtquam plenitudo gentium in Eccleſiam intraverit, & Iſraëlem ſuæ contumaciæ pœnituerit. Viam modo eorum impletioni non amplius infidelitate ſua præcludat.

CAPUT

CAPUT II.

De Quæſito Secundo.

SEcundum Quæſitum fuerat, *ut aſſignetur locus, in quo Deus dixerit, quod unicum medium ad ſalutem Iſraëlis, & reſtitutionis in divinam gratiam, ſit fides in Meſſiam quatenus jam venit.* Reſpondi ego: Non neceſſe eſſe, ut id Deus olim præſignificaverit: ſufficere, poſtquam Meſſias in mundum venit, Deum id per Meſſiam declarare. Regerit Vir Doct. *requiri evidens ejuſmodi teſtimonium, ex quo Judæus ſuas conſequentias juxta divinam Legem poterit deducere, certus quod omnia quæ Deus præviderat ſimpliciter & abſolute neceſſaria ad ſui populi ſalutem clariſſime revelavit, ne temporum ſucceſſione & gentium ſuaſione falleretur.* Sane quando Deus Iſraëli clare revelavit ſe miſſurum Meſſiam, juxta divinam Legem certo conſequentias ſuas deducere poteſt, pleniſſime perſuaſus, eum quando venerit audiendum eſſe. Sed Vir Doct. vult, omnia, quæ per Meſſiam revelari Deus voluit, jam per Prophetas pleniſſime revelari debuiſſe. At ſic nihil per Meſſiam revelandum reſtaret. Quo jure autem id Judæus à Deo exigere poteſt? Sive enim per præcedentes prophetas, ſive per ipſum Meſſiam jam miſſum id revelaverit, utrobiquè autoritate divina conſtringitur ad credendum & parendum. At *Deus omnia ad populi ſui ſalutem abſolute neceſſaria clariſſime revelavit.* Agnoſco. Exinde ergo ſequitur, quod ad primum quæſitum jam reſpondi, diſtinctam & expreſſam fidem in Meſſiam, antequam in mundum venit, & à Prophetis ſub typis & umbris præfiguratus, ſaltem non plene revelatus fuit, abſolute ad ſalutem neceſſariam

Non requiri, ut Deus omnia, quæ Meſſiæ munus ſpectant, clare per Prophetas prædixerit.

non fuiſſe: ſed demum neceſſariam redditam, cum Deus Meſſiam miſit & pleniſſime revelavit, ac diſtinctam in ipſum fidem ad æternæ ſalutis conſecutionem exſerte præcepit. Nihil itaque hic omiſſum, quod ab amore Dei, quem ſemper erga Iſraëlem oſtendit, exſpectari merito potuit.

Nec dici poteſt, legibus umbraticis Deum decepiſſe Iſraelem.

Addit Vir Doct.: *Alias legibus umbraticis, carnalibus, nihil proficientibus, exiguo tempore duraturis, nos decepiſſet; quod de ſua bonitate minime eſſe credendum* recte Vir Doct. concludit: Deus enim, qui ipſa veritas eſt & ſanctitas, neminem decipere poteſt. Sed non video quomodo Deus, niſi ita exſerte omnia quæ conditionem regni Meſſiæ ſpectant in anteceſſum revelaverit, dici potuerit Iſraëlem legibus umbraticis, &c. decepiſſe. Juſta & legitima foret hæc argumentatio, ſiquidem Deus Legem ritualem Iſraëli præſcribens, eam obſervari noluiſſet, ejuſque obſervatores mortis reatui ſubjeciſſet. Nunc autem contrarium verum eſt: Voluit ſerio Legem ritualem ab Iſraële obſervari: ejus transgreſſores & prævaricatores ſevere punivit. Nec Apoſtoli usquam docuerunt, ne ipſe Apoſtolus Paulus, tantus libertatis Chriſtianæ patronus, illicitum eſſe fidelibus ex Judæis Moſaicæ Legis ritus obſervare: Quin ipſe Timotheum circumcidit, ſe purificavit, & dies purificationis tranſegit in templo: Sed gentibus, quibus nunquam præcepti erant, eos à Judæis legis Moſaicæ zelotis imponi noluerunt. Verum eſt, docuerunt earum obſervationem ad ſalutis æternæ conſecutionem eſſe inefficacem; quoniam jam ipſum corpus adventaſſet, quo adveniente umbra ceſſare debet. Sed Deus, pro ſtatu Iſraëlis infantili, ritibus hujuſmodi, tanquam primis elementis,

clementis, eorum animos ad perfectiorem cultum præparare volens, neutiquam dici poteſt Iſraëlem decepiſſe, quando cultu perfectiore introducto legem ritualem & umbraticam ceſſare facit. Non quod Deus ab Iſraële olim agnoſci & credi voluerit, ritus legales cultus ſpiritualis ac perfectioris eſſe typum: hoc enim cum nuſquam diſerte Iſraëli revelaverat: nec etiam illius fidem ab Iſraële exigere potuit: Sed quod cultus ille rudior & imperfectior revera tyrocinium religionis fuerit, & à Deo deſtinatus, ut, poſtquam perfectior cultus eſſet introductus, Iſraël illum hujus fuiſſe typum ex utriuſque collatione deprehenderet. Verum de eo mox plura.

Dixi, pœnitentiam, quæ præſcribitur *Deut.* xxx. reſpicere proprie tempora captivitatis Babylonicæ: idque probavi verbis Nehemiæ, *Cap.* I. 8, 9. Agnoſcit Vir Doct. Nehemiam verba hæc captivitati Babylonicæ applicuiſſe: ſed addit, *id à Nehemia factum, non quod omnia in ea captivitate executa fuiſſe crediderit: id erat impoſſibile: ſed quia etiam, juxta ea verba, propter Legis prævaricationem iram Dei merito ſuſtinebant.* Dicitque, *ex ſapientioribus Chriſtianis doctoribus neminem fere dubitare, quin verba hæc ad præſentem Iſraëlitarum captivitatem ſint extendenda.* Legi ego plures celeberrimos interpretes Chriſtianos, qui caput hoc ad tempora captivitatis Babylonicæ referunt, & inter illos quoſdam, qui vulgarem Judæorum objectionem allatis verbis Nehemiæ expreſſe refellunt. Et dura admodum eſt explicatio, Nehemiam, cum ipſa eadem verba referat, quæ Vir Doct. urget, *Etſi ad cardines cœli diſſipatus fueris, &c.* non credidiſſe, Deum omnia quæ ibi minatus

Deut. xxx. reſpicit tempora captivitatis Babylonicæ.

tus fuerat executum eſſe; ſed tantum, quod propter Legis prævaricationem iram Dei merito ſuſtinebant. Sane & in diverſis afflictionibus, in libro Judicum memoratis, modo cum eſſent ſub poteſtate Midianitarum, modo Palæſtinorum, Ammonitarum, aliorumque, dubium non eſt, quin propter Legis prævaricationem iram Dei merito ſuſtinuerint: Nemo tamen verba hæc Moſis ad illum ſtatum unquam applicuiſſe legitur: Quoniam tunc in patria ſua vivebant, aliorum licet jugo oppreſſi. In captivitate vero Babylonica è terra ſua fuere abducti, & diſperſi inter gentes. Verum, ait Vir Doct., *non fuere diſperſi ad cardines uſque cœli*. Verum eſt: Sed aut in verbis hiſce hyperbole quædam agnoſcenda eſt, valde familiaris in comminationibus ac promiſſionibus divinis; aut argumentationis quædam ſpecies, qua confirmetur pœnitentium ſpes ac fiducia in captivitate Babylonica, (quam ob carceris diuturnitatem valde collapſam fuiſſe docet *Ezechiel cap.* XXXVII.) Deum vere eos exinde liberaturum; neque eſſe quod de liberatione deſperent ac dubitent; quia ea eſt divini numinis erga populum reſipiſcentem miſericordia, eaque Dei omnipotentia, qua omnem humanam poteſtatem ipſi ſeſe opponentem dejicere ac confringere poteſt, ut licet ad ipſos uſque cœli cardines populus diſſipatus fuerit, inde eum ſit retracturus Deus.

Promiſſam felicitatem Iſrael non eſt adeptus ob ſpretum Meſſiam.

Hiſce addit Vir Doct. patheticam admodum exaggerationem omnium miſeriarum, quas Judæi à tempore adventus Jeſu Chriſti, quem nos dicimus eſſe Meſſiam à Deo olim promiſſum, experti ſunt, & etiamnum experiuntur, plane repugnantem felici illi ſtatui, qui ſub Meſſiæ regno prædictus

dictus fuit. Sed reſpondeo: Illuſtris illius felicitatis promiſſæ Iſraëlem participem eſſe non poſſe, quia regem Meſſiam ad ſe miſſum non agnovit, ſed abnegavit & cruci affixit. Dicit Vir Doct. *hoc fieri non potuiſſe, quia Deus dixit, ſe tempore Meſſiæ circumciſurum cor populi, populumque purificaturum ab omnibus ſcoriis, immunditiis, & peccatis*, &c. Ad quæ paucis reſpondeo: Deum in Scriptura dici homines *purificare*, non quod actu ſemper homines mundentur; ſed quia circa eos gratioſam adhibet operationem, quæ ad ipſos mundandos efficax eſt, & ad ipſorum mundationem deſtinata; licet contingat, hominem propria malitia abuti iſta operatione divina, & per eam minime mundari. Id unico nunc, omni exceptione majore, teſtimonio comprobabo, ex *Ezech.* XXIV. 13. *Immunditia tua execrabilis eſt: quia mundavi te* (in Hebræo eſt טהרתיך) *& non es mundata à ſordibus tuis.* Et ita Ezechielis verba, quæ vir Doct. citat, explicanda eſſe, evidenter colligitur ex *cap.* XI. ubi poſtquam idem propoſuit promiſſum, *verſ.* 19, 20. *Dabo eis cor unum, & ſpiritum novum tribuam in viſceribus eorum*, &c. addit *verſ.* 21. *Quorum cor poſt offendicula & abominationes ſuas ambulat, dabo eorum viam in caput eorum.* Manifeſto indicio, poſſe hominem, ſi contumax eſſe velit, gratioſæ iſti operationi divinæ morem non gerere, atque ita beneficio promiſſo excidere. Verum Vir Doct. ejuſmodi operationem divinam promiſſam credit, qua totus Iſraël cohibeatur, ne contumax eſſe poſſit, & qua adeo valide commoveatur ad recipiendum Meſſiam, ut ſe ei neceſſario ſubjicere debeat. Sed talis operatio divina cum libera obedientia, qualem

Quo ſenſu dicatur Deus populi cor circumciſurus.

qualem Deus paſſim in Lege ſua exigit, conſiſtere nequit: nec ulla vera obedientia eſt, niſi quæ libera ſit: libera autem eſſe nequit, niſi facultas non obediendi adſit.

Poſita libertate arbitrii homo gratiæ divinæ reſiſtere poteſt.

Animadvertit Vir Doct. hanc ſibi reſponſionem objectum iri, ideoque alio in loco eam præoccupare conatus eſt, dicens: *Non quod Deus vim libero hominum arbitrio ſit illaturus: ſed quod ex affluentia gratiæ in bonum fere ſemper dirigetur, ut jam peccato finis imponatur.* Sed vero, ſive vim libero hominum arbitrio Deus inferat, ſive intus ita potenter afficiat, ut aliud velle nequeat, perinde eſt. Dico ergo: Illa affluentia gratiæ divinæ aut relinquet homini libertatem contrarium volendi, aut non. Si non relinquet; jam deſtructum eſt liberum arbitrium, nullaque ſupereſt hominis obedientia, vere ac proprie dicta. Si relinquet: fieri poteſt, ut affluentia illa gratiæ per voluntariam hominis malitiam non conſequatur effectum: ac proinde requiritur, ut homo à ſua parte adferat animum docilem, ac pietatis ſtudioſum, omni præjudicio renuntiet, ſeque à verbo divino regi patiatur. Et non deſtructo libero arbitrio, quæ erit illa gratiæ divinæ affluentia, qua tam potenter homines in bonum dirigentur, ut peccato finis imponatur? An erit clara præceptorum ac promiſſorum renovatio? Sed & illis poſſe non parere hominem oſtendit Iſraël, cum ex ore Moſis Legem plene & perfecte audivit, & nihilominus aliquoties Moſi rebellavit. An interna quædam Spiritus Sancti in mentibus hominum operatio? Sed quæ alia, quæ liberum hominum arbitrium non deſtruat excogitari poteſt, niſi quæ præcepta Dei in memoriam revocet, & promiſſa bonorumque

que promiſſorum certitudinem ac magnitudinem animis hominum infigat? Sed quandoquidem ipſi revelationi divinæ homo rebellare poteſt, etiam illi Spiritus Sancti operationi, quæ in & cum illa revelatione operatur, reſiſtere poteſt. An denique potens maximorum miraculorum patratio, quæ ita convincet homines, ut aſſenſum & obedientiam ſit quaſi extorſura? Verum nulla tanta dari miracula, quin animus contumax ea contemnere poſſit, iiſque minime flecti ad obſequium, affectui ſuo aut concupiſcentiæ adverſum, exemplo ſuo aliquoties docuit Iſraël, qui licet Moſem in montem ad Deum adſcendentem conſpiceret, fulgura ac tonitrua videret ac audiret, aliaque miracula Moſis oculis ſuis conſpicatus eſſet, nihilominus aliquoties in deſerto illi rebellavit: imo licet miraculo inſolito & inaudito Corah, Dathan & Abiram à terra devoratos coram adſpexiſſet, & cum fletu aufugiſſet præ metu ne & ipſi à terra abſorberentur; nihilominus poſtero diё, quaſi omnium horum obliti, animo rebelli Moſi ac Aaroni cædem interfectorum exprobrant, dicentes, *Vos interfeciſtis populum Dei*, *Numer.* XVI. Quæ itaque erit illa gratiæ affluentia, qua homo fere ſemper in bonum dirigetur, & peccato finis imponetur?

Separatio populorum facta eſt propter Meſſiam, & in Meſſia deſinere debuit.

Tandem addit Vir Doct.: *Alias de hac præſente captivitate nunquam Deus Iſraëlem prævertiſſet, neque verbum locutus fuiſſet; maxime autem de præcedentibus breviſſimo tempore duraturis: quod omnino incredibile eſt, ſi modus, quo ſemper Iſraëlem tractavit, recte & cum ſinceritate conſideretur, & ad ſenſus myſticos, textus clara litera deſpecta, ad libitum non recurramus.* Reſp. Si conſideremus rationem regiminis

regiminis divini, quo erga populum Iſrâël jam ab initio uſus eſt Deus, apparebit totam illam directionem reſpexiſſe Meſſiam, & felicia illa quæ ſub Meſſia fluent tempora adumbraſſe. Ob Meſſiam ſolum, quem Abrahamo ex ſemine ſuo promiſit, Deus diſcrimen illud populorum, inter Judæos nimirum & gentes, introduxit; ideoque etiam circumciſionem inſtituiſſe videtur, cum ſemen Abrahamo benedictum, quod ſenſu myſtico Meſſiam deſignabat, promiſit; ut ſemper in circumciſione promiſſi illius memores eſſent; ideoque & Deus tali ſigno Iſraëlem ab aliis populis diſcriminari voluit, quod deleri aut obliterari non poſſet; rituſque illi præſcripſit plane diverſos, imo & contrarios aliarum gentium ritibus: ne ulla unquam inter ipſum & gentes commixtio fieret: ut ita indubitato conſtaret, Meſſiam ex ea gente, cui promiſſus erat, ortum fuiſſe. Inde ſequitur, Deum populi ſui, tanquam populi peculiaris, & à reliquis ſeparati, curam geſſiſſe ſingularem, eum per Prophetas docuiſſe & monuiſſe, uſque ad Meſſiæ tempora: hinc etiam omnes prophetiæ ad Meſſiæ uſque tempora terminantur. Ab eo tempore Deus pro populo ſuo cenſeri voluit, non Iſraëlem ſecundum carnem ex Abrahamo oriundum, ſed quoſcunque veſtigiis fidei Abrahami inſiſtentes, ex quacunque gente oriundos; voluitque ut omnes in unum coaleſcerent, ac diſcrimen illud populorum aboleretur: ſimulque paries ille intergerinus, lex ritualis, qua Iſraël à gentibus ſeparabatur, ſponte evaneſceret. Et hunc ſuum populum Meſſiæ regendum tradidit. Prædicunt ergo Prophetæ quanta populo felicitas ſit obventura per Meſſiam: non quia omnes in

Iſraële

Iſraële ſecundum carnem felicitatem ſibi à Meſſia oblatam corde obſequioſo ſunt amplexuri, ac reipſa eam adepturi: ſed quia omnibus facultatem largietur eam conſequendi, adeo ut ſi quis eam non obtineat, ſibi id imputet ſuæque incredulitati: & quia quicunque per veram in Meſſiam fidem populus Dei futuri ſunt, reipſa etiam felicitatem illam ſunt conſecuturi. Unde manifeſtum eſt, licet Deus per Prophetas antea diſerte comminatus non fuerit, diſperſionem hanc præſentem pœnam fore rejectionis Meſſiæ; juſte tamen & non recedendo à modo quo hactenus Iſraëlem tractavit, eam potuiſſe ob ſpretum Meſſiam ipſi immittere: Quia jam ipſum regi ſuo Meſſiæ regendum tradidit. Et mirum non eſt Prophetas de temporibus Meſſiæ adventum ſecuturis non ita diſtincte prophetaſſe ac de præcedentibus, nec rejectionem Meſſiæ, & populi Iſraëlis propter eam è terra ſua diſperſionem, ita ad vivum præſignificaſſe: Quoniam omnes ferme prophetiæ in ipſo Meſſia terminantur. Eſaias tamen *cap.* LIII. Meſſiæ rejectionem prædixit; & Daniel *cap.* IX. populi propter ejus cædem miſerabile excidium. Prædictiones autem de temporibus ſequentibus Prophetis Novi Teſtamenti creditæ ſunt.

Addideram præterea; *Si quis pertendere velit, verba hæc etiam ad præſentem Judæorum ſtatum extendi debere; ſciat ille, nullam veram ad Deum reſipiſcentiam eſſe poſſe, ſine receptione illius, quem ad populi ſui ſalutem miſit.* Illud ideo addidi, ut ſubindicarem, licet id concederetur, nihil tamen exinde proferri poſſe contra neceſſitatem fidei in Jeſum Chriſtum. Requirit nimirum Deus à populo peccatore reſipiſcentiam, ut in terram ſuam *Sine receptione Meſſiæ nulla Deo grata eſt reſipiſcentia.*

D reſtituatur,

reſtituatur. Atqui quæ pœnitentia Deo grata à populo præſtari poteſt, quamdiu eum rejicere perſeverat, quem ipſis miſit redemtorem, ejusque ſe legibus ſubjicere recuſat? Sed vero, ut dixi, vix quicquam Prophetæ de ſtatu populi Iſraëlis poſt miſſum Meſſiam prænuntiant; niſi ſummam eorum, qui ipſum recipiunt, fore felicitatem: quia huc uſque ſeparatio populorum durare debuit: Poſtea omnes gentes cum Iſraële coaleſcere voluit in unam Eccleſiam. Solus Apoſtolus Paulus in *Epiſt. ad Roman. cap.* XI. nobis revelat conſilium Dei de Judæis, quod nempe cœcitas ex parte contigit Iſraëli, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſalvus fiet. Quæ felicia tempora adhuc ſperamus, vovemuſque ex animo, ut Iſraël debita animi purgatione ſe præparet ad redemtorem ſuum agnoſcendum & venerandum; ac ut Deus ſpiritus ſui luce magis magiſque eorum animos illuſtret, ut genuinum prophetiarum ſenſum, & naturam regni Meſſiæ ſibi promiſſi agnoſcentes, per ſinceram in ipſum fidem & obedientiam ſalutem ſibi deſtinatam conſequantur.

CAPUT III.

De Quæſito tertio.

Sufficit, ut Meſſias recipiatur, eum eſſe promiſſum.

AD tertium Viri Doct. Quæſitum reſponderam, *Neceſſe non eſſe ut Deus olim dixerit, quod Iſraël propter infidelitatem in Meſſiam eſſet deperdendus, & abjiciendus in nationibus, ut non ſit amplius populus Dei, ſed in æternum damnandus, donec in Meſſiam cum venit crediderit: Sed ſufficere, Deum Iſraëli Meſſiam promiſiſſe: exinde enim manifeſtum eſſe, Deum voluiſſe, ut, quando veniret, reciperetur & agnoſceretur;*

agnoſceretur; ac proinde neminem, qui eum agnoſcere recuſaret, beneficiorum ejus fore participem. Hæc ego eum in finem non dixi, quod ejuſmodi textum in Sacra Scriptura nuſquam extare credam: ſed ut diſputationem noſtram in compendium contraherem: Prævidebam ſiquidem, ſi textus ejuſmodi allegaſſem, prolixam inter Virum Doct. & me de eorum ſenſu & genuina explicatione exorituram diſceptationem: Eam ut præciderem, & diſputationem, quantum poſſem, ad rei caput deducerem, & breviore gyro circumſcriberem, hac reſponſione uſus ſum: Sufficere Meſſiam à Deo eſſe promiſſum: inde enim evidens eſt, quando veniret, recipiendum eſſe, nec poſſe abſque gravi peccato ac divini numinis offenſione eum rejici. Agnoſcit *hanc meam reſponſionem* Vir Doct. *legitimam eſſe, quando agitur de Rege aut Propheta recipiendo.* Addit vero, *ſe non quæſiviſſe de hac fide, ſed de iſta fide in Meſſiam Mediatorem, in qua conſiſteret tota ſalus æterna Iſraëlis & generis humani, reſpectu cujus omnia quæ antea Deus in Lege præceperat quaſi nihil erant, abſque qua neque vere, neque verum Deum credere poſſent; ſed ſi quam fidem haberent, in Deum creatorem, futura erat quaſi in non Deum, quaſi in idolum.* Hic primo Virum Doct. præmonitum velim, me illorum Chriſtianorum, qui Judæos criminis horrendi, quaſi non verum Deum ſed tantum idolum agnoſcant, reos agunt, neutiquam approbare. Sentio ego, nos ſimul Chriſtianos ac Judæos in unum eundemque Deum, cœli & terræ creatorem, quique Iſraëlem ex Ægypto eduxit, credere; neque in eo verſari controverſiam inter Chriſtianos & Judæos: Sed in eo ſolo, utrum Jeſus, qui olim in Judæa docuit,

& miraculis claruit, crucique affixus eſt, ſit promiſſus ille Iſraëli Meſſias: quem cum Judæi non agnoſcant, nec etiam Deum recte colunt. Hoc præmiſſo jam ipſam reſponſionem examinabo. Cum Deus toties & tam ſollicite Meſſiæ adventum prædixit, manifeſtum eſt, voluiſſe Deum ut ab Iſraële reciperetur. Neceſſe non fuit, ut Deus omnia ita plene & exacte prædixerit, ut Iſraël, etiamſi vellet, eum cum veniret rejicere non poſſet: voluntarios ſiquidem ſibi Deus ſubditos vult, qui obſequium ſibi gratum præſtant. Sufficit, quando Meſſiam miſit, eum illis inſtruere donis, quibus omnes, quorum animi pia docilitate ſunt imbuti, & minime refractarii, abunde convinci poſſent. Sive enim Deus antea eas adhibeat præcautiones, ſive per Meſſiam, donis ex quibus agnoſci poſſet ſufficienter inſtructum, clare quomodo recipi & coli debeat, præcipiat; nulla præfracte eum reſpuentibus excuſatio ſupereſt.

Neceſſe non eſt, clare fuiſſe prædictam Meſſiæ rejectionem.

Sed cur Deus prædixit idololatriam Iſraëlis in futuris ſeculis, rejectionem autem Meſſiæ nequaquam, crimen idololatria multo deterius? Reſp. Aut tales requirit Vir Doct. de Meſſia prædictiones, quibus Iſraël ita convinceretur, ut quando Meſſias veniſſet, etiamſi vellet, de eo dubitare minime poſſet: aut quibus de Meſſia ſufficienter poſſet inſtrui, eumque quando veniſſet agnoſcere; non tamen ita evidenter neceſſario convinceretur, quin ſi animo ſit refractario eum rejicere poſſet. Si poſterioris generis prædictiones requirit, eas exſtare dicimus; & licet exſtarent clariores, modo non tales quæ invitis aſſenſum extorquerent, fieri tamen poſſet, ut Iſraël, maxima ſaltem

Iſraëlis

Iſraëlis pars, eum rejiceret: neque rejicientibus omnis deeſſet prætextus, quia ſemper quid invenirent quod cavillari poſſent. Si prioris generis prædictiones: præterquam quod eæ cum voluntario obſequio conſiſtere nequeant, uti ſtatim diximus; Quæro, an ullas ejuſmodi dari poſſe credat? An licet ſint evidentiſſimæ, Iſraël tamen non poſſet ſemper prævaricandi prætextum, ſiquidem vellet, ſibi quærere? Num clariores dari poſſunt, quam prædictiones de idololatria, & præceptum divinum toties in Lege inculcatum de non colendis idolis, ſeu diis alienis? Num propterea Iſraël ab idolorum cultu abſtinuit? Nonne ſæpius in idololatriam gentium, quas Deus coram facie ipſius è terra Canaan delevit, lapſus & relapſus eſt?

Præſentis diuturnæ diſperſionis cauſam nullam aliam poſſe dari, quam Meſſiæ rejectionem.

Tandem, quoniam Deus comminatur, ſe Iſraëlem ob idololatriam diſperſurum inter gentes, nullumque inter peccata Lege vetita gravius ſit idololatria, dicat Vir Doct. ob quodnam crimen Iſraël nunc ita diſperſus ſit inter gentes, & pluribus jam ſeculis è terra Canaan extorris inter gentes oberraverit. Non ob idololatriam. Quia legimus quidem in hiſtoria ſacra, Iſraëlem ante captivitatem Babylonicam aliquoties ſe fœdo idololatriæ crimine polluiſſe, & ob id crimen Babylonem in captivitatem abductum. Poſt reditum autem è captivitate Babylonica, graviſſima illa afflictione melius edocti, nunquam leguntur in idololatriam relapſi Judæi, ſed alia quidem crimina & peccata commiſiſſe: imo in hodiernum uſque diem, licet peccatores uti cæteri, ab idololatriæ tamen crimine puros ſe conſervant. Explicet ergo Vir Doct., quodnam illud crimen idololatria

gravius ſit, cujus pœna per tot ſecula Iſraëlem premit, & quod nulla ſua pœnitentia, nulliſque pœnis, quantumvis diuturnis, eluere poſſit. Sane ſi maturo judicio rem expendere velit, rationemque inveſtigare quæ homini cordato in conſcientia ſatisfacere poſſit, nullam aliam reperire poterit præter Meſſiæ contemtum. Legimus ob idololatriam Iſraëlem olim in hoſtium ſuorum poteſtatem traditum, ſed quamprimum reſipiſceret, ſeque ad Deum convertet, jugo hoſtili liberatum: Babylonem in captivitatem abductum poſt ſeptuaginta annorum captivitatem libertati & patriæ reſtitutum: interimque Deum per Prophetas ſuos ſpem feciſſe liberationis, eaque Iſraëlem in mediis calamitatibus erexiſſe. Nunc autem ultra ſexdecim ſecula extorres è patria vivunt, diſſipati in ultimas uſque mundi regiones, neque ullus Propheta nomine Dei eos erigit, aut miſeriæ finem oſtentat. Minatur Deus, ſe parentum idololatriam vindicaturum in liberis uſque in tertiam & quartam generationem: Jam autem plus quam triginta aut quadraginta generationibus exilium hoc ſuſtinent. Promittit Deus populo pœnitenti reſtitutionem in terram ſuam. An verbum hoc Dei excidit? Abſit. Quodnam ergo eſt crimen illud idololatria gravius, quod ipſos tot ſeculis in exilio hoc detinet, quodque ſincera ac conſtanti ſua in Deum fide, & Moſaicæ Legis profeſſione expiari non poteſt? Si enim Judæi jure Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum rejecerint, ſoli ſunt hodie in terra veri gloriæ ac veritatis divinæ aſſertores ac patroni. Et quid Deus benignus & miſericors ob tam conſtantem Legi ſuæ adhæſionem tam longinquo exilio, quin & tot afflictionibus ac calamita-

lamitatibus, quibus nonnunquam à quibuſdam Chriſtianis, perverſo zelo contra religionis ſuæ genium in eos ſævientibus, miſere affliguntur, teſtatam, fidis ſuis cultoribus non eſſet condonaturus? Proferat ergo Vir Doct. tale peccatum, ob quod Deus, non obſtante hac Iſraëlis fide & conſtantia, iram erga eos tot ſeculorum decurſu oſtendat.

Potuit Meſſias rejici, etiamſi in Iſraelis ſalutem venerit.

Dixeram ego, *Neceſſe non eſſe, ut Deus id præmoneret Iſraëlem; ſufficere ut Meſſiam mitteret, & per illum inobedientibus pœnam denuntiaret.* Agnoſcit Vir Doct. ſuffeciſſe Meſſiæ promiſſionem: verum inde longe aliud quam ego concludit: addens; *Siquidem non egebat aliqua ſuaſione, ut reciperetur is, qui in ſummam Iſraëlis felicitatem promittebatur.* Fateor, quando veniens felicitatem actu ipſo confert, licet aliam quam homo exſpectaverat. Ita licet Jeſus, Dominus noſter, cum cœleſti gloria veniſſet, omneſque Judæos in cœlum, coram oculis ſuis apertum, introducere paratus eſſet, plurimoſque ipſum prompte recipientes coram aliorum oculis in cœlum aſſumſiſſet, gloriaque cœleſti veſtitos oſtendiſſet, dubium minime eſt, quin omnes Judæi, licet nunquam de cœleſti illa gloria cogitaſſent, ſed regnum in terra glorioſum exſpectaſſent, unanimes nemine excepto eum pro rege & Meſſia promiſſo recepiſſent: neque neceſſe fuiſſet id ipſis præcipere, præceptumque iſtud pœnæ comminatione ſancire: quoniam felicitas bonum eſt ſummum, hominesque tam potenter in amorem ſui trahit, ut refragari non poſſint. Alia vero eſt ratio, quando promittit felicitatem futuram, mediumque felicitatem illam conſequendi eſt cultus carnali hominis

inclinationi adverſus: tum enim facile à carnali homine contemni poteſt, qui ſibi perſuadere non vult, vitam deſiderio ſuo adverſam ad felicitatem perveniendi viam eſſe. Sane ſi vitam cœleſtem cultoribus ſuis promiſiſſet Jeſus Chriſtus, ſimulque Judæis regnum, quod hic in terris deſiderant, reſtituiſſet, religionemque carni non ingratam, & carnali ipſorum exſpectationi minime repugnantem, exegiſſet, num eum rejeciſſent Judæi? an non obviis eum ulnis amplexi fuiſſent? Non ergo eum rejiciunt, quia promittit quæ captum hominis ſuperant, quæque Iſraël non excogitaverat; ſed quia non præſtitit illa quæ Judæi exſpectaverant. Quo jure, ad primam quæſtionem diximus.

Quis ſtatus prognatorum ex Judæis in Chriſtum credentibus, ſub regno Meſſiæ qualem Judæi exſpectant.

Ego, ut reſponſionem meam fortius adſtruerem, quæſiveram, *an non ipſe Vir Doct. agnoſcat, eorum poſteros, quorum parentes ex Iſraële oriundi jam olim in Jeſum Chriſtum crediderunt, ſi unquam Meſſias, quem adhuc hodie Judæi exſpectant, in mundum veniat, eſſe à beneficiis ipſius excludendos, & graviter puniendos, quoniam ipſum non receperunt?* Hanc quæſtionem, quæ proprie eſt argumentatio reſponſionem meam confirmans forma quæſtionis propoſita, Vir Doct. alieno loco tranſpoſuit, eique tanquam quæſtioni principali prolixe reſpondet. Summa huc redit: *Tales puniendos, non quia Meſſiæ, ſed Deo immorigeri ſunt.* Verum ea reſponſio neutiquam ſufficit. Manifeſtum quippe eſt, qualiſcunque rex ſit Meſſias, ſive terrenus, ſive ſpiritualis ac cœleſtis, nomine Dei eum munus ſuum adminiſtrare, ac proinde non poſſe eum rejici ſine contumacia in Deum. Hoc quærebatur; an exſtaret locus in Prophetis, ubi illi, qui

qui ex Iſraële ſunt oriundi, à beneficiis per Meſſiam conferendis dicuntur excludendi, eo quod ipſum non receperint. Talis non producitur à Viro Doct. Addit etiam Vir Doct. *pios ex gentibus, ſive ex Iſraële oriundos, ſive non, qui verum Deum coluerint, qui Iſraëlis mirabilem redemptionem adjuverint, &c. redemptionis beneficiorum fore participes.* Quæro, an iiſdem cum Judæis privilegiis ſint gaviſuri ſub Meſſia, an vero Judæi eminentiore ſupra eos honoris gradu ſint donandi? Si prius; Velim produci textum ex Prophetis. Si poſterius: velim ſimiliter ex Prophetis probari, oriundos ex Iſraële, eo quod in Jeſum Chriſtum crediderunt, inferiore loco ſub Meſſiæ regno futuros, quam illos, qui Chriſto nunquam nomen dederunt. Is locus ſi proferri nequeat, agnoſcendum nec Chriſtianos urgeri debere in ſimili caſu locum proferre, ſed ſufficere Meſſiam à Deo miſſum, pœnamque inobedientibus ab ipſo conſtitutam.

Verba Deut. XVIII. reſpiciunt Meſſiam, & in Jeſu Chriſto ſunt impleta.

Agnoſcit Vir Doct., à Chriſtianis inter alia loca afferri ſolitum teſtimonium Moſis *Deut.* XVIII. qui verba Dei referens, ait, *Suſcitabo prophetam ſicut te*, &c. Quare per præoccupationem reſpondet, locum illum, teſte Calvino, intelligendum vel de Joſua, vel ſucceſſuris Prophetis. Ego breviter reſpondens, eam explicationem conceſſi; ita tamen, ut vel potiſſimum Meſſias intelligatur: quia Deus dixit, ſe Prophetam ſuſcitaturum ſicut Moſen: inter Prophetas autem (ſolo excepto Meſſia) neminem fuiſſe Moſi ſimilem. Reſpondet duo Vir Doct.: Primo: *Eſto, etiam accipiatur de Meſſia, non ſatisfacit quæſito de fide illa peculiari, in qua conſtitit & conſiſtit totius*

humani geris ſalus. Sed nullam rationem hujus reſponſi video. Si enim hic præcipiatur Meſſias audiri in omnibus quæ præcepit Iſraëli, ipſe autem fidem in ſe ut Dei legatum præceperit, tanquam conditionem ad ſalutem æternam neceſſariam, omnino etiam in eo ex vi præcepti hujus audiendus eſt; & quicunque eum, etiam in eo audire recuſat, eum manet pœna hic per Moſen denuntiata. Alterum eſt: *Me non poſſe urgere verba* ſicut tu, *ſignificare Prophetam Moſi ſimilem: quia agnoſco, totum hunc textum etiam compredendere reliquos Prophetas, inter quos ipſe contendam neminem fuiſſe ſimilem Moſi*: Addit autem Vir Doct., *omnes Prophetas Moſi fuiſſe ſimiles in officio prophetico, non autem in gradu revelationis, qui Moſi fuit omnibus excellentior.* Reſpondeo: Me jure textum hunc urgere poſſe, licet eum etiam Prophetis, qui inter Moſen & Meſſiam interceſſerunt, applicandum concedam. Non enim propterea agnoſco, omnia, quæ hic dicuntur, omnibus illis Prophetis congruere: Sane verba illa, *ſicut tu*, nulli niſi ſoli Meſſiæ aptari poſſunt. Quare hunc textus hujus agnoſco ſenſum. Nolo ut Iſraël populus meus auſcultet augures & divinos, prout gentes ſolent: Sed ſuſcitabo ei Prophetas, qui nomine meo ipſi reſponſa dabunt: Inter illos autem Prophetas unum ſuſcitabo eximium, ſimilem tui, cui in omnibus quæ ipſi dixerit auſcultaturus eſt: Si quis vero verbis ejus, quæ in nomine meo loquetur, auſcultare renuerit, ejus anima exſcindetur. Et rationes ſunt non leves in textu, quæ explicationem hanc ſuadent. Primo: quia Deus dicit, *ſuſcitabo Prophetam;* quod indicare videtur, certo quodam tempore Prophetam ſuſcitandum. Si id interpre-

nterpretari velis de continua Prophetarum in populo Iſraëlis ſucceſſione; omnino dicendum videtur, continuos fore in populo Prophetas, quos audire Iſraël poſſit. Atqui id experientia falſi coarguit. Secundo: quia expreſſe dicitur, *ſicut tu*, quod omnino cum Moſe ſimilitudinem ſignificat. Dicit Vir Doct. *fuere Moſi ſimiles in officio prophetico.* Imo, inquam ego, ratione officii quo Moſes functus eſt Moſe longe fuere inferiores: fuit ſiquidem Moſes legislator: reliqui autem Prophetæ ad ſummum Legis Moſaicæ interpretes, populumque ad Legis obſervationem ſolummodo hortati ſunt. Moſe ergo ratione officii longe fuerunt inferiores. Ut ergo Propheta ſit ſimilis Moſi, requiritur ut, Moſis inſtar, legislator ſit; ac proinde præſtantioribus præceptis Legem Moſis perficiat. Tandem addo: Licet Vir Doct. contendat, hæc ad Meſſiam non referri, non tamen Domino noſtro Jeſu Chriſto obſequium detrectare poteſt, conſentaneë hiſce verbis Moſis. Conſtat quippe, & in ſequentibus fuſius oſtendetur, Jeſum noſtrum eſſe non tantum Prophetam, ſed & Moſe multo excellentiorem: cum autem omnis Propheta, quem Deus miſſurus erat, audiri debuerit, ſub pœna exterminii è populo; ſane tam excellenti Prophetæ obſequium denegari nequit, niſi incurrendo pœnas hic à Moſe inobedientibus denuntiatas.

Non neceſſe eſt, ut propheta ſit verus, eum approbari à Synedrio Judæorum.

Regeret forte Vir Doct. Jeſum Dominum noſtrum à Synedrio magno non fuiſſe approbatum, ſed ut blaſphemum condemnatum: Idque fortaſſe quaſi in tranſitu ſubindicare voluit, cum initio ſcripti ſui ait, *Dominum præcipere, ut Prophetæ ſecundum legem approbato ab iis, ad quos de jure divino*

id

id judicium pertinebat, populus fidem adhibeat. Fateor, tale me præceptum in Lege nuſpiam reperire, quo Deus judices quoſdam conſtituit infallibiles, à quorum judicio populus ita pendere teneretur, ut non licuerit Prophetam, qui ſe evidentibus miraculis à Deo miſſum evincit, agnoſcere, niſi prius à judicibus illis approbatum. *Deut.* XVIII. 19. dicitur quidem interficiendus, qui Prophetæ à Deo miſſo auſcultare noluerit: nulli vero infallibilis illa cum autoritate judicandi poteſtas traditur: ſed ſigna verum à falſo Propheta diſtinguendi adeo ibi manifeſta & evidentia indicantur, ut à quovis diſcrimen iſtud obſervari poſſit: *Hoc habebis ſignum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus,* &c. Neque ad iſtam diſcretionem faciendum opus erat judicio infallibili. Inde autem minime ſequitur, non potuiſſe Judæorum ſenatum ex odio, malevolentia, aliove pravo affectu, verum Prophetam, ingrata ipſi annuntiantem, & nomine Dei peccata ipſius libere redarguentem, reſpuere, & indignis modis tractare. Plures occurrunt apud Prophetas de Sacerdotum ac Scribarum perverſitate querelæ: inter alia *Eſa.* LVI. 10, 11. *Jerem.* VIII. 8, 9, 10. *Ezech.* XXII. 26. *Malach.* II. 7, 8. Quiſquamve credat, hominibus tam graviter Legem divinam violantibus, à Deo traditam poteſtatem, infallibile de Prophetis à ſe miſſis pronuntiandi judicium; ita ut, ſi quem illi rejicerent, nec illum ut verum Prophetam recipere fas eſſet? Sic Jeremiæ, quem ut pſeudoprophetam & ſeditioſum indignis modis tractarunt, ut Dei Prophetæ auſcultare nefas fuiſſet. Non ergo judicium Senatus Judaici contra

Dominum

Dominum Jeſum ſpectari debet, ſed ex ipſa doctrina miraculiſque ejus indubium de miſſione ipſius judicium eſt pronuntiandum.

CAPUT IV.

De Quæſiti quarti primo membro.

Ultima quæſtio bimembris eſt: in priore membro quærit Vir Doct., *ut aſſignetur locus, in quo Deus dixit, omnia legalia præter moralia fuiſſe umbram ſeu figuram futurorum in adventu Meſſiæ.* Reſpondi: Neceſſe non eſſe, ut Deus olim dixerit, ante Meſſiæ adventum omnia legalia præcepta præter moralia fuiſſe umbram & figuram futurorum: Sufficere, Deum olim, tam per Moſen quam Prophetas, aliquoties indicaſſe, cultum illum ceremonialem abſque morali ſibi neutiquam placere; & poſtea per Meſſiam perfectiorem cultum introduxiſſe, quin & templum, cui cultus ille externus alligatus erat, exſcindi & dirui curaſſe, &c. In hac mea reſponſione tria occurrunt, quibus probo, neceſſe non fuiſſe, ut Deus olim per Prophetas populum præmonuerit, ceremonias tantum eſſe figuram perfectioris cultus: quæ tria aliquatenus inter ſe connexa ſunt, quorum præcipuum eſt ſecundum, quod Deus per Meſſiam perfectiorem cultum introduxerit. Vir Doct. prolixe ad primum reſpondet membrum, & quædam ad tertium, nulla facta mentione ſecundi. Ceremoniæ umbra ſunt cultus ſpiritualis.

Prolixus ille diſcurſus ad primum membrum totus eo tendit, ut evincat: *Legis ceremonialis obſervationem non minus rigide, imo in multis ridigus exactam, quam Legis moralis;* quod aliquot allatis exemplis Olim rigide fuere obſervandæ.

exemplis illuſtrare conatur: ac proinde *eam*, *quia ſupernaturaliter à Domino revelatur*, *& obſervanda præcipitur*, *non minus perfectam eſſe*, *quam ea quæ ratio noſtrà naturaliter nobis dictat.* Profecto non opus erat tanta exemplorum congerie, ut oſtenderetur, Legem ceremonialem exacte ab Iſraële debuiſſe obſervari: quamvis enim omnia exempla non ſint accommodata, ut inter alia de falſo teſte, cui quidem in decalogo nulla conſtituitur pœna, ſed tamen graviſſima, *Deut.* XIX. 18. *& ſeqq.* tamen (ne ſingulatim omnia excutiendo prolixiores ſimus) ea, brevitatis cauſa, admittam ut legitime concludentia: Sed nihil hic contra me infertur: Non enim quæritur, an præcepta ceremonialia Iſraëlem obligaverint uſque ad Meſſiæ adventum: ultro id conceſſi, & etiamnum urgeo; ſed utrum fuerint typus & umbra, quæ in Meſſiæ adventu non quidem abroganda erant ut illicita; ſed cedere debebant cultui perfectiori ac ſpirituali; ac proinde nullam amplius obligandi vim habere, ſed ſenſim ut inefficacia ad ſalutem conſequendum evaneſcere.

Inde non ſequitur, ejuſdem eſſe apud Deum pretii cum lege morali.

Sed fortaſſe Vir Doct. voluit hoc argumento evincere, Legem ceremonialem non minus fuiſſe perfectam Deoque gratam, quam moralem. Sane id nullo modo exinde evincitur. Sequitur quidem, Deum utramque rigide obſervari voluiſſe; non autem, utriuſque obſervationem ex æquo hominem commendare Deo. Præceptorum poſitivorum nulla ratio aſſignari poteſt, niſi arbitrium legislatoris: Sicut itaque pro arbitrio ſuo leges illas fert, ita & quibus libet pœnis eas ſancit. Unde manifeſtum eſt, ſiquidem gravioribus eas pœnis ſanciat, earum transgreſſionem

ſummopere

ſummopere ipſi diſplicere: non autem, earum obſervationem æque ipſi placere, aut magis quam moralium, quæ gravioribus pœnis non ſancivit, aut forte etiam levioribus. Poſſunt eſſe rationes graves, cur Legislator leges minoris momenti, ſi in ſe conſiderentur, ſeverioribus pœnis ſanciat, quam leges majoris momenti. Et ratio hic non obſcura eſt. Voluit Deus per legem ritualem populum ſuum ſanctificare & ſegregare à reliquis nationibus ac gentibus, ut ea tanquam pariëte intergerino ſepararentur: Ideoque & populo ſuo ritus præſcripſit, ut plurimum contrarios gentium ritibus; ut ita populus ille eſſet peculiaris, ab omnibus diſtinctus: voluitque id populorum diſcrimen ad tempora uſque Meſſiæ religioſe ſervari: ut ita toti mundo conſtaret, Meſſiam ex familia & gente cui promiſſus erat, vere originem ſuam ducere. Juſtiſſima ergo ratio erat, legem hanc ritualem graviſſimis pœnis ſanciendi, ne forte negligeretur.

Non ſunt Deo gratæ ſine cultu morali.

Eam autem non æqualis cum morali apud Deum fuiſſe pretii, ipſe Deus per Prophetas ſæpius teſtatus eſt, cum ſe ritus illos, in quorum obſervatione populus omnem ponebat operam, deteſtari ait, quia populus vera erat deſtitutus pietate. *Miſericordiam volo*, inquit Deus, *non ſacrificium*. Quin & quandoque legem ritualem impune violari permiſit: ita Davidi impune fuit panes propoſitionis, ſolis Sacerdotibus conceſſos, comedere. Imo &, ſi non juſſit, ſaltem ſpiritus ſui inſtinctu excitavit Eliam, ut altare conſtrueret & holocauſtum offerret in monte Carmel, contra expreſſam Dei legem, qua templum Hieroſolymitanum deſtinaverat ſacrificiis. Nihil tale de Lege morali uſquam comperietur. Et ipſa ratio

ratio ſuadet. Non enim externa rituum obſervatio animum intus purgat. Homines maxime impii ſummum in illa obſervanda nonnunquam ſtudium ponunt. Lex moralis ſine interna animi purgatione præſtari nequit: ideoque ejus obſervatio hominem Deo commendat.

Non ſunt perfectiores cultu morali.

Objicit Vir Doct.: *Nonne perfectius & rationabilius eſt facere quæ Deus præcepit, quam quæ nobis ratio naturalis bona eſſe ſuadet?* Certe. Sed an non & Lex moralis, quam & ratio naturalis commendat, à Deo eſt præcepta? Quæritur ſolummodo: An officia illa, quæ non tantum ratio naturalis facienda jubet, ſed & quæ Deus Lege lata expreſſe præcepit, quæque non niſi ex corde ſincero proficiſci poſſunt, præferenda ſint illis, quæ à Deo etiam præcepta, ſed nullum in ratione naturali fundamentum habent, & ab impio perinde atque à pio præſtari poſſunt? Hic non inſtituitur comparatio inter præcepta divina & humana, ſed inter divina diverſæ ſpeciëi, quæ utraque in eo conveniunt, quod ſint à Deo; ſed in hoc diverſa, quod alia ſint externa, alia intus animum purgent. Addit Vir Doct.: *Nulla major ſpiritualitas & perfectio excogitari poteſt, quam Deo præcipienti obedire.* Idque vere ac pie dicit; Ideoque certum eſt, non potuiſſe olim ſatisfacere Iſraëlitas, ſi in cultu ceremoniali negligentes forent; fuiſſet quippe hic ſummus legis divinæ, quam Deus ſevere obſervari volebat, contemtus. Inde autem minime ſequitur ritualis legis obſervationem æquali apud Deum fuiſſe pretio, atque moralis; ſed ſolummodo, eam impune non potuiſſe ſperni.

Cur moralis legis obſervatio

Sed nec Legis moralis obſervatio abſque ceremoniali Deo placuit. Reſp. Fieri non potuit, ut diligens

Legis

Legis moralis obſervator ceremonialem negligeret: non enim fieri poteſt, quin legis moralis obſervatio ex ſumma erga Deum reverentia procedat; illa autem reverentia ut & rituum à Deo præceptorum obſervationem producat neceſſe eſt. Ritus autem ac ceremoniæ ab animo impio Deumque non ſincere quærente obſervari poſſunt, ideoque fieri poteſt, ut exactus ac ſuperſtitioſus earum obſervator Deo minime placeat. Quemadmodum hoc pluribus prophetarum vaticiniis comprobari poteſt. Quæ omnia arguunt, Deum legem ritualem populo non præcepiſſe ut perfectam; ſed ut umbratilem & typicam, & tandem meliori ac perfectiori ceſſuram.

olim non ſuffecerit, ſine obſervatione ceremonialis.

Et non eandem legis ritualis cum morali fuiſſe rationem, ſatis agnoſcere ipſe Vir Doct. videtur; cum pag. 11. Scripto ſuo id agnoſcat, *Deum, ſiquidem velit, legem ceremonialem poſſe abrogare.* Atqui id de Lege morali dici nequit; contrarium enim illi quicquam præcipere, eamve abrogare minime poteſt: Quia ex ipſa naturæ divinæ ſanctitate fluit, quam ſicut abnegare nequit, ita nec legem moralem exinde immediate fluentem abrogare poteſt. Verum contendit Vir Doct., ex eadem Moſis Lege apparere, Deum eam nunquam abrogare velle. Verum hoc expreſſe à nobis negatur, ejuſque aſſertionis probatio ex ipſa Lege Moſis requiritur à Viro Doct. Deinde, nec nos urgemus, legem ceremonialem per contrariam legem proprie abrogatam, ſed meliori, cujus typus fuerat, ceſſiſſe. Religio enim Chriſtiana religionis Judaicæ proprie non eſt abrogatio, ſed perfectio. Nihil enim in religione Chriſtiana Legi Moſaicæ contrarium præcipitur: Fides in eundem

Ceremonialis poteſt abrogari, & deſinere debuit tempore Meſſiæ.

dem Iſraëlis Deum exigitur, Lex Moſis agnoſcitur divina; tantum ritus, qui, ut diſcrimen fieret populorum, ad tempus præſcripti ſunt, omnibus jam in unum recollectis ſponte evaneſcunt: perinde atque leges militares pace facta ſponte ceſſant; & inter omnes obtinet cultus ſpiritualis ritibus illis adumbratus. Quod licet antea temporibus perfectionis nondum impletis cognoſci non potuerit; nunc tamen accurata inter Veteris & Novi Teſtamenti tempora collatione facta, cultuque novo miraculis Moſis miracula multum excedentibus pleniſſime comprobato, facile ad Dei gloriam deprehenditur.

Gentiles non fuere aptiores ſpirituali cultui recipiendo, quam David, &c.

Objicit tandem Vir Doct.; *Exinde ſequi, Romanos & Græcos gentiles ad perfectiora & magis ſpiritualia à Deo fuiſſe aptiores inventos Davide, omnibus ſanctis & prophetis, totoque populo à Deo ex omnibus gentibus electo, & ab incunabulis edocto, ob ſui ruditatem elementis puerilibus, carnalibusque & externis ceremoniis abſque ſpiritualitate contentis.* Colorem haberet hæc objectio, ſi ſola lex ceremonialis populo data fuiſſet; gentibus autem ſolis perfectior lex annuntiata, excluſis Judæis. Atqui contrarium videmus. Judæis enim primo lex perfectior tempore præſtituto eſt annuntiata, & gentibus non, niſi poſtquam jam à Judæis rejecta eſſet. Et olim præter legem ritualem moralis Iſraëli eſt præſcripta, ut præcipue obſervanda; de qua Vir Doctiſſimus verbis immediate ſequentibus ita magnifice diſſerit: *Quaſi decem præcepta Decalogi totam ſpiritualem perfectionem non contineant, vel alia perfectiora fuerint revelata.* An perfectior Decalogo lex revelata fuerit, hujus non eſt diſquiſitionis: Nunc tantum dico, quoniam decalogus,

qui

qui legis moralis ſumma eſt, ipſis præſcriptus fuit, non ſolam legem umbratilem, & primis elementis aſſimilatam, ipſis latam eſſe. Interim & ceremonialem illis tulit Deus, & ab ipſis obſervari voluit. Verum non credendum eſt, in Davide aliiſque Prophetis eandem fuiſſe ruditatem, quæ vulgo in populo fuit. Dubium mihi non eſt, quin David, aliique ſpiritu divino afflati Prophetæ, penitius legis ritualis naturam habuerint perſpectam, cognoverintque eam populo rudiori in officio continendo deſtinatam, ut ſenſim ad perfectiorem cultus rationem aptior reddatur; ideoque nec in illius obſervatione pietatis ſummam collocarunt: quod vel ſolus *L. & LI. Pſalm.* evincit. Interim eam obſervarunt, quia noverant eam toti populo, ac proinde & ſibi datam, ac permanere debere ad tempora uſque perfectionis. Iſtis impletis, perfectior lex non Romanis ſolum & Græcis, ſed & Judæis, imo (uti diximus) illis primo annuntiata eſt; reliquis autem non, niſi prius jam à Judæis repudiata. Non ergo gentes, nec etiam Judæi tempore Chriſti, aptiores creduntur Davide, reliquiſque Prophetis, ad perfectiorem cultum recipiendum: Sed ſancti illi viri accommodare ſe debuerunt infirmitati populi in quo degebant, & communem cum illis cultus rationem obſervare: Deus quippe legem ſuam totius populi genio accommodavit, non eximiis quibuſdam in illo populo; ſed illi eidem ſorti cum integro populo ſubjecti eſſe debuerunt.

Ceremonialem autem legem tandem deſituram, non obſcure variis in locis Prophetæ prædixerunt: Unum aut alterum, brevitatis cauſa, ſeligam. *Eſa.* XIX. 19. *& ſeqq.* dicitur *altare Domini futurum in*

Ceremonialem legem deſituram Prophetæ prædixerunt.

in Ægypto, & Ægyptii Dominum culturi in hoſtiis & muneribus. *Malach.* I. 11. *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus; & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda; quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Hinc ex conditione partis unius, & quidem præcipuæ, cultus ceremonialis, licet argumentum deducere, quid de integro illo cultu Deus decreverit. Pars præcipua cultus ritualis fuere ſacrificia: illa autem alligata erant templo Hieroſolymitano, juxta *Deut.* XII. & I *Reg.* IX. cum autem Deus hic per Prophetas prædicat, *in omni loco ſibi hoſtiam mundam oblatum iri*, cultus fore immutationem aperte indicat: nempe non offerenda Deo ſacrificia victimarum & holocautomatum, quæ Hieroſolymis, non alibi, offerri debebant; ſed *ſacrificium laudis*, *Pſal.* L. 14. & *ſpiritum contritum*, *Pſal.* LI. 19. *Eſa.* LXVI. 2. quæ ſunt hoſtiæ puræ, ex puro corde profectæ, nullique loco alligatæ. Et ratio hujus immutationis ex antedictis facile colligi poteſt: Si enim lex ritualis à Deo lata eſt, ut conſtaret Meſſiam ex gente cui promiſſus fuit originem ducere; nato jam Meſſia, & in regem cœleſtem exaltato, lex illa evaneſcere debuit, ceſſante cauſa ob quam introducta fuit: atque ita deſtructo pariëte illo intergerino, diſcrimen populorum ceſſare, omneſque ſub Meſſia in unum quaſi populum congregari debuerunt.

Cultum ritualem Deus voluit ceſſare ſub Chriſto.

Hiſce ita per Prophetas non obſcure prædictis, Deus tandem in plenitudine temporis per Filium ſuum Jeſum Chriſtum, in mundum miſſum, perfectiorem illum ac ſpiritualem cultum inſtituit; omneſque ad ejus obſervationem, primo Judæos, dein

dein gentes vocavit: ad cujus præſentiam ritualis ille, velut umbra ad corporis, typus ad antitypi præſentiam evaneſcere ac ſenſim deſinere debuit. Inſtituto jam cultu perfectiore, Dominus Jeſus ejuſque Apoſtoli umbratilem Judæis non quidem illicitum declararunt; (ſolummodo gentibus, quibus nunquam præſcriptus fuit, imponi noluerunt) ſed nullius amplius eſſe uſus ad Deo placendum, & juſtificationem ab ipſo obtinendam, docuerunt: hinc & aliquamdiu à fidelibus ex circumciſione obſervatus fuit: donec Deus cultum illum externum penitus abolere volens, templum, cui alligatus erat, per Romanos deſtruxit, totamque politiam Judaicam evertit, ipſumque populum in miſerrimam tradidit captivitatem, & per omnes terræ populos diſperſit; ut ita lex ceremonialis, quæ Domino moriente ſimul quaſi mortua eſt, honeſtæ ſepulturæ traderetur.

Quomodo id probetur ex deſtructione templi.

Sed excipit hic Vir Doct.: *Quod templo careamus, ſignum non eſt ceſſationis Legis Moſaicæ; caruimus etiam, quamvis breviore tempore, in captivitate Babylonica, perſeverante tota divina Lege.* Sed vero, ex ſola templi deſtructione ego non concluſi ceſſationem legis ceremonialis; ſed potiſſimum ex perfectioris legis promulgatione, cujus ceremonialis tantum umbra fuit. Cum itaque neceſſitate legis ceremonialis ſublata, etiam templum deſtructum ſit, & per tot ſecula deſolatum maneat, populuſque ita miſere è terra ſua evulſus, ut omnes genealogiæ penitus perierint, atque ita omne tribuum ac familiarum diſcrimen, unde origines agnoſci debebant, penitus exſtinctum; manifeſtum eſt, Deum legi ceremoniali finem impoſuiſſe, & ſublato illo rituum pariete

 inter-

intergerino, & populorum diſcrimine, omnes rurſus populos in unum congregaſſe.

Senſus Oſe. III. 3. 4. 5.

Sed inquit Vir Doct. *Dominus jam diu oppoſitionem hanc ſolvit per Prophetam Oſeam cap.* III. Sed fateor me in illa prophetia neutiquam iſtiuſmodi ſolutionem animadvertere: reſpicit enim illa non Judam, ſed regnum Iſraëlis, ſeu decem tribuum, quod expreſſe à Juda diſcernitur, *cap.* IV. 15. *Si fornicaris tu Iſraël, non delinquat ſaltem Juda.* Decem autem tribus diu ante Judam abductæ ſunt in Aſſyriam, & qui ex iis inde redierunt acceſſio Judæ facti ſunt. Si autem prophetia hæc reſpiceret præſentem Judæorum diſperſionem, & templi reædificationem polliceretur, Judam potiſſimum reſpicere deberet, in qua tribu Deus templum conſtrui voluit. Hæc fortaſſe cauſa eſt, quod hic nulla templi mentio fiat, ſed tantum *principis*, *ſacrificii*, *ſtatuæ*, *ephod & teraphim*, quæ omnia in Iſraële obtinebant, ſine templo. Alias enim ratio vix concipi poteſt, cur Deus *teraphim* & *ſtatuas* conjungat *ſacrificio*, idola nimirum cum cultu à ſe inſtituto: ſed ſi hæc explicemus, uti revera explicanda ſunt, de regno Iſraëlis, ratio illius facile conſtat; quia ſacrificia in Iſraële à Jerobeamo inſtituta Deo minime placuerunt; ſed totus ille cultus Deo fuit quam maxime exoſus, vocaturque *peccatum Jerobeami qui Iſraëlem peccare fecit.*

Sed ſupponamus, hanc prophetiam etiam Judam reſpicere, & ad hæc diſperſionis Judaicæ tempora extendendam; an exinde ſequitur, templum reædificandum, integrumque illum cultum ceremonialem reducendum fore? Nihil tale in toto hoc capite, nec ſequentibus, dicitur; ſed ſo-

lummodo,

lummodo, quod *revertentur*, ſeu convertentur, *& quærent Dominum Deum ſuum, & David regem ſuum.* Ubi per *Davidem* Meſſiam Davidis filium intelligendum eſſe, non puto Virum Doct. negaturum. Prædicitur ergo poſt multos dies futura Iſraëlis converſio ad Deum & ad Meſſiam. Atqui illud ipſum eſt quod adhuc ſperamus, converſionem fore generalem Judæorum ad Meſſiam, ſeu Chriſtum Jeſum Dominum noſtrum, quos, licet Dominum abnegaverint, adhuc propter patres diligi credimus; eoque & vocationem ipſorum aliquamdiu interruptam & ad gentes translatam, denuo reiterandam, ipſiſque gratiæ oſtium plenius & apertius reſerandum: Unde hunc ſperamus fructum, ut tandem, ubi Dominum agnoverint, miſericordiam conſecuturi, quin & Chriſti noſtri protectione tuti quietam & tranquillam vitam tranſacturi ſint, abſque tamen cultu illo externo & umbratili, quem ad ſpiritualis cultus præſentiam evaneſcere debuiſſe ipſi agnoſcent. Non enim omnia de Meſſia prædicta ſimul ac ſemel implentur, ſed ſuis temporibus ſingula. Quia itaque nondum omnia quæ Prophetis continentur impleta vident Judæi, exinde cauſam non habent Chriſtum Dominum rejiciendi; ſed potius ob inſignia & præcipua jam in ipſo completa eum ut Dominum ac Chriſtum agnoſcendi; & reliqua quæ implenda reſtant per ſinceram fidem ac humilem obedientiam à divina gratia ſuo tempore exſpectandi.

CAPUT V.

De Quæſiti quarti ſecundo membro.

Senſus Scripturæ literalis quo ſenſu nunquam ſit rejiciendus.

ALterum Quæſtionis ultimæ membrum fuit; *Ut aſſignetur locus, quod fere omnia, quæ & in divina Lege & in Prophetis fuere revelata, myſtice & tropologice explicare liceat, quantumvis ſenſus literalis omnino deſpiciatur.* Reſpondi ego: Licere myſtice Legem & Prophetas explicare cum deſpectu ſenſus literalis, nunquam ego conceſſerim: E contra credo, ſemper & ante omnia ſenſum literalem religioſe eſſe inveſtigandum, neque eum ullo prætextu poſſe rejici aut præteriri. Objicit mihi Vir Doct. *Chriſtianos tamen plurima myſtice explicare, deſpecto ſenſu literali; ſi enim nunquam ſenſus literalis rejiciatur, templum illud ab Ezechiële depictum cum ſuis porticis & menſuris aliquando realiter conſtruetur, & bellum Gog & Magog vere continget; atque Iſraël carnalis, domus Jacob & Judæ, in propriam patriam, quam habitaverunt patres ſui, vere revertetur*, &c. *Sic adeſt clariſſime in litera: Qui tamen ſenſus literalis à Chriſtianis minime agnoſcitur, ſed illi omnia hæc myſtice intelligenda docent.* Sed verborum meorum mentem Vir Doct. non recte percepiſſe videtur. Non enim figuratas, quæ in Scriptura occurrunt, locutiones proprie & ſecundum literam accipiendas eſſe indicare volui: Eas enim figurate accipere, non eſt ſenſum literalem deſerere, ſed amplecti: Certum quippe eſt, verba non ſemper eodem ſenſu à Scriptoribus ſacris, perinde ac profanis, uſurpari: ipſeque Vir Doct. agnoſcit, in viſionibus Eſaiæ, Ezechiëlis, Sachariæ, Daniëlis, aliiſque, multa reperiri obſcura.

Qui

Qui itaque genuinum verborum ſenſum quærit, non quid litera præciſe accepta ſignificet, ſed mentem auctoris verba ejuſmodi adhibentis inveſtigare debet; eumque ubi detexerit, ſe genuinum verborum ſenſum indagaſſe certus eſt. Quoties in Scriptura Deus ſibi os, oculos, aures, manus, pedes, &c. adſcribit? An inde colligemus Deum eſſe corporeum, membriſque humanis præditum? Abſit. Sed ea convenienter naturæ divinæ, quæ ſpiritus eſt, nihilque corporei admixtum habet, religioſe explicabimus. Sic quando tempore Meſſiæ dicitur *mons Domini elevandus ſuper reliquos montes, lupus habitaturus cum agno*, &c. *lux lunæ futura ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptupliciter augenda*, & quæ his ſunt affinia; anne hæc omnia prout litera ſonat accipiemus, dicemuſque animantia illa fera ac venenata omnem ſuam feritatem omneque venenum depoſitura, montem Domini ſeſe erecturum ut emineat ſupra omnes montes, & lunæ lucem æquandam luci ſolis, ſolis vero ſeptuplo fore auctiorem? & quæ his ſimilia plura occurrunt. Nonne ipſa ratio nos redarguet, & figuratam eſſe dictionem evincet? Ita plura in Prophetarum ſcriptis occurrunt, locutione figurata enuntiata, quorum ſenſus ex mente autoris dijudicandus eſt; illa vero indaganda attenta conſideratione omnium quæ autor dicit, non autem lacinia hinc illinc decerpenda. Eodem modo quando Prophetis viſio quædam offertur, non credendum eſt ſemper, rem ita revera contigiſſe, aut eventuram, prout viſio repræſentat: verum illam in ea tanquam in emblemate repræſentari. Talis fuit viſio Michæ 1 *Reg.* XXII. quæ non exprimebat ipſum Iſraëlem & Dei delibe-

 rationem,

rationem, prout revera ſe habebat; ſed tanquam in emblemate repræſentabat miſerum Iſraëlis ſtatum, & Dei decretum de Achabo perdendo, idque per falſorum prophetarum deceptionem efficiendo. Similia plura occurrunt in Prophetis; quæ ſi eodem modo explicentur, à genuina autoris mente minime aberratur.

Quomodo prophetiæ explicandæ.

Dixi tamen, *ſenſum literalem nullo prætextu rejici debere.* Verum eſt: Sed quando verba figurate enuntiata etiam figurate explicantur, ſenſus literalis non rejicitur, ſed ſervatur. Cum hoc ſcriberem, reſpexi ad interpretes quoſdam Chriſtianos, qui pleraque Prophetarum vaticinia (quæ olim ſecundum literam complementum ſuum habuerunt, licet non ſecundum omnimodam promiſſionis divinæ latitudinem; ſenſu vero ſecundo ac myſtico in Chriſto Domino noſtro ſunt impleta, & quidem perfectiſſimo modo, literæ ſenſu in amplitudine ſua accepto) neglecto ſenſu literali myſtice interpretantur, ac directe & ſenſu primo Chriſtum Dominum deſignare urgent. Hoſce genuinum Prophetiarum ſenſum minime aſſequi, neque Apoſtolorum verba, quando Prophetarum dicta in Chriſto impleta ſcribunt, neutiquam aſſecutos credo. Intentio autem mea nequaquam fuit, nullam in Prophetarum ſermonibus occurrere figuratam dictionem. Quin ipſa ratio eam admittere jubet: Prædicuntur enim ab Iſraële extorre & exule ceremoniæ legales obſervandæ, quarum maxima pars terræ Canaan & civitati Hieruſalem alligata erat. Manifeſtum itaque eſt, Deum hac locutione ſe accommodaſſe ſtatui populi, & religionis tunc vigentis, & figurata locutione adumbrare voluiſſe cultum, quem Meſſias præ-

præſcripturus eſſet. Meſſiæ regnum prædicitur: ſed ſimul variæ Meſſiæ afflictiones, quin & mors violenta: Manifeſtum itaque eſt, hæc non de regno terreno accipienda, quod Meſſias ita miſerabili obitu exſtinctus erigere nequit; ſed ut duo hæc apte concilientur, de regno cœleſti, ad quod Meſſias per mortem cruentam contendet: uti antea fuſius oſtendimus.

Unde ſequitur, quæ de Iſraëlis reſtitutione prædicuntur (quanquam certum eſt plurimas de eadem prædictiones captivitatis Babylonicæ tempora reſpicere) conſentaneë Meſſiæ regno eſſe explicanda, & præcipue de ſpirituali ad Meſſiam congregatione & felicitate accipienda. Dicet forte Vir Doct. nos æqualia hic gentibus cum Judæis adſcribere privilegia, cum tamen gentes ad Judæos dicantur congregandæ. Sed vero hæc non pugnant. Evangelium quippe, quod ſtatum hunc felicem promittit, primo Judæis annuntiatum eſt, ex iiſque Eccleſia collecta: poſtea, rejicientibus Evangelium plurimis ex gente Judæa, propagatum eſt ad gentes, illæque ad Eccleſiam illam primitivam Judæorum ſunt aggregatæ, & tanquam rami ſylveſtres oleæ inſiti, & in unam cum ipſis coaluerunt Eccleſiam.

Quid intelligendum per reſtitutionem Iſraëlis.

Templum Ezechiëli in viſione repræſentatum credibile eſt fuiſſe imaginem templi, quale fuit Hieroſolymis, cum à rege Nebucadnezare fuit deſtructum: ejuſque idea Ezechiëli eſt repræſentata, & accurate ab ipſo deſcripta, ut Judæi redeuntes, quantum facultatum & temporum anguſtia permiſit, ad inſtar illius templum reædificarent. Nec obſtat, quod deſcriptio hæc aliquatenus recedat à deſcriptione templi Salomonici:

Quodnam templum Ezechieli fuerit repræſentatum.

Credibile

Credibile quippe eſt, reges Judæ, qui per aliquot ſecula Salomoni ſucceſſerunt, ex amplis illis donariis & annuis tributis templum illud exornaſſe, & occaſione ita ferente amplificaſſe & auguſtius reddidiſſe: perinde uti templum ſecundum à Sorobabele exſtructum poſtea ab Herode admodum amplificatum, ornatum, multoque auguſtius redditum eſt. Nequaquam enim veriſimile eſt, Deum Ezechiëli repræſentaſſe templum, ad cujus ideam poſt bis mille ac amplius annorum decurſum templum ſibi exſtrui vellet; nullam autem templi mox ab exulibus in patriam reverſuris exſtruendi mentionem feciſſe, aut ideam exhibuiſſe. Quid quod Haggæus *cap. II.* ſatis manifeſte indicet, poſt templum illud ſecundum aliud tertium ædificandum non eſſe; dicit quippe Deus, ſe templum illud *repleturum gloria, quæ prioris templi gloriam excedat*; ac *pacem in eo* templo *daturum*; cumque hoc continget, ſe *cœlum, terram, mare & aridam commoturum;* imo ſe hoc *ſemel* tantum facturum. Quæ omnia arguunt, poſt illius templi excidium alterius tertii conſtructionem exſpectandam non poſſe.

De prælio Gog & Magog.

Quid ſit illud prælium Gog & Magog me non intelligere ingenue fateor. Multæ tamen ſunt in illa Prophetia circumſtantiæ, quæ figuratam locutionem admittere ſuadent: ut, quod tempore adventus Gog piſces maris, volucres cœli, &c. à facie Dei commovebuntur, montes ſubvertentur, &c. quod ſeptem menſes impendent ſepulturæ interfectorum in exercitu Gog, & quæ his ſunt ſimilia. Verum in eo non vertitur cardo rei, licet in prophetia hac quædam remaneat obſcuritas, quæ penitus elucidari nequeat.

Agnoſcit

Agnoſcit Vir Doct. *Doctores ſuos, tam antiquos quam hodiernos, plurima myſtica magna cum ſubtilitate ex ſacra litera deducere, nunquam tamen ſenſum literalem deſeruiſſe, neque ea myſtica novum in religione dogma conſtituiſſe, aut à Deo conſtitutum mutaviſſe: Quod nunquam licebit; quia hæ tantum cogitationes humanæ ſunt, quæ de ſenſu literali ſacræ paginæ nil debent vel mutare, vel detrahere.* Rectiſſime illud & veriſſime dictum eſt: Nunquam enim luxurianti hominis ingenio ea auctoritas concedi debet, ut ſenſu literali Scripturæ neglecto aut repudiato explicationes myſticas pro arbitrio fingat: Hac enim ratione janua panditur quibuſvis commentis, inſulſis ac abſurdis fabulis, veritatem divinam commaculandi. Sed vero quid hoc contra religionem Chriſtianam?

Pro arbitrio non licet ſenſum myſticum fingere.

Ait Vir Doct. *Chriſtianiſmus, cum novæ revelationi fidem adhibeat, talis eſt, & ſacram literam juxta Evangelicum ſenſum tenetur intelligere.* Reſp. Senſus Evangelicus literalem ſacræ literæ ſenſum non evertit, ſed eum præſupponit, uti jam oſtendimus: ſolummodo docet, Deum ſenſum ſublimiorem ſub Prophetarum verbis occultaſſe, quem tempore conſtituto revelaſſet; Deumque, cum verbis iſtis uteretur, ſenſum illum ſecundum & myſticum reſpexiſſe, quod eventus, aptiſſime verbis divinis reſpondens, luculentiſſime comprobavit. Nec pro arbitrio ſenſus ille ab Apoſtolis Domini eſt excogitatus, ſed ab eodem Spiritu Sancto, cujus inſtinctu & afflatu ſancti Dei Prophetæ oracula ſua ediderunt, dictatus. Adeo ut de illius interpretationis myſticæ non minus quam ipſius oraculi inſpiratione divina perſuaſi ſint Chriſtiani: quod ex iis quæ mox dicenda ſunt evidenter

De explicationibus Prophetarum myſticis in Evangelio.

evidenter liquebit. Quod attinet figuratas locutiones, illæ ex circumſtantiis dignoſci poſſunt, neque neceſſe eſt iis, quæ populo ante dicta ſunt, hic quicquam addi.

Neceſſe non eſt, ut Deus prædixerit, eas locum habituras.

Verum urget Vir Doct. *ut oſtendatur locus, ubi Deus prædixerit, quod aliquando tales ſenſus myſticos permiſſurus erat, ex quibus nova religionis dogmata conſtituerentur, vel tales ſenſus futuros inſinuaverit pro adventu Meſſiæ.* Jure id exigeretur, ſiquidem Apoſtoli pro arbitrio & proprio marte myſticas illas Scripturæ explicationes excogitaſſent: Non autem, Quando Spiritus Sancti inſtinctu & revelatione eas tradiderunt. Idem quippe Spiritus, qui oracula Prophetis inſpiravit, Apoſtolos docere potuit, res olim geſtas typos fuiſſe Christi, eorumque quæ ipſi contigerunt; ideoque Deum duplicem oraculis iſtis comprehendiſſe ſenſum, literalem unum, in typo olim, ſed imperfecte, impletum: myſticum alterum, in Chriſto, & quidem perfecte, implendum: Quem ſenſum & verba ipſa Prophetarum nonnunquam inſinuant, cum illuſtrius quid quam olim impletum fuit continent, ſi genuinam verborum ſignificationem attendamus: Licet etiam aliquando tota verborum vis in typo exhauſta appareat, ac proinde nos auguſtiorem ſub verborum illorum cortice ſenſum latere nunquam cognoviſſemus, niſi eum Apoſtolis revelare Spiritui Sancto placuiſſet. Non jam loquor de locutionibus figuratis, quæ ex ipſa verborum contextura dignoſci poſſunt, & de quibus antea ſatis dictum eſt.

CAPUT

CAPUT VI.

De argumentis quibus Legis & Evangelii divinitas comprobatur.

ILlud ergo unum inquirendum reſtat; utrum Apoſtoli Spiritus Sancti afflatu nobis myſticum prophetiarum ſenſum aperuerint? quo evicto, nihil amplius reſtabit, quod eorum explicationibus objici poſſit. Sive enim Deus antea per Moſen ſeu Prophetas, præmonuerit, duplicem verbis ſuis ineſſe ſenſum, & utrumque ſimul patefecerit; ſive poſt myſtici ſenſus impletionem per Apoſtolos eum demum revelaverit, res eodem redit. Utrobique enim occurrit autoritas divina.

Ut controverſiam eo deducerem, atque ita de ſumma rei amica inter nos diſceptatio inſtitueretur, reſponſionibus meis ad quæſita Viri Doct. hanc ſubjunxi quæſtionem: *Quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant prophetam legislatorem divinum?* Profert Vir Doct. duo argumenta, continuam patrum, quibus Deus ſe ac Moſen ſervum ſuum clare manifeſtavit, traditionem per filios ad hanc uſque ætatem conſtantiſſime propagatam; & prædictiones Moſis de futuris contingentibus, quæ à nemine cognoſci poſſunt niſi à Deo, & cui ea Deus voluerit revelare. Verum quoniam hæc argumenta judicio Viri Doct. ſufficiunt ad probandum Moſis miſſionem divinam; Quæro ulterius, quæ cauſa eſſe poſſit, cur Judæi, Moſen agnoſcentes Prophetam divinum, Jeſum Dominum noſtrum agnoſcere recuſent, cum omnia, quibus Moſis divina miſſio comprobari poteſt, multo illuſtriora ſint in Jeſu Chriſto? Quod ne dicere tantum

Iiſdem argumentis quibus Moſis, validius Jeſu Chriſti miſſio divina comprobatur.

tantum videar, age comparationem inſtituamus inter Moſen & Chriſtum, ratione eorum quæ Vir Doct. profert argumentorum, & mox Chriſti præ Moſe prærogativa apparebit.

Moſis miſſio adſtruenda apud Ethnicum.

Dicit primo Vir Doct. meis verbis, *Deum adeo clare ſe Iſraëli manifeſtaſſe, ut ejus exiſtentiam in dubium vocare non poſſent:* Ex quibus porro hanc elicit concluſionem: *Cum vero eadem media, per quæ ita clare ſe manifeſtavit, etiam Moſen divinum Prophetam & Legislatorem probaverint, non magis poterant Iſraëlitæ prophetiam Moſis in dubium vocare, quam Dei exiſtentiam.* Sed vero ego hæc ut Chriſtianus, qui divinam librorum Veteris Teſtamenti autoritatem agnoſcit, ſcripſi, reſpondens Viri Doct. quæſito. Nunc autem quando quæro, quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant Prophetam divinum, non quæſivi, quibus argumentis Moſis divina miſſio apud Chriſtianum, ſuppoſitis iis quæ Chriſtianus agnoſcit, probetur; ſed apud hominem eam plane rejicientem, apud quem quæ Chriſtianus una cum Judæo admittit probanda ſunt; perinde uti mihi Chriſtianæ religionis divinitas apud Judæum eam repudiantem adſtruenda eſt.

Eam comprobant I. miracula.

Sed age, primo ſupponentes librorum Veteris Teſtamenti divinitatem, conſideremus paulo penitius illa media, quibus ſe Deus Iſraëli revelavit. Præter communia illa omnibus hominibus principia, quibus ex operum divinorum contemplatione cognoſcimus exiſtentiam divinam, præter traditionem, qua certi reddebantur Deum patribus ſuis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo locutum, acceſſere varia illuſtria ac vere ſtupenda miracula Moſis, & glorioſa cum Deo in monte Sinaï collocutio;

cutio; quibus conſpectis, nec de exiſtentia Dei, nec de Moſis miſſione divina ambigere potuerunt. Miracula quippe omnem naturæ creatæ virtutem ſuperantia indubium ſunt miſſionis divinæ argumentum.

J. Chriſti miracula ſunt plura ac majora miraculis Moſis.

Verum hiſce Jeſus noſter Moſe multo eſt illuſtrior, neque Moſis miracula ulla ratione cum Jeſu Chriſti miraculis comparari poſſunt. Sive enim numerum ſpectes: Moſis miracula fuere pauca: ad ſummum enumerantur à Judæis ſeptuaginta ſex: Jeſu Chriſti vero innumera. Sive ipſa miracula: Moſis fuere in certas tantum creaturas: Jeſu Chriſti univerſalia in quaſcunque, in mare, ventos, diabolos, morbos omniumque morborum genera, quin & mortem ipſam: Neque momentanea & ſubito evaneſcentia, uti miracula Moſis; ſed permanentia, quorumque effecta continuo in hominum oculis verſabantur. Moſes plerumque neceſſe habuit exſpectare juſſum Dei ut miraculum ederet: Jeſus ſolo verbo ſua fecit miracula, & cum autoritate quadam. Quin & diſcipulis ſuis dedit poteſtatem miracula faciendi in nomine ſuo: qui & omnia ſua miracula in nomine Chriſti, & poteſtate à Chriſto accepta ſe facere conſtantiſſime profeſſi ſunt. Tandem ipſe Dominus Jeſus tertio dië à Deo Patre è morte ſuſcitatus eſt, poſt ſuſcitationem ſuam redivivus conſpectus diſcipulis ſuis, iiſque adſpectantibus in cœlum ſublatus: unde decimo poſt dië Spiritum Sanctum effudit in Apoſtolos, quos Evangelii ſui per totum orbem elegerat præcones. Hæc adeo illuſtria ſunt & divina, ut omnia quæ de Moſe narrat hiſtoria ſacra longe his ſint inferiora, ac nullo modo cum iis comparari queant: Ne ipſa

quidem illa, quam Vir Doct. vocat, *quaſi viſio beatifica*, *quaſi intuitiva notitia*, qua populus Iſraël Moſen vidit montem Sinai adſcendentem, ut cum Deo loqueretur, ab eoque Legem acciperet.

Veritas hiſtoriæ Evangelicæ validioribus argumentis, quam Vet. Teſt. comprobatur.

Prævidit Vir Doct. hoc me ipſum argumento oppugnaturum, itaque tacite illud præoccupare volens, innuit magnum intercedere diſcrimen inter gentem ſuam aliasque ratione traditionis, qua certitudo de veritate rei geſtæ nitatur. Suos enim conſtanti patrum ſuorum, de quibus neutiquam credibile eſt, quod filios ſuos decipere voluerint, traditione pleniſſime eſſe perſuaſos: Gentes vero niti ſolummodo teſtimonio ac traditione hominum alterius nationis, quorum traditio certa non eſt: quoniam variis rationibus impelli poſſunt ut alios fallant: qui ita decepti porro alios fallunt. Quod exemplo gentium, quarum idololatria ex una gente in aliam eſt propagata, nec non confictis monachorum miraculis, quibus tamen plurimi temeraria credulitate miſere decepti ſunt, latius confirmat. Concedo omnia hæc fieri potuiſſe, & aliquoties contigiſſe: Verum quid hæc ad Chriſtianiſmum? Rationes habemus Chriſtiani non minus ſolidas, imo ſolidiores, quam Judæi, quod traditio de doctrina ac miraculis Jeſu Chriſti, quæ hiſtoria Evangelica continetur, ſincere & incorrupte ſit conſcripta, & ad nos propagata.

Illius ſcriptores de veritate hiſtoriæ quam ſcribunt fuere perſuaſi.

Illius ſcriptores de rei geſtæ quam narrant veritate pleniſſime perſuaſos fuiſſe, ipſa, quam nobis reliquerunt, hiſtoria clamat. Non enim res procul in longinquis ac diſſitis regionibus geſtas, aut ex incerto aliorum relatu hauſtas, narrant; ſed quarum ipſi fuere teſtes oculati, quod ſe oculis

ſuis

ſuis vidiſſe, auribus audiviſſe, ac manibus palpaſſe teſtantur. Non ergo hic aliorum figmentis decepti fuere, ſed certi, aut verum eſſe quod ſcribebant, aut falſum. Et ſiquidem falſum literis conſignarunt, non errore aliquo lapſi ſunt, ſed malitia, intendentes totum humanum genus mendacio à ſe confiсto in errorem abducere. Atqui tot ſunt argumenta, & tam evidentia quæ contrarium evincunt, ut hoc de iis ſuſpicari nefas ſit.

Voluerunt etiam vera ſcribere.

Fuere enim homines plebeii & idiotæ, piſcatores manuum labore victum tolerantes, qui etiamſi voluiſſent, fabulam ita apte ſecum cohærentem & per omnia ſibi reſpondentem excogitare non potuiſſent; multo minus ſperare, ſe eam toti mundo perſuadere poſſe. Res enim ſcribebant ea qua vivebant regione geſtas coram oculis hominum innumerabilium adhuc vitali aura fruentium; quorum conſentientibus ſuffragiis, ſiquidem mentiti fuiſſent, ſtatim mendacii coargui potuiſſent: atque ita ſtatim omnis ipſorum impoſtura concidiſſet. Fuere præterea homines pii vitæque inculpatæ, quos nunquam criminis adeo enormis ac mendacii tam deteſtandi coram Senatu accuſatos, multo minus convictos, conſtat. Sed vero ſupponamus fuiſſe acuti ingenii homines, & mendacium aptis coloribus adornare potuiſſe; quid tali mendacio intendiſſent? Num ſibi ſpectaſſent famam ac honores? Sed quid ex infami adeo mendacio exſpectare poterant, præter infamiam ſummumque dedecus? An divitias ac opes? Sed contraria omnia ſibi evenire quotidie videbant, & tamen ad mortem uſque in ea profeſſione conſtantes manſerunt, potuiſſentque ſola illius abnegatione mortem redimere. Anne hoc

cadere poteſt in ſani cerebri homines, ut ob mendacium mortem ultro oppetant, malintque diriſſimo quovis perire ſupplicio, quam mendacium ingenue confiteri? Nec eſt quod objicias, præter exſpectationem hoc ipſis eveniſſe: Habebant enim exemplum in magiſtro ſuo cruci affixo: ad crucem erant à Domino ſuo vocati: quin & graves ipſi ſuſtinebant perſecutiones, eaſque quotidie ingraveſcere percipiebant, omneſque ſuos auditores ac diſcipulos ad tolerantiam crucis hortabantur. Quæ omnia arguunt animum non tantum de veritate eorum quæ annuntiat pleniſſime perſuaſum, ſed & ſincerum, & ab omni fraude ac fuco alienum.

Æque valida pro lege adferri non poſſunt.

Conſideremus nunc, an Judæi æqualibus argumentis apud Ethnicos & incredulos Moſis divinam miſſionem adſtruere poſſint. Quid ſi Ethnicus totam Moſis hiſtoriam in dubium revocet, negetque ullum unquam exſtitiſſe Moſen; quibus argumentis convinci poterit? Quid ſi concedat, Moſen quidem exſtitiſſe, ſed miracula ejus in dubium vocet, dicatque hominem fuiſſe ſagacem & verſipellem, uti Ethnici calumniari ſolent, qui aſtu Iſraëlitas circumduxit, ſibi dominatum in populum quæſivit, & pro miraculis venditavit, quæ vere miracula non erant, ſed illuſiones & fallaciæ ingenii ſagacitate excogitatæ; uti inter alios Tacitus: quibus argumentis eum convincent? An ulla habent, quæ cum argumentis, quibus hiſtoriæ Novi Teſtamenti veritatem adſtruxi, comparari poſſunt? Nulli ſunt ſcriptores coævi, qui de Moſe teſtimonium perhibent: plures autem, non Chriſtiani tantum, ſed & Ethnici illo circiter tempore viventes, ac religioni

Chriſtianæ

Chriſtianæ infenſiſſimi, qui Chriſtum exſtitiſſe ac in Judæa docuiſſe conſentientibus teſtimoniis agnoſcunt, & confirmant. Conſideret nunc Vir Doct., an ullum poſſit excogitare argumentum, quo ſuæ Legis divinitatem adſtruat, quod non multo illuſtrius Evangelii divinitatem evincat.

Veritas traditionis Judaicæ in ſua origine probari debet.

Unicum eſt, in quo ſe Vir Doct. triumphare putat, deſumtum *à continua patrum in filios in hanc uſque ætatem propagatione, quos credibile non eſt quod filios ſuos decipere voluerint: traditiones autem gentis unius in aliam non eſſe certas: talibus autem niti Chriſtianos.* Verum quam imbelle hoc ſit argumentum plenius paulo oſtendere lubet. Primo ait, *traditio hæc falſa eſſe non poteſt, ſuppoſito quod in ſua origine & radice adeo vera fuit, ut non poſſit in dubium vocari.* Verum hoc non ſupponendum, ſed probandum eſt. Ego id quidem in reſponſione mea ad Viri Doct. quæſtiones affirmavi; quoniam ut Chriſtianus divinam librorum Veteris Teſtamenti autoritatem agnoſco: Sed quando ego quæro, quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant Prophetam & Legiſlatorem divinum, ejuſmodi requiro argumenta, quæ apud hominem, nondum divinam Moſis autoritatem agnoſcentem, adhiberi poſſunt. Hic ſupponi non debet, quod Chriſtianus ultro concedit. Quæro ergo, quibus argumentis Judæus moveatur, ut credat, traditionem illam in ſua origine eſſe veram & indubitatam? Vertat ſe Vir Doct. in omnes formas, nulla poterit proferre argumenta, quin à Chriſtiano multo facilius ac fecilius ad Evangelii divinitatem comprobandum adhiberi poſſint.

Propagatio traditionis à patribus

Quia traditio hæc à patribus propagata eſt ad filios continua & non interrupta ſucceſſione, ſuffi-

in filios non certe probat illius veritatem in ſua origine.

ciens illius veritatem adſtruendi probatio non eſt. Verum quidem eſt, efficax in liberis præjudicium, quod vix evelli poteſt, exoritur ex traditione parentum, quod liberi jam ab infantia in religione patrum ſunt enutriti, & aſſidua conſuetudine amorem ejus imbiberunt: quod præjudicium exinde valide confirmatur, quia credibile non eſt, patres ulla fraude filios ſuos, quorum ſalutem amant, circumducere velle: quo argumento etiam Vir Doct. pugnat. Verum ſcire debet, nihil adeo eſſe fabuloſum, quin à filiis hoc præjudicio faſcinatis avide ex parentum traditione arripiatur & altiſſime imbibatur. Non opus eſt alio argumento, quam experientia. Omnes nationes cultibus & conſuetudinibus à parentibus acceptis pertinaciſſime adhærent, & abſurdiſſima dogmata, quia à parentibus hauſta, ut veritates indubitatas acriter propugnant. Verum quidem eſt, credibile non eſſe, parentes filios ſuos per fraudem, quam judicant ipſis exitioſam, circumducere velle: Sed ſi quis objiat, parentes Judæorum, duce Moſe, in fraudem conſpiraſſe, aut à Moſe eſſe deceptos; perinde uti Romani ſub Numa Pompilio, non ut filiis exitium crearent, ſed bonum filiorum publicum procurarent: quod nempe conſiderantes ſine legum obſervatione nullam poſſe conſiſtere rempublicam, ut legibus communi conſenſu conſtitutis reverentiam conciliarent, eas ut à Deo acceptas filiis tradiderint, atque ita æternitati conſecrare voluerint: Quibus argumentis ejuſmodi hominem convincet? His accedit, quod parentes Judæorum liberis ſuis ſæpe falſam tradiderint religionem: Quotieſcunque in libro Judicum leguntur lapſi & relapſi ad idolorum cultum? quem

quem parentes idololatras porro filiis ſuis inculcaſſe, quis negare ſuſtinebit? Præſertim in magna illa decem tribuum ſub Jerobeamo defectione, quæ per aliquot duravit ſecula, parentes liberis ſuis falſam tradidere religionem, quæ ex parentum traditione hauſta à liberis pertinaciſſime fuit conſervata. Num propterea liberi in ea, tanquam vera & à Deo profecta, ſecure acquieſcere potuerunt? Non magis quam Romani in cultibus à Numa inſtitutis, quos à patribus acceptos pertinaciſſime per multa ſecula conſervarent; donec Evangelii luce cultus illi falſi conciderunt. Tandem Judæi à patribus ſuis legem oralem acceperunt; quam tamen nec à Deo Moſi, nec à Moſe Iſraëli traditam, ac proinde non à primis illis patribus ad poſteros propagatam, ſed poſterioris ævi eſſe commentum, validiſſimis argumentis comprobari poteſt. Illam tamen Legi Moſis ſcriptæ ſi non præferunt, æquant ſaltem Judæi. Ita videmus, nihil proclivius eſſe, quam filios à parentibus in errores induci.

Quando vero religio ex una gente in aliam propagatur, non æquale deceptionis eſt periculum. Cavent ſibi homines ab extraneo & ignoto, præſertim novæ & antea inauditæ & à majoribus receptæ religioni repugnantis doctrinæ annuntiatore: tum & ſingulis gentibus diverſa non tantum ſunt ſtudia & mores, ſed & directe adverſantia commoda & negotia: quare caute admodum ſolent explorare extraneorum doctrinas; præſertim ſi præcepta contineant carni ingrata, commodis hujus mundi non alliciant, ſed potius omni malorum genere homines deterreant. Talis religio ſi propagetur à gente in gentem, multo ſe credibiliorem

Certius probatur, propagata à gente in gentem.

biliorem oſtendit, quam quæ à parentibus ſolummodo in filios propagatur. Fieri enim nequit, ut illa ſe commendet, niſi doctrinæ ſanctitate, & miraculorum, quæ ad ejus confirmationem facta ſunt, gloria.

Mirabilis doctrinæ Chriſtianæ progreſſus miraculorum veritatem confirmat.

Et ſane mirabilis doctrinæ Chriſtianæ progreſſus veritatem miraculorum, quibus confirmata narratur, ſole meriano clarius demonſtrat. Pauci quippe homines, viles & abjecti, nulla eruditione aut arte dicendi inſtructi, nulla potentia humana armati, doctrina, carni humanæ ingrata, dura, ac difficilia præſcribente, paucos intra annos totum terrarum orbem repleverunt, omniſque generis homines ad fidem illius perduxerunt, non rudes tantum & plebeios, ſed & erudititiſſimos, prudentiſſimos, & maxime potentes; adeo ut, relictis patriis religionibus in quibus nati & educati erant (erga quas quam valida ſint præjudicia ipſe Vir Doct. hoc ſuo argumento luculente teſtatur, quia in animum ſuum inducere nolunt homines quicquam falſi ſibi à parentibus traditum) certatim hanc doctrinam ſint amplexi; non tantum nulla commodi terreni ſpe allecti, ſed ne graviſſimorum quidem ſuppliciorum metu deterriti; illamque fidem ác confeſſionem morte diriſſima obſignarint. Hoc qui abſque miraculis factum eſſe dicit, is miracula tollendo multo majus ponit miraculum. Paucos enim & rudes homines tali doctrina quoſvis potuiſſe imbuere abſque miraculis, multo majus eſſet miraculum, quam miracula quæ ab ipſis facta narrantur.

Falſæ doctrinæ potentia mundana

Quid ſimile invenies in Ethnicis, quorum ſacra adeo ſunt diverſa, ut unaquæque gens cultu gaudeat peculiari, & religionibus contrariis:

ſola

ſola vi armata ac potentia mundana fulciuntur, quibuſque tanquam fulcris ſuis deſtituta ſtatim collapſa ſunt & evanuerunt? Quid hiſce conferri merentur Monachorum ficta miracula, quæ lucem non ferunt, ſed pleraque in occulto fieri dicuntur, nec diligentis inquiſitoris examen ferre poſſunt, ſed mox fraudis ac mendacii arguuntur? imo quæ fraudis convicta ipſis impune cedunt, fraudis autem convincere nulli tutum eſt, uti ipſe Vir Doct. agnoſcit. Ut alia nunc prætermittam. propagantur.

Libri N. Teſt. incorrupti ad nos pervenerunt.

Nec in doctrinæ Chriſtianæ ad nos uſque propagatione minor eſt certitudo. Libros enim ſacros, quibus rei geſtæ hiſtoria ab ipſis Apoſtolis conſignata eſt, ſinceros & incorruptos ad nos perveniſſe, certiore multo documento nobis conſtare poteſt, quam Judæis de Veteris Teſtamenti libris. Fuere enim libri Novi Teſtamenti mox per omnes terras ac populos diſperſi, in varias converſi linguas, & tamen mirus omnibus in exemplaribus eſt conſenſus. Anne credibile eſt, etiamſi exemplaria librorum Novi Teſtamenti Apoſtolorum ſectatores mutare voluiſſent, tot homines, in regionibus adeo remotis, ita potuiſſe conſpirare, ut omnia exemplaria, nullo excepto, depravarent? & tam conſentiente impoſtura, ut nulla alicujus momenti in tot exemplaribus reperiatur diverſitas? Fieri hoc poteſt, quando in una tantum gente ſacri codices aſſervantur: ut autem tot gentes unanimiter in eandem mutationem conſpirent, impoſſibile eſt. Præterquam quod diverſa gentium ſtudia, & commoda unius alteri adverſa, conſpirationem in eandem fraudem non permittant. Quibus adde, inhumanum admodum eſſe ac durum, tot hominibus, per totum terra-

rum orbem diſperſis quique mortem etiam atrociſſimam præferunt abnegationi profeſſionis ſuæ, tantam adſcribere impietatem, ut libros, quibus ſalutarem doctrinam contineri credunt, fraudulenter vitiare velint. Abſit tale nefas.

Æque valide id de libris Vet. Teſt. oſtendi nequit.

Poteſtne Vir Doct. ſimili argumento convincere, libros Moſis incorruptos, prout ab ipſo Moſe ſcripti ſunt, ad nos perveniſſe? Quid ſi aliquis contendat, libros Moſis in captivitate Babylonica interiiſſe; à piis vero quibuſdam lacinias quaſdam conſervatas, quæ à reducibus ex captivitate ſunt congeſtæ, & à Synedrio magno præſide Eſdra in unum volumen collectæ; uti notum eſt, plures in ea eſſe ſententia, & varia occurrere in Scriptura quæ opinioni huic favere videntur: An poſſet Vir Doct. librorum Moſis γνησιότητα adſtruere aliquo argumento, quod certitudine ac evidentia cum eo, quo ego Novi Teſtamenti libros eſſe genuinos & incorruptos adſtruxi, ullo modo certare poſſit? Tale ego argumentum requiro.

2. Prædictiones futurorum. In illis J. Chriſtus etiam ſuperior eſt Moſe.

Alterum Viri Doct. argumentum eſt, quod *Moſes ſpiritu prophetico futura contingentia prædixerit.* Verum & in hoc argumento Dominus noſter Moſen longo poſt ſe intervallo relinquit. Prædixit quippe varia, tam ſeipſum, quam Eccleſiam aut fideles ſuos concernentia. Cum adhuc ſumma in exiſtimatione eſſet, ſe mortis ſupplicio afficiendum prædixit, & quidem, quando, à quibus, & quo mortis genere. *Matth.* XVI. 21. præterea, ſe à diſcipulo ſuo prodendum, *Joan.* VI. 70. *Matth.* XXVI. 21. à Petro, qui omnes zelo antecellebat, ter ea qua caperetut nocte abnegandum, *ibid. verſ.* 34. prædixit crucem & afflictionem ſuorum, & ſpeciatim Petro quo mortis genere eſſet interi-

interimendus, *Joan.* XXI. 18. ſummaſque ob doctrinam ſuam exorituras contentiones, non aliter ac ſi gladium non pacem miſſurus in terram veniſſet: ac nihilominus tam arcte ac conſtanter ſibi adhæſuros ſuos fideles, ut chariſſima pignora, parentes, uxorem, liberos, deſerere malint quam fidei ſuæ profeſſionem, *Matth.* X. 34. *& ſeq.* Quæ ita contigiſſe eventus docuit. Hieroſolymorum excidium, quadraginta antequam exſcinderetur annis, cum maxime adhuc floreret, ita exacte prædixit, cum omnibus ſuis circumſtantiis, ut magis rei geſtæ hiſtoriam, quam rei futuræ prædictionem verba ejus continere videantur; tum & varia Eccleſiæ ſuæ ſtatum concernentia, adventum pſeudoprophetarum, aliaque plura: quæ omnia legere licet *Matth.* XXIV. *Marc.* XIII. *Luc.* XXI. Potiſſimum vero reſurrectionem ſuam ex morte tertio diё prædixit, *Matth.* XII. 39, 40. quæ cum ita contigerit, indubitatum divinitatis doctrinæ ipſius eſt argumentum. Fieri enim non poteſt, ut Deus impoſtorem, qui falſo ſe à Deo miſſum jactet, & miſſionis ſuæ divinæ argumentum rogatus, ad reſurrectionem ſuam tanquam irrefragabile argumentum provocavit, ex morte ſuſcitet, ſignoque hoc omnium illuſtriſſimo glorioſum reddat. Quid enim hoc eſſet, niſi mendacio autoritatem conciliare, & impoſturam homini pio ac ſalutis ſtudioſo reddere inevitabilem? Quod cum de divina ſanctitate cogitare ſit nefas, ex hac Domini prædictione eamque ſecuta reſurrectione, doctrinæ ipſius divinitas argumento omni exceptione majore comprobatur. Tandem & prædixit ultimum judicium, ſuumque ad judicium illud adventum, *Matth.* XXV. Quod quidem

dem nondum impletum eſt, ſed ſuo tempore implendum exſpectamus.

Etiam per Apoſtolos ſuos multa prædixit.

Neque ipſe tantum futura prædixit, ſed & Spiritu ſuo cœlitus in Apoſtolos demiſſo multa ipſis futura revelavit, quorum prædictiones, prout in ſcriptis ipſorum leguntur, eventus comprobavit: Non tantum adventum falſorum doctorum, ſed & dogmatum quæ diſſeminaturi forent, 1 *Timoth.* IV. 1, 2, 3. præſertim defectionem illam magnam per ἄνομον illum & hominem peccati, 2 *Theſſ.* II. Quibus adde integrum Apocalypſeos librum, nil niſi prophetias continentem; quarum aliquæ, præſertim quæ ſeptem Aſiæ Eccleſiarum ſtatum reſpiciunt, jam ſuum habuere complementum, nobiſque documento ſunt, etiam reliquas nondum impletas ſuo tempore complementum habituras.

Concluſio.

Alia jam non addo, demonſtraſſe contentus, omnibus argumentis, quibus Viri Doct. Moſis divinam miſſionem adſtruit, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Moſe longe ſuperiorem eſſe: Ac proinde nullam eſſe cauſam, cur Judæi, qui hiſce inducti argumentis Moſen agnoſcunt prophetam & legislatorem divinum, Dominum Jeſum, omnibus hiſce Moſe ſuperiorem, non pariter recipiant ut eximium à Deo miſſum prophetam, ac doctrinam ejus ut divinam amplectantur. Hic ergo pedem figamus, & fundamenta quibus Chriſtiana religio nititur conferamus cum fundamentis Judaiſmi; ex iis facile liquebit, eos, qui Moſen recipiunt, nullam habere cauſam, cur non & ſimul Jeſum Chriſtum recipiant. Quo adſtructo, ſimul evincetur, myſticum & ſpiritualem prophetiarum ſenſum, hactenus occultum & latentem, à

à Deo Apoſtolis fuiſſe revelatum, ac potuiſſe eos ipſum fidelibus aperire: Non proprie eum in finem, ut eorum evidentia infideles convincant; paucas enim eum in finem urgent prophetias, ſed ordinarie ad miracula Jeſu Chriſti, ac potiſſimum ejus reſurrectionem, provocant: Verum ut, quibus jam per miracula doctrinæ Chriſtianæ divinitas erat perſuaſa, iis porro, apertione ſenſuum Scripturæ hactenus latentium, repræſentarent ſummam Dei ſapientiam, qui omnia, quæ nunc in Chriſto impleta videmus, olim variis in typis, tanquam in pictura, delineavit, atque ea ratione oſtendit, omnia quæ in populo ſuo directione ſua contigiſſent, propter Meſſiam eſſe facta, eumque illuſtriſſimis perſonis geſtiſque maxime eximiis fuiſſe præfiguratum: de quo exacta illa inter typos & Chriſtum antitypum convenientia omnes, qui, depoſito præjudicio & affectu, animo pio ac docili prophetias & res geſtas cum Chriſto conferunt, perſuaſiſſimos reddere poteſt, omnemque animis ipſorum eximere dubitationem. Deus Abrahami, Iſaaci & Jacobi, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, per immenſam ſuam miſericordiam velamen cordibus Judæorum impoſitum auferat, ut nobiſcum Jeſum Chriſtum Dominum confiteantur, atque ita in eo omnium prophetiarum typorumque, tanquam in perfectiſſimo exemplari, complementum agnoſcant.

TERTIUM SCRIPTUM JUDÆI.

Motivum iſtius Scripti.

A Primordiis Chriſtianæ Eccleſiæ uſque in hoc ſeculum, omnes Chriſtiani Doctores Iſraëlem acerrime accuſant, quod Meſſiam jam adventum non crediderit, neque ipſius Evangelio fidem præſtiterit: Quæ infidelitatis contumacia unica fuit noſtræ ruinæ cauſa, ob eamque in hac diuturna captivitate detinemur, quouſque Meſſiam agnoſcentes, eumque adorantes ab incredulitate reſipiſcamus. Cum vero ex Evangelio (quod nunquam admiſimus) teſtimonia contra Judæos inutiliter afferantur, atque Evangelium ipſum ex Vetere Teſtamento ſuam veritatem probaverit; ex eo hanc fidem nobis ad ſalutem neceſſariam ſuadere contendunt, multaque ex eiſdem ſacris ſcriptis teſtimonia congerunt, quibus plane nos convictos exiſtimant, niſi noſtra obſtiterit pertinacia. Cum autem totum Vetus Teſtamentum avidus exſcrutarer, neque teſtimonium aliquod occurreret, quo talis fides in Meſſiam, ut unicum ad ſalutem medium, exprimeretur; Quærebam à Clariſſimo Viro: An talis textus deſignari poſſet, in quo Deus hanc fidem Iſraëlem præmonuerit? An alicubi talem infidelitatem

tatem noſtræ ruinæ futuram cauſam prædixerit? Reſpondit Doct. Vir, hos, quos petebam, textus in toto V. Teſt. non clare extare; & acutiſſiſſime contendit, quod non erat neceſſarium Deum id Iſraëlem clare præmonuiſſe; ſed omnino ſufficere promiſiſſe Meſſiam, ut ei plenam, ſicuti antea Moſi, fidem adhiberet. Huic reſponſioni ut pro viribus ſatisfacere poſſem, aliqua ſcripſi: tandem meum quæſitum in diſputationem de religionis Chriſtianæ veritate, præter intentionem, devolutum fuit; cum mihi pro reſponſione ſufficeret, quod Doct. Vir fatetur, ex Vetere Teſtamento clare convinci non poſſe quod hæc fides erat unicum medium ad noſtram, & totius generis humani ſalutem: quod nunquam Deus comminatus eſt Iſraëli de infidelitate in Meſſiam: quod nunquam prædixit, quod ſi in Meſſiam crediderimus, divinæ gratiæ reſtituemur; aliter erit ſemper nobis adverſus.

Novam aliam reſponſionem ſubtilitate, doctrina, & ſapientia plenam Doct. Vir dignatus eſt inſtituere, cui an iterum reſponderem, dubius hærebam, ne graviſſimo viro amplius forem moleſtus. Certe non facerem, niſi ejus candorem & humanitatem noviſſem, qui & inſcitiæ & audaciæ meæ, ſolita ſua benignitate, indulgebit.

PRIMUM

PRIMUM QUÆSITUM.

Num. I.

Quod à lapſu Adami fuit neceſſaria fides in Meſſiam.

SUpponebam ut Chriſtianum dogma, fidem in Meſſiam neceſſariam fuiſſe generi humano in ſalutem ab Adami lapſu: Sic ex Chriſtianis Doctoribus didiceram. Reſpondet Doct. Vir, non fuiſſe neceſſariam ante Meſſiæ adventum, neque eam Deus juſte ab hominibus exigeret: ſaltem in ſua, & ſuorum Doctorum opinione: (eſt quidem difficilis diſputatio cum Chriſtianis in tot ſectas diviſis, ut quod uni eſt orthodoxum, alteri improbabile.) Sit ita: Genus humanum ante Chriſti adventum nullam habuit fidem in Meſſiam (præter Judæos, qui obſcuram, confuſam, figurativam, habuiſſe dicuntur) tamen in lege naturæ omnes homines ſalvari poterant: ergo ſine Meſſia. Huic conſequentiæ occurrit Doct. Vir (ut qui non audet eam concedere) quod Deus per ſuam miſericordiam applicabat iis mortem Meſſiæ: Verum ego nunquam legi, quod ſine fide poſſint merita Meſſiæ alicui applicari: Ideo adhuc innocentes, pro quibus nemo Chriſti fidem præſtitit, ad limbum æternum præcipitant Pontificii, Calvinus infidelium filios in infernum, ubi ſuæ innocentis infidelitatis pœnas luant: Doctiſſ. Viri Doctores neſcio quo eos abjecerint: & hoc quare? quia fidem in Meſſiam vel venturum, vel jam adventum non habuere. Sed addit Doct. Vir, quod ante Meſſiæ adventum Deus non juſte fidem in Meſſiam à Judæis exigeret; cum eis ſatis revelatus non fuiſſet. Videtur quod propter eamdem rationem, qua Deus non juſte exigere poterat eam fidem in Meſſiam, antequam veniret, etiam poſtquam venit à plurimis non debebat exigere: Ab priſcis non; quia non iis fuerat revelata, ut ait, atque poſt ejus adventum per multa ſecula uſque ad noſtrum, vaſtiſſimis regionibus nulla Chriſti notitia ad gentes pervenit: Tunc ſi in lege naturæ aliqui recte viverent, an damnarentur propter infidelitatem? Quare iſti, & non qui Chriſti adventum præceſſerunt? An ſalvarentur adhuc poſt ejus adventum ſine Chriſto? An ex Dei miſericordia applicabuntur iis merita Chriſti abſque fide clara, vel obſcura in eum? Ego profecto in veſtra Theologia nondum inſtructus, aliquid aſſerere non auderem. Interim liceat mihi dubitare, quare tenentur gentes, qnantumvis barbaræ, cuilibet Chriſti fidem, atque miracula Apoſtolorum enuncianti

fidem adhibere? & ſi primæ gentes miraculis indiguere ut crederent; quare jam non iſtæ? neque par ratio eſt de Chriſtianis & Judæis, qui interrupta traditione, & ſolidis fundamentis à majoribus acceptis nituntur. Sed quare nunc barbaræ gentes in ſuis ritibus ſemper educatæ; noſtris traditionibus fidem præſtabunt; eo ſolum quod à nobis proponantur? Ergo eadem eſt ratio poſt adventum Meſſiæ ac antea fuerat, reſpectu eorum qui nondum audiverunt; à quibus Deus talem fidem non juſte exigere poſſet.

Num. II.

Quod fides debet adimpleri & eſſe juxta revelationem.

PErgit Doctiſſimus Vir, quod fides non niſi juxta revelationem eſſe debet; etenim ſi hæc ſit clara, & aperta, talis debet eſſe fides de eo quod revelatur: Si autem confuſa, & obſcura; ſimilem fidem ingenerat, quæ tunc erit clara & aperta; quando Prophetia ſuum complementum habuerit: exemplum adducit ex revelatione Abrahami, de terræ Kenaan poſſeſſione; qui redemptionis Iſraelis circumſtantias minime prænovit, neque quod Moſes & Joſua, miraculoſis obtentis victoriis, populum in promiſſam terram erant introducturi. Quæ revelatio tunc clara facta fuit; quando plene ſuum habuit complementum: Quod in Meſſiæ futuri revelatione pariter evenit, plurimis uſque ad ejus adventum nec explicitis, nec intellectis.

Hæc Doctiſſimi Viri doctrina adeo eſt vera, ut à nemine poſſit in dubium verti. Ita debet eſſe fides, ut revelatio fuerit: Claræ revelationi clara fides, quantumvis plurimæ ignorentur circumſtantiæ; quæ vel obſcure, vel nullatenus fuere revelatæ. Ideo neque Abrahami, & ejus poſteritas in Ægypto, de obtinenda terra Kenaan dubitare poterant, quia clare, & aperte à Deo promiſſa fuit; & talis fuerat & Abrahami, & populi fides, & id ipſum quod clare credebant, realiter debebat adimpleri, ne divina fruſtraretur promiſſio: Sicuti de Multiplicatione ſeminis; & de regibus ex eo naſcituris; quæ omnia ita vere adimpleta fuerunt, ut à Deo promiſſa, & Abrahamo, & poſteris clare credita; quibus Deus ex ſua bonitate plura poſtea, & ſublimiora largiri dignatus fuit; quæ de clara promiſſione nil detraxere; neque in diverſos ſenſus mutarunt. Sic quidem eſt divina revelatio, ut legitur de Samuele; quod nil defecerit eorum quæ dixerat: Aliter nunquam poſſet Prophetiæ veritas hominibus ita innoteſcere, ut ejus divinitatem cer-

Deut. cap. 8. verſ. 18. Cap. 9. v. 5. Cap. 10. verſ. 15.

to, & indubitanter aſſererent. Quod ſi ea quæ clariſſime promittuntur, quorum etiam clara fiues, ita ſuum complementum habuerint, ut nullatenus illi fidei reſpondeant, neque homines aliquid realiter, & viſibiliter experiantur, eorum quæ certo, & clare crediderant, & exſpectabant; potius ſuæ expectationi prorſus contraria; quantumvis omnia in ſublimiora mutata dicantur: cenſereturne adimpleta eſſe futurorum revelatio? Non certe: ſed id quod clare promittitur, clare, & ſine aliqua mutatione adimpletur, quin obſtet ſublioris effectus prætextus: Sicuti ſemen Abrahami realiter numeroſiſſime multiplicatum fuit: quod ſi gentes plurimæ tunc ut Abraham in Deum crederent, ejus ſemine penitus non multiplicato, aut ſorte exſtincto; ſemen Abrahami ſpirituale eſſent, & in ipſis revelatio de multiplicatione ſeminis ſubliimiori ſenſu adimpleretur, ſicuti de vobis nunc creditis: Verum illa Prophetia nunquam ſuam dignitatem probare poſſet, quia non ſenſibile hominibus complementum appareret; cum autem Prophetiæ ad intellectum humanum dumtaxat dirigantur, qui ex ſenſatis cum iis collatis, quæ fuerant promiſſa, hæc jam eſſe adimpleta dijudicat. Ejus igitur, quod de Meſſia clare & aperte à Prophetis revelatum fuit, claram, & minime confuſam fidem omnes Iſraelitæ ſemper habuere. Neque clarior fuit promiſſio terræ Kenaan quam futuri Meſſiæ: & ſicuti illa, ut revelata fuit, ſuum habuit complementum; quamvis ſublimiora tunc etiam Deus largitus fuit, quæ non revelaverat, & Abrahamus, atque ejus filii ante redemptionem ignoraverant: Ita nos veram, ſenſibilem expectamus redemptionem, & regnum Meſſiæ terrenum, ut clare fuit per Prophetas revelatum, quamvis ejus redemptionis, & regni terreni circumſtantias penitus ignoremus, & quibus mediis Rex ille ſe manifeſtaturus, quomodo omnes reges, & nationes Deo & ſibi ſubjecturus eſt: quæ portenta Dominus effecturus, ut totus Iſrael ſit pro fama, & honore in terris captivitatis ſuæ. Hæc omnia ſunt nobis ignota, quia non à Prophetis fuere prædicta. Verum hæc ignorare nil intererit, dummodo clare revelata vere, & ſenſibiliter adimpleantur: & ut de iis plura dicamus Sap. V. ſcripta nobis amplius occaſionem præbebunt: ad alia progrediamur. Dixeram quod ea quæ erant de neceſſitate ſalutis, Deus non obſcure, ſed clariſſime revelavit. Reſpondet Doctiſſimus Vir quod ita eſt, ideo fidem in Meſſiam, ut mediatorem, Deus ab Iſraele non exegerat, ante ejus adventum. Iterum ego urgeo, quod id quod erat Iſraeli futurum de neceſſitate ſalutis in, & poſt Meſſiæ adventum, Deus, qui ejus ſaluti ſemper conſulit, ex ſua infinita miſericordia debebat præmonere, ut qui ſciret ob futuram cæcitatem omnia promiſſa in ſuo dilecto populo

pulo fruſtranda fore: Neque ſufficit, quod Patres ex Prophetis in Regem terrenum, qui populum ab hoſtibus erat liberaturus, fidem habuiſſent, quia hæc fides nil prorſus habet cum vero Meſſia mediatore, & à peccato liberatore; hæc enim differunt, ut caro ab ſpiritu: Præterquam totum genus humanum præter Judæos, ea obſcura fide carebat, quod licet in lege naturæ recte viveret, abſolute damnandum erat, vel ſine Chriſto ſalvari, ut ſupra diximus.

Num. III.

Quod Doctiſſimus Vir non bene me intellexerit.

Proſequitur Doct. Vir, & queritur me verba ſua non bene intellexiſſe, ut qui non dixerit, ita per Prophetas clare, & aperte fuiſſe Meſſiæ officia revelata, ut poſtea Judæi non poſſent ambigere, quando venit, an ille verus eſſet Meſſias antea promiſſus: quia ſi hoc dixerit ſibi contrarius eſſet, qui ſemper ſuſtinuit à Prophetis non niſi obſcure fuiſſe revelatum. Injuſta profecto querela, quia id ego nunquam excogitavi, nec poſſem, cum Doctiſſimi Viri ſententia ſatis clara extet in ſuis ſcriptis. Illius vero quam adducit probationis, talem ideam concepi. Non neceſſarium præceptum de credendo futuro Meſſia: quod hoc probat exemplo: Deus ita clare ſe manifeſtavit Iſraëli, ut ejus exiſtentiam non poſſet in dubium vocare, ideo nec neceſſe fuit præceptum addere de credendo Deo: ſubdit. Pariter de Meſſia. Quod ego ſic intellexi: Sed Meſſias adeo clare revelatus fuit Iſraëli quando venit, ut eum eſſe non poſſet in dubium vocare: Ergo non erat neceſſe fidem in eum eſſe præceptam; quæ conſequentia præmiſſis conceſſis, ſatis bene concludit, & ſic debebat fieri argumentum: Ideo neque ego reſpondi, quod revelationes propheticæ de Meſſia ex ſententia Doctiſſ. Viri fuerant ita claræ, ut Dei Iſraëlis in deſerto: Quare hoc dicerem? Et quæ comparatio inter Prophetiam de futuro Meſſia cum revelatione ipſius Dei toti Iſraëli præſentis: quapropter reſpondi, quod ſi ſic ſe geſſiſſet Deus cum Meſſia quando venit, aut Meſſias cum Iſraële, ut ſe geſſit cum eo in exitu Ægypti, nunquam poſſet eum Meſſiam in dubium vocare, neque eſſet neceſſarium præceptum de credendo Meſſia. Ex quibus colliget Doct. Vir, quod neque ego ei impoſui quod non dixerat. Neque mea verba ſatis comprehendit. An fides in Deum ſit præceptum, vel non? Utrumque probabile ab Doctoribus cenſetur; id vero certum eſt, quod qui non crediderit in Deum peccat, & ſi peccat, contra aliquod Dei præceptum peccare putatur.

 Num. IV.

BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE LYON 1898

Num. IV.

Quod officia Meſſiæ ſatis clare fuerunt in Veteri Teſtamento revelata.

ADdit Clariſſimus Dominus: Quod ego dixerim officia Meſſiæ clariſſime, & plane per divinos Prophetas fuiſſe enunciata: quæ ipſe explicat, videlicet Regnum Iſraëlis reſtituturum, in throno Davidis ſeſſurum, &c.

Addit non revelata fuit iſtius Regni ratio, & quomodo futurum erat, ita clare, & perſpicue, ut in dubium verti non poſſet quando veniret.

Sed hoc videtur dubitationem affectare in re alias clariſſima. Promittitur futurus Rex in throno Davidis; an hoc eſt obſcurum? An David habuit thronum in cœlo? Poterant etiam Prophetæ prædicere Meſſiam obtenturum Romani Cæſaris regnum: An poſtea poſſet dici id intelligendum de regno Cæſaris in cœlo? Quippe non magis fuit in cœlo regnum Davidis, quam Cæſaris: Eſtne intellectu difficile, aut obſcure dictum ut dubitationi locus ſuperſit, prædicere, quod Meſſias erit Princeps, Judex in medio populi ſui, eumque cum veritate, & juſtitia recturum, & hoc in terra Iſraëlis, in terra quam Deus dederat patribus ſuis, ubi patres ſui habitaverunt, an hoc eſt cœlum? Certe de iis adeo claris non poterat eſſe dubia fides, poſtea in diverſum, toto cœlo diſtantem ſenſum adimplendis. Ideo, ut Doctiſſimus Vir fatetur, Iſraël non aliam expectationem de Meſſia ex ſacra Scriptura habere poterat, niſi carnalem: quia verba prophetica in ſuo naturali ſenſu non aliud ſignificabant. Et ſi ſpectatio, & eventus talis futurus eſſet, ut nos credimus, non clarioribus verbis Deus per Prophetas eum ſignificare potuiſſet: Sed quod hæc verba præter naturalem ſenſum, alterius ſublimioris erant figurativa, naturali ſenſu minime adimplendo, ex Evangelio ſatis clare deducitur; Sed id credi nequit, niſi primo fides Evangelio adhibeatur; quæ an ex Vetere Teſtamento probari queat, erat noſtrum quæſitum: at de ejus fidei veritate, vel falſitate, dubium haudquaquam fuerat inſtitutum.

Conatur Doctiſſimus Vir ex aliquibus verbis Sacræ Scripturæ probare, quod regnum Meſſiæ non futurum erat terrenum, ob incompatibilitatem aliquorum, quæ etiam de Meſſia prænunciabantur, ut violenta mors LIII. *Iſaiæ Cap.* deſcripta, quæ cum terreno, glorioſo Meſſiæ Regno compati non poterat.

Verum ſi illud caput de Meſſia clare intelligeretur, quamvis ibi mors, & ſepulchrum reperiantur; tamen juxta totam Pro-

phetiarum

phetiarum ſeriem, in qua clariſſime terrenum Regnum prædicitur, hoc explicari oporteret; cum tales voces in ſacra pagina non ſemel labores, & flagella ſignificent, quibus ante perfectam regni revelationem Meſſias, utpote bonus Judæus, in defenſionem divinæ legis, & populi fortaſſe exponendus erit; Conſtat aperte *Ezechiel Cap.* XXXVII. *verſ.* 12. Idcirco Propheta indicens eis, ſic ait Deus; *Ecce ego aperiens ſepulcra veſtra deducam vos ex ſepulcris veſtris, popule mi: Reducamque vos in terram Iſraëlis; ut cognoſcatis me eſſe Dominum aperiente me ſepulcra veſtra, & deducente vos ex ſepulcris veſtris: & collocabo vos in terra veſtra.* Ecce Doctiſſime Vir, *ſepulcrum* pro captivitate ſumptum. Quod etiam dicitur in eodem Capite: *& cum divitibus in mortibus ſuis*, nihil aliud ſignificat, quam vel Meſſiæ, vel alicujus afflicti extremos labores; patet ex *epiſtola ſecunda* Pauli *ad Corinthios cap.* XI. *verſ.* 23. *Sunt miniſtri Chriſti* (*ut parum ſapiens loquor*) *quod excellentior illis ſum ego: in laboribus copioſior quam illi, in vulneribus copioſior, quam illi, in mortibus ſapius*: Igitur Doctiſſime Vir labores, eo nomine, nempe *mortibus* à Paulo ſignificantur, quo eodem uſus fuerat Iſaias in hoc Capite plurali numero, quod naturalem mortem ſignificare nequit; cum ſtatutum ſit hominibus ſemel dumtaxat mori. Quod etiam amplius patet, ex ultimis ejuſdem Capitis verſibus; *Videbit ſemen, & prolongabit dies*, quæ de jam mortuo in nullo ſenſu verificari poſſunt. Pro populo in hac captivitate conſtituto omnia ibi prædicta ſatis clare, & proprie intelliguntur, cum Iſraël ſæpiſſime ab Iſaia ſub nomine Servi Dei fuerit appellatus: & pro eodem, eiſdem fere verbis *Pſalmus* XLIV. fuerit conſcriptus. Atque notatu dignum eſt, quod ſi adeo clare de Meſſia agitur in hoc Capite mortem paſſuro, quod vix in Novo Teſtamento in ſui comprobationem illius mentio facta fuerit, cum nullum poſſet ex Vetere Teſtamento adducere ita clarum, & rei ſignificativum, ut caput hoc, cum totum negotium, ut in Evangelio deſcribitur, in eo graphice depingatur.

Id quod ait de Meſſia Ben-Ephraim à noſtris antiquis invento; nil probat: quia id neque eſt de fide Judaica, neque contra fidem negare: Certe alicujus Doctoris Talmudici opinio fuit, ut verſum Sachariæ Prophetæ explicaret: *Et reſpicient ad me pro eo quod transfixere, & plorabunt pro eo planctum, ſicuti primogeniti, &c.* & cum ibi ingens nationum contra Hieroſolymam bellum enarretur; videtur quod propter alicujus inſignis viri mortem, talis Judæorum planctus futurus eſt; inde capta occaſione fuit opinatum, quod Judæorum in ea expeditione Imperator erit ab inimicis occidendus, quem Meſſiæ nomine inſignire placuit, ut plurimos ad dignitatem evectos ſic nominatos

natos legimus, præter Regem filium Davidis à nobis expectatum, quem Meſſiæ nomine in toto ſacro volumine (neſcio qua providentia) ſignificatum non invenimus, ſaltem non memini. At Sachariæ verba à Luthero, & Johanne Calvino commodius, & verius de populi pœnitentia explicantur pro iis quibus à lege divina defecerant; cum Judæi Chriſtum nec percuſſerint, nec malum aliquod inflixerint, ſed Romani. Quid ergo: ob has, & ſimiles conjecturas, clara, & aperta Prophetarum verba, derelinquenda ſunt, & nova gentium dogmata amplectenda?

Num. V.

Quod quamvis Meſſias revelaretur, ut nunc creditur, ſua munera poſtea poſſet efficere. Quod neque aliquando fuerunt homines ſub Dei maledictione.

Addit Doctiſſimus Vir, quod ſi Prophetæ, ut ego exigebam, clare, & non ſub figuris Meſſiæ munus revelaſſent; nil reſtaret quod Meſſias in ſuo adventu faceret, cujus proprium officium erat, divinam gratiam, & cœleſte Regnum hominibus enunciare, eoſque Deo reconciliare: Quod ſi Prophetæ prædixerint, non amplius neceſſarius foret Meſſiæ adventus.

Nihil ſolidum in hac ratione invenio, quia non eſt idem prædicere, quod officium Meſſias facturus eſt, ac idipſum officium facere: Non eſt idem, futuram gratiam ac reconciliationem cum Deo promittere, ac eam gratiam, ac reconciliationem conſequi, & efficere: An quia Propheta prædixit Deum Iſraelem Babylonis viſitaturum, & in patriam reducturum, jam hoc amplius non reſtabat agendum? Deus promittit quod tempore redemptionis Iſraelis corda circumcidet; ergo eo tempore hoc non reſtat efficiendum? Non ergo bene ſequitur: quod ſi Prophetæ prædixiſſent Meſſiam regnum Dei cœleſte revelaturum, jam non ipſum faceret quando veniret: Imo neque aliquid inauditum prædicerent; cum antea David, poſtquam omnes Prophetæ frequenter regnum Dei futurum prænunciaverint, divinis elogiis ejus temporis, & Regni felicitatem celebrandi: quid ni? hoc jam novum non erit, quando opere exequatur? Neque ideo quia prædictum, non reſtat amplius agendum. Poſſet quidem promitti filius Davidis, qui Iſraelem, & totum genus humanum erat reſtiturus, & Deo iis irato divina conſequuta gratia conciliaturus.

Ait

Ait Doctiſſimus Vir in hoc paragrapho, quod nulla injuria fuit Iſraeli illata, quod Meſſias, quamvis ab hoſtibus non liberaſſet, miraculis, & portentis ſuam divinitatem aſſerens, eum ab ira Dei, & peccato liberaverit.

Profecto ut Meſſias ab Iſraele admitteretur, & à Deo miſſus crederetur, non neceſſe erat ea quæ referuntur miracula feciſſe; ſed alia à Prophetis clariſſime prænunciata, ut Prophetia ſenſibiliter adimpleretur: videlicet, cum recepta à Deo potentia populum congregare ex omnibus mundi partibus, Davidis thronum jam per tot ſecula dirutum, in priſtinam, & majorem majeſtatem reſtituere, omnes reges, & gentes ad Dei omnipotentis cultum, atque Iſraelis ſanctum amorem perducere: Hæc vere inſignia fuiſſent miracula omnibus nota, quæ à nemine in dubium vocarentur, & juxta naturalem Prophetarum ſenſum effecta: tunc enim ſi ſublimiora cœleſtia præſtare poſſet, etiam faceret, quæ ex præactis quæ revelata fuerant, & exequuta, merito etiam crederentur, Sed prædicta à Prophetis nullatenus efficere; & inviſibilia promittere, quæ ab hominibus nulla experientia probari poſſunt, Iſraeli fuit omnino extraneum, & à fide quam Prophetis præſtiterant ſatis alienum. Quod attinet ad miracula, infra latius diſceptabitur.

Quod Meſſiam eſſe, quamvis Iſraelem ab inimicis ſuis non liberaverit, neque in patriam reſtituerit, credere tenebantur Judæi, quia excellentius fuit eos à peccato, & ab ira Dei, atque æterna maledictione liberare, quam ea omnino terrena efficere.

Reſpondemus, quod non conſtat ex toto ſacro textu illa ira Dei contra genus humanum, neque illa æterna maledictio: neque memini in quatuor Evangeliis me legiſſe hoc ſecretum à Chriſto fuiſſe detectum: quare putamus id poſtea inventum ut aliis dogmatibus fundamentum ſubſterneretur. Id vero clare ex divinis ſcriptis liquet, quod Henoch & Elias vivi ad Deum fuerunt aſſumpti: quod Patriarchæ, Moſes, & David, cæterique divini Prophetæ, & ex popularibus pii, erant Deo benedicti, dilecti, & in hominum oculis ſanctificati; quod Dominus jubet Aaroni, & ſemini ejus, populo benedicere; *Et ponam benedictionem meam ſuper eis, & erunt benedicti: Eritis ſancti, coram me in die expiationis:* Et, *Sancti eſtote quia ſanctus eſt Dominus Deus veſter*: Dixitque Bilhamo: *Ne maledicas populo, quia benedictus eſt ille.* Quæ omnia æternæ maledictioni adeo contrariantur, ut neque Deus ipſe poſſet ea componere: quia maledictio Dei, & benedictio Dei eodem tempore circa idem ſubjectum, ſuapte natura ſunt incompatibiles, ſicuti Deum hominem amare, eumque ſimul odio habere. Jam video Theologos Chriſtianos hic plurima congerere de cri-

mine læſæ majeſtatis infinitæ, ideoque ad menſuram peccati infinita malitia, juſtitia divina æquam ſatisfactionem exigente, quam homo ob ſui limitationem, & corruptionem præſtare nequit, & cætera quæ ex iis conſequuntur: Sed hæc & ſimilia pro Chriſtianis neceſſaria ſunt, aliter non eſſent Chriſtiani: Iſraël vero has theologias, ſine fundamento in divina lege non admittere tenetur; ſed conſtantiſſime eam ſervare, Deo ipſo admonitus ne ab hominibus ſcientiam aliam diſcere audeat. Hæc eſt veſtra ſapientia, hic eſt veſter intellectus.

Num. VI.

Quod quamvis prædiceretur Meſſias ut Rex cœleſtis, Iſraël nec animo deficeret, neque à Lege recederet: potius oppoſitum faceret.

PRoſequitur Doctiſſimus Vir, quod omnia quæ Deus Iſraëli in lege promiſerat non erant inutilia: ut ego pro inconveniente objeceram. Quia promittens Meſſiam, qui eum à captivitate, & inde ſequutis miſeriis erat liberaturus, cœleſte regnum oportebat non clare enunciare, ſcilicet cum Meſſia crucifixo, ex cœlo poſt reſurrectionem regnaturo, ſuis fidelibus non terrenam aliquam felicitatem; ſed perſecutiones, crucem, ut tandem his cœlum conſequeretur. Quem Meſſiam terreni carnaleſque homines nullatenus optarent, & in obſequio, & legis divinæ obſervantia non continerentur, ut eſſent unus populus ſeparatus, ut Deus pro eo ſtatu intendebat; neque illis ſpiritualibus futuris allicerentur: fuit igitur Iſraëli maxime utile in iis umbraticis ritibus, & temporalibus promiſſionibus terrenique regni ſpe tunc detineri, quouſque tempore jam maturo, adveniens Meſſias ſecretum id revelaret, & quod in involucris fuerat tectum, manifeſtum faceret, & Iſraël jam maturus facile reſipiſceret.

An talis Dei ſumme veracis cautela, utilis fuerit Iſraëli pro ſuo Deo Meſſia agnoſcendo, ut vitam æternam conſequeretur, ei fidem præſtanti? Eventus ipſe ſatis patefecit, qui non aliunde infauſte provenit, quam ex obſervantia, & amore regulæ quam tot encomiis Deus extulerat, & in Lege, & Prophetis commendaverat: & ſi Dominus Iſraëlis ſalutem expetebat, actus prudentis judicii foret ea media eligere pro fine obtinendo, quæ ejus conſecutioni contraria non forent; maxime ſi intendens certo præſciverit quod ea media futura erant in cauſa, ut non propoſitus, ſed contrarius finis inſequeretur.

Concludit

Concludit Doct. Vir, quot ut Iſraël in afflictiohibus in divina lege contineretur, bona terrena in ea contenta volebat divina ſapientia ut conſtanter expectaret, uſque ad Meſſiæ adventum, quo illis minime conceſſis, tamen ſublimioribus ſpiritualibus frueretur.

Poterat quidem facillimo negotio utrumque Iſraëli præſtare, & terrena bona, & ſublimiora cœleſtia, ne Iſraël promiſſionibus falleretur: præſertim cum ſpiritualia non niſi per fidem liceat experiri; quæ certa crederentur, ſi ex viſibilium promiſſorum complemento ſuaderentur. Neque Iſraël in ſuis afflictionibus animo deficeret, ſi ei Meſſias promitteretur qui cœleſte regnum, mediumque ipſum conſequendi revelaturus erat; cum etiam nunc Iſraëlis præcipua ſpes conſiſtat in illa à Deo ſæpe promiſſa cordis circumciſione, & ſanctitate pro vita æterna conſequenda, quod ſi prædiceretur à Meſſia ut Dei inſtrumento efficiendum, nec populus contriſtaretur, neque divinam legem deſpiceret. Quomodo propter Chriſtianiſmi crucem, ſi prædiceretur, à lege deficeret, qui per tot ſecula propter ejus obſervantiam mavult captivitatis extremæ labores pati, quam Chriſtianam ſatis commodam libertatem admittere, & hoc non Meſſiæ aut terreni Regni ſpe allectus, ſed divinæ gloriæ, quam per legem ſe conſecuturum credit, & ſemper antea credidit? Quis Judaiſmum profitetur tot cum laboribus, ut corporaliter, fortaſſe poſt multa ſecula redimatur, aut Regnum terrenum Meſſiæ videat? Certe nullus, adhuc inſenſatus: Sed quia credit ſe per legis prævaricationem in perpetuam abiturum damnationem, à quo æterno exitio credit per legis obſervantiam liberari. Quod ſi Prophetæ prædixiſſent quod Meſſias ſecuriorem, & faciliorem modum, pro ſalute æterna obtinenda erat adducturus, id maxime deſiderarent, & amplecterentur, ſicuti nunc futuram cordis à Deo circumciſionem, neque ideo à lege deficerent, ſicuti per tot ſecula non defecere; nulla habita conſideratione de felicitatibus Meſſiam ſecuturis.

Hanc veritatem ex antiquis, & pluribus noſtri ſeculi Chriſtiani Doctores agnoſcentes Chriſtum in mundum rediturum credunt, regnumque Iſraëli terrenum reſtituturum, & omnia quæ Prophetæ prædixere, realiter, & ad litteram adimpleturum, & ſatis diſerte probant, nullam ex prophetiis quæ ad Judæorum futuram felicitatem ſpectant in Chriſto ſuum complementum habuiſſe: iſti ſunt Chiliaſtæ ſeu quintæ monarchiæ propugnatores, neque pauci, neque indocti, neque Chriſto infideles; Apocalypſis prophetiæ valide innixi.

Quod addit, Iſraëlem per varias afflictiones maturum evaſiſſe, & per legem præparatiorem ad Meſſiam recipiendum: Certe non intelligo; ſiquidem in omnibus afflictionibus à Pro-

phetis admonebatur quod legem divinam ſervaret, quod erat unicum medium, quo in Dei gratiam reſtitueretur; nunquam vero dixere, quod in futurum Meſſiam ſpem haberet, ſed in Deum, ut ab inimicis liberaretur, & in ſui gratiam reſtitueretur. Quod ſi aliquando de futuro rege loquuntur, non ut contineretur in divina lege propter Meſſiam, ſed de eo ut circumſtantia aliqua redemptionis futuræ, poſt multa commiſſa peccata, & eorum longiſſimam punitionem: Sicuti de ſummo Sacerdote, templo, & ſacrificiis. Præterea non bene intelligitur quomodo per exactam legis obſervantiam præparabatur, ut Meſſiam qualis à vobis creditur admitteret: Etenim divina ſapientia ſæpiſſime admonuit, ut *pracepta, leges, & ceremonias*, in eo libro tunc temporis ſcriptas, *toto corde, & anima obſervarent ſemper, de generatione in generationem, cultu ſempiterno, religione perpetua, tu & ſemen tuum, & ſemen ſeminis tui, donec vivus fueris ſuper terram*, & hoc adhuc redemptionis tempore: Malachias Capite ultimo, & per totam ſcripturarum ſeriem. Talis fuit Iſraëlis præparatio ut facillime Meſſiam agnoſceret, qui totam legem, præcepta, & ceremonias, (præter ea quæ à natura ſunt) relaxaret, & ut non amplius utilia, nec Deo grata rejiceret: Eventus id ipſum docuit, cum totus Iſraël (præter paucos, quorum indolem non novimus) eum Meſſiam ut in præſens rejecerit; adeo, ut ait Doct. Vir, ut abjecto Iſraële Evangelium ad gentes ut crederetur recurrerit: Merito quidem novo dogmati non credidere Judæi, utpote à Deo ſatis inſtructi, & præparati variiſque captivitatibus afflicti propter divinæ legis prævaricationem, adeo ut poſtea ei obſequentes in eadem lege perſeverare maluerint, quam nova, & contraria dogmata admittere, ſive Meſſias cito veniat, ſive per multa annorum millia non venerit, aut ſi poſſibile eſſet, quamvis nunquam venturus eſſet, neque ea terrena redemptio corporalis.

Num. VII.

Quod per Evangelium verbum Dei non clarius evaſit, potius majora dubia enata, nec Chriſtus, quod ſub cortice literæ latebat, patefecit, ſed contrarium.

POſt vero ait Doct. Vir ſine typis & figuris, quæ ſub legis legis cortice latuerunt, Evangelium patefecit. Nunquam uſque ad Evangelium verbum divinum tot difficultates, tot dubia, tot varias intelligentias perpeſſum fuit: Unde enim tot

tot ſectarum differentiæ exortæ, niſi ex Veteris, & Novi Teſtamenti diverſo intellectu? Cum antea ſacra ſcripta ſincere ab Iſraële fuerint intellecta; nulla nova ſecta in populum invecta (præter aliqua ad Dei cognitionem neque ad Legis eſſentiam pertinentia, quæ depravato jam ſeculo emerſere, & paulo poſt per divinam miſericordiam penitus evanuere) conſervaturque populus per totum orbem diſperſus adeo in religione unitus, ut jam nulla ſecta, nulla hæreſis, ſine rege, ſine judice, ſine punitione pro transgreſſoribus; Sed unica ubique facies eccleſiæ, unus intellectus, una fides.

Sed à naſcente eccleſia Chriſtiana, quod fuerunt ſibi contraria Evangelia, ex quibus plurima jam diu fuere rejecta! Nec defecere diſſidia inter Apoſtolos, neque hæreſes ſequentibus, uſque ad noſtrum ſeculis: Non quidem in rebus parvi momenti, ſed quæ ad Religionis eſſentiam pertinebant: Circa trinitatem, Chriſti divinitatem, æqualitatem, & conſubſtantialitatem cum Patre, perſonalitatem, humanitatem, corporalem, aut ſacramentalem præſentiam in euchariſtia, in ſacramentorum numero, & eſſentia, in baptiſmate, an de neceſſitate ſalutis, an non ita? Inde Ebionitæ, Arriani, Anabaptiſtæ, Manichei, Sociniani, & alii plurimi ſectarii, quorum hoc tempore non modica propago: ſed quid de idololatria papiſtica, quam ab Apoſtolis traditam totus Chriſtianiſmus plus quam per mille & tercentos annos defendit, & nunc in potiore Chriſtianiſmi parte perſeverat, cæteros de hæreſi convictos aſſeverans. Unde igitur tot diſcrimina, tot ſectæ, niſi ex Veteris & Novi Teſtamenti adeo diverſa intelligentia, ut hos amaros fructus pepererit? Hæc fuit perſpicuitas, hæc ſine typis clara revelatio, ita clara ut hucuſque à Chriſtianiſmo non fuerit intellecta: adeo ut ſi Iſraël per tot ſecula eccleſiam Chriſtianam ingredi voluiſſet, idololatriam papiſticam amplecti cogeretur, quippe nullus alius reſtabat aditus, niſi forte ad Manicheorum, vel Arrianorum hæreſim confugeret; quæ difficultas adhuc viget, donec Chriſtianiſmum non unam, ſed ſibi contrarias eccleſias à principio, & nunc Iſraëlitæ viderint: Ergo Chriſti revelatio non umbras fugavit, non obſcura patefecit, ſed majoribus confuſionibus occaſionem præbuit, ut ſingulæ ſectæ abſque malitia verbum purum Dei ſe habere glorientur. Hoc ſolummodo clare, plane, & aperte, in quo omnes conveniunt ſectæ, revelatum fuit, nempe quod lex Dei per Moſem promulgata, erat typica, umbratica, non amplius obſervanda, utpote figurativa, & jam poſt Meſſiam adventum nullius valoris, nec Deo grata, neque obſervatu digna.

Hæc Chriſtum edocuiſſe omnes conveniunt: verum in quatuor Evangeliis id haud quaquam legimus, quia ſi hæc clare

docuiſſet, ut poſtea Paulus, & condiſcipuli, ſtatim lapidaretur, ut Stephanus, nec tertium prædicationis annum adimpleret: ſed profecto non fecit. Neque legem divinam typicam eſſe dixit, paulo poſt derelinquendam; oppoſitum potius populo ſignificavit. Sed omnia hæc (ajunt) fuerunt reſervata novæ alteri revelationi, quam poſt aliquot annos Spiritus Sanctus Paulo & ſociis præſtitiſſe fertur, quibus Judæos fidem adhibere nec tutum, nec facile fuit. Paulo poſt ſecuti Papiſtæ, ſancti Epiſcopi, & Archiepiſcopi, Pontifices, Concilia, qui à nobis circa plurima novam fidem exigebant, cum eo prætextu quod ab Chriſto, & Apoſtolis receperant, quibus ſi credidiſſemus, eſſemus neceſſario idololatræ; ſi negaverimus, perfidi Judæi: non ergo Evangelium claram & apertam ad æternam ſalutem viam revelavit. Præterquam Chriſtus talem intelligentiam à Judæis nunquam exegit, ut propter ſuum adventum, & doctrinam antiquas à Deo præſtitas leges deſereret, aut ut inutiles deſpiceret, oppoſitum potius, ut in Evangelio fertur, populum admonuit, dicens quod nec jotam linquerent, quin omnia ex lege fierent: quod legem nolebat ſolvere, ſed adimplere, id eſt opere exequi, ut uſque ad mortem feciſſe ſcribitur: & quod majus eſt, populum pro ſuæ vitæ regula ad legis Doctores audiendos mittit: cum ait, quod *Scribæ & Phariſæi in cathedra Moſis ſederunt, facerent Iſraëlitæ omnia quæ eis dicerent.* Ex hac cathedra probi eſſent, vel improbi, legem Moſis, præcepta, atque ceremonias in æternum ſervari decreverunt, ut antea à Deo fuerat præſcriptum, nec nova dogmata populus admitteret ſub ejus adventus, aut altero prætextu: quod ſi poſt unum aut alterum annum ceremonialia erant ut inutilia ceſſatura, expediret, ea quæ ſub legis cortice latebant, viva voce detegere, ſuo exemplo non amplius obſervanda oſtendere; tandem neque populum ad Rabbinorum doctrinam provocare, aut ſuadere, quam Evangelio contrariam eſſe non ignorabat: non ergo quæ occulta ſub legis cortice latebant, patefecit, de quibus neque de figurativis verbum loquutus, præter auctoritatem ſibi à Patre conceſſam, quæ cum legalium ablatione, vel typicis explicationibus nullam prorſus habebant analogiam, niſi ipſe id exprimeret, quod non egit.

Num. VIII.

Num. VIII.

Quod Deus nequit iis phraſibus loqui, quas in contrario ſenſu intelligere teneamur: præſertim in iis quæ ſunt de neceſſitate ſalutis.

ADdit Doct. Vir: ideoque nemo poteſt criminari Deum, quando phraſibus hyperbolicis utitur, quæ ab ipſo Iſraële agnoſci debent ſecundum litteræ rigorem accipi on poſſe.

Fatemur quidem neminem poſſe Deum criminari, quod t ipſe velit loquatur: tamen abſolute Deum criminari vietur, qui ſuſtinet eum tali phraſi loquutum, ut homines ontrarium debeant intelligere: hoc certe non eſt hyperboce loqui, neque figurative: quia inter figuram, & figuraım aliqua debet eſſe proportio: ſed quæ proportio inter)eum, & hominem, inter regnum terrenum, & cœleſte nperium, inter Judicem, & Judicatum? Hyperbolica no:imus in ſacra ſcriptura, & commodo ſenſu, & ſine errое intelligimus: An quæ Deo repugnant credemus quamtum'is affirmentur? An intelligimus Deum poſſe pœnitere, poſе iraſci, gaudere, aut alicui mutationi obnoxium, gladium uum acuere, brachium extendere? An Hieroſolymam ex ;emmis, ſmaragdis, & adamantibus compactam expectanus? Plurima ex iis, & ſimilia, hyperbolica ſunt, quæ ad itteram intelligere nefas eſſet, & à rationis lumine alienum: ed ea quæ Deus clare, & aperte prænunciat, quæ in ſuo ıaturali ſenſu intellecta majeſtate divina digna ſunt, atque ıd totius ſacræ ſcripturæ ſeriem conſequentia; ad ſenſum ılium ita diverſum detorquere, ut verba Dei clara nil aliud ıuam obſcura, & tenebroſa umbra reputetur; profecto id :ertius eſt Deum criminari. In ſumma ea quæ fuerunt, rel futura erant de neceſſitate ſalutis, Deus neque hyperboice, figurative, aut obſcure hominibus enunciavit: Satius uiſſet nil prædixiſſe, & poſtea facere quod ipſi placuerit, iquidem ea figurative prædicta in cauſa fuerint, ut poſtea reris, & figuratis fides ab Iſraële non præſtaretur: & gen:es textibus ſcripturæ, quam non noverant, nequaquam indigebant ut crederent.

Num. IX.

Num. IX.

Quod Chriſtus literæ ſpiritualem ſenſum non explicuit, neque quod Lex erat Myſtica, potius oppoſitum: Atque in plurimis etiam Apoſtoli ad literam legem ſervantes.

PRoſequitur Doctiſſim. Vir reſpondens ad id quod dixeram, Deum nobis litteram mortiferam dediſſe; gentibus vero ſpiritum, qui vivificat; & ait: Deum primo dediſſe Iſraëli ſpiritum vivificantem, ſed cum revelatæ gratiæ repugnaverit, converſum fuit Evangelium ad gentes. Ego per ſpiritum intelligebam verum, & ſpiritualem litteræ ſenſum, ut non fuit Chriſto, dum viveret, revelatus, ut ſupra dixi; ſed oppoſitum docebat. Neque etiam diſcipuli hanc doctrinam claram, & apertam, conceperant; ex eis ſolus Petrus dixit quod erat Meſſias: & reſpondit, *quod caro, nec ſanguis hoc ipſi revelavit, ſed Pater:* non ergo hoc clare docuerat. Præterea diſcipuli adhuc terrenum regnum expectabant (utpote Judæi) & quæſivere an duodecim tribus Iſraëlis eſſet collecturus? Quibus ibi ſecretum quod ſub cortice legis latebat non aperuit, neque de Iſraële ſpirituali verbum loquutus: quamvis aliquando dixerit, quod regnum ejus non erat de hoc mundo: hæc ſervabantur ab Spiritu Sancto diſcipulis poſtea revelanda, ſed nec tunc adimpleta, quia poſtquam Spiritus Sanctus ſuper eos deſcendit, in eadem perſeverabant ignorantia, legalia jam inutilia minime credentes: ideo Petrus reſpondit Angelo, quod nolebat ſe immundare in reptilibus: Et de gentibus ad Eccleſiam recipiendis, dubitavit, ut qui credebat in ſolis Judæis Eccleſiam poſſe conſiſtere: adeo illis erat ignotum Moſis legem eſſe ut inutilem relegandam, ut plurimi ex diſcipulis eas ad ipſius obſervantiam cogere velint: & inito in Hieroſolymis conſilio oppoſitum Petrus præcipue decrevit. Vere profecto, & ſecundum divinum decretum, quod ſoli Iſraëli Legem commendaverat. Sed non conſiſtit ratio Petri in legis divinæ ut nunc aſſeritur per adventum Meſſiæ ablatione; Sed quod jugum quod patres noſtri portare non potuerunt non erat ſine neceſſitate gentibus imponendum, quod nil habet ſimilitudinis cum poſt ſequuta doctrina: Ergo neque Spiritus Sancti influxus ſpiritualem intelligentiam præſtitit, ut Judæis participaretur. Sed quo jure talem ſpiritum admitterent Judæi, cum & Chriſtum ipſum, & poſt ejus obitum diſcipulos legem ſecundum litteram obſervantes, viderint. Circumcidit Paulus Timotheum

præci-

præciſe ut ſcirent Judæi: Venit Hieroſolymam, & ne contra circumciſionem, & patrias leges, prædicare convinceretur, contrarium affectans, Nazareatum ſimulans ſacrificium legale, & cæteras ceremonias in templo publice exercuit. Non ergo litteræ ſpiritum Iſraëlem docebat, ſed gentes, quæ credere erant aptiores: Quibuſcunque etiam aliqua in eo Concilio fuere decreta, ut abſtinentia à ſanguine, immolatis idolis, & ſuffocatis, ſed pro fratribus Judæis nil prorſus decretum fuit, contentis Apoſtolis quod Moſes ſingulis Sabbathis in Synagogis oppidatim legebatur: Credebant igitur hoc ipſis ſufficere, dummodo Chriſtum crederent, abſque alterius ſpiritus notitia.

Num. X.

Quod fruſtra, & præter rationem ab Apoſtolis, præcipue Paulo, Judæis ritualia ſervare permittebatur: & quod verbis implicabantur.

PRoſequitur Doct. Vir ut probet Deum Iſraëlem carnalibus, & umbraticis non fefelliſſe, & ait quod *neque Apoſtoli, neque Paulus magnus libertatis Chriſtianæ patronus Moſis ritualia poſt Chriſti adſenſum prohibuere Judæis.*

Sic & ego ſupra probavi, unde inferebam doctrinam de myſtica, ſpirituali intelligentia Judæis non fuiſſe enunciatam neque præceptam, cum tamen hæc omnino eſſent incompatibilia advento jam corpore quod ſignificabant, & donec in ipſis perſeverabant ſpiritum qui vivificat minime habebant: Et ego quæro, quo prætextu, vel in quem finem ea obſervari permittebantur, an ut divina à Deo præſcripta? Si ita: ergo ad vitam æternam conſequendam: quippe non eſt obedire Deo, niſi in hunc finem: neque talia licebat agere ut indifferentia, cum ſemper fuiſſent habita divina: Quod ſi nunc ſcirent non eſſe neceſſaria, ut quid religioſe ſervavent? hoc nihil aliud eſſet quam iis quæ ſacratiſſima fuere indigne ludere: quam difficilis, quam confuſa fuit hæc ultima revelatio? Idcirco cæteri Doctores Chriſtiani aliter reſpondent: Quod ſervabantur legalia ut ſepeliretur Synagoga cum honore. Sed quid hoc eſt niſi rhetoricus, & ſpecioſius prætextus? At Paulus, cum omnia omnibus fieret ut aliquem Chriſto lucraretur, antiquos ritus Judæis permiſit, plurima gentibus, quæ tractu temporis novis ſtatutis, & conſiliis partim evanuere, vel pro majori parte in toto Chriſtianiſmo, præſertim papiſtico, perſeverant. Opinatur ergo Doct. Vir, quod ſi ego nunc in Chriſtum crederem

derem ut verum Meſſiam, & ſimul omnia Moſis legalia ſervarem ut à Deo in lege præſcripta, & ut ei obedirem; & meæ conſcientiæ ſatisfacerem, eſſem nullius criminis reus, & optimus atque orthodoxus Chriſtianus, ſiquidem illa neque à Chriſto, neque ab Apoſtolis, neque à Paulo fuerunt Judæis prohibita. Vidi doctiſſimum, & ſatis pium virum Dominicani ordinis Monachum, qui toto corde hanc opinionem conceperat, & ab Inquiſitoribus captus, poſt ſex carceris annos, in ſua ſententia conſtanter perſeverans Chriſtum uſque ad ultimum ſpiritum implorans, vivus fuit concrematus. Putarem quidem quod totus hodiernus Chriſtianiſmus pro illius hominis condemnatione ſuffragium daret. Sed ad rem: permittebatur Judæis ab Apoſtolis ritualium uſus à Deo præſcriptus, dummodo Jeſum Meſſiam crederent quem expectaverant: Verum antiquis, & hodiernis Judæis videbantur Apoſtoli in verbis implicari, cum præcipua Chriſti dogmata Legi Moſis contraria ſint, & eo ipſo quod Chriſtum crederent Legem tenerentur deſerere, ut vanam, & inutilem ad ſalutem, ut jam non Deo gratam: Cum tamen ex eadem credere teneantur, ipſo Deo ſæpe atteſtante, quod non ſunt vana quæ nobis præſcripſit, quod non ſunt inutilia, quod ei gratiſſima tota lex eſt, præcepta, judicia, atque ceremoniæ, quod in ejus obſervantia ſanctificabimur coram Deo, quod illa eſt noſtra vita, & medium unicum pro noſtra ſanctificatione; quæ ſi feceritis & obſervaveritis ſancti eritis coram me: Certe inter ſanctum & juſtum nullum aſſignari poteſt diſcrimen: Ergo contra legem facerent, qui ejus præceptiones, ut vanas & non amplius ad ſalutem utiles obſervarent: Inanis quidem foret ſuperſtitio, & hypocriſis cum divina lege, & Chriſtianiſmi ſeveritate incompatibilis.

Sed tunc temporis erant Chriſtiani in infantili ætate, balbutiebat Sanctus Spiritus cum ipſis, ut puerulis, ſublimiori doctrinæ non idoneis (Eccleſiæ infantiam appellant Doctores Theologi) ideo totus ſcopus conſiſtebat in fide Chriſti propaganda & optimis moribus conſulendis (ut etiam faciebant Stoici) omni honeſtate, & vitæ innocentia præſcripta. Unde nil mirum eo tempore legalia Apoſtolos & exercuiſſe, & permiſiſſe Judæis, dummodo Chriſto nomen darent. Erat tamen pernicioſa permiſſio; quia qui transgrederetur crederet ſe peccare, & qui obſervaret crederet Deo placere; & utrique abſolute fallebantur; cum ea, utpote indifferentia, neque Deo offenſiva, neque grata fuiſſent. Videat deprecor Doct. Vir miſerum populum, jam orto ſole, tenebriſque fugatis, veritate, quæ ſub legis cortice latebat, clare detecta, in ejuſdem legis laqueis inutiliter implicitum, ut novi Prophetæ eam

inutilem,

inutilem, vanam, tamen adhuc obſervabilem à Judæiſque non neceſſario rejiciendam prædicarent. Hoc ſufficiebat, ut eos Prophetas populus non audiret, quia utpote miſſi à Deo, populum in lege divina confirmare debuiſſent; non vero avertere, vel ut inutilem, indifferenter ſervare, aut rejicere; *Hieremia, cap.* XXIII. *verſ.* 22.

Num. XI.

Quod ſi Lex eſſet typica, & hoc Deus non voluiſſet quod ſcirent Judæi ante adventum Meſſiæ, eos fallebat: quia volebat, quod rem aliter ut erat intelligerent.

Dicebam Deum decepiſſe Iſraëlem legibus umbraticis, ſi talis futurus eſſet Meſſias ut nunc creditur. Reſpondet Doct. Vir, quod non eſt decipere Judæos, non ipſis regni Meſſiæ conditionem, ut futura erat, exacte, & aperte prædicere. Et ego iterum urgeo: hoc non eſſe decipere, fateor, quia non omnia debebat Deus prænunciare, quæ ad Meſſiam ſpectant: Sed omnino contraria prædicere iis quæ futura erant, adeo ut propter hanc prædictionem populus poſtea eventui non crederet, hoc eſſet vere decipere: quod an ſic fuerit experimentum ipſum oſtendit.

Addit, quod foret decipere ſi propter obſervantiam legum umbraticarum transgreſſam Deus populum puniviſſet: ſed cum potius obſervantes dilexerit, & prævaricationes graviſſimis punitionibus affecerit, fruſtra contendo quod Deus populum fefelliſſet. Eodem ſi liceat utar argumento: cum talium legum obſervatores Dominus dilexerit, & prævaricationes acerrime puniverit, ſi adveniente Meſſia, in ipſis legibus, ut antea hærentes, & conſtantiſſime perſiſtentes, propter Dei amorem, & veram fidem, à Deo extrema ruina, & deſertione punirentur, an non eos decepiſſe crederetur, quia Deum conſilium mutaſſe ſuaderi non poſſent? Quod ait Doct. Vir de infantili Iſraëlis ætate, de elementis, de rudimentis puerilibus legis Moſaicæ, nihil probat contra Judæos, quibus, ſi infantuli eſſent, & majoribus ferendis adhuc inepti, non legem Deus ipſis imponeret, quam patres noſtri ſuſtinere non potuerint, neque adeo grave jugum, quod poſtea Spiritus Sanctus nollet imponere collis gentium: certe non facile compatitur, quod Lex Moſis obſervatu difficillima ſit, dura, atque ponderoſa, & quod eam Dominus infantili populo exactiſſime obſervandam

vandam imponeret: Præſertim cum, ut alibi dixi, decem præcepta decalogi majorem perfectionem admittere nequeant; ita ut & in ipſis, & cæteris moralibus in lege diſperſis, quo ad Deum, & proximum, tot ſint divinæ præceptiones, ut non pluribus indigeat humanum genus ad ſummam perfectionem, atque ſalutem. Niſi id intelligendum veniat de aliquibus Chriſtianiſmi myſteriis, quæ ſicut nunc, à quovis populo, quamtumvis rudi, creduntur, anteaque à Græcis, & Romanis, etiam ab Iſraële in ſua infantia crederentur. Ego quidem ut verum fatear, maxime deſideravi quod talis excellentia, & major doctrinæ Chriſtianæ perfectio, mihi oſtenderetur, ſiquidem ex auctoribus nil ſolidum potui percipere.

Num. XII.

Quod Iſraël non ex odio, neque malitia Chriſtum abjecit: quod ſi male fecit, fuit ex invincibili ignorantia, ut & Paulus fatetur, & Chriſtus dixit.

PRomiſit Deus (ait Doct. Vir) Regem, eumque ſuo tempore miſit, eis donis inſtructum, quibus poſſet Iſraël eum facile cognoſcere, *ſi ſepoſito præjudicio, & malitia, ſedata mente eum conſideraſſet.*

Si Iſraël tunc temporis per totum orbem in Synagogis diſperſus, & omnes qui Judæam habitabant, Chriſtum, & ea quæ referuntur dona vidiſſent, poſſet dubitari quare non crediderint: Sed ſiquidem neque præſentes credidere, minus poſſent credere abſentes, qui nil viderunt, neque aliquid novum in Iſraële ex iis quæ exſpectaverant, neque in toto mundo experti fuere. Erat quidem non facile, aut rationale poſt ejus mortem, Judæos divinam legem inter gentes laboribus, opprobrio, & deſpectione obſervantes, hominibus eam hiſtoriam enarrantibus, fidem præſtare, & quam divinam religionem à Deo & aſcendentibus receperant, abjicere. Hoc erat præjudicium à Doct. Viro damnatum, quo Judæi ſemper divina lege præventi nova dogmata admittere renuerunt, & in hoc præjudicio perſeverare à Deo ipſo ſemper fuerunt admoniti.

De malitia, quam diſertis verbis Doct. Vir, & illius temporis Judæis, & præſentibus imponit; neſcio quid reſpondeam: Sufficeret negare, cum id probari non poſſet, ſed à Deo qui hominum corda exſcrutatur, an malitia ſit, vel fidelis conſtantia judicabitur. Fere excogitari nequit, quod in hominem,

minem, qui mortuos excitat, cœcis viſum concedit, ægrotos omnes ſanat, & infinita edit miracula, totus populus malitiam, & odium exerceat; poſſent quidem aliqui qui idem officium affectarent; potuerunt falſi Prophetæ maligna invidia contra Hieremiam agere, quia de vera, vel falſa prophetia contendebant, vel etiam idololatria infecti contra aliquos Prophetas: aliter neſcio quæ inſania tot homines potuit corripere, qui alias leviſſimis quibuſcumque inſolitis permoventur: Præſertim in viro juſto, & innocente, quamtumvis populi peccata, & hypocriſim magnatibus urgeret, quod tunc Rabbini, & nunc etiam noſtri ſingulis Sabbatis concionantur, & acriter reprehendunt; neque ideo populus aut ſeniores eos odio proſequuntur, ſed annualia largiuntur ſtipendia, ut ſuis concionibus homines coerceant, & ab peccatis avertant.

Tandem Paulus Doctiſſimo Viro contradicit, & pro Judæis reſpondet, aſſerens, quod ex ignorantia Chriſtum crucifixere, & quod ipſe ex zelo legis Chriſti ſequaces totis lacertis perſequebatur: tamen erat vir doctus, Rabbinus, qui ſtuduerat ad pedes Gamalielis. Quare igitur cæteri Judæi, pio eodem zelo non afficerentur, cum Paulus credere non potuiſſet, quouſque vidiſſet cœlos apertos, & audiviſſet arcana Dei, quæ non licet homini loqui? Si toti populo talia contingerent abs dubio crederet, ſicuti credidit in deſerto. Ideo dixit Deus Moſi, *Ego veniam ſuper tabernaculum, & videbit totus populus, & credet*; debebat ergo videre totus populus: quare ſi non credidit eandem habuit malitiam, quam Paulus dum non credebat. Sufficiat ergo pro malitiæ excuſatione, quod ſcribitur in Evangelio Chriſtum dixiſſe; *Pater ignoſce eis non enim ſciunt quod faciunt*; & quare facerent ſi ſcirent?

Num. XIII.

Quod Deus talibus phraſibus uti debet, quas non in contrarium ſenſum Iſraël intelligere teneatur. Atque qua ratione Iſraël ſuum Meſſiam exſpectet, & ob quem finem.

Addit Doct. Vir quod nulla ratio cogit, ut Deus pro iis quæ promittebat, iis phraſibus uteretur, quas Iſrael, etiamſi maxime velit, in alienum ſenſum accipere nequiret.

Fateor quidem, quod nulla ratio cogit Deum talibus phraſibus loqui, quas non poſſit hominis malitia, etiam ſi maxime velit, in alienum ſenſum interpretari. Cum hominis malitia

 potis

potis ſit verbum Dei quamtumvis clariſſimum, obſcurum reddere tenebricoſum, & aliquando divina bonitate indignum. Hinc hæreſiarchæ in omnibus eccleſiis exorti fuere. Sed ratio naturalis cogit credere, quod Deus ſumme verax non talibus phraſibus loquutus fuit in iis quæ promiſit, quas poſtea Iſraël in alienum ſenſum, atque contrarium, accipere teneretur; vel in æternam damnationem abire phraſibus iis juxta naturalem ſenſum intellectis.

Proſequitur Doctiſſimus Vir; quod non æquum erat propter ſequentium prævisam infidelitatem, Deum nullam populi ante Meſſiam viventis rationem habere: Cui ſtatui clara de futuro Meſſia revelatio minime conveniebat, (ut ſupra probavit) Reſpondeo, quod ſicuti Deus in lege extremam Iſraëlis ruinam, & longiſſimam diſperſionem, qualem nunc experimur, clare prædixit: non obſtante periculo, quod populus tot laboribus perterritus legem divinam deſerens, gentibus permiſceretur: Sicuti etiam populus per tot ſecula in hac diuturna captivitate legem conſtanter ſervat, quamvis ſciat poſſe per plurima ſecula differri ea terrena redemptio, quæ nunc viventibus nil proderit quando veniat: Ita quamvis ſciret redemptionem ſpiritualem futuram, legem non derelinqueret, neque animo deficeret, quia nemo Judæorum ſervat, nec aliquando legem ſervavit propter Meſſiam aut futuram redemptionem; Sed propter vitam æternam conſequendam. Non igitur eſſet inconveniens quod Deus Meſſiæ regnum cœleſte prædiceret, quod moriturus, & reſurrecturus erat, in cœlumque Judæis videntibus evolaturus, ubi thronum Davidis divinitus collocaturus: quod omnes gentes tunc Iſraeli erant adjungendi, ut eumdem Deum Iſraëlis colerent, Legis Moſis abditis arcanis per Meſſiam, & ejus Prophetas plurimis inauditis miraculis patefactis: An talis prænunciatio Iſraëlis animos in, & extra afflictiones dejiceret? Profecto in divina lege, & Dei amore, & ſpe confirmaret. Quod ſi non obſtante clara iſtius negotii prædictione à Romanis, vel aliis Hieroſolymæ crucifigeretur, (ut fuit) ſui Meſſiæ mortem Iſraël lamentaretur, ut Moſis mortem, & inter cæteras quas paſſus fuerat calamitates hæc major ab eo putaretur: Fidem haberet quam vos habetis, crederet ſuum Meſſiam ut creditis; neque infidelitas in cauſa foret ut regnum terrenum Iſraëlis Dominus deſtrueret; populumque ſuum inter gentes abjiceret; Servaret potius ut à Prophetis enunciatur, Meſſia ex cœlo regnante, & terrenum Iſraëlis regnum reſtituente (quod Doctiſſimus Vir cum omnibus Chriſtianis Doctoribus fatetur, dicens quod ſi Judæi Chriſtum non rejeciſſent non à Deo fuiſſent in hac captivitate derelicti) præterea nonne plurima ex iſtis fuerant etiam à divinis Prophetis Iſraëli revelata? quod Adonay

Adonay *Adonay futurus erat unus, & nomen ejus unum omnibus gentibus*, quod *omnes ventura erant Hieroſolymam in nomine Adonay*: quod *omnes ventura erunt de Sabbatho in Sabbathum, de novilunio in novilunium Deum Jahacob adoratum, & ſingulis annis ut feſtum tabernaculorum cum populo Dei eelebrarent, idololatria penitus exſtincta*: Si hæc omnia à Deo concedenda expectamus, non ſine Meſſiæ interventione in terra, quid inconveniebat prædixiſſe Meſſiam jam in cœlo collocatum, ut Dei inſtrumentum, hæc, & ſublimiora effecturum? Sicuti Angelus ille qui Iſraelem per deſertum ducebat. Certe quod hac, vel altera creatura, vel ex cœlo, vel in terra, utatur divina voluntas, nil indignitatis, aut inconvenientis habere videtur, neque quod ſic clare, & aperte, Iſraëli fuiſſet enunciatum; ne in letalem errorem miſere dilaberetur: hoc modo Deus populi ante, & poſt Meſſiam viventis, eandem habuiſſet providentiam, & id medium, quod (ut creditur) decreverat pro generis humani ſalute abſque Iſraelis internecione, optime exſequeretur. Sed cum id Deus nullatenus per Prophetas prædixerit; potius littera oppoſitum ſignificaverit, ideo non credidere Judæi, & ſe hac arte à divina lege recedere, eamque contemnere putabant, ſi crederent.

Cæterum quod de fide, & docilitate, quam Deus ab hominibus exigit, adducit Doct. Vir; generaliſſimum eſt omnibus ſectis: ita loquuntur Pontificii contra omnes Reformatos, ita Reformati contra Papiſtas, Socinianos, & alia dogmata inſequentes. Ita etiam Mahometani contra Chriſtianos, ſeque ipſos appellant credences ab Alcorano edocti; Sic Judæi ſe populum Dei ſapientem, & à Deo inſtructum putant: Cæteros omnes populos vanis ſectis implicitos exiſtimantes, ut à Deo cenſebantur ante Chriſti adventum. Et cum viderint quod ab initio legis divinæ ante, & poſt Chriſti adventum, ab omnibus gentibus, ut pertinaces, & ſuperſtitioſi contemnebantur, & continuis convitiis, & opprobriis propter divinam legem afficiebantur, ut patet ex Plinio, Tacito, Petronio, Juſtino, & ſimilibus: Poſt vero ſequutus Chriſtianiſmus ex eiſdem gentibus coaleſcens idem odium, eamdem perſecutionem, eadem convitia, cum ſemper exercuerit, eademque Mahometani pariter nobis objiciant, nullo diſſimili prætextu; nil mirum quod Iſrael credat omnes has gentes propriis erroribus, ut antiquitus compulſas, ſuæ in divina lege conſtantiæ illudere, & ad ſuas fides ut dociles, indeſinenter trahere contendant. Ita eſt, Deus vult homines ad ſuum imperium, atque mandata dociles, non refractarios; non contumaces; ſed non ita blandos, dociles, ut ab conſtantia in ea quam receperunt vera fide aliorum hominum ſuaſione, vel etiam Angelorum (ſi poſſibile foret) contraria

contraria doctrina amoveantur: Sic etiam de Evangelio legi novos Chriſtianos Paulum admonuiſſe ad Corinthios.

Dicit amplius Doctiſſimus Vir, quod non reperitur in ſuis ſcriptis, Deum præcipua Meſſiæ officia non revelaſſe; ſed quod non clare, & plane revelavit: hoc eſt, obſcure, & verbis figuratis; Reſpondeo, quod confuſe, per umbras, & figurative revelare haud probari poteſt; niſi prius Evangelio fides adhibeatur: neque poteſt Evangelio fides præſtari, niſi credantur ea ab figuris, & umbris in Vetere Teſtamento contineri. Cum vero Iſraël tales figuras, & umbraticas inſinuationes nunquam cognoviſſet; fruſtra ex Vetere Teſtamento Evangelium ſuam veritatem probare contendit; quippe quo magis Iſraël ſcripturas excrutatur, magis abeſt, quo minus teſtimonia pro Evangelio confirmando adinveniat. Neque tales inſinuationes ſufficiebant, ad Legem Dei deſerendam, novamque amplecti priori plane contrariam, præſertim cum clariſſime de Meſſiæ officiis Dominus fuiſſet loquutus, non tenebatur Iſraël claris ut inutilibus deſpectis, confuſas, obſcuras, umbraticas inſinuationes diſquirere. Ideoque ea quæ dicuntur obſcure inſinuata (ut prætendit Doctiſſimus Vir) non fuerunt in cauſa, ut Iſraël eum Meſſiam non receperit: Sed negato ſuppoſito de iis obſcuris inſinuationibus, & figuris, quas nunquam novit; non credidit Iſrael illum Meſſiam propter clara, & patentia à Prophetis de Meſſia revelata, & in illo non ſolum non adimpleta, ſed omnino contraria ratione contingentia.

Deus fidem exigit ab hominibus; ſed id non obſtat quod clare revelet id quod vult quod credamus, & quibus vult quod obediamus; hoc liquet, quia non, quia clare ſe oſtendit Iſraeli, fides Iſraelis erat minus ſancta, & Deo grata: & ſi hæc fuit ex clara revelatione, quare non ita de Meſſia vel ante vel quando venit? Præterquam non petit Deus, aut aliquando revelavit quod populus crederet in Meſſiam, vel in aliquem alium Prophetam; maxime quod crederent Prophetæ, verba Dei enuntianti; quod omnino diverſum eſt cum homo in ſolum Deum credere debeat, Prophetæ vero credere: ergo qui in ſe ipſum fidem expoſcit jam Propheta non eſt, ſed Deus ipſe. Debet enim Propheta dicere: *Sic dicit Adonay*: non, *Ego autem dico vobis*: præſertim ſi prædicetur Lex Dei, ut onus inſupportabile. Quas hic Theologi diſtinctiones adducunt optimæ ſunt ad dogma Chriſtianum defendendum Scholaſtico modo, non vero ad Iſraelem ſuadendum ut credat; etenim Deus Iſraeli in ea lege conſtantiam perpetuam commendavit, ut ab ea non recederet, quamtumvis portentis, & miraculis ſuadeatur. Certe non obedire Deo, ut ait Doctiſſimus Vir, non eſt idem

ac

ac ut Iſrael Deo obediat legem à Deo commendatam ſervare, & alteri quæ ſub nunquam auditis, ne excogitatis doctrinis proponebatur, repugnare.

Num. XIV.

Quod Judæi non propter carnalem affectum Meſſiam non recepere, neque talem expectant, ſed omnino propter Dei gloriam, cum pro ſingulorum Salute Meſſias neceſſarius non ſit.

PErgit Doctiſſimus Vir & acriter in Judæos invehiter, quod nil aliud impedivit ut ſuum Meſſiam admitterent, niſi *carnalis quidam affectus, qui terræ ita ſit affixus, ut animum ad cœlum & cœleſtia minime attollere velit.* Sed in quo conſiſtat iſte carnalis affectus ſapientiſſimus Dominus nunquam ſatis explicuit: debet tamen conſiſtere aut in amore patriæ, & bonorum temporalium; aut in doctrina carnali, quæ ſpirituali opponeretur, aut in utroque. Quod ad amorem terræ Chenaan attinet, non inficias ibo, quod Iſrael eam ſummo amore proſequitur: & ſic tenebatur, niſi divinam munificentiam indigne contemſerit: In ea, & propter eam Dominus tot miracula fecit: Iſraeli ut inæſtimabile bonum promiſit, & dedit: quod ſi legem obſervaſſet in ea feliciter victurus; quod ſi transgrederetur, non infernales pœnas comminatur Judæis; quippe cum republica loquebatur non cum ſingularibus, in quibus plurimi erant juſti, tota republica ut improba, & rebelli, punitionem ſuſtinente, quæ in exilio à terra illa ſancta conſiſtebat: neque cætera bona temporalia, quæ ad uſus humanos expectant à Deo ipſo promiſſa, debebat Iſrael deſpicere; ſed cum gratiarum actione à liberaliſſima Dei manu recipere, & debita cum pietate, & moderatione eis uti; unuſquiſque ſecundum ſui ſtatus rationem, cum in ſuo mundo diverſas hominum hierarchias eſſe voluerit, quas abſque bonis temporalibus ſubſiſtere foret impoſſibile: Hoc vero reſpectu divinæ gloriæ, & ſalutis æternæ, atque perfecti Dei amoris, quaſi nihilum ab Iſraele habendas, ab eo didicimus, quem toto corde, tota anima, totis viribus amare jubemur; ita ut nullum, nec minimum in corde habeamus quo Dei amorem, & obedientiam, quoquo modo diminui patiamur: Sicuti nec amor proximi, aliquid detrahit de totali amore quem Deo debemus, ſiquidem & proximum, & cætera temporalia in ſolius Dei gloriam

riam amare teneamur, neutrumque ſimulata affectatione deſpicere: Abrahamum, Iſhacum & Jahacobum, Dominus divitiis cumulavit, pro quibus gratias Deo reddidere: Ideo Jacob Deo dignas grates rependens dixit, quod *pauper cum ſuo baculo Jordanem tranſiverat; & tunc duabus pecudum gregibus, dives, in patriam redibat*, non erant certe viri iſti ita carnalibus addicti, ut cœleſtia conſiderare nequirent, nec obſtabant divitiæ frequentibus cum Angelis colloquiis, quia divitiarum amor talis erat ut de divino nil prorſus detraheret. Hæc fuit, & erit ſemper ſacræ Legis doctrina pro qua violentiſſimas mortes Judæi paſſi fuerunt ante Chriſti adventum, & poſtea pro Romanorum idololatria à ſuis terminis exterminanda, nec adhuc oculis Hieroſolymæ ſub Cæſarum imagine inſpicienda unanimes colla carnificibus libenter obtulere. An erat affectus carnalis? terrenis affixus, quod temporalem vitam contemnebant, ut æternam coſequerentur? Non id concedet Vir pientiſſimus. Noſtro vero ſeculo, & præcedentibus poſt Chriſti adventum non eadem, & difficiliora Judæi perpetiuntur? incarcerantur, bonis temporalibus penitus deſtituuntur, & vivi propter divinæ legis confeſſionem concremantur? An hic eſt carnalis affectus quo cœleſtia aſpicere non poſſumus? Profecto non niſi propter cœleſtia gentium labores, opprobria, & mortes ſuſtinuerunt, & ſuſtinemus: Nec amplius pro Dei amore agere poſſumus; cum nemo poſſit amicum magis amare, quam vitam dare pro amico ſuo, ut in Evangelio legitur.

Sed jam video Chriſtianam doctrinam majorem perfectionem prætendere, videlicet, quod omnia terrena temporalia penitus contemnantur, quod ſola ad cœleſtia animi eleventur, & ea unice proſequantur, nulletenus in terris theſauros colligere, ſed dumtaxat in cœlo, ubi omnia ſunt à corruptione exempta: quod neque pro ſequenti die, ut noſtræ indigentiæ ſubveniamus, ſolliciti ſimus, à paſſerculis, & floribus edocti, quibus Deus, eis non cogitantibus, liberaliſſime providet: quod vendat quiſque quæ bona habuerit, & tollat crucem ſuam, & Chriſtum inſequatur: ſicuti jubebant, & exercebant Apoſtoli cum primis Chriſtianis: & vendebant omnia quæ habebant, & imponebant pretium pedibus Apoſtolorum: Amare inimicos, non vindictam capere nec odium ſervare, una percuſſa gena, alteram offerre percutienti: nunquam jurare: neque adhuc juſte pro meo pallio litem cum proximo agere, potius reliquum meæ veſtis patienter largiri. Ex iis præcipua fuere in divina lege præcepta, aliqua non niſi cum hyperbole proponuntur, quæ commodo ſenſu accipi debent: Conſilia dicunt Doctores Pontificii, alii præcepta. Plurima bona eſſent, ſi factibilia forent: Sed nunquam Chriſtianiſmus talem doctrinam

nam fuit opere exſequutus: niſi forte in iis primis eccleſiæ rudimentis, tunc enim pauci cum eſſent, unam quaſi confraternitatem conſtituebant, ut ex actibus Apoſtolorum colligere licet: poſt vero creſcente numero ea doctrina impoſſibilis evaſit: nunquam Chriſtiani bona temporalia contemſere ad cœleſtia dumtaxat reſpicientes; quamtumvis ſæpe vitam darent pro religione, ut & Judæi ſemper fecere. Semper theſaurarunt in terra, quamvis cœleſtem patriam principaliter intuerentur: Sufficiebat quidem eſſe pauperes ſpiritu, & reſpectu vitæ æternæ omnia temporalia nec flocci habere. Semper regna armis tueri conſuevere: Quiſque ſuam dignitatem cum decore ſervare: Sua bona retinere, nec vendere omnia: & dare pauperibus, ut ſic crucem ſuam Chriſtum inſequens unuſquiſque tolleret. Adeo ut qui aliter vitam ſuam componeret, & ea omnia ad literam ſervaret, ut ſuperſtitioſus à cordatis omnibus damnaretur. Neque mundus alio modo gubernari patitur. Quid ſi omnes ut ab Evangelio inſtituitur vitam agere velint; ubi inferiores, qui aliis inſervirent in rebus ad vitæ conſervationem neceſſariis, omnes cum eſſent pauperes, & æquales? Eſſet profecto totus mundus, ſaltem totus Chriſtianiſmus, mendicorum colluvies. Debent ergo divitiæ prudenter ſervari, & licite conquiri, ac in proprios uſus ſancta cum ſobrietate diſpendi: Pauperibus non totum panem; ſed ſuam portionem largiri; Sed præ omnibus quærere regnum Dei, & ejus gloriam omnibus anteponere; & ſervando mandata quantum noſtra fert fragilitas, Dei gratia ſemper implorata, animæ proſpicere, & ſalutem æternam à Deo per ſuam miſericordiam expectare, & conſtantiſſime ambire. Niſi hæc Evangelica doctrina ſic intelligatur, qui fuit, & eſt ſenſus legis divinæ à Moſe promulgatæ, nunquam opere exequi poterit, nunquam eam Chriſtianiſmus obſervavit. Si tamen ego omnes Chriſtianos Monachos Capucinos factos vidiſſem, tunc libenter faterer, eam habere Evangelicam perfectionem in totius mundi, & terreſtrium contemptu ſtabilitam: Interim neque in vitæ compoſitione, neque in cordis affectibus, neque in cœleſtibus unice diſquirendis Chriſtianos cæteris gentibus majori video ſpiritualitate gaudere, quamtumvis de ea maxime glorientur. Potius nulla religio, quæ tot vitiis, ſectis, præcipue idololatria pro majore ejus parte ſcateat, & conſpurcata ſit, ac ſemper fuerit. Fateor tamen hæc eſſe contra religionis Chriſtianæ genium, qui hæc omnia valide condemnat; Sed id aſſererem, quod iſte genius iſta perfectio ſecundum id quod divinæ Legi Moſis addere intendit, hominibus impoſſibilis eſt, & nunquam exequuta, nec exequendam niſi intra eos limites, quos Dominus ipſe in divina Lege præſcripſit. Et cum ſpiritualia, & cœleſtia

Chriſtiani per Evangelium non magis ambiant quam Iſraël per Legem; non recte dicitur, quod ob terrenum, & carnalem affectum Judæi cœleſtia reſpicere non potentes, Meſſiam ſuum non cognovere: Imo à carnalibus Iſraëlis animus adeo erat averſus, ut Deum ſummum ſpiritum, carni minime ſimilem, ejus juſſu ab initio credens, jam incarnatum eſſe in animum non poſſet inducere.

Num. XV.

Quod ea quæ ſufficiunt pro ſuadendis gentibus ad Evangelium non ſuffecere Judæis aliter à Deo inſtructis. In quo Doctiſſimus Vir non me bene intellexit.

DIxeram, quod illa revelatio de officiis Meſſiæ in Veteri Teſtamento ſub figuris ſignificatis ſufficiens erat pro gentibus ſuadendis; non vero pro Judæis aliter à Deo inſtructis. Regerit Doctiſſimus Vir, quod *ſi pro gentibus erat ſufficiens, etiam debebat ſufficere Judæis, ſiquidem agebatur de gentibus ab idololatria avertendis, & ad Dei Iſraëlis fidem adducendis:* Quare ergo non ſufficeret pro Judæis?

Reſpondeo, quod ea quæ ſufficerent pro gentibus ad Evangelium ſuadendis, nullatenus ſufficiebant pro Judæis, propter rationem quam ibi adduxeram: Quippe Judæi erant à Deo contraria doctrina inſtructi, quæ debebat eſſe unica ſuæ fidei regula, quam gentiles penitus ignorabant. Verum argumenta, quibus Apoſtoli probarent unius Dei exiſtentiam, non minus ſufficiebant pro Judæis, quam pro gentibus; ſiquidem eſſent ex naturali ratione petita (quamvis ea in Evangelio non inveniantur) ſed his argumentis non indigebant Judæi, qui ſoli in toto orbe, verum Deum ab incunabulis noverant, & adoraverant. At argumenta quibus Evangelium, ſeu novam revelationem gentibus ſuadebant his poſſent ſufficere, utpote talium rerum ignaris, & divinas ſcripturas minime cognoſcentibus, quibus antequam jam eſſent Chriſtiani haudquaquam fidem adhibuere: quibus ergo argumentis eum Meſſiam Deum, & hominem eſſe probare poſſent? Id naturali ratione ſuaderi nequit: ex Vetere Teſtamento dumtaxat argumenta capere tenebantur; ſed gentiles analogiam cum Evangelio quomodo diſcernerent, ut ſic ad fidem ſuaderi poſſent? Cum igitur Veteris Teſtamenti eſſent ignari, Evangelio facile credidere, & cultum pietate plenum admiſere: cum antea ſumma cum barbarie

barie plurimos homines mortuos ut Deos adorandos amplecterentur, multis fabulis contextis lumini rationis plane repugnantibus: quid mirum, quod melius inſtructi Deum Iſraëlis admitterent, quem fortaſſe non credidiſſent niſi ſuo modo ipſis proponeretur humanatus, ex muliere natus, pulcherrimus, innocentiſſimus, mortuus, reſurrectus, & in cœlis ad dexteram Patris ſedens inter divos collocatus: Erant ſimilibus populi terræ ſatis aſſueti. Paulo poſt vel ſtatim à Chriſtianiſmi exordio, paucis labentibus annis eadem gentium idololatria perſtitit, divorum nominibus, atque dearum, dumtaxat mutatis, quibus eadem antiqua templa fuere dicata, & in quibus non minus idololatricus cultus celebrabatur, & adhuc pro majori parte in Chriſtianiſmo conſiſtit.

Cum igitur ego dixi ea argumenta ſuffeciſſe gentibus; non ſic debet Doctiſſimus Vir intelligere, quaſi dicere velim, ea argumenta pro ſtatuendo Evangelio, utpote valida, & vera, ſuffeciſſe pro gentibus: ſed quod eæ ignaræ ob ſui inſcitiam potuerunt iis facile convinci, & fidem præſtare: nec enim habebant principia, quibus novis repugnarent, & ſua antiqua ſuſtinere poſſent, ideo Occidentales, & Orientales Indi facillime non ſolum religionem, ſed Papiſtica idola admiſere, & alia quæcumque admitterent, ſi proponerentur, non ita Chinenſes, utpote ſuis ritibus, quamtumvis falſis, rationabilius inſtructi. Ideo dixi quod ea non ſufficiebant pro Judæis à Deo aliter abunde inſtructis, quibus in lege dixerat: *Vos eſtis gens ſapiens, vos eſtis gens inclita.*

Dixeram Deum per Prophetas Meſſiam diverſis coloribus depinxiſſe, ac poſtea veſter apparuit. Reſpondet Doctiſſimus Vir, Deum non poſſe ſibi eſſe contrarium: & ſiquidem gentes credidere, hoc ſufficere debebat Iſraëli, ut cognoſceret, ſe Prophetas in vero ſenſu non intellexiſſe. Bene quidem, quaſi Iſraël à gentibus diſcere teneretur, vel earum exemplum imitari, cujus oppoſitum Dominus ſemper commendaverat, & ab eis per religionem ſeparatum voluit, nunquam in ea cum gentibus conventurum, ut dixit Moſes: *Et erimus ſeparati, ego, & populus tuus ab omnibus populis terræ;* cui Deus reſpondit: *Hoc etiam faciam, quia inveniſti gratiam in oculis meis.* Jam quidem per plura ſecula expertus fuit Iſrael gentium doctrinam ſemper ei fuiſſe funeſtam, & earum imitationem omnium malorum cauſam: Ideo eam fugere Dominus ſæpiſſime admonuit: Ergo quamtumvis gentes crederent, nil debebat in Iſraëlitarum animos influere illa fides. Eſt enim verum, ut dixi, quod Deus contrariis coloribus Meſſiam depinxerat: quippe terrenum deſcripſit, qui alias futurus erat cœleſtis: & ſicuti hæc

hæc noſtra ſpes in Meſſiam terrenum eſt veſtræ fidei contraria; ita & illa promiſſio terrenis coloribus depicta, ut jacet, futuro cœleſti Regi. Sed quod ſub his contrariis coloribus, aliud ſatis diverſum latebat; Id nunquam novimus, neque noſcere poſſumus, donec Evangelio fidem non præſtiterimus.

Num. XVI.

Quod Iſraël Regem cœleſtem non vidit, neque viſibilis eſt, ſed fide credendus, neque pro hoc miracula ſufficiebant.

REfert Doctiſſimus Vir, Regem Iſraëli promiſſum fuiſſe, ſed quod reſponderim: Regem non vidimus. Et urget, verum eſſe quod Regem terrenum non vidimus; habuimus tamen cœleſtem, quem noluimus recipere. Chriſtiane ſatis loquitur, ut decet, ſed contra Iſraëlem nil convincit, qui regem cœleſtem Hieroſolymæ non vidit: Neque viſibilis eſt Rex cœleſtis; ſed per fidem credibilis; quia non poteſt eſſe Rex cœleſtis, niſi fuerit Deus ipſe (quidquid Sociniani contrarium ſomniaverint) etenim nulla pura creatura poteſt ubique aſſiſtere, & providere. Sed quomodo cognoſceret Iſraël hominem aliquem eſſe Deum, ideoque regem cœleſtem? an ex miraculis? Profecto vera miracula opera Dei ſunt, ſed quando à Deo immediate non efficiuntur, ſed per homines, iſti ut Dei inſtrumentum recenſentur, & ut ejus miniſtri venerantur, honore, & gloria ſoli Deo omnipotenti conceſſis: Non igitur ex miraculis homo aliquis ſui divinitatem, ſeu deitatem aſſerere poteſt; ſed id dumtaxat, quod miniſterium ejus eſt à Deo, non à propria voluntate, aut ſuperbia confictum. Neque Moſis miracula ipſum regem cœleſtem probabant, ſed regis cœleſtis fidum miniſtrum. Cum vero Deo placuit immediate ſuam exiſtentiam Iſraëli demonſtrare, præter Moſis ſtupenda miracula, ipſe abſque hominis interventione totum populum alloquutus fuit, ita ut ejus exiſtentiam non amplius poſſet in dubium vertere. Præterquam ut Doctores Chriſtiani aſſerunt, Chriſtus quando in cœlum aſcendit Regis ſceptrum obtinuit, non antea, cum ſervi formam gerebat in mundo. Quomodo igitur Iſraël poſſet tunc cognoſcere eum hominem eſſe Deum, & Regem cœleſtem, cum nec miracula ſuffeciſſent, neque quod de ſe ipſo id affirmaverit, aut aliquod obſervaverit regnandi ſignum? Et quamvis cognoſceretur ut Propheta, non ideo ut rex cœleſtis cognoſceretur, cum nondum regnum obtinuerit. Poſt vero tempore Apoſtolorum non ſufficeret

ficeret quodlibet miraculum, ut quem Prophetam crediderant jam Deum eſſe crederent; Profecto nimia credulitas à Judæis exigebatur. Sed cum Doctiſſimus Vir non explicuerit quomodo Iſraël Regem cœleſtem viderit; Sufficit abſolute negare donec probetur. De quibus inferius plura.

Num. XVII.

Quomodo futura Redemptio ab Iſraële deſideretur, quamvis non omnibus populi individuis profutura ſit, præſertim qui antea emoriuntur.

Probat Doctiſſimus Vir: quod ſatis liquebat Iſraëli, futurum quod expectabat regnum non fore terrenum, neque corporalem redemptionem, quæ toti Iſraëli, & totius populi in ſalutem promittitur, quæ ſi terrena futura eſſet ſolis tunc viventibus prodeſſe quiret; non tamen per tot ante ſecula jam mortuis: Ergo ſpiritualis redemptio erat promiſſa, quæ toti Iſraëli poſſet eſſe in ſalutem.

Pro cujus argumenti ſolutione quod aliquam probabilitatem prima facie habere videtur, ſupponat Doctiſſimus Vir: quod Iſraël duplici ſenſu conſiderari debet: vel copulative, pro collectione populi, & ut reſpublica quædam à Deo inſtituta: vel diſtributive pro ſingularibus illius reipublicæ. In hoc ſecundo ſenſu nullo Meſſiæ, nulla redemptione indiget, nec aliquando opus habuit ad ſalutem æternam conſequendam: ſufficit quidem lex divina quam ut unicum medium ad ſalutem Dominus Iſraëli præcepit: *Hæc eſt veſtra vita*: *arborem vitæ* appellavit Salomon: quod de temporali minimum verificaretur: cum & juvenes quamtumvis pii immatura ætate moriantur; ſed de æterna neceſſe eſt intelligi. Propter ejus obſervantiam Deus ſe nobis conceſſurum promittit: quod *erimus ei grati*, quod *erit nobis in Deum*: quod *nos amabit*; & cum præter Deum ipſum nulla alia gloria recte cogitari poſſet, ſic nobis æternam gloriam promittit. Eſt quidem verum, quod cum homines ob ſui limitationem gloriam neque concipere, neque verbis exprimere poſſent, varias gloriæ ideas ſibi finxere, quas cæteris hominibus perſuaſerunt, ut ad vitæ rectitudinem, earum ſpe allicerent, Gentes Campos Eliſios; Mahometani voluptatibus plenum Paradiſum: Chriſtiani civitatem in quadro poſitam ſuper omnes cœlos, quaſi Deus ſibi domicilium aliquod paraverit: quod Jeſuita doctiſſimus magno volumine graphice depinxit, ad ea verba Evangelii: *Multæ ſunt manſiones in domo Patris mei:* ubi magna lucidiſſimaque palacia ſomniavit, ne poſt reſurrectio-

reſurrectionem Sanctorum rediviva corpora, quaſi oves errarent per totum cœlum diſperſa: Et cum ſenſus tunc non otiaturos, veriſimile ſit, mirabiles colores, odores, ſuaviſſimaque mella, atque ſapores lepide deſcripſit: De tactu nil protulit, ne omnino Mahometicum Paradiſum depingere putaretur. Ita humana imbecillitas delirat, in rebus incomprehenſibilibus; at Iſraelis individua nullam aliam gloriam ſibi propoſuere præter Deum ipſum, cui ſi Iſrael legem obſervans, placuerit, credit & ſperat infallibiliter eo in æternum fruiturum: Sed ubi, & quomodo, nec ſcit, nec ſcire uſquam affectavit, neque pro hoc divino, & ſummo bono conſequendo, Meſſiæ aut alterius redemptionis, interventionem admittunt Judæi aut neceſſariam eſſe crediderunt, ſola divina miſericordia, & lege contenti.

Verum in alio ſenſu, ut unus populus, ut reſpublica, ut eccleſia Dei collective ſumpta, diſpar eſt ratio: & ut talis à Deo punita fuit, ſuo ſplendore penitus deſtituta, ex ſancta patria extorris, quaſi à Deo deſpecta, & derelicta: quem ſtatum, ſub viſione prophetica cadaverum ad vitam redeuntium deſcripſit Ezechiel, dicens: *Hæc eſt domus Iſraëlis, ſepulta in gentibus*, cujus ſepulchra ſe aperturum ibi promittit, & in patriam reducturum, ſuper eamque divinum ſuum ſpiritum influxurum. Hæ ſunt punitiones, & redemptiones populi, reipublicæ, ſeu Eccleſiæ; non ſingularium: quia in devaſtata republica ſancti, & pii eamdem, fortaſſe propter Dei judicia deteriorem, fortunam ſubeunt. Ideo de pœnis, & præmio æternis Prophetæ fere non loquuntur, cum hæc ad ſingularia; non ad rempublicam pertineant; ne igitur Iſraelitica crederet ſe jam à Deo in æternum derelictam, neque amplius Deum Abrahami ſemen diligere atque in gentium numero à Deo haberi, ſuamque eccleſiam in alias mutaſſe, legemque quam dederat ut inutilem revocaſſe, populum, & in lege, & per Prophetas omnes, admonuit, quod fœdus cum patribus initum, nunquam defecturum, quamvis foret inter hoſtes ſuos diſperſus; quod omnes nationes ad quas relegatus fuerit, diſperdet; non vero populum ſuum quem ad juſtitiam caſtigabit; quod quamvis gentes credant, & ei objciant, quod ſuum vulnus eſt immedicabile, ipſe ſanabit, ut non amplius ægrotet; quod reſtituetur, & in ſui gratiam, & in patriam, ut ibi ab hoſtibus liber divinum cultum exerceat, & antiquis favoribus fruatur. Hæc adeo frequenter repetuntur in Sacris Scriptis, ut vix ſit Prophetarum pagina abſque ſimilibus conſolationibus, ita claris verbis, ut aliter, niſi ad libitum, interpretari non admittant, aut in alios ſenſus converti. Quamvis plures gentes per multa ſecula nobis objiciant; aliquæ, quæ majorem mundi

Hieremias.

di partem occupant, quod ſunt vera Abrahami poſteritas: aliæ quod ſunt verus Iſrael, ſicque ſpiritualis, in quo omnes Prophetiæ adimplentur, de quo maxime gloriantur diverſæ gentes variis cultibus implicitæ; & nos ex Iſraele naturaliter oriundos, ut à Deo odio habitos, & profanos abominantur, ſeque novis revelationibus, populos Dei eſſe contendunt. Sed hæc amantiſſimus pater in noſtri correctionem permittit: Non quod alios populos præ nobis diligat; ſed ut zelotypia affecti confuſionem patiamur, & ejus miſericordiam ſemper imploremus: Quod ne aliquando ignoraremus claris verbis admonuit. Igitur tota eccleſia Iſraelitica promiſſam à Deo reſtitutionem deſiderare, & continuis præcibus flagitare tenetur; niſi ingrata fuerit, & infidelis. Sicuti & eccleſia Chriſtiana ſuam conſervationem, & propagationem avide exoptat, & Deum continuo deprecatur, quod Chriſtus regnet in omnibus hominibus, & quod omnia adimpleat quæ de eo prædicta fuere, ita ut in genere humano ſit paſtor unus, & unum ovile. An ſinguli Chriſtiani pro ſuarum animarum ſalute talium adimpletione indigent? non certe, ſed ſic credere, & deſiderare, ac petere tenentur in Dei gloriam, & eccleſiæ proſperitatem. Ecce, Doctiſſime Vir, (quod fortaſſe nunquam de Judæis audiveras) qualis ſit Iſraelis ſpes, qualem redemptionem conſtanter expectet; non pro divitiis conquirendis, quia Judæus, etiamſi ditiſſimus, redemptionem populi à Deo deprecatur; non pro humanis commoditatibus, plures quidem haberent inter gentes ſi divinam Legem deſererent, & Iſraelis futuræ redemptionis ſpem exuerent: Non ergo propter humanas commoditates expectant, præſertim cum (ut ait Doctiſſimus Vir) non multo pejus vitam degant in plurimis locis, quam vel degére, vel degere poſſent in terra Canaan: Hoc etiam liquet, ſiquidem habita permiſſione à rege Dario redeundi, præter quadraginta tria millia hominum, in patriam populus redire noluit. Et adhuc jam Hieroſolyma ædificata, templo conſtructo, & temporis tractu ea reſpublica nón modicum ſplendorem adepta, populus terram Chenaan habitare renuit: & per totum mundum, ut nunc jacet, in Synagogis, diſperſus vivere maluit: quippe illa redemptio, licet à Deo conceſſa, erat omnino terrena, & ſublimiorem ex Prophetis expectaverat, quæ etiam ſpiritualem adduceret quam Judæi adhuc ſpectant, cum utramque Dominus promiſiſſet, videlicet reductionem in patriam jam ab hoſtibus liberam, & cordium mirabilem circumciſionem, tanta cum gratiæ affluentia, ut amemus ſemper Deum toto corde & tota anima ut vivamus.

Deut. Cantic. Moſis.

Hoc

Hoc beneficium non nobis ſolis Judæis expectamus, ſed omnibus ſimul gentibus, cum Davide deſiderantes quod laudent Deum omnes populi, & pure adorent Deum omnes nationes. Sed hæc omnia, & temporalia, & ſpiritualia non præcipue in noſtram, & totius generis humani utilitatem expetimus; ſed ob principalem ſcopum propter Dei Iſraëlis gloriam, & honorem, qui ſolus regnet in ſuo mundo, cui cunctæ gentes cum amore, & humilitate obſequantur. Hoc eſt regnum Dei, quod deſideramus, & quod unice in noſtra liturgia petimus, & continuo deprecamur: quod ita temporali Iſraëlis, ex gentibus redemptioni, colligatur, ut nunquam unum abſque altero prædixerint divini vates.

Neque erit inefficax remedium, ut omnes gentes ad verum Deum convertantur, falſis ſectis depoſitis, ſi viderint populum à Deo per tot ſecula abjectum, & diſperſum, ejus omnipotenti manu, contra omnium hominum opinionem, collectum, ſublimatum, exaltatum, quem neque inſpicere dignabantur. Præterquam terræ Chenaan poſſeſſio ſignum erat evidentiſſimum, quod Iſrael in Dei ſui gratia perſeverabat; & ex ea relegatio iram Dei contra ſuam eccleſiam & populum ſignificabat, ut ex plurimis Sacræ Scripturæ locis, evidenter agnoſcitur: Erit igitur talis poſſeſſio maxime expetenda, ut in divinam gratiam populus iſte ſe jam reductum credat.

Nec obſtat quod nunc & antea viventes hanc felicitatem guſtare nequeant; quippe quandocumque evenerit idem erit populus, eadem reſpublica, & eccleſia; & tunc totus Iſrael ſalvabitur: Sicuti totus egreſſus fuit ex Ægypto, quamvis in ea captivitate, & patres, & aliquæ generationes jam non exſtarent, morte præventæ. Totus Iſrael terram promiſſam obtinuit, quamvis omnes parentes in deſerto mortui fuerunt: Sic totus Iſrael tunc ſalvabitur, quamvis plurimi interim moriamur. Ideo diximus talem redemtionem pro ſingularium ſalute non eſſe neceſſariam; ſed propter ſolam gloriam Dei: & reipublicæ ſpiritualia, & temporalia bona, ab omnibus piis Judæis deſiderantur, & ut Deus concedat eccleſia continuo deprecatur. Nec ſunt Judæi adeo ſtulti ut credant ſuo hoc tempore Deum eam redemptionem facturum (non quod repugnet) ſed quod multa ſecula cum tranſierint quin Deus fecerit, poſſunt adhuc plura percurrere quin faciat: ob id ſua divina Lege, & æternæ gloriæ ſpe contenti vivunt, quamtumvis Deus hanc felicitatem per multa ſecula differri velit: Non ergo eſt exile bonum, quod Iſrael expectat, ſed ſummum bonum, nempe gloriam Dei, regnum Dei omnibus innoteſcens, ſacrificia, quibus ei uniatur ſua eccleſia, ut antiquis temporibus fuiſſe conſtat: Prophetiam, ut Deus hominibus ut antea communicetur:

dicetur: & hæc omnia non præciſe in noſtram, aut futurorum utilitatem; ſed in gloriam, & honorem Dei omnipotentis Iſraëlis; cujus cum miſeratur, cui cum benedixerit, cum illuminaverit vultum ſuum ſuper eum, cognoſcetur via ejus, id eſt Lex divina, in terra: & ſcient omnes gentes ſalutem ſuam: laudabunt te populi Deus, laudabunt te populi omnes, lætabuntur, & cantabunt nationes, quia judicabis populos cum æquitate. Iſraëlis terrenam mirabilem redemtionem hæc omnia conſequentur: hoc eſt regnum Dei, quod depinxere omnes Prophetæ: hoc quod nondum vidimus, nec vaſtiſſimæ totius orbis regiones viderunt: hoc Judæi expectant, & quouſque non viderint conſtanter expectabunt; quod cum ad Dei gloriam pertineat, quando libuerit operabitur.

Num. XVIII.

Quod Prophetæ neque locum, neque tempus nativitatis Meſſiæ, neque parentes prædixerint; ſed quod erit ex tribu Judæ, & domo, vel ſemine Davidis: Quod neque ejus parentes certo conſtant ex Evangeliſtis.

ADdit Doctiſſimus Vir: Quod ſi Meſſias regnum dumtaxat terrenum adducturus eſt; fruſtra fuit per Prophetas adeo magnifice, & frequenter de eo ſermonem inſtituere; tempus, & locum ſuæ nativitatis atque ejus parentes prædicere, ut noſcerentur: majora igitur munera, & diviniora officia erat effecturus.

Fatemur multa & magnifica de Meſſia rege divinitus prædicta; non tamen quæ ejus humanam naturam exceſſerint, ſed quod perfectiſſimus erit præ cæteris filiis hominum. Talem debebat perfectionem habere, qui tunc temporis, regnum Davidis deſolatum reſtitueret, & omnes gentes terræ ad veri Dei cultum perduceret, ejuſque nomini inimicos, potentiſſime ſubjiret, & de medio tolleret; qui ſuo exemplo, & ſapientia omnes ſectas deſtrueret, & Iſraëlem, & gentes ſuaviſſimo, ſed invincibili jugo ad amorem Dei, & ejus puram adorationem cogeret. (Quomodo hæc cum libero arbitrio compatiantur infra diſcutiemus.)

Aliqui credidere Meſſiam futurum eſſe eumdem regem redivivum (*quem ſuſcitabo eis*: *Hierem:*) Qui ſi idem foret immortalis futurus eſſet, & in regno perpetuus: Sed cum hæc opinio probabilis non ſit, ſed quod ex ſemine Davidis Meſſias

 erit

erit oriundus, certum eſt quod primo hac mortali vita privato non minus ſancta regum poſteritas inſequetur, quæ ſucceſſive ſedat in trono Davidis, ut fatetur Hieremias; *Quod ſicut eſt impoſſibile temporum ordinem perverti; ita eſt impoſſibile* (loquitur de redemptione) *quod deficiat ex ſemine Levi, qui ſacrificet in templo: & ex ſemine Davidis qui in ejus trono ſedeat*: Cum vero non iidem Levitæ futuri ſemper ſint, ſed per ſuas generationes, ita neque idem rex ſemper erit, ſed continuata ſeminis Davidis ſucceſſione. De his cuivis licet ad libitum opinari, cum Prophetæ nil revelaverint, quo dubium dirimatur. Sed Lex divina nullam ad Meſſiam habet relationem, neque propter eum eſt, neque ab eo aliquo modo dependet, ideo nulla mentio de Meſſia facta in Lege: Et Prophetæ non niſi redemptionem Iſraëlis ex longa captivitate prædicentes, tunc Meſſiam Regem futuri populi, magnum Sacerdotem, templum, Sanctam civitatem, Sacerdotes, & Sacrificia, Deum conceſſurum prænunciant.

Tempus Meſſiæ, ſicuti redemtionis, nunquam ſignatum fuit: Nec locus ſuæ nativitatis; maxime quod oriundus erit ex Bethlehem Ephrata: ubi non dicitur quod naſciturus; ſed egreſſurus: & omnis æquivocatio ut vitaretur, addit: *& egreſſiones ejus ab antiquitate*: non egreſſus, quaſi nativitatem ſignificaret. Parentes nullatenus prædicuntur, ſed quod erit ex ſemine Davidis, ut quod ei Deus promiſerat adimpleretur: Ultra nulla parentum notitia, quam neque Evangeliſtæ certam dedere, ſed maxima cum differentia; unus per Salomonem, alter per Nathanem filios Davidis, lineam generationis deducens: Quam impoſſibilitatem ut Doctores componerent, duas lineas naturalem & legalem adinvenere, tot cum difficultatibus, ut vix intellectus humanus capere poſſit. Sicuti ab Joſepho ad Zerubabelem diverſos avos, & proavos, diverſorum nominum excuſatione, vel neſcio quibus legalibus matrimoniis excogitatis evadunt. Præterea parentes Chriſti Evangeliſtæ minime retulere, qui cum ex ſola matre carnem aſſumpſerit, cum parentibus Joſephi nil habebat, ab ipſo non genitus. Quare fruſtra videntur nominari patris putativi generationes ad eum haud pertinentes: Nec ignoro quas ſolutiones commentatores ſatis ingenioſe fuerunt meditati; ex quibus & magna earum diverſitate, colligo, quod non ſolum in Prophetis, ſed neque in Novo Teſtamento Chriſti parentes fuerunt ita deſignati, ut hominibus certe conſtaret, qui fuerint, & quod ex ſemine Davidis fuiſſet oriundus. Quod plurimi Chriſtiani Doctores fatentur, aſſerentes, quod cum Jeſu cognatio fuiſſet omnibus ſatis nota Evangeliſtæ de illius declaratione non multum curarunt: Quod etiam plane concedit Johannes Calvinus, dicens;

dicens; *quod cum Joſephus, & Maria in adeo abjecto ſtatu, paupertate & deſpectione eſſent, nihilo regii in ipſis apparenti, ſcandalum in hac genealogia Evangeliſtæ vitare conabantur: Siquidem ex ipſa non liquido probari poteſt ex Davide originem habuiſſe Mariam.* Et miror quod cum fere cum omnibus fateatur Calvinus quod Chriſtus non procedit naturaliter ex Salomone, quod paulo poſt dicat: *Quod ſi præſcindamus Salomonem ex Maria genealogia Chriſtus non erit amplius Chriſtus;* Et quid magis præſcindere quam ex ſuo ſemine non eſſe progenitum? Huic objectioni alibi reſpondet, quod *quamvis naturaliter non fuiſſet ex Salomone natus; hoc non obſtanti per ordinem quemdam legalem ejus filius putatur, quia deſcendit ex regibus Judæ.* Hæc certe non intelligo, cum linea Nathanis ante Chriſtum nunquam regnaverit: neque jus regnandi poterat venire lineæ Nathanis ex Salomone, ſed ex aſcendente ſuo Nathane ut filio Davidis, quem ille poſterus repræſentaret, non Salomonem. Hæc prolixe ſcripſi, ut aliquo modo probarem patris Chriſti nullatenus in Vetere, neque certo in Novo Teſtamento fuiſſe deſignatos, ut prætendebat Doctiſſimus Vir; quod ſi, ut intendit, factum fuiſſet, nihil utile inferre poſſet, ut majora quam ſperamus Meſſias facturus eſſet.

Quod addit Doctiſſimus Vir: Chriſto jam adveniente Iſraëlem fuiſſe ſatis clare, & evidenter abſque figuris inſtructum de eo Rege cœleſti, & de eo Regno: ideoque peccat qui ſuum Regem primo ei nunciatum rejicit, & non cognoſcit. Hæc eſt concluſio Doctiſſimi Viri ut pii Chriſtiani: Multa ſupponit, quæ ſupra non ita eſſe probavimus, & multa quæ niſi jam credentibus probari nequeunt. In eo majorem vim facere videtur, quod Deus plura, & excellentiora dederat quam promiſerat. His ſupra reſpondi, quod ſi dediſſet quæ claré promiſerat, ſublimiora etiam clare facile crederentur: Sed ſine illis cætera nec probari poſſunt, niſi ex Veteri Teſtamento conſtiterint, ſed cum ex eo non clare, ſed vix per umbras, vel figuras conſtare fateatur Clariſſimus Vir, non eſt, unde credat Iſrael, niſi primo Chriſtianus factus eas umbras, ſeu figuras admiſerit.

Num. XIX.

Quod nil de Meſſia prædictum adimpletum eſt. Quod ejus regni cœleſtis nullum ſignum huc uſque viſum, neque in gentibus, neque in Iſraële, neque in Eccleſia Chriſtiana.

Pergit Doctiſſimus Vir: Quod licet aliqua quæ de Meſſia prædicuntur ad literam adimplenda, nondum adimpleta ſint, nil facit contra veritatem: Quippe in poſterum ſuum complementum habebunt, præſertim quando introiverit plenitudo gentium, & Iſraël ſuam finiat infidelitatem, neque fidei aditum præcludat.

Reſpondeo, quod ubi Doctiſſimus Vir dicit (*aliqua*) Iſraël intelligit non aliqua ſed omnia: Siquidem nil hucuſque vidit de eis quæ de Meſſia fuere prædicta: Neque erga Deum, neque erga Iſraëlem, neque erga gentes, neque adhuc erga Chriſtianiſmum. Deus à majoribus mundi partibus ignoratur, gentibus in idololatriæ luto hærentibus: Iſraël in eadem, & majore diſperſione, quam ante ejus adventum per quingentos annos patiebatur: Chriſtianiſmus totus in varias ſectas diviſus, & fere totus à principio idololatricus: Vitia in toto genere humano non minus regnant, quam ante Chriſti adventum, niſi ſit in aliquibus regeneratis, quos nemo novit: Diabolus etiam regnat ut antea, & fere totum mundum cum Judæis in infernum præcipitat. Quos ergo effectus Iſraël iſtius novi regni periclitatur, ut ſuum Meſſiam credat jam ex cœlo regnum exercere in terris? Profecto neque in Iſraële, neque in toto Chriſtianiſmo aliquam peculiarem providentiam experimur, ſive ſpiritualem, ſive corporalem reſpicias: Si Papiſtas excipias, qui Chriſtum ſæpe Monachos, & Moniales alloqui, ut de fide credere jubent: qui matrem huc & illuc mittunt, ut ſuis devotis auxilietur, qui prophetiam, & ſtupenda miracula ſingulis annis, & menſibus, ab eo, ab ea, & ab eorum Divis patrari conſtantiſſime aſſerunt: quia ſi hæc non confinxerint, nullatenus Chriſti regnum ſe experiri crederent. Sed his facile reſpondebitur, quod ut Rex Meſſias regnat in ſua eccleſia in qua conſiſtit Regnum Dei. Sed ubi Iſraël vidit hanc eccleſiam pluſquam per mille & trecentos annos, ut ibi cognoſceret Regem cœleſtem? Nondum venerant Reformatores, & quando venerunt, non meliorem locum obtinuere in Chriſti eccleſia quam Judæi, qui nec poſſunt tales Chriſtianiſmi diſſenſiones diſcernere,

diſcernere, & ſecuriorem partem eligere: ergo nunquam, clare, & plane, ut aſſeritur, viderunt Regem cœleſtem. Suum Regem ſatis clare viderunt in Sinaï, & poſtea quod in Iſraële regnat, ſpeciali quam promiſerat providentia clariſſime experiuntur; Et quamvis ſit inter inimicos diſperſus; *Servabo fœdus, quod pepigi cum patribus, & tecum in egreſſu ex Ægypto: Omnes gentes diſperdam, in quas te relegavi. te autem nunquam diſperdam, ſed caſtigabo ad judicium: Eris ſemper unus populus coram me.* Quam ſpecialem providentiam Iſraël per multa ſecula experiebatur cum in temporalibus, tum in ſpiritualibus, quod nemo credo inficias ibit; hoc eſt ſenſibiliter regnare Deum in ſua eccleſia, cum, & punitionem, & protectionem (doctiſſimis ex Chriſtianis mirabilem) ut ad literam promittuntur adimpleri videamus; Regem eum cœleſtem clare, & indubitanter agnoſcimus, & quod in nobis, ut prædictum fuit, etiam nunc regnat: Ideoque non peccamus alteri regi non obſequentes, cujus nullibi ſpecialem providentiam uſquam viderimus: *Deum tuum amabis, & ei ſoli adhærebis.*

Hoc bene ſciebat Paulus, & quod ſine Iſraëlis ſenſibili redemptione non locum aliquem habebat Meſſias: cui objectioni, quam antea fecerant Apoſtoli, ſatisfecit: Quod ſuo tempore redimetur Iſraël (& quis poſſet oppoſitum probare?) quia ſine Iſraële nulla uſquam promiſſa redemptio. Ideo Doctiſſimus Cocceus ad *Caput* XXXVII. *Ezechielis* fatetur, quod Iſraël carnalis iterum poſſidebit terram Chenaan (addito *in Chriſto*) cum ſenſus myſtici inter Chriſtianos Doctores acerrimus propugnator fuerit: Certe veritas ipſa eum hoc fateri coëgit; ob id Paulus: & Petrus, & alii Apoſtoli, prædicabant, Chriſtum cito rediturum, ſuo adhuc tempore: & plurimis ex credentibus jam nimis tardare videbatur, quos Paulus bona ſpe corroborat, & cito venturum enunciat, & ſi quis ex fratribus moriebatur, cum cæteri contriſtarentur quod ille jam non viſurus erat Chriſti adventum, eum reſurrecturum docebat, ut obvius eſſet ei quando veniſſet; addens, *atque nos qui permanemus aſcendemus ad eum in nubibus:* Quale omnes credebant tale Chriſti regnum cito viſuros: fortaſſe non crederent ſi aliter proponeretur: quod tempore Tertulliani infallibiliter expectabatur, nec me latent commentarii, quos ut hunc nodum ſolverent authores cogitarunt.

SECUNDUM QUÆSITUM.

Num. I.

Quod Meſſias non fuit promiſſus, ut aliquid Iſraëli noviter revelaret: neque ut legislator, ſed ut Rex. Atque nil novum revelavit, quod Deus antea non dixiſſet, & Iſraël optime à principio ſciviſſet.

QUærebatur Secundo, ut aſſignaretur locus in quo Deus dixerit, quod unicum medium ad ſalutem Iſraëlis, & reſtitutionis in divinam gratiam, ſit fides in Meſſiam quatenus jam venit. Reſpondit Doctiſſimus Vir: non eſſe neceſſarium, ut Deus olim præſignificaverit; Sufficere poſtquam Meſſias in mundum venit, Deum id ipſum per Meſſiam declarare. At ego urgebam id non ſufficere, cum omnia quæ erant Iſraëli de neceſſitate ſalutis Deus clare, & aperte præſcripſerit: ne aliquo tempore à divina voluntate recederet, ſeu proprio errore, ſeu ab gentibus ſeductus: Et cum fides in Meſſiam futurum eſſet unicum medium ad ſalutem, oportebat id præmonuiſſe: ideo neque antiqui, neque hodierni Judæi credunt Meſſiam quem expectant; futurum eſſe medium ad ſalutem; quia Deus nunquam id dixit nec inſinuavit: quod ſi aliquo modo inſinuaſſet, neque hoc ſufficeret, quia populus aſſuetus audire clare, & aperte, *ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*, & cætera de Deo & ejus cultu pariter clara; non debebat per obſcuras inſinuationes ex uno, vel altero verbo decerptas, antecedentibus, & conſequentibus minime penſitatis, nova dogmata credere, quamvis à toto mundo ſuaderetur. Neque à Meſſia quando veniret novas juſſit Deus revelationes expectare, nec nunc expectat ita ut Regnum Dei noviter Iſraëli revelatum dicatur, quia per tot ante ſecula Iſraël conſtantiſſime credebat Deum eſſe Regem cœli, & terræ, atque ſpeciali providentia in Iſraële regnare. Noverat quod Deus eſt finis ultimus hominis, atque ejus ſummum bonum: Ideo pro ejus gloria ſæpe moriebatur, & gentium opprobria patienter tulit: quod animæ ſalus, atque vita æterna præ omnibus bonis expetenda. An hoc Judæi ex Evangelio didicere, vel ignorabant ante Chriſti adventum? An Chriſtus hoc quaſi novum edocuit, vel ejus Diſcipuli? Potius ut ſtabilitam doctrinam

doctrinam ſuppoſuit, & ut eam proſequerentur admonuit: quippe præter hæreticos Sadducæos, nemo non credebat animæ immortalitatem, æternam gloriam, pœnamque. Quapropter cum juvenis ille quæreret, quid faciam ut ſalvus fiam? Reſpondit: *Serva mandata:* verum addidit, quod ſi perfectionem, & ſeveriorem vitam volet: *Vende omnia quæ habes*, non ut præceptum, ſed ut conſilium. Ecce quod unicum medium pro vita æterna conſequenda in ſervandis mandatis dumtaxat conſiſtit: Ergo jam ille juvenis, ut bonus Judæus, quod requiritur ad vitam æternam exacte ſciebat: Cognoſcebant ergo Judæi clare, & aperte regnum Dei, & Regem cœleſtem, cujus eamdem habebant ideam, ac nunc habemus: Et quem non alio modo poſſent Judæi ignorare, quam ſi ſub corporis humani involucro eis ſeſe objiceret.

Nunquam Meſſias promiſſus fuit ut legislator Iſraëli, nec ut crederetur ut Deus Iſraëlis, aut qui Legem perficeret, aut quovis modo mutaret; ideo ei fides talis adhibita non fuit: Sed ut regnaret ſic ut David cum veritate, & juſtitia, improbos coerceret; & divinam Legem ſervaret, & ſervare faceret. Regnum tamen cœleſte cum ſpeciali providentia in Iſraële ſibi ipſi Deus reſervavit: *Ego ero vobis in Deum; Servus meus David princeps in medio veſtri:* non ut nova revelaret, quod nunquam Deus dixit: quod ſi revelaturus eſſet ea, quæ ad vitam æternam erant neceſſaria, quare Deus id non prædixiſſet, ut ſuo tempore ei fides præſtaretur? Saltem in ſpecie, quod Meſſias venturus alia ſublimiora cœleſtia, ad vitam æternam neceſſaria, revelaturus erat. Certe tale ſecretum (Iſraëli poſt mortiferum) neſcio quare infinita illa bonitas ſervare voluit, cum ita facile extremam dilecti populi ruinam præcavere potuiſſet. An, ne populus animo ante deficeret in ſuis captivitatibus? Ingenioſa ratio, ſed pro tanto negotio debile fundamentum, quod ſupra (ni fallor) ſatis impugnavimus.

Num. II.

Quod Iſraël non debebat divinam Legem cum alia comparare, ut quæ ſibi perfectior videretur eligeret. Et quod nulla ita perfecta ut divina eſſe poteſt.

ADdit Doctiſſimus Vir: Dominum non voluiſſe ante Chriſti adventum quod Iſraël ſciret, & crederet, quod Lex ritualis erat typus perfectioris doctrinæ: Sed quod poſtea à Chriſto edoctus hanc veritatem caperet: collata nova doctrina cum antiqua, quo facile poſſet cognoſcere illius perfectionem maxime ſuperare.

Si Deus ita dedit Legem, ut Judæi nullatenus intelligerent eſſe alterius futuræ typum, quouſque ab Evangelio docerentur: ergo nunquam potuerunt id ſcire, aut credere, donec Evangelio fidem non præſtiterint: ergo non ſuppetit efficax medium ex Vetere Teſtamento, quo id credere poſſint, & Evangelio fidem adhibere. Quod erat noſtrum quæſitum. Neque licet hominibus Legem Dei, atque ejus divinam, quam ſupponunt eſſe, doctrinam cum aliis novis, aliquo modo contrariis conferre, quamtumvis divinæ etiam prædicentur; poſt vero quæ ſibi perfectior videtur eligere. Et quid eſt homo qui poſſet talem comparationem facere, & perfectionem inter divinos inacceſſibiles infinitæ voluntatis actus, major, minorve ſit diſcernere? Sed Iſrael à multis ſeculis divina Lege inſtructus quando alias conſiderat, ſuæ quam à Deo recepit majorem perfectionem evidenter agnoſcit. Sive Deitatem ipſam reſpiciat, puram ſimpliciſſimam, in omni linea unam adorandam: cujus oppoſitum ſummam imperfectionem, & intellectus imbecillitatem dijudicat. Sive ejus immutabilitatem, ac impatibilitatem aſpiciat, in quam antiqui Græci, & Romani aggrediebantur, ſumma cum imperfectione, quippe nullo prætextu, nulla metaphyſica diſquiſitione, ſacrum id dogma patitur everti. Deo nullam figuram concedit, nullam corporeitatem, eique implicare credit: Et doctrina quæ hoc docet eſt ſumme perfecta, & à Deo tradita: oppoſita quomodocumque quis philoſophetur prorſus indigna, & imperfecta. Quod ad moralia, perfectiſſima eſt, ſicuti & Evangelica, imo eadem eſt doctrina, quæ ex eodem ſacro fonte promanavit, aliquibus hyperbolicis ei ſuperadditis. Quod ad judicialia, perfectiora intrinſece ſunt, quæ Deus pro ſua republica gubernanda decrevit,

vit, quam duodecim tabularum leges, & cætera Juris civilis decreta, quibus totus Chriſtianiſmus dirigitur. Ritualia, utpote ab ipſo Deo præſcripta, & efficaciſſime commendata, neceſſe eſt hominem perficere, & ad ſpiritualem perfectionem perducere, ſi ut Deus vult in ejus obedientiam, cultum, & amorem exequantur. Verum in majore parte Chriſtianiſmi hodie, antea in toto, non niſi ingentiſſimas imperfectiones Iſrael obſervavit, quæ etiam ſub religionis Chriſtianæ perfectione venditæ fuerunt, & adhuc venduntur. Neque hoc de Chriſti, & Apoſtolorum doctrina me dicere Doctiſſimus Vir intelligat, quia, ut nuper dixi, ſanctiſſimæ ſunt admonitiones, Dei præcepta complectentes, quibus cum ſi homo vitam ſuam inſtituere velit, profecto angelice vivet: Sed has novas eſſe diffiteor, utpote jam à Deo in Lege, & Prophetis clare & abunde præſcriptas. Ideo tunc temporis Judæi atque etiam hodierni non ob hanc doctrinam Chriſtum non recepere quam jam à multis ſeculis ſciverant; ſed ob nova dogmata ſuæ fidei oppoſita, & ob præcepta legalia, ſeu ritualia, quorum obſervantiam à Deo præceptam deſtruere, vel ut inutilem diſcernere, horrendum viſum fuit, & Iſraëli abominabile. Sic igitur perfectionem Evangelicæ doctrinæ cum Moſis Legis perfectione contulere Judæi, & nullatenus illam majorem putaverunt.

Num. III.

Quod textus ex XXX. *Cap. Deut.* proprie, & abſolute de præſenti captivitate intelligendus eſt, juxta etiam Chriſtianiſmi antiquos Doctores.

UT probarem nullum aliud medium fuiſſe Iſraeli ad ſalutem à Deo conceſſum, niſi Legis divinæ obſervantiam, per quam ex hac captivitate in ejus gratiam eſſet reducendus, adduxi textum ex *Cap.* xxx. *Deuter.* ubi ait Dominus, quod quando Iſrael *ſervaverit Legem, præcepta, judicia, ac ceremonias; quamvis ad cardines cœli fuerit diſſipatus, exinde te retrahet Dominus Deus tuus:* &c. Hæc verba in præcedentibus ſcriptis Babylonicæ captivitati Doctiſſimus Vir applicuit, quod recte factum probat ex libro Nehemiæ, in quo eadem verba adduxit pro ea captivitate. Cui reſpondi, quod ſatis apte iſte Propheta ei captivitati Deuteron. textum accommodavit; quia propter Legis prævaricationem tunc Iſrael Dei iram ſuſtinebat, ut antea prædictum: Sed quod non ita proprie ſicuti præſenti, in quo omnia concurrunt à Deo prænunciata in

prædicto *Deuter. Cap.* Sed hoc non obſtat, quo minus omnibus afflictionibus, quæ populo acciderint, ea divina comminatio recte conveniat, ſecundum diverſos iſtius populi ſtatus, ſed præſenti totaliter, & adæquate, quod ad Iſraelis juſtam punitionem ſpectat.

Huic meæ reſolutioni noviter opponit Doctiſſimus Vir primo, quod plurimos Chriſtianos Doctores legit, qui hæc verba de Babylonica captivitate intellexere, & Nehemiæ verba in ſuæ ſententiæ confirmationem adducunt. Secundo, quod aliis afflictionibus Judicum tempore, talia Deuteronomii verba non fuerunt applicita.

Antiqui Doctores de captivitate præſente hæc verba intellexere cum Nicolao de Lira, aliiſque plurimis, quos non dubito Doctiſſ. Virum legiſſe: Sed tot cum difficultatibus inde emergentibus, ut vix ab ipſis ſe extricare poſſint; ita ut Lira de quovis ſingulari Judæo, qui Chriſto nomen dederit, totam illam populi reductionem, & ſeminis circumciſionem intelligere velit: Alii, quod totum negotium erat ſpirituale, & in adventu Chriſti, & Evangelio plene completum. Tremellius & Junius in notis marginalibus nil præter promiſſiones Evangelicas intellexere, quidquid textus litera reclamet: Nehemiam citant, ſed de Babylonica captivitate nec verbum ullum. Poſtea non ſolum Chiliaſtæ, ſed etiam ex Reformatis, huic captivitati verba ea applicuerunt: Et Pauli Prophetiam inſequentes carnalem, quem dicunt, Iſraëlem, ſuam corporalem redemptionem experturum, agnoſcunt: Sed Chriſtiani cum ſint, in Chriſto futuram eſſe prædicant; non vero abſque illius fide: Sicque, & non alio modo, Apocalypſis prædictiones explicari poſſe contendunt. Talis eſt veritatis vis, & fortitudo, ut cum nulla via poſſit convelli, plurimis, quamvis irritis, conatibus invaditur.

Quod autem ab Nehemia pro ea captivitate eadem verba adducta fuerint: ſufficienter reſpondi, quod ei captivitati recte divinæ comminationes adaptabantur, cum non niſi propter Legis prævaricationem, Iſraël eam periclitabatur: & ſi populus tunc vere reſipiſceret, Deus ſuum verbum adimplere erat paratus, ut in textu continetur. Quod vero præcedentibus afflictionibus talia verba nunquam fuiſſent applicata, nil probat; ſi enim eo corrupto tempore aliquis Propheta captivum populum admonuit, fortaſſe eadem verba allegaverit, & ſatis apte, ut probaret non niſi per pœnitentiam, libertatem obtenturum: ſed nunc non memini talem exhortationem legiſſe. Verum dato quod ſic eſt, ut Doctiſſimus Vir contendit, nulla, ut ait, eſt proportio illarum captivitatum, cum Babylonica, ob rationes, quas ibi adducit.

Intentum

Intentum Nehemiæ erat populum ad exactam pœnitentiam ſuadere, & Dei comminationes, quarum effectum experiebatur, & abſolutam miſericordiam, ſi reſipiſceret, ob oculos proponebat. An hoc obſtabat, quod hæc majori, & crudeliori captivitati non convenirent? Nec credere poſſet, ut dixi, Nehemias, in ea captivitate omnia, vel præcipua in legis maledictionibus contenta, fuiſſe executa: quia populus non adeo relegatus fuit, ut ad extrema terræ diceretur diſperſus, ſed ſolum in proximas regiones captivus ductus. Sed hic reſpondet Doctiſſimus Vir, quod hæc ſunt hyperbolica: Tamen idem dixerat Deus abſque hyperbole *Cap.* xxx. *verſ.* 54. *Nam diſperget te Dominus in omnes populos ab extremitate terræ uſque ad* (alteram) *extremitatem ejus:* & cum talem diſperſionem in hac captivitate vere realiter, & ſine hyperbole periclitemur, quare ea verba hyperbolica cenſebimus? Non talis fuit diſperſio Babylonica, neque ita miſerabilis, & populo extreme moleſta: quippe quoad religionem libertate gaudebant, neque ad extraneos ritus, niſi rariſſime fuere coacti: in ſuis Synagogis degebant, ut hoc tempore; & in captivitate abſoluta, quam Deus nobis comminatur, oppoſitum prædicitur: *ibi ſervies Diis alienis, quos non noveras tu, aut majores tui, lignis, & lapidibus.* Nunquam Iſraël in Babylonica captivitate idololatriæ crimen commiſiſſe legitur; neque de eo ab Eſdra, aut Nehemia accuſatur; potius ex hoc dumtaxat vitio rediit emendatus, Non ergo ibi Deos ex ligno, & lapide adoravit: Maxime poſtea plurimi in Chriſtianiſmum ingreſſi priſtina idololatria infecti fuere, & adhuc inficiuntur, originis, & patriæ legis penitus obliti: Hi ſunt Dii alieni quos majores non cognoverant: quippe Caldæorum, & Perſarum Deos Iſraël, & noſtri majores haudquaquam ignoraverant; maxime novos, recentes, quos Chriſtianiſmus ſibi adinvenit. Neque in aliis, quas inhabitant per totum mundum, regionibus idololatriam invenient, in quam miſere impingant, niſi Chtiſtianiſmum amplectantur, in quo Deos ex ligno, ex lapide, ex farina, & vino adorare cogantur. De hac igitur captivitate ſacrum Oraculum intelligi oportet, non de illa in qua id Iſraëli minime contigit.

In hac civitate fertur, quod in via vitulina prope eccleſiam de ſancta Capella, aliqui Judæi hoſtiam conſecratam obtinuere, quam in aquam ferventem indiderunt, & tanta ſanguinis copia promanavit, ut per oſtium egrediens ad plateam uſque effluxerit: Quo viſo, hoſtiam collocarunt & pro miraculo id templum conſtructum fuit. Judæi capti aliqui fuerunt combuſti: Plurimi, ut periculum evaderent, Chriſtianiſmum amplexi. Hæc hiſtoria legitur in breviario Amſtelodamenſi, ubi hujus

hujus miraculi fit commemoratio. Simile etiam in miraculo hoſtiæ Bracelenſis. Similiter Matriti, ubi Judæi accuſati quod Chriſti imaginem verberaverant, eamque ipſos allocutam: Si ſum Deus veſter quare me verberatis? Quod aliqui in tormentis confeſſi ad triremes damnati, alii, qui negarunt, vivi concremati, & templum ibi Chriſti ab injuriis titulo conſtructum. Huic ſpectaculo ego fui præſens, nec talia paſſi fuerant in Babylonia ut adorarent Deos ex lapide.

Præterea extremas afflictiones Deus eo tempore adventuras prædixit, quas referre non opus eſt, & populus Babylonis nunquam expertus: Sed ibi pacate vivebat, domus conſtruebat, & vineas plantabat, juxta Hieremiæ vaticinium: Legem ſervabat: Prophetas habebat: ſuis bonis fruebatur: & cum tempore Haſueri regis in periculo verſarentur Judæi ſtatim miraculoſe ſervati fuere, & totum malum in inimicos detortum, & quod mirabilius, per Judæorum manus executa vindicta. Profecto non adeo extremos labores tunc patiebantur, ſiquidem obtenta redeundi in patriam permiſſione, maluerunt in iis provinciis manere, & per alias quamplurimas ſpargi, quam in terram Kenaham redire: Evidens ſignum, quod ibi non experiebantur quod Dominus dixerat: *Et in gentibus illis non requieſces, nec erit quies plantæ pedis tui: Sed dabit ibi Dominus tibi cor trepidum, & mœrorem animi: Eritque vita tua ſuſpenſa tibi è regione, pavebiſque die, & nocte: Mane dices, quis dabit noctem: & nocte, quis mihi dabit diem, præ cordis pavore & præ viſo oculorum tuorum, quod videbis.* Si hæc periclitarentur, ſatis liberi, & læti in patriam redirent; ſed ſciebant omnia, & his deteriora aliquando populo Iſraëlis eventura: Ideo eam libertatis umbram fere omnes contempſere, & redire noluerunt, præter paucos: Ex quibus quod *in Ægyptum in navibus venditi* rediiſſent, non novimus, cum aperte futurum prædiceretur in ſacro textu: *Et deducet te Dominus in Ægyptum in navibus: Exponemini venales inimicis veſtris in ſervos, & ancillas, & non erit emptor.* Hoc quidem in Babylonica non contigit; ſed poſt reditum tempore regum Græciæ, & Ægypti: tandem in Veſpaſiani, & Titi captivitate. Si igitur hæc omnia, ut à Deo prædicta, experimur in hac, quare ad aliam præcedentem captivitatem recurremus? Quam longum foret Doctiſſimo Viro referre, quæ iſte populus in diverſis regionibus, præcipue Europa, paſſus fuit? quam juxta divini verbi literam, quin aliquid, neque ad minimum defecerit?

Neque textus verba de captivivitate Babylonica intelligi patiuntur: in quibus aſſerit Dominus quod *cum converſus fueris ad Dominum Deum tuum, auſcultatibus voci ejus, ſecundum omnia*

omnia quæ præcipio tibi hodie, tu, & filii tui, ex toto corde tuo, ex tota anima tua: reducet te Dominus, &c. Erat ergo conditio neceſſaria, quam Deus ab Iſraele exigebat, ut ejus miſereretur, & à gentibus redimeret, quod vera pœnitentia reſipiſceret, & ad eum converteretur. Tunc quæro à Doctiſſimo Viro, an Iſraël in captivitate Babylonica tali pœnitentia compunctus fuerit? an omnia quæ Deus præceperat obediens fecerit, an ſanctus, & ejus voci toto corde, & anima auſcultans, miſericordiam, & redemptionem impetraverit? Hoc aſſerere nequit, cum oppoſitum ex ſacra, & humana hiſtoria evidenter probetur. Non legimus, quod in ea captivitate populus ad Deum clamaverit, ut in Ægypto, & aliis afflictionibus tempore Judicum. Verum quidem eſt, quod ab idololatriæ crimine abſtinuit; ſed alia plurima contra divinam legem tunc egiſſe, evidenter conſtat, ut mox probabimus.

Major pars populi Dei miſericordiam contempſit, & inter gentes vivere maluerunt, quam in ſancta patria, futuris laboribus perterriti, ſacrum templum, & ſacrificia minime quærentes. At qui cum Eſdra venerant, non magis juſti, ſed diverſis peccatis contaminati, adeo ut ſanctus Propheta publice populi peccata lugeret; præſertim de illicitis connubiis cum alienigenis. Poſtea Nehemias, quamvis populum ad pœnitentiam adduceret, atque de Lege ſervanda fœdus innovaverit, enormia peccata, quæ tunc committebantur, deteſtatur, & de Legis prævaricatione populum, & principaliores, redarguit, & criminatur: qui Dei Sabbatha publice prævaricabantur: torcularia eo die calcabant, & alia ſervilia opera exercebant. Non ergo ſancti, neque pœnitentia digna compuncti redempti fuerunt. Sed quæ facinora contra Deum, & homines fluenti tempore populus ille non perpetravit? homicidia, inceſtus, latrocinia, tyrannidem, ſacrilegia, odia, contentiones: Hæc vulgariſſima fuerunt in populo, ſacerdotibus, atque principibus: adeo ut tempore Antiochi publica ab eo idololatriæ gymnaſia poſtularent, & plurimi præputium recludere, aut reſtituere conabantur ut circumciſionem velare poſſent. Tandem ſchiſmatica templa contra Dei præceptum erexere, quorum unum pluſquam per trecentos annos duravit. Poſtea hæreſes exortæ, quibus populus à tota Legis obſervantia tacite diſſuadebatur, animæ immortalitate, atque vita æterna penitus negata; &, ſi vobis crederemus, deteſtabile Deum humanatum necandi crimen. Auſcultaverant ergo voci Dei Babyloniæ, ut Deus ſuum verbum adimplens eos ex omnibus populis colligeret, & eorum, & ſeminis corda circumcideret ut viveret? Hoc non fatebitur Doctiſſimus Vir.

Quod

Quod ſi hoc non fuit, quia populus noluit reſipiſcere, ob idque nec Deus quam promiſerat abſolutam redemptionem effecit, corporalem neque ſpiritualem: ergo ea magnifica ex *Deuteronomio* promiſſo de illa captivitate intelligi nequit. Sed quis id cordate crederet, cum Nehemias facta jam ea redemptione miſera, & laborioſa, conqueratur Deo quod erant *ſervi in propria patria*, quod *aquam ſuam & lingua ſua pretio emebant.* Quot labores in civitatis, & templi fabrica, quot poſtea temporis decurſu non ſuſtulere Judæi? Propter peccata, quæ in dies multiplicabantur, diverſis principibus ſemper ſubjecti, uſque ad extremam ruinam per Titum. Quot millia emptitiorum ſervorum ex Judæis Ptolomeus Philadelphus ex ærario regio libertate donavit? Quomodo hæc cum iis verbis compatiuntur: quod quando Iſraël voci Dei auſcultaverit, & totam legem ſervaverit, toto corde & anima pœnitens ad Deum revertatur? *Quamvis ad cardines cœli fueris diſſipatus exinde te retrahet Dominus Deus tuus, & multiplicabit te pluſquam patres tuos in terra quam ipſis dederam, & circumcidam cor tuum, & ſeminis tui, ut ames me toto corde tuo, & tota anima tua, ut vivas.* Inpertinenter textum adeo repetitum integrum huc adducere videbor, ſed cum ejus claritatem divinam inſpicio, contineri non poſſum, quin ſæpe repetam.

Num. IV.

Quod Iſraël propter Chriſti mortem nullis beneficiis privatus eſt. Quod Iſraël non potuit nec poterit ſuum Meſſiam occidere: aliter verbum Dei omnino fruſtraretur.

PRoſequitur Doctiſſimus Vir: Quod omnes miſeriæ quæ Iſraëli adveniunt poſt mortem Chriſti effectus ſunt illius pertinaciæ, quippe ſuum Meſſiam non ſolum non agnovit, ſed etiam crucifixit: ob quod deteſtabile crimen divinis promiſſionibus utpote indignus minime fruitur, potius in hanc extremam captivitatem relegatus, & à Deo abjectus. His ego antea reſpondi, ſed nunc obiter ſcire vellem, quibus beneficiis à Meſſia obtinendis privatur Iſraël ob ſui infidelitatem? Quia carere regno terreno, potentia, divitiis, ſummaque inter homines libertate, Evangelium nec flocci facit. Omnia hæc potius contemnenda ſuadet; non ergo fuiſſet magnum ſupplicium Iſraëli, hic ob ſui infidelitatem privari: præterquam plurima regna, quæ Chriſto nomen dedere, ſuam potentiam penitus

nitus amiſere, & Mahometanis regibus parent, ſicuti & Eccleſia Chriſtiana Græca ſub Turcæ imperio ab aliquibus annis gemit, & tamen non eſt Chriſto infidelis. Quid ergo Iſraëli præſtaret ſi Evangelium recipiens Paleſtinæ regnum adhuc obtineret? Profecto ſecundum Evangelii doctrinam id non foret æſtimatione dignum, potius ut terrenum, & caducum maxime contemnendum, ſublimioribus dumtaxat, atque cœleſtibus intentis. Quod ſi velit Doctiſſimus Vir intelligere, quod Iſraël privatur vita æterna quia Chriſtum non credidit, hoc ſic aſſerere debet ut Chriſtianus; oppoſitum aſſerunt Judæi, ut Judæi: quod niſi poſt hanc mortalem vitam, neutri probare poſſunt.

Verum tamen quod Iſraël non poſſet ſuum Meſſiam vel non recipere, vel crucifigere, jam dixi in primis ſcriptis, quod quidem evidenter conſtat, cum Dominus ſemper per Prophetas clare promiſerit, quod in adventu Meſſiæ, & redemptionis, Iſrael erit *ſanctus*, quod eum *Deus* ipſe *à ſuis ſordibus, & peccatis emundabit*, quod *immittet Spiritum ſanctum ſuum ſuper eum, & omnes à minimo uſque ad majorem Deum agnoſcent, ut ei inſerviant*, & lubentiſſime obediant: Ideo tale facinus tunc populum committere eſt impoſſibile, niſi Dei promiſſa fruſtrari poſſe credamus.

Contra hanc reſponſionem urget amplius Doctiſſimus Vir: Quod licet Dominus in ſacris litteris dicat ſe homines purificaturum, & mundaturum; hoc intelligendum quantum eſt ex parte Dei, qui medium ſufficiens pro tali purificarione gratioſe concedet: huic tamen divinæ gratiæ poteſt hominis malitia repugnare ita ut effectus minime ſequatur; Siquidem homo liberum habet arbitrium, ut reſiſtere valeat Dei admonitioni, & ut medium pro ſalute neceſſarium penitus abjiciat, ac in ſuo peccato, & immunditia perſiſtat. Pro cujus probatione *Ezech.* verba adducit, *Cap.* XXIV. *verſ.* 13. *Pro immunditia tua ſcelus, eo quod mundavi te, ſed non es mundata ab immunditia tua.* Hunc appellat textum omni exceptione majorem: Sed non video, quod inde aliquid contra meam ſolutionem poſſit Doctiſſimus Vir colligere. Nemo negare quit, quod Deus omnes homines ſanctos eſſe velit, quod præſertim Iſraëli ſanctiſſima dedit præcepta, ut ſecundum juſtitiam vitam ſuam degeret: quod non ſolum dedit, ſed & in lege, & Prophetis, eorum obſervantiam commendavit, pœnam, & præmia oculis ſuis objiciens, quæ ſufficiebant, ut ſi Iſrael parere vellet, ab omni peccato abſtineret, & iniquitatibus non ſe contaminaret, atque jam ob humanam fragilitatem aliquando in iis immundatus, Prophetarum admonitionibus reſipiſceret, & ad Deum converteretur. Hoc nullus hominum negare poteſt, neque theologus aliquis dixit, quod gratiæ ſufficienti, ſeu

excitativæ,

excitativæ, homo libere nequeat reſiſtere, & de facto non aſſentiri. Sic intelligenda verba Prophetæ, præter omnes commentatores Chriſtianos unice adducam verba ex notis marginalibus Tremellii & Junii ad hunc verſum. Sic explicant: *id eſt, verbo præcepti te mandavi, & toties, ac tamdiu per Prophetas imperavi.* Liceat ergo mihi cum doctiſſimis iſtis Chriſtianis Doctoribus verba hæc intelligere, nempe quod ibi Deus ſolum criminatur Judæos, quod cum ſalubria præcepta ipſis dederit, atque eorum obſervantiam per Prophetas inculcaverit, ii tamen eorum vocibus non auſcultarunt.

Inſuper idem intentum Doctiſſimus Vir amplius firmare contendens ejuſdem Prophetæ verba adducit, quæ præallegata confirmare putat ex *Cap.* XI. *verſ.* 21. ubi poſtquam Dominus populum *in ſui gratiam reducturum* promittit, ac *lapideum cor ablaturum, carneumque inditurum, ut in viis ſuis ambulent, & jura divina obedienter ſervent, & efficiant, ut ſit eis in Deum, ii vero ei in populum;* addit *verſ.* 21. ſequent: *at illis quorum animus abibit intima deteſtabilia, & abominationes iſtorum: viam ſuam in capite ipſorum reponam.* Sic explicant præfati Doctores: *qui ſe dabunt in penitiſſimam idololatriam, & adhærebunt iſtis:* Optime quidem, quia in univerſali redemptione, ut expreſſe in priori ſcripto dixi, plurimi non ſolum ex gentibus, ſed etiam ex Judæis, iram Dei ſuſtinebunt, propter crimina, quæ ipſos divina illa gratia efficaci indignos reddidere: ſed quid hoc cum tota eccleſia, cum univerſo populo, cui talis gratia promittitur, ut in viis Dei ambulet, & obedienter divinæ legi pareat, ut non amplius ab eo avertatur: hoc promittit Dominus ſe facturum: hoc eſt, *corda circumcidere, lapideum auferre cor, & carneum*, id eſt molle, obediens, & morigerum, *indere*: hoc eſt: *faciam ut in viis meis ambuletis, & mandata mea ſervetis, & nunquam amplius à me recedatis:* atque *legem ponere in cordibus eorum, ne amplius prævaricentur*, ut antea fecerant: & ſimilia, quæ paſſim in omnibus Prophetis occurrunt; quibus non quomodocumque, ſed efficaciter ſe Deum facturum promittit, hominis malitiam evincens, extinguens, & ad ſummum bonum movens, ut effectus ab eo prædictus infallibiliter exequatur.

Quod ſi libertatem reſpicias, & ſic philoſophari liceat, ſicuti Judæi, ita omnes gentes, utpote liberæ, potuerunt de facto Evangelium non admittere: quod ſi fuiſſet, in nullis eſſet facta Chriſti redemptio, illeque fruſtra in mundum veniſſet. Suppoſitum eſt doctrina Doctiſſimi Viri, conſequens eſt verum, ſed impium. Libere quidem aſſentiebantur gentes; ſed de facto non poterant omnes non aſſentiri, plurimis efficaci gratia conceſſa.

Sed

Sed his addit Doctiſſ. Vir: me præveniſſe ſolutionem argumenti, quod ſtatim contra hanc doctrinam pullulabat, ideoque ſubjunxi: *Non quod Deus libero hominis arbitrio vim ſit illaturus; ſed quod ex affluentia gratiæ homo fere ſemper inclinabitur in bonum ut ſic finis imponatur peccato.* Sed contra hanc meam propoſitionem acerrime inſurgit VirDoctiſſimus, & idem quod fecerat argumentum contra liberi arbitrii læſionem nunc facit contra gratiam, quam dixi nulla vi illata libero arbitrio homines ad bonum infallibiliter perducere: Sic diſputans quia vel hac gratia poſita poteſt homo ei reſiſtens oppoſitum operari, vel non? Sed neceſſario acquieſcere? Si primum dixero, habet intentum: ſi ſecundum, jam amplius libere operari nequit; ſed neceſſario id ad quod per divinam gratiam cogitur.

Probatur gratia efficax, cum effectus infallibilitate ſalva voluntatis libertate, ex Christiana & Judaica orthodoxa doctrina.

Hoc argumento Doctiſſimus Vir non ſolum me, ſed totum Chriſtianiſmum oppugnat (ignoſcat mihi deprecor, ſi licentiori hoc loquendi modo utar) gratiam efficacem ad quam infallibiliter ſequitur effectus, ſervato libero arbitrio, nec admittit, ſed clare deſtruere conatur. Eam Chriſtiani Doctores *pignus, quod ſuo pretioſo ſanguine generis humani electis Chriſtus emit*, unanimes appellarunt: Noſtri vero, *omnipotentiæ divinæ, atque ejus infinitæ miſericordiæ, & amoris præcipuum effectum*: & merito, quia ſi, quamvis Deus efficaciter hominem aliquid efficere vellet, hominis voluntas ei reſiſtere de facto poſſet, utpote libera; divina fruſtraretur, & magis dependeret Dei voluntas ab humana, quam hæc à Deo: cum tamen optime dixerit magnus *Auguſtinus de correptione & gratia Cap.* XIV. *Magis habet Deus in manu ſua voluntates hominum, quam ipſi ſuas*: & ſacra pagina: *Cor regis in manu Dei.* Habet Deus ſummum imperium in omnes creaturas; quod abſolute verum non foret ſi hominis voluntas ab hoc imperio ſubſtraheretur, quia voluntas Dei efficax, ad hominis libitum fruſtrari contingeret. Poſſet quidem Iſraël, ſi Doctiſſimi Viri ſententia eſſet vera, ſua libertate utens nolle Ægyptum relinquere, & redemptioni reſiſtere: poſſet Cyrus populum non dimittere, ſua libertate utens contra Iſaiæ oraculum: poſſent Paulus, & Lucas peccare, ſiquidem erant liberi; & ſi peccare poterant, etiam poſſent homines fallere Spiritui ſancto libere reſiſtentes. Profecto omnium horum, & ſimilium eadem eſt ratio; ſi ſupponatur Deum hominis voluntatem ita efficaciter movere non poſſe, ut effectus infallibilis ſit, libero arbitrio omnino indemni. Sed non poterant Apoſtoli peccare, quia (ut dicunt doctores) erant jam in gratia confirmati, hoc eſt, efficaci gratia ad perſeverandum præventi: quicquid ſubtiliter latrent Sociniani contra Dei infinitam præſcientiam.

Quando enim Deus promittit ſe *purificaturum*, ſe *peccata omnia mundaturum*, ſe *circumciſurum cor hominis*, non quamlibet excitativam gratiam promittit, ſed efficacem, ad quam ſequatur effectus, ut Deus vult: & tunc facit, quod homo velit eo modo, & gratiæ gradu, quo ille ſcit hominem libere, ſed infallibiliter, voliturum. Sic explicuit Auguſtinus verba ex xxx. *Deuteronomii* à nobis allegata: *Circumcidet Dominus cor tuum:* dicens: *Hæc autem eſt evidens pollicitatio gratiæ: promittit enim ſe eſſe facturum, quod ſolet jubere ut fiat.*

Divina certe doctrina: Jubet Deus quod eum diligamus, quod legem ejus ſervemus: & quando ſuæ bonitati placet, id ipſum facit in nobis, efficace gratia fortiter ſuaviter ad ſe noſtrum velle attrahens. Sequebatur Pauli doctrinam, qui expreſſe ait: *Deus eſt qui format in nobis, & voluntatem, & actionem:* hinc Auguſtinus: *actiones ſunt noſtræ, ob liberum arbitrium quod eas efficit: Sunt etiam à Deo ob gratiam quæ facit, ut liberum noſtrum arbitrium eas producat.* & alibi: *à Deo factum eſt, ut velint, quod nolle potuiſſent.*

Fatemur quidem quod homo ſuapte natura poteſt libere peccare, & efficaciæ gratiæ reſiſtere; ſed hoc non obſtanti, quando Deus vult per ſuam miſericordiam, facit quod agat homo, id quod ipſe vult, eo modo quo vult, quin hæc infallibilitas divinæ operationis aliquomodo naturalem hominis deſtruat libertatem, per abditos, & inacceſſibiles modos, quibus Deus hanc infallibilem ſed liberam in homine mutationem operatur. Sic Auguſtinus, *lib.* I. *ad Simplic. Quæſt.* 2. *Non deficiebat Deo modus, quo mentem Eſaiæ ad credendum applicaret voluntatemque conjungeret,* Et *de correptione; & gratia: Deo volenti ſalvum facere, nullum humanum reſiſtit arbitrium.* Sic etiam in *enchiridio cap.* XCVIII. *Poteſt Deus voluntatem creatam, quando voluerit, ubi voluerit, & quomodo voluerit, immutare.* Eamdem doctrinam edocuit lib. *de gratia Chriſti contra Pelagium Cap.* XXIV. dicens: *Non lege atque doctrina inſonante forinſecus, ſed interna atque occulta mirabili, ac ineffabili poteſtate operatur Deus in cordibus hominum, non ſolum veras revelationes, ſed etiam bonas voluntates.* His enim poteſt liberum arbitrium repugnare, ſi velit, tamen non volet de facto; ſed infallibiliter aſſentietur: ideo *Eſter.* XIII. dicitur: *Non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati;* & Paulus *ad Romanos nono, Voluntati ejus quis reſiſtet?* Concludere oportet hoc negotium cum magno eodem Auguſtino, ſiquidem noſtros Theologos Doctiſſimus Vir parvi facere tenetur. Ait igitur ſapientiſſimus Doctor. *Deus mutat cor hominis dulcedine quadam cœleſti, quæ omnem ſuperat carnis delectationem, facitque quod homo ex una parte ſuam ſentiens mortalitatem, ſuum nihilum;*

&

& ex altera excellentiam, & æternitatem Dei, peccati delicias abominetur, per quas à bono incorruptibili ſeparatur: totam complacentiam in Deo inveniens, ad quem ſuaviter trahitur, & in quem infallibiliter fertur, ſe ipſo, per motum quemdam omnino liberum, omnino voluntarium, omnino amoroſum; adeo ut nulla major ipſi poſſet eſſe pœna, ac ſupplicium, quam à Deo ſeparari. Optime quidem & ſanctiſſime, quia licet liber ſit homo ut ſeparetur à Deo ſi velit, quomodo volet ſi (ut addit Auguſtinus) *quod enim amplius nos delectat, ſecundum id operemur neceſſe eſt.*

Cum hac vera, & orthodoxa doctrina, quæ in ſacra pagina quodammodo contrariari videntur, facile intelliguntur: *Convertimini ad me: Dominus converte nos ad te: Abjicite à vobis iniquitates veſtras: Deus eſt qui aufert iniquitates populi ſui: Agite opera digna pœnitentia: Domine tu facis in nobis opera noſtra: Facite vobis cor novum, & ſpiritum novum: Ego dabo in vobis ſpiritum novum, creabo in vobis cor novum. Juſtificamini: ego juſtificator veſter.* Hæc omnia conciliavit Auguſtinus, ut ſupra: actiones ſunt noſtræ propter liberum arbitrium, quod eas producit: ſunt etiam à Deo propter gratiam, quæ facit, quod liberum arbitrium eas producat: ideo dicebat Paulus, quod *merita noſtra opera Dei ſunt.*

Oppugnat etiam Doctiſſimus Vir Calvini ſententiam, qui gratiæ efficaci adeo abſolutam vim in hominis voluntatem concedit, ut jam non amplius reſiſtere, neque libere operari poſſit: quamobrem omnia merita prorſus negavit. Oppugnat etiam maxime Lutherum, qui eandem vim aſſerens valide ſuſtinet, quod hominis voluntas nullatenus cooperatur cum gratia, non magis quam ſi eſſet res inanimata. Videtur Doctiſſimus Vir ſentire cum Moliniſtis, qui liberum arbitrium gratiæ efficaci de facto reſiſtere poſſe cum autore ſuo Molina defendebant; ſed illo, & illis, à Romana eccleſia jam diu damnatis. Niſi forte Socinianis nomen dederit, qui Deo futurorum contingentium, præſertim, actus liberi hominis, ſcientiam denegarunt; ideo cum hæc Deus non præviderit, neque efficaciter, & infallibiliter determinabit: ſed non credo piiſſimum virum huic impietati aſſentiri velle. Noſtram & Chriſtianam pietatem abs dubio admittit: quod ſalva ſcilicet hominis libertate ejus voluntatem ita efficaciter Deus moveat, ut effectus, quem Deus vult, infallibiliter ſequatur. Et cum efficaciter voluerit populum ſuum tempore Meſſiæ redimere, quamvis populus liber eſſet ad parendum, certo, & infallibiliter redimendus erat; neque ejus liberum arbitrium de facto voluntati divinæ poſſet reſiſtere, ut in redemptione ex Ægypto non reſtitit, quantumvis liber ad reſiſtendum.

Contrariatur etiam Doctiſſimus Vir, doctrina, & ſinceritate venerando Epiſcopio, qui in ſuo theologico volumine quæſtionem inſtituit: An Chriſtus peccare poſſet? Ibique concludit: Chriſtum cum liberum haberet arbitrium, peccare poſſe ſi voluiſſet; ſed quod de facto nunquam velle poterat divina gratia efficace præventus, & ad bonum libere, ſed infallibiter, determinatus. Eſt igitur iſtius graviſſimi Doctoris ſententia, quod gratia efficax non tollit libertatem ad oppoſitum, quamvis effectus, ad quem determinat, indefectibilis ſit.

Tandem quærit Doctiſſimus Vir, in quo conſiſtat hæc gratia, quæ voluntatem ita determinat, ut contrarium de facto minime uſquam velle poſſit? Reſpondeo: me ingenue fateri iſtius divini ſecreti invincibilem ignorantiam: fortaſſe, & quamvis Angelus eſſem etiam ignoraſſem: Dicam ergo cum Auguſtino: quod *interna, atque occulta, mirabili poteſtate, movet Deus hominis voluntatem*: Sed talis eſt noſtri intellectus natura, ut etiam inacceſſibilia, comprehendere affectet. Scholaſtici Chriſtiani Doctores, quandam ſpiritualem qualitatem intellectui à Deo inditam, fortiter defendunt: pariter ac de lumine gloriæ, quo intellectus creatus elevatur ad videndum Deum, philoſophantur. Sed hæc ſubtilia ſunt, & fere in ſolis verbis ſiſtere putantur. Veſtri Doctores neſcio, quam contra Pontificios ſententiam tulerint. Noſtri vero Theologi majore cum ſinceritate hoc negotium tractarunt. Supponunt gratiam in genere eſſe, id quod Deus homini gratis, ex ſola ſua bonitate largitur, ad hoc vel illud bene operandum: quod conſiſtere poteſt, vel in doctrina, vel in externa perſuaſione, vel interna inſpiratione, vel aliis, quæ ad unum vel alterum noſtram voluntatem inclinare, atque movere queant. Hæc eadem gratia, quæ excitativa eſt, ſufficienter, non efficaciter determinans, cuique voluntas reſiſtere poteſt, quando Deo placet, eſt efficax: cujus efficacia omnino dependet à præſcientia Dei, qui certo ſcit, quibus mediis humana voluntas indefectibiliter movebitur ad volendum. Cum autem Deus hoc præſciverit, ea per ſuam miſericordiam media largitur, quibus liberum arbitrium infallibiliter, ad id quod Deus vult, moveatur: quippe Deus ignorare nequit quibus mediis voluntas indefectibiliter ad id determinabitur. Quod adhuc in hominibus experimur: qui prudentior fuerit media eliget ad alterius voluntatem movendam, quæ pro illo fine fuerint aptiora: minus errabit, quam imprudens; ſed poteſt aliquando falli, quia ſupra captum hominis eſt mediorum efficaciam præſcire reſpectu alterius hominis voluntatis: ſed cum Deus omniſcius ſit. quomodo in hac mediorum electione errorem committet? Hæc media in variis rebus conſiſtunt, quorum aliqua à Doctiſ-

ſimo

ſimo Viro referuntur. Peccavit David, & præſcivit Deus, Nathane Propheta, ea propoſita parabola, Davidem reprehendente, & de commiſſo crimine accuſante, quod infallibiliter futurum erat, ut David reſipiſceret, & toto corde diceret: peccavi Domino: illa fuit efficax Dei gratia, mittere Nathanem, ut Davidis peccatum iis verbis criminaretur; præter alia interiora, quæ nos non novimus: Eſſent abs dubio alia media, quibus Deus ſciebat Davidem minime auſcultaturum, quæ nunquam efficacia forent. Peccavit Manaſſes, & viderat Deus, quod neque doctrina, neque inſpirationes, neque Prophetarum admonitiones pro ejus voluntate ad pœnitentiam movenda, ſuffectura: Sed etiam præſciebat, quod ſi in captivitatem duceretur, & ferreis compedibus incarceraretur, certo ad Deum pœnitens, reverſurus erat: Hæc media per ſuam miſericordiam præſtitit, & ille oravit ad Dominum Deum ſuum, eumque exaudivit, & regno reſtituit. Aliis in morbis, aliis in reſtituta ſanitate, aliis in paupertate, aliis in divitiis, aliis per internas inſpirationas, per miracula, per alicujus exemplum, gratiæ efficacia conſiſtit; ſingulis, ut Deus prænovit, eſſe neceſſarium, ut infallibiliter ſequatur effectus, quem intendit: Sed hæc certo cognoſcere, ſupra captum hominis eſt, atque etiam angelorum.

Prolixe ſatis huic oppoſitioni reſpondi, quippe eſſentialiſſimum eſt noſtræ diſputationis punctum: & ex dictis liquet, quod ſi Deus promittit, ſe ſanctificaturum, emundaturum Iſraëlem, cordis malitiam divina gratia, in bonitatem mutaturum, ſpiritum ſanctum ſuper eum effuſurum, ut in viis ſemper ambulet, & vivat; ut non amplius ab eo recedat, & hoc propter gloriam nominis ſuis: *Non propter te, non propter te, Domus Iſraëlis; ſed propter nomen meum, quod prophanatis inter gentes*: quod hæc omnia erant non obſtantibus populi peccatis: quod tunc temporis filius Davidis futurus eſt Princeps in medio eorum, illeque ſemper eis in Deum: quod hoc videbunt, & plaudent omnes gentes: idque abſque aliaque conditione Dominus prædixit, certo & efficaciter eventurum, oportet vere, & realiter contingere, ne divini verbi efficacia fruſtretur.

Neque hoc ſolvitur dicendo: quod quia Chriſtum non receperunt aliter Judæis evenit, ac expectaverant: Hoc enim eſt quod diſputatur: an ſuum Meſſiam poſſit Iſraël non recipere, potius inhumaniter crucifigere? hoc probavi eſſe impoſſibile ſuppoſito præallegato decreto. Recurrit Doctiſſimus Vir ad liberum arbitrium: Sed ego urgeo quod hoc omnino indemni, & ſervato, Iſrael non poterit ſuum Meſſiam non admittere, quem libere, ſed infallibiliter recipiet: & tunc gratia efficax,

præter internas inſpirationes, & miracula, præcipue conſiſtet in ipſo redemptionis evidenti actu ex omnibus locis, & gentibus, cum Dei nomine in toto genere humano clare, & magnifice exaltato, cum omnium nationum ad verum divinum cultum, ſuaviſſima adductione, cum Hieroſolymorum, atque ſacratiſſimi templi erectione: non enim poterunt Judæi negare, quod evidenter videbunt: Sicuti neque patres negare poterant redemptionem ex Ægypto, neque tranſitum per ſiccum mare: pro quo non eſt ad propoſitum recipere, vel non recipere Meſſiam, quem ſi omnes gentes recepturæ ſunt, & eo medio ad veram, & puram Dei cognitionem, perduci, quomodo Iſraël non credere poterit? Erit enim ita evidens Meſſiæ regnum Iſraeli, & cæteris nationibus, ut in dubium vocare non poſſint, quamquam in principio improbos, & Deo inimicos potentiſſime coërceat, & de medio tollat. Neque erit tunc magna virtus Meſſiam agnoſcere, & credere, eique ut regi obedire: quippe, & gratiæ efficacia, & redemptio evidenter effecta, ad contrarium populum, & cæteras nationes, ferri non patientur. Neque Deus aliquando ſub dubio poſuit, quod Meſſias eſſet recipiendus, ſicuti neque quod redemptio Iſraëlis à fide in eum aliquomodo dependeret, aut quod ejus ſalus à Meſſia dependeret, aut in eo conſiſteret. Ideo Iſraël Evangelio, quod oppoſitum docet, fidem nunquam præſtitit. Et hoc eſt quod in noſtris Quæſitis petebamus: an hoc clare probari poſſet ex Vetere Teſtam. ut Chriſtiani nunc credunt?

Num. V.

Quod ritualia non erant præciſe ut Iſraël ab aliis populis ſeparāretur. Neque Lex neque populus propter Meſſiam, ſed hic propter populum; ut ei inſerviret.

Dixeram, quod ſi Prophetiæ de hac præſenti captivitate nunquam intelligantur, ejus etiam nunquam Deus mentionem feciſſet, maxime de Babylonica breviſſimo tempore duratura.

Reſpondet Doctiſſimus Vir, quod omnia quæ ante Chriſti adventum prædicta fuere, unice ad Meſſiam dirigebantur, in quo ſuum complementum habitura erant: ideo Abrahamo in ſuo ſemine omnium gentium benedictionem promiſit, per quod Meſſias myſtice intelligitur. Quod circumciſio ideo præſcripta, ut ab eo tempore populus ille ab aliis ſepararetur uſque ad

ad Meſſiam, neque cum aliis commiſceretur: in quem eundem finem totam poſtea per Moſem Legem imperavit; ut ſemper per circumciſionem promiſſi illius Meſſiæ memores eſſent: ſicuti per aliorum ritualium obſervantiam, aliarum nationum ritibus plane diverſam, imo contrariam, & ſic populus ille ſic ſeparatus conſiſteret, ut quando Meſſias naſceretur liquido conſtaret, ex eodem populo, cui fuerat promiſſus, enatum fuiſſe: itaque & Lex, & populus non niſi propter Meſſiam, à Deo fuere ſtabilita, & conſtituta.

Hæc eſt Doctiſſimi Viri reſponſionis ſumma, quam quaſi præludium ad directam ſolutionem appoſuit, quamque etiam per ſuas partes, ſcrutari neceſſe eſt: Primo, quod illud: *in tuo ſemine* &c. intelligatur myſtice de Meſſia, non diſputabimus, dummodo, ut facit, nobis concedit, quod ea intelligentia eſt myſtica, id eſt, Chriſtiana: & quod ſecundum literam Abrahami carnalis poſteritas ibi intelligitur, videlicet Iſraël. Concedimus etiam quod Deus per circumciſionem, poſtea per Legem Iſraëlem à cæteris nationibus ſeparari voluit. Sed pariter negamus, quod circumciſio, & Lex divina, non ob alium finem à Deo fuerint inſtitutæ, niſi ut Iſraël ab aliis populis ſepararetur: pro oppoſito ſtat tota ſacra pagina.

Primo quia circumciſio vel fœdus eſt, vel ſignum fœderis, quod Dominus pepigit cum Abrahamo; quod in eo præciſe conſiſtebat; perpetuo ſe futurum eſſe ei, & ſeminis ejus in Deum: quod innumerabiliter multiplicandum erat; hoc eſt, nunquam Deum Abrahami ſemen deſerturum, aut abjecturum; ſed ſpeciali paterna providentia id gubernaturum, ut per tot ſecula fecit, & etiam nunc miraculoſe facit. Non ut à gentibus ſepararetur, ſed ut veram, in verum Deum, fidem habere, ſigno illo ab ipſo præſcripto, proteſtaretur: Sicuti Chriſtiani Cœnam Chriſti celebrant, & veſcuntur, non ut ab aliis populis ſegregentur; ſed ut ſuæ fidei proteſtationem efficiant. Verum quidem eſt, quod per hoc ſignum etiam ſeparabatur Iſraël à gentibus; ſed non erat præcipuus finis ipſa ſeparatio, ſed fidei in verum Deum ſignum ex initio pacto ſignificativum. In quo fœdere de Meſſia venturo nec verbum reperitur; niſi myſtica ibi diſquirantur, quæ niſi quis Chriſtianus jam fuerit admittere nequit.

Et quod Doctiſſimus Vir ait, ut ſemper in circumciſione promiſſi Meſſiæ memores eſſent; eſſet quidem probabile ſi antiqui Judæi, vel præſentes in actu circumciſionis aliquam de Meſſia mentionem feciſſent, cum tamen illis talis mentio, nec in mentem venerit, circumciſionis ratione: Negatur ergo, quouſque probetur circumciſionem in ordine ad Meſſiam fuiſſe à Deo inſtitutam. Negatur etiam, quod Iſraëlitæ indelebile id

ſignum geſtaverint ut eo ab gentibus ſepararentur, ſed ut fœdus cum Deo initum perpetuo ſervarent: *Sic erit fœdus meum in carne veſtra in fœdus perpetuum*: Nec ſufficeret credere in Deum Abrahami, ſi fœdus id viſibile irritum feciſſent: *abſcindetur anima ejus ex populis ſuis.* Hoc ita clare, & aperte dicit Deus, ut in alios ſenſus detorqueri non patiatur. Eſt etiam verum, quod præter hanc externam circumciſionem, eſt alia interna, ſcilicet, cordis, quæ ſi defecerit, illa minime ſufficit ad ſalutem: pariter neque cordis circumciſio dari poteſt, abſque externa, quæ ſtabilitum fuit à Deo illius internæ circumciſionis ſœdere perpetuo. Idem fatebitur Doctiſſimus Vir in ſua religione: an erit fidelis Chriſtianus, qui veram fidem ſe habere glorietur; tamen externis à Chriſto præſcriptis repugnaverit? Qui baptizari nollet, neque Cœnam aſſumere? Hæc incompatibilia ſunt, in Chriſtum credere, eum amare, & ſuis præceptis non obedire: eodem prorſus modo de circumciſione liceat diſcurrere. Inſuper neque Chriſtiani Cœnam capiunt, & baptiſantur, ut ab aliis ſeparentur; ſic neque Judæi per circumciſionem, quamvis utrique per hæc etiam ab aliis populis differant, & ſegregentur.

Quod addit Doctiſſimus Vir de Lege Moſis, quæ tota dirigebatur in Meſſiam, atque populus ea directione conſervabatur, quouſque ex ipſo Meſſias naſceretur; ſatis Chriſtiane dicitur, ſed id nunquam probari poteſt ex Vetere Teſtamento: quia licet ſæpe Deus dixerit; *hæc ſacite, & eritis ſeparati ab omnibus populis*, non ſignificat quod hic erat unicus, vel præcipuus Legis ſcopus: Verum eſt quod iis ritibus ſeparabantur Iſraëlitæ, ſed ut quid ſeparabantur ne cum aliis nationibus confunderentur? Non certe propter ipſammet ſeparationem, quæ ſublimiorem finem reſpiciebat, ſcilicet *ut eſſet Deō in populum, & Deus ei in Deum*; *ut ſanctus eſſet Domino Deo ſuo: Deut. cap.* VIII. *verſ.* 18. *cap.* IX. *verſ.* 5. *cap.* X. *verſ.* 15. ut fœdus cum Abrahamo initum perpetuum foret: ut illud exequerentur mandatum, *Sancti eſtote quia ſanctus eſt Dominus Deus veſter*: quia Lex Domini immaculata, convertens animam, illuminans oculos: non igitur dumtaxat ut ſepararentur à gentibus, ſed ut Deum verum crederent, eum colerent, ipſique inſervirent, & ſoli adhærerent; talem quidem ea ſeparatio finem habebat. Profecto quod ille populus ſeparatus viveret ab omnibus aliis fruſtra Dominus tot præceptis, & ritibus eum oneraverit, pauca ſufficerent, ſicuti à tempore Abrahami, uſque ad exitum ex Ægypto ſola circumciſione ſeparabatur. Sicuti etiam Mahometani, qui per undecim ſecula, duobns, vel tribus præceptis ab omnibus aliis nationibus ſegregantur, neque eis aliquando commiſcentur: Sic poſſet Iſraël paucis, ab aliis populis differre,

differre, & ſeperatus ſervari. Non igitur ea omnia pro tali fine neceſſaria putantur: & ſi tot non neceſſaria; ergo fruſtra adhibita, niſi ſublimiorem finem habuiſſent, qui in Lege frequentiſſime repetitur abſque aliqua Meſſiæ facta mentione.

Addit Doctiſſ. Vir, quod ideo populus à Deo ſervabatur, ut poſtea ex eodem Meſſiam enatum homines ſcirent. Sed ego crederem; quod Rex eſt propter populum, non tamen populus propter Regem; ita neque Iſraël fuit à Deo ſeparatus propter futurum Meſſiam, ſed Meſſias fuit promiſſus propter populum; nunquam de eo fuit mentio facta in tota Lege, quia Lex non erat in ordine ad Meſſiam: de eo poſtea loquuti Prophetæ, non ut de fine legis, ſeu populi, ſed ut de circumſtantia redemptionis ex captivitate quam paſſurus erat, propter iniquitates ſuas, & nunquam alibi facta ejus mentione; quia ſi populus Legem Dei ſervaviſſet, ut à Domino fuerat admonitus, neque captivitatem, neque ruinam pateretur, & ſumma cum felicitate in patria viveret; Quare neque Meſſias promitteretur, neque eſſet neceſſarius, ideo tunc dumtaxat promiſſus cum ſuppoſita captivitate redemptio ex ea prædicebatur, omnino contraria iis, quæ Judæi in hoc ſtatu patiuntur. Sunt extorres ex patria, promittittit Deus quod revertentur; ſunt ſparſi, promittit quod congregabuntur ex omnibus locis; carent ſancta civitate, templo, & ſacrificiis; promittit quod hæc reſtituentur; ſunt ſub extraneis dominis, & regibus; promittit quod habebunt regem proprium, eumque filium Davidis, non quidem perverſum, ut fere omnes Iſraëlis reges fuere, ſed ſanctiſſimum, juſtiſſimum, ut fuit David. Ecce nulla alia mentio facta de Rege Meſſia, niſi ut circumſtantia quadam, fortaſſe præcipua, redemptionis Iſraëliticæ, ideoque ut Deo, & populo in ſuo miniſterio inſerviat, non ut finis legis, vel populi, ut Doctiſſimus Vir juxta Chriſtianum dogma prætendit.

Iſtis poſitis directe reſpondet Doctiſſimus Vir meæ propoſitioni, dicens, quod omnes Prophetiæ fuerunt uſque ad Meſſiam, non ultra, quod eo advento jam Iſraël non erat populus Deo ſeparatus, potius cum aliis gentibus in Chriſto commiſceri erat divina voluntas, diſrupto pariete legalium, quibus ab ipſis diu fuerat ſeparatus: ideo de Iſraële poſt adventum Meſſiam, non amplius Prophetæ locuti fuerant; Iſraëlis, & totius humani generis regimine, Chriſto concredito, qui in omnibus æque regnaturus erat, ut unico populo, & ſi quid prædicendum erat, Novi Teſtamenti Prophetis à Deo commiſſum fuit.

Hæc omnia ſatis Chriſtiane dicta ſunt, ſed probatu impoſſibilia. Quod Prophetæ non ea quæ poſt adventum Meſſiam, eventura prædixerint, non admittimus: quia omnes temporales, & ſpirituales felicitates, quibus Iſraël perpetuo fruiturus Quod Prophetæ locuti fuerunt de

 poſt

Iſraële etiam poſt redemptionem: quod in hac captivitate hæc natio eſt etiam Deo chara omnes Doctores Chriſtiani fatentur, in cunctis ſectis.

poſt actam redemptionem, clare, & dilucide, omnes Prophetæ prænuntiarunt. Quod omnes populi Iſraël aggregabuntur, & venient de menſe, in menſem, de anno, in annum adoratum Deum Jacob Hieroſolymam, aperte prædixere. De glorioſo, & ſancto Iſraëlis tunc temporis ſtatu quanta legimus in omnibus Prophetis? Et quomodo credi poteſt, quod illud perpetuum fœdus cum Patribus initum; quod ſemper futurus erat ſuo ſemini in Deum, & illud Deo in populum, circumciſionis ſanguine hucuſque confirmatum, Dominus irritum fecerit, ut jam non amplius ſit Iſraël populus dilectus, ſed gentium fortunam ſequatur; nulla pro ſui conſervatione, & ſalute ſpeciali habita providentia, quam perpetuam tot encomiis, & toties promiſerat, ſuis peccatis minime huic promiſſioni obſtantibus. Sententia Doctiſſimi Viri in verbis implicari videtur: quia cum toto Chriſtianiſmo ſuſtinet, quod Iſraël diſperſus ſubſtitit per totam terram, inter omnes populos iram Dei ſuſtinens, propter Meſſiæ necem, & propriam in eum infidelitatem: quod ſi verum ſupponatur, ut aſſeritur: inde evidenter ſequitur, quod adhuc eſt peculiaris Dei populus, & à cæteris per Legem ſeparatus, ut antea fuerat: Siquidem adhuc ſpecialiter à Deo punitur, & miraculoſe conſervatur inter gentes, ut tandem divinæ gratiæ reſtituatur: quod utrumque omnes Chriſtiani fatentur: quare igitur de hac futura punitione non loquerentur, cum tam diuturna eſſet, & per tot ſecula duratura?

Quod non propter infidelitatem in Chriſtum nunc puniuntur Judæi.

Reſpondebitur forſan, quod propter infidelitatem in Chriſtum, non eſt amplius populus Dei, & tamen propter hoc crimen hac dira captivitate punitur. Sed ego quærerem, quare cæteræ omnes nationes, quæ nunquam Chriſto nomen dedere; & quæ dederant, & poſtea ab ejus fide receſſerunt, Mahometiſmum amplectentes, ut magna pars Africæ, Aſiæ, & Europæ, quæ Chriſtianiſſimæ fuerunt, & ab ea fide penitus defecerunt, à Deo non captivantur, non diſperguntur, non in abominationem habentur, ut populus Iſraëliticus? Potius ſua ſervant imperia, ſuam celſitudinem, & potentiam, Chriſtianorum provintias, integraque regna ſubjicientes, atque innumeros Chriſtianos duriſſimo captivitatis jugo affligentes: in quibus regionibus Judæi parum minus, quam omnimoda libertate gaudent. Omnes iſtæ gentes in eadem perſeverant infidelitate, Chriſtiano nomini maxime infenſæ, pluſquam Judæi: quare iſti propter id crimen perpetuo puniuntur, ſunt in opprobrium, in abominationem omnibus gentibus: illis nullam, nec minimam punitionem ſuſtinentibus? An quia omnes iſti populi ſaniorem, & Deo magis gratam doctrinam obſervant quam Judæi? Non credo Doctiſſimum Virum hoc reſponſurum; cum aliæ gentes, vel in Paganiſmo idololatrico hæreant,

reant, vel Mahometiſmum fuerint amplexæ, quæ cum divina Lege comparari nec debent, nec poſſunt. Fortaſſe quia Judæi Meſſiam occiderunt? Hoc vulgo, ſed fruſtra aſſeritur, quia nec totus Iſraël qui tunc vivebat, Chriſtum crucifigendum tradidit; ſed illius temporis Judices, & aliqui ex iis qui Hieroſolymæ habitabant: neque idem eſt in eum non credere, ac ipſum crucifigere: non crediderunt, qui per diverſas regiones diſperſi diſtabant, quia quam putabant falſam doctrinam, divinæ Legi præponere non æquum exiſtimarunt. Poſteri vero uſque in præſens, adeo abeſt, ut tali crucifixioni aſſentiantur, ut neque eam certo crediderint, cum nullam ejus eventus authenticam notitiam habuerint: ſciunt tamen ex Joſepho, & noſtris Antiquis, quod eo corrupto tempore, labente jam Republica, aliqui ſeductores, & falſi Prophetæ qui populum commovebant, fuerunt à Romanis variis ſuppliciis interfecti, quorum ſequaces profugi per Samariam, Idumeam & alias regiones, vagabantur: Sed nominatim de Chriſti morte, certam huc uſque notitiam non habuere; quare juſta fuerit, vel injuſta illius mors penitus ignorant; ideoque in eam nec conſentire poſſunt, nec diſſentire: Atque hoc judicium ad Iſraëliticum populum, ut jacet, pertinere, nemo crederet.

Ratio evidens qua convincitur, quod non propter infidelitatem Judæi captivitatis ærumnas patiuntur.

Et ut evidenter pateat Doctiſſimo Viro quod non ob hoc peccatum Iſraël non eſt amplius populus Dei, nec pluſquam alii infideles punitus, aliqua adducam, de quibus (ut credo) dubitare non poterit. Omnes Iſraëlitæ donec divinam Legem obſervant, & ejuſdem populi partem conſtituunt, captivitati, & ad eam ſecutis ærumnis, ſunt ſemper obnoxii: hoc per ſe notum eſt: Sed omnes Iſraëlitæ, qui divinam Moſis Legem deſerunt, eamque ut apoſtatæ abjurant, quamcumque, quamvis falſam ſectam amplectantur, liberi à captivitate Iſraëlitica evadunt, nullis poſtea Judæorum calamitatibus obnoxii: ſecundum ſuam fortunam divitias, authoritatem, & dignitates aſſequuntur: quorum poſteri Judaicæ infelicitatis, & laborum non ſunt amplius particeps; ſed ut ſors dederit, ſicuti cæteræ gentes, liberè vitam degunt: Hoc adeo certum eſt, ut nulla egeat probatione. In Turcarum ditione, qui Judæi patriam religionem, pro Mahometica ſecta abnegarunt eadem libertate ipſi, & poſteri, ac Turcæ, fruuntur, & ſui ſtirpis memoria adeo deliteſcit, ut inimici jurati Judæis ſint. Idem in tota Africa, præſertim in regno Fecenſi, tota Synagoga præter eos qui martyrium perferre maluerunt, Mahometiſmum amplexa fuit; quorum Judæorum poſteritas, ſatis numeroſa, populo non modo inimici, ſed crudeliſſimi carnifices ſunt, Levitarum, & Coanim cognomina adhuc ferentes. In Hiſpania qui Judaiſmum abnegarunt, & eorum poſteritas, ſecuriſſimam,

mam, non laborioſam, ut Iſrael, vitam degunt: Sunt quidem Principes, Duces, Comites, Marchiones, Inquiſitores, Clerici, Canonici, Monachi, & Moniales, & omnes diri Judæorum perſecutores. Hoc Clar. Dominus ſatis novit de Paulo Burgenſi: Primo in civitate Burgi inſigni Rabbino: poſtea clerico Epiſcopo Carthaginenſi: poſt ejuſdem Burgi Archiepiſcopo; tandem Patriarcha de Aquileya: Rege Hiſpaniæ mortuo, totius regni unico Gubernatore. Ex ejus prole unus filius Epiſcopus Segovienſis, alter Archiepiſcopus Compoſtellanus, alter qui patrem in Archiepiſcopatu ſucceſſit: major natu Princeps, qui Marchio de Sancta Maria cognominatur. Quid de Nicolao de Lyra, de Senenſi, & aliis qui à religione paſſim deficiunt? & quamvis plurimi neque Chriſtiani ſint, ſed vere Athei, ad ſummas dignitates evehuntur, captivitate Judaica non amplius in ſuam, aut poſterorum mentem, revocata. Ex quibus hæc concluſio evidenter deducitur, quod Judæi nullam captivitatem patiuntur, niſi in quantum Populum Iſraeliticum per divinæ Legis obſervantiam conſtituunt, à qua ſi defecerint, nec velint inter Iſraelitas amplius numerari, nullam captivitatem, nullos ejuſdem Populi labores, periclitantur: ſive Mahometani fiant, ſive Pagani, ſive idololatræ Papiſtæ, ſive omnino fuerint Athei: Ergo ut peculiaris populus à Deo adhuc habetur, & ſpeciali providentia ab eo affligitur, & ut affligat, & poſtea redimat, divinitus conſervat, & ſeparatum ab omnibus ſubſiſtere vult: quia ſi commiſceretur, non eſſet amplius Iſrael, quem poſt captivitatem ad ſe reduceret. Neque credibile eſt aut Chriſtiana pietate dignum, aſſerere: quod Iſraelitæ, dummodo divinam Legem relinquentes, quaſvis falſas ſectas admittant, non erunt ita exoſi, ut captivitatis ærumnas pati debeant, ſed quod ſaltem in hac vita feliciter degent, pro alia futura tota punitione ſervata, ut Mahometanis, & cæteris: Sed ſi divinam Legem obſervaverint, ſicque ſint adhuc Iſraelitæ, utpote deterioris conditionis, in hac, & in altera vita pœnas luent. Quod ſi hoc affirmari non poteſt, ſequitur, quod propter rationem, quam nos credimus, Iſrael ut peculiaris Dei populus hanc captivitatem patitur, & à Deo conſervatur, ut patiatur, & ſecundum veſtram ſententiam, ut reſipiſcat, Chriſto fidem præſtando: & ſecundum noſtram, ut per rectam Legis obſervantiam, & condignam pœnitentiam ad Dominum Deum ſuum convertatur, ut & ejus miſereatur, & in priſtinam, & majorem peefectionem ſuam eccleſiam perducat, toto genere humano à falſis ſectis, & cultibus, omnino averſo; & ad veri unius Dei puram cognitionem, & adorationem feliciter converſo.

Hæc omnia prolixe ſcripſi, contra Doct. Viri propoſitionem; quod Deus Dominus noſter ita nos abjecit ab adventu Meſſiæ, ut

ut non amplius ſimus ejus populus, bonus, vel improbus, & quod tota illa ſpecialis providentia Patribus promiſſa, & per tot ſecula executa, ſicuti & Prophetarum prædictiones, non ultra Chriſti adventum reſpiciebant, præſentis & infidelitatis (ut creditis) & captivitatis (ut patimur) nulla adhibita præmonitione, neque poſtea ſaltem pro punitione erga Iſraëlem, ut ſuum peculiarem populum, particulari adhibita providentia; quam nullum ex Doctoribus Chriſtianis negaſſe, legi: neque Paulus negavit, potius aperte concedit: Et Doct. Vir infra clare fatetur. Unde non recte dici videtur, quod poſt Chriſti adventum, jam Iſraël non eſt populus Dei: Eſt quidem, licet propter commiſſa peccata criminalis; aut ut creditis, per infidelitatem punitus, & à Deo ſpecialiter flagellatus: quæ punitionis providentia circa alias nationes Chriſto infideles à Deo non exercetur; Sed in ſolo Iſraële, ut populo præ omnibus ſibi dilecto, & pro ſublimiore felicitate miraculoſe ſervato: Sic dixit Deus quando filios Aaronis in Sanctuario occidit: *Et in mihi proximioribus ſanctificabor.*

Coacti Doctores Chriſtiani textu *Deuteron.* de præſenti Captivitate non intelligendum recentiſſime opinantur, non alia reſtabat, profugiendo via.

Sed cum verba ea Deuteronomii, & omnium Prophetarum prædictiones, de cauſa iſtius Captivitatis, & futuræ redemptionis clare loquantur, de Babylonica aliqui, præſertim ex recentioribus, intelligenda contendunt: hac præſenti nunquam in Veteri Teſtamento prædicta: quod inconveniens, ut vitaretur, Iſraëlem non eſſe amplius populum Dei, aſſerere coguntur, neque de eo poſt Meſſiam aliqua prædicta fuiſſe, omnino derelicto. Sed dictu mirabile eſt: quod omnia, quæ Deus de futura captivitate populi prænuntiavit, cum omnibus circumſtantiis, abſque figuris, ſine hyperbole, in præſenti per tot ſecula experiamur: quod ante Chriſtum per totum id tempus fuerit Iſraël per divinam Legem ab omnibus populis ſeparatus: quia eo medio, (ut ait Doct. Vir) Deo placuit uti, ut ſeparatus conſiſteret uſque ad Meſſiæ adventum; & quod poſt Chriſtum per idem prorſus medium, nempe divinam Legem, Iſraël inter omnes gentes diſperſus ſeparatus exiſtat: adeo ut Lege derelicta ſtatim Judæi gentibus commiſceantur: quod Deus tali medio pro ea ſeparatione uſus fuerit uſque ad Meſſiam, quo eodem populus maneret poſt etiam ſeparatus; credibile non eſt de infinita præſcientia: cum non niſi ratione Legis, qua Deus eum ſeparavit, Iſraël veſtrum Meſſiam non receperit, & propter eandem, nec nunc eum recipiat, aut cum aliis populis commiſceri audeat. Et cum Deus dixerit ſe Iſraëlem perpetuo ſervaturum, & hoc fieri non poſſet, niſi Legem obſervando, & cum nunc per eandem in eſſe populi ſeparati conſervetur: Signum evidens eſt, quod Deus per eam adhuc ſeparari vult, quouſque reſipiſcat, ut ſæpe prædixit. De quo ſtatu nunquam fuiſſet admonitus, ſi Prophetiæ ad eum nunquam pervenerunt.

Addit,

Quod neque Iſrael, nec gentes coaluerunt in unum populum quamvis aliquæ ex gentibus Chriſtianam doctrinam amplectantur.

Addit, quod voluit Deus, ut Iſraël, & omnes populi in unum ſub Chriſto coaleſcerent, tempore Redemptionis. Et nos idem expectamus, & futurum credimus, quod tempore Meſſiæ omnes populi cum Iſraële coaleſcent, Deum pure agnoſcentes, & ei libere inſervientes. Sed quod hoc jam veſtro Meſſia advento contigerit, nequaquam videmus, neque videtis. Cum major pars hominum nec vobiſcum, neque cum Iſraële, in unum populum coaleſcat: potius tota Africa, tota Aſia, magna Europæ pars, tota America, veſtram nec noſtram fidem admiſerint, & Chriſtianiſmo ſint prorſus infenſæ: quare nec ſolus Iſraël cum gentibus per Evangelium, in unum populum non coaluit; ſed neque cæteræ gentes, cum Chriſtianiſmo præter paucas, eaſque in mille ſectas diviſas, quæ eidem fidei, in plurimis, maxime contrariantur! & à multis ſeculis parum ultra religionis initium, quæ ſit vera Chriſti eccleſia penitus ignoretur.

Sed hæc adhuc ſuo tempore complenda, expedit expectare, communiter reſpondetur, ſiquidem non omnia ſtatim fieri debebant; ſed ſuis temporibus ſingula; quantumvis nimis tardare videantur: Mille anni ante oculos Dei, ſicuti dies heſterna, quæ præteriit, ut de Chriſti reditu citabant Apoſtoli; ſic nos etiam dicimus de noſtra futura redemptione, quando adverſarii valide urgent, & nobis illudunt, quod diu, & per tot ſecula fruſtra Meſſiam expectamus. Verum majori cum fundamento Prophetiarum complementi ſpem habemus: quippe nos credimus, quod quando Deus, quod promiſit efficax remedium Iſraëli, & toti generi humano, largiri dignetur, ſtatim, ut ab omniſcio, & potentiſſimo medico, & Iſraël, & totum genus humanum, perfectiſſimam ſanitatem conſequentur, ut non amplius curari deſiderent: hoc quidem ſatis rationale eſt, donec remedium non fuerit applicitum: Sed jam ab omnipotente, & ſumme ſapiente medico, efficaciſſimo circiter à duobus mille annis remedio adhibito; in Iſraële, & fere omnibus hominibus, eundem morbum perſeverare, & promiſſa nullatenus adimpleri, mundo eiſdem tenebris obvoluto, integram ſalutem, à plurimis, & per plurima ſecula expectari, non ita rationi congruum apparet.

Quod adimplendorum ſpes, majori cum fundamento eſt in Iſraele quam in eccleſia Chriſtiana.

Proſequitur Doctiſſimus Vir: Et hunc ſuum populum Meſſiæ regendum tradidit. Prædicunt ergo Prophetæ quanta populo felicitas ſit eventura per Meſſiam: quia omnibus facultas largitur eam conſequendi: hoc ſub ea conditione, quod populus velit Meſſiæ monitis auſcultare.

Hæc eſt doctrina Chriſtiana, quæ omnino dependet à fide in Evangelium; ſed ex V. Veſt. nunquam probabilis, cum ex eo contrarium evidenter conſtet, ſi abſque præjudicio univerſim legatur,

legatur, & ſenſus literæ ad alios, qui ibi non ſunt ſenſus, non extorqueatur. Quale futurum eſſet regnum Meſſiæ in Iſraele, clare prædictum, non ſemel, ſed quoties de Meſſia oratio fuit inſtituta: & quod tale terrenum ab Iſraele debebat expectari, ut nos hodie expectamus, Doct. Vir fatetur: ideo quando venit quibuſcumque muneribus, ut creditis, inſtructum, eum eſſe ſuum regem non crediderunt, cum eum aliquo modo regnare, non vidiſſent: & poſtea nullum ſui regni modum adhuc videant: cum omnes Prophetæ dixerint, quod erit Princeps in medio noſtri: & quod ex omnibus noſtri exilii partibus, quæremus Adonai, & Regem noſtrum Meſſiam. Sed neque Deum, neque Meſſiam quæſivimus, quando venit (ut ſemper aſſeritis) ſed Meſſiam rejecimus, & ſimul Deum, ne amplius foret nobis in Deum, ut promiſerat pacto ſempiterno: non ergo illi Meſſiæ ſuum populum regendum tradidit.

Quod id nobis evenerit per noſtram malitiam, & abominabilem repugnantiam, jam ſupra late probavi, id eſſe impoſſibile ſuppoſita Dei efficace voluntate populum poſt captivitatem ſalvandi, & ad veram reſipiſcentiam efficaciter movendi: quod ſe facturum ita frequenter promiſit, ut ſuperfluum ſit ſapienti Viro, & in Sacra Scriptura exercitato, varia loca referre: totam quidem Sacram paginam deſcribere oporteret. *Id Dominus ſe facturum promiſit, quod jubet ut faciamus;* dicebat Auguſtinus ad textum *Deuteron. circumcidam cor tuum, & ſeminis tui & ſpiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis, & habitabitis in terra, quam dedi Patribus veſtris, & eritis mihi in Populum, & ego ero vobis in Deum in æternum.* Promittit ergo Deus tempore redemptionis, peccatis prolixa captivitate jam expurgatis, populum, in ſua fide per tot ſecula contra omnium gentium impetum conſtantem, divino ſuo ſpiritu mundaturum, ejus peccata penitus oblitum: & hoc propter ſuam gloriam. *Non propter vos, non propter vos, Domus Iſraëlis; ſed propter nomen meum, quod profanatis inter gentes.* Et non dicit, quod *Populus in præceptis ſuis ambulabit;* ſed, *quod ipſe faciet, quod ambulet*, hoc eſt, gratia efficace eum movere, ut judicia ſua ſanctiſſime cuſtodiat: ad quam ſanctitatem ſequetur terræ, quam dederat Patribus, perpetua poſſeſſio, quod erit infallibile ſignum conſequutæ gratiæ: ideo *erit ei in Deum, ii vero Deo in populum*, quod perpetuum fœdus cum Patribus pepigerat. Sociniani doctores eandem Doct. Viri explicationem amplectuntur, auxilio efficace prorſus negato, cum Deus contingentia non prænoverit. Adhuc introitum Iſraelis in eccleſiam, quem Paulus vaticinatur, ſub conditione admittunt, quod populus velit, ſed quod poterit de facto non velle utpote liber.

In quorum ſententia Prophetia nil eſt præter prudentem Dei conjecturam. Quæ doctrina impia cenſeri debet. In his labyrinthis implicantur, ut verbi Dei vim poſſint effugere.

Ex his clare liquet, quod illa conditionalis, (*ſi populus voluerit*) eſt frivola quamtumvis diuturna evaſio, quippe toti Sacræ Scripturæ ſeriëi evidenter contrariatur. Et Doctiſſimus Vir nullum aliud inconveniens contra hanc doctrinam concepiſſe videtur, ut hoc infallibiliter fieri non debeat, aut poſſit, quam quod Deus libero hominis arbitrio vim eſſet illaturus, ſi talem gratiam largiretur, cui Iſraël non poſſet de facto reſiſtere, ſed infallibiliter juxta voluntatem Dei operari. Sed cum huic inconvenienti jam ſupra ex omnium Theologorum conſenſu prolixe ſatisfecerim; nil inſuper obſtat quin, quod omnia à Prophetis pro Iſraële ſalvando, tempore Meſſiæ, prædicta fuere, literaliter udimplenda intelligantur: ex quibus certo infertur, quod Iſraël non poterat ſuæ redemptioni reſiſtere ab ipſo Deo jam ſanctificatus, & ab omnibus peccati ſordibus emundatus. Et Doctiſſimus Vir tenetur ad communem Doctorum ſententiam recurrere; quod omnia ſpiritualiter in ſpirituali Iſraële fuere completa: cui non minus reclamat tota Sacra litera, quæ de Iſraële vera & carnali Patriarcharum progenie, quæ à Deo fuerat inter gentes abjecta, adeo expreſſe loquitur, ut nunquam Judæi aliter intelligere poſſint, nec antea deberent, ut ait Doctiſſimus Vir. Ergo hucuſque ſuum populum Meſſiæ regendum non tradidit.

Num. VI.

Quod nil intererat Evangelium primo Iſraëli annuntiari, ſed pro eo credendo gratiam conferre.

QUod attinet ad id quod dixit: quod dedit Deus Iſraëli facultatem eam felicitatem conſequendi per Meſſiam: certe hic non fuiſſet chariſſimo populo peculiaris favor, aut gratia præ cæteris nationibus, quibus etiam largitus fuit facultatem eam felicitatem conſequendi ſi velint, abſque tot promiſſionibus, & admirabilibus encomiis in Lege, & Prophetis præſcriptis. Quod vero ſæpe repetitur, Evangelium fuiſſe primo enuntiatum Judæis, non privilegium aliquod fuit, parum quidem intererat prius, vel poſterius enuntiari: totum negotium conſiſtebat in gratia ad credendum, quam efficaciſſimam Deus Iſraëli promiſerat; ſed non dedit, potius, ut creditis, gentibus Græcis, & Romanis, quæ, ut frequenter ait **Paulus**, hanc gratiam copioſiſſime recepere, non autem Judæi.

Deus

Deus dixerat quod tempore redemptionis facturus erat prodigia, & miracula, quibus in Ægypto, & deſerto, patrata, oblivioni traderentur; & hoc, in omnibus locis tuæ captivitatis, ut ſis in ipſis pro fama, & honore. Si hæc aut ſimilia feciſſent Apoſtoli in omnibus regionibus, quibus Judæis Evangelium enuntiabant, fortaſſe ſuaderentur ad credendum: tamen veriſimile eſt talia non egiſſe, ſiquidem pugnis, & verberibus eos frequenter ex Synagogis abjiciebant. Profecto Rex ille Pharao Moſem ita rigoroſe tractare non auſus fuit, quamvis ab eo totum regnum deſolatum atque everſum, periclitatus erat. Sed abs dubio Judæi nil viderant divinitus effectum quo ad Legem diverſam accipiendam dimoverentur.

Explicantur aliqui textus, in quibus videtur Meſſiæ mors prænuntiari.

Iterum Doctiſſimus Vir ex aliquibus Sacræ Scripturæ textibus ſuadere conatur, quod Judæi poterant cognoſcere Meſſiam eſſe violenter moriturum. Sed cum ſæpe ſuſtineat, quod Deus ante Meſſiam nonniſi terrenum regnum, atque redemptionem revelaverat, & quod ſic oportebat, ut populus intelligeret, & crederet: Sequitur quod etiam hos quos adducit textus, Iſraël aliter tunc intelligebat, ac nunc à nobis exigitur: quippe ſi Judæi ſic intelligerent, ut nunc prætendit Doctiſſimus Vir, Meſſiæ terrenum regnum minime expectarent, vel utrumque compatibile crederent, & magnificum Meſſiæ terrenum regem, & ſummam à Populo deſpectionem, atque infandam ejuſdem regis necem, quod Doctiſſimus Vir putat non poſſibile. Adducit, (ut antea) textum ex LIII. *Cap. Iſaiæ*: in quo de Meſſiæ rejectione nec verbum ullum: quod ſi de eo loquatur: ſignificabitur abjectus ejus ſtatus, quando primo apparuerit: & quando intraverit Hieroſolyma pauper, humilis, aſina incedens: tunc enim hominibus in deſpectum veniet: deinde per ſummam patientiam, de Iſraële, à quo non ſtatim cognoſcebatur, & de gentibus, à quibus magnis perſecutionibus afflictus fuerat, obtenta victoria, non armis, non ob propriam virtutem, ſed ob brachium Adonai, ei revelatum: antea plura diximus, hæc nunc ſufficiant.

Adducitur textus Danielis de LXX. *hebdomadis*, in quo Doctores Chriſtiani victoriam de Judæis ſemper cantarunt. Verum caput hoc ita difficile intellectu eſt, ut Hieronymus id explicare non auſit, aliorum ſententias recenſet, ſed ſuum ſenſum omnino declinat expromere, ſuamque etiam de aliorum ſententiis cenſuram. Auguſtinus *Epiſtol.* LXXX. *ad Heſychium*, nullatenus ſibi perſuaderi ab aliquibus, paſſus eſt, ut hoc Danielis caput explicaret, rei difficultate deterritus: quod ſi ut vulgo intelligendum eſſet, ſatis clare ibi, & mors, & paſſionis Chriſti tempus, depicta jacent. Reinoldus, Scaliger, Junius, & plurimi non credunt has hebdomadas in Chriſti

 morte

morte finiri, ſed in deſtructione templi per Titum. Euſebius, de Chriſto in his hebdomadis tractari haudquaquam concedit, oppoſitum mordicus ſuſtinet, & in ultimo ex Machabeis Pontifice penultimam hebdomadam claudi conſtanter aſſeverat, ultimam ad captam Hieroſolymam per Pompeium extendit: annis centum ante Chriſti adventum. Videat ergo Doctiſſimus Vir, quomodo Judæi poſſent ex hoc capite Meſſiæ mortem prænoſcere, cum à Chriſtianis Doctoribus plurimis, nec nunc ibi contineri credatur.

Daniel non ibi agit de Meſſia filio Davidis, ſed clare, & aperte de primo ſummo ſacerdote, qui cum, & poſt Nehemiam regnavit, utrumque jus, & eccleſiaſticum, & quaſi regium, in populum exercens: Ideo *Dux* ſeu Princeps, & *unctus*, appellatur: hoc fuit in fine ſeptem hebdomadarum, quo Sacerdotum mixto regimine Populus per LXII. ſeptimanas, variis cum fortunis, perſeveravit: tandem in medio ſeptuageſimæ ultimo Sacerdote occiſo Ananeo: *& non ei:* id eſt, & non amplius ſucceſſor aliquis fuit: qui jam ab Angelo non appellatur Princeps unctus, ſed ſimpliciter *unctus:* quippe regiam poteſtatem ab aliquibus annis Herodiana domus uſurpaverat. Hæc quidem explicatio eſt omnino literalis, & juxta divinam hiſtoriam, atque etiam humanam: quia eo prorſus modo res contigere Populo, ut retulimus, & nil aliud ab Angelo prædicitur, niſi quod totum id tempus Iſraëli concedebatur, ut reſipiſceret, ut peccato finem imponeret, ut prævaricatio finiretur, & ſic ſcriptura Prophetica de univerſali populi redemptione adimpleretur: prædixit etiam quod cum Populus aliter facturus eſſet, ac Deus exigebat, aliter etiam ei debebat contingere: quod per capitis ſeriem, uſque ad extremam ruinam depinxit.

Joſephus.

Num. VII.

Quod Iſraël præfixa à Deo pœnitentia ut ad Deum reſipiſceret, non eam habuit conditionem, ut Meſſiam crederet, ſed quod Legem Moſis integre ſervaret.

SUbjungit Doctiſſimus Vir: Quod ſi quis prætenderet verba ex *Cap.* XXX. *Deuteronom.* ad hanc captivitatem extendere; nil poſſet inferre contra debitam fidem in Meſſiam: ſiquidem, ut Iſraël redimeretur, & patriæ reſtitueretur, pœnitentiam agere tenebatur, quæ abſque fide, & receptione Meſſiæ; quem

quem ipſi Deus conceſſit, & obedientia ſuis legibus, nil prorſus valebat, neque vera uſquam eſſet pœnitentia, aut Deo grata.

Reſpondeo, quod quamvis Deus ſæpe dixerit non niſi per pœnitentiam poſſe Populum ad Deum reverti; nunquam ei pœnitentiæ talem circumſtantiam addidit de fide in Meſſiam; potius ea quæ cum fide in veſtrum Meſſiam erant incompatibilia: Videlicet, quod quando ſervaret omnia Præcepta, Judicia, & Ceremonias ſcriptas in Lege Deus erit ejus miſerturus: Cum vero fides in Chriſtum totam hanc Legem, præter moralia, inutilem, vanam: & non ad ſalutem obſervandam, prædicet, incompatibilis eſt cum ea pœnitentia à Deo Iſraëli, in Lege præſcripta. Et ſiquidem Prophetiæ erant uſque ad Meſſiam, ſat congruum divinæ bonitati erat, ut ejus adventum Iſraël ut unicum ad ſuæ ſalutis medium agnoſceret, ut ejus extrema ruina vitaretur. Quod videns Paulus, & quod illa abſque Iſraëlis felicitate redemptio, omnino à promiſſa per Legem, & Prophetas differebat, nec adhuc cum ea ſimilitudinem aliquam habebat; dixit tandem *Iſraëlem ſalvandum eſſe, cum gentium plenitudo intraverit:* quibus (ut hodie fit) argumentis in oppoſitum adductis, facile ſatisfaciebat: ſaltem gentibus, non ita in Sacris literis inſtructis. Tamen illa ſolutio cum Veteri Teſtamento non bene cohæret: quia nunquam Deus dixit, quod Iſraël ſalvabitur, poſtquam plenitudo gentium ſalva fuerit; ſed contrarium; quod quando Iſraël fuerit liber, & redemptus ex gentibus, iſtæ etiam Dominum quærent, Iſraëlem imitantes & dicentes: *Eamus vobiſcum, quia novimus vobiſcum eſſe Deum. Et ſcient omnes populi, quod poſui tabernaculum meum in medio veſtri.* Nec oportet in hoc amplius immorari, quod luce clarius eſt in Sacra Scriptura: quod populi adhærebunt Iſraëli tempore redemptionis; non Iſrael populis terræ: ideo rectius dicere poſſumus: quod quouſque intraverit Iſrael in ſanctam patriam, à Deo ſuo redemptus, eique gratus; non intrabit in eccleſiam Dei Iſraelis plenitudo gentium.

TERTIUM QUÆSITUM.

Num. I.

Quod neque Meſſias neque Propheta aliquid dicere debet contra Legem Dei, & quod clare de Meſſia prædicta fuere, minime in Jeſu fuerunt adimpleta.

ERat tertium quæſitum: An in Veteri Teſtamento textus aliquis extaret, ex quo clare conſtare poſſet, quod propter infidelitatem in Meſſiam Iſrael erat deperdendus? An Deus alicubi comminatus fuerit extremam Iſraelis abjectionem, quia Meſſiæ non erat auſcultaturus? Reſpondet Doctiſſimus Vir, Quod non erat neceſſe Deum de hoc Iſraelem admonuiſſe; ſufficere promiſiſſe Meſſiam, ut ei, utpote excellentiori Prophetæ, Judæi crederent, & obedirent, ut ſic felicitates promiſſas habere poſſent, incredulis, ab ejus beneficiis, merito excluſis.

His ſupra multa reſpondi, quæ repetere non expedit: id ſolum nunc dicere liceat: quod ad credendum Prophetam, ſive Meſſias dicatur eſſe, vel non, qui contrarium dixerit, aut fecerit iis, quæ à Deo in Lege, & Prophetis, clare, & aperte præcepta, vel prædicta fuere, Iſrael nullatenus tenetur: Sed magna conſtantiæ virtus fuiſſet, ut divina vaticinia atque Legis integritatem ſervaret, & tueretur, quamtumvis ſigna, & portenta viderit, ei doctrinæ fidem non præſtare. Hic poterit Doctiſſimus Vir pro allegatis nunc habere omnia quæ de Regno Meſſiæ, & Populi ſtatu eo tempore futuro, in Lege, & Prophetis, prædicta inveniet, quæ ut etiam Doctiſſimus Vir fatetur nil aliud clare ſignificabant, quam Regnum Meſſiæ terrenum, cum Iſraelis corporali redemptione, & tanta efficacis gratiæ affluentia, ut Sanctus futurus eſſet, omnibus gentibus hoc prodigium confitentibus, & ad verum Dei cultum converſis. Sic extat Sacra litera, ſic credebat per tot ſecula Iſrael, & ſic volebat Deus quod crederet, ut ait Doctiſſimus: ſed ex his omnibus nec minimum vidit in Chriſti adventu: ergo ut divinam, quam receperat, Legem tueretur, nulli Prophetæ, quovis prætextu fidere debebat, ut ab ea ſepararetur. Non ergo ſufficiebat promiſiſſe Meſſiam, niſi eum prædiceret qualis futurus erat, ut crederetur eſſe Meſſias: ſed nil adducere ex eis quæ de eo Dominus prænuntiaverat, erat ſufficiens, ut in

cæteris minime credendus eſſet. Quod attinet ad miracula, ſupra aliquantulum, infra fortaſſe plura dicemus.

Cæteris quæ hic addit Doctiſſimus Vir ſatis reſpondimus. Fatetur contra plurimos, ne dicam omnes Doctores Chriſtianos, Iſraelem in verum Deum adhuc credere. Grates rependo Doctiſſimo Viro, quod hoc nobis concedat, nec ſicuti alii nos barbaros judicet, à vero Deo alienos. Tamen propter neceſſitatem fidei in Meſſiam jam adventum perinde ſe habet ac ſi non crederemus: quippe dummodo fidem in Meſſiam non habeamus, eodem prorſus modo condemnabimur, ac ſi in verum Deum Iſraelis non crederemus, ac ſi idolum adoraremus pro Deo: non igitur credibile eſt, quod ſumme bonus Deus contentus fuiſſet promittere Meſſiam talibus verbis, ut populus non niſi terrenum Regem, & corporalem redemptionem intelligeret, & expectaret: Poſtea talem regem non concedere, ſed alium, omnibus quæ crediderat plane contrarium: & quod ex ignorantia quam ſupra eſſe probavi, dilectus populus eſſet omnino deperdendus temporalibus, & æternis pœnis damnatus, de tali fide nunquam à Deo admonitus, ſed terrena contraria ſpe per tot ſecula allectus.

Num. II.

Quod non oportebat omnia de futuro Meſſia prædicere, ſed neque contraria, ita ut populus falleretur quando veniret.

ADdideram, quod futuram Iſraelis idololatriam Deus clare prædixit, & criminatus fuit antequam committeretur: quærebam quare etiam non, & Meſſiæ rejectionem? Siquidem Deum humanatum occidere, non eſſet minus peccatum, quam idololatria. Recte petebam de hoc debere Populum admonuiſſe; niſi eum inſcium peccare voluiſſet. Reſpondet Doctiſſimus Vir: an ego velim talem, & ita expreſſam de Meſſia, à Deo prædictionem, ut quando veniſſet, Iſrael quamvis vellet, non poſſet eum rejicere? aut ita ut ſufficienter eſſet inſtructus, ut quando veniret, poſſet eum cognoſcere, niſi refractarius fuerit, & inobediens.

Reſpondeo; Me non debere velle quod Deus hoc, vel illo modo faciat, ſed omnino facere quod Deus velit: Cum vero voluiſſet per ſuam bonitatem redemptionem, & Regem nobis promittere, quem, & cujus officia adeo clare deſcripſit, ut non aliter eum expectare poſſemus, nec deberemus, (ut Do-

 ctiſſimus

ctiſſimus Vir ſæpe fatetur) ante ejus adventum; nil aliud pro eo cognoſcendo à Deo expetere, opus fuit: Sufficit quidem clariſſima, de redemptione, & rege revelatio, quamvis quando venerit plurima efficiantur, quæ utpote non revelata, nunc ignoramus, quæ iis quæ Deus de eo rege prædixit minime erunt contraria. Sed ſi poſtea homines, quod Deus clare, & aperte prænuntiavit in toto cœlo, diverſos ſenſus contorſerint, & novæ revelationis prætextu pro rege humano, & terreno à Deo promiſſo, Deum ipſum, & regem cœleſtem, intelligere velint, cœlum pro terra, Iſraelem pro gentibus, ſeu gentes pro Iſraele, Patrum terram Hieroſolyma, Zionem, pro eccleſia Chriſtiana: quid nos faciemus, ſi divina voluntas id permittit? niſi in verbi Dei clara intelligentia, ut Patres noſtri, conſtantiſſime inſiſtere, novis revelationibus haudquaquam auſcultantes.

Quod de Meſſia quando venerit Iſrael non poterit dubitare: neque etiam gentes.

Directe igitur reſpondeo; Quod ſacris vaticiniis ſtantes de Meſſia quando venerit, non poterunt Iſraelitæ ambigere, an verus Meſſias ſit: niſi forte in principio ſuæ apparitionis, quando nondum ſua munera, quibus dignoſcatur, exercuit: tuncque ei fidem non facile præſtare, opus erit dignum, & meritorium, ſi ob Dei timorem, & Legis amorem, decipi timuerint; quouſque ejus vocatio conſpicua ſit, ut juxta Legem divinam debeat admitti, & juxta eam, quam dederit, doctrina exacte examinata: Nemo quidem poterit, nec de evidente redemptione, nec de eo Rege amplius dubitare (*& videbunt populi, quod fecit veritatem, & juſtitiam cum Populo ſuo, ideoque cantabunt ei canticum novum*) ſicuti de Davide jam ad thronum elato, nulla tribus dubitare auſa fuit: pariter ut nullus hominum hodie in dubium vertit: an rex Galliæ, vel Hiſpaniæ ſint vere reges? Siquidem hoc omnibus conſpicue patet: amplius Meſſiæ regnum patebit quando regnaverit: & ſi aliquis vel improbus, vel inſanus parere recuſaverit, læſæ majeſtatis humanæ crimen committet, & à judicibus ut perduellis, capite plectetur. Sicuti ſi Davidi, vel aliis Iſraelis regibus non obediſſet: Simulque contra Legis præceptum ageret, quo poteſtatibus à Deo inſtitutis, obedire mandatur. Præterquam infallibilis, & Deo, & Meſſiæ ſubjectio, optime compatietur cum voluntario totius Populi, atque gentium plurimarum obſequio: ita ut totus à peccatis, & ſordibus, ſicuti puriſſimum argentum, mundatus ſemper diligat Dominum Deum ſuum, idque perpetuo, infallibili, ſed liberrimo amore, ut ſupra latiſſime ex Chriſtiana, & Judaica doctrina, atque ſacra pagina, indemni libero hominis arbitrio, futurum eſſe, probavi.

Quare Deus de

Quærebam ergo; quare de rejectione Meſſiæ Deus nunquam locutus; maxime de futura idololatria? Regerit Doctiſſimus Vir,

Vir, quod quamvis Deus clare Meſſiæ rejectionem prædixiſſet, & damnaſſet, Iſraëli ea præmonitio non profutura eſſet: Siquidem licet idololatriam ſæpe & acerrime reprehendiſſet, & populum de eo futuro crimine prævenerit, & graviſſime ſæpe puniverit: non tamen ideo abſtinuit, ſed facile in id incidere crimen ſolebat: non ergo quamvis de ea rejectione, & infidelitate populus fuiſſet præventus, eam neceſſario vitaturus eſſet, ſi obſequi ex propria malitia, & abominabili contumacia nollet.

futura populi idololatria locutus, nunquam vero de Meſſiæ rejectione?

Ego autem tale argumentum ex hac reſponſione colligerem: ergo quia Dei præmonitiones, & comminationes contra idololatriam non ſuffecere, ut populus ab eo crimine abſtineret; fruſtra Deus admonuit, prohibuit, & populum ſe deſtructurum, prædixit: hoc clare conſequitur: quia ideo aſſerit Doctiſſimus Vir, quod non neceſſe fuit Iſraëlem de futura in Meſſiam infidelitate criminari; quia talis præventio nec ſuffectura erat, neque Populus obediturus, ſicuti pro idololatriæ crimine vitando, minime ſuffecit: ergo fruſtra etiam futuram idololatriam prædixit, & illius criminis pœnam: & ſi non fruſtra, quamvis contrarius fuerit effectus; ergo nec fruſtra Meſſiæ rejectio prædiceretur, & ad eam ſecuta pœna, quamvis Iſraël futurus eſſet inobediens, & plane refractarius. Verum tamen maxime oportuit, quod Deus idololatriam non modo prohibuerit, ſed etiam eam commiſſuros graviſſimis ſuppliciis comminatus fuerit non ſolum, ut abſtinerent, ſicuti plurimi fecere; ſed ſi quando in id peccatum inciderent, & divinam periclitarentur punitionem, facile reſipiſcerent, & Dei prædicta contemplarentur, & de crimine, de quo antea fuerant præventi, pœnitentes, ad Deum ſuum toto corde converterentur. Sic Iſraëli contigit, in diverſis captivitatibus, ubi ſuum peccatum agnoſcens ad Deum pœnitentia ductus redibat. Sic etiam, ut Dei præceptum ſervaret, in ſecundo templo pro majore parte abſtinuit. Atque propter eandem Dei admonitionem per tot ſecula in hac diſperſione idololatriam abominatur: & quare? non niſi quia Dominus prohibuit, prædixit, & extrema ſupplicia, ſe in tranſgreſſores executurum, indixit. Multum igitur oportuit Deum de futura idololatria præmonuiſſe, eumque toto cum rigore flagellaturum populum, ſi tale facinus aliquando committeret: quamvis etiam dixerit: *Ego ſcio quod labenti tempore fornicabimini cum Diis gentium, & iraſcar contra vos, & penitus deſtruam vos, & regnum veſtrum.* Quod ergo inconveniens foret, ſi idem prædiceret, de Meſſiæ rejectione, de Legis gratiæ abnegatione, & de Dei humanati futura nece? Hæ erant de Meſſia neceſſariæ prædictiones, quæ uſque ad eum incluſive pertingebant; quæ ſi non ſuffeciſſent, ut Iſraël morigerus obediret; conducerent ſaltem, ut in ſub-

ſecutis pœnis, & ſuppliciis, non obſtinatus perſiſteret; ſed quod facile reſipiſceret, ut fecit de idololatria, ſuum peccatum agnoſcens: ſed quomodo nunc reſipiſcere quit, ſiquidem credit non modo, quod ſuum Meſſiam non negavit, ſed quod ex verbo divino, eum aliquando negare eſt impoſſibile; quomodo ergo pœnitebit, quod negaverit? nunquam hoc fatebitur, neque aliquam humanam habet utilitatem in negando. Ideo dicebam, quod ſi Iſraël tale horrendum facinus commiſſurus erat, à Deo fuiſſet prædictum, & comminatum, ſicuti de idololatria, vel ut ab eo crimine populus abſtineret, vel ab eo commiſſo facile reſipiſceret: hoc quidem intererat divinæ providentiæ.

Num. III.

De hujus Captivitatis cauſa, & diuturna duratione.

Filo noſtræ diſputationis tantiſper omiſſo, digreditur Doct. Vir ad aliud quæſitum, quod omnes Chriſtiani, qui Judæum convertere intendunt, maxime extollunt. Quærunt à nobis, propter quod peccatum adeo longum, & miſeram captivitatem ſuſtinemus, quamtumvis Moſis Legem exacte obſervare eamque contra totum genus humanum, retinere cupiamus, idololatria, quæ erat peſſimum Iſraëlis peccatum, penitus relicta, & toto corde abominata; Cum antea tempore Judicum idem crimen breviſſimis captivitatibus, vel vicinis populis ſubjectione, puniretur, Deo ſtatim, ac reſipiſceret, ſui Populi miſerente. Poſtea in Babylonica ſeptuaginta annis Dominus contentus fuit pro Iſraëlis expiatione, cui pepercit, & miſericors in patriam reduxit: cum tamen ea captivitas propter horrenda crimina fuiſſet; præſertim pro univerſali populi idololatria, quam Reges, Principes, & Sacerdotes, per aliquot ſecula, commiſerant: tamen ſeptuaginta captivitatis annis fuit expurgata. Quare igitur, in hac, in qua nec idololatria, neque ſacrilegia, nec majora peccata quam cæteræ gentes, Judæi patrant, adeo durat, ut pluſquam per ſexdecim ſecula vagabundi ſint, extorres à patria, ſine rege, ſine Domino, potius abjecti, & omnibus populis in opprobrium, & perpetuam deſpectionem? Quod ergo eſt hoc peccatum, quod nec veniam, nec conſolationem aliquam pro ſpe noſtra firmanda, ita Dei miſericordiam impedit nobis largiri, præter modum, quo Deus propter majora crimina, cum dilecto ſuo populo uſus fuerat? Quod enim aliud niſi obſtinata in Meſſiam jam adventum infidelitas?

Hæc ſpeculatio, cnm ad Dei abditum, inexſcrutabile ſecretum aſcendere affectet, ad eum ſatius foret inquirentem mittere, quam reſponſionem aliquam adhibere. Tamen divino ſecreto

Deo

Deo ipſi reſervato, cum argumentum non niſi conjecturale ſit; conjecturaliter etiam, quantum ratio humana aſſequi poteſt, & quantum ex verbo Dei ſcripto, legere licet, pro viribus ſatisfaciemus. Interea vellem etiam inquirere; ſi Evangelica doctrina, & Dei adventus in mundum, à peccato Adami erat ita neceſſarius, & ad totius generis humani ſalutem adeo proficuum: quare per tot ſecula fuit à Deo dilatus? hominibus in tali cœcitate, & miſeris tenebris involutis, ut nec verum Deum ſuum creatorem agnoſcere poſſent, omnibus in abſurdiſſimis opinionibus, & peccatis implicitis? Erat ne aliquod externum ex parte generis humani, quod divinam miſericordiam, & potentiam, impediret? Non certe, quia Deus independens infinite eſt per ſuam naturam: ideo, quodcumque voluit fecit: Neque indiget aliqua externa diſpoſitione ut operetur quando velit, & quomodo velit. An erat mundus, quando venit, aptior ad ſuam receptionem? hoc non, quia omnes gentes erant idololatræ, & Iſraël in majore corruptione quam nunquam fuerat: Præſertim qui eum nec credidit, nec recepit, ſed crucifigendum tradidit. Et ſi venturus erat, ut crucifigeretur, quovis præcedenti tempore veniret, non deficerent improbi, qui id ſacrilegium committerent. His nulla alia reſponſio adhiberi poteſt, quam quod illud fuit Dei inexſcrutabile ſecretum, cui quando ex ſua infinita ſcientia, & miſericordia, placuit, id ſummum beneficium hominibus impartitus fuit. Eodem prorſus modo ſufficeret, quæſito nobis facto reſpondere; & efficacius ſatisfaceret; cum in veſtra ſententia Meſſias fuerit neceſſarius pro animarum redemptione, ex diaboli captivitate obtinenda, & divina gloria comparanda: Nos vero nec redemptionem quam expectamus, nec Meſſiam ipſum pro animarum ſalute nec pro gloria æterna conſequenda, neceſſaria eſſe credimus; ſed pro aliis finibus quos ſupra retuli: ideo quamvis per decem, vel plura millia annorum differatur, non adeo intereſt ut veſtræ quam creditis redemptionis dilatio, quæ per tot ſecula duravit, homine ſervo diaboli, filio iræ, ſub Dei odio, & æterna maledictione ad ejus uſque adventum, perſiſtente. Hujuſcemodi plura à Doctiſſimo Viro quærerem, quibus ſcio nihil aliud reſpondere poſſe, quam ad divinum ſecretum, & liberam Dei voluntatem recurrere: poſſet etiam acutiſſimo quo pollet ingenio ſubtiles congruentes rationes etiam excogitare: ſed ratio ex congruentia petita nullam certitudinem, ſed probabilitatem ingenerat, quæ uni placet intellectui, alteri diſplicet. Sic erit ſolutio quam præfato quæſito præſtare accingor; præterea quæ ex verbo Dei claro adducere queam, quæ ſi clara fuerint, Doctiſſimus Vir abs dubio admittere tenetur.

Ad duo capita hoc quæſitum reducitur: Primum, ob quæ

 peccata

peccata Dominus per omnes populos Iſraëlem in captivitatem diſperſit? Secundum, quare adeo diuturna ſit hæc captivitas? cum antea propter majus ſcelus, nempe idololatriam, ſeptuaginta anni Babylonicæ captivitatis ſuffecerint ad peccati expiationem, ut populus priſtinam libertatem conſequeretur? Ad primum Deus ipſe aperte reſpondet, qui in tota Lege, & Prophetis Iſraëli de hac per totum univerſum diſperſione, & ſumma abjectione, comminatur, non niſi propter illius Legis, quam per Moſem promulgavit, tranſgreſſionem; nulla alia addita cauſa, neque de Meſſiæ abnegatione verbum loquutus. Quare igitur aliæ noſtræ captivitatis cauſæ aſſignandæ? Sufficit clarum verbum Dei, ut certiſſime ſciamus divinæ Legis Moſis prævaricationem, hæc omnia nobis adduxiſſe mala; nec nobis aliam cauſam quærere, aut exſpeculari licet, cum conſcii nobis ſimus hos, & majores labores propter Legis transgreſſionem, adhuc hodie mereri. Aliam noſtræ captivitatis cauſam diſquirant ad quos maxime oportet invenire, ut ſua dogmata poſſint ſtabilire.

Majus negotium faceſſit ſatisfacere alteri quæſiti parti de noſtri exilii mirabili diuturnitate, & de circumſtantiis quas Doct. Vir etiam addidit, quæ negotium difficilius reddere apparent. Judicia Dei (ut ſupra dixi) exſcrutari, vana audacia eſt humani intellectus: *Sicut diſtat cœlum, à terra, ita judicia mea, à veſtris judiciis, dicit Dominus.* Quare Deus leviſſimo, fere nobis ignoto peccato, chariſſimum Moſem morte puniret, cum pluribus aliis majora crimina minori ſupplicio pepercerit? Quare Saulem non ob magnos defectus morte, regni ablatione, & totius poſteritatis exterminio; Davidem vero pro homicidio, & adulterio, pueruli morte, atque Abſalonis rebellione, puniverit? Quis hæc comprehendere quit, præter Deum ipſum, qui unicus ſua judicia novit.

Quod hæc captivitas non eſt propter mortem Meſſiæ?

Rationem tamen, ſi aliquid conjecturare valeamus, tantiſper conſulere liceat: & primo, quod hæc captivitas, & diuturna ejus duratio non ſit propter mortem, & infidelitatem Meſſiæ, ſatis nobis conſtat: Quia, ut ſupra probavimus, Meſſiam enecare eſt contra verbum expreſſum Dei, qui toties repetivit nos undique eum quæſituros, eumque futurum Principem, & Regem in medio noſtri, noſque ab omnibus iniquitatibus, tunc temporis expiandos, divina Lege cordibus ita indita, ut non amplius eam prævaricare velimus. Iſtis ſuppoſitis Meſſiam occidiſſe, impoſſibile credimus; Quare neque hanc eſſe iſtius captivitatis conſervatricem cauſam.

Præterea per plurima ſecula ante Chriſti mortem decem tribus Iſraëlis fuerunt in captivitatem ductæ uſque in præſentem diem; quas in univerſali cum Meſſia redemptione etiam reducendas,

cendas, Deus ipſe promittit, clare diſtinguens inter domum Iſraëlis, & domum Judæ: quæ redemptio Babylonicæ nequit adaptari: ſic *Hierem. Cap.* XXIII. *verſ. 6. Diebus illis ſervabitur Juda, & Iſraël habitabit ſecure:* quem verſ. Tremel. & Junius in nota ad verſ. 4. ſic intellexere *non tantum Juda, ſed etiam Iſraëlis* verſ. 6. *Ex quo manifeſtum eſt, non eſſe hæc verba reſtringenda ad reverſionem è Babylonia.* Hæc illi, qui ſatis cognoſcebant, quod in ea Dei viſitatione Iſraëlis domus non redierat, ideo ad eam hæc verba reſtringi non poſſe fatentur. Sed ut ſui dogmatis conſequentiam ſervarent, ad univerſalem per Chriſtum ſpiritualem redemptionem neceſſario recurrere tenebantur, ut ſtatim faciunt, addentes: *Sed de liberatione ſpirituali per Chriſtum hic agi.* Nos vero ubi ſimilem locutionem in Prophetis reperimus, Iſraëlem, & Domus Judæ filios ſimul redemptione promiſſa potituros, credimus. Hæc adduximus, ut ex Doctoribus Chriſtianis probari poſſit; quod Iſraël à tempore, quo captivatus fuit, non adhuc redivit, ſed in eadem captivitate perſeverat, quam propter Chriſti infidelitatem perdurare, aſſeri non poteſt, cum per tot ſecula ante Chriſti mortem extorres à patria fuiſſent Iſraëlitæ, & per varias regiones ſparſi. An vero jam illæ tribus ubicumque fuerint, Evangelium amplectentes Chriſti redemptione, aut ſpirituali liberatione, nunc fruantur? Ego non novi, neque credo Doct. Virum audiviſſe: ſcio tamen quod in toto Oriente, & in vaſtiſſimis Indiæ regionibus, atque etiam in Æthyopia, innumeras habent Iſraëlitæ Synagogas: neque Judæorum nomine appellantur, ſed Iſraëlis: à quibus non à ſex annis ampliſſimas ſacro idiomate literas accepimus, valde miratis, quod in his regionibus etiam extarent Judæi, ſeu Iſraëlitæ, ut ipſi loquuntur, qui de Chriſtiana religione vel nullam habent notitiam, vel ſaltem vagam, confuſam. Hos ex decem tribubus eſſe, ſuſpicamur, & quod non propter infidelitatem in Chriſtum, quem non noverant, in captivitate ſint, ratio ipſa ſuadet: Ergo neque cæteri has regiones habitantes.

Quod hæc captivitas eſt eadem Babylonica continuata diverſis populi ſtatibus.

Tribus Judæ, Benjamin, & Levitica à tempore, quo in Babylonem captivæ fuerunt, in eadem captivitate, uſque in præſens perſeverant: quod ſi abſque præjudicio conſideretur, negari non poteſt: Siquidem quamvis poſt ſeptuaginta annos in Hieroſolyma redeundi eſſet à Cyro rege facultas: Exigua pars Populi id beneficium voluit admittere, & non niſi 40300. rediere, qui reſpectu totius populi, quaſi nihil erant: cæteris omnibus per populos diſperſis (ut hodie ſubſiſtunt). Verum eſt, quod erat iis facultas redeundi; ſed etiam ſciebant, eam non eſſe univerſalem redemptionem, quam Deus in Lege promiſerat, atque in Prophetis, perfectam, admirabilem, & nunquam amplius, neque Iſraëlis peccatis, neque hominum potentia convellendam:

vellendam: ideoque hanc, quam patimur, captivitatem, & quam eandem tunc patiebantur, per multa ſecula duraturam, nec dubitabant: Siquidem neque promiſſam ſanctitatem à Deo Iſraëli influendam, neque nationum ad veri Dei cultum, reductionem, neque Regem Meſſiam filium Davidis, viderunt: quare ergo crederent eam eſſe redemptionem per Legem, & Prophetas promiſſam? Profecto non fuit niſi modica viſitatio, per quam benigniſſimus Pater adhuc, & Patriam, & ſacrum templum per cccc. annos, & ultra, populo conceſſit, ſi forte à contumacia reſipiſceret, & finem imponeret peccatis, & prævaricationi, ut ſic adimplerentur ſcripturæ de univerſali Iſraëlis redemptione. Verumtamen ii, qui redierunt, non minus perverſi, quam adſcendentes fuere, nec minus ſervi, quam qui Babyloniæ, & in aliis regionibus permanſere. Hoc totum conſtat ex *Eſdra. cap.* IX. *verſ.* 6, 7, 8. in cujus fine ait: *Cum illuſtrans oculos noſtros Deus noſter dedit nobis reſtitutionem aliquamtulam in ſervitute noſtra.* In qua ſervitute pluſquam per CL. annos durarunt, à tempore ſcilicet Cyri, uſque ad Artaxerxem: quaſque in ea, & poſt eam reſtitutionem calamitates, & miſerias, paſſi fuerint refert Nehemias, ſimulque quomodo cultus divinus perpetuo labebatur. Poſt vero à Græcis ſubjugatus, ab Antiochio fere conſumptus, & ab aliis gentibus ita ſemper vexatus, ut doctor aliquis Chriſtianus ſcribat, *quod per eos* ccccc. *annos, Deum eum populum continuo adeo punivit, ut flagellum de ſuper eum non abſtulerit.* Poſtea Pompeius, unde Romanæ captivitatis initium, cum laboribus, & ærumnis ab Joſepho, & aliis autoribus enarratis: per Titum ultima, & totali ruina tandem eventa, interim, dum hæc in Judæa populus per ccccc. annos patiebatur, totus Iſraël per plurimas mundi partes in Synagogis, ut nunc, diſperſus, quietam magis, atque ſecuriorem vitam degebat, ideo in patriam redire noluit, quia, quod fratres in ea patiebantur, non ignorabat: Sicque Babylonica captivitas ſemper hucuſque perſeveravit, diverſis populi ſtatibus: quam propter infidelitatem in Chriſtum eſſe, probabile non eſt; ſiquidem per ccccc. annos, & ultra ante Chriſtum inceperat, & ſine intermiſſione perſeverat: ea viſitatione à Deo conceſſa, ut adimpleretur Hieremiæ Prophetia, ut conſtat ex *ultimo Chronic. verſ.* 21. Non ut verbum Dei in *Deuteron.* & aliis Prophetis promiſſum adimpleretur.

Quod licet idololatria ſit ſemper deterioris naturæ, non ſemper

Verum eſt, quod à communi idololatria populus in captivitate Babylonica, & poſtea, abſtinuit; tamen per totum id tempus horrenda commiſit peccata, quibus ad extremum exterminium Dei iram provocavit, ſacrilegia in ſancto templo, homicidia, inceſtus, latrocinia, conſtantiſſima odia, & alia, quæ referre pudet, & Joſephus atque noſtri antiqui nobis ſcripſere.

pſere. Verum à communi, & publica idololatria quoquomodo abſtinuere, quæ quamvis ſit deterioris naturæ, quam præfata peccata, non ſemper eſt æqualis malitiæ, niſi in iis, qui idololatriam committunt, ſcientes ſe contra Deum peccare, ut Jeroboam, & ſimiles, qui propter fines humanos Deo ſcienter ſpreto, idola colunt. Tamen qui ab aliis ſeducti, vel mala educatione imbuti, credentes ſe bene agere, in id crimen incidunt, mortaliter quidem peccant, nec excuſabiles ſunt; ſed non tanta cum malitia; quippe quantum de ignorantia intercedit, tanto malitia minor eſt: Sicuti Papiſtæ absdubio graviſſime peccant idolis cultum præſtantes; ſed majore cum malitia peccabunt ſi proximum occiderint, ſi ſtuprum, ſi inceſtum fecerint: ibi ignorantia malitiam diminuit; hic ex ſola malitia peccant. Pariter de Iſraëlitis judicium ferre expedit: idololatriam exercebant in primo Templo cum inſana pietate, credebant ſe bene agere, adeo ut ſanctum Hieremiam criminarentur jam in extremis captivitatis laboribus, quod *à tempore, quo regina cœli libare deſtiterant, tales iis evenerant ærumnæ:* Fallebantur miſeri, neque à graviſſimo peccato excuſabantur, tamen minore cum malitia, ac in cæteris quibus clare ſciebant, Deum offendere. Quapropter in ſecundo Templo, quamvis peccata non eſſent ita pravæ naturæ, ac idololatriæ crimen, erant tamen majoris malitiæ: & punitio magis reſpicit malitiam peccantis, quam naturam actus peccaminoſi: ideo inſanus quamvis graviſſimum crimen fecerit, jure abſolvitur, ſiquidem caret malitia, quamvis actus per ſe improbus ſit, & extrema punitione dignus. Non ergo mirandum, ſi Deus populo ab idololatria, quam aliquo modo ignarus commiſerat, jam emendato, pepercerit, eumque viſitaverit; redeundique in patriam, atque Templum ædificandi, facultatem concederet ſumma cum miſericordia, ut ex aliis peccatis Deo pro tanto beneficio gratus reſipiſceret, ut clare conſtat ex Sacra pagina. Tamen cum Deus præſciret, populum in prædictam univerſalem diſperſionem tandem iturum, quæ jam à Babylonica inceperat, placuit ſuæ divinæ providentiæ, ut per ccccc. annos Iſraël adhuc in Judæa perſiſteret, ut ibi idololatriam odio habendi, edoctus, & aſſuetus, ſecurus ab hoc infauſto crimine per totum orbem vagari poſſet, nec à gentibus amplius falleretur: quod ſi idololatriæ deditus, ut fuerat, hæc totalis, & diuturna fuiſſet diſperſio, eo vitio inter gentes ſervato, cum eis omnino confunderetur, neque eſſet amplius Dei populus electus, & ſeparatus, poſtea miraculoſe redimendus.

eſt æqualis malitiæ ac cætera minora peccata, neque majore digna punitione.

Num. IV.

Num. IV.

Quod Judæi in ſecundo Templo, nec nunc, ab idololatria penitus abſtinuere.

NEc Judæi in ſecundo Templo omnino ab idololatria fuerunt immunes: Verum quidem eſt, quod non fuit publice, neque à ſuperioribus, permiſſa: tamen plurimi ex Judæis, gentilium, Græcorum, ac Romanorum ſuperſtitiones, amplexi fuerunt: adeo ut Antiochi tempore gymnaſia peterent, in quibus de cultu idololatrico edocerentur: ac ſe præputiare conabantur, ut refert Joſephus, & adhuc Pauli tempore in uſu habebant. Neque in primo, & ſecundo Templo deficerent Theologi, qui ſuis diſtinctionibus probarent, talem cultum non eſſe contra Legem Dei, ut nunc etiam Pontificii contendunt contra Reformatos. Hac arte fallebantur incauti Judæi, qui etiam poſt Chriſti mortem idem crimen committebant, non omnes, ſed plurimi, ut antiquæ noſtræ enarrant hiſtoriæ: & cum hæc individualiter conſtare nequeant, facile nobis negabitur, cum tamen ex Actibus Apoſtolorum qualem qualem probationem poſſimus educere: Siquidem mater Timothei genere Judæa Græco viro nupta fuit, quod fieri non licebat per Legem, eamque deſpexit, & filium, ut tenebatur, non circumcidit quamvis à Gentili progenitum: quod totum fortaſſe, antequam Evangelium ei fuiſſet enuntiatum, fecerat: hujus apoſtaſiam plurimos tunc temporis contraxiſſe, veriſimile eſt. Poſt vero idololatriam papiſticam magnus Judæorum numerus in diverſis regionibus amplectebatur, & à Lege divina defecit; noſtriſque temporibus id ipſum experimur. Neapolitana Synagoga perſecutionem perferre non potens ad Papiſmum converſa: Barcinonica, & quotquot erant in tota Catalonia, diris tormentis, præter eos, qui martyrium ſuſtinuerunt, & eos qui mature aufugerant, religionem abnegarunt, & idololatriam admiſere. Quid dicam de Hiſpania, & Portugalia? Ubi ex Judæis apoſtatis fere omnes & principes, nobiles, & populares, originem ducunt: quod in iis regionibus adeo notum ut nemo dubitaverit: quamvis pro inſigniis nobilitatis, & dignitatibus, præſertim eccleſiaſticis, obtinendis Judaiſmum abjurare oportet, & informationes exhibere, quod ab Iſraële oriundi non ſunt: quod falſis teſtibus adhibitis, ut in regia, auro etiam juvante, facile conſequuntur. Ideo omnia monachorum clauſtra, atque monialium Judæorum plena. Canonici, inquiſitores, Epiſcopi, plurimi ex Judæis procedunt: non pauci in corde judaizant, & propter ea bona

temporalia,

temporalia, Chriſtianiſmum ſimulant: ex quibus aliqui reſipiſcunt, & ut poſſunt, effugiunt. In hac civitate, & plurimis aliis regionibus, monachos habemus, qui idololatriam rejecere, Auguſtinianos, Franciſcanos, Jeſuitas, Dominicanos. Sunt in Hiſpania Epiſcopi, & graviſſimi monachi, quorum parentes, fratres, & ſorores, in hac, & aliis civitatibus, ut Judaiſmum ſervare poſſent, inhabitant. Sed in tota Turcia, in Africa, in Aſia, Perſia, Arabiis, quot divina Lege abnegata ad Mahometiſmum tranſierunt? Et ſingulis diebus, leviſſimis ex cauſis, mutantur. Hi quamvis in idololatriam non impingant, quippe ibi non exercetur, potius in abominatione habetur; tamen perinde ſe habet, cum divinam Legem negarint, & vanam ſectam inſequantur. Non igitur recte aſſeritur, quod Iſraël à captivitate Babylonica ab idololatriæ crimine abſtinuit, cum oppoſitum experientia teſtetur. Et quomodo ego de hoc ſuaderi poſſem, qui toties miſer genua Baali flexi? Peccatum meum ego recordor, ut dicebat ſervus Pharaonis. Utinam adeo ſanctus eſſet nunc Iſraël, ut à Doctiſſimo Viro depingitur; ſed ut verum fatear, neque Doctiſſimus Vir credit eſſe adeo ſanctum, ut profert, pro ſui intenti probatione.

Quod hæc captivitas magis reſpicit rempublicam, ut talem, quam Judæorum ſingularia.

Hic addere oportet, ut ſupra dixeram, quod hæc eſt Reipublicæ punitio, cui omnia priorum temporum peccata jure attribuuntur; cum una eademque Reſpublica ſemper ſit, unus populus: quæ ſatis diverſa eſt, & alterius naturæ à ſingularium pœna, quamvis ſingularia etiam patiantur. Certe in Judicum, & Babyloniæ captivitate Reſpublica Judaica fuit à Deo flagellata, ut non amplius Reipublicæ decorem, nec faciem haberet, quouſque reſipiſceret: tum ſancti cum improbis etiam captivi fuerunt, & divinæ juſtitiæ iram ſuſtinere videbantur, quia Dei judicia cadentis Reipublicæ ſortem inſequebantur: quos labores juſtos in hoc mundo perpeti in ſuum beneficium, nemo dubitat, Republica maxime caſtigata, cui omnia præcedentia crimina jure imputantur. Et ob eandem rationem, quia Rex aliquis rebelli civitati humaniter majora crimina ſæpe indulſerat: poſtea ſi alia minora commiſerit; videns Rex quod à peccare non deſiſtit, & quod ſua clementia abutitur, juſte indignatus ei civitati omnia antiqua detrahit privilegia, nec permittit eoſdem incolas ibi habitare, ſed per totum regnum diſpergit, ea civitate quaſi ad nihilum redacta, ſed incolis ſolo exilio, & cæterorum opprobrio punitis, præter eos, qui, utpote magis criminales, morte plecti ſecundum jus meruerant. Sic Iſraëlitica Reſpublica, cui à tempore Ægypti Ezechiel accuſationem agit, alii Prophetæ à deſerto, alii à terræ Sanctæ poſſeſſione: cui Deus ſæpe miſericorditer indulſit;

&

& cum, ut probavimus, totam Legem transgredi non deſiſteret omnia præcedentia crimina imputavit, tanto majora facta, quanto Dominus ſæpe cum ea miſericorditer ſe habuit, ideoque per totum hoc tempus punita, quamvis præſentia, antiqua crimina, non æquaverint. Quod ſi æque peccaret Iſraël in hac captivitate, ut antea fecerat: nec aliquomodo à præcedentibus vitiis emendaretur, neque aliquod bonum faceret, quo iram Dei placare poſſet, hoc ſupplicium non eſſet medium à Deo præfixum pro bono populi, nunc concedendo inter hoſtes ſuos; ut poſtea univerſali redemptione, captiva Reſpublica libertatem, & priſtinum ſplendorem obtineat. Aliter eſſet punire abſque alio, præter ipſam punitionem, fine, qui tandem hominibus in bonum cedat. Hoc idem eſſet contra divinam bonitatem, quæ adhuc in ſuppliciis, noſtram utilitatem intendit.

Sic in hac captivitate patienter ſublata, Iſraël ſuam redemptionem expectat, quouſque Domino ſuam rempublicam, & eccleſiam reſtituere, placeat. Interim ſingularibus, maxima, & evidenti miſericordia, & providentia, ab hoſtibus, ſervatis: Fœdus, quod cum Patribus inierat, ſemper obſervans, ut promiſerat: atque per tot ſecula nos protegit, contra omnes gentes totius univerſi, quæ Iſraëlem indicibili odio proſequuntur, contra regnorum mutationes, & contra tempus ipſum, quod omnia conſumere, & finire conſuevit. Hoc eſt ſufficiens miraculum, ut gentes odio depoſito, ſi Deus vellet, agnoſcerent Iſraëlem eſſe populum Dei, & non fruſtra ſuam redemptionem expectare, nec divinam Legem, per quam ab ipſis ſeparatus ſubſiſtit, inutiliter retinere. Quod ſi aliquando in aliqua regione præter ſolitum patimur, id noſtris actualibus peccatis imputandum, præſertim quando ob nimium luxum captivitatem oblivîſcimur, ſuperbire incipimus, ab Legis amore paulatim deficere, & gentium mores præter rationem affectare, horum pœnas, adauctis laboribus, luere oportet: aliter uno vel altero ſeculo gentibus permiſceremur, noſtri generis obliti.

Cum hoc tamen ut filii à Deo ſemper tractamur, nec ſumus ſemper adeo abjecti, ut plurimi Chriſtiani non nobis invideant. Fere omnes Reges Chriſtiani noſtris hominibus pro principalioribus officiis agendis, utuntur: Sicuti Turcarum, atque Perſarum Imperatores, & omnes eorum Proreges, qui abſque Judæis nil efficiunt: & quotquot magna ibi negotia ab Regibus, ſuis legatis agenda ſunt, non niſi Judæorum interventione, obtatum finem obtineant. Tandem ſinguli Judæi pro ratione, vel divitiarum, vel officiis authoritatis, vel alterius ordinis, dignitatis, in toto orbe terrarum, ſuam habent æſtimationem;

&

& ne longius abeamus, in hac civitate ſatis cum honore, Regum Hiſpaniæ, Portugaliæ, Daniæ, Ducis Hanover, & aliorum Principum, Judæi Legati, quos Reſidentes appellant, exiſtunt. Non igitur eſt ſemper adeo miſeranda captivitas, quo ad temporalia pertinet; ut in Ægypto: nec ſumus ſervi emptitii, neque in toto orbe alicui nationi inſervimus: Sed Deus nos ut filios protegit, Republica ſui ſplendoris, & divinæ, quam habebat communicationis, deſtituta, quam Deus miſericorditer punit propter noſtra, & Patrum crimina, ut antea comminatus fuerat, & ſe facturum prædixerat: ad tempus per ſuam infinitam ſcientiam, & bonitatem præfinitum. Neque juxta Dei decretum poterat hæc captivitas breviori tempore durare: Siquidem dixit *nos diſperſurum inter omnes populos, ab uno terra extremo ad alterum extremum:* Neque hæc diſperſio futura erat per integri populi tranſmigrationem, ut fuit Babylonica: quomodo totus populus ſimul ab uno ad alterum terræ extremum inter omnes populos pergeret; hoc naturaliter impoſſibile eſt: & ut ſic egrederetur ex Ægypto opus fuit Deum tot feciſſe miracula. Erat igitur neceſſe quod temporum tractu generationibus ſuccedentibus poſteri per orbem diſpergerentur, variis caſibus, hominibus contingentibus, ſed à Deo prædeterminatis, ut præfixa ſequeretur totalis populi diſperſio: pro qua eo modo efficienda tota hæc ſecula, & plura fortaſſe neceſſaria fuerunt. Erat igitur juxta Dei decretum hæc captivitas multis temporibus duratura: interim pro animarum ſalute nihilo prorſus deficienti.

Id mihi ſæpe, mirandum, in mentem venit, quod quando Chriſtiani noſtrum, ut expectamus Meſſiam, & terrenam redemptionem, exprobrare intendunt, nos carnales, & temporalibus ſolum addictos appellant, ut qui ad cœleſtia, & ſpiritualia mentem elevare nequeamus, terrenis dumtaxat hærentes: & quando noſtram captivitatem improperant, è contrario diſputant: nos miſeros, ſine regno, neque rege, neque terris, abſque hominum æſtimatione, ſplendore, & honore, noſtro abjecto ſtatui illudentes, ſemper inſultant. Sed ego regererem: Si hæc temporalia non ſunt ab ſpirituali homine expetenda; quid intereſt, quod per plurima ſecula iis eccleſia Judaica privata ſit, dummodo Deum ſuum toto corde, & tota anima dilexit, divinam Legem obſervet, & omnium nationum opprobrium, & cæteros captivitatis dolores, patienter ferat: Præſertim cum nunquam crediderint Judæi, ſummam felicitatem conſiſtere, neque in Meſſia, neque in futura redemptione; ſed in vita æterna, quam per Legis obſervantiam, ut à Deo exigitur, ſingulos conſequi poſſe, non dubitant: cæteris futuris

promiſſionibus, pro eccleſiæ Iſraëliticæ mirabili, in Dei gloriam, reſtitutione, avide deſideratis, & continuo petitis.

Sed ſi ſic eſt (infert Doctiſſimus Vir) Ergo ſoli Judæi in toto orbe, & in omnibus hominibus, cum Chriſtum jure abjiciant, ſunt gloriæ ac veritatis divinæ aſſertores. Et ego concedo conſequentiam: Siquidem Iſraël in Ægypto, & in deſerto talis fuit, talis etiam tempore Judicum, quamvis barbaris gentibus miſere ſubjectus, maxime Babyloniæ captivus; cæteris nationibus majeſtate, & ſumma potentia, mundum poſſidentibus, pariter in ſecundo Templo quamvis graviſſimis peccatis implicitus: Ubi per circiter ccccc. annos ab hoſtibus fere ſemper oppreſſus. Talis fuerat Iſraël per tot ſecula: Et ſi tunc Chaldæi, & Græci, vel Romani Judæos urgerent, eoſque vilipendentes, hanc conſequentiam ipſis opponerent: ergo ſoli Judæi in toto orbe, noſtros Deos contemnentes, ſunt gloriæ, ac veritatis divinæ aſſertores: quid tunc reſpondere, in veritate, deberent? niſi conſequentiam concedere, & conſtanter credere ſic eſſe verum: præſertim cum jam diu à Deo audiverint: quod erat *primogenitus Iſraël, Dei peculium, ejus hæreditas, in omnibus hominibus ſub cœlo, electus*: tandem: *& vos teſtes mei eſtis.* Ergo ſi hoc verum eſt (infert Doctiſſimus Vir) debent à Deo ſalvari, neque eorum diſperſio amplius protrahi inter gentes. Hujus conſequentiæ veritas, non ad me, ſed ad ſolum Deum judicanda pertinet, qui merita demerita, & condignas pœnas unicus exacte, & ſine errore, metiri novit.

Num. V.

Caſus impoſſibilis à Doctiſſimo Viro propoſitus, alio ſimili convincitur.

DIxeram non fuiſſe neceſſe, Deum Iſraëlem præmonuiſſe, quod Meſſiam reciperet quando veniret: quia ſuaſione non egebat, ut reciperetur, qui in ſummam Iſraëlis felicitatem promittebatur. Fatetur Doctiſſimus Vir, cum diſtinctione, quando ſcilicet, veniens felicitatem actu ipſo confert, licet aliam, quam homo expectaverat. Addit inſuper: quod ſi Chriſtus cum cœleſti gloria veniſſet, Judæoſque palam omnibus in cœlos aſcendere feciſſet; cæteriſque medium daret, quo evidenter in gloriam advolarent: quamvis de his nunquam fuiſſent præventi, absdubio crederent, quamtumvis terrenum regnum, quod expectaverant, minime vidiſſent.

Reſpondeo, quod absdubio credidiſſent, licet hæc antea prædicta non fuiſſent, à Deo: quippe de iis quæ clare intuemur, dubitare non poſſumus. Sed ego pariter à Doctiſſimo Viro

Viro quærerem: ſi forte quem nos expectamus Meſſias, veniſſet, & regnum Davidis magnifice reſtitueret, non armis ſed ſola Dei opera, Domum Iſraëlis, & Judæ ex omnibus mundi partibus colligeret, toto genere humano ad veri Dei cultum reducto: omnibus regibus terræ non violentia, ſed amore, Deo & ſuo Meſſiæ ſanctiſſime ſubjectis: Levitico cultu, & ſacro Templo, ut ab Ezechiele depingitur, reſtituto: omnipotente Deo in omnibus mundi regionibus pro quovis Judæo liberando, miracula, & prodigia majora, quam in Ægypto, efficiente, & ſacram Moſis Legem, ut in litera jacet plane confirmante: Sectis, bellis, & diſſenſionibus prorſus finitis: nonne omnes Chriſtiani crederent illum eſſe verum Meſſiam: id promiſſum fuiſſe Regnum Dei, in Scripturis prædictum? Abs dubio crederent. Certe nec dubitarent, niſi etiam ſenſu communi carerent. Verum Doctiſſimo Viro hic eſt caſus methaphyſicus: Sic mihi quem Doctiſſimus Vir proponit: unicuique ſecundum ſuam fidem, hæc ſunt de impoſſibilibus: excepto, quod à me propoſita, ſi quando fuiſſent, clare, & aperte in ſacra pagina prædicta omnes invenirent, & tunc eorum complementum ad unguem viderent, figuris, & ſenſibus myſticis non amplius memoratis: & quæ Doctiſſimus Vir affert, ſi aliquando fuiſſent, non ex ſcripturis, non ex præſcripto verbi Dei; ſed ex ſola intuitiva viſione conſtarent, ideoque crederentur, licet prædicta non fuiſſent, & quamvis prædictis clare contrariarentur: Sicuti Iſraëli in deſerto, & in Ægypto omnia quæ videbat credere neceſſe erat, licet de eis antea non prævento; ſed neque Abrahami revelationi aliquomodo contraria.

Dicebat Doct. Vir, quod alia eſt ratio, quando futura felicitas promittitur: tunc ſuaſione indiget, ut credatur. Ita profecto eſt, quia futuras cœleſtes felicitates promittere, quas homines aliquando verificare, eſt impoſſibile, facile quidem eſt, ſed non creditu facile: nec minora promittebant gentiles, & nunc Japonenſes, & Chinenſes ſuos ritus obſervantibus. Ut homines his fidem præſtare poſſint, & debeant ex viſibilibus, à Deo ſuadentur: Ideo Deus ipſe ex viſibilibus ſe notum fecit: *Cœli enarrant gloriam Dei*: & *Iſai*: *Eleva oculos tuos, & vide quis fecit iſta.* Opera enim Dei viſibilia, pluſquam omnis philoſophia, ejus exiſtentiam demonſtrant: quapropter terrena viſibilia promittere, in ſui omnipotentiæ oſtentationem: poſtea hæc nunquam adimpleri, & cœleſtia loco illorum iterum promittere, quæ nec videmus, nec experiri poſſumus, quæque etiam media divina Lege ſemper expectabamus, Prophetiæ rationi congruum minime putatur. Quod ea quæ clare promittuntur, clare adimpleri debent, & hoc eſt de ratione eſſentiali Prophetiæ.

Pergit Doctiſſimus Vir: Quod ſi Chriſtus vitam cœleſtem Judæis promitteret, ſimulque regnum terrenum ut expectat, Quod Judæi, & re-

 præſtaret,

gnum terrenum in majorem Dei gloriam, & æternam vitam, cum cœleſti Dei regno ſemper expectarunt, & expectant.

præſtaret, etiam admitteretur. Sed quare non, cum id ipſum Judæi expectent, & terrenum in hac vita, & æternam poſtea in cœlo? hæc ſemper fuit, & eſt Judaica doctrina. Sed videtur Doctiſſimus Vir ſupponere, Judæos vitam æternam, vel deſpicere, vel nequaquam expectare; in quo magnam nobis injuriam infert; & in ſumma nos præ omnibus gentibus barbarie conſtituit.

Addit: quod ſi nobis cultum, & religionem carni non ingratam, ſed noſtris deſideriis conformen, Chriſtus imperaſſet, ſtatim crederemus: maxime terreno regno conceſſo, quamvis etiam medium ad gloriam conſequendam ſimul præſtitiſſet.

Judæi nec habuere nec ſperant Legem carni gratam, ſed omnino ſpiritualem carnis affectibus contrariam.

Reſpondeo: Quod ſi religionem carni gratam, & noſtro deſiderio aptam, Meſſias præſtitiſſet; minime ab Iſraële admitteretur talis Meſſias; quippe ab aliquot annorum millibus Legem à Deo accepit, eodem ſumme bono, & ſanctiſſimo dignam, carni, & noſtris inordinatis deſideriis, omnino adverſam. Miror profecto virum graviſſimum, atque pium dicere, quod Judæi carni gratam religionem, vel habuerint, vel deſiderent; cum non aliam præter divinam obſervatu dignam crediderint; neque aliam perfectiorem, aut imperfectiorem, deſiderent, aut expectent: cum propter hanc tot patiantur labores, captivitates, & crudeles mortes. Permiſitne Dominus Judæis in Lege aliquod, quod puriſſimæ vitæ contrarietur? Permiſit inceſtus, luxuriam, ſcorta, & quæ gulæ, libidini inſerviunt? Permiſit idololatriam aut profanum aliquem cultum, ſeu vanam ſuperſtitionem? Permiſit odia, vindictam, & aliqua quæ caritati in proximum aliquomodo officiant? Eſt Lex Dei carnalis, quæ noſtram foveat concupiſcentiam? Sunt ne carni grata præcepta Decalogi, & cætera moralia per totam Legem diſperſa, quibus ſumma pietas nil addere quit? Potiore jure dicerem cum Evangelio & omnibus Chriſtianis Doctoribus, divinam Legem eſſe ſeveriſſimam, Chriſti vero facilem, & gratioſam, quæ pariete inter nos, & gentes jam diſrupto, plurima nobis carni grata permittit, quæ Dominus ſpiritualiori populo prohibuerat. Nec oportet omnia referre, ſaltem aliqua ſufficient: Omnibus indifferenter veſci, de quibus Deus dixerat eſſe ſibi abominabilia, & quod abſtineremus, ut eſſemus ſancti, ut ille ſanctus eſt. Etiam jam animantium ſanguis permiſſus, quod præceptum, ut ab Apoſtolis etiam prohibitum, pluſquam per DC. annos Chriſtianiſmus ſervavit. Idolis ſacrificata jam edere licet, urpote indifferentia. Acceſſus ad menſtruatam, non amplius illicitus, antea ſub abſciſſionis animæ pœna prohibitus. Adulterium, peccatum eſt inter Chriſtianos, ſed ut cætera vulgaria peccata puniendum, cum Deus non niſi utriuſque aggreſſoris morte contentus fuiſſet. Ego certe non capio, quid nobis carni gratum

Lex

Lex divina conceſſerit, cum ſemper contra carnis deſideria pugnare per divinam Legem præcipiamur. Cum fœmina enixa Chriſtianus ſtatim concumbit, Judæus vero, non niſi poſt XL. dies, quod ſi fœmella edita fuit, nonniſi poſt LX. & in menſtruata oportet quatuordecim dies tranſiiſſe, ſingulis menſibus, ad quam accedere non licet niſi præceſſerit legale balneum: quod ita exacte obſervatur, ut neque improbus tranſgredi audeat. Eſt ne carni gratum per dimidiam anni partem viros juvenes ab uxoribus abſtinere? Sed hæc ad externum cultum pertinent, dicet Doct. Vir: tamen negare non poterit quod hæc noſtri appetitus actus internos inordinatos coërcent, in quo potiſſimum cultus internus conſiſtit, cui nec aliquid gratum divina Moſis Lege permittitur.

An totum negotium conſiſtit, quod Evangelium terrena contemnere, & cœleſtem vitam dumtaxat proſequi edoceat? Sed hoc, ut decet, intellectum, non novum fuit Iſraëli, qui ante Chriſti doctrinam id ipſum ſemper noverat, crediderat, & opere executus fuerat, plurimis pro ea veritate martyrium, captivitatem, & innumeros labores ſuſtinentibus. In ſumma: ſi Meſſias quem expectamus aliquid carni gratum contra Legis puritatem doceret, jure divino lapidandus eſſet, præſertim ſi in nomine Dei talia propoſuiſſet. Nec Judæi, ut ſæpe dixi, Chriſtum propter ſanctam doctrinam, & moralem pietatem, quæ in Evangelio legitur, non accepere, aut crucifigendum tradidere; ſed quia vel ſe fecit æqualem Deo, vel quia dicebat ſe eſſe Regem illius populi, ut in titulo crucis dicitis fuiſſe inſcriptum, & Judæi ne tali crimini favere, aut conſentire, crederentur, Romanorum potentiam timentes, eum ipſis puniendum dedere: vel propter alias cauſas nobis ignotas; ſed nunquam quia doctrinam cœleſtem, & carni adverſam edocebat, aut alia, quæ captum hominis ſuperant, niſi iis, quæ jam à Deo crediderant, contraria fuiſſent.

Num. VI.

Quod oriundus à Judæis qui Chriſto nomen dedit, in redemptione poterit majore gratiæ gradu potiri, quam Judæus: Sed non eandem dignitatem in populo habere.

PRoſequitur Doctiſſ. Vir referens argumentum, quod contra me fecerat, ut ſuam præcedentem reſponſionem roboraret. An qui ex Judæis oriundi ſuæ originis obliti, Chriſto nomen dedere, ſi quando noſter Meſſias venerit, ejus beneficiorum

 erunt

erunt participes, quamvis ei parere nolint? Reſpondi, quod tales ex Iſraële oriundi jam per aliquot generationes gentibus commixti, nil prorſus habent cum populo Iſraëlis. Si vero Legem acceptaverit, erit peregrinus, ut deſcendentes per Iſraëlem ex Abrahamo, vel ex Iſaaco, per Eſaum, qui nil habent cum promiſſione facta Patriarchis, neque omnes nationes, quæ fere omnes ex Iſraële originem habuere, in eo partem habere putantur. Adhuc filius Judæi, & matris ex gentibus, Judæus non eſt, neque ad Legem tenetur. Tales ergo erunt qui gentibus commixti Chriſtianæ, vel alteri ſectæ nomen dedere: qui ſi Regi Meſſiæ non obediverint, læſæ majeſtatis humanæ crimen committent: & peccatum etiam contra Deum, qui ſupremis poteſtatibus parere jubet: Sicuti ſi quis Davidi, vel alteri ex regibus, obedire recuſaverit.

Quærit igitur, an qui ad Legem Moſis convertatur, qui Chriſtum antea crediderit, pari cum Iſraëlitis honoris gradu, potiturus ſit? An in inferiori habendus? Sed ego quæſitum non ſatis percipio: quia ſi talem honoris gradum reſpectu divinæ gratiæ intelligat; non modo ex Judæis oriundus, ſed quivis ex gentibus, talem poterit Dei amorem habere, talem fidem, ut præ omnibus Judæis, ſuperiorem gratiæ gradum conſequatur. Si autem intelligit de gradu honoris terreni, ſemper Iſraëlitæ in ſuo populo debent extraneos præcedere: quippe ex præcepto divino neque Reges, neque Judices, ex extraneis licet conſtituere: & illi de quibus loquimur, gentibus commixti, ſive Chriſtiani ſint, ſive alterius ſectæ, jam prorſus extranei reputantur, qui reſpectu Iſraëlis infimum locum obtinebunt: Sicuti & cæteræ gentes ad Deum reductæ. Petit textum Doctiſſ. Vir, ſed ſatis conſtat ex variis locis ſacræ ſcripturæ. Sufficiat pro nunc *Iſai. Cap.* LX. *verſ.* 10. *Et ædificabunt alienigenæ muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi: cum furore meo percuſſero te, & benevolentia mea miſerebor tui:* & *verſ.* 12. *Nam gens ipſa, & regnum, quæ non ſervient tibi peribunt, & gentes penitus deſolabuntur. verſ.* 14. *Et ædificabunt te demiſſum filii affligentium te, & incurvabunt ſe ad plantas pedum tuorum, quicumque ſpernebant te: atque vocabunt te civitatem Domini, Zionem Sancti Iſraëlis.* Hæc ſatis clara ſunt, ſed à Doctiſſimo Viro pro eccleſia Chriſti, & allegorice intelligenda: Nobis vero literaliter, quamvis hyperbolica locutio ſit. Sed hæc in ſua eccleſia nondum viſa ſunt, neque reges, & regna, quæ eam ſpernunt, & perſequuntur, ruinam aliquam experta ſunt; ſed majorem opulentiam, quam Chriſtiana eccleſia: igitur hæc adhuc reſtant adimplenda, vel in veſtra eccleſia, ut creditis, vel in noſtra, ut expectamus, prophetiæ literam in ſenſu commodo, & naturali retinentes. Hæc ſufficiant, ut ab hoc particulari quæſito nos expediamus.

Num. VII.

Num. VII.

Quod Propheta ea ſola verba enuntiare debet, quæ ei Deus ori ſuo indiderit, vel erit falſus.

Verba ex *Deut.* XVIII. *Suſcitabo Prophetam ſicut tu*, jam præcedentibus ſcriptis, ſatis diſputavimus. Et ego contentus ſum cum opinione Joannes Calvini, quam etiam Doct. Vir admittit, quod ibi Deus non præciſe loquitur de Meſſia; ſed de Joſua, & ſucceſſuris Prophetis, maxime de Meſſia, (inquit Doct. Vir) qui omnium Prophetarum princeps futurus erat (hoc tamen ex ſacra pagina nunquam probabitur) ſed pro primo meo quæſito hæc additio nil faciebat: quia ego petebam textum, in quo Deus eam fidem, tanquam unicum ad generis humani ſalutem medium, commendaverit? Non an deberemus credere Meſſiæ ſicuti aliis Prophetis, ex generali eo præcepto fidem Prophetæ præſtandi. Ideo quamvis Doctiſſ. Vir inſiſtat, quod iſta verba maxime de Meſſia dicta fuere; tamen in ſuis ſcriptis totus eſt in probando, quod non fuit neceſſe de tali fide Deum aliquando Iſraëlem admonuiſſe, quo clare fatetur, ex illis verbis, non niſi conjecturaliter elici poſſe, quod quærebam. Alias ex iſtis verbis directe meo quæſito reſponderet, & aſſereret Deum ſatis admonuiſſe Iſraëlem de fide in Meſſiam, cujus oppoſitum ſemper ſuſtinuit, potius quod hoc myſterium fuit Iſraëli abſconditum, & tempori Meſſiæ reſervatum. Cæteris quæ hic ſatis docte, & acute producit, reſpondere abſtineo, ut ad alia quæ magis urgent, properemus.

Quaſi ad hominem Doct. Vir contra meam reſponſionem argumentatur, dicens: quod ſi ego conceſſerim, verba ea etiam de Meſſia, ſaltem ut Dei Propheta intelligenda, omnibus quæ diceret, tenebatur populus auſcultari; ſub eadem pœna, quam Dominus Prophetæ reluctantibus, in eodem textu præſcripſit. Et cum Chriſtus dixiſſet fidem in eum eſſe conditionem,& medium neceſſarium ad ſalutem: Id Iſraël credere debebat, quamvis Deus per alios præcedentes Prophetas non indicaverit: vel in iram Dei incidere, ut in præfatis textus verbis expreſſe comminatur.

Reſpondeo; quod populus tenetur omnibus, quæ Dei nomine dixerit Propheta, fidem præſtare: qui tunc verus Propheta putabitur, cum præter ſignum, quod dederit, à ſenioribus exacte examinatum, nil loquatur, quod Deus ipſi non revelaverit, & dicere præcipiat. Debet igitur ſemper loqui, ut miniſter, ut Dei legatus; quod ſi ex ſe vel in nomine Dei, vel ſuo, aliqua, quamtumvis bona, dixerit, quæ Dominus non præcepit, ex pſeudo-Propheta, munus legati tranſcendit; non debet audiri. Ideo

ſemper Prophetæ dicebant: *Sic dicit Dominus, verbum Domini, ait Dominus;* quia à ſe ipſis à Deo non præceptum aliquid prophetare, non licebat,& eo ipſo contrarium agens eſſet falſus Propheta. Qui ſi verus ſit poteſt à Populo ſuis verbis, quod fidem adhibeat, poſtulare: quia ſunt verba à Deo ipſi indita, & imperata, ut enuntiet: ſed non debet in ſe ipſum quaſi imperantem, quaſi principale etiam agens, fidem expetere, aut exigere, neque in ſuo nomine præcipere populo, ut hæc vel illa credat, vel faciat; jam enim non legatum agit, nec Prophetam, quapropter, neque ut talis audiendus. Quod ſi etiam addiderit, ſeu affectaverit deitatem, vel cum Deo æqualitatem, Prophetæ nullam rationem induit, neque ut tali credere licet, cum ex ſervo ſe dominum fecerit, ex creatura creatorem, & verba ſua prædicaverit, non à Deo juſſa. Et ut hæc veritas clare conſtet, non oportet longius abire. Siquidem ex ipſiſſimis allegatis *Deuter.* verbis, clare probatur, ubi de Propheta ſuſcitando ſic Deus loquitur. *Et indam verba mea ori ejus, ut eloquatur eis, quidquid pracepero ipſi. Et verſ. ſeq. Quicumque non auſcultaverit verbis meis, qua locuturus eſt in nomine meo. &c.* Et infra: *Verum Propheta ille qui ſibi arrogaverit eloqui aliquid in nomine meo, qua non pracepero ei loqui, omnino morietur Propheta ille.* Ecce clarum, quod Propheta unice loqui poteſt, ſi verus ſit, ea verba, *qua Deus ori ſuo indiderit, qua pracepit, ut dicat*; non *ex ſe*, vel *à ſe ipſo,* Igitur qui Propheta venerit, & dicat in nomine ſuo hæc facienda, vel credenda, homines in nomine ſuo ſalvandos, miracula in nomine ſuo facienda: in ſe ipſum fidem exegerit ad ſalutem æternam, in nomine ſuo, & à ſe peccata hominibus condonanda: Iſte non eſt Dei miniſter, non eſt Propheta, ſed Deus ipſe. Non igitur de eo intelligi poſſunt ea verba, *ſuſcitabo Prophetam*, cui ut tali fides præſtanda erat: nec eſt Moſi ſimilis; ſed infinite diſſimilis: Moſes fuit à Deo legatus, ut populo quæ ille juſſiſſet, diceret: *& nos quid ſumus*, dicebat Moſes populo murmuranti: qui ergo diceret, ſe eſſe omnia, ſatis contrarius eſſet Moſi, qui nil ſe eſſe fatebatur. In ſumma, qui ſe prædicaverit adorandum, qui verba à ſe non à Deo imperata, populo indicaverit, qui dixerit ſe, & Deum, unum,& eundem eſſe,nec eſt Propheta, neque credendus, neque aliquo modo admittendus. Jam ſcio Chriſtianiſmum duas ibi naturas credere, divinam,& humanam, quarum diſtinctione omnia præfata componi poſſunt. Sed hæc valde ſubtilia, & theologica erant pro iis temporibus, & pro illo populo; vix in noſtris hoc intelligi poteſt, imo nec intelligibile, ſed ſola fide acceptabile, quamvis rationi repugnet,ut docet Suares in ſua methaphyſica: adhuc non credunt Sociniani, & ſatis Chriſtiani ſunt, ac in philoſophicis, & methaphyſicis ſatis inſtructi: quomodo crederent Judæi, quibus nec Chriſtus, nec Apoſtoli eam Theologiam edocuere?

Num. VIII.

Num. VIII.

Prophetæ doctrina examinanda, in ejus confirmationem an vera ſit vel falſa?

PRæterea quam doctrinam prædicaverint, exacte examinandum, an ſit vera, vel vel falſa? quod hominis judicium certe diſcernere nequit; niſi juxta Legem à Deo datam, id examen effecerit: & verbo Dei jam antea revelato, doctrinam conformem, aut diſſonam eſſe dijudicet: nulla quidem eſt alia de vero, vel falſo, judicandi regula in Religionis negotio. Igitur ſi Propheta aliquid contra divinam Legem noviter ſtatuere, vel auferre tentaverit, vel Dei, vel ſui nomine, illico pſeudo-Prophetas judicandus, atque de medio tollendus. Non itidem ſi pro aliqua occaſione, aliquod præceptum, revelatione divina, diſpenſaverit: eo præcepto de Lege minime abſciſſo; ſed pro ea duntaxat occaſione, intermiſſo, pro evidente Dei majore gloria, & populi utilitate: ut Eliæ ſacrificium extra Templum, ad Dei ſolius exiſtentiam, & totius Legis veritatem publice probandum: quod in poſterum, ut ſic fieret, non fuit in exemplum. Aliter qui Prophetæ divinam Legem ſecundum aliquid, relaxare contenderit, ſuo, vel Dei nomine, ut falſus rejiciendus, quamtumvis miracula, & prodigia in ſuæ Prophetiæ confirmationem, ediderit. Conſtat ex *Cap.* XIII. *Deuter.* ubi qui ſomniator, aut Propheta minacula faciens, populum à Deo avertere tentaverit ad cultum alium eum perſuadens; quamprimum lapidandus, ut id malum de medio tollatur: quia tentat depellere te à via, quam præſtitit tibi Dominus Deus tuus; 'ut ambules in ea.' Hæc via eſt Lex Domini per Moſem Iſraëli præſtita, per quam voluit, quod Iſraël ſemper incederet, ut ad Deum ſuum ſine errore pervenire poſſit. Quicumque igitur, qui cum miraculis, & prodigiis nos ab hac Lege, ſeu via diſtrahere conatur, aliam viam ſecuriorem, perfectiorem, aut breviorem eſſe, docens: præſertim ſi ſimul ad Deos alienos nos provocaverit, eſt pſeudo-Propheta in hoc capite à Deo damnatus, & nullatenus credendus.

Sed jam audio Doctiſſimum Virum, cum ſapiente Grotio, & aliis Chriſtianis Doctoribus, reſpondentem: Eum falſum Prophetam hic à Deo damnari, qui Deos alienos, quos Patres noſtri non noverant, colere ſuaderet, non vero eum, qui eundem Deum Iſraëlis, qui populum ex Ægypto eduxerat, qui Patriarchas fuerat allocutus, unice adorandum prædicaret: Prophetaſque, & eorum ſcripta veneraretur. Hic enim non eſt ille falſus Propheta, qui apoſtaſiam conſuleret, & à Deo

Iſraëlis recedere, aliumque alienum quærere: talis ſi miracula fecerit, & ſuam vocationem iis, in confirmationem ſanctiſſimæ doctrinæ, comprobaverit, ut verus Propheta audiendus eſt; quamvis de Lege aliqua, vel omnia indifferentia, pro diverſo populi, ſeu eccleſiæ ſtatu, mutaverit, & in perfectiora, Dei juſſu, reduxerit, in bonum populi, & majorem Dei gloriam.

Quomodo intelligendum præceptum de Diis alienis non adorandis.

Hæc reſponſio veritatis ſpecimen oſtendit, eamque exacte ſpeculari opus eſt, cum ipſi Doctores Chriſtiani, in ea ſui dogmatis defenſionem, merito poſuerint. Pro cujus oppugnatione aliqua ſupponere cum Doctiſſimo Viro, ſincere, & abſque præjudicio vellem. Primum, quod Iſraël, neque aliquis ex hominibus habuit, aut habere potuit Dei propriam, aut perfectam ideam, cum intellectui humano, ob ſui limitationem, illius infinitudinis cognitio, omnino repugnet. Ideo ſolum per negationes, & remotionem eorum, quæ Deo competere nequeunt (ut dicunt omnes Theologi) Deitatis cognitionem, homo habere poſſit: non vero poſitive divinam eſſentiam concipere. Habuit igitur Iſraël talem Dei ideam, qualem ipſe voluit ei revelare: quam cæteri homines ſe ipſis capere non potuerunt, ideo Deitatem creaturis miſere tribuebant, & eas adorandas ſuſcepere. Iſraël vero à Deo ipſo edoctus ſolus eum in ſpiritu cognovit, æternum, infinitum, purum ſpiritum, immenſum, ſine corpore, ſine figura, nulli ſimilem, independentem, immortalem, impatibilem, nulli mutationi obnoxium: & ſimiliter in aliis, per quæ à creaturis infinite differt, nulli prorſus, nec analogice ſimilis, aut proportionatus. Hoc adeo certum eſt, ut nulla egeat probatione, ex ſacris literis clare, & aperte deductum. Igitur nunquam licet Iſraëli Dei ſui aliam ideam admittere; præſertim ſi à Deo jam inditæ, quoquo modo adverſetur: quippe ſemper quod Deus ad alienos Deos non recurrendum admonuit: idem eſt, ac dicere, quod eum ſub nulla alia idea, quam à ſe jam revelata fuit, credat, vel colere intendat: quare ſæpe dixit, *ad Deos, quos Patres tui non cognoverunt*, id eſt, quorum ideam Iſraëlis patrum mentibus non indiderat: quia non eſt alter modus, quo Deus alienus ſit, niſi quod alio modo, & ſub diverſa idea cognoſcatur, ac Deus ſe ipſum voluit, ut cognoſcerent: quippe eum, ut in ſe poſitive eſt, cognoſcere, ſupra creaturæ captum eſt, ob ſui infinitatem, ut ſupra dixi. Eſt ergo nobis cognitus verus Deus, quando eum ſecundum ideam, quam nobis de ſe dedit adoramus, & alienus, qui ſub aliis ideis nobis colendus proponitur: quamvis dicatur eſſe idem Deus Iſraelis, æternus, omnipotens, qui eduxit Populum de Ægypto, qui Legem ex Sinai promulgavit: hi ſunt effectus, & attributa

veri Dei; tamen non vero Deo applicita. Sic fecere Iſraelitæ in deſerto: ſic Jeroboam vitulis, id ipſum tribuentes: *Ecce Iſraël Deum tuum, qui te eduxit de terra Ægypti.* Quod ſi aliquod ex aſtris dicerent, quod erat Deus Iſraelis, quod ſi de aliquo bruto id homines aſſererent, quamvis infinita in hujus confirmationem miracula efficerent, abjicere oporteret, nequaquam credere. Quamvis Thomas, Scotus, atque alii Theologi conſtanter defendant, quod Deus poteſt aſſumere naturam bruti, adeo ut verificari poſſit, Deus eſt equus, equus eſt Deus. Deus eſt lapis, lapis eſt Deus; ob utriuſque naturæ unionem: quamvis ſint propoſitiones in materia repugnante, ut dicunt Logici. Sed iſti juxta ſuum dogma non male philoſophantur: quia non minor diſtantia eſt, ſed æque infinita inter hominem, & Deum, quam inter eum, & bruta, aut inanimata: quapropter, vel æque invincibilis, vel æque vincibilis. Quod ſi ſub bruti, vel aſtri alicujus idea, Deus adorabilis non eſt, ergo nec ſub alia, quæ non minus diſtat à Deo.

Explicatio *Cap.* XIII. *Deut*, de falſo Propheta.

Dixit ergo Dominus in capite citato, quod quicumque Propheta populum ad Deos alienos, quos Patres noſtri non noverant, adorandum ſuaſerit, rejiciendus eſt: talis prorſus eſt qui Deum Iſraelis ſub diverſa idea ab ea, quam Deus Iſraeli revelaverat, colendum proponit: ſive ſub aſtri, bruti, vel hominis idea, deſignetur. Si enim ille falſus Propheta tunc temporis, prodigia & ſigna feciſſet, ut probaret, aliquod ex iſtis eſſe verum Deum Iſraelis, nonne jure lapidandus foret? Concedet abs dubio Doctiſſimus Vir, quamvis ille eundem prædicaret Deum, qui eduxit populum ex Ægypto, qui fecit cœlum, & terram: igitur ſi alium hominem eſſe Deum Iſraelis ſuis miraculis probare, aut verificare non poſſet, ut ab Iſraele credi deberet, potius lapidari: quare non idem ſi ſe ipſum, Deum Iſraelis eſſe, affirmaſſet, & plurimis confirmaret miraculis? Profecto eadem eſt ratio ſui, vel alterius, & eodem ſupplicio puniendus jure foret, quia Iſraelem ſuadebat Deum ſub diverſa idea colere. quod idem eſt, ac Deum alienum, quem non cognoverunt, id eſt, cujus ideam Patres noſtri non habuerunt: quippe cognoſcere nil aliud eſt, quam ſub tali idea rem mente concipere.

Quod Chriſtianiſmus Deum ſub hominis idea adorandum proponit. Cum ea-

Quod vero ſub idea hominis Deus adorandus proponatur: eſt Chriſtiana doctrina: quippe adorare præcipit Deum incarnatum, hominem Deum, ſiquidem verbum caro factum eſt; eumque facit viſibilem, menſurabilem, loco concluſum. Neque obſtat diſtinctio in quantum Deus, & in quantum homo: quia hoc eſt quod impoſſibile putatur, & divinæ ideæ prorſus contrarium, ſcilicet quod Deus poſſit limitatam naturam induere ſalva ejus infinitate. Sic etiam credebant priſci eccleſiæ

Doctores:

dem unica perſona ſit Deus, & homo.

Doctores: adducam dumtaxat Tertullianum, qui verbum divinum ante incarnationem, & viſibile, & menſurabile, & loco addictum, expreſſe fatetur, non vero Patrem, quem utpote ſummum Deum, hæc habere non poſſe, acriter defendit; non quia pater, ſed quia Deus, cujus ideæ hæc repugnare credidit. *Lib. de Trinit.* mihi Fol. 623. Sic ait. *Quod ſi idem Moſes ubique introducit Deum Patrem immenſum, atque ſine fine, non qui loco cludatur; ſed qui omnem locum cludit: neque eum qui in loco ſit; ſed potius, in quo omnis locus ſit, omnia continentem, & cuncta complexum, ut merito nec deſcendat, nec aſcendat, quoniam ipſe omnia, & continet, & adimplet. & tamen nihilominus Deum introducit deſcendentem ad turrim, quam ædificabant filii hominum (—) quem volunt hic Deum deſcendiſſe ad turrim illam? Deum Patrem? Ergo jam loco clauditur: & quomodo ipſe omnia complecteretur? nec ergo Pater deſcendit, ut res indicat: neque Angelus iſta præcepit, ut res probat: Supereſt ergo, ut ille deſcenderit de quo Apoſtolus Paulus: qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos: hoc eſt, filius Dei, verbum, & verbum caro factum eſt. Ecce Moſes refert alio loco, quod Abraha viſus ſit Deus; at idem Moſes dicit, quod nemo hominum videt Deum, & vivit: ſi videri non poteſt Deus, quomodo viſus eſt Deus? aut ſi viſus eſt, quomodo videri non poteſt? ut Johannes; & Paulus, quem nemo vidit: Ex quo intelligi poteſt, quod non Pater viſus ſit, qui nunqunm viſus eſt, ſed Filius, qui deſcendere ſolitus eſt, & videri, quia deſcendit; imago eſt enim inviſibilis Dei, &c.*

Quomodo Tertullianus Deitatem componeret cum verbo; ipſe viderit. Arianiſmo credidiſſe videtur.

Ecce Doctiſſime Vir qualem ideam de Deo antiqui conceperint: viſibilem, & limitatam, Deo Patri, quem dicunt, id eſt ſummo Deo, repugnantem: ſed verbo adhuc ante incarnationem naturaliter convenientem, ut quod loco claudi, menſurari, videri, deſcendere, incarnari, poſſet: hocque non in viſione prophetica: quia ſic poſſet etiam Pater, ſed realiter incarnari, & patibilis fieri: quod idem eſt, ac Deum ſibi contrariam induere, ſub qua ab hominibus adoretur: ideoque clare dicebat: Qui videt me, videt Patrem: Erat igitur in eo jam Deus viſibilis, quod ipſe dixit. *Qui videt me, videt & Patrem.* Idem erat ac aſſerere ſub hominis idea Deum videri, & adorari voluiſſe.

Propheta non in ſe ipſum fidem expoſtulet, non

Ex quibus directe Doctiſſimo Viro reſpondeo: Quod Propheta, qui in ſe ipſum, ut verum Deum Iſraëlis fidem exegerit, qui Dei omnipotentiam ſibi arrogaverit, qui verba ſua, ut à ſe præcepta populo indixerit, admitti non debet, neque ut verus Dei Propheta recipiendus: quippe Deus juſſit, ſuis ſervis Prophetis

Prophetis auſcultare, cui verba, quæ eorum ori indiderit, enuntiaverint: non ei, qui ſe æqualem Deo, vel Deum ipſum eſſe prædicaverit, aut aliis prædicandum commiſerit. Quo prætextu à via quam Deus Iſraëli dederat, eum pellere conatur, & aliam docet viam, divinis legibus, ut inutilibus, plane ſpretis. Et dato impoſſibili, quod Meſſias, quem expectamus, eam doctrinam Iſraëlem edoceret, jure foret, ut pſeudo-Propheta, lapidandus. Quod vero ad Chriſtiani dogmatis myſteria attinet, non eſt hujus loci diſputare: neque de unione hypoſtatica, neque de duabus naturis ſed una perſona, aut ſubſiſtentia, abſque naturarum confuſione. Hæc theologica ſunt, quæ magis fide, quam probatione admitti debent à populo Chriſtiano, quæque Judæi tunc ſcire non tenebantur, nec fuit aliquis, qui eas diſtinctiones doceret, adhuc tempore Apoſtolorum, ut ex eorum ſcriptis liquet. Quod ſi abſque hac theologica doctrina crederent tunc Judæi vel hominem eſſe Deum, vel Deum eſſe hominem, eſſent idololatræ, aut hæretici: Sicuti hodie, ſi Chriſtianus Deum fuiſſe converſum in hominem, vel hominem in Deum, crederet, impiam metamorphoſim admitteret, & à Chriſtianiſmi fide evidenter deficeret, quæ aliter docet: Sed non eo modo, quo Iſraël à Deo edoctus fuit, ſed contrario, qui ſemper admonuit, ſe *ſuam gloriam alteri non daturum*, ſe *mutationem nunquam ſuſcepturum*, id eſt, quod nil ei novum poteſt accidere, ſive naturam aliam, ſive unionem: quæ ſi non ſemper Deo inerant, noviter ei acciderent, ſi quando ineſſent, atque divinæ ejus ſubſtantiæ ſuperaddita, cum unio utrumque pertingat intrinſece extremum quod unitur, aliter vel unum ſine unione eſſet unitum. Ideo dicebam, quod hæc myſteria ſola fide credenda ratione inconſulta, quæ hæc comprehendere nequit. Quare oportet primo Chriſtianiſmum amplecti, ut credantur, quæque Iſraël neque à Propheta, neque à Meſſia recipere debet, ut probavi.

Num. IX.

Quod Propheta debet approbari à Senatu, ut recipiatur.

Dixeram ego Doctiſſimo Viro reſpondens, quod Iſraël præcepto divino Prophetæ à Deo miſſo fidem tenetur præſtare: Et addidi inter parentheſin (approbato ab iis, ad quos de jure divino id judicium pertinebat). Regerit nunc Doctiſſimus Vir, quod ego volebam dicere, Jeſum, ut blaſphemum, fuiſſe à Synedrio damnatum. At ego talibus verbis non

non uterer, quamvis in Evangelio expreſſe legantur: neque de Chriſto tunc loquebamur, ſed de Propheta in genere, quem à ſenatu probari debere neceſſe eſſe, dicebam; Sin minus, abjicere. Reſpondet inſuper Doctiſſimus Vir, ſe non legiſſe in toto Veteri Teſtamento quod Deus aliquando tribunal aliquod conſtituiſſet, ita infallibile, ut quem verum, vel falſum Prophetam decerneret, populus teneretur ſic eum cognoſcere, admittere, vel reſpuere: cum tale judicium neceſſario infallibile fuerit. Oppoſitum potius ex aliquibus ſacræ paginæ locis comprobavit, ex quibus conſtat, Reges, Principes, & Sacerdotes, fuiſſe improbos, & idololatras, qui Prophetas occidebant, & mille modis perſequebantur: ut de Hieremia clare conſtat, parum minus, quam mortem, à Principibus, & Sacerdotibus, ſæpe perpeſſo: Quomodo igitur credendum, quod talibus hominibus, Deus de Prophetæ veritate infallibile judicium commiſiſſet?

Et ego quærerem à Doctiſſimo Viro, An hoc argumento probare velit, quod judicium de vero, vel falſo Propheta, ad vulgum pertinebat; adeo ut quem ipſe verum, & divinum probaret, vel ut falſum rejiceret, talem totus populus acceptare teneretur, atque ſenatus ipſe ejuſdem vulgi ſententiæ deberet acquieſcere? Foret ne hic bonus ordo Reipublicæ, præſertim à Deo conſtitutæ? eratne populus errori minus expoſitus, quam ſenatus ab ipſo Deo præſcriptus, & inſtitutus? Profecto ſi ſenatus Chriſtum recepiſſet; & à vulgi tumultu fuiſſet negatus & occiſus, Doctiſſimus Vir, & omnes Chriſtiani ſatis rationabiliter dicerent: O Judæi, veſter à Deo ſtabilitus ſenatus eum admiſit, & improbus, & inſanus vulgus negavit, & abjecit; quare vos non minus inſani populi ſententiam ſequimini, non vero ſacri ſenatus?

Propheta debebat ſignum ſuæ vocationis oſtendere: quis hoc ſignum, an verum, vel falſum eſſet, dijudicare tenebatur, ut infallibiliter crederetur, eſſe divinum? Certe non vulgus, qui inter Dei, & diaboli opera, minime diſcernit. Quis eam doctrinam examinaret, an hæretica, an orthodoxa eſſet? minime vulgus, qui hæc non callet; Sed miracula, & prodigia, minus poſſet populus dignoſcere, an magica, an Dei opera, effecta, præſertim cum vulgus novitatibus, & extraordinariis, delectatur, & facillime ſeducatur: ut in Pontificiis continuis falſis miraculis experimur: & quod talia à falſo Propheta fieri poſſint, præter Deuter. text. conſtat etiam ex Evangelio *Matthæi* XXIV. *verſ.* 24. *Excitabuntur enim pſeudo-Chriſti, & pſeudo-Prophetæ, & edent ſigna magna, & miracula, ita ut ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam electos.* Quid ergo foret, ſi talia miracula, & ſigna, ad vulgares examinanda, pertinerent,

pertinerent, eaque probarent? Quod ſi nunc ad Batavos Propheta aliquis falſus adveniret, miracula faceret, & novas doctrinas prædicaret; pertineret ne hoc judicium ad vulgum, ad nautas, ad mulierculas? Non certe, ſed ad Doctiſſimum Virum, ſuoſque confratres verbi Dei Miniſtros, & ſacris doctrinis imbutos, qui certo talium falſitatem detegerent, & populos ad veram doctrinam perducerent, falſo Propheta jure divino damnato. Eo prorſus regimine Iſraël à Deo gubernabatur, tali judicio popularibus minime conceſſo, ſed ſacro ſenatui ſolummodo, commiſſo.

Sed Doctiſſimus Vir textum exigit, ex quo tale Deum tribunal conſtituiſſe probari poſſet: Sed ſtatim occurrit ex *cap.* XIII. *Deut.* ubi, ſi Propheta, vel ſomniator miracula fecerit, futura prædixerit, & his populum à Deo avertere prætendat, illico lapidari jubetur. Ecce tribunal ſatis divinum, utpote à Deo ſtabilitum pro Propheta, & judicando, & capite plectendo, ſi falſus eſſe inveniatur. Sed cum hæc capitalis pœna non à populi tumultu fieri deberet, ſed à judicum lata ſententia, ad eoſdem absdubio illius Prophetæ falſitatem examinare, & diſquirere, pertinebat: Siquidem ad eumdem judicem, ad quem attinet ſententiam ferre, pertinet etiam inſpectio cauſæ. Erat igitur ſenatus à Deo ſtatutus, qui Prophetam, falſus, verus ve eſſet, determinaret; neque populus de iis judicare poterat, ut ſupra dixi.

Hæc Doctiſſimum Virum fateri, non dubito, quippe vera ſunt; & naturali rationi conſentanea. Tamen adhuc poterit contra meam ſententiam urgere. Quod Doctiſſimus Vir non negavit fuiſſe à Deo tribunal ſtatutum, ad quod, & judicium de Propheta, & cætera legalia, & politica decernenda, pertinebant: non tamen concedit huic tribunali eam infallibilitatem, ut ſi falſum eſſe Prophetam determinaret, neceſſario id judicium verum eſſet, quamvis populus ex evidentibus miraculis, ad oppoſitum ſuaderetur, & quamvis verus eſſet Propheta debitis, & majoribus ſignis, ſuam vocationem oſtendens.

Reſpondeo, quod pro Propheta ut vero acceptando ſufficiebat ſignum dare, quod prædixerat, quo evento non pluribus egebat, ut crederetur. Sed ut conſtaret tale ſignum eſſe à Deo, Dominus ad Judices illius examen revocabat, ut exacte cognoſcerent, an id eſſet vere divinum, an id confirmationem veræ doctrinæ? in quo conſiſtit tota ratio miraculi: quod ſi non fuiſſet, & ſub aliena idea, quam Patres noſtri à Deo non habuerunt, eum adorandum propoſuerit: aut contra Legem aliquid docuerit, capite plectendus, quamtumvis miracula, & prodigia ediderit. Quod vero hoc judicium erat infallibile bene nobis concederent Papiſtæ, qui eum, & ſuam eccleſiam infallibiliter

fallibiliter decernere credunt. Verum judicium ſenatus Iſraëlitici, inde conſtat eſſe infallibibile, quia juxta divinam Legem fieri debebat, judices probi fuiſſent, vel improbi, divina quadam providentia, ſiquidem eis Deus in omnibus auſcultari juſſit, iiſque non minus fidem præſtare, quam Prophetæ; majore pœna impoſita rebellibus, quam qui Prophetam non audiverint. Conſtat ex *Deut. Cap.* XVII. ubi in occurrendis circa Legem vel civilem, vel eccleſiaſticam, dubiis, ad ſummum Sacerdotem, & judices, qui eo tempore judicaverint, juſſit Dominus recurrere, eiſque omnino obedire. Deinde *facies ex præſtituto illius ſententiæ quam indicaverint tibi, à loco, quem elegerit Dominus. Et obſervabis ut facias, ſecundum omnia quæ docuerint te: ex præſtituto Legis, quam docuerint te: & ſecundum judicium illud, quod dixerint tibi, facies: nec recedito ab ea ſententia, quam indicaverint tibi dextrorſum, aut ſiniſtrorſum: Vir autem ille qui commiſerit ſuperbe, ut non auſcultet ſacerdoti ( ) utique morietur vir ille, & tolles malum illud ex Iſraële.* Ecce Doctiſſime Vir, ad quos pertinebat Iſraëlis dubia circa Legem judicare: & quod majus dubium quam de doctrina, & Propheta eam edocente, in quo conſiſtebat non minus quam negotium religionis, & ſalus tota populi? Quod judicium ſi infallibile non eſſet, quare Deus eandem, & majorem pœnam reluctanti præſcripſiſſet, quam ei, qui vero Prophetæ non auſcultaverit? Poterant quidem, vel malitia, vel ignorantia errorem committere; ſed jam Deo placuit, ut ſemper ſecundum Legem judicium facerent, ne errarent. Talis fuit illa divina providentia, præſertim in iis quæ ad religionem pertinebant. Quod ſi talis non fuit, ex Dei mandato injuſte moreretur, qui aliquando iis judicibus non recte decernentibus, repugnaverit, & tunc non malus, ſed bonus tolleretur ex Iſraële, & juſtus, qui judicum malitiæ nollet cenſentire: quod cum divino decreto in allegato textu, nequit cohærere: *& tolles malum illud ex Iſraële.* Ad hoc tribunal mittebatur judicandus Propheta: & quamvis miracula edidiſſet, ejus miracula examinanda, atque doctrina præcipue an vera eſſet, vel falſa; unde inferebatur ſua fuiſſe vera vel falſa miracula. Sic de hoc tribunali recte ſentiens Chriſtus dicebat: *Scribæ, & Phariſæi in cathedra Moſis ſederunt, facite omnia, quæ dixerint vobis*, &c. Vitioſos & hypocritas eos judicat, ſed quando doctrinam dediſſent, ut ſi à Moſe daretur, recipere abſolute commendat: quia ſciebat non poſſe ſenatum conſpirare in veram doctrinam exulandam, & falſam recipiendam: Nunquam id viſum fuerat in Synedrio, quamvis plurimi præcipui ex populo, & Sacerdotibus idololatria fuiſſent contaminati; quippe Synedrium ex ſua conſtitutione erat ad divinam Legem tuendam, divina adjutum ſpeciali providentia.

Quod

Quod ſi his non obſtantibus perſeveret Doctiſſimus Vir, quod tribunal illud erat etiam fallibile; quæram, quis Iſaiam, Jeremiam, cæteroſque Prophetas, veros & à Deo miſſos decrevit? an vulgus ipſe? quod ſi ita eſt, fortaſſe vulgus ille fallebatur, ſiquidem magis fallibilis, & ad errandum proclivior erat, quam ſenatus, à Deo ſtatutus: cum Dei decreto miracula non ſuffeciſſent; & de doctrina judicare, populus non eſſet idoneus. Quis etiam hos Prophetarum, & hiſtoricos libros, quos canonicos habemus, tales infallibiliter eſſe ſancivit? Non alius præter Senatum, qui ſi in judicando Propheta falli poterat: poſſet etiam in canonicis libris decernendis, ſpiritu ſancto ſi pro uno, etiam pro altero non influente: nulla quidem diſpar oratio excogitari poteſt. Cum igitur in eorum librorum electione, & canonizatione errare non poſſent, ſpiritu ſancto illuminati; nec etiam poſſent in veri, vel falſi Prophetæ declaratione: cum hoc non minus ad divinam gloriam intereſſet, quam aliud: imo magis pernicioſus error inſequeretur: quia ſicut bonum, & verum Prophetam poſſent abjicere; falſum etiam per errorem, vel malitiam admittere poſſent; in quo contra gloriam Dei, & in malum populi, hæreſis, & apoſtaſia tandem, inſequerentur. Non igitur credendum eſt talem ſenatum ita velle, vel poſſe falli, ut alienas à Deo doctrinas foveret, vel falſum Prophetam admitteret, & verum damnaret. His, & majoribus providit divina ſapientia, ne populus ſuus uſque in hodiernam diem à ſuæ divinæ Legis veritate aberraret, Inde eſt quod nullus Propheta falſus ex plurimis qui tunc temporis fuere, quos populus inſanus inſequebatur, fuerit inter veros ſtabilitus: Signum evidens illius infallibilitatis quam defendimus; ſiquidem hæc Dei providentia mediis hominibus exequebatur. Fuerunt ſemper in ſenatu ſeniores ea pietate pleni, & Dei gratia adjuti, ut in rebus fidei, & orthodoxæ doctrinæ nunquam errarent, aut populum ſeducerent. Ad hos in omni eventu accurrere tenebatur Iſraël in iis quæ dubitaret, ex evidenti Dei præcepto. Adhuc & Moſem non ad vulgares populi, ſed ad ſeniores, qui Iſraëlem in Ægypto judicabant pro eo ſtatu, de proxima redemptione admonendos, miſit, Sit ergo concluſio, quod Deus Dominus noſter ſenatum ſtatuit, qui infallibiliter Prophetarum, & cæterorum ad religionem pertinentium, cauſas decerneret, cui ſub capitali pœna cunctus populus parere tenebatur.

Quæ à Doctiſſimo Viro in contrarium adducuntur ex ſacra pagina, ſolummodo probant, quod in omni tempore ſemper fuerunt improbi homines, non modo vulgares, ſed Reges, Principes, Sacerdotes, & Levitæ, & Seniores, qui non ſolum Prophetas non audiebant, ſed occidebant, & ſumme

 perſeque-

perſequebantur, ad profanos, & idololatricos cultus declinantes. Id quidem non negamus; ſed quod ſenatus Iſraëlis talis uſquam fuiſſet, nemo in æternum probabit. Omnes eæ, quæ in ſanctos fiebant violentiæ, non per judicium fiebant, neque à ſenatu decernebantur: progrediebantur quidem ex plurimorum malitia, & pravitate, qui quamvis præcipui erant in Republica, ſenatum non conſtituebant, eum potius odio proſequebantur. Neque conſtat ſententia à ſenatu lata, Jeremiam fuiſſe punitum, quamvis falſi Prophetæ cum eo contenderent, quos ſenatus coërcere non valebat, corruptò eo tempore potius ab improbis, & magnatibus, abſque aliqua juris autoritate credebantur: Domino ſtatim, ut legitur, vindictam ſuſcipiente: Plurimi ex piis fortaſſe ſenatoribus fruſtra clamabant, dicentes; quod ſicuti Iſaias, & alii Prophetæ præcedentibus regibus, plurima mala prædixerant abſque aliquo periculo, vel injuria eis illata: quare Jeremias pariter patienter non audiendus erat. Sed quid, quod contra eum non pauci nec ignobiles ex populo conſpiraſſent? Id ipſum contra Deum, & Moſem in deſerto fecerant. Hoc quidem contra Jeremiam tumultu factum, non à Senatu, qui eum ut verum Dei Prophetam ſemper venerabatur, & ejus ſcripta ſervavit, & poſteritati divina eſſe decrevit: non igitur Synedrium Hieremiam abjiciebat aut perſequebatur. Rex cum populi tumultu ſanctum Prophetam Sachariam enecavit, non Synedrii ſententia, 2 *Paralip. cap.* XXIV. *verſ.* 27. Et Rex Huſiah à Synedrio, ut leproſus relegatus, ſcilicet à domo judicii. 2 *Paral. cap.* XXVI. *verſ.* 20. Non ergo inepte, & ſine fundamento dixi: quod fides adhibenda Prophetæ approbato ab iis, ad quos de jure divino hoc judicium pertinebat: non à vulgo, quamvis magna ediderit ſigna, atque miracula: quæ, ſi poſſibile fuiſſet, electos etiam ſeducerent, ut in Evangelio,

Num. X.

Quod Meſſias perfectiorem cultum nec docuit, neque docere poteſt.

IN ultima quæſtione petebam, ut aſſignaretur textus in Veteri Teſtamento, in quo Deus prædixerit, quod tota divina Lex, præter moralia, fuerat umbra, typus, & figura eorum, quæ tempore Meſſiæ futura erant. Reſpondit in præcedenti ſcripto Doctiſſimus Vir, quod talis textus non extat, neque erat neceſſarius; ſufficit quod Deus pluries dixerit, ſe non eſſe contentum ceremoniali cultu, neque ei placere ſine morali ſeu interno: quod poſtea per Meſſiam perfectiorem cultum introduxiſſet: quod templum, cui talis cultus ritualis erat annexus,

annexus, dirui curaret. Hæc reſponſio trimembris eſt, ait Doctiſſimus Vir, ſed quod ego principali non reſpondi, ſed duobus duntaxat. Primo late reſpondi, & ad ultimum aliquid dixi: Medio: ſcilicet, quod Meſſias perfectiorem cultum introduxiſſet, ni fallor, etiam quantum potui, ſatisfeci: & perfectiorem cultum; quam decem præcepta decalogi, introduci non poſſe, late contendebam. Nunc noviter reſpondeo, quod nullatenus colligitur; quia Deo cultus externus, ſine morali interno non placuit, quod externus erat figura alterius perfectioris cultus, & quod erat futurorum umbra: ego neſcio quomodo hoc ex illo conſequitur, neque aliquam perſpicere poſſum inter iſtius conſequentis, cum antecedenti, connexionem: ideo ſufficit reſpondere: nego conſequentiam, quouſque efficaciore medio probetur. Neque Doctiſſimus Vir hoc argumentum pluſquam veriſimiliter convincere credit: Eſt enim, ut dicitur, ratio congruentiæ: & ego petebam textum, in quo expreſſe Deus talem permiſſionem hominibus dediſſet, ut totam divinam Legem, præter moralia, non niſi futurorum umbram eſſe, affirmare liceret: ut eo ſtabilito, ut vana, & inutilis releganda eſſet, & non amplius ab Iſraële neceſſario obſervanda: quod ex ſimilibus conjecturis aſſerere, valde durum eſt, & Iſraëli pluſquam horribile; ideoque Evangelio fidem non præſtitit.

Alterum membrum de perfectiore cultu per Meſſiam introducendo, non majorem continet efficaciam; quia ſuppoſitum abſolute negatur, nempe quod Meſſias alium cultum introducturus eſſet, & quouſque ex ſacro textu clare probetur, rationabiliter negatur: nunquam tamen probari poterit, quia ſi talis textus exſtaret in Veteri Teſtamento, eodem probari poſſet antiquum ritualem cultum ceſſaturum, jam inutilem redditum: Et cum Doctiſſimus Vir frequenter aſſeruerit, quod id abſconditum fuit à Judæis uſque ad tempus Meſſiæ; evidenter colligitur, quod ex Veteri Teſtamento non conſtat Meſſiam perfectiorem cultum introducturum: Ideoque recte ſuppoſitum, ut non verum negatur. Et pro me hoc ſufficit, cum noſtra diſputatio non ſit ex ratione petita: ſed an ex Veteri Teſtamento hoc clare probari poſſet: non per congruentias, ſed per purum verbum Dei; ſed cum non poſſit, nil aliud nobis diſceptandum reſtabat. Addo: quod licet Meſſias totum cultum moralem, & internum, optimis & ſanctiſſimis conſiliis, in majorem perfectionem, edoceret: Si ſimul ritualem Dei Legem jam inutilem, & vanam prædicaret, non perfectiorem Legem introduceret, ſed unam ejus partem præficiens, & alteram deſtruens, totius divinæ Legis prævaricatæ eſſet reus: Quippe Deo una pars Legis ſine alia minime placebat, ut ait

Doctiſſimus Vir, nec minus ſevere, unius refractarios, quam alterius, punivit; totius in aliquorum ritualium prævaricatores ſeverius animadvertere legimus: & ſi quidem horum transgreſſio magis diſplicebat, eorum obſervantiam plus etiam placuiſſe, colligitur: cum contrariorum eadem ſit ratio, & diſciplina.

Eam cultus Evangelici majorem perfectionem, Doctiſſimus Vir, in neutro ſcripto detexit, neque in Chriſtianis aliis Doctoribus legi. Omnes cultum internum prædicant, quaſi à Deo internus cultus ſumma cum perfectione in Lege non fuiſſet præſcriptus; Tota quidem interni cultus perfectio conſiſtit in vero, & conſtantiſſimo Dei amore, & proximi propter ipſum Deum: hic eſt totus cultus internus, ex quo omnia opera externa, ſeu moralia, ſeu ritualia ſint, debent profluere: quæ ſi ex hoc principio non emanaverint, imperfectiſſima ſunt, & divinæ Legi prorſus adverſa. Si Abrahamus filium ſacrificaret, non ex Dei amore, & obedientia, certe opus profanum feciſſet; ſi quis totam Legem ſervaret, abſque eo agendi principio, quaſi nil faceret: quamvis homo ſuum proximum diligat, ut ſe ipſum, eique ſubveniat, famelicum ſaturet, ſitienti potum, nudo veſtem largiatur, cæteraque omnia miſericordiæ exerceat: Si hæc non propter Dei amorem, & obedientiam fecerit, nil ipſi præſtabunt animæ ad ſalutem, nullum meritum inde conſequetur: erunt hæc ſecundum naturam bona, non ſecundum Legem. Sed an talia abſque Dei amore, & obedientia fieri poſſunt? Maxime quidem à puris naturalibus diſpoſitionibus, & ob humana motiva, quod homo propria indole, & nativa temperie ad miſericordiam, & pietatem ſit inclinatus; quia ut optime Plato: *animi mores corporis temperaturam ſequuntur.* Plurimi etiam ſuo honori conſulentes à multis vitiis abſtinent, nec ſtuprum, neque furtum, nec homicidium, committent, ne vel in periculum incidant, vel ſuo honori deficiant: Sic Stoici virtutem propter ſe ipſam maxime proſequebantur, & honeſtiſſima præcepta ſtatuere nulla Dei amoris, atque obedientiæ, habita ratione: Iſti nequaquam religioſi fuerunt, nec Deo grati, quamvis honeſtiſſime, & tota cum rectitudine, naturaliter operarentur: Sed nil ſpirituale habebant, nil Deo meritorium, quia non ex ejus amore operabantur, qui eſt totius cultus interni, & externi, ſi religioſus ſit, unica radix, & principium; quod ſi non fuerit, quæ bona opera efficiantur, nil cum cultu interno, vel externo à Deo Iſraëlis præſcripto habebunt.

Oportet ergo examinare, an ſecundum hanc veram & catholicam doctrinam Deus ſuo populo cultum præſcripſerit: & in quo conſiſtat illa major cultus perfectio per Meſſiam introdu-

cenda,

cenda, & Iſraëli prædicanda. Præcepit Deus per totam Legem, ut eum amemus præ omnibus aliis, ſive vita ſit, ſive omnia bona temporalia: & non quovis amore, ſed perfectiſſimo, *toto corde tuo*, *tota anima tua*, *tota virtute tua:* id eſt, quod nullum deſiderium de rebus creatis hunc amorem diminuere poſſit: id eſt, *toto corde tuo:* quantum viribus naturalibus, quantum in homine poſſibile eſt: hoc eſt *tota virtute tua: tota anima tua:* pluſquam vitam tuam, quam pro ejus amore libenter tradere, nec dubites: *ei ſoli adhærebis*, *eum ſolum timebis*. Amare Deum propter timorem pœnæ æternæ non eſt perfectus amor, neque amare propter vitam æternam conſequendam eſt perfectiſſimus amor, quia uterque amor in propriam utilitatem dirigitur. Ille vero eſt perfectiſſimus, qui propter Dei infinitam bonitatem eſt, & quia dignus quod ſummo amore diligatur; ſive gloriam æternam dederit, ſive infernum. Hic eſt amor Iſraëli à Deo præſcriptus, ab omni propria utilitate independens: & quamvis Deus temporalia promittat, etiam jubet quod his, & propria vita deſpectis, pro ejus amore libenter moriamur. Ideo Iſraël in ſua lyturgia non vitam æternam, ſed Dei gratiam deprecatur, id eſt, quod ſit ei gratus: in quo conſiſtit tota humana felicitas: Cæterum Deo relinquitur. An amor Dei, atque filialis timor præ omnibus creatis, in Evangelio perfectiore modo præcipiuntur? Non certe: potius Chriſtus ad hoc divinum præceptum homines mittebat ut vitam æternam aſſequerentur. Et in his duobus totam Legem conſiſtere docebat: amare Deum, & proximum: quod ſi pro perfectiore modo, amandi Deum, aliquid Evangelium addidit, deberet à Doctiſſimo Viro proponi, ut ego ſi poſſem eam majorem perfectionem perciperem. Interim ſolum video, totum Evangelium percurrens, pias ſatis admonitiones, & documenta de vita æterna procuranda, de Deo obediendo, de hypocriſi vitanda, de patientia, de temporalium abſoluta deſpectione, & contemptu: multis cum parabolis, quæ in eoſdem fines tendunt: aliquibus additis hyperbolicis, quæ à Doctoribus in ſenſu commodo explicantur: ut divitem ſalvari non poſſe, providentiam pro uſibus humanis neceſſariam nullatenus habendam, ſed divinæ unice fidere, eique acquieſcere: nunquam jurandum: Litem etiam juſtam non inſtituendam, neque ab injuſta ſecundum jus defendi: ſed ſi pallium quis injuſte petierit, dare ei etiam reliquum veſtis. Una gena percuſſa, alteram percutienti præbere: ut iterum percutiat. Hæc & ſimilia, quæ ut dixi, commoda explicatione moderantur, nullam perfectionem divinæ Legi addidere, neque ut jacent à Chriſtianis ſervantur: nec ſervari poſſent, hominibus in hoc ſtatu vitæ degentibus. Infinita, ut ſic loquar, præcepta mo-

ralia ſunt in Lege, quibus homo ad angelicam vitam perduceretur, ſi recte ſervaret, quæ in Evangelio minime ita explicite reperiuntur, ut in divina Lege per totum Pentateuchum, maxime *Levit. cap.* XIX. & XX. Adhuc idololatriæ crimen vix in Evangeliis deteſtandum memoratur; aliquando in Pauli Epiſtolis, ſed non eo ardore, & efficacia quibus in libris Moſis: nec alia plurima vitia, quæ tunc maxime, in toto populo, imo in omnibus hominibus vagabantur. Nulla inſtituta pœna pro horrendis peccatis, ſaltem ut homines abſtinerent punitione deterriti, quaſi poſſibile foret omnes ex amore Legem ſervaturos. Et ſi Leges humanæ neceſſariæ fuerunt ad turpitudinem coërcendam; quare non divinæ inſtituerentur? hac providentia hominibus relicta. Potius quatuor Evangelia tota ſunt in Phariſæorum, & Scribarum hypocriſi detegenda, & acriter criminanda: Recte quidem, ſed multo majora peccata tunc erant in populo: quippe deterius, absdubio, eſt furtum, ſtuprum, homicidium, erroneæ opiniones, odia conſtantiſſima, quæ tunc cum communi piorum ſcandalo patrabantur; quam eccleſiaſticos ſanctiores velle coram populo apparere, quamvis ſuam diſſimulent malitiam, quo pro ratione officii, ſcandalum in populo vitare poſſint: nec ideo hypocriſis excuſabilis eſt, ſed peccaminoſa, & abſolute execranda, licet alia tunc fuiſſent deteriora peccata, quæ amplius repræhenſione indigebant. Tandem cum nihil perfectius viderim in Evangelicis ſcriptis, eam propoſitionem de perfectiore cultu à Meſſia introducendo, ſeu introducto, non ſine divinæ Legis ignominia concedere liceret. Verum tota Evangelicæ doctrinæ perfectio conſiſtere videtur in ablegatione rituum Legis Moſaicæ, ut ſic Chriſtiani omnino ſpirituales evadant: cum præter id nullam aliam ſe habere majorem ſpiritualitatem nobis probare queant: neque Deum magis in ſpiritu credere, & adorare, quam nos, gloriari debent, & noſter, quem externum cultum appellant, non minus ſpiritualis cultus eſt, quam Chriſtianus cultus internus, & externus, ut mox patebit.

Num. XI.

Quod cultus externus, ut talis, eſt interno multo perfectior.

Diſputatio de cultu interno reſpectu ritualis.

PRoſequitur Doctiſſimus Vir ritualia cum moralibus ſubtiliter conferens, & acutis rationibus, horum præſtantiam extollens: primo, quod ritualia ex ſolo legislatoris arbitrio procedant, nullo in ratione naturali habito fundamento, quapropter Deus etiam aliquando ea violari permiſit; non vero moralia, quæ non niſi ex Dei ſanctitate profluunt, ideoque

perpetua,

perpetua: ut ille perpetuo ſanctus eſt. Præterea Lex ritualis & externa obſervantis animum minime purgat, cum & impii in iis ritibus exequendis maxime ſolliciti frequenter ſint. Verum Lex moralis non niſi pura mente, purgato animo, exequi poteſt, ideo per eam homo Deo gratus evadit.

Reſpondeo: Quod Lex ritualis ex legiſlatoris arbitrio dumtaxat pendet, aliquando, vel in plurimum nullo fundamento in naturali ratione invento: Sed non ob id inferiorem perfectionis gradum obtinet ſuppoſita legiſlatoris infinita ſapientia, & bonitate: altioris potius, & ſublimioris ordinis cenſeri debet: Siquidem ſuppoſito, quod ſumme bonus, & ſapiens Deus vanas & ineptas leges homini præſcribere nequit; quantum nobis earum ratio magis abdita, tantum ad divinæ ſapientiæ ſecretum magis pertinere, oportet credamus: quod nobis nec curioſe, nec philoſophice ſcrutari licet, ſed obedienter ejus imperio ſubjici, quo noſtrum amorem, & debitam reverentiam ſummo creatori præſtemus: omnia quæ nobis obſervanda proponit, ſua infinita ſapientia digna, valde bona, & perfectiſſima, toto corde credentes: ſive ea poſſit, ſi vellet diſpenſare, ſive pro aliqua occaſione intermittere: & inſignioris obedientiæ eſt ea obſervare, quam quæ à Deo etiam imperata in ratione noſtra fundata invenimus: iſta ſiquidem etiamſi Deus non juſſit homines ſcirent, & obſervare poſſent, ut plurimi ex Gentibus nullo ad Deum habito reſpectu fecerunt, honeſtitatem, & omne rectum amantes, ut Stoici, & alii Philoſophi: Quid ergo quod id, quod ſe ipſis, ſi vellent, feciſſent Judæi, à Deo ita magnifice imperatum, etiam fecerint, cum naturaliter bonum eſſe cognoverint?

Verum cultus externus à Deo præſcriptus, ut talis eſt, utrumque eſſentialiter includit (ut Doctiſſimus Vir etiam fatetur) & internum moralem in ſolo ſpiritu conſiſtentem, & actum corporeum in Dei obedientiam, & amorem, elicitum, qui eum internum cultum teſtatur, perficit, & opere exequitur, ideo utramque perfectionem continet. Ex quo evidenter colligitur, non ſolum, quod non eſt interno imperfectior, cum eum etiam includat, ſed multo magis perfectus, utpote etiam corporaliter, per Dei reverentiam, & obedientiæ executionem, eam perficiens.

Perfectiſſimam creditis legem Evangelicam, quæ tota in ſpiritu ſiſtit, perfecta eſt fides in Mediatorem, qui paſſus fuit, & pro omnibus mortuus: Sed Sacramenta, quæ corporalibus ſignis, & externis actionibus exequuntur, perfectiones ſunt ejuſdem legis, ejuſdem fidei: imo perfectiora quatenus eandem fidem includunt: ut Sacramentum Euchariſticum, & Baptiſma; quæ ſi veram & ſpiritualem fidem non incluſerint, jam

non erunt Sacramenta, neque gratiam conferent: & qui eas actiones externas *indigne*, id eſt, ſi abſque fide, & caritate fecerit, *judicium ſibi manducat, & bibit.* Hic enim cultus externus eſt, ſed internum ſupponens, & includens, aliter non erit cultus externus à Chriſto præſcriptus, ſed fictitius, divinum ſimulans. & nullatenus divinus. Pariter divinæ Legis cultus externus à Deo Iſraëli præſcriptus, ſi in ſolis externis actibus ſiſtat, non eſt cultus legalis, ſed prorſus humanus Deo abominabilis, eſt turpe mendacium, quippe iis externis actibus, quibus Deo placuit, quod ſui amorem, & reverentiam, homo teſtetur, indigne, & ſacrilege abutitur: ea ſimulans, quæ prorſus non habet, & internam malitiam cultu à Deo pro ſanctificatione ſtatuto, tegere credit: contra quæ ſæpiſſime Dominus iraſcitur, & talem hypocriſin per omnes Prophetas criminatur. *Iſaias Cap.* LXVI. *verſ.* 3. *Qui jugulat bovem, ac ſi percuteret virum; qui mactat parvam pecudem, ac ſi decollaret canem: qui offert munus, ac ſi ſanguinem porci, qui adolet thus: ac ſi muneraretur idolum: Etiam iſti eligunt vias ſuas, & abominationibus anima eorum delectatur.* Conabantur quidem ſuas animæ abominationes occultas facere cultu divino abutentes, ſed non erat divinus cultus, ſed profanus, & ſacrilegus. Non igitur licet talem appellare cultum externum quem Deus mandavit: Ille enim hominis animam non purgat, neque ſanctificat; maxime alter, qui internam pietatem ſupponit, & teſtatur, quo cultus divini rationem induit: quem ſi homo, ut à Deo exigitur, effecerit, nil ei ad ſummam felicitatem conſequendam deficiet, quæ in ſanctitate vere conſiſtit. Ego non ex me aſſero, ſed Dominus ipſe aperte promittit: qui poſtquam omnes immunditias corporales, & recenſet, & prohibet, concludit: *Neque abominandas faciatis animas veſtras ulla beſtia, aut ulla ave, aut ullo, quod premit terram, quæ decrevi vobis ut immunda habeatis: ſed eritis mihi ſancti, quia ſanctus ego Dominus, qui diſcrevi vos à reliquis populis, ut eſſetis mei.* Ecce, Doctiſſime Vir, non ſolum præſcripſit Deus externum cultum Iſraëli, ut ſeparatus ab aliis populis ſubſiſteret, ſed, ut per eum *ſanctificaretur*, quod in plurimis locis etiam repetit. *Et eritis ſancti, quia ſanctus eſt Dominus Deus veſter.* Si igitur cultus externi actus ab impio efficiatur, non eſt cultus legalis, ut dixi, ſed ſacrilegus; hunc poteſt quicumque etiam impius operari, & in eum ſunt improbi maxime proni: Sed quid divino externo cultui, cum his externis actionibus? Hæ quidem ſuapte natura indifferentes ſunt, ſaltem quantum nos poſſumus intelligere; quia aliquid nobis occultum iis ineſt, quod altioris perfectionis eſt, Deo ſoli notum, & ſufficiens, ut dignum fuerit divino decreto. Sic credere ſanctius eſt,

eſt, & rationabilius, quam quod infinita ea ſapientia tot leges commendaverit, nil in ſe perfectionis habentes, quod idem eſt, ac vanas, & ſe ipſis omni ſanctitate deſtitutas. Sic putare oportet, quamvis in plurimis eam intrinſecam perfectionem intelligamus. Minus quidem intelliguntur myſteria Chriſtiana, & tamen creduntur, quia Deus ea credere juſſit, ut putatis; ſint ſeipſis indifferentia, tamen ut à Deo exiguntur, effecta adeo divina ſunt, ut hominem ſanctificent, non quovis ſanctitatis gradu, ſed ſublimiore, ut Dei ipſius infinitæ ſanctitati, quantum fert natura creata, hominis ſanctitas ſimilis evadat: *Eritis ſancti quia ſanctus eſt Dominus Deus veſter.*

Poſſunt etiam moralia abſque Deo, & ſine interno cultu fieri, ut ſupra de recta naturaliter operantibus, dixeram. Sed præter hos, etiam improbi virtutem ſimulando, ejus actus morales frequenter exercent: & proximo ſubveniendo, pupillo, & viduæ in neceſſitatibus pie accurrendo, & juſtitiam unicuique tribuendo: Hæc etiam adhuc athei abſque hypocriſi exercent, qui nullum alium Deum, præter virtutem, reverendum, & amandum, ſibi propoſuere. Reſtat ergo cultus interni vera, infallibilis, & fictioni minime expoſita ratio, in amore Dei, qui fidem, & ſpem in eum, & caritatem in proximum includit, Cæteri vero actus morales fallaciæ ſunt expoſiti, & ut ſic cum divinæ Legis externo, vel interno cultu non minus incompatibiles, quam cætera alia ritualia, ſi abſque fide, & caritate efficiantur.

Num. XII.

Cultus externus non minus Deo gratus, quam internus.

VErum ex præcedenti diſcurſu audio Doctiſſimum Virum, qui ſtatim infert: Ergo talis cultus externus, ut à Deo præſcriptus, quamvis ſanctus etiam ſit, non eſt ita perfectus ac internus. Reſpondi: quod cum externus alterum includat, non poteſt eſſe minus perfectus, cum interni perfectioni novam inſuper addat: majorem Deo reverentiam in actu exercito (ut dicunt Theologi) præſtando. Ideo dicebant noſtri antiqui magiſtri in Miſnah. *Dedit Deus Iſraëli plurima præcepta, ut magis mereri poſſent plurimis actibus amorem & obedientiam exercentes.* Eſt enim externus cultus ut à Deo poſtulatur interni cultus maxima perfectio. Hoc aperte conſtare poteſt, ſiquidem nunquam internum cultum Deo placuiſſe legimus, abſque aliquo externo: quippe homo ſpiritu, & corpore debet Deo inſervire, ita ut quod carnis ei ineſt, quodammodo ſpirituale etiam efficiatur. Sic clare colligitur ex ſacris

literis. Statim in mundi primordiis Abel ſacrificium obtulit Deo gratiſſimum: ſed Cain etiam abſque interna pietate, à Domino non acceptum. Quis dubitat quod Adamus etiam obtuliſſet, à quo filii didicerint? Poſtea Noë arcam deſerens non ſolo cultu interno Deo juſtas grates rependit, ſed oblatione, quam Deus in ſuaviſſimum odorem admiſit: & neque Adam, & filii, atque Noë eum externum cultum exercebant, ut ab aliis populis ſepararentur, qui non extabant; ſed ut Deo creatori grati fierent. Poſtea Abrahamus ſacrificium obtulit, & quando à Deo juſſus filium ſacrificare inſtituit, in executione impeditus, ne tam divinus actus fruſtraretur, arietem ab ipſo Deo miraculoſe miſſum obtulit: unde quam gratus ei fuerit externus ille cultus, evidenter apparet: ut qui poſſet Abrahami fide, & obedientia contentus, non amplius ab eo exigere, neque victimam aliam pro ſacrificio miniſtrare: Sed placuit Deo, ut piam Abrahamus, quam ſacrificandi intentionem habuerat, opera externa exequeretur, ut internus, quem ſervabat, cultus amplius perficeretur. Labenti tempore, Iſraële innumere multiplicato, atque ab hoſtibus liberato; non ſolum circumciſionem, quam Abrahamo dederat, commendavit; ſed ſacrificia præſcripſit, quæ ſibi non minus grata fore promiſit, quam fuerant tempore Abelis, Noë, & Abrahami. Ex quibus ſequitur non ſolum per Legem, ſed omnibus ſeculis præcedentibus, Deo placuiſſe externum aliquem cultum, per quem internus perficeretur; aliter fruſtra à ſanctis viris efficeretur, fortaſſe à ſolo lumine rationis exorto, cum nullibi conſtet fuiſſe à Deo præceptum, & ſi ſic eſt, ſanctitatem intrinſece habere, fateri devincimur, cum in gloriam creatoris à natura ipſa proficiſcatur: ut homo non ut anima, ſed ut homo, qui ea & corpore conſtat, opera efficeret Deo ſuo gratiſſima, quæ corporeitatem inſequi neceſſe erat.

Num. XIII.

Reſpondetur objectioni Doctiſſimi Viri, quare Deus poſſit externum cultum derogare.

SEd majus negotium faceſſit Doctiſſimo Viro reſpondere ad objectionem, quam huic doctrinæ acute ſatis opponit: quod moralia, ſeu cultum internum Deus nequit abrogare, cum ex ſui ipſius ſanctitate profluat: poteſt tamen ritualem, non modo pro aliqua occaſione intermittere; ſed in perpetuum abrogare, ſi velit, quod & ego conceſſeram in præcedenti ſcripto. Sed quod etiam additi, quod quamvis Deus poſſit, ſi vellet, tamen non volet; quia jam decreverat in Lege ſe nunquam

quam abrogaturum. Hinc majorem profectionem ineſſe infert cultui interno, quam externo, ſiquidem poteſt, ſi velit eum Deus in perpetuum abrogare: neque id Deum non facturum conſtat ex ſacra pagina.

Acuta quidem ratiocinatio, ſed quæ in ſacris literis non magnum fundamentum habere videtur: cum Deus de utriuſque prævaricatione æque offendatur. Sed quidem ex ratione etiam diſputamus: juxta naturalia principia reſpondere expedit. Dico igitur, quod Deus poteſt cultum externum, quem præſcripſerit, ſi velit, abrogare, quia eſt perfectior cultu interno; imo quia eſt ſumma interni cultus perfectio. Hæc propoſitio fortaſſe dura videbitur Doctiſſimo Viro, tamen ut examinata fuerit, ejus probabilitas clare conſtabit.

Eſt enim cultus internus ſuapte natura, & ſimpliciter bonus: & bono contrarium, Deus utpote infinite ſanctus, & bonus, velle non poteſt: unde omnia moralia Deus ſemper, & abſolute vult, quia in ſe ipſis bona ſunt, & iis contraria ſunt neceſſario mala, in quæ divinam voluntatem ferri omnino implicat. Verum eſt etiam, quod Deus juſte ab homine exigit, quod perpetuo bonus ſit, quod rectum proſequatur, & ab omni rectitudini oppoſito penitus abſtineat: Hic eſt enim cultus internus. Sed non exigit Deus ab homine, quod non ſolum bonus ſit, ſed etiam perfectiſſimus: non ab eo ſummam perfectionem expoſtulat: quia neque eam homo novit, neque media habet, ut aſſequatur; niſi à Deo gratioſe concedente, edoceatur, & talia media receperit, quibus ei, quod ſimpliciter bonum eſt, major perfectio accreſcat: ut ſic homo non ſolum bonus, ſed perfectiſſimus evadat, erga Deum, & proximum. Cultus internus hominem abſolute bonum, rectum, & Deo gratum conſtituit: hoc non tollit, quin ad majores perfectionis gradus aſcendere, non poſſit, ut ſi præ aliis Deo ſanctior, & magis gratus. Ab omnibus hominibus Deus rectitudinem, ſeu internum cultum exigebat; ſed ab Iſraële majorem illius cultus perfectionem per ritualia adquiſitam, ut ſic eſſet ſanctus Domino Deo ſuo: ſiquidem internum cultum æque ab Iſraële, & aliis omnibus gentibus exigebat, in ritualibus dumtaxat poſito, pro majore perfectione, diſcrimine. Igitur hanc majorem perfectionem præſtat cultus externus, ut ſupra explicui, quatenus internum opere exequitur. Quod ſi hominem non amplius perficeret, fruſtra à mundi principio exerceretur, & Deo placeret, ut late probavimus. Eſt ergo interno cultui addita perfectio, ſiquidem ille in amore, & reverentia Dei conſiſtit: & iſte eum amorem, & reverentiam, cum obſequio, & obedientia, externo opere præſtat, & atteſtatur, mentalem eum cultum, quem ſupponit, pro viribus perficiens, & quo plures obedientiæ

obedientiæ actus effecerit, quibus Deum revereatur, eo magis in obedientia, & reverentia creatoris ſe exercet, & perfectior evadit: quia ſicut ex pluribus actibus habitus ingeneratur: ita actibus non elicitis, habitualis amor, & reverentia in dies diminuuntur: ut in omnibus artibus, & ſcientiis liquido experimur.

Hanc enim majorem perfectionem, ſeu eam conſequendi medium, poterit Deus, ſi velit, abrogare: quia ejus oppoſitum non eſt quid poſitive malum; ſed privatio majoris perfectionis ipſius boni: ideoque cultum externum, quia non eſt bono contrarius, ſed imperfectiori oppoſitus, poteſt à Deo vel non homini præſcribi, vel præſcriptum abrogare, ſi velit, ſua ſanctitate indemni: non tamen internus, qui ſimpliciter bonus eſt, & malo abſolute contrarius, & perfectionem cultus externi in ſua ſubſtantia, ſeu natura, non continet: ideoque ipſi ſolum contrariatur, ſicut imperfectius, perfectiori: tamen externus, utpote interni perfectio, eum in ſe continet, ut ſubjectum, quod perfectius denominat, ut perficiens ſuum perfectibile. Quod ſi cultus externus interno additus non fuerit, ut ejus perfectio, jam ille externus, haudquaquam cultus eſt, ſed vana hominis ſuperſtitio, & hanc appellare cultum Dei externum ab eo præſcriptum, impium eſt, & à veritate alienum, cum eo Deus minime colatur, ſed maxime, ut ipſe ſæpe dixit, offendatur. Eam ob rationem Judæorum jejunia execrabatur, dicens: *Sunt ne hæc jejunia, quæ ego à vobis exigo, abſtinere à cibo? &c.* Sic etiam ſacrificia, ſabbata, & alias feſtivitates abominabatur, quippe ſub cultus divini ſpecie, his abutebantur; quapropter nunquam dixit, *Sabbata mea, feſtivitates meas, ſacrificia mea,* quando hæc omnia iratus rejiciebat; Sed, *Sabbata veſtra, oblationes veſtras*; quia ut ab ipſis fiebant non erant cultus divinus externus à Deo ipſis præſcriptus.

Hucuſque naturalem rationem aliquomodo conſulere placuit; ſed ſacra litera non minus hunc diſcurſum firmabit. Deus fuit in primo mundo ſola lege naturæ, quæ in cultu interno conſiſtit, contentus, ſolam vitæ innocentiam, & rectitudinem ab hominibus exegerat: tamen fructum eum Adamo prohibuit, ut ſaltem in aliquo externo cultu genus humanum obediens, internum exerceret, atque perficeret. Poſt diluvium Noë & filiis præceptum dedit de abſtinendo à ſanguine, quod ad externum cultum plane pertinebat. Quod præceptum in quocumque ſenſu conſideretur, ad majorem hominis perfectionem datum fuiſſe, Doct. Vir fateri devincitur, & quod per illud cultus internus Noë, & poſterorum obedientium perficiebatur: pariter de circumciſione Abrahamo impoſita diſcurrendum, non ſolum pro ſeparatione ab aliis populis, ſed fœderis inter Deum, & ſuum ſemen perpetuum, & indelebile ſignum.

Poſtea

Poſtea Iſraëli omnia legalia præcepit, ut in eorum obſervantia populus Deo ſanctus eſſet & cæteris omnibus populis perfectior. *Vos æſtis gens inclita, vos eſtis gens ſapiens:* &, *Quæ gens, quæ habeat judicia juſta ſicut vos?* Poterat quidem, & Noë, & Abrahamo, atque Iſraëli eos cultus externos non præcepiſſe, quippe inde nullum poſitivum malum ſequebatur Dei ſanctitati contrarium: Sed voluit quod Abrahamus perfectior fuiſſet, quam Noë, ideo dixit illi ſtatim poſt præceptam circumciſionem; *eſto perfectus:* & Noë pluſquam qui in naturæ lege vixerant: Sed non potuit Deus velle, quod à rationalis naturæ rectitudine deviarent: hoc quidem eſſet poſitive malum, & bono oppoſitum: illud ſola majoris perfectionis privatio. Et ut hoc intentum, (ſicuti aliquando ſoleo) firmius evadat, ex Evangelio etiam fundamentum aſſumam. Non ne concedit Doctiſſimus Vir, quod doctrina Evangelica omnes præcedentes doctrinas divinas perficit; imo quod eſt earum ſumma perfectio? Maxime quidem: Tunc inquiro: an poſſet Deus, ſi voluiſſet, neque in mundum venire, neque eam doctrinam hominibus præſtare, ſed eos in ſolo cultu interno, qui omnibus fuerat lex communis, perſeverare velle? Hoc negari non poteſt: quippe libere voluit Deus hominem per filium ſuum redimere, & cætera fuerunt redemptionem comitantia, aut ſubſequentia. Præterquam ſi Adamus non peccaſſet, doctiores Chriſtiani ſuſtinent, verbum non incarnandum fore: & quovis modo quis opinetur, hoc verum eſt, quod potuit Deus libere, hæc omnia ad Evangelium pertinentia, non feciſſe. Quod amplius probatur: quia per tot ſecula non fecerat, uſque ad tempus Meſſiæ præfinitum: ergo nec eo tempore, quo eam doctrinam nondum dederat, neque etiamſi nunquam dediſſet, aliquid de ſua infinita bonitate, & ſanctitate, detraheretur. Tamen nullo tempore, vel ſuſpendere internum cultum, vel eum differre, vel non velle potuit: ergo quia interno cultu, & moralibus omnibus, Evangelica doctrina perfectior eſt, ſeu cultus interni ſumma perfectio, potuit à Deo ſua ſanctitate indemni, per multa ſecula non præcipi, vel nunquam dari: & illum nec minimo temporis ſpatio non velle poteſt. Sed quare hoc? niſi quia Evangelica doctrina eſt ſumma perfectio, abs qua poſſet homo interno cultu ſimpliciter ſervato, eſſe Deo gratus, quia perfectioni Evangelicæ oppoſitum, non eſt malum, ſed majoris perfectionis privatio: Sicuti illud Evangelii: *Vende omnia, quæ habes:* Perfectius eſſet, ſed ad ſalutem non neceſſarium. Quod idem de cultu rituali à Deo in Lege præſcripto, reſpectu interni, putare oportet, quod hunc Deus nequit abrogare, utpote ſimpliciter bonum; illum vero maxime, ſi vellet, ut majorem iſtius perfectionem.

Cultus externus, utpote interni perfectio, poteſt à Deo derogari vel non præcipi: internus nequit, quia ſimpliciter eſt bonus, male appoſitus.

Sed

Probatur Deum dixiſſe, ſe nunquam externum Legis cultum mutaturum. Ibi de Legis perpetuitate.

Sed totum negotium conſiſtit in probando, quod Deus dixerit ſe cultum eum externum nunquam mutaturum, & jure Doctiſſimus Vir textum à me exigit, in quo Deus talem perpetuitatem promiſerit. Sed Primo rationem conſulamus, quæ divinæ naturæ, quod ſanctius, & perfectius eſt, concedendum ſuadet. Nunquam Deus de majore perfectione aliquid detrahere conſuevit, nec ſuam ſanctitatem decebat, cum perfectiſſimum plus ei placeat, quam perfectum, & cum ritualia interno cultui non opponantur, ſed perficiant: quare ab eo abſtinere homines voluiſſet? Profecto ſacrificia interno cultui non adverſabantur, ſi recte celebrarentur, juxta Dei monita: an abſtinere à ſanguine, an circumcidi, an ſabbatho Deum mundi conditorem ſancta quiete laudibus, & hymnis confiteri, ſunt contra cultum internum? An iſte perficitur per permiſſionem cubandi cum menſtruata: aut proximo pecuniam fœnerandi, aut relictas ſpicas, & uvarum racemos, pauperibus concedendi, & alia plurima non faciendi, quæ ſumma ſapientia & bonitas decrevit, Dei & proximi caritate plena? Ideo Abrahamo circumciſionem præſcribens Deus præceptum Noë datum de abſtinendo à ſanguine non derogavit: neque hæc duo præcepta, quando Moſi legalia cætera præſcripſit: potius ea ſemper ſervari juſſit, quippe à majore perfectione ad minorem Deus deſcendere non ſolet. Profecto quod aliquis ritus à Deo præſcriptus, ſit cultui interno contrarius, aſſerere, impietatis excuſari nequit. Sicut nec negari poteſt omnes eos ritus, & judicia Iſraëlem perfeciſſe, ſiquidem per eorum obſervantiam ſanctificari, Dominus ipſe teſtabatur. Qualis ergo erat ſanctitas interna, quæ in eorum abrogatione conſiſtebat? quaſi illa, quam Chriſtianam libertatem appellatis, aliquid interno cultui perfectionis addiderit. Quod vero tale jugum divinum gentibus neceſſarium non eſſet, non inficias ibo, cum neque ipſæ aliquando ſub eo fuiſſent: Sed Iſraël quare ab eo ut inutili liberandus, quod non ut ſupplicium, ſed in ſummam utilitatem, ut mente, & corpore Deo ſuo fuiſſet addictus, præſcriptum fuit?

Quantum ad textum, quem ex ſacris literis Doctiſſimus Vir à nobis efflagitat, in quo Legem perpetuam fore Deus enuntiaverit. Reſpondeo verum eſſe, quod pro ejus cultus perpetuitate Dominus ea phraſi non utitur, qua ſua æternitas ſignificari ſolet: Siquidem creaturis æternitas nullatenus adaptatur, ſed ſoli Deo, qui per ſuam eſſentiam exiſtit. Verum tamen pro perpetua Legis duratione reſpectu Iſraëlis, qui aliquando cum modo finem habebit, utitur ſacra littera omnibus phraſibus, quibus abſolute conſtet, Deum nunquam derelicturum ſuum populum, neque quam dedit Legem mutaturum, præcepta, judicia,

judicia, atque ceremonias: non oportet hic omnia loca adducere, cum frequentiſſime in ſacra ſcriptura reperiantur, videlicet: *Ea ſervabis tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum: Semper, tu, & ſemen tuum, & ſemen ſeminis tui; in perpetuum, de generatione, in generationem: cultu perpetuo: religione perpetua, fœdere perpetuo.* Qua eadem perpetuitatis voce in rebus, donec mundus perſeveraverit, duraturis utitur divinus ſpiritus: ſit unicus locus *Hieremiæ* quaſi in exemplum. *Cap.* v. *verſ.* 22. *Qui diſpoſui arenam terminum mari ſtatuto perpetuo, quod non tranſgreditur.* Sicuti hic *ſtatutum perpetuum*, non æternitatem ſignificat, ſed immutabilitatem, quæ creaturæ ſecundum ſuam naturam debetur: ita de divinæ Legis duratione ſemper divinus ſpiritus Iſraëlem alloquitur: quod ut nemo tergiverſari poſſet, Legis durationem non uſque ad alicujus mortem, ſed juxta Iſraëlis vitam. ſubſiſtere voluit, dicens, quod eam obſervaret, *Donec vivi fueritis ſuper terram.* Nec erant alii termini, quibus Legem perpetuam fore ſignificaretur, cum donec Iſraël ſubſiſteret, Legem duraturam, eamque ſervari præceperit. Nunquam vero uſque ad Meſſiæ adventum dumtaxat Legem duraturam admonuit: neque verbum aliquod protulit, ex quo eam aliquo modo mutandam eſſe inſinuaverit. Hoc noſtri adverſarii probare tenebantur: quod etiam faciunt, ſed inani labore verbum Dei in alios ſenſus detorquendo: nec alio modo poſſent, cum textus ſacer clariſſimus ſit, adeo ut Doctiſſimus Vir etiam fateatur, quod Deus voluit, ut hæc abſcondita fuiſſent à Judæis, uſque ad tempus Meſſiæ: quomodo igitur ex ſacro textu convinci poterunt ad oppoſitum, niſi prius Chriſtiani fuerint, & novæ revelationi fidem præſtiterint?

Quod vero Deus templum ſuum deſtruxerit, & Iſraëlem ex terra Kenaham extorrem fecerit, quibus plurima legalia erant annexa: nil contra nos convincit: & eos ritus nunc omittentes divinum etiam Legis præceptum obſervamus: idem qui in templo Deus ſacrificare juſſit; etiam extra templum abſtinere, ſeveriſſime præcepit, quod per totum mundum diſperſi condſtantes ſervamus: ſicuti Populus Babyloniæ fecerat, & in eadem, quæ per tot regiones perſeverat, captivitate, ab iis quæ Templo, & ei terræ erant annexa, ſecundum Dei Legem, ad quam ſemper tenebatur abſtinuit: hoc pluſquam per D. annos ante adventum Chriſtum.

Sed eximia perpetuitatis Legis probatio deducitur: quod in omnibus captivitatibus maxime poſt redemptionem, & Meſſiæ adventum, ritualia Deus obſervari juſſit: & quod & ſacrificia, & cætera omnia reſtituenda ſunt. Quibus Chriſtiani interpretes reſpondent, quod Deus in iis omnibus locis figurate loquitur,

quitur, & quod omnia ſpiritualiter, ventura ſub rituum ceremonialium umbra, rudi populo propoſuit (non vero Græcis, & Romanis majori intellectus acumine præditis, ſeu melioribus legibus diſpoſitis, & præparatis) hæc tamen eſt ſolutio quædam, qua verbi Dei ſinceritatem effugiunt: Sibi hoc ſufficit, ſed pro Iſraële nil habet efficaciæ. Sufficit quod clare Deus nobis mandaverit, quod in omni captivitate Legem ſervemus, ut jacet, nec addendo, nec aliquid diminuendo, ergo in hac captivitate id ipſum nos præſtare oportet. Sufficit etiam, quod poſt noſtram redemptionem prædixerit, quod omnes, vel ex omnibus gentibus, ibunt Hieroſolymam Deum Jacob adoratum; quod ſua munera ferent: quod feſtum tabernaculorum nobiſcum celebrabunt, atque plura ſimilia. Ut quid ergo umbratice dictum credemus, cum Deus per totam Legem frequentiſſime juſſerit eam ſemper obſervandam fore adhuc poſt perfectam redemptionem, imo quod tota redemptio ab ejus obſervantia dependebat.

Num. XIV.

Quod Præcepta Decalogi perfectiſſima ſunt. Aliqui textus Prophetarum explicantur.

UT probarem perfectiorem cultum non poſſe à Meſſia introduci, quam quod Deus Iſraëli præceperat, addidi, quod præcepta decalogi cunctam moralium continent perfectionem, quibus pro vita ſanctiſſime degenda, nil addi poteſt, nec neceſſarium eſt: niſi aliqua eorum explicatio, qua ad individualia deſcendatur: qua ratione omnia moralia, quæ excogitari poſſunt, in Levitico, & aliis Pentateuchi libris plene explicita fuere. Hæc magnificis verbis me diſſeruiſſe ait Doctiſſimus Vir: ſed ſub dubio reliquit, an perfectior cultus dari poſſit; quam decalogi præcepta? Non auſus eſt id aſſerere, tenebatur tamen me docere, in quo conſiſtat ille perfectior cultus moralis, quem Evangelium adduxit: & in quo præcepta decalogi ſuperaverit: Sed non fecit, ideoque eam majorem perfectionem agnoſcere nequeo, quouſque melius erudiar. *Serva mandata*, dicebat Chriſtus: ergo ſufficiebat ad ſummam perfectionem ſervare mandata; ſiquidem quod addidit, *vende omnia quæ habes*, ad ſeveriorem vitam conducebat, non tamen ad perfectiorem Legis obſervantiam: Ideo nemo Chriſtianorum id conſilium exequitur, nec prorſus tenetur.

Quid David & cæteri Prophetæ intendant, quando videntur ritualia aliqua ſpernere, ex eorum contextibus facile liquet: criminantur

criminantur quidem Judæos de eorum abuſu, quæ, utpote ad divinum cultum pertinentia, internum includere debebant; ſed abſque eo præſtabantur, & à divino cultu erant aliena: quaſi Deus iis externis abſque præſtita ſanctitate, gaudere poſſet, aut ipſis indigeret. Abominatur quidem Deus legalia, quæ ſine lege fiunt, quia hæc legalia non ſunt, quamvis eſſe appareant: Sicuti hominis cadaver, ejus figuram habet, ſed homo non eſt. Quibus à Doctiſſimo Viro propoſitis, ut ritualium valorem extenuet, credo me clare ſatisfeciſſe. Cætera quæ hic adfert, Chriſtiane & juxta ſuum dogma recte dicuntur: Sed mihi utpote Judæo minime accipienda. Cæterum de textu Iſaiæ de *Templo in Ægypto ædificando:* & Malachiæ de *Sacrificio in omni loco Deo oblato:* pro nunc ſi Doctiſſimo Viro placeat explicare abſtinebo, ne ſicut in præcedentibus prolixior ſim. Deprecor tamen Doctiſſimum Virum ut Iſaiæ contextum attente percurrat, & videat, quem tunc locum Iſraël habiturus ſit inter gentes: & an ea quæ ibi prædicuntur, tempore Chriſti vel poſtea, fuerint adimpleta: hodie pro earum regionum poſſeſſione, totum negotium ſtat pro Mahometicis, antea pro Romanis. Et in Malachia, contextum etiam deprecor ſincere conſideret, & quare Deus ſacrificia ſe deſpicere dicat, etiam clare videbit: neque ibi, neque alicubi inveniet Deum dixiſſe, quod quia poſt adventum Meſſiam futura erant inutilia, ea rejecerit. Pro Doctiſſimo Viro hæc ſufficiunt, ut meam mentem percipiat: aliquando ſi occaſio dederit hos, & alios textus, qui frequenter contra noſtram fidem adducuntur, pro meis viribus explicabo.

Quod destructo templo, & Hieroſolyma, Lex manet integre perfecta, cujus potiora in ſacrificiis non conſiſtunt.

Iterum contendit Doctiſſimus Vir, quod deſtructo templo jam ritualia ceſſatura prædicabantur; Siquidem præcipua eorum pars templo alligata conſiſtebat. Verum mihi oppoſitum certius videtur, ſcilicet quod minima legalium pars ad templum pertinebat, nempe ſacrificia, quæ in aliis totius regni locis fieri non licebat: in quibus Lex Moſis plurimis cum legalibus obſervabatur. Circumciſio erat primum, & maximum præceptum; deinde Paſchata, præcipue azymorum, quæ etiam extra Hieroſolymam ſine occiſo agno per totum orbem celebrabatur, ut nunc facimus; dies expiationis, quæ omnium celeberrima, ac ſanctiſſima: totius anni ſabbata ſingulis hebdomadis recurrentia, & Deo ſacratiſſima. Abſtinentia ab cibis illicitis: à connubiis prohibitis, à mulieris immunditia, & cætera quæ ſuperfluum eſt recenſere, cum Doctiſſimo Viro ſint ſatis nota; & hoc tempore ſciat per ea Judæos à cæteris populis ſeparatos exiſtere. Major ſacrificiorum pars erat continuum pro toto populo, cætera pro ſingulorum peccato ex errore: pro immunditiis expiandis, & pro gratiarum actione.

 Sed

Sed hæc non ita neceſſaria ſunt, ad Legem Dei obſervandam, ut ſine ipſis imperfecta ſit? Adeo hoc abeſt à vero, ut ille Doctiſſimus R. Moſes Maimon putaverit ſacrificia non ut neceſſaria fuiſſe à Deo inſtituta, neque ei maxime grata: Sed quia Populus in Ægypto ſacrificare aſſuetus, ad gentium ſacra recurreret, ſi præſcriptis ſacrificiis non detineretur: ideo unicum templum, & unicam ſacerdotalem lineam ſtatuit. Non igitur credidit iſte Doctor, quod præcipua Legis in rebus templo annexis conſiſtebant. Sed quod ille addit, ut ſacrificiorum dignitatem, & valorem attenuet; præter rationem ſunt, & contra divinam diſpoſitionem prolata: Cum Deus tempore Adami, Noë, & Abrahami tali fidei ſenſibili proteſtatione contentus fuerit; quando præſertim in primo mundo non erant alii profani ritus, à quibus averterentur, Abel ſcilicet, & Noë. Immunditiæ expiabantur ut licitus foret in templum ingreſſus. Errores involuntarii, levi pœnitentia à Deo abſolvuntur. Pro peccatis voluntariis, homicidio, ſtupro, adulterio, inceſtu, idololatria, & ſimilibus, nullo à Deo præfixo ſacrificio: de quibus dicebat David: Utique holocauſtis non delectaberis. His nil præter condignam pœnitentiam prodeſſe poterat: quare dictum eſt à Propheta pro hoc tempore; & *inſervient pro tauris labia noſtra:* non minus valent coram Deo preces ex bono animo effectæ, quam quæ in templo victimæ immolabantur. Pariter actum eſt in captivitate Babylonica per DC. annos ante Chriſtum populo per Aſiam, & magnam partem Europæ atque Africæ fere toto diſperſo: quo tempore ſicuti hodie, & nunc degebat, neque templum frequentabat, quia ad eſſentiam Legis non valde pertinebat, nec erat ſimpliciter neceſſarium, ut cætera legalia, quæ retuli, & plurima alia, ad quæ populus extra eam terram abſolute tenebatur. Ex quo infertur, hæc eſſe præcipua, in quibus Lex conſiſteret: non quæ templo, & terræ Kenaam erant annexa: quæ extra eum locum omittere, per eandem divinam Legem præſcribitur.

Explicatur Oſeæ prophetia à me antea allegata.

Quod attinet ad verba quæ *ex Oſea cap.* IV. adduxeram ad probandum, quod Templum in Meſſiæ adventu reædificandum eſt, profecto ſatis clare probat meum intentum. Doctiſſimus Vir explicat de decem tribubus Iſraëlis, duobus aliis Judæ, & Benjamin excluſis: quia diverſa eſt domus Iſraëlis quæ fuit captiva per Salmanazarem in Aſſyriam, à domo Judæ, & Benjamitica, ut patet ex Sacra pagina, ſaltem poſt Hieroboami rebellionem. Sed hæc explicatio locum non habet, quia non eſt idem dicere *Domum Iſraëlis*, ac *filios Iſraëlis:* illa eſt diverſa à Ieuda, ſed ex utraque nominantur filii Iſraëlis, ut jacet in citatis Prophetæ verbis, in quibus præſens Iſraëlis ſtatus perſpicue depingitur: *Sine rege, ſine principe, ſine altari, ſine ſacrificiis,*

crificiis, & ſine idololatria. Et non erat minima iſtius ſtatus circumſtantia, ſed potiſſima, quod populus ita diſperſus per tot ſecula, nullo regimine coactus, nulli pœnæ ſubjectus ab idololatria abſtineret: propter quod cum gentibus minime commiſceretur: Sed quod perſeveraturus erat Iſraël, ſuum nomen & divinum cultum obſervans, & ab idololatrico non immundatus, quamvis plurimi ſingulares à Lege ad gentes defecerint: & ſic unus idemque populus ſubſiſteret, qui tandem poſt tot ſecula Deum ſuum quæreret, & Meſſiam regem ſuum filium Davidis, ut Dominus futurum certo eſſe prædixerat. Ob id Propheta cæteris relatis divinitus addidit, *& ſine idololatria.* Præterquam de decem tribubus nunquam hucuſque verificatum fuit, quod quæſiverint Dominum, & Meſſiam Regem ſuum: potius quod ex ea captivitate nunquam rediere: credendum Joſepho, qui nullo argumento pro religione oppreſſus, id confirmat *lib.* 11. *Antiq.* his verbis: *Totus autem populus Iſraël in illa provincia permanſit: ideoque duæ tantum tribus conſiſtunt per Aſiam, & Europam obſequentes Romanis. Decem autem tribus hactenus trans Euphratem commorari probantur, quarum multitudines ineſtimabiles minime poſſunt numero comprehendi.* Vel ſi aliqui Judæ commixti, ut plurimi Doctores Chriſtiani contendunt probare, in ſecundi Templi ſeculis fuere; certe neque Deum quæſiverunt, neque ſuum Regem Meſſiam; eum potius, ſicut alii Judæi, abjecere, & crucifigendum tradidere: qui non erat optimus modus eum quærendi. Propterea dixit Propheta: *Et dixi illis diebus multis eritis mecum: non fornicaberis, neque eris alteri viro, nec ego ero tibi.* Ubi clare ſignificatur præſens Iſraëlis ſtatus, in quo nec idololatriam committit; neque Deum ut antea evidenti providentia propitium habet: quod de omnibus duodecim tribubus plane verificatur. Et quamvis ibi de Templo reſtituendo ſermo non ſit; optime infertur, quod ſi, ut nunc Iſraël expectat, priſtino ſtatui à Deo reducendus eſt tempore Meſſiæ, quod id non ſine Templi reædificatione erit: quippe fruſtra apponeretur, *ſine altari, & ſine ſacerdote*, ſi in ea quæ ibi promittitur reſtitutione, talia futura non eſſent. Diceret quidem, erit Iſraël multis temporibus in captivitate, & poſtea quæret Deum, & Meſſiam Regem ſuum: neque ad propoſitum faciebat altaris, & ſacerdotis mentio, quæ jam non amplius erant futura. Sed divinum vaticinium ea, quibus nunc privati ſumus, refert, ut in redemptione eadem nobis concedenda ſignificet. Quod ſi de Chriſto credendo, poſtquam intraverit plenitudo gentium, textus intelligatur: eſt etiam impoſſibile in ſententia Doctiſſimi Viri, qui maxime ſuſtinet, Prophetas de Iſraële minime loquutos fuiſſe niſi uſque ad Meſſiæ adventum, poſtea

Evangelii Prophetis, ſi quid reſtabat de Judæis prædicendum, toto negotio commiſſo: ideoque ſolus Paulus hunc Judaiſmi in eccleſiam ingreſſum patefecit, & prænuntiavit: non ergo conſentire quit Doctiſſimus Vir, quod hic textus de futura Iſraëlis fide in Chriſtum intelligatur, niſi contrarius eſſe velit. Minus etiam poteſt reduci ad reductionem ex Babylonia, quia nec tunc Meſſiam quærerent, qui non niſi poſt plura ſecula venit, eumque nec Judæi, neque decem tribus admiſere. Sed in ſuo adventu minime hoc verificatur, cum tunc temporis non eſſet Iſraël ſine rege, principe, altari, & ſacerdotio. Quod vero Templum, & ſacrificia reſtituenda ſunt, ſatis expreſſe per Ezechielem prædicitur: quamvis ſatis ingenioſe Doctiſſimus Vir ab hac clariſſima Prophetia ſe expedire conatur, ad ſecundum Templum omnia ibi contenta ſubtiliter convertens, Sed mihi minus inconveniens videretur huic Prophetæ fidem non adhibere, quam ea ita clare, & uſque ad minutias prolata, in ſenſu à Doctiſſimo Viro propoſito, intelligere. Bellum Gog & Magog aliquibus tropologicis & hyperbolicis commodo ſenſu acceptis, ut jacet in litera, Judæi intelligunt, id eſt, ingens omnium gentium contra Iſraëlem bellum, redemptione non adhuc perfecta: in quo præter Iſraëlis integram ſalutem, gloria Domini in conſpectu totius generis humani exaltabitur: Sicuti coram toto Ægypto, & plurimis gentibus in prima redemptione fecerat: tuncque adimplebitur illud Prophetæ, *& erit dies tribulationis Jacob, ſed ex ea ſalvabitur.* Hierem.

QUARTUM QUÆSITUM.

Num. I.

Quomodo ſenſus literalis à myſtico differat.

Alterum quæſiti ultimi membrum fuit, quo ego petebam textum aliquem ex Vet. Teſtamento, *ex quo aperte conſtaret, licere tota fere ſacra ſcripta myſtice, figurative intelligere, literali ſenſu prorſus abjecto.* Reſpondit Doctiſſimus Vir, *ſenſum literalem nunquam deſpici, aut abjici debere, ſed religioſe ſervari.* Oppoſuit, quod ſi ſic eſſet, *totus Iſraël carnalis in terram Kenaam reſtituendus erat; Hieroſolyma & Templum fabricanda: Sacrificia iterum inſtituenda: Bellum Gog & Magog ad literam adimplendum.* Reſpondit iterum Doctiſſimus Vir, me ſenſum ſuum non bene calluiſſe: quippe iis verbis non intendebat ſignificare; quod nulla extant in ſacra ſcriptura, quæ debeant, aliter ut litera ſonat,

nat, intelligi: Sed quod quamvis myſtice, & figurate intelligantur; tamen ſenſus literalis non deſpicitur; potius ſervatur, cum ſemper autoris mentem debeamus diſquirere; non vocum ſignificationem, quæ ab autoris mente ſæpe in ſacra pagina maxime diſtat. In cujus confirmationem aliqua loca adducit, in quibus quod litera ſonat accipi non debet; ſed rei verus & realis ſenſus diſquiri. Veluti quando Deo membra corporea tribuuntur, mutationes, animi affectiones, & quæ ſæpe ſimiliter occurrunt. His in præcedenti ſcripto reſponderam, non eſſe Judæos adeo inſanos, ut omnia quæ in ſacra ſcriptura legunt ſecundum præciſam vocum ſignificationem intelligant: certe melius ſapiunt, & quæ myſtica ſunt, à literali ſenſu exacte diſcernunt: & neque Deo membra, & cætera repugnantia concedit Iſraël; ſed in ſuo commodo ſenſu ſemper explicuit. Sed quando ſic agit, non dicit ſenſum literalem ſervari; potius omitti, quia non verus ſenſus eſt, ideo neque ſervandus; & verus diſquirendus ad autoris mentem. Non eſt idem ſenſus literalis, ac verus, & genuinus literæ ſenſus: ille eſt qui ex naturali vocum ſignificatione colligitur: alter qui ſecundum rationem, ad autoris mentem recte concipitur, juxta aliorum principiorum præconceptam veritatem. Etenim quando ſacra ſcriptura Deo oculos tribuit, ut ſonat, eſt literalis ſenſus; ſed talis, utpote contra rationem, & ab eodem Deo habitam doctrinam, non admittendus; ſed Dei ſapientia ac providentia quod ibi ſignificatur, credere oportet: cum jam de fide ſciamus, nil corporeitatis ei ineſſe poſſe. Sed hic ſenſus literalis non eſt, ſed juxta autoris mentem: ideoque litera ſolummodo myſtice hanc veritatem ſignificat: ob hoc ipſum dicebat Paulus: *litera occidit, ſpiritus vivificat*, id eſt, literalis ſenſus occidit. Tandem, ut dixeram, omnia ea, quæ vel rationi naturali, vel etiam ſacræ ſcripturæ repugnant, non literaliter, ſed in ſuo vero ſenſu intelligenda: & credere oportet, quod myſtica, vel hyperbolica ſunt.

Sed hinc permiſſionem capere, ut fere omnia, quæ in ſacra ſcriptura continentur, non ſecundum litteram, ſed ſenſu myſtico, & figurato accipi debeant: id ego dubitabam, & an ſic poſſe fieri ex ſacro textu conſtaret, efflagitabam. Quapropter ubi verba in ſuo naturali ſenſu accepta, nil ſignificant, quod intellectui, & ſacro textui, repugnet; potius maxima cum doctrinæ conſequentia perpetuo ſic occurrunt, ea figurata eſſe aſſerere, & ad ſenſus ibi minime ſignificatos confugere, videtur nec rationi, nec Prophetiæ congruum, præſertim ſi tales ſenſus, quovis prætextu capiantur, naturali verborum ſignificationi oppoſiti ſint. Hoc quidem eſſet contra locutionis, & ſcripturæ naturale inſtitutum, quod ad loquentis mentem alteri

aperiendam dirigitur. Quod ſi fere ſemper aliter intelligere oporteat, ac verba ſeu ſcriptura ſignificant, naturalis loquendi uſus pervertitur: ſummo cum animarum periculo. Si vero id aliquando, & raro contigiſſet; ex aliis principiis autorem ſic voluiſſe, colligi poſſet; & juxta totius ſcripturæ ſeriem & conſequentiam cum cæteris ſervando, poſſet vera erui intelligentia. Sed quod Deus in Lege, in Prophetis, de præceptis, de Iſraële, de redemptione, de Meſſia, ſemper & ubique eodem prorſus modo loquatur, omni cum claritate, & expreſſione: & quod hæc omnia figurate dicta cenſeantur mille rhetoricis figuris excogitatis, quin verbum aliquod inveniatur, ex quo ſic Deum intelligi voluiſſe, deducatur; Iſraëli videtur impoſſibile: neque Chriſtiano medium aliquod ſuppetit, quo id probare queat; niſi ſic ab eodem Deo recepiſſe affirmaverit. Quod autem tales figurati ſenſus literæ ſacræ adverſentur, evidenter conſtat, nec oportet omnia loca percurrere, de quibus in præcedentibus ſatis diximus: Sufficiat aliquod pro exemplo: Deus promiſit regnum terrenum Davidis in hoc mundo, in terra Iſraelis, in montibus Iſraelis, talibus phraſibus uſus, ut Iſrael per tot ſecula ſic intelligeret, quia non aliter volebat Deus quod intelligeret. Poſtea advento Meſſia illum ſenſum voluit, quod rejiceret, cum ut ipſe ait: *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Ecce quod contradictorii ſenſus in iis verbis ſacræ ſcripturæ continebantur, ſcilicet, regnum de hoc mundo, & regnum non de hoc mundo à Meſſia inſtituendum: & ſic in aliis promiſſis, & vaticiniis.

In ſui probationem addit Doctiſſmus Vir, quod ea fuiſſe figurata, aliquomodo in ſacra littera ſignificabatur: quia *cum Deus in captivitate, & diſperſione, totam Legem ſervari præcepiſſet, tamen ex ipſius Dei decreto id fieri non poſſet, plurimis præceptis ei terræ, & Templo alligatis, quæ extra fieri non licebat: Signum evidens eſt meliorem cultum Deum daturum, qui univerſim exerceri poſſet, & per eum legalem cultum figurabatur; antiquo, judiciis, præceptis, & ceremoniis jam, ut plane inutilibus, & vanis derelictis, & derogatis.* Nonne hoc eſt oppoſitum figurative ſignificare? Si enim Deus dixiſſet: & quando fueris inter gentes diſperſus adhuc tibi favebo, & perfectiorem cultum tibi præſtabo, ut bene ſit tibi, & ſemini tuo, ut vivas: Si hæc dicerentur, quamvis cultus ille non clare, neque plane prædiceretur; poſſet poſtea facile admitti; Sed quod clare præcipiat omnium legalium obſervantiam in ſua diſperſione; ut poſtea populus intelligat, Deum illis verbis voluiſſe, quod eam obſervantiam deſerat, & aliam admittat cum ea incompatibilem, ita ut id mandatum, Cum diſperſi fueritis totam Legem obſervate, ſit idem ac dicere totam Legem ne obſervetis, ſed aliam

aliam novam, & perfectiorem, quam vobis ego monſtrabo. Hoc quidem non credibile eſt de divina veritate. Cætera quæ Doctiſſimus Vir hic addit, optima ſunt pro jam credentibus in ſua fide firmandis; non vero pro ſuadendis Judæis, qui rationes ex congruenti diſcurſu petitas, nullatenus accipere conſueſcunt, ſed in ſolo claro Dei verbo inſiſtere, in quo putant vitam habere.

Num. II.

Quod Hebræi Doctores ex ſenſu myſtico nullum Religionis dogma conſtituerunt.

DIcebat Doctiſſ. Vir, quod etiam noſtri Doctores plurima ex ſacra Scriptura myſtice explicuere: & nil ipſis magis vulgare, præſertim Thalmudicis, qui juxta hunc ſenſum infinitas conceptiones habuere. Reſponderam Doctiſſ. Viro, quod quamvis noſtri Doctores plurima ex ſacris literis myſtica, ut populum ad conſtantiam in laboribus, & in fide, & divini cultus obſervantiam deduxerint: nunquam tamen licebat ex iis nova religionis dogmata ſtatuere, vel ſtatuta quovis modo mutare. Addidi, quod Chriſtiani aliter ſcripturam intelligere tenentur, novæ Evangelicæ revelationi fidem adhibentes, quod ſi non facerent, non eſſent amplius Chriſtiani. Sed nunquam dixi, myſticas Evangelii intelligentias fuiſſe ab Apoſtolis confictas: nec eſt idem eas, ut Judæum non recipere, quam ita immodeſtis verbis eas tractare: præſertim ego, qui Chriſtianiſmum, non inter barbaros, ſed inter doctiſſimos, ſanctiſſimoſque viros, verſari agnoſcam: eumque mirabili pietate plenum nunquam diffiteor: quod ab facta abuſuum reformatione, majore cum ratione & fundamento dixerim. Vellem quidem hic ſiſtere, & non ultra in noſtra amica diſputatione progredi, ne reſpondendi neceſſitate aliqua ſcribam, quæ modeſtiæ limites excedant: Sed ne videar, quæ in ſuis ſcriptis ſequuntur, minore habere pretio, quam præcedentia, ut etiam pro meo captu ſatisfaciam; utque Doct. Viri curioſitati aliquo modo blandiar, qui Judæorum mentem intime ſcire deſiderat, inceptum opus perficiam, non livido, ſed ſtudioſo animo omnia percurrens à Doctiſſimo Viro mihi oppoſita.

Conditionatam propoſitionem Doctiſſ. Vir mihi proponit, quam & ego facile admitterem, nempe, quod ſi idem divinus ſpiritus, qui Moſi, & cæteris Prophetis revelavit, in Apoſtolorum mentes influxiſſet: An ſi vellet, poſſet etiam Apoſtolis nova influere, mentibuſque eorum, quæ præcedentes Prophetæ prædixerant, declarationem indere: & quæ antea ſub typicis locutionibus recondebantur, detegere? Ego etiam libenter

 fateor,

fateor, quod ſi Deus velit poſſet quidem ſic facere: dummodo tales declarationes claro & expreſſo verbo Dei præcedenti contrariæ non forent: & quia Iſraël credidit eſſe contrarias, ideo à Deo, & ſuo ſpiritu factas, nunquam credere potuit, cum Deus ſibi contrarius eſſe non poſſit. Ideo petebam textum, ſi forte exſtat, in quo Deus tales ſenſus, & futuras declarationes aliquando ſe influxurum promiſerit; talem textum impoſſibilem eſſe putamus, qui verbo Dei præſcripto adverſaretur. Ideo optime, & ſapienter concludit Doctiſſ. Vir, quod totius noſtræ diſputationis negotium in hoc tandem conſiſtit: Utrum Apoſtoli Spiritus Sancti afflatu nobis myſticum Prophetiarum ſenſum apparuerint? Quo conceſſo, nil aliud reſtat impediens, quo minus Iſraël Evangelicam doctrinam admittat. Quod ut facilius diſcuti poſſit, aliam quæſtionem adjunxit Doctiſſimus Vir, *Quibus argumentis moti Judæi Moſem Prophetam & divinum legislatorem agnoſcant?*

Duo huic quæſtioni argumenta protuli: continuam à Patribus, qua Deum Moſi ſervo ſuo clare manifeſtatum fuiſſe conſtat, traditionem, per filios ad hanc uſque ætatem propagatam; & Moſis prædictiones de futuris pure contingentibus ſuis temporibus ad literam adimpletis: quæ à nemine præcognoſci poſſunt, niſi à Deo, & quibus ei revelare placuerit.

Quare Judæi Moſi, & non Evangelio crediderint?

Objicit Doctiſſ. Vir: cum ego credam hæc ſufficere ad fidem Moſi præſtandam: quare etiam ſuo Meſſiæ eamdem fidem adhibere recuſent Judæi? Breviter reſpondeo, ad quæ antea ſcripſeram conſequenter loquens: quod propter eandem rationem, qua Moſi fidem præſtamus, Evangelio adhibere non poſſumus: quippe ideo Moſi, & ejus Legi credimus, quia à ſuo tempore uſque in præſens non interrupta traditione à patribus recepimus, eos ea omnia vidiſſe, ut in ſacris Bibliis enarrantur, eſſeque omnino vera, ſine aliquo dubio aut controverſia hanc enarrationem intercipiente. Cum vero à tempore quo Evangelium incepit ab eiſdem Patribus non interrupta traditione receperimus ea non ita fuiſſe, ut enarrantur, & creduntur à Chriſtianiſmo, iis fidem adhibere, nec poſſumus, nec tenemur: Cum Dominus nunquam nos ad gentes miſiſſet interrogandas, ſed ſolummodo ad Patres noſtros, quibus omnino fidere juſſit. Quia ſi à Patribus ſimilem traditionem de Moſe haberemus, ac de Chriſto habemus, ſcilicet quæcumque Moſes ſcripſit taliter non geſta fuiſſe, cujus patres fuiſſent oculares teſtes, profecto nec Moſi, neque ejus ſcriptis pluſquam Evangelio crederemus: Igitur propter rationem qua illi credimus, iſti fidem præſtare nequimus.

Urgebit iterum Doct. Vir, quod quamvis præſentes Judæi ſic excuſari velint: non poſſent qui tempore Chriſti & Apoſtolorum

rum ſubſiſtebant, qui quæ viderant credere nolentes ſuam poſteritatem miſere fefellere. Reſpondeo: quod quare Patres tunc temporis viventes Chriſto & Apoſtolis fidem non dederint, non eſt cognitu nobis difficile. Primo, non credidere, quia non ſufficiens fundamentum eis apparuit, ut crederent: quia ſi inveniſſent, non eſſet ratio aliqua, qua eum negarent, & rejicerent: & non modo docti, & ſeniores; ſed etiam populus Hieroſolymitanus, admitterent. Secundo: quia regem terrenum non viderunt, qui ut talis fuerat promiſſus, & ab Iſraële, per tot ſecula ab eodem Deo edocto, expectatus. Doctrina magis diſplicuit, ut divinæ Legi contraria, quæ majorem ejus partem, ut vanam, & inutilem, neque Deo amplius gratam, prædicabat. Non cognoverunt eſſe Meſſiam, quia docebat ſe Deo æqualem, imo ipſum Deum, quem antea incorporeum, immortalem, impatibilem eſſe, crediderant: nec putabant eſſe modum aliquem quo Deus per ſuam omnipotentiam poſſet ſe contrario modo facere: Sicuti nunc putamus eſſe impoſſibile, quod Deus fiat panis, aut panis ſit Deus, neque per transmutationem, neque per ſuæ naturæ aſſumptionem. Tali doctrina erant Judæi à Deo imbuti: poſt vero corporeus, patibilis, mortalis proponebatur adorandus; duarum naturarum hypoſtatica unione non adhuc excogitata, neque à Chriſto neque ab Apoſtolis aliquando prædicta: quæ quamvis prædicaretur, minime admitteretur à Judæis, utpote impoſſibilis, & ſuo divino dogmati contraria. Quod ſi tunc edoceret Deum eſſe corporeum, minime credi deberet: Quid ſi ſe corporeum; eſſe Deum, affirmaret? Certe perinde ſe habet aſſerere Deum eſſe corporeum, ac corporeum aliquod eſſe Deum. Niſi quis tunc myſteria Chriſtiana theologica didiciſſet, & inter hæc duo diſcrimen excogitaſſet. Ideo tandem non crediderunt, quia XIII. *Deut.* nemo credibilis erat quamtumvis feciſſet miracula, & prodigia, qui Deum ſub ſpecie humana, vel ſub ejus individuo, vel alterius ſpeciei, adorandum ſuaderet: cum non niſi in puro ſpiritu adorari voluerit: non in alicujus creaturæ imagine, multo minus, ſubſtantia.

Num. III.

Quod Moſis miracula cum aliis comparari non poſſunt.

SEd regerit Doctiſſ. Vir: quod fecit miracula, Moſis excellentiora, in ſuæ divinitatis confirmationem. Quæſtionem de facto, non diſputabo. Sed reſpondeo: quod quamvis feciſſet, eum recipere non tenebantur ob rationes ſupra allatas, quas fruſtra repeterem. Etenim Moſes ſe ſervum Dei omni, & ſumma

ſumma cum humilitate, populo præſtitit: Soli Deo, non ſibi, & Deo gloriam attribuit: non ſuam miſericordiam extollit peccata populo indulgens, ſed ad unius Dei miſericordiam Iſraëlem provocabat. In ſuæ vocationis, & Prophetiæ divinitatem, quæ omnes ſcimus miracula ſtupenda edidit: In quibus plurima concurrebant, quæ eum ab omnipotente mundi creatore Legatum eſſe atteſtabantur. Primo totius naturæ quaſi directorem ſe præbuit, & oſtendit: & quæ effecit miracula hoc præſtantiſſimum habuere, quod non aliquo oppido, non intra privatos parietes, coram aliquibus facta fuere, qui aliis enarrare ad libitum, & ſecundum ſuam credulitatem vellent. Sed primum coram toto Ægypto & Iſraële: poſtea pariter in mari rubro, & in deſerto, omnibus videntibus, & audientibus, ut recte, & pie dixerit Doctiſſ. Vir, adeo patenter, ut non poſſet populus Dei exiſtentiam, & Moſis divinam Prophetiam, amplius in dubium vocare: maxime veſtrum Meſſiam quem in dubium vocarunt.

Referuntur Moſis miracula.

Dixi quod ſe totius naturæ arbitrum oſtendit: ſed quod majus eſt, divinitatem ad libitum ſuum quando opus erat, è cœlo ad ſe advocabat, cùm Domino facie ad faciem ſermonem inſtituens: toto populo vidente: hoc eſt in cœlo quodammodo poteſtatem habuiſſe. Aërem ita valide commovit, ut brevi noctis tempore afflans aquas maris divideret, itinere Iſraëli per ſiccam conceſſo: Tonitrua, turbines, grandines, nunquam antea ſimiles viſas, mirabiliter excitavit: tenebras per tres continuos dies aëri indidit, ut ſolis lumine prorſus impedito, earum craſſitie, homines locum mutare nequiſſent: ſolaribus radiis Iſraële interim fruente: nec poteſt excogitari major in aërem poteſtas. Sed quid prodigii in aquis non fecit? Eas in toto Ægypto in ſanguinem convertit: in mari rubro, ut tranſitus Iſraëli ſecurus concederetur, aquæ immenſitatem diviſit: & nativa fluiditate impedita, ſolida perſtitit donec totus populus tranſiiſſet: quæ iterum ſubito liquata miſerum fuit Pharaoni, & exercitui ſepulchrum. Aqua ex rupe ad ſui imperium adeo copioſa effluxit, ut numeroſiſſimo populo ſatisfaceret. An hoc non eſt in aquam ſummam poteſtatem exercere? Columna ignis in ſuæ prophetiæ, & populi utilitatem, eum præcedebat: ne hoc etiam elementum divinæ Legis promulgationi non inſerviret: quod etiam in Synai totum montem conflagrans, terribiliter apparuit. Terra ad Moſis vocem immundiſſima animantia, & ex omni genere ſerpentium, & inſectorum fœdam colluviem, ad menſam uſque Pharaonis, immiſit: omnibus Ægyptiis ea miſera lue vexatis. Et in deſerto, ut Moſi adverſantes vivos deglutiret, os contra ſuæ naturæ ſtatutum aperuit: ſubitoque ſiccum amygdalæ ardoris virgultum fecit floreſcere.

Sic

Sic Moſes ſervus Dei omnibus elementis coram toto numeroſo populo imperabat. Sed his, & majoribus omiſſis, alia præſtantiſſima circumſtantia conſideranda venit, quam Doctiſſ. Vir miror, quod non adverteret, potius oppoſitum prætendere videatur: videlicet quod Moſis miracula fere omnia fuere permanentia, & quæ per longiſſimum tempus durabant. Aquæ quæ ex rupe effluxerant ſiccum deſertum irriguum reddidere, populumque qua ibat inſequebantur. Manna per quadraginta annos ſingulis diebus, præter Sabbata, deſcendens perſeveravit: & ejus incorrupta portio vaſe ſervata, & in ſancta ſanctorum repoſita per circiter nongentos annos perduravit, uſque ad primi templi devaſtationem. Columna nubis toto deſerti tempore ſuper tabernaculum apparuit, ad cujus motum, populus etiam dimovebatur. Nec transfiguratio defecit Moſi, cujus facies lucis radios emittebat: non coram uno vel altero; ſed coram toto populo, ejus ſplendorem non ſuſtinente, niſi velo faciem obtegeret: hocque non per horulam, ſed toto tempore quo Iſraël deſertum peragrabatur. Oportet etiam quæ poſt Moſis obitum in ejus Prophetiæ confirmationem à ſuccedentibus Prophetis edebantur, referre, ut Legis, & legislatoris divinitas amplius innoteſcat. Sacrum Urim & Tumim oraculum à Legis promulgatione, ad Salomonis templi ruinam, in Iſraële perſeveravit: Sicuti & per aquas amaras dubii adulterii mirabilis probatio, & ex Evangelio, quod una die ſingulis annis Angelus deſcendebat, ut probaticæ piſcinæ aquas promoveret, unique ægroto illuc intranti, illico ſalus reſtitueretur: quod ſi hoc fuit, ut fertur, à templi Salomonis conſtructione abs dubio incepit. Videat igitur Doctiſſ. Vir, An per Moſem edita miracula, & poſtea in ejus Prophetiæ divinitatem comprobandam, effecta, fuerint tranſeuntia? an cum eorum duratione alia comparari poſſint? Muri Hierico ad tubarum ſtrepitum, & Arcæ circumductione corruere: Jordanus ſicuti mare rubrum fuit diviſus. & utrimque ſtitit, donec arca Domini, & Sacerdotes ſicco pede tranſiviſſent: Sol in medio cœlo ad Joſuæ vocem curſum ſuum intermiſit; ut nulla dies ita magna antea vel poſtea fuerit obſervata. Elias mortuum ſuſcitavit, & in cœlum vivus à Deo aſſumptus. Eliſæi precibus puer reſurrexit: verum eſt quod Deus à Propheta rogatus hæc fecit: ſicuti ejus cadaver, quod hominem jam diu juxta ſe ſepultum ad vitam reſtituit; ipſe quidem, nec alter ſua virtute facere non poſſet: ut etiam legitur: quod Pater Jeſum ex mortuis ſuſcitavit. Omittamus cætera omnia miracula quæ Deus per tot continua ſecula per Prophetas, ut Legis Moſis divinitas aſſereretur, præſtitit: ſed ſolum notetur, quod hæc omnia coram toto populo effecta fuere: ut de iis non amplius dubitare liceret. Quod

ſi

ſi Chriſtus jam ex mortuis ſuſcitatus toti Iſraëlis cætui publice dixiſſet: Audi Iſraël, ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: & nunc de majore captivitate peccati, quem tu ſacrilegus occidiſti; Abs dubio totus Iſraël credidiſſet uſque in præſentem diem, nec dubitationi locus relinqueretur. Verum tamen Populus talibus publicis portentis, & miraculis aſſuetus, pro ſuæ Legis veritate tuenda, & confirmanda, editis, aliquorum hominum enarrationi fidem adhibere non potuit; quin à Deo, & ab eo lata Lege deficere vereretur. Profecto ego neſcio quomodo comparari poſſit: quod aliqui homines dixerint ſe vidiſſe Jeſum redivivum in cœlum aſcendere, cum illa mirabili viſione qua totus ille innumerabilis populus, nemine excepto, vocem Domini Dei ſui ex monte loquentis audivit?

Accedit Doctiſſimus Vir ad aliud meæ probationis membrum: nempe incorruptam à patribus traditionem, qui à principio ſe vidiſſe, & audiviſſe teſtati fuere, & filios hanc veritatem edocuerunt. Quæ traditio ab omni alia maxime differt, quæ de aliquibus ad alios in ſua origine fuit, poſt vero de natione in nationem defertur: in qua poſſunt homines, ut ſæpe fecerunt & nunc faciunt, alios decipere: quod de Patribus erga ſuos filios credendum non eſt: præſertim de omnibus Patribus numeroſiſſimi populi, nullo huic veritati aliquando refragante. Fatetur Doctiſſimus Vir ſic fallere ſæpe homines conſueviſſe, non vero taliter in Chriſtianiſmo contigiſſe, qui fundamentales rationes habet tota exceptione majores, quibus veram ſuam fidem eſſe credat, quas ſtatim proponere accingitur. Et mea ſaltem ſententia ſatis bonæ ſunt, & efficaces, ut Chriſtiani eas amplectantur, & in ſua fide roborentur: non vero ut Judæi Chriſtiani fiant, ut ſupra latius probavi.

Reſpondetur iis quæ pro Evangeliſtis & eorum prædicatione Doctiſſimus Vir in ſuo ſcripto, producit.

Proponit primo: quod *non in diſſitis regionibus Apoſtoli Evangelium annuntiabant, ſed in iis locis ubi ea acta fuere.* Sed ego regererem, quod in eo loco ubi hæc fuiſſe narrabantur fidem non præſtitere Judæi, ſiquidem Chriſtum crucifigendum tradidere, & pauci vel nulli ipſi viventi credidere. Poſt vero etiam pauciſſimi: & qui fuerint, & cujus indolis, aut conditionis, qui novit? ex infima plebe fuiſſe aliquos jam conſtat, cæteri fortaſſe fuerunt Samaritani, & Idumæi, qui nil præter nomen Judæorum habebant. Poſtea ex Synagogis per totam Græcam & Romanorum ditionem, Paulus, & condiſcipuli ab Judæis abjiciebantur, & unus, vel alter infimæ plebis dicitur eam novam doctrinam ſecutus, toto Iſraële penitus negante, & quaſi nihilum deſpiciente. Quod vero plures ex Græcis & Romanis crediderint, nil mirum, cum ipſi non, inquam, ſanctam doctrinam, ut erat Evangelica, quæ prædicabatur; ſed

ſed & innumeras fabulas quotidie admiſerint, ex quibus tota ſua religio ſemper conſtabat. Nec aliquid probat, quod dixerint ſe vidiſſe, audiviſſe, & manibus palpaſſe: Sic prorſus dictum eſt de miraculis virginis Mariæ, hoſtiæ ſacratæ, atque Papiſtarum omnium Divorum, quibus non minus fidei præſtitum à Chriſtianis, quam Evangelio, & hoc à toto Chriſtianiſmo pluſquam per mille ſecula (ipſi ab initio fuiſſe prætendunt) ſic credebant veſtri avi, proavi, & atavi: & ſi quis negaret, non eſſet minus quam perfidus Judæus, ſaltem hæreticus: cum tamen iis temporibus exactior fuiſſet jam ordo in miraculis disquirendis, quam Chriſti, & Apoſtolorum tempore: tamen non à ſola rudi incultaque plebe ſancte credebantur, ſed etiam à Chriſtianis Monarchis, Regibus Principibus, & viris doctiſſimis, qui nec falli credebant, nec alios decipere ex malitia volebant: ſed temporis tractu, & mediis nobis abditis, tandem vera fiunt, quæ in ſuo principio nil veritatis continebant.

Omnes Apoſtoli non fuerunt idiotæ homines.

Fuerunt idiotæ homines qui Evangelium conſcripſerunt, ait Doctiſſimus Vir. Sed ego non omnino idiotas fuiſſe crederem: cum præter quatuor Evangelia, in quibus nil præter vitam, & mortem, & aliqua moralia continentur: cætera omnia ſcripta, in quibus præcipua doctrinæ Chriſtianæ edocentur, à Paulo edita fuerint, homine non quidem idiota, & indocto, ſed ſatis ſapiente Rabbino, qui, ut ipſe ait, diſcipulus fuit inſignis illius magiſtri Gamalielis, à quo plurima in Miſnah circa legalium explicationem doctiſſima documenta habemus. Neque Lucas, qui & ſuum Evangelium & actus Apoſtolorum compoſuit, erat vir idiota, aut literarum ignarus, ſed medicus, fortaſſe optimus Philoſophus, qui Paulum etiam comitabatur. De aliis Apoſtolis pauca habemus, præter unam vel alteram Epiſtolam, quæ præcipue ad bonos mores diriguntur. Non igitur concedendum eſt ab ignorantibus fuiſſe Evangelium contextum; ſed à ſapientibus, & in ſacris literis ſatis inſtructis. Qui quales fuerint, non oportet examinare, maxime cum præſentes Judæi omnino neſciant, qui fuerint, & an quæ docebant, crediderint, vel non.

Urget Doctiſſimus Vir, quod *ſi Apoſtoli non probi homines eſſent, neque veritatem profitentes, ſed plane mendaces, quid ex hoc turpi mendacio lucrari poſſent, quos honores, quas divitias? cum potius propter Evangelium, quod prædicabant, infames ab omnibus putarentur ſummo cum dedecore, egeni erant & paupertatem patienter ſuſtinebant, ſuis manibus victum quærentes, dira martyria, & mortem libentiſſime patiebantur: idque diſcipulos conſtanter imitari ſuadebant: neque hæc præter expectationem accidebant, cum in ſuo magiſtro, quem prædicabant, ſufficiens haberent exemplum.*

Horum

Apoſtoli nil habebant, quod pro Evangelio perderent, aut famæ, aut temporalium bonorum. Multum potius honoris lucrabantur. Et victum ſufficienter conſequebantur.

Horum rationem exacte reddere me non poſſe, libenter fateor; nec etiam teneor, cum adhuc plura meo tempore contingant, de quibus nullam rationem exhibere queam; quanto minus de rebus, quæ à tot ſeculis actæ fuerunt; & ab hominum arbitrio totaliter dependebant. Conjecturale eſt argumentum, ideoque ex conjecturis erit etiam ſolutio. Quod Apoſtoli nec famam, nec honorem ex ſua prædicatione conquiſiverint, dubium eſt: id tamen certum, quod neque famam, neque honorem amittere poterant; quippe non habebant, cum homines infimæ plebis, & abjectiſſimæ fortunæ eſſent, ut conſtat ex Evangelio, pauperes piſcatores, & Paulus coriorum ſutor: non enim ſolent tales proprio decori, & famæ maxime conſulere. Præmium erat pauperibus piſcatoribus pro divinis habitis omnia tradi, omnia à ſuis credentibus ſubjici. Reliquit Petrus trita retia, fracaſatam cymbam, ſtolidos comites: & poſtea à plurimis præ oraculis ejus verba obſervabantur, quocumque diverterent Apoſtoli certiſſimum hoſpitium. Propterea non erat parvi pretii tranſitus ab eo miſero ſtatu ad divinarum rerum magiſterium: Et quamvis non apud omnes famam, & honorem adquirerent, ſaltem iis, qui ſuis verbis auſcultabant, in magno pretio habebantur: ut ſolent omnes, qui nova dogmata introduxere, ut ex Epiſtolis Pauli ſatis liquet.

Ad Corinthios Ep. 2.

Act. Apoſt.

Divitias non adquirebant, quia non niſi inter infimam plebem vagabantur; Sed neque aliquas habebant, quas pro Evangelio enuntiando perderent. Saltem commodum victum ex eadem prædicatione conſequebantur, ut ex plurimis epiſtolarum locis conſtat: ſiquidem collectæ ab eccleſiis tunc enaſcentibus flagitabantur, quas *gratiæ* nomine Paulus appellabat. Atque pro ſpiritualibus, quæ ipſe largiebatur, temporalia petebat, textum ſacræ paginæ explicans: *Non obturabis ora bovis triturantis.* Fortaſſe tales gratiæ non erant valde exiguæ, ſiquidem, *vendebant omnia, quæ habebant, & imponebant pretium pedibus Apoſtolorum.* Nonne hoc erat ſatis honorificum, atque proficuum? Non erant divitiæ, fateor, ſed erat, quod ſufficeret, ut commode vivere poſſent. Et quanta, & qualia pro hoc ſolo fine homines cum mortis imminenti periculo committere ſolent, quamvis experiantur plurimos pro eiſdem capitali pœna punitos? nec omnes alieno periculo emendantur.

Non ex prædicatione periculum ſubibant niſi inter Ju-

Quod attinet ad ſuæ vitæ periculum: nullum timebant, niſi in Judæa, quam propere effugientes, ad Græcos recurrerunt, cæteris in Judæa latentibus, fortaſſe paucis. A Græcis, poſtea à Romanis non multum timendum erat, qui in Diis novis, noviſque cultibus admittendis non erant nimis ſcrupuloſi: Cum & vitiis, & abominationibus templa erigerent, & ſacri-

ficia

ficia libaverint. Nec diffiteor quod ex una tabularum Lege prohibebatur novi Dei cultus introductio, abſque ſenatus prævia notitia & permiſſione. Ideo & fertur, cum Tiberius Chriſtum inter Deos numerari voluiſſet; Senatus impedivit, quod Pilatus non ei priuſquam Cæſari illius notitiam miſerit. (Ita facile tunc Dii conficiebantur) Sciebant tamen gentes Apoſtolos eſſe Judæos aliumque unicum Deum adorare ex Religionis inſtituto: & in eo ordine Apoſtolos habebant: Et Evangelium novam aliquam circa Legem Moſis diſceptationem, ejuſdemque Judaiſmi Sectam aliquam putabant. Et cum Judæi ubique permitterentur; poſſent abſque timore inter gentes, ut Judæi, verſari, quamvis in Judaiſmi opinionibus differentes: Sic Chriſtianos Tacitus in ſuis annalibus *Judæorum Sectam* appellavit. Et ſi quid Apoſtoli gentes contra Deorum cultum edocebant, non eæ erant in hoc negotio ita ſeveræ, ut inquiſitio Hiſpanica contra Judæos, & Reformatos. Hoc clariſſime patet ex actis Apoſtolorum: Siquidem Paulus, & diſcipuli quando à gentilibus in carceres mittebantur, facillimo negotio libertatem obtinebant, quod nullius criminis rei convincerentur: cum totum conſiſteret in diverſis ejuſdem Legis opinionibus, & ita aberat periculum, ut aliquando Prætor ſuppliciter à Paulo veniam deprecaretur, quod eum verberatum in carcere ſervaverit unica die. At in Judæa ubi evidens erat periculum, cum propter legalium prævaricationem accuſatus, à procuratore Romano captus fuiſſet, coram Feſto, & Agrippa omnia de quibus accuſabatur negavit, dicens, quod nil contra circumciſionem, aut contra patrias Leges docuerat; ſed quia mortuorum reſurrectionem prædicabat, & viſionem aliquam cœleſtem ſe vidiſſe referebat (cui Phariſæi contra Sadducæos maxime annuebant) & quia peccatorum pœnitentiam conſulebat: ideo populus eum perſequebatur. Cum tamen verum eſſet non propter hæc populi odium concitaſſe, ſed quia Judæos à circumciſione, & aliis legalibus avertebat, ut ex eiſdem Apoſtolorum actis, & Epiſtolis abunde dignoſcitur. Ecce quomodo pro viribus periculum effugiebant. Præterea non novi in Novo Teſtamento, quod Apoſtoli contra Deorum cultum publice concionarentur, aſſerentes eſſe falſos Deos & minime adorandos: hoc quidem nunquam fecere: maxime proſelytis, & jam credentibus, quibus jam ſecure poſſent hoc ſecretum abſque periculo credere: id quidem latenter fiebat, & maxima cum prudentia, non in foro, non in plateis, non coram Sacerdotibus, & Principibus, à quibus puniri poſſent. Et qui fratres introducebantur, & ſecretum revelabant, falſos fratres appellabant. Ideoque quando Paulus in Epheſo argentarios urgebat quod divinitas nequit in imagine repræſentari, diſcipulus captus

dæos, ideo eos fugiebant, à quibus aliquando pulſabantur. Semper Judæi habiti fuerunt à gentibus quarum idololatriam non palam execrabantur.

Paulus Legi contradicendi crimine negato à carceribus liberatus.

captus à populo à Judice excuſatus fuit, dicente, quod ille nihil peccaverat, ſiquidem contra templi majeſtaten me fuerat locutus: Ex quo evidenter colligitur, idolol gentium nunquam clare & publice palam omnibus reprel ſe, aut ut profanam damnaſſe. Et erat ſatis diverſum, Dei natum, & injuſte mortuum, & reſurrectum gentibus tiare: quippe ſimilibus erant ſatis aſſuetæ; quam omn Deos falſo & adoratiône indignos aſſerere. Profecto quando hoc publice feciſſent, quamprimum crucifiger Sed nunquam hoc auſi fuerunt tentare: maxime vero po fide jam animis imbuta, quam ſui majores ebiberant. lum vero alii cordati deſpiciebant: alii, ut philoſophi nienſes, irridebant, quia de animarum reſurrectione con batur, non vero contra Deos; tamen non occidebant, tumvis illum Deum ipſis ignotum prædicaret; quia al inter tot Deos recipere, non erat inconveniens.

Quod Evangelium ſanctiſſimam continebat moralem doctrinam.

Quod Evangelium ſanctiſſimam inculcabat doctrinam ſæpe conceſſi: omnia ſiquidem moralia ex Veteri Teſta deſumpta fuere: quod ſi talem doctrinam non prædic quomodo à gentibus audirentur, ut à Deo miſſi? niſi cu mirabilis ſanctimoniæ prætextu. Quod ſi criminalia co rent: rebellionem, homicidia, adulteria, latrocinia, ctas, mutuum odium: præterquam à nemine crederent judicibus, ut criminales cito condignas pœnas luerent, pite plecterentur: quod ii non quærebant. Et adhuc M met barbarus impoſtor in toto Alkorano omnes virtutes mendat, & vitia perpetuo damnavit. Certe nil aliud con quam præcepta decalogi ſuo modo ruditer præſcripta. Dei adorationem, amorem, & obedientiam: decimas peribus ſingulis annis largiri, judicium finale ſemper ob los habere, & his ſimilia: quæ omnino bona ſunt, & doctrinæ, quamvis barbaris conceptionibus expreſſa. præcipue totus eſt in idololatria deteſtanda, publice & in tis Orientis regionibus eam doctrinam hominibus genti Chriſtianis, & Judæis enuntians. Quod Apoſtoli nun publice feciſſe dicuntur, ideo vel ſemper, vel paulo po rum mortem in Chriſtianiſmo uſque in præſens perſeve Quod propter Evangelium, quod prædicabant, morten ierint, nil probat: plurimi in Republica capitali pœna dar tur propter id commiſſum, quod crimen eſſe ſecundum ſua putatur: nec ſemper ſufficeret de factis pœnitere, ut m evaderent. Hæc ignoramus, & quam mortem Apoſtoli o naturalem, an violentam, neque Chriſtiani certo ſciunt nullam poſt Evangelium de Apoſtolorum fine authentic ſtoriam habuerint. Saltem ego non vidi, præter vagas a

hi

hiſtorias de vita & morte Apoſtolorum, mille ſuperſtitionibus inſperſis, & martyrologia à Papiſtis jam à multis ſeculis conficta, in quibus non pauca idololatrica Apoſtolis tribuunt: in quibus Thomas fertur in India cum cruce ænea plurima prodigia, & ſtupenda miracula edidiſſe, tandem ibi martyrio occiſus: & poſt longum tempus crux eadem inventa ad Goam civitatem per Luſitanos deportata à miraculis faciendis nequaquam ceſſavit. Quis huic & ſimilibus hiſtoriis fidem præſtabit? Petrus & Paulus Romæ dicuntur à Nerone enecati cum plurimis Chriſtianis, propter incendii crimen eis falſo impoſitum. Tamen Reformati dicunt Petrum nunquam Romæ extitiſſe, & de Paulo quis novit, ubi quando & quomodo dies ſuos finiverit.

Oportet recurrere ad traditionem Eccleſiæ, cujus originem novit nemo neque cum certitudine aſſeri poteſt.

His conjecturis Doctiſſimi Viri, conjecturalibus etiam ratiocinationibus, quantum capere potui, ſatisfeci: fortaſſe non certæ ſunt, ut à me excogitantur, ſed alio modo res proceſſit eo ſeculo, & Chriſtianiſmi rudimentis, quem ego nunc intelligere minime queo: Sed non ideo ſimilibus conjecturis convictus debet Iſraël à divina Lege recedere, aliamque contrariam amplecti: aliumque Deum adorare, quem non cognoverunt Patres noſtri.

Num. IV.

Contra Ethnicum non oportet diſputare.

INſuper aliam conſiderationem, ut me ad Evangelii fidem ſuadeat, adducit Doctiſſimus Vir. Quod ſi ethnicus Prophetiam Moſis negaverit, eumque Judæis impoſuiſſe ſuſtineret, ut ſibi imperium compararet: ſagaciſſimumque fuiſſe hominem, non vero divinum dixerit: qua ratione poſſem contrarium convincere, quæ eas, quas Evangelii ſequaces poſſunt producere, efficacia ſuperare valeat? Reſpondeo, me nulla demonſtratione Moſis Prophetiam divinam eſſe, contra Ethnicum probare poſſe: quippe id demonſtrabile non eſt. Sicuti ſi Deum ipſum negaverit, ejus exiſtentiam demonſtrative convincere nec poſſem: quia hoc modo ſcire eſt rem per ſuas cauſas cognoſcere: cum vero divinæ exiſtentiæ nullæ ſint cauſæ, ideo non à priori demonſtrabilis eſt: maxime à poſteriori, id eſt, ab effectibus: Sed cum hos ab æterno fuiſſe ethnici cum & fine Ariſtotele ſuaderentur: imo quod totum univerſum infinitum eſt præter quod nil aliud quid ſit, quia infinitum eſſe nullum eſſe excludit, aliter in linea eſſendi non eſſet infinitum: unde colligunt totum univerſum eſſe Deum, infinitarum proprietatum principium, quæ in omnium rerum varietate conſiſtunt. Quæro etiam à Doctiſſ. Viro, qua philoſophica, aut

 metaphyſica

metaphyſica demonſtratione oppoſitum contra ethnicum concludere poſſet? Si igitur ethnicus Moſis Prophetiam negaverit, eſt Atheus, quia non habet aliunde Dei exiſtentiam certiſſime & indubitanter credat, quamvis ex aliis principiis poſſit probabiliter conjectari: neque enim ſufficit ratio, neque quod aliquis dixerit, de quo eadem fieret inquiſitio. Hunc igitur convincere eſt impoſſibile, æque ac Dei exiſtentiam, ac Moſis Prophetiam, per quam nobis unice conſtat eſſe Deum. Eſt igitur propria & formalis diſputatio Judæi cum ſolis Chriſtianis, qui Moſis Prophetiæ fidem abſolute præſtant, & non minus quam nos credunt eſſe divinam, atque infallibilem. In hoc unanimes ſumus, & ſola reſtat diſceptatio: an ea quæ in Lege Moſis, & Prophetis revelata fuerunt, ſint jam adimpleta, ut in Evangelio refertur? an talis nova revelatio divina ſit? Sicuti ab utraque parte de antiqua revelatione conceditur: ex qua ſolum utrique parti probationem deducere licet, ut Evangelium verum eſſe oſtendatur, quod per utriuſque conformitatem demonſtrari debet: cum etiam Evangelium ex ea ſuam veritatem probare velit. Non ergo ſic licet diſputare: Si quis ethnicus negaret Legem Moſis, non poterit aliqua ratione convinci, quæ etiam pro Evangelio cum eadem vi non poſſet produci: quia ille neque ad Legem Moſis, neque ad Evangelium ſolida ratione convinci quit: Sed aliquibus congruentiis, quæ non multi roboris ſunt ad humanum intellectum convincendum, maxime ad jam credentis roborandum.

Eodem prorſus argumento poterit uti Mahometanus contra Chriſtianos, & Judæos, & omnes ſectas adinvicem hac argumentandi ratione contradici. Quid ſi illi ſuum Prophetam exaltantes, & antiquitatem & miracula, & traditionem incorruptam, & multorum populorum receptionem allegaverint? Quæ ſi negaverimus, ipſi pariter noſtra negabunt. Quod ſi addiderint, quod ſuus Propheta à minimis principiis, pauper homunculus, in animum ſuum induxerit, ſe poſſe idololatriam in illis regionibus maxime vigentem, in veri, & unici Dei fidem, & ſpiritualem cultum mutare? idola deſtruere, & domos orationis conſtruere, in quibus quinquies in die & nocte populi congregarentur ex omnibus nationibus, ad confitendum, & celebrandam Dei exiſtentiam, & puriſſimam unitatem, atque divinam cum creaturis ineffabilem providentiam. Quod eam ſuam revelationem vaſtiſſimæ regiones, & numeroſiſſimæ gentes ſuſcepere, ſuis antiquis cultibus plene derelictis. Quod primo ſolus, quem Judæi, Chriſtiani, & gentiles continuo perſequebantur; his tamen periculis prævaluit; ut Deus ex credentibus tot gentes ipſi conceſſerit, ut jam non ſolo verbo, ut incœperat, ſed copioſis exercitibus, fortiſſimos populos

ad

ad Dei ſui cultum perduceret, eoſque ab idololatria recedere cogeret, eamque penitus abominari. Quod totum non poſt multum tempus à ſua revelatione contigit; ſed minus quam xxx. annis, ut ipſe idem hoc jam perfectum eſſe videret. Cujus doctrina tota Africa, Aſia, & major Europæ pars, Deum non imperfectius, quam per Moſis Legem, adorant. Tot reges, tot principes (quos nos, utpote ſapientiores, barbaros appellamus, ſed nos etiam illi pariter concipiunt) eundem cultum religioſiſſime obſervantes. Quid ad hæc nos dicemus? quod judicia Dei inexſcrutabilia nobis ſunt, atque ignota: quod ſcimus ex aliis principiis, eum fuiſſe barbarum impoſtorem, quod ex ſuis ſcriptis etiam deducere licet. Judæi, quod contra Legem Moſis egit, cum tamen eam ut ſui dogmatis fundamentum admiſerit. Chriſtiani, quod contra Evangelii veritatem, quamvis id non omnino damnaverit; ſed inter Judaiſmum: & Chriſtianiſmum media via inceſſerit: quod non doctrina, ſed armis populos ſubjecit. Pariter dicunt Judæi, quod Chriſtianiſmus non niſi temporis decurſu fuit inter gentes introductus: quod erant pauci & miſeri in primis ſeculis uſque ad Conſtantinum, qui id dogma amplectens ſua autoritate, & imperio, Chriſtianiſmum amplificavit, & in varias regiones introduxit. Poſtea non niſi temporis tractu per magnam mundi partem creditus fuit. Polonia non niſi poſt decem ſecula fidem amplexa, Principe Stephano Goiſæ filio ad Chriſtum converſo. Dania, & Norvegia milleſimo vigeſimo ſecundo anno ad Chriſtum adductis, cum Princeps Robertus, in Normandia baptizatus, Chriſto nomen dedit: & ſic plures aliæ nationes, quas non refero. Sed Mahomet breviori tempore, & per plures regiones ſuam ſectam propagavit, & non à ducentis annis poſt Alkorani promulgationem, tantus fuit credentium numerus, ut Arabes, & Mauritani totam Hiſpaniam ſubjugarent: & parum defuit, quod & Gallias, & totum Chriſtianiſmum caperent: Sicut poſtea in Oriente fecerunt, Græcum imperium vaſtiſſimaſque Chriſtianorum provincias diripientes, & ſub ſuo imperio ad præſens uſque tempus ſubjicientes, Chriſtianiſmo ingentem patiente diminutionem; & ex Africa, ubi tot eccleſiæ, Epiſcopi, & ſacra concilia fuerant, Chriſtianiſmo penitus deleto, incolis omnibus ad Mahometicum cultum mutatis. Nec homines doctiſſimi à principio defuere, qui eandem fidem admiſerint, ita ut tota Philoſophia, Metaphyſica, & Medicina, cæteræque ſcientiæ naturales ab iis magiſtris ad Chriſtianos emanaverint, qui tunc temporis in ſumma barbarie, & ignorantia verſabantur. Sufficit unus Averroes, qui ſi non ſuperavit Ariſtotelem, & Platonem, ſaltem æquavit. Avicenna doctiſſimus medicus, & Philoſophus, Avenzoar, Meſues, &

& alii, quos Scholam Arabem communiter appellamus. Et innumeri alii qui in Fecenſi Africana, Cordubenſi, & Hiſpalenſi Hiſpanicis Academiis parum poſt Mahometi ſeculum floruere. Nonne iſtis ſuppoſitis aſſerere poſſunt, quod ſi Mahometi revelationem negaverimus, Moſis etiam & Chriſti negare poſſunt, cum nullam rationem producere queamus, quæ ſuæ ſectæ confirmationi non inſerviat? His omnibus, ſi bene conſiderentur, plurimis, quæ Doctiſſimus Vir pro ſuo intento contra me adducit, à paritate, ſatisfeciſſe puto. Linquamus igitur ethnicos, & Mahometanos, qui nobiſcum in nullo conveniunt: & ex iis quæ pariter credimus, an Judæus Evangelium ut verum credere teneatur, amice diſputemus: quia nos in Evangelio contenta Moſis revelationi contraria, cum putemus; ea non ſic fuiſſe, ut enarrantur, credimus, nullis in oppoſitum conjecturis admiſſis, quæ nobis aliud dictamen ingignant.

Ad majorem ſui argumenti confirmationem urget Doctiſſimus Vir. *An ego poſſem fortiore aliqua ratione Ethnico ſatisfacere, ſi aſſereret Moſem fuiſſe hominem ſagacem, qui miracula confinxit, quibus populum illudebat, ut in eum haberet imperium? vel ſi omnino Moſem nunquam extitiſſe contenderet?* Jam ſupra dixi, quod alicujus præteriti, nec etiam Dei, exiſtentia, ulla ratione demonſtrari poteſt. Ideo argumentum nequit eſſe cum ethnico, ſed Judæi cum Chriſtiano Veteris Teſtamenti æqua fide ab utroque ſuppoſita, ſola Evangelii veritate in dubium vocata. Quæ vero ratio in hac linea convincens ſit pro Lege Moſis, quæ pro Evangelio Formari nequit, parum infra proponam.

Num. V.

Probatur noſtram traditionem eſſe infallibilem, alteri non comparandam.

Accedit Doctiſſimus Vir ad impugnandam rationem, quam præſtiteram pro veritate Prophetiæ Moſis quam ego fortiſſimam putabam: tamen Doctiſſimus Vir maxime debilem, & inefficacem cenſet. Traditionem noſtram, utpote à Patribus ad filios, & in ſua origine veram, infallibilem eſſe ſuſtinebam: Quippe parentes filios fallere in re adeo extimabili, ut animæ ſalute, haud credibile eſt. Regerit Doctiſſimus Vir; Primum, *quod ego ſuppono, quod probare tenebar, ſi cum ethnico rem haberem: quod ſcilicet ea traditio in ſua origine vera fuiſſet: hoc enim eſt quod ab ethnico negatur.* Fateor bene argumentari, ſi ego in iis dumtaxat verbis ſiſterem, & ultra non progrederer, dicens, quod noſtra traditio probatur

eſſe

eſſe in ſua origine vera; quia à principio parentes dixere, quod viderant, & audiverant omnia quæ de Moſe in Bibliis enarrantur: & quod ii non mentiti fuere, probavi: quia non eſt credibile, omnes patres filios decipere voluiſſe, & inutilibus falſitatibus onerare: quod etiam nunc aſſero. Concedit Doctiſſimus Vir, magnam impreſſionem filiis ingignere parentum educationem: verum addit: teſte experientia: quod nil fabuloſum eſt, quod filii indelebili præjudicio non acceperint eorum animis ea traditione faſcinatis, altiſſime imbibita, ut in omnibus falſis ſectis liquet à filiis pertinaciter obſervatis. Pariter Judæorum parentes potuerunt à Moſe ſeducti filios in falſa religione inſtruere, ut Romani à Numa Pompilio decepti ſic filios erudiere. Reſpondeo, totum id verum eſſe, quod ſupponitur: magna tamen cum differentia: quia cæterarum gentium parentes primo ab aliquo impoſtore decipiuntur, & veram doctrinam eſſe credentes eandem filiis inſtillant: quibus poſtea creditur infallibilis, ſicuti & parentes in ſua origine putarunt; ut Romanis contigit cum Numa Pompilio, & Arabibus cum Mahometo, iſti potuerunt eos primos parentes fefelliſſe: quia quæ ipſi nec videbant, nec audiebant, facile credidere, ſicuti Numa aſſerens ſe ea à Nympha Ægeria in nemoris ſolitudine divinitus prolata, accepiſſe: & ſic de aliis, qui Deum, vel deas ſe vidiſſe, & allocutos fuiſſe teſtabantur: quod mendacium populi reciperent, crederent, & ſuos poſteros edocerent. Verum Judæorum parentes ſic decipi non potuerunt: Siquidem hoc in deſerto Synaï fieri oporteret: quippe in terra Kenaam Moſes amplius non ſubſiſtebat. At in deſerto non dicebat Moſes, ut Numa Pompilius Romanis, Deus hoc mihi revelavit, ut vobis notum facerem, ſed quod ii ipſi per mare ſicco pede tranſiverant, quod vocem Dei audiverant, quod columnam nubis, quæ eos præcedebat ſingulis diebus, videbant, quod ſeditioſorum mirabilem punitionem ipſi periclitati fuerunt: quod manna per quadraginta annos veſcebantur. Et quamvis poſt Legis in monte promulgationem populus Dei vocem propter timorem non audiverit, non omnino audire deſivit: quia ſæpe Dominus loquebatur, Moſes reſpondebat, & totus populus audiebat. Præterquam prodigia ſemper in conſpectu habuit, ex quibus, & ex præactis, quæ viderat, Moſem divinum legatum eſſe, dubitare nequibat. Quomodo ergo ut Romani fallerentur & ut cæteræ gentes, quarum parentes nil ſe vidiſſe filiis dicebant, ſed quod ſic ab aliquo receperant, cui fidem dedere? At Judæorum patres, cum quibus tota Lex præſentialiter loquitur, non ſe à Moſe, ſed à Deo intuitiva notitia fuiſſe edoctos, & hac incorrupta traditione filios educarunt, quos non credibile eſt decipere voluiſſe; nec poſſent:

Deut. Cap. IV. *verſ.* 3, 4, 9, 11, 12, 33, 36. *Cap.* V. *verſ.* 3, 23, 24, 26. *Cap.* VI. *verſ.* 20, 21, 22. Qua enim ratione diceret Moſes, atque ſuaderet populo adeo duræ cervicis: *Vos vidiſtis: Vos audiviſtis?* An poſſent falli credentes ſe Mannam per quadraginta annos ſingulis diebus è cœlo deſcendentem comediſſe, ſi hoc falſum eſſet? Ideo in tota Lege ſemper additur: *Coram toto populo:* &, *apparuit gloria Domini toto populo vidente:* certe hic non poterat eſſe fraudis ſuſpicio. An poterit aliqua traditio gloriari, quod talis fuerit in ſua origine? Maxime quod aliqui dixerint ſe vidiſſe, & aliis enarraverint, quos falſos damnat *Hieremias Cap.* XXIII. *verſ.* 17, 18, 22. Sic omnes falſæ ſectæ fuerunt in mundum introductæ: quia, ut dicebam, non incredibile eſt, quod patres ab aliis ſeducti eodem errore filios imbuant, nec quod aliqui cæteris, qui filii non ſunt, propter motiva nobis nunc abdita, imponere voluerint.

Cum hoc recte conceperit Doctiſſimus Vir, aliam reſponſionem paravit: dicens, *Verum eſſe quod non eſt credibile parentes filios ſuos, eis exitioſa, quam putant fraude, velle decipere. Sed ſi quis objiciat: parentes Judæorum duce Moſe in fraudem conſpiraſſe, non ut filiis exitium crearent; ſed bonum filiorum publicum procurarent: quod nempe conſiderantes ſine legibus nullam poſſe conſiſtere Rempublicam: ut legibus omnium conſenſu conſtitutis reverentiam conciliarent, eas, ut à Deo acceptas, filiis tradiderint, atque ita æternitati conſecrare voluerint? Quibus argumentis ejuſmodi hominem convincerem?*

Ego reſponderem: quod nullis, ſiquidem non oportet ethnicos de Legis divinæ veritate perſuadere, & ſuis ſpontaneis meditationibus ſatisfacere. Ideo rem habere debemus cum Chriſtianis, ut ſæpe dixi, qui nobiſcum in plurimis conveniunt: Quorum religionis noſtra divina Lex eſt unicum fundamentum, quamvis novum ex nova revelatione accepiſſe dicantur. Nec diſputamus, quæ rationes ad credendum, ſuæ, aut noſtræ efficaciores ſint; ſed an ex Veteri Teſtamento cui fidem præſtant, & præſtare per ſuam religionem tenentur, probari poſſit hanc eſſe veram, & cum illa compatibilem? An Deus qui primum dixit, poſſet ſua veritate divina indemni, hæc in Evangelio continentur etiam dixiſſe? Hic eſt noſter quæſtionis ſtatus, non alter. Sed ut Doctiſſimi Viri argumento etiam reſpondeam, dico. Quod id quod ſupponit, eſt de moraliter impoſſibilibus, & (ut Scholaſtici) caſus metaphyſicus in re nunquam valens exiſtere. Quomodo credibile, aut poſſibile eſt, omnes parentes, homines & fœminas numeroſiſſimi populi, in unam fraudem convenire, quisvis finis, aut prætextus conſideretur? Quod omnes unanimiter vellent ſuam bonam, aut malam religionem abjurare, & novam conſtituere ab

ab omnibus, ut divinam prædicandam, quam non eſſe, omnes evidenter ſciebant? nunquam talis hominum conformitas viſæ fuit in rerum natura.

Præterea parentes non ſufficiebat, quod in eamdem fraudem conſpirarent: Oportebat etiam filios ad eam concurrere: Quippe non omnes erant parvuli, qui decipi poſſent? ſed ingens juvenum & adoleſcentium multitudo omnium ætatum, quibus non erat poſſibile perſuadere, quod Deum audiverant, quod columna nubis apparebat ſuper tabernaculum, eoſque in itinere præcedebat, quod manna cœlitus demiſſa veſcebantur, & ſimilia, in quibus fraudem eſſe poſſibilem, nemo aſſereret. Quam bene eæ fœminæ, & ii juvenes ſecretum poſteritati ſervarent, & divinum eſſe conſtanter dicerent, quod purum figmentum eſſe ſciebant? hoc eſt impoſſibile: Quare ſic proponenti nil aliud me reſpondere oporteret. Et ratio mea efficacior Doctiſſimi Viri propoſitione evadit: quia, ut fatetur, non credibile eſt, parentes velle exitioſa, quam ſciebant, fraude, filios decipere: & cum prætextus propoſitus, ejuſque executio impoſſibiles ſint, reſtat mea ratio valide convincens, qua huic traditioni nullam aliam ſimilem eſſe probabam: cum nulla fuerit in ſua origine à parentibus in filios derivata: ideoque omnes à ſua origine queunt eſſe fallibiles, & ab aliquo, vel aliquibus confictæ; præter Judaicam. Quare frequenter in ſacra Scriptura Deus populum admonuit, quod ut conſtanter Legi divinæ obediret, ejus veritatem à parentibus non ab extraneis ſciſcitaret. *Deut.* XXXII. *verſ.* 7. *Memento dierum antiquorum: intellige annos de generatione in generationem: quære à patre, & enuntiabit tibi: à ſenioribus tuis, & dicent tibi:* Hujuſmodi traditio placuit Deo, utpote minime fallibilis, aut fraudi expoſita, quæ ad antiquos, ſeu primos uſque mittebat, id eſt, ad primos parentes, qui viderant, & audiverant, qui neque ab aliquo decepti fuerant, nec decipere filios vellent, in quos continuata ſucceſſione profluxit: de quo cæteræ traditiones gloriari nequeunt; ſed levibus congruentiæ rationibus ſtabiliri. Tanti Deus fecit à patribus, qui oculares teſtes fuerunt, traditionem, ut ea ſuam deitatem Iſraëlitis confirmaverit, ſæpiſſime inculcans, *non adorabis Deos, quos patres tui non cognoverunt:* quaſi à ſuis patribus non fuiſſe cognitos ſufficiens ratio eſſet, ne adorarentur.

Aliam rationem Doctiſſimus Vir huic veritati opponit: quod parentes Judæorum ſæpe eos decepere, idololatricum cultum eis inculcantes: præſertim in decem tribuum defectione, quæ per aliquot ſecula duravit, omnibus, ſicuti in Judæa à patribus idololatriam ebibentibus, pertinaciſſimeque conſervantibus. Reſp. Iſraëlitas tunc temporis eo prorſus

modo fuiſſe deceptos, quo cæteræ nationes nunc decipiuntur, doctrinam recipientes, quam in ſua origine parentes non ſe certo, & evidenter, ſciviſſe dixerint. Seducti fuerunt à Jerobeamo, & aliis pravis hominibus, qui non erant eorum parentes, ſed Reges, aut falſi Prophetæ: Legem Dei, cujus certam habebant traditionem, nunquam falſam eſſe credidere, ſed cum ritu idololatrico componere ſtatuerunt, propter humanos, quos intendebant fines: divinam Legem ſuo modo explicantes, & falſa theologia, vaniſque diſtinctionibus idolorum cultum cum Adonaï fide compati aſſerentes, dummodo non crederent alium eſſe Adonai præter unum, quem maxime credere gloriabantur. Ideo dixit Propheta: *quouſque uno, & altero pede (cogitatione) claudicatis? vel Adonaï, vel Baal inſequimini.* Fecerunt profecto pariter ac Chriſtiani Pontificii, qui ſuam evidentem idololatriam cum Evangelica doctrina componunt, quamvis ei evidenter contrariam. Credunt quod verum eſt omnibus Chriſtianis; ſed vero falſitatem addidere, vano ſuæ traditionis prætextu, quæ non de patribus ad filios ortum habuit; ſed ab uno, vel altero incepta, & conficta, & ab aliorum credulitate recepta, tandem de una in alteram nationem inter plurimos homines propagata. Inde igitur ea mala Iſraëli contigere, quod extraneis fidem præſtiterint, pariter qui filios edocuerint, quæ leviter crediderant ab aliis ſeducti; quod ſi in ſua ſolummodo, quam à parentibus, qui viderant, & audiverant, traditione conſtantes perſiſterent, ut nunc facimus, & pii populi ſemper fecere, ſimilibus fraudibus non fuiſſent expoſiti: nec Deos quos patres eorum non cognoverant adorarent; nec leges, quas ſeniores ſui à Deo non receperunt, amplecterentur.

Num. VI.

Quod Lex oralis eſt divina: contra Chriſtianos Doctores.

ALio laqueo me præpedire conatur Doctiſſimus Vir, dicens: *Parentes noſtros nos etiam Lege orali fefelliſſe, quam etiam divinam agnoſcimus: Cum tamen ſolidis rationibus Doctores Chriſtiani prabaverint eſſe non à Deo; ſed poſterioris ævi commentum.* Hoc argumentum non parum valet pro Chriſtianis in ſua, quam de nobis improba opinione habent, confirmandis: Sed non contra Judæum, qui credit eſſe Legem divinam, à Moſe ipſi populo Iſraëlis in deſerto traditam, non minus quam ſcriptam: Ergo parentes fefellere Judæos circa Legem oralem, quia ſic videtur, & probatur à Chriſtianis: Negatur conſequentia: quia veſtris argumentis non obſtantibus,

bus, divinam eſſe Legem oralem ſuſtinemus, atque valide probamus quamvis multa contra hanc veritatem excogitata fuerint, quæ ego etiam in veſtris doctoribus & legi, & ſatis meditatus fui. Fortaſſe impugnant, quod non ſatis intellexere: & cum noſtri non multum curaverint, de aliis populis ſatisfaciendis, aut noſtris legibus inſtruendis: non ſemper noſtra exacte intelliguntnr: & variis argumentationibus contra noſtra dogmata occaſionem dedere. Dicam Doctiſſimo Viro quomodo hanc Legem oralem intelligamus.

Circa Dei cognitionem, & internum cultum, nulla oralis Lex à nobis agnoſcitur: quippe Deus clariſſime quomodo erga ſe, & proximum, homo ſe habere debeat, edocuit: cætero naturali rationi commiſſo. Sed cum alia pars Legis, quæ naturalis non eſt, ſed ſimpliciter divina, utpote à ſola Dei voluntate dependens, in plurimis corporeis actibus, atque eorum negatione, conſiſtat: qui ſaltem in re poſitiva præcipiuntur, aliquo modo fieri neceſſe eſt: aliter Deus daret præceptum, & modus id exequendi eſſet indifferens, unicuique ad ſuum placitum exercendus: quod nec divinæ ſapientiæ, nec eccleſiæ regimini congruum eſſet, cujus unica debet eſſe facies. Præterea ſi Legem ritualem unicuique ad libitum ſuo modo facere liceret, intra centum annos diverſæ, & ſibi contrariæ fuiſſent religiones, atque voluntariis ſuperſtitionibus aditus pateret. Quod Papiſtis contigit, qui primitivæ eccleſiæ ſinceris actibus abutentes, in idololatricas, & ſtultas ſuperſtitiones, paulatim degenerarunt. Fuit igitur conveniens, quod Deus tot externos ritus populo præcipiens, eorum executionis modum præſcriberet: & quod Moſes Legem populo, aut ejus ſenioribus promulgans, quomodo ſe gerere deberent in ejus exercitio, vocaliter doceret: qui agendi modus non aliud præceptum conſtituit, non aliam Legem, ſed illius executionis, ſeu modi agendi explicationem: ut recte fiat, & juxta Dei voluntatem Moſi revelatam: poſtea per eum toti Iſraëli participatam. Quis enim dubitare poteſt, quod in quadraginta annis, quo populus in deſerto vagabatur numero adeo ingente, non plurimi caſus occurrerent circa ritualium executionem, imo quod nullus caſus non acciderit, in tanto tempore, & numeroſo populo, pro cujus intelligentia Moſem divinum magiſtrum non conſulerent: cum in ritualibus, tum in judicialibus. Quæ omnia dubia ſacer Vates, non niſi juxta Dei voluntatem, diſſolveret, ut in plurimis expreſſe fertur in Sacra pagina: ut de blaſphemo, de filiabus Zelopha, de ſpoliis ab inimicis in bello captis, purificandis, & mille aliis, in quibus Moſes non niſi Deo conſulto decernere audebat: igitur omnia quæ tunc occurrere dubia circa ritus exequendos, juxta Dei placitum

P 5 Moſes

Moſes explicuit, & poſteris modus agendi tunc præſcriptus de generatione in generationem, ut à Deo præceptus ſemper obſervatus. Qui poſtea populo jam per captivitatem diſperſo à Magiſtris, ne temporis tractu populus obliviſceretur, vel in diverſas ſuperſtitiones laberetur, ſcriptis mandatus fuit, quæ *Miſnah* à nobis appellatur.

Hæc veritas, & Legis oralis neceſſitas, aliquibus exemplis amplius illuſtrabitur. Jubet Deus circumciſionem: Oportebat ergo dicere quomodo fieri debebat, ut vera eſſet & ut à Deo præcepta: Mahometani, & plurimæ aliæ gentes circumciduntur, ſed poſt paucum tempus interiore pellicula non ſimul abſciſſa, increſcit, & totaliter operit, quaſi novo præputio renaſcente. An ſic circumciſionem Judæo licet efficere, qui paulo poſt iterum præputiatus evadat? Ergo Lex oralis quæ nobis utramque pelliculam, & internam, & externam abſcindere docet, divina eſt, & à Moſe edocta, ut, ut à Deo recepit, circumciſionem exerceremus. Quod fimbriæ penderent ex quatuor veſtis angulis, præceptum divinum eſt, ſed quales debeant eſſe fimbriæ, quas Ziziot vocamus, Moſes non ſcripſit: & quis dubitat, quod Jeſus, ut bonus & perfectus Judæus, etiam geſtaverit, non humanæ traditioni, ſed Legi obediens, non ſolum in præcepti ſubſtantia, ſed in ſuæ executionis modo. Immaculatas victimas Deus exigebat: & maculatas ſemper abominabatur, & illicitas fecit: Sed in quo conſiſterent tales maculæ non omnino expreſſit: quia oporteret omnes pravas affectiones percurrere, quibus animalia corripi ſolent, ut pro ſacrificio fuiſſent inepta, quas omnes per eam traditionem à Moſe Judæi habuere: Nec aliud erat principium unde colligerent, cum id ex naturali ratione minime dedendeat. Pariter in præceptis negativis, ubi plurima ſunt, quæ niſi ex divina traditione dignoſci non poſſent: Sunt etiam non pauca opera ſervilia quæ die Sabbati fieri licet: cum circa ægrotos, tum in variis neceſſitatis caſibus; præcipue ſi ad charitatem pertineant. Sicuti ut puerulo debili, quod circumciſio differatur: & quod in die Sabbati fieri poſſit, & debeat, ſi in eum octava dies à nativitate inciderit. Quod in die expiationis, onera prius medici conſcientia, ægrotans nutrimentum capiat; alias abſciſſionis animæ pœna prohibitum. Profecto ſi hæc, & plura alia, ut diſpenſarentur Papam haberemus, non oporteret ad Deum in Synaï præcipientem recurrere. Nec neceſſe eſt Legis oralis plura percurrere, dummodo Doctiſſimus Vir agnoſcat, quod nil per eam facimus, aut intelligimus, quam modum exercendi cultum externum, cum neceſſario aliquo modo fieri debeat. Ideoque Lex oralis, de præceptorum ſubſtantia nil adimit, neque ei aliquid addit,

potius

potius exactam obſervantiam Legi conciliat: ita ut nec novam Legem, nec aliud aliquod præceptum conſtituat. Sic credere oportet, cum talia decreta à Synedrio profluxerint, cui Deus abſolute obedire juſſit, neque ad dextram, neque ad ſiniſtram deflectere: ſed omnibus quæ Judæis dixiſſent auſcultare: dixerunt incorrupta traditione ſe à Moſe ſic fuiſſe edoctos, ergo Dei decreto populus ſic credere tenetur. Quod Chriſtus etiam plane ſentiebat, cum dixit, eis Judicibus *in omnibus parendum eſſe, quia in cathedra Moſis ſedebant:* id eſt, quaſi ſi idem Moſes loqueretur, quod idem ac ſi Deus præcipiat. Hoc profecto non intelligebat Chriſtus de litera ſacræ paginæ quæ ab omnibus habebatur, & ut divina credebatur, ſed de intelligentia præceptorum, & modo, quo effici debebant; ideo dixit, *facite omnia, quæ dixerint vobis;* de factilibus igitur admonebat. Et ille ſenatus dubia quæ in populo excitabantur, circa Legem, non ex ſcripta, ſed ex traditione à Moſe habita dirimebat; quia aliunde non poterat. Cæteraque ſepes ad Legem vocamus, ut ſapientum ſtatuta, & præcautiones, ne Legis præcepta prævaricentur, credimus, non ut divina præcepta. Veluti Deus jubet pœna abſciſſionis animæ ne quis cum menſtruata congrediatur: Jubent noſtri ſapientes, ne cum ea concumbat: ne eam oſculetur, aut quod ſimile faciat, ne forſan ex iis actibus, alias à Deo non prohibitis, ad præcepti prævaricationem progrediatur. Eadem providentia pro virtutum moralium obſervantia, ſolent cordati homines uti, plurimos actus vitando, ex quibus, in virtutis corruptionem, homo facile laberetur. Quod in his aliquid, vel plurimum ſuperſtitionis inſertum ſit, nec diffitebor: quod etiam in Evangelio legiſſe memini: in vaſculorum purgatione: in exactiſſima manuum lotione, quas majorum traditiones appellat. Sed hæ traditiones nunquam ut divinæ receptæ fuerunt, aut à Deo commendatæ, ſed humanæ, propter aliquos fines, quos faſtidioſum foret referre, ab antiquis inſtitutæ. Nil tamen in ipſis, vel contra honeſtatem, aut bonos mores reperias, aut quod pravám ſuperſtitionem redoleat. Plures adinventiones ſibi confinxit Papiſtica eccleſia, quæ contra Dei gloriam & adorationem certo putantur: Si quæ in Baptiſmate recenſeremus, paginam integram ſcribere non ſufficeret: quot in chriſmate: quot in aquæ luſtralis conſecratione: in aræ, in campanæ, in altaris dicatione: hæc certe infinita ſunt: tamen deteriora ipſis, & magis ſuperſtitioſa Chriſtianis videntur quæ Judæi faciunt, vaſa purificando aqua ſuper infuſa, & ut panem comedant manus abluere: ſed quis tales inconſequentias non irrideat? Hæc ſufficiant pro Doctiſſimo Viro ſatisfaciendo, quod nec Lege orali, nec ſepibus ſeu inſtitutis humanis

ad

ad prævaricationem præcavendam Legis divinæ, parentes Iſraëlem fefellere, quidquid ſui Doctores in oppoſitum probaverint. Ad paragraphum in ultimo Fol. qui incipit: *Quando vero religio:* Abunde reſpondiſſe videor, ideoque libenter abſtineo.

Num. VII.

Probatur certitudo Legis divinæ, & ſacri libri Moſis.

QUod attinet ad comparationem, quam Doctiſſimus Vir agit inter Evangelium, & libros Moſis; vellem reſponſionem non adhibere, ne modeſtiæ limites excedere cogar: Dicam tamen aliquid, quia ſcio Doctiſſimum Virum id deſiderare, & non bene laturum me omnino abſtinere.

Oportet ex ipſis Doctoribus Chriſtianis probationem aſſumere, ex qua Evangelica ſcripta, cum Vetere Teſtamento, nullatenus certitudine comparari poſſe, conſtare queat. Præter Paganos, qui idololatriam abſolute colunt; totum mundum occupant Chriſtiani, Judæi, & Mahometani: qui omnes unanimes fatentur Moſis libros eſſe divinos, quamvis Mahometici barbare querantur, quod Judæi ex ſacris ſcriptis malitioſe Mahomet nomen expunxerint. In cæteris minime dubitant: & ſacrum Legis volumen in Synagogis ſervatum, maxime venerantur: adeo ut ſi aqua ſuo tempore agris deficiat, Judæos cogant, ut noſtram leiturgiam ſecundum mores, recitantes, Legis volumen per campos deferant, quos mirabili cum devotione Mauri inſequuntur, credentes ſtatim ſe aquam è cœlo habituros; tanta cum ſuperſtitione librum venerantur. At Chriſtiani nunquam ei divinitatem denegarunt, (præter ſtultos Manicheos;) cum ſuæ religionis fundamentum ſit. Alkoranus, ut barbarus à Judæis, & Chriſtianis deſpicitur, & in aliquibus non modo falſus, ſed aut ridiculus, aut abominabilis putatur. Evangelium à Mahometanis ut falſum rejicitur: nec tales libros aliquando receperunt, eoſque divinos eſſe perpetuo negant. Judaiſmus pariter divinos nunquam agnovit, ſed Græcorum inventum, aliquorum ex Judæa interventione. Reſtat ergo liber Moſis in pacifica ſuæ veritatis & divinitatis poſſeſſione, in ſententia Chriſtiani, Judæi, & Mahometani; quod idem eſt ac totius orbis. Non igitur id quod ab duabus hominum partibus in dubium vocatur recte comparandum eſt cum eo libro, qui ab omnibus, ut verus, & divinus, abſque dubio, & diſputatione, religioſiſſime recipitur: Quia id pro vero conſtanter habetur, quod à nullis hominum dubitatur,

dubitatur, ſed omnes unanimes verum eſſe credunt. Verum Evangelii liber, quamvis à Chriſtianis credatur, ab aliis duabus hominum partibus eam fidem non fuit aſſecutus. Hæc eſt ratio congruentiæ, non evidenter concludens, ſed librorum Moſis dignitatem commendans.

Probatur etiam Veteris Teſtamenti certitudo: quia à primis parentibus, ad præſentes liber iſte non interrupta traditione, ut divinum oraculum, pervenit: non eſt igitur ratio, quæ talem non eſſe ſuadeat: cum parentes, ut ſupra probavimus, filios decipere voluiſſe probabile non ſit. Sed contra hoc urget Doctiſſimus Vir: Quod ſi quis dixerit, librum Moſis fuiſſe tempore captivitatis Babylonicæ deperditum: poſtea vero quod Eſdras caput Synedrii cum aliis ejuſdem Senatus confratribus, ex quibuſdam conſervatis laciniis, Legis volumen, quod nunc habemus conſtruxit: quibus rationibus oppoſitum probare poſſemus? Præſertim cum aliqua ibi reperiantur, quæ ſic accidiſſe, non obſcure ſignificant: ut plurimi noſtri ſeculi non ſine mentis acumine, & ſubtilitate detexere.

Hoc argumentum plurima improbabilia ſupponeret, quæ examinare opus eſt. Primum ego quærerem à proponente: An credat ille, quod Eſdras originale aliquod habuit perfectum, & purum, ex quo fideliter, quod habemus, ſcripſit? Quod ſi ita fuit, non librum conſcripſit, ſed ex vetere originali exemplar aliquod deſcripſit. Sed ab interrogante hoc plane negaretur; Sed aliquas lacinias, ſeu fragmenta Legis Eſdram inveniſſe, ex quibus hunc librum compoſuit, aſſereret. Sed quid hoc ſignificare vult? Quod exſtabat liber Moſis, tamen non bene, neque integre compactus: aut characteribus non recte exaratis, ſed alicubi deletis: Quod aliqua capita deficiebant, alia extabant? Sed quis hæc noviſſe potuit niſi Eſdras ipſe in ſuis ſcriptis revelaſſet? Quod non fecit: Ergo hoc ad libitum, & ſine fundamento proponeretur. Quod ſi Eſdras ex ſuo cerebro librum confinxit, vel ex reſervatis fragmentis, aut notis, tot Dei cum Moſe, & populo colloquia, tot minutias, & circumſtantias mentiri auderet coram integro ſapientum, & Prophetarum Senatu? Quomodo omnes in eandem fraudem convenirent? Niſi forte Pentateuchum memoria ſervaſſent: hoc fateor non eſſe impoſſibile; ſi quidem video, quod aliqui ex noſtris Rabbinis, qui per plurimos annos ſacræ literæ ſtudio dediti fuerunt, non ſolum quinque Moſis libros, ſed etiam Miſnam, quæ majore volumine continetur, ita memoria ſervant, ut de verbo ad verbum recitare ſoleant: pro quo præmia ſtudentibus magiſtri largiuntur. Quid ergo mirum, quod illi homines, qui oneroſo Thalmudis ſtudio tunc carebant,

Moſis

Moſis librum memoria ſervaſſent. Sed ſi aliter fieret, & aliqua, vel pleraque ex proprio cerebro confingerent, neque ipſi inter ſe convenirent, neque talis liber univerſim reciperetur à Judæis per varias regiones eo tempore jam diſperſis, in quibus principaliores erant, & Sacerdotes; quos qui ad patriam redierant precati fuere quod Levitas, & Sacerdotes mitterent, qui Templi cultui inſervirent, quibus maxime carebant. Iſti igitur quomodo fabuloſum, & confictum librum recenter conſtructum, ut divinum reciperent, & Moſis eſſe crederent? Præterquam deperditum fuiſſe in captivitate, non veriſimile eſt; cum & Iſaiæ, Oſeæ, Hieremiæ, & aliorum libri Prophetici ſervati fuerint; qui non tanti haberi debebant, quanti divinæ Legis ſcripta: Ergo ſicuti illi perfecti permanſere, quare ex divina Lege aliquæ dumtaxat laciniæ perſeverarent? Hoc quidem ad libitum aſſereretur, & ſine probabili aliquo fundamento, ſeu ratiocinio. Inſuper liber iſte claram, & expreſſam continet prophetiam de populi, & regni totali everſione, & hac quam patitur captivitate, ac de ejuſdem populi duratione ab omnibus gentibus ſeparati per tot ſecula, cum circumſtantiis adeo individualibus, ut rem jam præteritam magis ſignificare videatur, quam futurum rerum eventum. Quem librum ſeu Legem in eo contentam Danielis clara de ultima Templi everſione, & populi extrema ruina ſuo ſtatuto tempore, divinum eſſe prædicat, ad cujus veritatis confirmationem ea omnia dirigebantur, quod neque Ethnicus rationabiliter negare quit, ut in fine præcedentis ſcripti clare probavi.

Num. VIII.

Quod Evangelii Libri non eandem habent certitudinem.

POſſem nunc ab æquilibrio cum Evangelio abſtinere, ſed in Doctiſſimi Viri gratiam aliqua etiam proponam excuſationis, non impugnationis prætextu. Primum, cum Evangelium pro Judæis primo & principaliter fuerit, quod & quatuor Evangelia, & cætera omnia in novo Teſtamento contenta, unica lingua Græca fuerint conſcripta, valde miramur: Adhuc & Epiſtola ad Romanos, & ad particularem Romanum, cujus ſervus ad Paulum effugerat: atque etiam ad Hebræos: ita ut videatur totum Exangelium à Græcis fuiſſe compactum: quippe nunquam lingua Græca fuit ita vulgaris, Romanis, Gallis, Hiſpanis, Germanis cæteriſque Europæ nationibus, ac Latina. Romanis omnia hæc regna tunc poſſidentibus: neque Aſiaticis Judæis pluſquam Hebræa, quæ adhuc

adhuc noſtro tempore ab Iſraëlitis in omnibus ſuæ diſperſionis locis, ut venacula habetur, & ſemper habita fuit: ſed Græca non niſi iis qui Græciæ civitates habitabant. Dubitatur ergo quare omnia ſola hac lingua Spiritus Sanctus influxerit, quæ paulo poſt non niſi à paucis intelligenda erat?

Eſt etiam notatu dignum, quod ante hæc quatuor Evangelia alia plura fuerint conſcripta, ut refert Lucas *Cap.* I. *verſ.* I. Qui etiam ſe eam hiſtoriam *ſcribere voluiſſe*, ait: *Ut ſciret certo Theophilus* quidam, *quomodo res ea geſta fuiſſet, ut ab ocularibus teſtibus fuerat informatus.* Non ab Spiritus Sancti afflatu ad ſcribendum commotum fuiſſe dicit; ſed quod ei etiam ſcribere placuit. Non, ut omnes homines ſcirent, & ad Deum converterentur; ſed ut Theophylus de iis, quæ jam crediderat, amplius informaretur. Non quæ ipſe viderat, ſed quæ ab aliis audiverat vera eſſe, ſcribere animum induxit, Sancti ſpiritus, vel Dei revelationis nulla prorſus facta mentione. Contra omnium Prophetarum ſtylum, qui ſemper dixerant, *& loquutus eſt mihi Dominus: Sic ait Dominus, verbum Domini:* præſertim Moſes, qui fere in omnibus lineis divini ſpiritus influxum refert: *& dixit Dominus Moſi: & Dominus mihi dixit?* ne aliquid à ſe dictum populus crederet, ſed omnia Spiritus Sancti afflatu ſuis mentibus indita cognoſceret. Quod nullus ex Apoſtolis in ſuis Evangeliis, vel aliis libris, aſſerere auſus fuit.

Fuerunt quidem plurima, præter quatuor Evangelia, quorum aliqua refert Hieronymus & alii Patres, quæ diverſarum hæreſum fuere principia: ut ad Ægyptios, ad Hebræos, Thomæ, Bartholomæi, duodecim Apoſtolorum: Baſilidis, Harpocræ, & alia quæ referre foret ſuperfluum, quorum ſingula ſuos fautores habuerunt, diverſiſque contentionibus occaſionem dedere. Hæc omnia Evangelia inter ſe de rei veritate contendentia, temporis tractu, & Conciliorum authoritate rejecta fuere, quatuor duntaxat in Europa admiſſis, utpote inter ſe magis conformibus. Sed non à toto Chriſtianiſmo exploſa fuere, quia à Thoma conſcriptum in plurimis Africæ, & Aſiæ eccleſiis perſeverat, ut unica ſuæ fidei regula: quod & ego vidi, & Latine mihi interpretabatur Archiepiſcopus, neſcio cujus Armeniæ civitatis, qui Romæ Latinitatem didicerat, cum quo per aliquot menſes in hac civitate conſuetudinem habui, & vere teſtor me tot errores, ſuperſtitiones, & hæretica dogmata ibi legiſſe, ut valde mirarer Evangelii nomine inſigniri. Quod ipſe conſtanter affirmabat eſſe verbum Dei ab cæteris occidentalibus

Chriſtianis

Chriſtianis nunquam falſificatum. Bone Deus, quam bella cætera alia Evangelia continerent, ſiquidem à majore parte Chriſtianiſmi fuere rejecta!

Joannis Evangelium non niſi poſt multos annos à Chriſti morte, apparuit. Aliqui Doctores dicunt, quod in monte Pathmos magno cum tonitruum ſtrepitu fuit cœlitus demiſſum. Alii quod in fundamentis Templi Salomonis inventum fuit. Alii quod in palude columna marmorea incluſum. Sed major pars Doctorum ſuſtinet quod Johannes ab Epiſcopis Aſiæ rogatus, contra hæreticos Ebionitas, Evangelium ſcripſit, qui Chriſti divinitatem negabant (ut hodie Sociniani) ab aliis tribus Evangeliſtis non clare aſſertam (tanta à principio circa Evangelicum dogma fuit controverſia).

Præterea in hoc Evangelio aliqua ſunt, quæ Apocrypha ab antiquis Patribus cenſentur: ut de Angelo in horto Chriſtum confortante. De adultera à Judæis coram Chriſto accuſata: quam hiſtoriam Euſebius *Lib.* III. *caput.* XXXIX. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ*, ait: *Papias addidit quandam hiſtoriam de muliere adultera à Judæis coram Chriſto accuſata, quæ extat in Evangelio, quod dicitur ad Hebræos:* Non ergo erat in Evangelio Joannis: quod ſi fuiſſet, fruſtra ad apocryphum Evangelium recurreret: nec certam quandam hiſtoriam nominaret. Hieronymus *Lib.* II. *contra peregrinos*, dicit: *Quod hæc hiſtoria in plurimis Græcorum, & Latinorum codicibus legebatur*: Ergo non in omnibus. Epiphanius *Lib.* II. aſſerit de hac hiſtoria: Quod *audax aliquis, ex Evangelii ad Hebræos confictoribus, eam ſcripſit*, ibique per Tatianum Hæreſiarcham compoſitam fuiſſe opinatur. Neque aliquis ex Græcis commentatoribus, qui totum Evangelium explicuerunt, huic capiti commentarium fecere. Sic de Probatica piſcina Anabaptiſtæ autumant, qui non infirmis fulcris nituntur, ut eam nunquam extitiſſe, neque Evangelium de ea locutum, probare poſſint.

Quod attinet ad Lucam, præter evidentem contradictionem quam circa Chriſti genealogiam videtur facere Matthæo, aliqua etiam habet, quæ ab antiquis doctoribus non admittuntur. Hilarius *Lib.* X. neque Angelum Jeſum in horto conſolantem, neque ſanguinis ſudorem, vera eſſe concedit: Sic ait: *Certe nec ignorare debemus, quod in plurimis libris Græcis & Latinis nil invenitur de Angelo, nec de ſanguinis ſudore.* Plura referre poſſem, in quibus autores primitivæ eccleſiæ circa capita integra Evangelii maxime dubitarunt, & in varias ſententias abiere.

Matthæus

Matthæus fertur Hebraico idiomate ſcripſiſſe ; ſed quod eo autographo deperdito Græco ſermone poſtea translatum apparuit ab incerto autore ea lingua donatum. Marcus eſt iſtius Evangelii, ut graviſſimi Doctores aſſerunt, abſque rerum geſtarum ordine, compilator. In cujus præfatione ait Hieronymus, quod *Papias Epiſcopus Hieroſolymitanus hujus Marci mentionem facit:* Quem ſacrum fuiſſe ſcriptorem confirmavit Clemens Romanus Epiſcopus. Eſt certe notatu dignum, hunc magnum Doctorem dixiſſe: *Evangeliſtam talibus teſtimoniis ad ſuam verificationem indiguiſſe* : quod Evangelium Pontificii aſſerunt fuiſſe à Petro Romæ confirmatum: Cum tamen Reformati negent Petrum aliquando Romæ deguiſſe.

Epiſtola ad Hebræos non ab omnibus Paulo tribuitur, ſed incerto alicui Autori: Sic ex Reformatis præcipui opinantur, contra totius Chriſtianiſmi receptam opinionem, & antiquam traditionem. Quod idem de Apocalypſi priſci Doctores opinabantur: qui liber, ut refert Euſebius *Lib.* III. Cerintho attribuebatur ſub nomine Joannis conſcriptus, ut ſuam ſententiam ſuadere poſſet, de mille annis Chriſto in terris regnaturo. Atque etiam Hieronymus ab eccleſiis Græcis, non ita libere hunc librum recipi, expreſſe fatetur. Quapropter neque Doctiſſimus Athanaſius, neque Concilium Laodicenum Apocalypſim inter Canonicas Scripturas recenſent. Tandem nullus liber, nulla fere Apoſtolorum Epiſtola, neque Acta Apoſtolorum abſque contentione à primis, & poſteris Chriſtianis, accepta fuere: quamtumvis multæ ſint ſolutiones, variis temporibus ab inſignibus viris excogitatæ, quibus hæ Evangelii maculæ abluerentur. Nec loquar de querelis quas antiqui Patres Eccleſiæ habuere circa Evangelii textus corruptionem: jam Græca exemplaria, jam Latina infinitis erroribus ſcatere, deplorantes: quod Latina per Græca, & hæc per Latina explicanda eſſent, ſinguli juxta ſuum placitum aſſerentes. Hoc certe noſtro ſeculo recentiſſime confitetur Doctiſſimus Vir Voſſius *de ætate mundi cap.* 11. Ut ſacri textus Veteris Teſtamenti autoritatem diminuat, ſic ait: *Nullam autem habuiſſe curam Deum eorum, qui deſcripſere Novi Fœderis libros, in quibus tanta eſt lectionis varietas, ut ſi quis omnes inter ſe committeret codices, quot verba totidem pene ſit inventurus diſcrepantias*, &c. Poſſunt quidem librarii, ſeu ſcriptores errores committere in aliquibus dictionibus Sacri textus; ſed non qui non tales eſſe ſtatim cognoſcantur, & emendentur ex correctioribus exemplaribus: non qui controvertantur à Doctoribus, aliis ſuſtinentibus, aliis errores eſſe negantibus. Ideo in volumine,

 quod

quod in Synagogis ſervatur, & ad populum legitur, nullus poteſt error occurrere: non ſolum propter ſcribentis maximam curam, ſed quia uſque ad apices ab aliis examinatur: nec id ſolum, ſed caput quod ſequenti die legendum publice eſt, die præcedenti à Rabbinis exactiſſime percurritur, ſi forte in aliquo defecerit, quamvis minimo. Quod ſi Rabbinus qui publice recitat, lapſu linguæ tantillum deviaverit, videres totum populum quaſi facto tumultu, ſimul clamantem, ut dictionem repetat, & ille pro errore tali argenti ſumma multatur, quæ adjudicatur pauperibus. Quod ſi talia volumina quæ in Synagogis ſervantur, conferrentur, quotquot ſunt in toto orbe terraram ubi Judæi inhabitant, pura, & omnino conformia, ſine aliqua erroris macula invenirentur: neque aliter aliquando inventa fuere. Sed non hoc idem aſſerit Doctiſſimus Voſſius de Novo Teſtamento, ſed quod, *quot verba tot pene inveniuntur diſcordantiæ*, de quo Græci, & Latini antiquitus querebantur, ſinguli ſuos errores ſuſtinentes.

Has injurias à principio paſſum fuit Evangelium: Sed majore cum providentia Vetus Teſtamentum à Deo ſervatum: Sed non ſolum à Judæis, ſed à gentibus etiam receptum, ſemper incorruptum, & in ſumma veneratione habitum, ejus veritate nunquam in dubium revocata; verum quidem eſt quod cæterorum librorum præter quinque Moſis, certos autores aſſignare non poſſumus, ſi Prophetarum excipias, quorum nominibus inſcribuntur. Id tamen nil Veteris Teſtamenti veritati obeſt, quippe tota religio conſiſtit in libris Moſis, in cæteris nullum fidei, ſeu Legis dogma ſtatuitur, neque ante eos libros, minus perfectam Legem habeat Iſraël, quam poſt eorum inſcriptionem: Nec crediderim Samuelem fuiſſe imperfectiorem Judæum quam qui poſtea ſucceſſere, eo quod tales libros non viderit. Sed Evangelii libri omnes eam religionem conſtituunt, fidei dogmata inſtruunt, pro quibus quatuor Evangelia minime ſufficerent, præſertim ſi Paulus non ſcripſiſſet, ex quo major pars, vel tota Chriſtiana theologia effluxit, quamvis eam Petrus difficilem, & non niſi cum multa cura legendam putabat. De his ergo, vel de aliqua ejus parte Doctores Eccleſiæ dubitare, ac qui fuerint autores controvertere, & ignorare, multum autoritatis adimit, ne cum libris Moſis comparati debeant, aut poſſint. Eſt igitur liber Moſis ita perfectus, & purus, atque ab erroribus alienus, ab ejus conditore per tot ſecula, variis in nationibus ſervatus, ut cætera naturalia, quæ Deus non corruptioni

expoſita creavit; ut cœli, ſol & aſtra: quæ à ſua formatione non majore providentia incorrupta ſervantur, & ſubſiſtunt, quam divinæ Legis libri, qui nunquam aliquam mutationem experti fuerunt.

Cæteris, quæ de Prophetia in Evangelio etiam contenta, ſicuti in libris Moſis, à Doctiſſimo Viro opponuntur; breviter reſpondeo. Quod cum omnia poſt Chriſti mortem diverſis temporibus ab Evangeliſtis fuerint conſcripta, nullatenus prophetica eſſe probari queunt, quippe poſt res geſtas ſcribere, quod prædicta fuerant, & proportionatam hiſtoriam contexere, in qua futura prænuntientur; ſatis facile eſt. Ideo noſtram diſputationem ſolummodo inſtitueramus; an ea quæ Chriſtus circa Iſraëlem feciſſe legitur in Evangelio, an ea nova religio, an ea fides in Meſſiam, ut in Deum & hominem, an illud regnum cœleſte, fuerit in Vetere Teſtamento à Deo prænuntiatum, ita ut ille populus teneretur talium fidem habere, eaque expectare, ut poſtea acta fuere? In ſumma reſpondet Doctiſſimus Vir: quod Deus non voluit quod Iſraël, ante Meſſiæ adventum, ſciret, quod Lex Moſis erat typica, aut figura alterius futuræ: quod cognoſceret regnum Meſſiæ futurum eſſe cœleſte, potius quod terrenum expectaret, & regem qui eam ab hoſtibus liberaret: ex quibus Doctiſſimi Viri concluſionibus infertur, quod nullum ex iſtis, ad Evangelica dogmata pertinentibus, ex Veteri Teſtamento poſſit probari, ſaltem ut Judæo ſuadeatur: niſi prius Evangelio fidem præſtiterit, & ex ipſo credat, Vetus Teſtamentum non ita intelligendum, ut Deus antiquitus volebat, quod Iſrael intelligeret: quod ante Chriſti adventum Iſraël in ſua ſpe fallebatur, & quod ſic placebat Deo ut uſque ad Meſſiam falleretur. Quod vero ſublimiora dederit, non probat promiſſa dediſſe; Sed alia diverſæ ſpeciei, & naturæ; cum utraque largiri potuiſſet, ſiquidem inter ſe nullam habebant contrarietatem: & cum cœleſtia ſenſibilia non ſint, non aliunde ſuam certitudinem probare poterant, quam ex promiſſorum clara, & aperta adimpletione: quæ cum non fuerit, cætera quæ referuntur ſuſpecta fuerunt: præcipue cum ex Veteri Teſtamento nullatenus conſtiterint. Reſtat igitur liber Moſis ab omnibus ſine controverſia receptus, nec in toto, neque in aliqua ejus parte deficiens; quidquid noſtri ſeculi ethnici, & ſcioli Præadamitæ, Athei, Theologi politici, Moſis librorum criſis, impie ſed fruſtra oblatraverint. His omnibus Doctiſſimus Vir magna cum ſapientia, & ſubtilitate reſpondet, quæ licet ego admittere nequeam cum ut

Judæus, tum ob rationes, quas in hoc ſcripto produxi; verum quantum debeo ſummo opere veneror. Quod ſi diſputationis ardore aliqua forte non ita modeſte protulerim; ſuam humanitatem deprecor ignoſcat. Interim me obſequentiſſimum habeat. Valeat Doctiſſimus Vir, mihi in perpetuum colendus.

RESPONSIO AD TERTIUM SCRIPTUM JUDÆI.

Occaſio hujus Diſquiſitionis.

SCopum, quem in hac diſquiſitione præfixum ſibi habuit Vir Doctiſſimus clare ſatis hoc ſcripto ultimo expreſſit, & jam in primo ſcripto oblatis quatuor ſuis quæſtionibus non obſcure indicavit: Alius is non eſt, quam à me requirere præceptum aliquod divinum Lege Moſis expreſſum, aut prophetiam claram & expreſſam, quæ verbis propriis, nulla umbra aut figura involutis, omnia illa quæ nos ſub Evangelio conſentanea Moſis ac Prophetarum vaticiniis impleta dicimus, ſub Meſſia implenda foret enuntiet, & quidem ita clare, ut Iſraël omne iſtud jam ante Meſſiæ adventum ita plene ac perfecte cognitum habere debuerit, perinde atque nunc, poſtquam complementum ſuum habet, ex hiſtoria Evangelii & doctrina Chriſtiana cognitum eſt. Huc quatuor in initio propoſitæ quæſtiones totæ tendunt: Idem me præſtare, & ejuſmodi vaticinia proferre debere Vir Doctiſſimus in ſcriptis ſequentibus urget. Sane

ſi ea ſtat Viro Doctiſſimo ſententia, unice ejuſmodi præcepta aut prophetias requirere, &, ſi tales non proferantur, nullis argumentis, quantumvis validis, & quantamcunque perſuadendi vim habentibus, cedere, fruſtra hæc inter nos inſtituitur diſquiſitio. Tales quippe prophetias aut præcepta divina in Veteri Fœdere non exſtare, ultro confiteor.

Verum ego officii mei eſſe credidi, oſtendere, injuria ejuſmodi textus à Chriſtianis flagitari; Sufficere, generatim prædictum Meſſiæ adventum, ejuſque perſonam ac munus eatenus deſcribi, ut quando veniſſet, ex iis quæ de ipſo prædicta erant, quæque ipſe conſentanea iis docuiſſet ac feciſſet, dignoſci poſſet: Doctrinam autem ejus non debuiſſe à prophetis jam olim plene deſcribi, ſed ab ipſo cum venerit revelari, & miraculis ſufficienter confirmari. Utque magis Virum Doctiſſimum de religionis Chriſtianæ divinitate convincerem, viciſſim ab ipſo quæſivi, quibus argumentis moti Judæi, Moſen agnoſcant prophetam & legislatorem à Deo miſſum: pleniſſime perſuaſus, nulla poſſe proferri argumenta pro divina Moſis miſſione, quin iiſdem multo fortius ac evidentius divina Jeſu Chriſti miſſio comprobetur: ut ita luculentam Viro Doctiſſ. Chriſtianæ religionis fundamenta plenius ac planius proponendi, occaſionem haberem; ſi forte ea attentius ad animum revocans gratiæ divinæ ope Meſſiam, jam diu nimis à populo ſuo rejectum, agnoſcat, & ſalutem ab ipſo per fidem exſpectet, & benignitate divina conſequatur. Gratias

itaque

itaque Viro Doct. habeo, quod ultima hoc ſua reſponſione amplam mihi præbuerit materiam, religionis Chriſtianæ veritatem ac divinitatem contra argutas ipſius exceptiones fortius adſtruendi; quo ſic conſtet, nihil ab acutiſſimi ingenii homine potuiſſe excogitari contra religionem Chriſtianam, & contra argumenta quibus illius veritas ac divinitas adſtruitur, quin facili negotio ita plene diſſolvi poſſit, ut nulla, quæ fidem in Chriſtum remorari debeat, ſuperſit difficultas. Ultra quod homo pius & docilis, ac ſalutis ſuæ amans, nihil jure exigere poteſt, Itaque ad gloriæ divinæ laudem, diſtincte & per partes in timore Domini Viri Doct. ſcriptum expendam.

Unicum autem præmoneo, me à confirmatione religionis Chriſtianæ initium facturum, ac proinde ordinem diſputationis hactenus à nobis obſervatum aliquatenus immutaturum; ita ut primo oſtenſurus ſim, iiſdem argumentis, quibus Legis divinitas adſtruitur, multo fortius Evangelii divinitatem confirmari; cui diſputationi occaſionem dedit quæſtio mea in primo meo reſponſo Viro Doct. propoſita, quæque ſemper ultimo loco tractata fuit. Non id facio turbandi ordinis ſtudio, ſed potius, quia ordinis ratio eam mutationem exigere videtur. Cum enim Viri Doct. quæſtiones revera ſint objectiones conrra religionem Chriſtianam, ordinis ratio omnino requirere videtur, ut prius religio Christiana adſtruatur, deinde objectionibus, quæ contra eam per quæſtiones inſtituuntur, occurratur. Idque eo magis, quia ipſe Vir Doct.

agnoſcit, *Quæſito quarto Num. II. pag. 215. in hoc totius diſputationis noſtræ negotium tandem conſiſtere.* Et merito. Solidis enim argumentis ſemel adſtructa religionis Chriſtianæ veritate ac divinitate, eo ipſo omnes Apoſtolorum interpretationes, quibus Prophetiarum Veteris Teſtamenti vaticinia Chriſto adaptarunt, & in Jeſu Chriſto ſuum habere complementum docuerunt, evidentiſſime arguuntur non ex proprio cerebro temere eſſe efficta, uti Judæi credunt, ſed à Spiritu Sancto dictata, qui pleniorem ſenſum, olim ſub verborum involucris latentem, Apoſtolis revelavit. Quo evicto, omnes Viri Doctiſſimi objectiones, quæſtionibus ipſius quatuor comprehenſæ, ſponte evaneſcunt, omneſque illius interpretationes Apoſtolorum interpretationibus oppoſitæ, ſpuriæ eſſe convincuntur. Jure merito ergo ordinem mutaſſe videor.

In reliquis eundem quem in præcedentibus ordinem ſervavi. Non ſemper quidem Viri Doct. veſtigiis preſſe inſiſto; quoniam nonnunquam occaſione ex iis quæ tractat arrepta, pro fœcunditate ingenii ſui digreſſiones facit; aliquando quod ſemel jam dixit, materiæ affinitate invitatus aliquoties repetit. Ego unam eandemque rem ſemel dixiſſe contentus ſingula in proprium locum rejeci, & quæ ſparſim eadem de re in ſcripto Viri Doct. occurrunt, in unum collegi: Quale inter alia eſt, quod variis in locis de perfectione præceptorum Legis cum Evangelio collatorum diſſerit, *Quæſt. I. Num.* II. & *Quæſt. II. Num.* II. & *Quæſt. III. Num.* IX. ad quæ omnia reſpondeo in meo

ſcripto

ſcripto *Quæſt. IV. Cap. I.* ubi ex profeſſo ea materia tractatur. Quare ſi hic illic quibusdam à Viro Doct. dictis à me non eodem loco aliquid reponatur, non exiſtimandum eſt ea à me eſſe prætermiſſa; verum ſingula ſuo loco excuſſa & refutata deprehendentur.

CAPUT I.

Jeſu Chriſti miracula majora ac illuſtriora fuiſſe miraculis Moſis.

Capita hujus diſquiſitionis.

UT de religionis Chriſtianæ divinitate Doctiſſimum Virum convincerem, quæſtio mea fuit, quibus argumentis moti Judæi Moſen agnoſcant Prophetam ac Legislatorem divinum. Vir Doctiſſ. tam in ſecundo ſuo ſcripto, quam in hoc tertio, *Quæſito quarto*, *Num.* II. *pag.* 215. *circa finem*, duo quibus perſuaſi ſint Judæi profert argumenta, unum deſumtum à continua & non interrupta patrum in filios traditione; alterum à prædictionibus Moſis. Verum in primo argumento inquirendum fuit primo & ante omnia, hujus traditionis fundamentum, ſeu quibus rationibus moti Judæorum patres, Moſen agnoverint Prophetam & Legislatorem divinum, ut ita porro hanc veritatem per traditionem ad filios propagare poſſent. Deinde ratio ac modus hujus traditionis, quo Judæi certi eſſe poſſint, traditionem, à primis patribus acceptam, fideliter ac ſine ulla immutatione per ſequentia ſecula in ſeros poſteros eſſe propagatam, ut illi indubitata fide acquieſcere poſſint. In omnibus hiſce oſtendi Jeſum Chriſtum multis modis ſuperiorem eſſe Moſe; & quoniam Vir Doct. his argumen-

gumentis motus Moſen agnoſcit Prophetam à Deo miſſum, quæſivi, quomodo recuſare poſſit eandem fidem adhibere Jeſu Chriſto? Reſpondet Vir Doct. quod *ſicut propter traditionem parentum Moſen recipiat ut prophetam divinum, propter eandem Jeſum Chriſtum recipere non poſſit.* Verum quoniam primo fundamentum traditionis parentum inquirendum eſt, deinde ipſius traditionis certitudo, ego, ſepoſita aliquantiſper ad hanc Viri Doct. argumentationem reſponſione, primo inquiram, quibus argumentis Moſis divina miſſio olim coram populo Iſraëlis confirmata fuerit, & cum iis ea quibus Chriſti divina miſſio confirmata fuit conferam: Deinde traditionis, qua utraque religio propagata eſt ad nos uſque, certitudinem inveſtigabo: qua inveſtigata, oſtendam nudam parentum traditionem rationem eſſe viro cordato & ſalutis amanti indignam, qua moveatur ad religionem quandam amplectendum aut rejiciendum; ſed antequam ea momentum aliquod apud ipſum habere poſſit, ante omnia fundamentum illius & propagationis certitudinem eſſe inquirendam: rationem autem dictare, validiora argumenta præferenda eſſe minus validis; & hiſtoriam validioribus confirmatam argumentis evidentis veritatis ſuæ habere teſtimonium: Quare ſi fide recipiatur doctrina, ob ea quæ veritatis ac divinitatis ſuæ habet teſtimonia; evitari non poſſe, ſiquidem ratione, uti æquum eſt, nos duci patiamur, quin ſimiliter tanquam divinam recipiamus doctrinam, cujus veritas ac divinitas iiſdem teſtimoniis illuſtrius ac evidentius demonſtratur. Hoc fundamento comparationem inſtituo inter Moſen & Chriſtum, ac inter Moſis Legem, &

Evange-

Evangelium Jeſu Chriſti: quæ ut tanto melius inſtituatur, ad ipſos primos utriuſque doctrinæ præcones & annuntiatores aſcendendum eſt, & res ab ovo (ut ſic dicam) deducenda.

Miſſionis divinæ argumentum indubitatum eſſe vera miracula, ſeu opera magna & ſtupenda, omnem vim creatam excedentia, conſentiunt Judæi & Chriſtiani: quia ea à nemine eſſe poſſunt, niſi à Deo. Quare ut aliquis tanquam legatus à Deo miſſus, mandataque divina ad homines perferens, agnoſcatur, requiritur, ut operibus admirandis, omnemque vim creatam ſuperantibus, illius legationem tanquam literis fiduciariis Deus confirmet, ac per ea illi tanquam ſuo legato autoritatem concilet, ſimulque homines ad illi fidem præſtandum obliget; ita ut, quicunque conſpicit ejuſmodi opera, quæ non niſi virtute divina exiſtere poſſunt, ad nutum & juſſum hominis alicujus, qui ſe à Deo miſſum dicit, & in dictorum ipſius confirmationem, fieri, fidem illi, niſi Deo refractarius eſſe velit, denegare nequeat. Itaque ut dijudicemus, utrum Moſes an Chriſtus validioribus miſſionis ſuæ divinæ argumentis inſtructus ſit, utriuſque miracula conſiderare & inter ſe conferre oportet.

Miracula ſunt miſſionis divinæ argumentum.

Miracula Moſis eſſe illuſtria ac magna, Moſisque divinitatem abunde comprobare, nemo Chriſtianus inficias iverit. Verum nec numero, nec excellentia ac magnitudine cum Chriſti miraculis ullo modo comparari poſſunt. Moſis miracula Judæi ſeptuaginta ſex enumerant; & ut eum numerum exſculpant, admodum ſudant & miſere ſe torquent: quædam enim inter ea recenſent quæ miracula non ſunt, licet ſpecialem quandam Dei provi-

Miracula Moſis numero cedunt.

providentiam eventum illum direxiſſe agnoſcendum ſit; ut quod à filia Pharaonis è flumine ereptus ſit; quædam plane conficta, quod mortuus ſit ſuper ore Domini, & manibus Dei ſepultus: ſæpius etiam, ubi unum tantum eſt miraculum, duo fabricantur: primo enim generale præmittunt miraculum, quod Moſes ſeparaverit terram Goſen, in qua erat Iſraël, nihilominus quando enumerant quatuor plagas, nimirum peſtilentiæ, grandinis, tenebrarum, & cædis primogenitorum, in ſingulis duo conſiderant miracula: unum quod Ægyptii plaga percuſſi; alterum quod Iſraël ab ea fuerit immunis: atque ita ex quatuor miraculis octo conficiunt. Idque nullum alium in finem, niſi ut ex numero miraculorum probent Moſen omnibus aliis ante & poſt ipſum Prophetis ſimul junctis ſuperiorem eſſe: quoniam illi omnes ſeptuaginta quatuor tantum edidere miracula. Sed agnoſcamus illum numerum, exinde liquebit, à Moſe & propter Moſen ſpatio centum viginti annorum facta eſſe ſeptuaginta ſex miracula: Et ſi reliquorum adjungamus, eaque omnia propter Legem à Moſe latam, & ad ejus confirmationem facta concedamus, à principio mundi, uſque ad excidium templi primi, id eſt, annis ter mille trecentis & viginti octo, facta fuiſſe miracula centum & quinquaginta.

Miraculis J. Chriſti.

At miraculorum Jeſu Chriſti numerus immenſus eſt, & iniri nequit: tot fuiſſe ſcribit Joannes, in fine Evangelii ſui, ut *ſi omnia ſingulatim conſcriberentur, ne totus mundus quidem libros capere poſſet*: quæ quidem eſt hyperbolica locutio, qualis illa Dei ad Abrahamum, quod ſemen ejus multitudine æquaturum eſſet ſtellas cœli & arenas maris:

ſed

ſed interim maximam multitudinem, cujus iniri numerus nequeat, deſignat. Unde *Joan.* VII. 31. Judæorum aliqui conſpectis tot Jeſu miraculis dixerunt, *Meſſias cum venerit, numquid plura ſigna faciet, quam quæ hic facit?* Eaque exiguo triennii aut ad ſummum quadriennii ſpatio omnia facta fuerunt.

Et gloria Chriſti miracula ſunt facta per virtutem ipſi continuo inhabitantem, Moſis non.

Et ſicut miracula Chriſti miracula Moſis numero, ita & gloria atque excellentia eadem excedunt. Vir Doct., ut miraculorum Moſis gloriam in immenſum augeat, dicit, juxta communem Judæorum ſententiam, quod ſe *totius naturæ quaſi directorem & arbitrum oſtenderit; quod divinitatem ad libitum quando opus erat è cælo ad ſe advocabat, & ſic in cælis quodammodo poteſtatem habuerit; ac omnibus elementis imperaverit.* Sed vero, ſi hiſtoriam ſacram attente conſideret Vir Doct. deprehendet, Moſen ſe nihil minus quam naturæ arbitrum oſtendiſſe: Vix ullum enim miraculum feciſſe legitur, niſi præëunte mandato divino, aut precibus ad Deum effuſis; uti hiſtoriam plagarum Ægypti, & miraculorum in deſerto factorum inſpicienti, manifeſtum eſt. Adeo ut miracula fecerit, non per virtutem ſibi inhabitantem, ſed quam precibus per intervalla à Deo obtinuit, aut ad Dei mandatum exeruit. D. Jeſus vero virtutem miracula faciendi perpetuo ſibi inhabitantem habuit, adeo ut, ubicumque & quandocumque vellet, non tantum præſens, ſed & abſens, *Matth.* VIII. 6, 7. *& ſeqq. Joan.* IV. 49, 50. *& ſeqq.* ea ediderit. Nec hoc tantum, ſed (quod Moſes non potuit, nec de Moſe uſpiam legitur) eam etiam aliis communicaverit; ut diſcipulis ſuis, *Matth.* X. 8. *Ægrotos ſanate, leproſos purgate,*

gate, mortuos ſuſcitate, dæmonia ejicite: gratis acceptiſtis, gratis date. Unde & *Luc.* x. 17. diſcipuli reverſi cum gaudio dixerunt, *Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo:* Et generatim in ſe credentibus: *Joan.* xiv. 17. *Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & majora.* Similiter *Marc.* xvi. 17, 18. Eamque poteſtatem ipſis revera eſſe communicatam, Actorum Apoſtolicorum hiſtoria docet; quæ miracula non tantum ab ipſis facta recenſet, ſed &, quod ea ſe facere profeſſi ſint in nomine Chriſti, hoc eſt, poteſtate à Chriſto accepta, & in confirmationem doctrinæ Chriſti. Vide inter alia *Act.* iii. 6. ſanationem claudi. *Cap.* ix. 34. Æneæ paralytici. *Cap.* xvi. 18. ejectionem ſpiritus pythonis ex puella.

Cum ipſo Deo Moſes non eſt immediate locutus.

Sed præterea, etiamſi concederetur, quod tamen concedi non poteſt, Moſen omnia ſua miracula virtute ſibi inhabitante feciſſe, nequaquam tamen cum miraculis Jeſu Chriſti ullatenus comparari poſſent. Primo enim, quod ait de divinitate, quam Moſes ad libitum quando opus erat è cœlo ad ſe advocabat, nullo Scripturæ loco comprobari poteſt. Dicit Vir Doct. *cum Domino facie ad faciem ſermonem inſtituit.* Verum eo non ſignificatur, quod ipſa divinitas è cœlo deſcenderit, ut cum Moſe loqueretur. Nam ex hiſtoria Moſis liquet, non ipſum Deum, ſed angelum nomine Dei cum Moſe eſſe locutum: Nam & angelus, qui nomine Dei populo præfuit, etiam expreſſe *Dominus* vocatur: Sic *Exod.* xiii. 21. dicitur *Dominus præceſſiſſe caſtra Iſraëlis*; & *cap.* xiv. 19: dicitur fuiſſe *angelus*: *In quo* etiam dicitur *eſſe nomen Dei*, *cap.* xxiii. 21. Et qui Moſi apparuit

apparuit in rubo, qui Moſi dicit, *Ego ſum Deus patris tui, Deus Abrahami, Iſaaci, & Jacobi*, *Exod.* III. 6. qui nomen ſuum dicit eſſe, *Ero qui ero*, *verſ.* 14. expreſſe *verſ.* 2. vocatur *angelus Domini*. Ex quibus (ne alia jam loca allegem) liquet, totam revelationem Moſi factam miniſterio angeli, qui perſonam Dei repræſentavit, ac proinde perinde ac ſi Deus ipſe eſſet locutus eſt. Quod vero dicitur, *non in ſomniis nec in viſione loquar ei, ſed ore ad os, & facie ad faciem, ſicut homo cum amico ſuo loquitur*, non ſignificat, ipſum Deum immediate cum Moſe locutum; ſed quod angelus, qui cum ipſo nomine Dei loquebatur, non per viſiones ac ſomnia ſe ei revelaverit, ſed quod diſtincta ac clara voce ipſum ſit allocutus, adeo ut Moſes eum loquentem clare ſine perturbatione audiverit, & in rebus dubiis ejus oraculum, prout amicus amicum, confidenter conſulere potuerit.

Divinitas quæ deſcendit fuit nubes & ignis.

Sed ſi porro concederetur Judæis, Deum ipſum immediate cum Moſe locutum, ex eo neutiquam ſequitur, Moſen ad libitum divinitatem è cœlo ad ſe advocaſſe. Non enim Vir Doct. dicet, ipſam eſſentiam divinam, quæ immenſa eſt, neque cœlo ac terra contineri poteſt, è cœlo à Moſe advocatam. Per divinitatem ergo quam Moſes advocavit, prout docet Rabbi Manaſſe Ben-Iſraël in fine ſui Conciliatoris, intelligunt Judæi, *nubem Domini quæ interdiu, & ignem qui noctu erat ſuper tabernaculum*. Atqui ea non erat ipſa divinitas, ſed præſentiæ Dei benevolæ ſignum viſibile, ex quo indubitato colligebant, Deum ipſis præſto eſſe & auxiliaturum. Præterea ipſe Vir Doct. paulo poſt contendit miraculum hoc fuiſſe perpetuum; *columna nubis*, ait, *toto deſerti tempore ſuper*

per tabernaculum apparuit. Si id fuerit perpetuum, quomodo Moſes divinitatem, quæ perpetuo inſidebat tabernaculo, ad ſe è cœlo ad libitum advocabat? Ne jam dicam, illud præſentiæ divinæ ſignum primum apparuiſſe Moſe nec advocante, nec ut compareret orante, & procul dubio Moſe ne cogitante quidem; ſed ſpontaneo Dei favore, qui nube illa duce populum per mare rubrum & deſertum ducere voluit. *Exod.* XIII. 21, 22.

Chriſtus in cœlos imperium habet.

Hiſce conferamus quæ de Jeſu Chriſto narrat hiſtoria Evangelii. Illum in cœlos imperium obtinere, adeo manifeſtum eſt, ut nulla exceptione obſcurari poſſit. Aſcendit in cœlum; & in confirmationem ſupremæ ſuæ poteſtatis, inde, juxta promiſſum ſuum, decimo poſt adſcenſionem ſuam dië ipſo Pentecoſtes feſto in Apoſtolos ſuos Spiritum Sanctum demiſit: qui cum ſit ipſius Dei ſpiritus, manifeſtum eſt eum, qui in Spiritum Dei poteſtatem habet, ſuper omnia evectum Deo proximam dignitatem adeptum. Angeli ipſi ut Domino, etiam dum in terris verſaretur, miniſtraſſe leguntur, *Matth.* IV. 11. exaltato autem in cœlis ſubjecti eſſe paſſim dicuntur, *Phil.* II. 10. *Eph.* I. 20, 21. 1 *Pet.* III. 22. Cœlum, cum baptizatus eſſet, ipſi fuit apertum, & Spiritus Sanctus inſtar columbæ in ipſum deſcendit, additaque fuit vox è cœlo, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo complacuit anima mea. Matth.* III. 16, 17. Cum hiſce quæ de Moſe dicta ſunt nullatenus comparari queunt.

Chriſti miracula fuere univerſalia.

Quod addit Vir Doct. Moſen in omnia elementa miracula edidiſſe, videamus an in eo ullatenus cum Jeſu Chriſto conferri poſſit. Miracula Chriſti adeo fuere univerſalia, ut vix quicquam in na-

tura

tura excogitari poſſit, in quod Chriſtus poteſtatem ſuam non exercuerit: eſtque tanta miraculorum Chriſti varietas, ut unde initium recenſendi faciendum ſit vix reperiam. Sanavit unico verbo & in inſtanti omnis generis morbos; cæcis natis viſum non tam reſtituit, quam dedit, mutis loquelam, ſurdis auditum, claudis greſſum; paralyticos ſanavit, leproſos mundavit, ſedavit tempeſtatem, inambulavit aquis, piſces in diſcipulorum retia compulit, alium cum ſtatere in ventre in hamos Petri, ut tributum ſolveret, panes multiplicavit, dæmonia ejecit, ac tandem mortuos excitavit: adeo ut poteſtatem ſuam exſeruerit in mare, ventos, piſces, panes, dæmones, morbos, quin & mortem ipſam.

His ſi addamus ſigna & miracula in ipſius gratiam à Deo facta, magis ejus ſupra Moſen excellentia erit conſpicua. Conceptus eſt virtute Spiritus Sancti, & natus ex virgine illibata: Conceptio illius per angelum eſt annuntiata matri, nativitas per angelum, imo immenſam angelorum multitudinem, celebrata: per novæ ſtellæ apparitionem Magis in oriente indicata: Ipſi poſt baptiſmum ex aquis aſcendenti cœlum eſt apertum: Spiritus in eum deſcendit inſtar columbæ, & vox è cœlis audita: *Hic eſt filius meus dilectus in quo complacuit anima mea.* Poſtea in monte eſt transfiguratus, eademque vox è cœlo audita; & quod omnium miraculorum maximum eſt, & quo Moſes deſtitutus fuit, ex morte à Deo eſt reſuſcitatus; quod quam evidenter ejus miſſionem divinam comprobet, in ſequentibus dicetur. Adeo ut vita ejus, cujus nulla pars iis deſtituta, quaſi continua fuerit miraculorum hactenus inauditorum

Miracula in ejus gratiam facta.

ſeries. Hiſce ſi jam addamus quæ porro ab Apoſtolis in doctrinæ Chriſtianæ confirmationem facta ſunt, magis illius præ Lege eluceſcet dignitas. Afflatu Spiritus Sancti omnium linguarum cognitionem unico momento adepti, ac de rebus divinis variis linguis locuti ſunt: Impoſitione manuum ſuarum dona Spiritus Sancti fidelibus communicarunt: morbos quoſcunque verbo ſanarunt: mortuos excitarunt: Dæmonia ejecerunt: quin & ipſa Petri prætereuntis umbra, *Act.* v. 15. & ſudaria Pauli ægris impoſita, *Act.* xix. 12. quemcumque morbum ſanarunt. Quid cum his comparari poſſunt miracula, quæ recenſente Viro Doct. à Moſe, & in confirmationem ipſius Legis ab aliis Prophetis facta ſunt?

Miracula Chriſti habuere effectus permanentes, Moſis non.

Addit Vir Doct. contra meam aſſertionem, miracula Moſis fuiſſe permanentia, ſeu effectus eorum fuiſſe permanentes. Equidem nullius miraculi Moſaici effectum fuiſſe permanens, ego non affirmaverim: Verum generatim loquendo id de miraculis Moſis dici poteſt: Quoniam ferme omnia, paucis tantum exceptis, cito tranſierunt, nec diuturnos & permanentes, qui longo poſt tempore in hominum oculos incurrerent, reliquerunt effectus. Hujuſmodi cum pauca admodum recenſeat Vir Doct. ſatis fatetur reliqua, hoc eſt, pene omnia Moſis miracula, in ipſa operatione miraculoſa tranſiiſſe, nullo relicto ſui veſtigio vel monumento, niſi quod in hominum memoria conſervaretur.

At miracula D. Jeſu ferme omnia eorumque effecta fuere permanentia. A morbis liberati ſani, cæci videntes, claudi ambulantes, è quibus dæmones fuere ejecti abſque morbis, & mente ſibi conſtante,

conſtante, viventes conſpecti ſunt ab hominibus, è mortuis reſuſcitati inter homines verſati ſunt. Et hac ratione omnia ferme Chriſti miracula conſiderando permanentes eorum deprehendentur effectus.

Sed aliud eſt, in quo Vir Doct. miracula Moſis præferenda putat, quod omnia illa *facta ſint coram toto Ægypto, & poſtea in deſerto coram toto Iſraële, omnibus videntibus & audientibus.* Verum D. Jeſus hac in parte Moſe inferior non eſt. Verum quidem eſt, totus populus nunquam fuit congregatus ut omnes ſimul nemine excepto miracula Jeſu conſpicerent, neque id fieri potuit: Attamen D. Jeſus per vicos & urbes, in Synagogis & plateis, Hieroſolymis & in templo, & in ipſa feſtorum frequentia coram ingente hominum multitudine, omnibus, tam inimicis quam amicis, inſpectantibus, miracula ſua edidit, adeo ut nemo de eorum veritate ambigere potuerit. Imo ait Vir Doct. *paulo poſt, eo in loco ubi hæc geſta narrabantur fidem non præſtitere Judæi.* Sed aliud eſt credere miracula eſſe facta: aliud, credere illum à quo miracula facta ſunt à Deo eſſe miſſum & Meſſiam. Poſterius non crediderunt Judæi; non quia opera illa quæ in Evangelio narrantur à Jeſu facta negabant; ſed quia iis ſe perſuaderi non ſunt paſſi, ut Jeſum crederent eſſe Meſſiam: Sicut Vir Doct. etiam paſſim hoc ſuo ſcripto contendit, *etiamſi hæc miracula facta eſſent, tamen non debuiſſe nec potuiſſe Judæos Jeſum agnoſcere eſſe Meſſiam.*

Facta ſunt coram omnibus.

Alibi, nempe *Num.* VI. *ad Quæſt.* II. ait Vir Doct. *Veriſimile eſſe, talia non egiſſe Apoſtolos, ſiquidem pugnis & verberibus eos frequenter ex ſynagogis Judæi abjiciebant: Cum tamen rex Pharao Moſen ita*

Ratio cur Apoſtoli, etiam factis miraculis, à Ju-

dæis male ſint mulctati.

rigoroſe tractare non auſus fuerit, quamvis ab eo totum regnum deſolatum atque everſum periclitatus eſſet. Sed vero, non videtur Vir Doct. meminiſſe atrocis illius comminationis, quæ refertur *Exod.* x. 28. *Dixit Pharao ad Moſen; recede à me, & cave ne ultra videas faciem meam; quocunque dië apparueris mihi morieris.* Neque poſtea Moſes coram Pharaone comparuit. Præterea, nullum eſt in hiſtoria Moſis indicium, unde liquet Pharaonem divinam Moſis miſſionem agnoviſſe: contraria omnia: nam & poſtquam egreſſus eſſet Iſraël ex Ægypto, & hæreret circa mare rubrum, eum Pharao cum integro exercitu eſt inſecutus, ut populum internecione deleret; & cum tranſiret mare rubrum eum inſecutus eſt. Quid evidentius indicium requiri poteſt, unde colligatur, Pharaonem nec miſſionem Moſis, nec liberationem Iſraëlis à Deo eſſe crediſſe? Sed porro, alia fuit miraculorum Moſis, alia miraculorum Jeſu Chriſti conditio: Moſis miracula omnia fere fuere horrida & formidoloſa, variæ nim: plagæ, & poſtea fulgura, tonitrua, & horrenda in peccatores judicia. Miracula vero Jeſu Chriſti omnia mera fuerunt beneficia, liberationes à morbis & infirmitatibus, ſimiliaque: Atqui notum eſt, beneficiis homines probos ac veritatis & virtutis amantes proprie allici: pœnis vero malos terreri, non ut credant, ſed tantum ut ab externo maleficio deſiſtant. Non mirum igitur impium Pharaonem plagis territum, ut à maleficio abſtinuerit; infideles autem Judæos beneficiis Jeſu Chriſti & Apoſtolorum non potuiſſe retineri, ne eos quos tuto ſe lædere poſſe credebant, quibuſvis contumeliis & injuriis male mulctarent.

Objicit

Objicit Vir Doct. *Quod ſi Chriſtus jam ex mortuis ſuſcitatus toti Iſraëlis cœtui publice dixiſſet, audi Iſraël, ego ſum Dominus, &c. abs dubio totus Iſraël credidiſſet uſque in præſentem diem, nec dubitationi locus relinqueretur.* Reſp. 1. Hoc eſſe Deo rationem ac modum præſcribere, quo ſe hominibus revelare debeat: quod ab omni ratione alienum eſt. 2. Semper requirit Vir Doct. ejuſmodi evidentia documenta, quibus Judæi, etiamſi maxime rebelles ac refractarii, neceſſario ad fidem converti debuerint. Quo autem jure id exigere poteſt? Participatio bonorum regni Meſſiæ eſt præmium, quo Deus fidem & obſequium ipſum recipientium & ut regem honorantium remunerari vult. Atqui ſi Deus ita convinceret Judæos, ut nullus dubitationi eſſet relictus locus, præmium illud impio ac refractario perinde præparatum eſſet, atque probo ac pia animi docilitate ipſum recipienti, ac morigero. Sic nullum eſſet diſcrimen inter improbum ac probum, utrumque enim Deus perinde hac ſua actione converteret. Ac quando Deus argumenta adhibet, idonea ad convincendum animos pietatis ſtudioſos ac Dei timentes, non vero quæ refractariis ac pertinacibus, etiam invitis, aſſenſum extorqueant, manifeſtum inter utroſque diſcrimen facit, & utrorumque arcana in corde latentia detegit ac manifeſta reddit. Cur non oportuerit Chriſtum ſe redivivum oſtendere Judæis.

Tandem, neutiquam ſequitur, etiamſi Jeſus Chriſtus ſe ex morte redivivum coram toto populo oſtendiſſet, quod eum ut Meſſiam recepturi fuiſſent. Si hæc ſufficiens Viro Doct. videatur revelatio, quæ nullum dubitandi locum relinquat, quomodo idem ſpondere auſit de aliis Judæis? Miracula Moſis in Ægyqto ipſi ſatis manifeſta vi- Si ſe oſtendiſſet, non ſequitur, Judæos fuiſſe credituros.

 dentur,

dentur, ut credat ipſum à Deo miſſum: verum hæc Ægyptiis non perſuaſerunt. Deus dixit publice toti cœtui Iſraëlis; *Ego ſum Dominus Deus tuus*, &c. Hoc Viro Doct. poſt tres mille annos ſatis evidens videtur documentum, ut ſculptile non adoret, idemque fortaſſe pro tota ſua gente ſpondere auderet: Et tamen videmus ipſum illum populum, qui miracula illa præſens vidit, qui hæc verba à Deo in monte prolata audivit, ſtatim relicto Deo tam clare & manifeſte ſe ipſis oſtentante ad idololatriam deſciviſſe, & vitulum aureum adoraſſe. Si aliquis ex decem tribubus ſub Jerobeamo in Dan & Bethel ſacrificantibus ſimiliter dixiſſet, Si Deus toti cœtui Iſraëlis jam in templo miraculoſe apparens publice diceret, ſe eo ſolum in loco coli velle, abs dubio totus Iſraël crederet, nec dubitationi locus relinqueretur; quid huic homini reſpondendum cenſeret Vir Doct. niſi quod Deus pro ſua benignitate hoc tam clare revelaverit, ut nemo pius, nemo cordatus, nemo eam quam debuit docilitatem afferens, poſſit dubitare: Et tamen ea revelatio, quæ ipſi ſumma cum ratione ſufficere videtur, totis decem tribubus, tot Iſraëlitarum myriadibus, non ſuffecit. Eodem modo & nunc Judæi rejicere potuiſſent Chriſtum, etiamſi poſt mortem ſuam ſe redivivum coram toto populo oſtendiſſet; quod Vir Doct. credit abunde ſufficiens futurum fuiſſe ad fidem Iſraëli perſuadendum. Negare quidem non potuiſſent eum reſurrexiſſe, ſicuti nec miracula, quæ coram oculis ſuis fieri viderunt, negare potuerunt: Verum ſicuti illis conſpectis non fuere permoti ad fidem, ſed ea principi dæmoniorum adſcripſerunt: ita fieri potuiſſet, ut nec ipſius redivivi

divivi apparitio ipſos ad fidem adduxiſſet. Cui ſemel conſtitutum eſt alicui rei fidem denegare, etiam clariſſima & evidentiſſima in dubium vocabit, neque ullis ſe rationibus perſuaderi patietur: Præſertim ſi ea ipſi ſtat ſententia, quam Vir Doct. aliquoties in ſcripto ſuo inculcat, non licere Judæo fidem adhibere Chriſto, quantacumque fecerit miracula. Coram talibus fruſtra Chriſtus redivivus apparuiſſet: Principes Sacerdotum & Seniores, qui, narrante Matthæo *cap.* XXVIII. 11. *&c.* ex relatu militum audiverant omnia prodigia quæ in reſurrectione Chriſti contigere, certi erant, Chriſti cadaver è monumento à diſcipulis furto non eſſe ablatum; & tamen data pecunia perſuaſerunt militibus, ut falſum illum rumorem diſpergerent.

Ita ut hic quæſitus tantum ſit prætextus. Si enim revelatio non ſit ſatis clara, quamdiu incredulus aliquis dicere poſſit, ſi hoc vel illud feciſſet Deus ego crediDiſſem, ubi tandem erit finis? Deus petulantiæ humanæ ſuis miraculis quotidie inſervire deberet: Quod enim tibi ſatisfacturum dicis, de alio ſpondere non potes. Ita ut eo tandem redeat Viri Doct. argumentatio: Quod tum ſolum ſufficiens ſit revelatio, quando omnes illi credunt. At ſic nulla unquam dabitur ſufficiens revelatio: ſemper enim incredulus ſolidiora quibus ad fidem perducatur requirere poteſt argumenta, & ſemper nova ac majora deſiderare miracula. Inde tandem ſequetur, quod omnis incredulitas pendeat à defectu revelationis, nulla autem à mentis pervicacia: Hoc eſt culpam in Deum conjicere, niſi velit cogere hominum mentes, & nolentibus vim adhibere. Expendenda ſunt argumenta

Is eſt quæſitus prætextus.

æquo pio ac docili animo: Quod ſi faciat Vir Doct. manifeſtioribus argumentis Evangelii quam Legis Moſaicæ divinitatem confirmari videbit.

Veritas & certitudo teſtimonii Apoſtolorum.

Putat tandem Vir Doct. nullius eſſe ponderis, quod aliqui homines, duodecim videlicet Apoſtoli, dixerint, ſe vidiſſe Jeſum redivivum in cœlum adſcendere. Verum ipſe non gravatur teſtimonio unius Eliſæi credere, Eliam vivum in cœlum à Deo eſſe aſſumtum. Apoſtoli autem duodecim unanimiter teſtantur, ſe Jeſum vidiſſe in cœlum aſcendentem, non in turbine, ut vix & nonniſi ſubito id conſpici potuerit, ſed placide, ita ut ipſum aſcendentem perfecte viderint: Et teſtimonium ſuum comprobarunt ſignis & prodigiis admirandis, quæ omnia ſe in nomine Chriſti à Judæis crucifixi, & à Deo Patre reſuſcitati & in cœlis exaltati, & virtute ab ipſo accepta, facere conſtanter profeſſi ſunt. Adeo ut unumquodque ab ipſis factum miraculum evidens aſcenſionis Jeſu Chriſti comprobatio fuerit. Et præſertim miſſio illa Spiritus Sancti in Apoſtolos diē Pentecoſtes, juxta promiſſum Domini, per quem in inſtanti omnium linguarum cognitione fuere imbuti, variiſque linguis locuti.

Hiſce omnibus non obſtantibus Vir Doct. illicitum credit Judæis, Jeſum agnoſcere pro Meſſia, ob rationes quas hic uno tantum verbo attingit, ſed quas alibi fuſius propoſuit: Ad quas itaque nihil reponam; ſed ſingulas ſuo loco, ubicunque occurrent, plenius expendam.

CAPUT

CAPUT II.

Probatur veritas hiſtoriæ Novi Teſtamenti.

HÆc omnia quæ de Jeſu Chriſto diximus eximia ſunt, & vere divina: Sed alia jam ſupereſt quæſtio, an probari poſſit hæc ita vere contigiſſe, ac proinde juſtam eſſe cauſam quæ hiſtoriæ hæc narranti fidem adhibere ſuadeat. Ego contendo contra Virum Doct. omnes rationes, quibus hiſtoriæ Veteris Teſtamenti veritas comprobatur, validius concludere pro veritate hiſtoriæ Novi Teſtamenti: nullamque juſtam proferri poſſe rationem, qua fides illius ſuſpecta reddatur.

Scriptores N. Teſt. potuere vera ſcribere.

Ego ut id adſtruerem, hoc argumento uſus ſum. Si falſa eſt hiſtoria Novi Teſtamenti, alterutrum erit in cauſa; vel quod illius ſcriptores vana credulitate fuerint decepti, & res ſibi non exploratas ſcripſerint, aliorum relationi temere credentes: vel quod mundum decipere intendentes ea chartæ commiſerint, quæ ipſi confinxerant, quæque falſa eſſe perſuaſi erant. At neutrum de iis dici poteſt. Prius non poſſe dici, non negat Vir Doctiſſimus, eſtque id per ſe & ſua luce manifeſtum. Reſtat ergo alterum.

Narrationem ſuam, ſi falſa eſſet, non potuiſſent confingere.

Hic ego urgeo, diſcipulos Jeſu Chriſti, etiamſi voluiſſent fabulam comminiſci, non tamen fieri potuiſſe, ut tam apte inter ſe cohærentem concinnarent. Hiſtoria enim Novi Teſtamenti per omnia ſibi conſtat. Ipſi vero fuere homines plebeji & idiotæ. Regerit Vir Doct. *Paulum*, à quo plures fuere conſcriptæ epiſtolæ, *non fuiſſe idiotam*. Fateor: Sed ego reſpicio ſcriptores Evangelio-

rum, quibus hiſtoria Jeſu Chriſti continetur, illius præcepta ac promiſſa recenſentur, extra quæ Apoſtolorum epiſtolæ nihil ad ſalutem creditu neceſſarium continent. Eſto Lucas medicus fuerit, nihil ſingulare habet, quod non & ab aliis ſit narratum Evangeliſtis, niſi forte circumſtantiam quandam quæ ad hiſtoriæ majorem elucidationem aliquatenus facit. Ipſa etiam Evangelia ſatis arguunt, ipſorum autores non fuiſſe homines ſapientia & eloquentia humana inſtructos. Nullo artificio hiſtoria eſt adornata, non accuratus ſecundum rerum geſtarum ſeriem ordo obſervatus, non adhibita verborum lenocinia; ſed ſtylus eſt humilis, narratio ſimplex, & in ipſa illa ſimplicitate vis quædam eſt & energia, quæ lectoris præjudiciis vacui animum mirifice afficit. Scripturarum intelligentia, quæ in ſcriptis ipſorum elucet, non ſtudio ac labore acquiſita fuit, intenti enim fuere ante vocationem ſuam ſolummodo operi manuario; ſed per Spiritum Sanctum miraculoſe in ipſis producta, qui latentem prophetiarum ſenſum ipſis reſeravit: Ita ut id ad doctrinæ ipſorum confirmationem faciat. Verum & vitæ ipſorum ſimplicitas etiam in illa cœleſti ſapientia tralucet. Ita ut nihil hic fictum aut fucatum, ſed omnia ſincera reperiantur.

Nec ſperare, ſe eam mundo perſuaſuros.

Addidi: Nec potuiſſe ſperare, ſe eam toti mundo perſuadere poſſe; quia ſi mentiti fuiſſent, conſentientibus ſuffragiis hominum, quibus præſentibus miracula illa facta narrant, mendacii coargui potuiſſent. Objicit Vir Doct. *Hæc non fuiſſe credita eo in loco ubi facta narrantur.* Verum hoc ego conſtanter nego. Miraculis quidem illis plurimi Judæi non fuere permoti, ut Jeſum agnoſcerent

ſcerent Meſſiam, uti paulo ante dixi: ſed non negarunt, opera illa à Jeſu Chriſto & Apoſtolis ejus eſſe facta. Et ſiquidem facta non eſſent, Judæi, qui crucifixione Chriſti, & Apoſtolorum è Synagogis ejectione, manifeſte ſatis odium ſuum prodebant, eorum falſitatem avidiſſime coram toto mundo patefeciſſent. Penes ipſos erat Reip. imperium, Apoſtoli ipſorum imperio ſubjecti; indigniſſime eorum Senatus ferebat, Jeſum, ab ipſis condemnatum & Pilato ut crucifigeretur traditum, prædicari reſuſcitatum & in cœlos ſublatum. Itaque omni ſtudio mendacium iſtud coarguiſſent, & facile, ſi miracula illa non contigiſſent, reprimere potuiſſent.

Quod autem hic Vir Doct. objicit Papiſtarum illa ficta miracula, quibus non minus fidei præſtitum ſit à Chriſtianis, quam Evangelio; nihil plane ad rem facit. Quod enim Vir Doct. dicit, *exactiorem fuiſſe iis temporibus ordinem in miraculis diſquirendis, quam Chriſti & Apoſtolorum tempore;* plane aliter ſe habet. Illicitum fuit illo tempore ullam miraculi, quod jactabatur, diſquiſitionem inſtituere; & ſi quis id negaſſet, *non fuiſſet minus*, ut Vir Doct. recte ait, *quam perfidus Judæus, ſaltem hæreticus.* Itaque tum diſſeminabantur quædam quaſi miracula clam & paucis conſciis facta: quæ non tantum tuto diſſeminabantur, ſed & quæ examinare quibuſque contradicere tutum non erat: eaque Monachorum ac Epiſcoporum autoritate credulæ plebi perſuadebantur: Naſutiores, quibus fraus ſubolebat, mortis aliorumque ſuppliciorum metu terrebantur, ne ea inquirerent, aut detecta fraude ea in dubium vocarent. Contraria omnia fuere in Apoſtolis: Miracula ipſorum

Diſcrimen inter ea, & ficta Papiſtarum miracula.

rum ſine ſupplicii metu diſſeminare non licuit; multo minus, ſi mendacia fuiſſent, licuiſſet: In ea inquirere non modo tutum fuit, ſed & Magiſtratui gratum: quin & ipſe Magiſtratus ſeveram inquiſitionem inſtituit: & ſi quis fraudem aliquam hic detexiſſet, gratam primoribus Judæorum navaviſſet operam, & procul dubio præmium meruiſſet: Apoſtolos autem ut vanos miraculorum fictorum jactatores, & populi per mendacia ſeductores, certum manſiſſet ſupplicium. Si itaque cum fabuloſis hiſce Papiſtarum miraculis fabulas conferre velit Vir Doct. ne cum iis Apoſtolorum conferat miracula, ſed fabulas Rabbinorum, quæ plenis modiis in Thalmude exhibentur, & quædam adeo futiles, inſulſæ ac ridiculæ, ut à ſani cerebri hominibus excogitari non poſſe videantur: Quas tamen miſera Judæorum plebs, Rabbinorum autoritate occæcata, ut certiſſimas veritates à patribus traditas, recipit. Equidem ſæpe miratus ſum, Rabbinos ineptiſſimam illam fabulam de morte Moſis, quod poſtquam bis angelum Samaëlem repuliſſet, ipſique cornu gloriæ ſuæ excuſſiſſet, tandem ſuper ore Domini, qui oſculando animam ipſi è corpore evulſerit, mortuus ſit, etiam ex ipſa hiſtoria ſacra velle confirmare. Verum evenit illis, quod *Grotius in Annot. in Matth.* XXI. 43. prudentiſſime obſervat: *Inter pænas Judaicæ gentis nulla eſt nobilior, quam quod poſt Chriſtum repudiatum non modo Prophetiæ dono omnino ſunt privati; ita ut illud ipſum lumen olim & ſidus peculiare gentis Hebraicæ ex eo ad Chriſtianos tranſierit; ſed quod & omnis illa ſcientia Legis, quæ humanis præſidiis comparari poterat, verſa eſt in putidiſſimas fabulas, quibus ſcatet Thalmudicus*

dicus

dicus liber: tales certe, ut, qui eis fidem adhibeat, judicandus ſit non modo divino ſpiritu, ſed magna etiam parte ſenſus communis eſſe deſtitutus. Et ſane ſi ulla gens eſt fabulis dedita, eſt gens Judæorum; neque ulla facilius à Rabbinis ac majoribus decipi fabulis poteſt quam illa; quoniam unicam patrum traditionem indubitatum fidei fundamentum credit. Quod & hic Vir Doct. late admodum urget. Ejuſmodi opinione ac præjudicio imbutis quidvis, quantumvis abſonum, ridiculum ac rationi repugnans, perſuaderi poteſt. Unde & fabulæ Judaicæ jam olim in proverbium abierunt.

Sed & in eo errat Vir Doct. quod pauciſſimi ex Judæis Chriſto credidere. Ipſo diē Pentecoſtes Petrus unica oratione tria Judæorum millia ad fidem convertit, *Act.* II. 41. qui numerus quotidie auctus eſt, adeo ut *Act.* XXI. 20. legantur aliquot *myriades ex Judæis* crediliſſe. Dicit Vir Doct. *aliquos ex infima plebe fuiſſe conſtat, cæteri fortaſſe fuerunt Samaritani & Idumæi; qui nil præter nomen Judæorum habebant.* Reſpondeo. Fortaſſe fuerunt flos populi, qui in toto populo Judaico pietate ac timore Dei maxime excellebant; neque de eo dubitandum eſt: an vero conditionis lautioris an tenuioris fuerint, parum refert, neque id operæ pretium eſt inquirere. Cum ipſe Dominus à Judæis illius temporis ſit vocatus Samaritanus, nihil mirum ejus ſequaces etiam nunc Samaritanos haberi. Verum ſi Samaritani nihil præter nomen Judæorum habebant, hi certe Samaritani non fuerunt: quoniam *omnes* fuere *Zelatores legis*, *Act.* XXI. 20. & indigniſſime ferebant, gentibus ſalutem prædicari, ſine obſervatione ceremoniarum Legis. A plurimis Judæorum fuere credita.

Ita

Apoſtoli voluerunt vera ſcribe.

Ita quidem probatum eſt, eam fuiſſe Apoſtolorum conditionem, ut comminiſci falſo hiſtoriam Evangelii non potuerint. Sed ſupponamus, tales fuiſſe, ut potuerint; rationes ſunt evidentes, quæ ſuadent ipſos veritatem, de qua, uti nunc oſtendimus, plene perſuaſi erant, ſincere abſque ullo fuco ac fraude ſcripſiſſe. Qui aliquid facit, & quidem magni momenti, id finis alicujus ac boni obtinendi cauſa facit. Nullo enim fine aliquid facere, in ſani cerebri hominem non cadit. At ſi Apoſtoli veritatem ſincere non ſcripſerint ac teſtati ſint, nullus excogitari poteſt finis, quem intenderint: non famam, non honores, non divitias. Sane teſtari rem aliquam à ſe viſam, & ob teſtimonium ejuſmodi quævis ſupplicia ac mortes crudeliſſimas ſuſtinere, &, cum ſola illius abnegatione vitam redimere liceat, nihilominus in teſtimonio ejuſmodi reddendo conſtantem eſſe, mortemque ultro ſubire, invictum ſinceritatis argumentum eſt: Nec video quid majus requiri poſſit.

Argumentum hoc, quod mihi ferme ejuſdem cum demonſtratione evidentiæ eſſe judicatur, *conjecturale* vocat Vir Doct. cujus etiam ſolutionem *ex conjecturis ſe daturum* ait. Reſpondeo; mirum non eſſe, eos, qui à vera facti alicujus cauſa animum & oculos avertunt, per varias conjecturas temere errare, neque ullam reperire poſſe, in qua ſolide acquieſcant. Cum itaque omnes Viri Doct. conjecturæ ſint fallaces, omnique veriſimilitudine deſtitutæ, quid aliud inde colligere poteſt, niſi (quod res eſt) Apoſtolos de veritate rei quam teſtantur pleniſſime perſuaſos, mortem omniaque adverſa maluiſſe ultro in ſe ſuſcipere, quam veritatis

veritatis ſibi certiſſime cognitæ teſtimonium non præbere? Verum conjecturas ejus audiamus. Hic autem velim Virum Doct. majorem in recenſendis Apoſtolorum actis ingenuitatem oſtendiſſe; ſi enim hiſtorias, quas ex Novo Teſt. citat, ingenue recenſuiſſet, facile plures ſuarum conjecturarum in auras evanuiſſe deprehendiſſet.

Primo ait, *certum eſſe, Apoſtolos nec famam nec honorem, cum nullum habebant, utpote infimæ ſortis homines, amittere potuiſſe.* Sane & infimæ ſortis homines honeſti viri fama, quæ glorioſiſſima eſt, ac prætioſiſſima, & cui nulla altera comparari poteſt, gaudere poſſunt; & miſera eſt religio, quæ famam ex divitiis ac eminentia mundana ſolummodo æſtimat. Addit Vir Doctiſſ. in contumeliam Pauli, quod *coriorum fuerit ſutor.* Sane Paulum primarium inter Judæos fuiſſe virum ex hiſtoria & Epiſtolis ejus nimis manifeſtum eſt. Ipſe autem amore veritatis divinæ omnia quibus fruebatur commoda floccifecit, & ad eum paupertatis ſtatum redigi maluit, ut vili opificio ſibi victum pararet, quam ut veritatis agnitæ propagationem contra conſcientiæ dictamen negligeret. Ne jam addam, etſi Paulus ante ſuam ad fidem Chriſti converſionem ſe ad opificium aliquod addiſcendum contuliſſet, nihil inde in opprobrium aut deſpectum ejus poſſe concludi. Quoniam (uti doctiſſimi Viri obſervant) mos erat doctiſſimis Judæorum opificium aliquod diſcere, unde, ubi res ferret, ſe ſuſtentarent: alii fuere ſutores, alii piſtores, alii pelliones. Vide *Grotii annot. in Matth.* XIII. 55. & *Act.* XVIII. 3. ubi id ex Joſepho aliiſque probat. Sed eſto: fuerint omnes vilis conditionis homines: tanto minus ſperare potuerunt, annuntiationem ſuam,

Potuerunt amittere ob prædicationem ſuam, famam & honores.

ſuam, ſi falſa fuiſſet, apud quemquam fidem inventuram.

Non potuiſſent ſperare rerum divinarum magiſterium, ſi falſa dixiſſent.

Præmium hujus prædicationis, ait Vir Doct. *fuit, ut ipſis pro divinis habitis omnia traderentur, paratum ubique eſſet hoſpitium, & haberent rerum divinarum magiſterium.* Verum, ſiquidem falſa annuntiaſſent, nec miraculis ſuam doctrinam confirmaſſent, quo fundamento præmium ejuſmodi ſperare aut conſequi potuiſſent? Prædicabant Jeſum Chriſtum, à Judæorum Synedrio ut blaſphemum condemnatum, & malefici inſtar cruci affixum, eſſe promiſſum Meſſiam, è mortuis ſuſcitatum, & in cœlis à dextris Dei ſedere. Quomodo, ſi hoc confinxiſſent, ſibi perſuadere potuerint, aliquem adeo in toto mundo fore fatuum, qui iſti annuntiationi fidem adhibuiſſet? quid aliud, niſi omnium execrationem, tanquam mendaces & impoſtores, aut irriſionem, tanquam ſtolidi & fatui, experti fuiſſent? Et quis credat, Judæorum primores, odio intenſiſſimo contra ipſos accenſos, nunquam fraudem iſtam, ſiquidem falſo miracula ſua jactarent, detecturos fuiſſe? Itaque loco magiſterii fidei & hoſpitii certi, inveniſſent infamiam, irriſionem, carceres & ſupplicium, neque aliud exſpectare potuiſſent.

Sibi non quæſiverunt divitias, nec collectas ab Eccleſiis.

Divitias, pergit Vir Doct. *non acquirebant, quia non niſi inter infimam plebem vagabantur; ſed neque aliquas habebant, quas pro Evangelio annuntiando perderent: interim victum ex prædicatione Evangelii habebant, petebant gratiæ nomine collectas ab Eccleſiis, & fideles prædia ſua vendentes pretium apponebant pedibus Apoſtolorum.* Reſp. Non reliquerunt quidem divitias, attamen omnia quæ poſſidebant, domos, naves, & opificium quo ſibi ac familiæ victum

victum parabant. Collectæ, quas Paulus *gratias* vocat, non exigebantur Apoſtolis, ſed pauperibus Hieroſolymitanis ſublevandis, præſertim tempore famis. 2 *Cor.* VIII. Tantum vero abeſt, ut ſibi Paulus gratias ejuſmodi petierit, ut plurimis in locis declaret, ſe nemini oneri fuiſſe, ſed labore manuum ſibi paraſſe victum, ut Evangelium gratis annuntiaret: Quod adeo manifeſtum eſt, ut mirer Virum Doct. hic ita Pauli verba detorſiſſe. Vide inter alia 1 *Cor.* IX. 14, 15. &c. *Qui altari deſerviunt, cum altari participant. Ita Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Ego autem nullo horum uſus ſum. Non autem ſcripſi hæc uti ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* Et paulo poſt. *Quæ eſt ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, ſine ſumtu ponam Evangelium, ut non abutar poteſtate mea in Evangelio.* Vide & 2 *ad Corinth. cap.* XI. 7. XII. 13. 1 *Theſſ.* II. 9. *Act.* XX. 34. Et 2 *Theſſ.* III. 8, 9.

Sed vero, ſpectaverint victum, quomodo eum ſperare potuiſſent, quomodo aliquos exſpectare diſcipulos, ſi falſa annuntiaſſent? Fortaſſe novitate prædicationis quidam in initio potuiſſent allici; ſed fraude detecta ſtatim ab omnibus deſerti fuiſſent. Ita ſemper contigit impoſtoribus Judæis. Barchochebas ſe venditavit eſſe Meſſiam; habebat prophetam Aquibam, qui multa jactabat miracula: plurimi credulitate vana in initio decepti ſunt; ſed illis profligatis ac fraude detecta ab omnibus fuere deſerti. Et ſimilis omnium impoſtorum, quos in initio Judæi apertis ulnis avide exceperunt, exitus fuit, etiam nuperi ridiculi Meſſiæ

Nec, ſi ſpectaſſent, ſperare potuiſſent.

Meſſiæ Sabetha Sevi. Quis nunc illi adhæret? ne unus quidem. Addo præterea, quod victus, quem ſuppeditabant fideles, pretium condignum non fuit compenſandis perſecutionibus, ſuppliciis ac tormentis, quæ ſuſtinebant, & continuo exſpectabant. Tolerabant *famem*, *nuditatem*, *anguſtiam*, *periculum*, *gladium*: *Rom.* VIII. 35. *Eſuriebant*, *ſitiebant*, *nudi erant*, *colaphis cædebantur*, *ſpectaculum erant facti mundo*, & *reputati tanquam purgamenta mundi*: 1 *Cor.* IV. 9, 10, 11. & *ſeqq.* Ipſe Paulus *ſæpius fuit in carcere*, *quinquies flagellatus*, *ter virgis cæſus*, *ſemel lapidatus*, & *continuos* ſuſtinuit *labores ac moleſtias*, 2 *Cor.* XI. Quam hæc habent proportionem cum victu, qui ipſis ab Eccleſiis quidem ſuppeditabatur, ſed quo ſæpe ob perſecutiones deſtituebantur, famem ac nuditatem ſuſtinere coacti.

Perſecutiones ſuſtinuere graviſſimas à Judæis & Ethnicis.

Si *nullum ipſis vitæ periculum metuendum fuit*, *niſi à Judæis*, *non autem à Græcis & Romanis*, ut ait Vir Doct. ſatis eo Judæorum malignitatem prodit, apud quos hominibus ſanctiſſimam doctrinam inculcantibus, ut paulo poſt Vir Doct. ait, periculoſior fuit commoratio, quam apud gentes verum Deum ignorantes. Verum ignorantia hiſtoriæ Virum Doct. in errorem abduxit. Perſecutio Chriſtianorum à Judæis quidem cœpit; verum non multo poſt Ethnici majoribus animis in Chriſtianos inſurrexerunt: Apoſtoli autem non niſi ægre permoveri potuerunt, ut relictis Judæis, à quibus perſecutiones ſuſtinebant, ſe conferrent ad gentes. Sed & cum inter illas Evangelii ſermo increbreſcere cœpit, duriorem experti ſunt ſortem. Id teſtantur Apoſtolorum epiſtolæ ad gentes fideles ſcriptæ, in quibus crebræ occurrunt conſola-

conſolationes, & adhortationes ut perſecutiones Evangelii cauſa fortiter tolerent, quas patiebantur non à Judæis, ſed à ſuis magiſtratibus & popularibus. Quod inter alia evidenter liquet ex 1 *Epiſt. ad Theſſ.* 11. 14. *Vos imitatores facti eſtis fratres Eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Judæa in Chriſto Jeſu; quia eadem paſſi eſtis vos à contribulibus veſtris, ſicut & ipſi à Judæis, qui & Dominum occiderunt Jeſum.* Non autem, perſecutionem ſuſtinentibus Eccleſiis, Apoſtoli earum ædificatores à perſecutione immunes erant. Vide & 2 *Cor.* 1. Tum Apoſtoli Jacobus & Petrus in epiſtolis ſuis, quas dirigunt, hic ad *diſperſos in Ponto*, *Galatia*, *Cappadocia*, *Aſia & Bithynia*, ille ad *duodecim tribus diſperſas*, multi admodum ſunt in conſolandis fidelibus contra perſecutiones; quas manifeſtum eſt non ſuſtinuiſſe à Judæis, quorum extra Judæam nullum erat imperium, ſed à gentibus ſub quarum imperio in diſperſione vivebant; licet Judæis, pro odio ſuo in Chriſtum, eas inſtigantibus id factum eſſe neutiquam negare velim.

Recepere quidem *Romani aliquoties novos Deos*, non vero cum rejectione Deorum jam olim ab ipſis receptorum: Religio autem Chriſtiana Deos gentium validiſſime impugnavit. Negat Vir Doct. *Apoſtolos publice contra gentium idola prædicaſſe.* Verum hoc negans, ſimul negare debet, Apoſtolos publice Evangelium prædicaſſe: Leguntur autem paſſim publice prædicaſſe non tantum in Judæorum ſynagogis, ſed & coram gentibus, & coram Magiſtratibus conſtituti intrepide & aperte fidem ſuam profeſſi ſunt. Ipſa Evangelii prædicatio idololatriæ Ethnicæ impugnatio eſt, & converſio ad fidem Chriſti abjectio idololatriæ. *Con-*

Publice contra gentium idola prædicarunt.

verſi eſtis ad Deum ab idolis, inquit Paulus 1 *Theſſ.* 1. 9. *ut vivo ac vero Deo ſerviatis.* Non autem ſemper illius diſtincta mentio fit: quoniam ſcriptoribus ſacris in more fuit per compendium tantum concionum Apoſtolicarum ſummam tradere: neque operoſe deſcribere, quod per ſe notum erat. Interim & data occaſione etiam invectivas ipſorum contra idololatriam recenſent. *Act.* XIV. 14. *& ſeqq.* cum Lyſtrenſes conſpecto Pauli miraculo, adducto ſacerdote Jovis, ipſi & Barnabæ voluerunt ſacrificare, ipſi ſciſſis tunicis ajunt; *& nos ſumus mortales, vobis ſimiles homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum. Cap.* XVII. Paulus uſus laudabili dexteritate Athenienſes ducit ad veri Dei cognitionem, & idololatriam ipſorum egregio argumento impugnat. *Act.* XIX. impugnaſſe idololatriam gentium liquet ex ſeditione Demetrii contra ipſum concitata. Quod vero ſcriba civitatis dicit, nihil illos locutos contra Dianam, fecit ut homo politicus, ut ſeditionem compeſceret, quæ ſemper periculoſa eſt civitati. Sed & omnes Apoſtolorum epiſtolæ clamant, idololatriæ nullam cum Evangelio poſſe eſſe communionem.

Neque id voluerunt clam haberi.

Vir Doct. quia hoc negare non poteſt, hic effugium aliquod, ſed veritati directe adverſum, quodque nunquam probare poteſt, commentus eſt; nempe, quod *jam credentibus, quibus ſecure & ſine periculo committi poterat; ſecretum hoc revelaverint, & latenter: ſi qui vero introducebantur fratres, qui ſecretum id revelabant, falſos fratres appellabant.* Sane hic nobis Vir Doct. deſcribit Apoſtolos per omnia ſimiles Judæis Hiſpanis, qui liberos (ipſo hoc nobis in ſermone referente) inſtruunt,

ſtruunt, licere metu inquiſitionis Hiſpanicæ Deum & Legem abjurare, ſuillam comedere, idololatriam committere: ſufficere, ſi intus & animo ſint Judæi, licet factis contrarium teſtentur. Major fuit in Apoſtolis pietas, & Dei timor. Perſecutiones & afflictiones non horruerunt: flagris cæſi cum gaudio exibant à Senatu, quod digni eſſent judicati pro nomine Chriſti ignominiam pati. Quod fideles clam docuerunt, etiam palam profeſſi ſunt.

Falſos fratres vocat Paulus, non qui revelabant gentibus, idololatriam clam ab Apoſtolis damnari (uti Vir Doct. ipſis impingit) ſed qui gentes cogere volebant ad ſuſceptionem ceremoniarum Legis, & *libertatem noſtram quam habemus in Chriſto explorare;* uti *ad Gal. cap.* II. *ad Philipp. cap.* III. videre eſt: Quique non zelo pietatis, aut pro Lege Moſis, moti id urgebant; ſed tantum ut placerent Judæis; quia nempe videbant perſecutiones quotidie magis magiſque Chriſtianis à gentibus inferri, Judæos autem ab illis eſſe immunes, hac ratione eas, tanquam ipſi etiam eſſent Judæi, ſtuduerunt declinare: uti manifeſte Paulus dicit *Gal.* VI. 12. *Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Chriſti perſecutionem non patiantur.* Quos & *Phil.* III. 18. vocat *innimicos crucis Chriſti*, nimirum quidvis facientes, ut crucem Chriſti effugiant. Hi erant Apoſtolis falſi fratres, non vero, qui doctrinam Evangelii ſincere profitentes perſecutioni ſe & Eccleſiam exponebant. Et ſane Vir Doct. hic adeo aperte repugnantia dicit, ut mirer in viro acuti ingenii tantam potuiſſe locum habere oſcitantiam. Dicit *poſteros, jam ex fide,* Quinam ipſis vocentur falſi fratres.

 quam

quam à majoribus imbiberant, imbutos, idololatriæ aperte contradixiſſe. Sane hoc adeo notum eſt ex ſcriptis non tantum Chriſtianorum, ſed & Ethnicorum, ut id negare tantumdem foret, atque ſoli lucem denegare. Verum quomodo fieri potuit, ut poſteri, neglecto vitæ periculo, imo in certam mortem & immaniſſimos cruciatus ſe præcipitando, publice profeſſi fuerint doctrinam, quam Apoſtoli, primi præcones Evangelii & Eccleſiarum fundatores, ita ſcrupuloſe non tantum Ethnicis occultaverant, ſed & occultari juſſerant, omneſque qui eam revelabant falſos vocarant fratres: Exinde enim non minus certo ſibi perſuaſiſſent, licere, imo oportere, metu mortis & perſecutionum doctrinam hanc occultam habere, neque quiſquam periculum mortis pro ea adire voluiſſet: perinde uti nunc Judæi à parentibus edocti faciunt in Hiſpania. Verum cum contrarium ex ſcriptis tam Ethnicorum quam Chriſtianorum conſtet, accuſatio illa in Apoſtolos contorta evertitur. Sed & ſibi aperte contradicit: *Apoſtolorum poſteros* ait *ea fide imbutos contradixiſſe idololatriæ:* paulo vero poſt, *quod, quoniam Apoſtoli nunquam publice id fecerint, in Chriſtianiſmo vel ſemper, vel paulo poſt eorum mortem, perſeveraverit idololatria.* Quam hæc ſibi invicem repugnantia ſunt?

De dicto Pauli in Synedrio Judæorum.

Unum eſt, quod aliqua cum ſpecie videatur Apoſtolo Paulo objicere, quod *in Judæorum ſenatu exclamaverit, ſe propter reſurrectionem mortuorum judicari, atque hac ratione diſſenſionem quandam inter Phariſæos & Sadducæos de negotio ſuo concitaverit.* Verum quid hic reprehenſione dignum commiſit Paulus? An ſe negavit Chriſtianum? minime. Tantum dixit, ſe judicari propter reſurrectionem

rectionem mortuorum. Nonne hoc verum erat? An non præcipuum religionis Chriſtianæ, quam Paulus annuntiabat, dogma fuit, Jeſum Chriſtum ex morte reſurrexiſſe, omneſque in ipſum credentes & vitam ex præſcripto ipſius inſtituentes, ſimiliter ex morte reſuſcitandos? De religione ergo Chriſtiana qui judicatur, vere judicatur de reſurrectione mortuorum. Nimis autem notus erat Paulus Judæis, nimiſque apertum ipſum eſſe Chriſtianum, quam ut ipſe, etiamſi voluiſſet, id negare potuiſſet, aut ipſi id neganti fides à Phariſæis adhibita fuiſſet. Locutus autem eſt Paulus in illo Synedrio, non ſpeciatim de Chriſto, ſed de reſurrectione mortuorum, ut oſtenderet, nullam Phariſæos habere cauſam Chriſtianam religionem perſequendi, quoniam ipſa dogma illud præcipuum, quod Phariſæi contra Sadducæos defendebant, vel maxime promovebat.

At coram Feſto & Agrippa, inquit Vir Doct. *negavit Paulus, ſe quicquam contra circumciſionem aut patrias leges docuiſſe; cum ex Actis & Epiſtolis ipſius conſtet, quod Judæos à circumciſione & aliis legalibus avertebat.* Verum quidem eſt, Judæos accuſationem hanc, ſed falſam & maligne confictam, odio ſuo contra Paulum prætexuiſſe: ſed ex nullo Actorum Apoſtolicorum, aut Epiſtolarum Pauli loco ea comprobari poteſt: imo omnia contrarium teſtantur. Solummodo docuit Paulus, hominem nunc non juſtificari per ceremonias Legis, ſed per fidem in Jeſum Chriſtum; ideoque ceremonias non imponendas eſſe gentibus: Quod & ipſe Vir Doct. agnoſcit, utpote quibus nunquam à Deo datæ fuerunt, ſed ſoli Iſraëli: non vero ulli Judæo autor fuit eas contemnendi:

Et coram Feſto & Rege Agrippa.

quin & ipſe Timotheum, utpote ex matre Judæa natum, circumcidit, *Act.* XVI. 3. & ſe in templo *purificavit*, *Act.* XXI. 24. Jure ergo coram Feſto & Agrippa affirmavit, nihil ſe contra circumciſionem aut patrias leges docuiſſe.

Senſim perſecutiones graviores ſunt excitatæ ab Ethnicis.

In initio cum religio Chriſtiana nondum inter gentes invaluiſſet, certum eſt, à Magiſtratibus Ethnicis accuſationes Judæorum minoris eſſe æſtimatas, & religionem Chriſtianam conſideratam ut peculiare Judaicæ religionis dogma, cujus aſſertores ſectam peculiarem inter Judæos conſtituebant, quam ad ſe nihil pertinere Ethnici credidere. Poſtea autem cum, multis ex gentibus eam amplectentibus, celebrior eſſet facta ac magis innotuiſſet; illius profeſſores durius multo fuerunt excepti, quam Judæi. Prætor à Paulo veniam deprecatus eſt, non quia verberaverat Chriſtianum, ſed civem Romanum, quod juxta leges Romanas illicitum erat; quæ illo tempore reſpectu Chriſtianorum nondum abrogatæ erant: ſed non multo poſt Chriſtianis privilegium illud fuit ademptum, omneſque ſine diſcrimine, an cives Romani eſſent nec ne, ad ſupplicium ſunt rapti.

Mors Apoſtolorum veritatem prædicationis ipſorum evincit.

Negat porro Vir Doct. aliquod pro veritate hiſtoriæ Evangelicæ poſſe duci argumentum exinde, *quod Apoſtoli pro illius prædicatione mortem obierint; quia in Republ. plurimi capitali pœna damnantur propter id commiſſum, quod crimen eſſe ſecundum ſuas leges putatur.* Verum diverſa longe illorum & Apoſtolorum eſt ratio. Malefici factum ſuum negant: ſi convincantur, aut tormentis fateri cogantur, non defendunt, ſed damnant, & ſiquidem vitam redimere poſſent, illud publice deteſtarentur, & jure ſe damnari confitentur. Chriſtiani vero

vero primi prædicationem ſuam ac doctrinam ultro confitentur, eam ut veram ac divinam propugnant, etſi vita offeratur nequaquam negare cupiunt, ſed oblatam liberationem reſpuentes magno animo, quin & quandoque cum gaudio, mortem ac diriſſimos cruciatus ſuſtinent. Sane qui hæc omnia eo modo ſuſtinet pro teſtimonio rei, quam ſe oculis ſuis vidiſſe teſtatur, ſi is alio animo quam ſincero & ab omni fuco ac fraude alieno id feciſſe dicatur, nullum ullius hominis teſtimonium ut verax ac ſincerum admitti poteſt.

Apoſtoli vere pro Evangelio mortem ſuſtinuerunt.

Tandem Apoſtolorum mortem violentam in dubium vocat Vir Doct. *quia poſt Evangelium nullam authenticam de morte Apoſtolorum hiſtoriam habeant Chriſtiani, & quæ habetur, multis ſuperſtitionibus & fabulis ſit referta.* Sed ſi hoc argumentum valet, ego ſimiliter negare poſſem, fuiſſe Antiochum, qui Judæos graviſſime eſt perſecutus, fuiſſe Machabæos, Herodem, ac tandem Judæam à Veſpaſiano in poteſtatem Romanorum eſſe redactam, & urbem ac templum à Tito ſolo æquatum: Quoniam nullam habent Judæi de hiſce authenticam hiſtoriam. Multa ex conſentientibus hiſtoricorum narrationibus probari poſſunt eſſe vera, licet à viris ſpiritu divino afflatis conſcripta non ſint. Mortis Apoſtolorum hiſtoria non facit proprie ad ſalutem noſtram, ſed cognitio vitæ ac mortis Jeſu Chriſti: Ideo neceſſe non fuit illam à viris divinis conſcribi. Solummodo referunt, quomodo & qua occaſione Evangelium ob Judæorum infidelitatem ſit translatum ad gentes: ut certi ſimus id non proprio motu, ſed ſapienti Dei conſilio ac directione factum. Et ibi deſinunt. Mors Apoſtolorum tantum alle-

gatur in argumentum ſinceritatis ac candoris Apoſtolorum, quem in prædicatione ſua oſtenderint. Fabulas, quibus hiſtoria illa à poſterioris ævi ſcriptoribus conſpurcata eſt, facile quis ab ipſa hiſtoria ſeparabit, ſi antiquiores ſcriptores, Apoſtolorum ætati proximos, & conſentientia ipſorum teſtimonia, conſulat: ſimplicem mox deprehendet hiſtoriam, nullo fabularum fuco deturpatam. Jacobi mors traditur *Act.* XII. Petrum ac Paulum Romæ Neronis juſſu fuiſſe interemtos, adeo conſtans totius antiquitatis tradito eſt, ut quo fundamento in dubium vocari poſſit, ego non videam. Reformati quidem negant, Petrum viginti quinque annis Romæ vixiſſe; aliqui etiam, putantes quod hac ratione fortius ſe Papiſtis opponant, eum Romæ mortuum, imo Romæ unquam fuiſſe, negant: Doctiores autem diligentius antiquitatis tabulis excuſſis, id minime in dubium vocant. Sed ſive Romæ, ſive alibi obierit Petrus, omnes eum pro teſtimonio Jeſu mortem crucis, juxta prædictionem Domini, *Joaa.* XXI. 18, 19. ſuſtinuiſſe conſentiunt.

Atque ita quidem omnibus Viri Doct. conjecturis & exceptionibus ad argumentum meum reſpondi, prolixius & operoſius quam initio deſtinaveram: Sed quia validiſſimæ ſunt, quæ à viro ſagacis & acuti ingenii excogitari potuerunt, diſtinctius & fuſius aliquanto ad ſingulas reſpondendum putavi, ut liquido appareat, nihil alicujus momenti adferri poſſe, quo argumentum meum pro veritate religionis Chriſtianæ convellatur.

CAPUT

CAPUT III.

De Comparatione argumentorum quibus Legis, & quibus Evangelii divinitas comprobatur.

UT argumenti hujus robur Vir Doct. penitius perſpiceret, quæſivi an Vir Doct. æqualibus argumentis apud Ethnicos & incredulos Moſis divinam miſſionem adſtruere poſſit? Et jure id quæſivi. Oportet enim ut Vir Doct. Moſen agnoſcens prophetam divinum, argumentis gravibus, quæ vim habent Moſis divinam miſſionem perſuadendi ad fidem iſtam perductus ſit. Si ergo religionis Chriſtianæ veritas adſtruatur argumentis ſolidioribus, omniaque quæ Legis divinitatem ſuadent argumenta validius concludant pro religione Chriſtiana, rationi conſentaneum eſt, ut qui argumentis illis perſuaſus Legem agnoſcit divinam, iiſdem fortius de divinitate Evangelii perſuadeatur. Validioribus argumentis divinitas Evangelii quam Legis adſtruitur.

Vir Doct. reſpondet, ſe *contra Ethnicum Moſis prophetiam eſſe divinam, Deique exiſtentiam, demonſtrare non poſſe: quia demonſtratio eſt probatio rei per cauſam.* Verum ego de demonſtratione non quæſivi: Ea enim in rebus fidei locum non habet; ſed rationes graves, quæ viro cordato, pio ac veritatis ſtudioſo convincendo ſufficiunt; licet à pertinaci & contradictiones quærente rejici poſſint; (quia fides eſt obſequioſus aſſenſus.) & qualibus argumentis cordatus Judæus de ſua religione non dubitat, etiamſi non ſint præciſe demonſtrativa. Miror autem, Virum Doct. hic tam rotunde fateri, quod Ethnicus *ad legem Moſis* Non hic locum habet demonſtratio.

ſolida

ſolida ratione convinci nequeat, ſed aliquibus congruentiis, quæ non multi roboris ſunt ad humanum intellectum convincendum. Inde enim ſequitur, legem Moſis penitus eſſe inefficacem, ut gentes ad verum Deum convertat; & ut gentes ad Dei cognitionem convertantur opus eſſe medio illuſtriore ac efficaciore. Quod non leve pro religionis Chriſtianæ divinitate argumentum eſt, quæ doctrinæ veritate ac argumentorum quibus ea confirmatur efficacia totum pene orbem ad unius veri Dei cultum & fidem permovit.

Non poteſt Judæus recuſare diſputationem cum Ethnico.

Sed quid Vir Doct. exinde concludit? *Cum Ethnicis, pui nobiſcum in nullo conveniunt, non eſſe diſputandum; ſed Judæis tantum eſſe diſputationem cum ſolis Chriſtianis, qui Moſis prophetiam cum Judæis agnoſcunt eſſe divinam: & ſola reſtat diſputatio, an ea quæ in Lege Moſis & Prophetis revelata fuerunt ſint jam adimpleta, ut in Evangelio refertur? Et an talis nova revelatio divina ſit? ſicut ab utraque parte de antiqua revelatione conceditur.* Sed ſi hæc argumentandi ratio valeat, ego ſimiliter concludere debeo, Chriſtiano non eſſe diſputandum cum Judæo. Quia ſicut Ethnico non eſt convenientia cum Judæo in fide Legi adhibita; ita neque Judæo convenientia eſt cum Chriſtiano in fide Evangelio præſtita. Et ſicut Lex Chriſtiano & Judæo eſt communis; ita & recta ratio omnibus, Chriſtiano Judæo & Ethnico, communis eſt. Et eodem jure quo Vir Doct. negat Ethnico quicquam cum Judæo eſſe commune, etiam ego negare poſſum Judæo quicquam commune eſſe cum Chriſtiano. Non enim nuda verba, ſed eorum ſenſus genuinus, Lex eſt. Atqui Chriſtianus contendit, genuinum ac plenum Legis ac Propheta-

rum

rum ſenſum juxta ultimam Dei intentionem petendum eſſe ex Evangelio, ac D. Jeſu ipſiuſque Apoſtolis poteſtatem datam, ſenſum illum, involutius ſub Legis ac Prophetarum verbis latentem, plene ac clare revelandi: Quod Judæus negat. Et in eo, uti Vir Doct. etiam concedit, tota controverſia inter Chriſtianos & Judæos conſiſtit. Ex Lege ergo etiam & Prophetis Chriſtiani Evangelii divinitatem comprobant; ſed non ex ſola; verum ejuſmodi argumentis, quibus Judæi ſuæ Legis divinitatem comprobant: Quæ in præcedentibus fuſius retuli. Recte ergo & optime diſputatio inde inchoatur, ſi comparatione inſtituta inter argumenta quibus Legis & quibus Evangelii divinitas adſtruitur, comperiatur validiora eſſe pro Evangelio quam pro Lege, aut eadem quæ pro Lege concludunt validius concludere pro Evangelio, indeque inferatur, nullam eſſe cauſam cur Judæi, qui illis moti argumentis Legem ut divinam recipiunt, Evangelium reſpuant. Quo evicto, commodius convenientia inter Legem & Evangelium oſtendi poteſt.

Quæſtio eſt, de robore argumentorum, an ſint fortiora pro lege, an pro Evangelio.

Præterea, hic non agitur, an Judæus cum Ethnico diſputare velit, vel non; ſed de argumentis ipſis, quibus Judæus permotus ſuam amplectitur & retinet fidem, an in ſe ſint clariora iis, quæ pro religione Chriſtiana afferuntur. Hoc ab Ethnico recte utente ratione ſua dijudicari poteſt: hoc à Judæo, à Chriſtiano ad examen revocari debet. Niſi credat Vir Doct. eam debere eſſe hominum de æterno ſtatu negligentiam, ut quiſque cœca mente amplecti debeat religionem ſibi à parentibus traditam. Quæ opinio in Virum Doct. vix cadere poteſt, quandoquidem tanto animi ſtudio

ſtudio & in ſuam & in alienas religiones tam acriter inquiſivit, uti ex hoc ipſius ſcripto patet. Rogo, ſi Ethnicus idololatriæ pertæſus & ſuæ religioni diffidens adiret Virum Doct. ut ab illo fundamentum fidei Judaicæ edoceretur, eam amplexurus, ſi in ea, quod rationi ſuæ veritatis ſtudioſæ poſſet ſatisfacere, reperiret; an cum hujuſmodi viro ad proſelytiſmum feſtinante ſermonem habere, argumenta pro Legis divinitate proponere, & dubiis reſpondere dedignaretur, quia nondum penitus cum eo conveniret? anne igitur recuſare poſſet, argumentis illi perſuadere, quod Lex Moſaica fuit θεόπνευστος, quia nondum credidit? Quid hoc aliud eſſet, quam nolle proſelytum facere, quia nondum plane eſt proſelytus? Quid ſi idem homo diceret, clariora ſibi videri argumenta pro revelatione Evangelica, quam Moſaica; nonne itidem reſpondere, & contrarium argumentis, quantum poſſet, demonſtrare conaretur? Adeo ut quicquid prætexat Vir Doct., etiam cum iis qui de veritate revelationis Moſaicæ dubitant, diſputationem prorſus evitare cum ratione ne Judæus quidem poſſit.

Diſcrimen inter propagationem religionis Chriſtianæ & Mahomethanæ.

Ut autem argumentum meum à mirabili Evangelii propagatione deſumtum Vir Doct. evertat, dicit, *Mahometanos eodem argumento contra Chriſtianos & Judæos uti; quod nempe eorum religionem vaſtiſſimæ regiones & numeroſiſſimæ gentes receperint, & quidem intra brevius multo temporis ſpatium, quam religio Chriſtiana propagata eſt.* Verum quis hic non videt maximum diſcrimen? Religio Chriſtiana prædicata eſt à paucis hominibus, vilibus, abjectis, nulla autoritate, nulla dicendi arte inſtructis, nulla eruditione claris. Primus illius autor

autor ac fundator cruci tanquam blaſphemus & ſeditioſus erat affixus. Doctrina ſeu religio ipſa omnes alias, ut falſas, damnabat, & per nullam earum ſalutem obtineri poſſe urgebat. Præcepta proponebat carni ingrata, moleſta, ac dura, ſui ipſius abnegationem, crucifixionem carnis & concupiſcentiarum, fidem in crucifixum ut Dominum cœli ac terræ: Promiſſa continebat & hominibus incredibilia, ut reſuſcitationem ex morte: & quæ præcipi non poterant; nempe non hujus vitæ bona, aut felicitatem in hoc mundo, aut aliqua carni grata; verum poſt hanc vitam demum obtinenda, & ſpiritualia, quibus caro neutiquam afficitur. Et quod magis eſt, prædicebat crucem & afflictiones in mundo, omneſque ſuos profeſſores quibuſvis perſecutionibus & cruentiſſimæ morti quotidie exponebat. Qualis ſit religio Christiana.

Et tamen hæc religio ita à paucis hominibus prædicata, non artificioſo ſed ſimplici admodum docendi modo, ſine ullis armis, ulla vi aut coactione, brevi temporis ſpatio per omnem fere orbem eſt propagata, omniſque generis homines, tam ſublimes quam abjectos, tam doctos quam indoctos, ad ſui fidem traxit, adeo ut deſertis patriis religionibus, in quibus nati ac educati erant, hanc amplexi ſint, non tantum nulla ſpe commodi mundani allecti, ſed nec graviſſimorum tormentorum ac mortis metu deterriti; adeo ut plurimi, ne eam abjurarent, mortem alacri animo ſubierint. Profecto mirabilis illa Evangelii vis nulli alii cauſæ adſcribi poteſt, quam miraculis ac prodigiis, quibus de veritate annuntiationis Apoſtolicæ homines plene fuere convicti. Ut enim ad ejuſmodi doctrinam à talibus hominibus, Et quomodo propagata.

&

& eo quo dictum eſt modo prædicatam, amplectendam mundus permoveatur abſque miraculis, moraliter impoſſibile eſt. Ideoque concluſi, ex mirabili illa Evangelii propagatione veritatem miraculorum, quæ in ejus confirmationem facta narrantur, validiſſime comprobari: Ita quidem, ut ſi quis miracula illa facta neget, eo ipſo majus miraculum ſtatuere debeat: Quoniam majus foret miraculum, totum mundum, aut ſaltem magnam mundi partem, ad fidem Chriſtianam abſque miraculis ſola Apoſtolorum prædicatione eſſe perductam, quam ipſa illa miracula quæ facta narrantur.

Quomodo Mahometana propagata.

Vir Doct. Videns hoc indiſſolubile eſſe argumentum, neque ſimile pro veritate miraculorum Moſis poſſe adduci, nihil ad hoc reſpondet: ſolummodo objicit, *Mahomethanos idem Chriſtianis pro ſuo Alkorano poſſe objicere.* Sed tanta inter Mahometicæ & Chriſtianæ religionis propagationem eſt diſſimilitudo, ut vix in animum inducere poſſim Virum Doct. hoc ſerio & ex animo, ſed diſputandi tantum gratia, dicere. Non enim miraculorum patratione & ſimplice Alcorani annuntiatione, comitante miraculorum teſtimonio, à paucis hominibus inermibus prædicata obtinuit religio Mahometis; ſed vi ac armis, uti ipſi gloriantur, ab hominibus prædonibus, quos ſibi in ſocietatem adſcivit Mahomet, propagata. Fundator illius non fuit crucifixus; ſed militiæ dux ac bellicoſus: non prædixit ſuis crucem; ſed vi ac armis ſubjungavit gentes, ut iis dominetur, earumque divitiis fruatur. Doctrina non fuit adverſa carni: licet enim varia contineat præcepta ſanctitatis, quod neceſſe fuit ne homines, quibus aliquis

aliquis ſenſus virtutis vel religionis relictus erat, à ſe alienaret; tamen, ut ad ſe multitudinem alliceret, varia etiam carni blandientia conceſſit; quale inter alia eſt indultum polygamiæ, quod concedat ſectatoribus ſuis tot ducere uxores, quot quiſque commode alere poſſit. Promiſſa non ſunt carni ingrata, ſed illius deſideria excitantia, nimirum de epulis & mulierum gregibus unicuique aſſignandis ad voluptates veneras. Talem religionem armis late propagari, & gentibus per arma ſubactis imponi, atque ita inter multos diſpergi, non mirum. Verum quid hoc commune habet cum modo quo religio Chriſti ſancta & carni adverſa per paucos homines viles & abjectos ſola miraculorum efficacia, cum doctrinæ ſanctitate conjuncta, propagata eſt?

Plurimi fuere Chriſtiani, etiam ante Conſtantinum.

Sed objicit Vir Doct. *quod in primis ſeculis ante Conſtantinum pauci tantum & miſeri fuerint Chriſtiani: Conſtantinum autem dogma id amplectentem Chriſtianiſmum ſua autoritate & imperio amplificaſſe, & in varias regiones introduxiſſe.* Fuiſſe Chriſtianos primis ſeculis miſeros in terra, fateor: Quotidie enim ad tormenta, ſupplicia ac mortem rapti fuere. Paucos vero fuiſſe miror quo fundamento Vir Doct. aſſerat, cum contrarium clamet tota antiquitas, & ſcripta non tantum Chriſtianorum, ſed & Ethnicorum. Paulus de ſe teſtatur, quod ipſe ſolus ab Jeruſalem per circuitum uſque ad Illyricum propagaverit Evangelium Chriſti. Tertullianus in Apologetico ſuo ita loquitur ad gentes: *Veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia, conciliabula, caſtra ipſa, tribus, decurias, palatium, ſenatum, forum; nullamque eſſe* ait *gentem quantamcunque, unius tamen loci & ſuis fini-*

bus contentam, ſive Mauros, ſive Marcomannos, ſive ipſos Parthos, quæ numero Chriſtianis poſſit conferri. Et ad Scapulam præſidem Carthaginenſem: *Quid facies de tantis millibus hominum, tot viris ac fœminis, omnis ſexus, omnis ætatis, omnis dignitatis, offerentibus ſe tibi? Quantis ignibus, quantis gladiis opus erit? Quid ipſa Carthago paſſura eſt, decimanda à te ferentibus ſe tibi?* Cyprianus ad Demetrianum ait, *nimium & copioſum eſſe populum Chriſtianum.* Qui tamen ambo diu ante Conſtantinum vixerunt: gentibus autem, ſi falſum fuiſſet, id objicere neutiquam potuiſſent, aut fuiſſent auſi. Et ne forte hæc, utpote à Chriſtianis prolata, minoris apud Virum Doct. ſint autoritatis, age videamus locum ex epiſtola Plinii ad Imperatorem Trajanum; in qua conſulit Imperatorem, qua ratione cum Chriſtianis ſit procedendum. *Viſa eſt mihi*, inquit, *res digna conſultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriuſque ſexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, ſed vicos etiam atque agros ſuperſtitionis illius contagio pervagata eſt.* Quid expreſſius, & quidem ab homine Ethnico, dici poteſt? Qui etiam addit, *prope deſolata fuiſſe templa, & ſacra ſolemnia diu fuiſſe intermiſſa, & rariſſimos victimarum inventos eſſe emtores.* Sed ſoli lucem fænerarer, ſi id operoſius adſtruere contenderem.

Poſt Conſtantinum non eadem fuit Chriſtianorum pietas, quæ ante.

Jam itaque ante Conſtantini imperium, in mediis cruciatibus & ſuppliciis, Chriſtiana religio ſe per omnes regiones, & cujuſvis ætatis, ſexus, & ordinis homines diffuderat: Licet negandum non ſit, rerum imperio tempore Conſtantini ad

Chriſtianos

Chriſtianos delato etiam multos non ſincere, ſed commodorum terrenorum ſpe Chriſto nomen dediſſe: quo tempore etiam Chriſtianiſmus multum à priore puritate defecit, Epiſcopis de quæſtionibus ſubtilibus, & potiſſimum de ſummis ſedibus acriter inter ſe contendentibus, plebe in partes diviſa, & pietate paſſim exulante aut proterve conculcata. Quæ cauſa videtur, quod Deus primo Gothorum aliorumque gentium ſeptentrionalium, deinde Mahomethanorum immiſſione Chriſtianorum impietatem punire ac coërcere voluerit. Ita videmus argumentum meum ne leviſſime quidem à Viro Doct. convelli, ſed plane manere inconcuſſum.

CAPUT IV.

Collatio traditionis Judaicæ cum Chriſtiana.

UT tanto magis Virum Doct. adſtringerem, quæſivi, an ullum poſſit excogitare argumentum, quo Legis ſuæ divinitatem adſtruat, quod non multo illuſtrius Evangelii divinitatem evincat? Vir Doct. ut argumentum hoc, quo ſe preſſum ſentit, declinet, dicit, hunc non eſſe quæſtionis noſtræ ſtatum, ſed illum ſolummodo, *an ex Vet. Teſt. cui Judæi fidem præſtant, & præſtare per ſuam religionem tenentur, probari poſſit, Evangelii doctrinam eſſe veram, & cum illo compatibilem? An Deus, qui primum dixit, poſſet ſua veritate divina indemni hæc quæ in Evangelio dicuntur, etiam dixiſſe?* Non nego hanc eſſe capitalem inter Judæos ac Chriſtianos controverſiam. Sed quæritur de modo probandi. Nullam eſſe inter Vetus

Controverſia inter Judæos & Chriſtianos.

& Novum Teſtamentum repugnantiam Chriſtiani contendunt. Quæritur autem de genuino Vet. Tet. ſenſu. Chriſtiani contendunt Deum, ſicuti Moſi legem dedit, & Prophetis ſua vaticinia revelavit; ita & primo per J. Chriſtum, deinde per ipſius Apoſtolos novam mundo dediſſe revelationem, priore multo perfectiorem, & in qua ſenſum Legis & Prophetarum, involutius antea & obſcurius expreſſum, perſpicue plene & clare ſecundum ultimam ſuam intentionem enarravit.

Quo ordine ſit tractanda.

Prima ergo ordine ac præcipua quæſtio eſt, an J. Chriſtus ejuſque Apoſtoli miſſi ſint à Deo, & poteſtatem habuerint ſenſum Legis & Prophetarum myſticum aperiendi, in quo Vir Doct. concedit, tandem totum noſtrum negotium conſiſtere. Unde autem argumentatio ad id probandum procedere debeat, inter nos diſſentimus. Vir Doct. urget, probationem illam deſumi debere ex ſola Lege, quia *illa unicum ſit religionis Chriſtianæ fundamentum.* Verum valde in eo errat. Eſt quidem Lex etiam religionis Chriſtianæ fundamentum, ſi eam accipias cum pleniore illius explicatione per Chriſtum & Apoſtolos: Verum ſi literam tantum Legis reſpicias, non eſt præcipuum neque unicum: Sed miracula à Chriſto & in Chriſti gratiam à Deo Patre facta, ad quæ Chriſtus & Apoſtoli ſemper tanquam præcipuum ſuæ miſſionis argumentum provocant. Proinde diſputationem inchoare velle ex Lege & Prophetis, & inde exigere probationem, quod Deus Chriſtum & Apoſtolos cum poteſtate docendi miſerit, eſt præcipuum diſputationis argumentum declinare. Verum hic eſt genuinus & naturalis diſputationis noſtræ ordo: Ut primo inquiratur, an J. Chriſtus,

Chriſtus, illiuſque Apoſtoli à Deo ſint miſſi? Quo excuſſo, ſequitur ſecunda diſquiſitio, an quæ docuerint, Legi ac Prophetis repugnent, nec ne? Et an verba Legis & Prophetarum eum admittant ſenſum, quem Apoſtolorum explicatio illis tribuit? Saltem, quoniam Vir Doct. à me religionis Chriſtianæ probatione exigit, haud æquum eſt, ut mihi præſcribat rationem & ordinem argumentandi: ſed meum eſt argumenta ſeligere, ponderare, & quo ordine ac methodo in probatione mea unumquodque urgendum ſit. Itaque ordine primum adhuc argumentum meum, quod hactenus fuſe ab objectionibus Viri Doct. vindicavi, urgeo: Et quoniam Judæi nullum pro ſuæ Legis divinitate adferre poſſunt, quin validius concludat pro religione Chriſtiana, etiamnum infero, nullam eſſe cauſam cur Judæi, qui hiſce argumentis moti Moſen agnoſcunt Prophetam eſſe divinum, iiſdem non fortius moveantur, ut credant J. Chriſtum eſſe Prophetam à Deo miſſum.

Traditio ſola parentum non eſt ſufficiens probatio.

Sed tandem Vir Doct. argumentum ſuum, quo Legis Moſaicæ divinitatem adſtruxit, contendit tale eſſe, ut pro nulla religione, nec ipſa Chriſtiana, ſimile produci poſſit, deſumtum à continua patrum ſuorum in filios in hanc uſque ætatem propagatione, quos credibile non eſt, filios ſuos decipere voluiſſe. Quod argumentum ego vocavi *imbelle*; non quod nullam ei ad probandum efficaciam ineſſe credam; ſed comparative ſum locutus, reſpectu habito ad argumenta quibus Chriſtiana religio confirmatur, quæ multo eſſe validiora contendo: adeo ut illud cum hiſce collatum imbelle ſit. Uti tota argumentatio mea, quæ

comparativa eſt, oſtendit. Alias fateor iſti argumento ſuam ineſſe efficaciam, ſed non comparandam cum efficacia argumentorum quibus confirmatur Evangelium: præterea quam infirmum, quam periculoſum ſit traditionis argumentum, ſi ſine delectu, ſine judicio, ſine diligente tam rerum quam teſtimoniorum examine & æſtimatione, admittatur quodcunque ſub nomine traditionis per manus majorum ad nos pervenit, ſatis oſtendunt ineptæ & vanæ illæ traditiones, quas ſimiliter à patribus acceperunt Judæi, quarum quaſdam non tantum ridiculas, ſed &, ut mox oſtendam, impias (ignoſcat vocabulo huic Vir Doct.) eſſe, liquido probari poteſt.

Comparatio inter Moſen & Chriſtum.

Ita ergo Vir Doct. argumentum ſuum inſtituit: *Traditio noſtra probatur in ſua origine eſſe vera, quia à principio parentes dixere, quod viderant & audiverant omnia, quæ de Moſe in Bibliis narrantur; eos autem non eſſe mentitos, quia non eſt credibile omnes patres filios decipere voluiſſe.* Ut comparationem inſtituam inter hanc Judæorum traditionem, & eam quæ Chriſtianorum eſt, inchoandum à perſonis, qui primi utriuſque religionis fuere fundatores. Judaicæ fundator fuit Moſes, homo educatus in aula regis Pharaonis, ibique procul dubio, tanquam reginæ filius, inſtructus omni ſapientia Ægyptiorum & prudentia politica: Chriſtianæ fundator fuit Jeſus Chriſtus, & illius juſſu ac mandato Apoſtoli, homines externo adſpectu viles, nullis ſcientiarum diſciplinis imbuti, nullo natalium aut adoptionis ſplendore conſpicui: Jeſus Chriſtus à fabro fuit educatus, & fabri filius reputatus: Apoſtoli fuere piſcatores. Moſes populum eduxit ex Ægypto, eoque beneficio eum

eum ſibi obnoxium habebat: Chriſtus & Apoſtoli vixere inter homines ſibi inimiciſſimos, à quibus Chriſtus eſt crucifixus, Apoſtoli verberati, ejecti, & quavis contumelia affecti.

Quæro nunc; Si de alterutrius mirabilibus factis dubitari à quoquam poſſit, in quem magis alicujus artis, qua res non prorſus veras nec tantas ignaro populo perſuaſit, cadere poſſit ſuſpicio; an in virum doctum, aulicum, potentem, liberatorem populi è dura ſervitute, & omnia pro nutu ſuo moderantem: an in pauperculum, contemtum, doctoribus populi inviſum, magiſtratui exoſum, & omni humana ope ac favore deſtitutum? Nec ſolum ea in autoribus & utriuſque religionis fundatoribus eſt differentia, ſed & in ipſo populo, qui hæc accepit & poſteris tradidit: Tempore enim Moſis populus diuturna & duriſſima ſervitute fractus, non poterat non eſſe rudis & ignarus valde, &, uti eſt oppreſſæ plebis animus, paratior ad quævis magnifica de liberatoribus ſuis credenda, & de iis poſteris ſuis majora tradenda; quam iis, qui jam libertati aſſueti, patriis inſtitutis imbuti, legi quam divinam habebant addicti, nullo magno beneficio ab hoc ſuo Meſſia in præſente hac vita affecti, nullo mundano ſplendore vel felicitate moti, & diverſa plane exſpectantes; quibus igitur nihil aliud niſi rerum ipſarum claritas argumento eſſe poſſet, ut vel ipſi crederent, vel aliis pro veris narrarent. Honorem novimus gentibus ex fundatorum ſuorum vel divinitate vel ſplendore quæſitum, & inde fabuloſas de origine ſua traditiones apud eos obtinuiſſe. De gente Hebræa quicquam hujuſmodi nec dico, nec credo, verum contrarium: Hoc tamen negari

Minus dubitari poteſt de J. Chriſti divina miſſione, quam Moſis.

non poteſt, inſtituta inter utramque religionem comparatione, uti nunc facimus, quod hæc etiam ſuſpicandi occaſio à populo Chriſtiano longius abſit, & qui hiſtoriam Moſaicam veram eſſe credit, de Evangelica minus poſſit dubitare.

Quidquid opponi poteſt Ethnico à Judæo, validius Judæo opponi poteſt à Chriſtiano.

Quod addidi, veriſimile non eſſe, parentes filios ſuos velle circumducere fraude, quam ipſis ſciunt eſſe exitioſam, ſed tamen poſſe quempiam objicere, fieri potuiſſe, ut Judæorum parentes aut cum Moſe conſpirantes, aut à Moſe decepti, ut legibus ſuis, quas liberis ſuis ſalutares fore credebant, autoritatem conciliarent, eas ut à Deo acceptas filiis tradiderint: Reſpondet Vir Doct. *Hunc eſſe caſum moraliter impoſſibilem, ut tam numeroſus populus, una cum liberis ac fœminis unanimiter in ejuſmodi fraudem conſpiret.* Fateor, ſi ita, prout eum Vir Doct. proponit, conſideretur. Verum qui id iobjicit, non dicet totum illum numeroſum populum, ſed illius primores, qui quidem aliquo, ſed non admodum ingenti fuere numero, & à quorum autoritate ac ductu reliqui pendebant, fraudem illam concepiſſe, reliquos autem in credendo nimis fuiſſe faciles. Si dicat Vir Doct. non potuiſſe hoc fieri, quia toto populo inſpectante hæc facta ſunt, & *Judæorum parentes non à Moſe, ſed à Deo intuitiva notitia fuiſſe edoctos, eoſque continua traditione id in filios propagaſſe.* Reſponderi poſſet, totum illud niti unica relatione Moſis, in cujus libris hæc hiſtoria aſſervatur; qui ſi deperditi eſſent, forſitan & tota illa traditio non fuiſſet inter Judæos. Si quis ergo objiceret, uti Ethnici faciunt, non fuiſſe illa vera miracula quæ Moſes feciſſe dicitur, ſed ſua ſagacitate Moſen fucum feciſſe Iſraëlitis, eaque ipſos in majus extuliſſe,

extuliſſe, ut ferme fieri ſolet; Moſen autem ea ut miracula divina & valde amplificata ſcriptis conſignaſſe, quæ à quibuſdam conſciis aſſervata, poſt eorum, qui cum Moſe deſertum peragrarunt, obitum, vulgata ſint, & à credula plebe pronis animis excepta, & poſtea continua traditione propagata: Nihil à Judæo ad objectionem hanc Legi oppoſitam retundendum reponi poteſt Ethnico, quin majore ſoliditate idem afferre poſſit Chriſtianus contra Judæum pro Evangelio.

Traditio hiſtoriæ Evangelii certior eſt quam Legis.

Recte dicit Vir Doct. ſemper recurrendum eſſe ad primam traditionis originem. Inquiramus ergo primo utriuſque traditionis originem: de illius propagatione in poſteros, ſequente capite dicturi. Quando autem de traditione loquor, non intelligo traditionem oralem, quæ fallaci hominum memoriæ commiſſa ad poſteros eſt propagata: ſed traditionem ſcripto conſignatam, & libris S. Scripturæ comprehenſam, ac fideliter conſervatam. De ſuæ traditionis origine ait Vir Doct. nullam *traditionem gloriari poſſe, præter Judæorum, quod continua ſucceſſione à parentibus qui viderant & audiverant, & ab alio decepti non ſunt, in filios ſit propagata; reliquas autem tantum levibus congruentiæ rationibus ſtabiliri.* Sed vero nihil hoc ad religionem Chriſtianam, quæ non levibus congruentiæ rationibus, ſed validioribus & clarioribus quam ipſa Moſis lex ſtabilita eſt. Primi Chriſtiani miraculorum Chriſti & Apoſtolorum æquæ ac primi Judæi miraculorum Moſis fuere teſtes oculati. Non magis ergo potuere decipi quam Judæi. Adde, quod miracula à Moſe eſſe facta nemo teſtetur niſi Judæi, qui ſcripta Moſis ſervant. A Chriſto eſſe miracula facta non tan-

tum teſtantur Chriſtiani, ſed & agnoſcunt Judæi infenſiſſimi ipſius hoſtes; verum non ſpiritu divino, ſed magiæ, & nomini Dei tetragrammato, quod Chriſtum furto ſuſtuliſſe ſomniant, adſcribunt. Atqui non levis hiſtoriæ probatio eſt confeſſio adverſariorum. Non potuere ergo, etiam juxta Viri Doct. argumentationem, primi Chriſtiani decipi in iis, quæ ipſi oculis ſuis viderunt. Accedit, quod Judaica traditio ſit antiquior, proinde obſcurior quam Chriſtiana, etiam magis interrupta temporibus captivitatis Babylonicæ, aliiſque, de qua mox pluribus. Chriſtiana vero, utpote omnibus populis communis, iſtam interruptionem pati non potuit, ſed ſi opprimeretur in una gente, conſervata fuit in altera, imo in multis ſimul.

Traditio pluribus gentibus communis non tam facile poteſt corrumpi, quam uni peculiaris.

Nec juvat, quod traditio Judaica ſit à patribus in filios: Quia ſicut ab una parte non facilis eſt ſuſpicio falſitatis à patribus in filios propagatæ; ita ab altera parte nihil proclivius eſt, quam liberos cœca credulitate recipere, & à tenera ætate alte imbibere opiniones parentum traditione ſibi inſtillatas. Sed quando religio propaganda eſt ad extraneos, & religio, quam ex parentum traditione hauſerunt, ut falſa & exitioſa abjicienda, tum præjudicium pro parentum traditione, & contra novitatem ejus quæ commendatur, omnia ſollicite inquirere & inveſtigare, & ubique fraudem metuere docet. Præſertim ſi religio quæ commendatur ſit ingrata carni, multa contineat communi hominum opinioni ac deſiderio plane contraria, nec niſi maximo cum fortunarum ac bonorum, carceris & exilii, quin & præſentiſſimo mortis periculo recipi poſſit. Præterquam enim

enim quod extraneorum omnia ſuſpecta ſint, hic tam multa concurrunt, quæ animos ab iſta religione alienos reddunt, ut niſi evidenter convincantur de annuntiationis veritate, fidem neutiquam adhibituri ſint. Itaque traditio ita de gente in gentem propagata miraculorum veritatem (uti antea fuſius probavi) validiſſime adſtruit, & omnem à ſe falſitatis ſuſpicionem amovet. Nec obſtat, quod gentes, & præſertim Romani, aliquoties novos Deos receperunt: Illi enim ſuis Diis quos colebant alios novos adjunxerunt, quia felicitatem quandam in hac vita ab ipſis ſperabant: Sed non rejiciebant Deos quorum cultui jam olim erant aſſueti, nedum, cum certa exſpectatione crucis & afflictionis propter novorum Deorum receptionem ſuſtinendæ. At religio Chriſtiana, uti jam aliquoties diximus, Deos gentium validiſſime impugnavit & ſuſtulit, nullamque in terra ſuis profeſſoribus felicitatem promiſit, ſed crucem & afflictionem exſpectare juſſit, felicitatem autem demum poſt hanc vitam. Unde & gentes eam ut ſtultam riſere, & ut in Deos ſuos impiam execratæ ſunt.

Judæorum traditio fuit corrupta ſub Jerobeamo.

Ut oſtenderem, Judæos in ſola patrum ſuorum traditione ſecuros eſſe non poſſe, ex S. Scriptura oſtendi, ipſos aliquoties parentum traditione pravam imbibiſſe doctrinam, præſertim in generali illa decem tribuum ſub Jerobeamo defectione. Reſpondet Vir Doct. quod *tum decepti fuere à Jerobeamo aut falſis prophetis, qui non erant eorum parentes, recipientes doctrinam, quam in ſua origine parentes non ſe certo & evidenter ſciviſſe dixerint.* Concedo: Sed & qui decepti à Jerobeamo eam doctrinam receperunt, illam etiam liberis ſuis tradiderunt,

derunt, ut legi Moſis non repugnantem, ipſique liberi hanc doctrinam à parentibus per traditionem hauſtam pertinaciter aliquot ſeculis retinuerunt. Unde liquet, & Judæos per parentum, ab aliis in populo ſuo deceptorum, traditionem etiam poſſe ſeduci. Si enim populus jam revelatione divina illuminatus, & doctior factus, potuit à Jerobeamo decipi, non impoſſibile dicet Ethnicus, etiam rudiorem populum, & è tenebris Ægyptiacis vixdum emergentem, à peritiore Moſe decipi potuiſſe. Hoc igitur urgeo, ut videns Vir Doct. quam fallax ſit argumentum patrum traditio, ſi ejus fundamentum, prima origo, non inquiratur, & totius rei circumſtantiæ accurata trutina ponderentur. Hoc ſi non fiat, par Viri Doct. erit decem tribuum reſponſum; idemque utriſque patrum traditionem jactantibus fundamentum. Quo jure enim dicere poteſt, patres in decem tribubus liberos ſuos decepiſſe; in tribu vero Juda patres filios ſuos decipere non potuiſſe? An prius ipſi fuerint decepti, non arguo; perinde enim utrimque eſt. Velim mihi rationem det Vir Doct. cur falſa traditio in decem tribus populi potuerit irrepere, in duas reliquas vero non potuerit. Hoc ſaltem non pendet ex eo, quod patres liberos ſuos decipere non potuerunt: in quo unica argumentationis Viri Doct. vis conſiſtere videtur.

CAPUT V.

De Judæorum Lege Orali.

Lex Oralis alia eſt à lege ſcripta.

ALiud objeci Judæis exemplum, nimirum quod parentum traditione etiam receperunt Legem oralem; quam tamen nec à Deo Moſi, nec à Moſe

Moſe Iſraëli traditam, ac proinde non à primis illis parentibus ad poſteros propagatam, ſed poſterioris ævi eſſe commentum, validiſſimis argumentis comprobari poteſt. Hic Vir Doct. multa de legis oralis natura diſſerit, juxta communem Judæorum ſententiam; ſed nullo argumento, verum conjectura admodum levi, eam adſtruere conatur; nempe dicit, quod *non conſtituat aliam legem, ſed illius executionis ſeu modi agendi explicationem*: Quod exemplis *circumciſionis*, *immaculatarum victimarum*, *fimbriarum in veſtibus*, aliiſque illuſtrat, *quæ tantum in lege generatim præcepta ſint, non autem modus præciſe in iis obſervandus in ea eſt expreſſus; qui cum non dependeat ex naturali ratione, neceſſario eam traditionem à Moſe Judæi habuere.* Eodem plane modo quo à Pontificiis Eccleſiæ ſuæ traditiones ſolent ſtabiliri. Verum 1. Ex hac Viri Doct. deſcriptione liquet, hanc vere eſſe aliam legem à ſcripta, illique ſuperadditam. Quod enim lex ſcripta non definivit, ac proinde quod diverſis modis ſine ulla Legis transgreſſione ab hominibus fieri poterat, illa determinavit, & ad certum obſervandi modum reſtrixit; ita ut, niſi exacte omnes per eam præceptæ circumſtantiæ obſerventur, homo tranſgreſſor legis conſtituatur. Quod ex ipſis quæ Vir Doct. profert exemplis manifeſtum eſt. Quæ de Turcarum circumciſione ſcribit, etſi vera ſint (quod mihi vix perſuadeo) nihil ea faciunt, ad adſtruendum legem oralem eſſe neceſſariam, ad executionem præcepti de circumciſione: ſolummodo evincit, oportuiſſe ut Judæi ſciant, quid voce circumciſionis ſignificetur, antequam præceptum hoc exequi poſſint. Nullus ergo hic eſt novus modus præcepto non contentus,

Et poſterioris ævi commentum.

tentus, ſed quicquid hic Vir Doct. recenſet, ipſo præcepto circumciſionis continetur. Sed ſi ritum quempiam lege ſcripta non contentum Vir Doct. neceſſarium urgeret, exinde, conſentaneæ ſuo argumento, deduceret legis oralis neceſſitatem: Sed & ego exinde inferrem, legem illam eſſe aliam à lege ſcripta, & aliquid determinare, quod lex indeterminatum reliquit. Fimbrias debere pendere ex quatuor veſtis angulis præceptum eſſe divinum Vir Doct. ait, ſed lex non definivit, quales eæ eſſe debeant. Sed reſpondeo: Si id definivit lex oralis, jam quid definivit, à lege non definitum, atque ita novum legi ſcriptæ præceptum ſuperaddidit. Nam ſecundum legem ſufficit fimbrias annectere veſtibus, & quidem hyacinthini coloris, *Num.* xv. ſatisfecit ergo legi, quicunque fimbrias veſtibus ſuis annexuit. Si vero lex oralis varias de illarum longitudine, textura, annectendi modo, ſimilibuſque adjunxerit, illi neutiquam ſatisfieri poteſt, niſi omnia iſta rigide obſerventur: ac proinde, qui legi ſcriptæ ſatisfecit, peccare poteſt contra legem oralem. Idem in reliquis exemplis oſtendi poſſet. Atque inde liquet, legem oralem novam eſſe legem, aliquid præcipientem ultra legem ſcriptam, & definientem quod lex ſcripta non definivit.

Inde 2. infero, quod hæc tam frivola adinventio argumentum ſit evidentiſſimum, legem illam oralem non eſſe profectam à Deo, aut Moſe; ſed eſſe poſterioris ævi commentum, quando à ſinceritate cultus divini recedentes, eam collocarunt in ſuperſtitioſa ceremoniarum obſervatione, in qua dum exacti & eximii eſſe cupiverunt, ceremonias amplificarunt, & circa minimas in earum obſerva-

obſervatione circumſtantias novas leges excogitarunt; atque ita ſuas inventiones & præcepta obſervantes, majorem ſibi adſcripſerunt ſanctitatem, quam ſi iis neglectis cultum veræ pietatis ſincere Deo exhibuiſſent. Quod jam temporibus Eſaiæ inoleſcere cœpit; qui propterea nomine Dei ipſis exprobrat, quod *Deum timeant mandato & doctrinis hominum*, *Eſa.* XXIX. 13. Quæ ſuperſtitio, poſt exortum Phariſæorum, mirum in modum aucta eſt; qui circa externa valde fuerunt ſeveri ac ſuperſtitioſi, animo intus pravis cupiditatibus æſtuante. Atque ita ipſis accidit, quod Papiſtis contigiſſe Vir Doct. ait, quod ſi non *in idololatricas*, ſaltem *ſtultas ſuperſtitiones paulatim degenerarint*. Et hæ traditiones à poſterioris ævi Rabbinis collectæ conſtituunt legem illam oralem, non vero mandata Dei, Moſi, ut Judæi volunt, in monte dierum quadraginta ſpatio data, & per Moſen poſtea coram Aarone, ejus filiis, ſeptuaginta ſenioribus, ac tandem populo, enuntiata, & per varias traditiones conſervata, donec tandem circa annum poſt everſum templum ſeptuageſimum in Thalmud ſunt congeſta.

Non enim traditiones haſce eſſe à Deo, evidentiſſimis argumentis Chriſtiani comprobant, quas Virum Doct. legiſſe quidem nullus dubito, ſed & ſolidi nihil quod iis reſpondeat habere perſuaſus ſum. Ego ex multis duo aut tria tantum ſeligam. 1. Nuſquam in Lege aut Prophetis ulla vel minima Legis hujus oralis mentio fit, nec cum commendatur Iſraëli Legis divinæ obſervatio, nec quando violatæ legis arguuntur, nec etiam quando ad illius obſervationem à transgreſſionibus ſuis revocantur. An credibile eſt, Deum nunquam Legis

1. Nulla ejus mentio eſt in Lege.

Legis illius oralis, ſine qua lex ſcripta, ſecundum Judæos, obſervari nequit, imo quæ, uti ajunt, ſcriptæ legis anima eſt, ſiquidem in rerum natura exſtitiſſet, mentionem facturum fuiſſe? Hinc eſt quod & quidam inter Judæos, Karaim dicti, legem eam non recipiant, ſed ſolam ſcriptam agnoſcant.

2. In dubiis Moſes debuit conſulere Dominum.

2. Siquidem Moſes in monte legem illam oralem accepiſſet, in dubiis quibuſdam caſibus, quos etiam Vir Doct. allegat, nempe blaſphemi illius, & lignorum collectoris in diē Sabbathi, filiarum Zelophad, & eorum qui tempore Paſchatis impuri erant ſuper cadavere, non neceſſe habuiſſet conſulere os Domini; cum Lex oralis, quam jam in monte accepiſſe fingitur, eum de omnibus inſtruxiſſet, & caſus hos dilucide ſolviſſet.

3. Lex ſcripta fuit neglecta: quomodo autem oralis conſervata;

3. Quod magis ſtringit. Legimus legem ſcriptam adeo neglectam à Sacerdotibus fuiſſe, ut ferme memoria illius in populo perierit: tempore nimirum regis Joſiæ; cum enim juſſu pii regis templum repurgaretur, in illius repurgatione repertum fuit exemplar legis diu neglectum: cumque regi ac populo lex prælecta, omneſque comminationes divinæ auditæ eſſent, rex veſtimenta ſua ſcidit: 2 *Reg.* XXII. 10. & 2 *Paral.* XXXIV. 14. *& ſeqq.* Evidenti documento, quod non tantum ipſum Moſis autographum (uti quidam volunt) deſideratum fuerit, ſed tota legis memoria in populo interierit, nullumque præ manibus fuerit exemplar, unde Legis cognitionem haurire poſſent. An credibile quidem eſt, homines, adeo negligentes in Lege ſcripta aſſervanda, legem illam oralem tam operoſam, &

tanta

tanta præceptorum ac regularum mole conſtantem, & tantum memoriæ hominum concreditam, fideliter conſervaſſe? Præſertim cum ipſe Vir Doct. fol. ſeq. affirmet, *hominess illius temporis oneroſo Thalmudis ſtudio caruiſſe*: Qua ratione igitur lex illa oralis fuit ſervata?

4. Moſes, poſtquam toto Levitici libro varia præcepta dedit, *cap.* XXVI. *&* XXVII. ita concludit: *Hæc ſunt judicia atque præcepta & leges, quas dedit Dominus inter ſe & filios Iſraël in monte Sinai per manum Moſis.* Et librum Numerorum ſimiliter claudit: *Hæc ſunt mandata atque judicia, quæ mandavit Dominus per manum Moſis ad filios Iſraël in campeſtribus Moab ſupra Jordanem contra Jericho.* Quod ſi alia eſſent mandata Moſi à Deo tradita, dici debuiſſet, hæc ſunt pars mandatorum, aut, hæc ſunt mandata, quæ Deus ſcribi voluit per Moſen, ad diſtinctionem eorum, quæ per oralem ſolummodo traditionem conſervari voluit. Quin & ipſe Moſes morti vicinus, valedicturus populo, legem in libro ſcriptam Sacerdotibus tradidit, juſſitque quovis anno ſeptimo coram toto populo legi, *ut audiunt, & diſcant, & timeant Dominum Deum, cuſtodiantque & obſervent omnia verba legis hujus; Deut.* XXXI. 9, 10, 11, 12. An quis aliam oralem credere poteſt eſſe legem, ejuſdem cum hac autoritatis à Deo per Moſen latam, cujus nulla in tam ſolenni actione à Moſe jam in æternum populo valedicente fieret mentio, nulla habita ratio, nulla conſervandæ cura, ſed populi negligentiæ & ſocordiæ prorſus commiſſa? Quid hoc aliud eſt, quam æternæ eam oblivioni tradere?

4. De ſcripta lege ſola dicitur, quod ſit lex.

5. Non bene conſuluiſſet Deus, ne obliteraretur.

5. Ac tandem, an credibile eſſe poteſt, Deum omniſcium, quique omnium futurorum eventus certo præſcit, ac proinde etiam periculum, quod nempe per diſperſionem Judæorum lex oralis facile obliterari poſſet, prævidit, iſti periculo matura illius ſcriptione obviam non iviſſe; ſed quod illius temporis Rabbini, hac in parte Deo ſapientiores, illam ex variis chartis in unum corpus compingendo eam ab interitu vindicaverint? Hæc omnia legis illius oralis vanitatem evincunt, & nuperum tantum Rabbinorum eſſe commentum non demonſtrant. Eam tamen hodierni Judæi, ut à patribus ab ipſo Moſe acceptam, & ad hoc uſque tempus in liberos continua traditione propagatam, ut divinam recipiunt. Et hoc potiſſimum reſpectu argumentum à traditione ſumtum, alias validum & fortiſſime concludens, *imbelle* vocavi: Quoniam figmentum legis oralis ſimiliter traditione patrum ad ſe delatum crepantes, infidelibus totum ſuum de traditione argumentum ſuſpectum reddunt.

Traditio quædam impia Judæorum in Hiſpania.

Addo aliud: Judæi in Hiſpania (referente id in colloquio ipſo Viro Doct.) parentum ſuorum traditione edocti credunt licere ſibi, metu inquiſitionis Hiſpanicæ, Chriſtianam religionem, quam in corde ut falſam damnant, profiteri, ſeque eam veram agnoſcere declarare, idque juramento manu cruci impoſita confirmare, ſuillam edere, aliaque præcepta legis, ex quorum obſervatione Judæi eſſe agnoſcerentur, tranſgredi. Atqui hoc quam maxime impium eſt & horrendum. Licet enim Chriſtianæ religionis profeſſio revera veritatis ſit profeſſio: horrendum tamen crimen & impietas in Deum eſt maxima, ſi Judæus,

dæus, credens religionem Chriſtianam eſſe falſam, taman eam, & (quod peſſimum eſt) cum juramento quidem, profiteatur eſſe veram, ſeque Judæum neget, & ut negationem ſuam confirmet, præcepta legis, quæ divina agnoſcit & æterna, ac proinde etiamnum ipſum obligantia, violare non vereatur. Quæ enim major & apertior erga Deum irreverentia cogitari poteſt? Et tamen traditio parentum id licitum docet, eaque traditione freti, in media illa abnegatione ſecuri ſunt, ſeque nihil Legi adverſum quo Deum offendant committere credunt. Uti ipſe Vir Doct. vivum nobis ac præſens exemplum eſt. *pag.* 174. Atque huc reſpexi, cum duriore vocabulo utens quasdam traditiones impias vocavi. Alterutrum hic neceſſe eſt Vir Doct. dicat, aut Judæos Hiſpanos huic ſuorum patrum traditioni auſculantes recte facere, & peccaturos ſiquidem illi immorigeri eſſent, ac proinde recte facere quod legem abnegent, peccaturos quod legem profiteantur; quod ſane dicere horrebit: Aut, traditioni parentum, eo ipſo tantum quod à patribus tradita ſit, tuto Judæos acquieſcere non poſſe; ſed traditionis originem eſſe inquirendam, & examinandum utrum patres juſta ratione permoti traditionem illam filiis communicarint. Quod in negotio apoſtaſiæ ſub Jerobeamo & ſequentibus regibus bene obſervavit.

Hoc itaque cum à quovis veritatis ac gloriæ divinæ, & ſalutis ſuæ ſtudioſo faciendum ſit, facile nunc animadvertit Vir Doct. quam debile ſit argumentum ipſius, quo in initio hujus ultimi quæſiti rationem reddit, cur iiſdem argumentis, quibus moventur Judæi ut Moſen agnoſcant prophetam

Traditio parentum non eſt Judæo ſufficiens argumentum rejiciendi Evangelium.

tam à Deo miſſum, non & ſimiliter moveantur ad recipiendum Jeſum Chriſtum: nempe, *quod à tempore quo Evangelium cœpit non interrupta traditione à parentibus ſuis receperint, ea non ita fuiſſe, ut enarrantur & creduntur à Chriſtianiſmo.* Sane non negant Judæorum patres, doctrinam, quæ in Evangelio traditur, à Chriſto publice in Judæa eſſe prolatam, aut Jeſum multa in Judæa prodigia ac ſigna feciſſe, aut tandem ipſum crucifixum eſſe: Sed negant ex mortuis reſurrexiſſe, negant eſſe Meſſiam à Deo populo ſuo promiſſum: Non quia ea quæ recenſui vera negant: ſed quia eorum quædam Meſſiæ non competere, quædam, nempe prodigia & ſigna, eum non certo & indubitato indicare credunt. Quod reſurrectionem attinet, non teſtantur, ſibi compertum, eum non reſurrexiſſe; aut ſibi evidentibus documentis conſtare, prædicationem de ipſius reſurrectione eſſe confictam: videl. quod Chriſti cadaver viderint, poſtquam Apoſtoli eum à mortuis reſuſcitatum prædicarunt: aut quod ſibi compertum ſit, Apoſtolos cadaver Chriſti furto abſtuliſſe dormientibus ſepulchri cuſtodibus: quæ fabula, antea à militibus Sacerdotum perſuaſione diſſeminata, ſua abſurditate evanuit: Non enim, etiamſi voluiſſent, cadaver Chriſti è ſepulchro armatis militibus ſepto vi auferre potuiſſent; multo minus fraude, ſomno ſepultis militibus: Quis enim credat omnes milites, cadaveri cuſtodiendo miſſos, ſimul in ſomnum incidiſſe, & quidem adeo profundum, ut amotionem ſaxi à ſepulchro non audiverint? Sed demus, ſomno indulſiſſe: An omnes ita fatui, ita capitis negligentes fuerunt, ut nemo inter illos, cum alios dormientes videret, juxta ſaxum illud quod ſepulchrum clau-

ſit procumbere vellet? Si illic ſe ſolum reclinaſſet, quantumvis ſomnolentus, ſecurus dormire potuiſſet, & tuta fuiſſet cuſtodia. Quis credat, diſcipulos momentum iſtud, quo ſomno oppreſſi fuere milites, ita exacte obſervare potuiſſe? Quis tandem credat, diſcipulos iſtius furti ſuſpectos fuiſſe, & nuſquam coram Judæorum tribunali iſtius reos actos? Nihil horum ſibi certo compertum teſtantur Judæorum patres. Quid igitur? Quod Jeſus fuerit populi ſeductor: Quod ſe falſo Meſſiam venditaverit, ſimiliaque. Verum nunc poſterorum officium eſt exquirere ſedata mente ac pio ſalutis ſtudio an traditio illa in ſua origine ſit vera? an patres ſui jure Jeſum dixerint impoſtorem? Fieri enim poſſet, quoniam hic non perhibent teſtimonium rei à ſe certis documentis infallibiliter exploratæ, ſed judicium proferunt de homine Jeſu Chriſto, quod non ſit Meſſias, ut in judicio hoc erraverint: Quam traditionem ſi filii cæca obedientia recipiant, eo quod à patrum traditione ipſis recedere ſit nefas, una cum parentibus in eundem errorem ut abripiantur neceſſe eſt. Quod ſi obtinere debeat, neceſſe eſt ut omnes homines in erroribus & falſa religione, in qua à parentibus educati ſunt, conſeneſcant; & de ea deſerenda aliaque, licet veriore, amplectenda cogitare, erit nefas. Quid ergo de veritate religionis Chriſtianæ aut Judaicæ diſputamus? Quis fructus & finis ejuſmodi diſputationis? Apage igitur ficulneum illud à ſola traditione parentum deſumtum argumentum, Viro Doct. indignum, & res cum re, ratio cum ratione certet; & inquiratur, an ullæ juſtæ ſint rationes, propter quas Judæorum parentes Jeſum Chriſtum jure rejecerint, & morti tradiderint.

CAPUT VI.

Quæ & quanta ſit certitudo, libros Veteris Teſtamenti incorruptos ad nos perveniſſe.

HActenus collatione inſtituta inter argumenta, quibus certitudo traditionis de veritate ac divinitate Legis ac Evangelii in ſua origine comprobatur, eviciſſe me credo, nulla poſſe pro Lege afferri argumenta, quin validius militent pro Evangelio, quam pro Lege; Reſtat nunc ut illius propagationem ad nos uſque, per libros ſacros, quibus ab initio utraque conſcripta, & in quibus ad noſtram uſque ætatem conſervata eſt, inter ſe conferamus.

Evangelium nititur ſolidioribus argumentis quam Lex, licet à ſolis Chriſtianis, Lex vero à Judæis, Chriſtianis & Mahomethanis, recipiatur.

Hic primo Vir Doct. magnam Legis præ Evangelio prærogativam colligit, *ex generali, non Judæorum tantum, ſed & Chriſtianorum & Mahumethanorum confeſſione, qui omnes, ſolis Paganis exceptis, unanimiter librorum Moſis divinitatem agnoſcant. Soli autem Chriſtiani Evangelium, à Judæis & Mahomethanis rejectum, recipiant. Non igitur quod ab duabus hominum partibus in dubium vocatur, recte comparari poſſe cum eo libro, qui ab omnibus ut verus & divinus, abſque dubio & diſputatione religioſiſſime recipitur.* Sed quoniam ipſe Vir Doct. agnoſcit, hanc rationem, quantumvis ſpecioſam, eſſe tantum congruentiæ, non evidenter concludentem, licet librorum Moſis dignitatem commendantem, non eſt quod operoſe eam refutemus; quia præter ſpeciem, qua homines ſimpliciores, ſuperficiem tantum non ipſam quæſtionis medullam conſiderantes, capi poſſunt, nihil habet.

habet. Poteſt ſiquidem contingere, ut id, quod ab aliquibus tantum recipitur, ſolidiore nitatur fundamento, quam id quod ab omnibus receptum eſt: Quando nimirum quod aliqui tantum recipiunt, aliquatenus dependet ab eo quod univerſale eſt omnium, illique teſtimonium perhibet veritatis: Tum enim iſtud recipere nequeunt, niſi ſimul generale illud cui hoc perhibet teſtimonium veritatis ſimul recipiant: Licet quando utrumque in ſe & ſolitarie conſideratur, & argumenta quibus utrumque nititur inter ſe conferantur, validiora militent pro hoc, quam pro illo. Et ita ſe res habet cum Lege & Evangelio. Evidentiora minoribuſque exceptionibus obnoxia ſunt argumenta, quibus Evangelii, quam quibus Legis divinitas adſtruitur. Interim Evangelium præter iſta argumenta etiam à Lege ſibi autoritatem confirmat, & Legi divinitatis teſtimonium perhibet. Etiamſi itaque omnia alia argumenta deëſſent, ſolum Evangelii teſtimonium, quod Chriſtianus divinum agnoſcit, ſuffecerit Chriſtiano ut Legem agnoſcat divinam. Hoc autem argumentum Judæo, Evangelium ut fabuloſum rejicienti, in teſtimonium veritatis Legis inſervire nequit. Itaque ea argumenta, quibus ſolis Judæus permotus Legem recipit, conferenda ſunt cum illis, quibus Chriſtianus perſuadetur de divinitate Evangelii: & ſi fortiora ſint aut fortius concludant pro Evangelio, quam pro Lege, iterum concludo, Judæum nullam poſſe dare rationem, cur cum argumentis illis inductus Legem recipiat ut divinam, Evangelio fidem deneget.

Traditio Judæorum in captivitate Babylonica potuit interruptionem pati.

Vir Doct. pergens, ex non interrupta traditione parentum in filios probat codicem Legis incorruptum ad hanc ætatem uſque perduraſſe. Verum difficile valde eſt, iſtam nunquam interruptam traditionem, non ſuppoſita Novi Teſtamenti divinitate, ſolide adſtruere. In captivitate ſiquidem Babylonica tanta populum oppreſſit calamitas, ut traditionem Legis interruptionem eſſe paſſam, haud mirum videri debeat. Civitas & templum ſolo fuere æquata, tota terra Judæa miſere deſolata, populus in captivitatem abductus, ut de conſervanda Lege fruſtra ſollicitudinem ſuſcepiſſe videri poſſit. Auget difficultatem, quod legamus tempore regis Joſiæ, non adeo multis ante captivitatem iſtam annis, tantam pro conſervatione Legis in populo fuiſſe ſocordiam, ut cognitio Legis plane obliterata fuerit; & cum in repurgatione templi exemplar Legis diu deperditum repertum, & coram rege ac populo lectum eſſet, rex præ animi conſternatione veſtimenta ſciderit. An ergo ita inprobabile videri debet, ſub rege impio, & in gravi adeo populi calamitate, non ea cura ac diligentia Legem conſervatam, qua alias ſub rege pio & tempore felici conſervari potuiſſet? Quis credat, populum in ipſa urbis direptione, in captivitatis diſperſione, in ſeptuaginta annorum calamitate & ſervitute, de codicibus conſervandis valde fuiſſe ſollicitum, qui domi, cum fluerent res ejus, cum ſui eſſent juris, cum quotidianus ad cultum Dei neceſſarius eſſet illius libri uſus, tam negligentes ea in re fuerint, ut unicum tantum proſtaret Legis exemplar, quod quam diu deſideratum fuerit, non conſtat, ſed ſolummodo quod regnante Joſia ſit repertum.

Et

Et ſane probabilitate non caret illa multorum ſententia, quod non exſtiterit poſt reditum ex captivitate ullum perfectum ac integrum exemplar, quod Legem Moſis ac ſcripta Prophetarum ita plene & integre exhibebat, prout ante eam exſtiterunt; Et quod Eſdras omnia monumenta, quæ inter varios diſperſa, & per particulas conſervata erant, ſumma cura ac induſtria collegerit, ex iiſque corpus illud Bibliorum, quod nunc habemus, concinnaverit.

Puncta non fuere literis addita à Moſe.

Plura occurrunt in hodierno Bibliorum codice, unde ſatis evidenter colligitur, Pentateuchum per omnia non eſſe talem, qualis à Moſe eſt conſcriptus. Primo enim non puto Virum Doct. negaturum, quod puncta vocalia à Moſe literis non fuerint appoſita. Contendunt inter ſe eruditi, an Eſdras ea addiderit, uti communiter credunt Judæi: an vero à Maſorethis Tiberienſibus circa annum Chriſti quingenteſimum, textui addita ſint: Qua in ſententia Doctiſſ. Rabbi Aben Eſram fuiſſe doctiores critici Chriſtiani ex ipſius ſcriptis evincunt. Quicquid autem de hac controverſia ſit, conveniunt utrique, antiquiorem illis non eſſe adſcribendam originem, quam temporibus Eſdræ. Non ergo puncta vocalia à Moſe ſunt appoſita. Atqui certum eſt, pro diverſa punctorum additione etiam ſenſum admodum eſſe diverſum. Quo itaque argumento Judæi certi ſunt, ſe ubique genuinam Moſis lectionem habere, neque in quoquam ab ea aberrare? Si dicat, parentum traditionem: Confugit ad principium incertum ac dubium: Unde enim conſtat, parentes hanc lectionem à Moſe accepiſſe, & ab ipſa Moſis ætate ad uſque Tiberienſes, aut ſaltem Eſdram, ita

per omnia incorruptam & invariatam ſervaſſe, uti à Moſe tradita fuit? Hoc affirmant Judæi, quia ita affirmare libet, non quia certo aliquo argumento ad id affirmandum inducuntur.

Quædam in Pentateucho occurrunt à Moſe non ſcripta.

Secundo: certum eſt in hodierno Pentateuchi textu quædam occurrere, quæ à Moſe ſcripta non eſſe, evidenter oſtendi poteſt: quale eſt inter alia *cap.* XXXVI. *Geneſ.* ubi narratur filiorum Eſau genealogia: illam enim à ſcriptore Moſis ætate longe poſteriore additam fuiſſe, evidenter evincitur ex *verſ.* 31. *Reges autem qui regnaverunt in terra Edom, antequam haberent regem filii Iſraël, fuerunt hi: &c.* Nondum enim tempore Moſis reges erant in Iſraël. Huic unum tantum, brevitatis cauſa, addam: Prima nempe *Deuteronomii* verba: *Hæc ſunt verba quæ locutus eſt Moſes ad omnem Iſraël trans Jordanem.* Quæ locutio etiam occurrit *cap.* IV. 41. *&* 46. Apparet enim hæc verba ſcripta eſſe ab autore qui Jordanem tranſivit, & cujus reſpectu verba Moſis trans Jordanem prolata eſſe dicuntur. At Moſes Jordanem non tranſivit. Adde his verſus duodecim poſtremos *Deuter.* ſeu *caput* XXXIV. quo deſcribitur mors Moſis: Quos à Moſe non eſſe ſcriptos celebris inter Judæos Doctor Aben Eſra agnoſcit, idque *ſecretum duodecim* (ſc. verſuum) vocat.

Quomodo mutatio illa fieri potuiſſet.

Ex his, ſimilibuſque locis, evidenter liquet, aliquid hiſtoriæ Moſis à ſcriptoribus poſterioris ævi fuiſſe additum: Et licet illud non magni videatur momenti, tamen in lectore ſuſpicionem poſſet gignere, in aliis locis, ubi id tam clare animadverti ac detegi non poteſt, ſimiliter quid fuiſſe additum, quod fortaſſe majoris ſit momenti: Saltem certitudo illa tanta non eſt, quanta Chriſtia-

Chriſtianorum, quod libri Novi Teſtamenti incorrupti ad ipſos pervenerint: Quia, uti dixi, in una gente facilior fieri potuit mutatio, in exemplaribus paucis, & præſertim in collectione variarum laciniarum à diverſis conſervatarum, & à Synedrio magno in unam compagem & volumen conjunctarum; quam in multis exemplaribus, in diverſas regiones ſtatim diſperſis: quoniam mox maxima exemplarium eſſet apparitura varietas: Quæ tamen non reperitur: ut in ſequentibus oſtendam.

Reſpondet Vir Doct. *oportuiſſe ergo ut Eſdras ex ſuo cerebro confinxerit tot Dei cum Moſe & populo colloquia: quomodo tot circumſtantias mentiri auderet coram integro ſapientum & prophetarum ſenatu? quomodo omnes in eandem fraudem convenirent?* Sed vero objectio hæc non infert, Eſdram colloquia illa Dei cum Moſe confinxiſſe: Verum ex laciniis multis integrum Bibliorum volumen collegiſſe. Alia autem res eſt, Eſdram mentitum fuiſſe; alia, volumen Veteris Teſtamenti ex codicibus minus perfectis, & ſervantium incuria vel calamitate corruptis, conſarcinaſſe, adeoque unius codicis lacunas ex aliorum voluminum fide, quamvis ſuo ſtilo, repleviſſe. Quicquid autem hujus ſit: longe aliud eſt, dicere, Eſdram, vel quemvis alium, hanc Moſis & legem & hiſtoriam ſinxiſſe: aliud, quod Novum Teſtamentum depravationis vel mutilationis nunquam tantum adiit diſcrimen, quantum codex Veteris Teſtamenti in illa gentis Judaicæ generali diſperſione, & ſeptuaginta annorum captivitate: quod non tanta ſit certitudo, neque tam evidentia argumenta, quod textus Hebraici integritas illibata permanſerit, quam

Occurritur objectioni.

quam Novi Teſtamenti, in quo nulla hujuſmodi exſtant veſtigia vel calamitatis, vel incuriæ.

Alteri. Objicit porro Vir Doct. quod *Eſaiæ, aliorumque prophetarum libri in captivitate Babylonica ſervati fuerunt, qui tamen tanti haberi non debebant, quanti Legis divinæ ſcrita.* Verum qui hanc objectionem faciunt contra Legem, idem etiam ſentiunt de Prophetis: varios nimirum prophetarum ſermones in populo fuiſſe diſtributos, multaque eorum fuiſſe apographa: poſtea illos in unum fuiſſe collectos, inſertis hiſtoriis, quarum occaſione ſermones hi habiti fuere, aut habiti fuiſſe credebantur: atque ita ex iis inter ſe collectis volumen eſſe enatum. De qua ſententia jam nihil addam. Sufficit hoc ad ſolutionem argumenti.

Tertia. Tandem objicit Vir Doct. quod *liber iſte, quem nunc habemus, contineat claram & expreſſam prophetiam de hac populi captivitate, cum circumſtantiis adeo individualibus, ut magis rem præteritam, quam futurum rerum eventum ſignificare videatur.* Verum in ſequentibus, ubi de prophetia iſta ex profeſſo agendum erit, ego oſtendam, ex circumſtantiis ejus, & phraſiologia linguæ Hebrææ, quæ pluribus in locis in Prophetarum ſcriptis occurrit, quæ ibi prædicuntur, in captivitate Babylonica fuiſſe impleta; itaque tempore Eſdræ revera jam fuiſſe præterita. Ubi ſimiliter Danielis prophetia explicabitur. Sed & ſi id concedatur, inde tamen neutiquam evincitur, collectionem ex variis laciniis in unum Bibliorum codicem ab Eſdra non eſſe factam.

CAPUT

CAPUT VII.

Major eſt certitudo libros Novi Teſtamenti incorruptos ad nos perveniſſe, quam libros Veteris Teſtamenti.

Cur N. T. Græca lingua ſit ſcriptum.

CONſideremus nunc quæcunque Vir Doct. Novi Teſtamenti ſcriptis objicit. Primo quidem argumento generali omnia Novi Teſtamenti ſcripta ſimul in dubium revocat, quoniam *omnia ſcripta ſunt linqua Græca; cum tamen Evangelium primo & principaliter fuerit pro Judæis: & lingua Græca nunquam Romanis aliiſque Europæis non adeo fuerit communis, quam Latina, & Aſiaticis Judæis plusquam Hebræa, ſed iis ſolis, qui Græciæ habitabant civitates, peculiaris fuerit.* Unde colligit, *videri totum Evangelium à Græcis fuiſſe compactum.* Verum omnibus, qui leviter tantum antiquitatis cognitione imbuti ſunt, notiſſimum eſt, linguam Græcam temporibus Apoſtolorum non tantum per totam Græciam, ſed & Aſiam, quin & Ægyptum, fuiſſe receptam, & in communi fuiſſe uſu: Adeo ut ipſe Cicero in oratione ſua pro Archia poëta dicat; *Græca legi in omnibus ferme gentibus, Latina ſuis finibus, & exiguis ſane, contineri.* Idem, etſi alia antiquitatis monumenta deëſſent, Doctorum Chriſtianorum ſcripta, qui non in Græcia tantum, ſed & in Aſia & Ægypto vixere, ut Origenis, Clementis Alexandrini, Euſebii, Baſilii Magni, Gregorii Nazianzeni & Nyſſeni, Athanaſii, Cyrilli Hieroſolymitani, & Alexandrini, Chryſoſtomi, aliorumque, quorum recenſere nomina longum foret, omnia Græca lingua exarata, evidentiſſime comprobatum reddunt.

Quin

Quin & in ipſa civitate Roma linguæ Græcæ uſus fuit vulgatiſſimus, etiam fæminis, & quidem in quotidiano ſermone, uti ex Juvenale diſcimus, *Sat.* VI.

Se non putat ulla
Formoſam, niſi quæ de Thuſca Græcula facta eſt:
De Sulmonenſi mera Cecropis: omnia Græce,
Cum ſit turpe magis noſtris neſcire Latine.
Hoc ſermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi ſecreta.

Cum itaque aliquo ſermone hiſtoria & doctrina Evangelii eſſet conſcribenda, eaque Judæis quidem primo, attamen & omnibus hominibus & nationibus deſtinata eſſet in ſalutem, convenientiſſimum fuit eam conſcribi lingua omnibus populis maxime communi; quæ illo tempore fuit Græca, ſatis communis Judæis, ſaltem extra Judæam habitantibus, omnibuſque populis imperio Romano ſubjectis, ut merito univerſalis ferme totius Romani orbis lingua dici potuerit. Hanc ob cauſam & epiſtola ad Romanos Græce ſcripta eſt, quia & Romanis nota erat, & peregrinis Romæ degentibus notior quam Romana: & agumentum Epiſtolæ tale, ut quæ ad reliquas mitteretur Eccleſias digniſſima foret. Ad particularem Romanum epiſtola Pauli Græce ſcripta non exſtat. Philemon, cujus ſervum antea fugitivum cum epiſtola remittit Paulus, Romanus non fuit, quod vel ipſum nomen indicat. Et ridiculum eſt, Græcos fabulam, tanquam rem in Judæa vere geſtam, conſcripſiſſe, & plurimos ex Judæis ei fidem adhibuiſſe, & ob illius teſtimonium crucem, afflictiones, quin & mortem ſuſtinuiſſe. Apage iſtiuſmodi nænias.

Addit

Addit Vir Doct. *Scriptores Evangeliorum non eſſe commotos à Spiritus Sancti afflatu* : Quod ex duobus indiciis colligit : 1. *Quia Lucas dicit, ſe hiſtoriam Evangelii ſcribere voluiſſe, quia plures eam conſcripſerint : & quidem, non ut omnes homines eam ſcirent, ſed ut Theophilus de iis, quæ jam crediderat, amplius informaretur : 2. Quod ſcribat, non quæ ipſe viderat, ſed ab aliis audiverat, nulla de revelatione divina facta mentione. Quod etiam nullus ex Apoſtolis in ſuis Evangeliis vel aliis ſcriptis aſſerere auſus eſt. Contra omnium prophetarum ſtylum, & præſertim Moſis, qui ſemper ſcribit, Dixit Dominus Moſi, aut, Dominus mihi dixit.* Reſp. Primum argumentum Lucam ſolum ferit : Sed ut primo de omnibus ſimul dicam, & tum plenius quod Lucæ objicitur diluam ; dico, non requiri in hiſtorico, qui res geſtas alterius ſcribit, ut ſe à Deo ad ſcribendum ſpeciatim incitatum, aut quæ ſcribit, ſibi à Dei ſpiritu dictata aſſerat : Sufficit, ut exactam rerum quas ſcribit cognitionem habeat. Tales autem fuere Evangeliſtæ : referunt illi dicta ac facta Jeſu Chriſti ; ea ex vero referre ſufficit, ut comprobentur eſſe divina : quoniam ipſe Jeſus doctrinæ ſuæ ſufficiens divinitatis perhibuit teſtimonium. Nec Moſes, quando hiſtorias patriarcharum toto Geneſeos libro deſcribit, ſibi eas à Deo dictatas, imo nec ab iis qui viderunt, aut à teſtibus oculatis habuerunt, aut alia via exploratas ſe habuiſſe affirmat. Solummodo quando leges Dei ad populum refert, ait, ita ſibi dixiſſe Dominum. Simili modo loquuntur Apoſtoli, coram Senatu Judæorum, *Act.* IV. V. & alibi. Conſentaneë miſſioni ſuæ, qua Dominus eos miſit, ut Evangelium ubivis terrarum prædicarent, *Matth.*

Scriptores N. Teſt. ſpiritu divino fuerunt afflati.

Matth. XXVII. 18, 19. *Marc.* XVI. 15. *Joan.* XX. 21. Et Apoſtolus Paulus epiſtolas ſuas inchoans ordinarie ſe vocat *Apoſtolum Dei*, *vocatum Apoſtolum per voluntatem Dei*, *Apoſtolum non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum & Deum patrem.* Quin ſe ac reliquos Apoſtolos, *miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei*, 1 *Corinth.* IV. 1. adeoque, *neceſſitatem ſibi incumbere Evangelizandi, & væ ſibi eſſe niſi evangelizet; ibid. cap.* IX. 16. Quod tantumdem eſt, ac ſi diceret, ſe ſcribere & prædicare quæ à Deo habet. Quin & id diſertis verbis affirmat, *Epiſt. ad Gal. cap.* I. 12. *Neque enim ab homine accepi Evangelium, neque didici, ſed per revelationem Jeſu Chriſti.*

De Evangelio Lucæ.

Ut itaque ad Lucam revertar: Ad fidem Evangelio ejus conciliandum ſufficit, quod exacte omnia ab iis qui oculati teſtes fuerunt inquiſiverit, nihilque niſi penitus exploratum ſcripſerit. Quod ait, *ſibi viſum eſſe* Evangelium ſcribere, non arguit, purum tantum fuiſſe motum humanum; nam & diligentiam humanam Deus exſtimulare poteſt, ſuppeditando argumenta & conſiderationes illi movendæ efficaces. Quodque Lucas in gratiam præcipue Theophili, viri, ut apparet, primarii ſcripſit, Deus etiam, ut omnium ſaluti inſerviret, direxit. Addo; unicum Evangelium Matthæi ſufficere, ut plenam dictorum ac geſtorum Jeſu Chriſti habeamus cognitionem, quantum ad ſalutem ſatis eſt: Verum divinam benignitatem abundantius hominum ſaluti proſpicere cupientem plurium diligentiam excitaſſe, ut ita plurium conſentientibus teſtimoniis totus orbis plenius de hiſtoriæ Chriſti veritate, ac doctrinæ ipſius divinitate confirmaretur.

Pergit

Pergit Vir Doct. quod *multa, præter quatuor, fuerint Evangelia fictitia; & plures Evangelia ſcripſiſſe, etiam ex Luca liquere.* Sane in initio plures Chriſti res geſtas conſcripſiſſe, mirandum non eſt: fuere enim tam eximiæ, omneſque in tantam admirationem rapuerunt, ut plures illarum ſplendore ad eas conſcribendas excitati ſint. Verum quoniam qui audita tantum, & ex rumore percepta narrant, facile veris falſa quædam addere poſſunt, ea tantum recepta ſunt ut genuina, quæ à duobus Apoſtolis, Matthæo & Joanne, & duobus viris qui in Apoſtolorum comitatu longo vixerunt tempore, Marco nim: & Luca, ac proinde omnia certiſſime explorata habuere, conſcripta ſunt. Quod Evangelia attinet, quæ Thomæ, aliiſque adſcribuntur, manifeſtum eſt ea Apoſtolorum ævo non exſtitiſſe, ſed à nugatoribus quibuſdam poſterioris ævi, ſuppoſito Apoſtoli alicujus nomine, eſſe conficta. Verum primi Chriſtiani, qui ipſis Apoſtolorum temporibus vixerunt, diligenti exploratione facta, hæc quatuor ab autoribus, quorum nomina præferunt, vere eſſe ſcripta indubitato deprehenderunt. Neque ulla juſta dubitandi cauſa, quod hac in re decepti ſint, allegari poteſt. Quomodo enim credibile eſt, viros adeo ſalutis ſuæ ſtudioſos, ut quotidie graviſſimas afflictiones, quin & mortem pro Evangelio ſuſtinerent, tam ſocordes fuiſſe, & ſalutis ſuæ negligentes, ut temere ſibi tanquam divinos, & fidei per quam ſalvi eſſe debebant regulam, obtrudi paſſi ſint libros, de quorum αὐθεντείᾳ evidentibus documentis perſuaſi non eſſent, & eo quidem tempore, quo ſuppoſititia à genuinis facile diſcerni potuiſſent? Et hæc traditio ab

Evangelia fictitia non infringunt autoritatem eorum quæ in N. Teſt. exſtant.

ipſis coſtantiſſime per omnes populos & ætates conſenſu invariato eſt propagata. Recentiores fabulas, quæ à credulis quibuſdam receptæ ſunt, Thalmudicis annumeramus fabulis, quæ paſſim inter Judæos recipiuntur. Evangelium Joannis quo tempore, qua occaſione, aut ubi locorum ſcriptum ſit, nihil ſcire refert, modo à Joanne Apoſtolo ſcriptum conſtet, de quo inter Chriſtianos nunquam dubitatum fuit.

De depravationibus, quæ dicuntur in Evangeliis contigiſſe.

Aliud addit Vir Doct. argumentum; quod Evangelio Joannis fuerit, juxta Doctorum Chriſtianorum ſententiam, aliunde inſerta hiſtoria de adultera à Judæis coram Chriſto accuſata; & Evangelio Lucæ hiſtoria de angelo Chriſtum in horto confortante (quam paulo ante Vir Doct. perperam affirmavit in Evangelio Joannis exſtare) & de ſudore Chriſti ſanguineo. De genealogia Chriſti, quod obiter inſinuat, in ſequentibus ſuo loco dicetur. Quod vero de hiſtoriis Evangelio intruſis adfert, dico paucis: Quod hiſtoriam de angelo confortante & ſudore Chriſti craſſiore inſtar grumorum ſanguinis in terram decidente, in aliquot exemplaribus olim fuerit deſiderata, non ex eo profluxiſſe, quod in quibuſdam primi ævi exemplaribus lecta non fuerit; ſed quod quidam audaculi, qui eam majeſtate Chriſti indignam judicabant, temerario auſu eam eraſerint: Quod ſane Evangelii veritati, codicum antiquiorum fide conſtanter aſſervatæ, præjudicare nequit. Hiſtoria de adultera etiamſi inſerta fuiſſet, nihil illa momenti ad fidem Chriſtianam habet: Et ſi velimus à Joanne ſcriptam non eſſe, liquet hiſtoriæ puritatem in plurimis exemplaribus, in quibus ea deſideratur, conſervari. Sane exigui nimis

mis momenti ea hiſtoria eſt, quam ut inde argumentum ad probandam in Evangelio depravationem deduci poſſit.

Progreditur porro Vir Doct. & ait: *Autographum Matthæi, quod Hebraico idiomate ſcripſiſſe fertur, periiſſe, & exſtare tantum translationem ab incerto autore factam.* Eſto: translatio illa jam Apoſtolorum tempore exſtitit, & approbationem obtinuit: Non autem hiſtoria aut doctrina ullam, etſi alia enuntietur lingua, mutationem patitur: ſed eadem pluribus linguis eodem ſenſu enuntiari, ſcribi & legi poteſt. Exinde autem liquet, quod ante dixi, Græcam linguam omnibus ferme populis fuiſſe communem: Ideo Matthæi Evangelium in totius mundi uſum mox in linguam Græcam eſt translatum: Qua translatione approbata, ipſum exemplar Hebræum, quod ſolis ex Judæis converſis inſervire tantum poſſe videbatur, non ea qua Græcum cura ac diligentia aſſervatum fuit. De Evangelio Matthæi.

Quæ Marco objicit adeo exilia ſunt, ut refutationem vix mereantur. Eſto, Marcus Evangelium Matthæi maxima ſui parte compilaverit, quid in eo peccatum? modo nihil Marcus ſcripſerit, quod non plene exploratum habuerit. Sive Romæ ſive alibi à Petro dictatum fuerit, non minuit illud illius autoritatem: circumſtantia ea eſt adeo exilis, ut referri non mereatur. Quæritur ſolummodo, an Marcus in comitatu Petri vixerit, & ex ipſius ore de omnibus quæ ſcripſit certus eſſe potuerit. Et quod Papias, Irenæus, & Clemens illius meminerint, Evangelii ipſius antiquitatem & γνησιότητα probat. Alium in finem hæc teſtimonia non allegantur, niſi ut de antiquitate Et Marci.

 ejus,

ejus, ac genuino autore conſtet; Non vero, ut per iſtorum doctorum teſtimonia ipſi Marco autoritas quædam concilietur. Perinde uti Judæi per traditionem patrum ſuorum ſibi conſtare ajunt, libros quos habent ab ipſo Moſe eſſe ſcriptos: non autem ea traditio Moſi aliquam, quam per ſe non habet, autoritatem conciliat.

De Epiſtola ad Hebræos.

De Epiſtolæ ad Hebræos autore variant Chriſtianorum ſententiæ, aliis eam Paulo, aliis Lucæ, aliis Barnabæ, aliis Clementi adſcribentibus. Cujuſcunque ex his quatuor ſit, antiquiſſima eſt, & Pauli ævo ſcripta; ſiquidem hi tres Pauli coætanci fuere: Ejus antiquitatem etiam probat Clementis quæ exſtat ad Corinthios Epiſtola antiquiſſima, ſiquidem verba ex hac epiſtola deſumta in Clementis epiſtola occurrunt: quæ cauſa fuiſſe videtur, quod aliqui eam Clementi adſcripſerint. Sed cujuſcunque ex tribus illis fuerit, dubitandum non eſt, quin doctrinam in ea contentam, præſertim de typorum Veteris Teſtamenti impletione in Jeſu Chriſto, ex ore Apoſtolorum, præſertim Pauli, habuerit: & quia doctrinam, quam toties ex Apoſtolorum ore hauſerant adeo egregie explicat, ideo etiam primis Chriſtianis ut per omnia illi conformis, recepta eſt.

De Apocalypſi.

De Apocalypſeos libro non neceſſe eſt multis diſſerere: Continet ille non dogmata fidei, ſed viſiones quaſdam propheticas, ænigmaticas & obſcuras, Eccleſiæ Chriſtianæ ſtatum in hiſce terris concernentes. Quod quidam olim eum Cerintho adſcripſerint, id non fecerunt certa quadam ratione inducti, ſed ex mera tantum conjectura; quia Cerinthus dogmata quædam ſua ex Apocalypſi adſtruere conabatur, illiſque ea perperam in-

tellecta Cerinthi dogmati aliquatenus favere videbantur. Verum ſi talis paucorum conjectura ad librum quempiam reprobandum, aut genuino ſuo autori abjudicandum ſuffecerit, nullus liber à cenſura immunis erit. Cauſam autem nullam juſtam eſſe eum Cerintho adſcribendi, arguit primorum Chriſtianorum, qui eum Joannis Apoſtoli fœtum agnoverunt, traditio: Quibus antiquiſſimi, quorum ſcripta habemus, Doctores Chriſtiani, Juſtinus, Irenæus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, &c. conſentiunt. Quibus alias non addam rationes. Verum, ut dixi, liber hic nulla dogmata fidei, verum ænigmaticas tantum & obſcuras quaſdam prophetias continet; ita ut, licet ille abeſſet, fides Chriſtiana nullum eſſet paſſura detrimentum.

Quid vero Vir Doct. Epiſtolis Apoſtoli Pauli objicit? An aliquis eas ipſi abjudicavit, & ignoti eſſe autoris aſſeruit? Nemo. Bene eſt, quod hæ, perinde uti Evangelium Matthæi, Joannis, Lucæ, & Acta Apoſtolorum, ipſo non refragante, genuinorum autorum nomina præferant.

Tandem Vir Doct. Novo Teſtamento objicit, variantes quæ in diverſis codicibus reperiuntur lectiones, quas verbis Iſaaci Voſſii *de ætate mundi cap. 2. adeo multiplices eſſe* ait, *ut ſi quis omnes inter ſe committeret codices, quot verba, totidem pene inventurus ſit diſcrepantias.* Verum ſi quid Viro celebri ad opinionis ſuæ ſtabilimentum excidat quod hyperbolen ſapit, an putat Vir Doct. ex ejusmodi verbis, contra experientiam cuivis obviam prolatis, ſolidum poſſe deduci argumentum? Omnes antiquiores codices hodie ſumma diligentia ſunt excuſſi, variantes lectiones maxima ſedulitate excer-

De variantibus N. Teſt. lectionibus.

excerptæ, textui vulgari appoſitæ, & omnium oculis expoſitæ: Inde quam ἀυξητικῇ hyperbole uſus ſit D. Voſſius, liquido conſtat: quod in iſtiuſmodi caſu in Viro magno facile excuſari poteſt. Tum maxima variantium lectionum pars adeo nihil facit ad immutationem ſenſus, ut quocunque modo legatur, ſenſus per omnia idem ſit: veluti ſi Latine quis legat, *enim*, vel *nam*: *igitur* vel *ergo*: *dicebat*, vel *loquebatur*: ac ſimiles: Quæ ſenſum aliquatenus immutant, rariores: nullæ vero, quæ dogma neceſſarium creditu ad ſalutem concernunt, aut aliter credendum eſſe vel leviſſimam ſuſpicionem ingenerare poſſint. Quod mihi vel maximum ac certiſſimum providentiæ divinæ circa Novi Teſtamenti codicum conſervationem argumentum eſt. Ejuſmodi autem variantes lectiones etiam in diverſos Legis codices irrepſerunt; Quod ex collatione codicis Samaritani cum vulgari Judæorum codice, ex antiquis Maſorętharum libris, ex Judæorum Orientalium & Occidentalium, Ben Aſer & Ben Nephthali lectionibus, atque ex manuſcriptis optimæ notæ exemplaribus, quorum nonnulla diverſas codicis Hilleliani lectiones exhibent, doctiſſimi Critici oſtendunt. Quin & ipſa Græca LXX interpretum verſio documentum eſt ſatis evidens, in exemplari Hebræo, unde verſio hæc facta eſt, multis in locis aliam fuiſſe lectionem, quam in hodiernis Judæorum codicibus.

Explicantur verba quædam I. Voſſii.

Quod vero Vir Doct. ex Voſſio citat, quod *Deus nullam habuerit curam eorum, qui deſcripſere Novi Fœderis libros*, verba Voſſii non bene intellexit. Hoc enim hic non affirmat Voſſius, ſed tanquam conſequentiam abſurdam ex eorum quos oppugnat

oppugnat opinione deducit. Illi enim contendunt, Hebræum codicem manſiſſe plane invariatum, idque peculiari providentiæ divinæ adſcribunt. Inde colligit Voſſius, quod ſequeretur, quoniam tanta eſt lectionum varietas in N. Teſt. quod Deus ergo nullam eorum, qui Novi Fœderis deſcripſere libros, curam habuerit: Quod ipſi abſurdum eſt; quod nempe Deus continuo adfuerit Judæorum librariis, nullam vero eorum qui Novi Fœderis deſcripſere libros curam geſſerit; cum tamen magis intereſſet eos ſervari incorruptos, quam Veteris Teſtamenti. Qui ſenſus ex tota ejus collectione manifeſtus eſt. Sed Vir Doct. qui verba Voſſii truncavit, illationem quam Voſſius ex aliorum ſententia colligit, tanquam ſententiam Voſſii proponit.

Quod Vir Doct. addit, de exactiſſima cautione quæ hodie in Judæorum Synagogis adhibetur, ne ulli in codices ſacros irrepere poſſint errores, aut lapſus; arguunt quidem, Judæorum exemplaria poſt inventam Maſoram non facile ullam poſſe pati immutationem: Verum ea non poteſt abolere variantes lectiones, quæ ante inventam Maſoram in codicibus Hebræis jam apparuerunt. Multo minus difficultates illas tollere, quæ circa collectionem librorum ſacrorum in unum volumen, temporibus Eſdræ, à pluribus obſervatæ ſunt.

De cautione in Judæorum Synagogis adhiberi ſolita.

Quibus omnibus inter ſe collatis, & comparatione inter certitudinem librorum Veteris & Novi Teſtamenti accurate inſtituta, non dubito, quin unuſquiſque mecum admiraturus ſit præjudicium Viri Doct. quod per hyperbolicas expreſſiones contra Novi Teſtamenti libros, & pro volumine Pentateuchi ſeu Legis, in ſcripto ſuo indicavit contra

Hyperbole Viri Doct.

contra Novi Teſtamenti libros; hiſce verbis. *Nullus liber, nulla fere Apoſtolorum epiſtola, neque acta Apoſtolorum, abſque contentione à primis & poſteris Chriſtianis accepta fuere: quantumvis multæ ſint ſolutiones, variis temporibus ab inſignibus viris excogitatæ, quibus hæ Evangelii maculæ abluerentur.* Pro Lege vero: *Eſt liber Moſis ita perfectus, & purus, atque ab erroribus alienus, ab ejus conditore per tot ſecula variis in nationibus ſervatus, ut cætera naturalia, quæ Deus non corruptioni expoſita creavit; ut cœli, ſol, & aſtra: quæ à ſua formatione non majore providentia incorrupta ſervantur, & ſubſiſtunt, quam divinæ Legis libri, qui nunquam aliquam mutationem experti fuerunt.* Profecto, addo ego, miraculum ergo eſſe, quod ipſum volumen manu Moſis conſcriptum interire potuerit: niſi forte & illud alicubi à corruptione, perinde atque ſol ac aſtra, immune latere, ſuo tempore denuo in lucem protrahendum, Judæi aſſerere cupiant.

Evangeliis tota religio Chriſtiana continetur.

Tandem & argumento quod Novi Teſtamenti libris objecit, & in plures Veteris Teſtamenti libros retorqueri poſſe videt, occurrere conatur; quod nempe multorum librorum, qui in Veteris Teſtamenti volumine exſtant, genuinos autores aſſignare non poſſint Judæi: Cui ita reſpondet: *Totam religionem conſiſtere in libris Moſis, in reliquis nullum fidei ſeu legis dogma ſtatui. Novi Teſtamenti autem libros omnes religionem Chriſtianam conſtituere, fidei dogmata inſtruere, pro quibus quatuor Evangelia minime ſufficerent, præſertim ſi Paulus non ſcripſiſſet, ex quo totam Chriſtianam Theologiam effluxiſſe* ait; *cum tamen Petrus eam difficilem, & non niſi multa cum cura legendam putaret.* Verum valde fallitur

Vir

Vir Doct. Nam & ſimiliter tota religio Chriſtiana, omnia illius dogmata fidei & præcepta vitæ, ad ſalutem neceſſaria, quatuor Evangeliis, imo unico Matthæi Evangelio, continentur: Neque ex Epiſtolis Apoſtolorum, imo nec Apoſtoli Pauli, ullum dogma ad ſalutem creditu neceſſarium Proferetur, quod non antea in Evangelio clare expreſſum exſtat. Judæos, qui varia Evangelio objiciebant, Apoſtolus Paulus pluribus in Epiſtolis refellit: & in illis diſputationibus multa occurrere non diffiteor obſcuriora, propter ſtylum Pauli conciſum, & nonnullis in locis abruptum, & quod non ſemper exacte & diſtincte indicet, quænam verba adverſarii objectionem, quæ vero ſuam contineant ſolutionem: Verum ſolutiones objectionum non continent nova fidei dogmata antea inaudita; ſed eorum veritatem ab adverſariorum cavillationibus vindicant. Auſim itaque dicere, etiamſi ſola quatuor exſtarent Evangelia, nos perfectum habituros canonem ſeu regulam fidei ac morum: Neque Stephanus protomartyr imperfectior fuit Chriſtianus, quam qui poſtea vixere, eo quod expiſtolas Paulinas non viderit. Verum tanta eſt erga genus humanum benignitas divina, ut quæ in Evangeliis plene ac perfecte tradita ſunt, etiam in Apoſtolorum Epiſtolis ſæpius repeti, & à variis objectionibus vindicari, ad majorem fidelium in fide confirmationem ac conſtantiam, ſingulari providentia voluerit.

Hæc quidem fuſe dicta ſufficiunt ad ſolutionem omnium, quæ Vir Doct. religioni Chriſtianæ objecit circa primum argumentum, quo ſe permotum ait, ut Moſen agnoſcat Prophetam & Legis-

latorem divinum, deſumtum à continua patrum traditione ad hanc uſque ætatem continuata.

De prædictionibus D. Jeſu & Apoſtolorum.

Quæ Religioni Chriſtianæ objicit circa ſecundum argumentum, deſumtum à prædictionibus futurorum, in quibus dixi D. Jeſum Moſe multo eſſe ſuperiorem, revera nullius ſunt momenti; nempe, quod *ſcripta ſint poſt res geſtas; facile autem ſit, ſcribere quædam eſſe prædicta, & proportionatam hiſtoriam contexere, in qua illa quaſi futura prænuntientur.* Primo enim, jam ante argumentis validiſſimis hiſtoriæ Evangelicæ veritatem comprobavi; ita ut hæc objectio, niſi primo everſis omnibus illis argumentis, in eam torqueri nequeat. Sed porro, licet quædam jam geſta ſint, ante Evangelicæ hiſtoriæ conſcriptionem, plura tamen poſt illius conſcriptionem ſunt impleta, conſentaneë prædictionibus quæ in Evangelio exſtant. Matthæus Evangelium ſuum non multis poſt adſcenſionem Chriſti, pluribus vero ante Hieroſolymorum excidium annis conſcripſit: in illo tamen excidium illud cum omnibus ſuis circumſtantiis adeo graphice deſcribitur, ut expreſſius non poſſit. Varia ſtatum Eccleſiæ Chriſtianæ concernentia, quæ ibi leguntur, eventus comprobavit. Tum & prædictio Chriſti, de calcatione Hieroſolymorum à gentibus, etiamnum hodie impletur. Ne quid de Apoſtolorum prædictionibus addam. Verum Vir Doct. facile videbat, ex Chriſti prædictionibus, & præſertim de ſua reſurrectione, argumentum inſolubile peti pro divinitate doctrinæ quam annuntiavit; cujus ictum cum nullo alio effugio ſe declinare poſſe videbat, voluit hiſtoriæ veritatem in dubium vocare. Verum illa in antecedentibus tam valide

aſſerta

aſſerta eſt, ut verbum addere ſuperfluæ futurum eſſet operæ.

QUÆSITUM PRIMUM.

CAPUT I.

De neceſſitate Fidei in Jeſum Chriſtum.

HActenus argumenta, quibus Vir Doct. divinitatem Legis Moſaicæ comprobat, fortius pro Evangelio quam pro Lege concludere oſtendi: Reſtat nunc ut ab objectionibus Viri Doct. vindicem reſponſiones meas ad ipſius quæſita, quæ proprie continent objectiones contra Religionem Chriſtianam. Hic varia occurrunt, non directe diſputationem noſtram concernentia: Quia tamen ad illam aliquatenus referri poſſunt, & Vir Doctiſſimus diſputationi ſuæ tanquam fundamentum ſubſternit privatas aliquot quorundam Chriſtianorum opiniones, quibus & me imbutum credidit; ut diſputatio noſtra omni ambiguitate careat, & preſſe rem ipſam à fundamento excutiamus, etiam de illis ſententiam meam clare ac dilucide explicabo.

Fides in Chriſtum neceſſaria eſt ad ſalutem illis, quibus Chriſtus eſt revelatus.

De neceſſitate fidei in Jeſum Chriſtum, de qua ſententiam meam requirit Vir Doct. ita ſentio. A tempore revelati Chriſti & promulgati Evangelii fidem in Jeſum Chriſtum unicuique ad conſecutionem ſalutis æternæ eſſe neceſſariam; utpote unicum à Deo ordinatum medium ad ſalutem. Hinc ſequitur, omnes qui fide in Chriſtum carent, etiam deſtitui medio quod Deus ordinavit in hominum ſalutem. Eorum autem duo conſiderari poſſunt genera: Alii quidem Evangelium ſibi prædicatum

prædicatum rejecerunt, ſalutemque in Chriſto ſibi oblatam reſpuerunt: Alii, quia Evangelii vox nunquam eorum auribus inſonuit, in mera vivunt ac invincibili ignorantia; & quia Chriſtum ignorant, in eum nec credunt, nec credere poſſunt. Priores, quia non ex ignorantia peccant, ſi Evangelium ipſis legitime ſit annuntiatum, etiam reos ſe faciunt pœnarum incredulis conſtitutarum. De poſterioribus Evangelium tacet; itaque de his pronuntiandum videtur, quod iis quæ in Evangelio ſunt patefacta, quodque juſtitiæ ac miſericordiæ divinæ maxime conſentaneum eſt.

Qui non credunt defectu revelationis non videntur puniendi ut increduli Evangelio.

Primo itaque certum mihi eſt, Deum neminem, qui ex mera ignorantia, defectu videl. revelationis, in Chriſtum non credit, propter illius fidei carentiam puniturum pœnis in incredulos conſtitutis: Non enim permittit illius juſtitia, ut ab homine exigat abſolute impoſſibilia, ipſumque ob ea non præſtita puniat. Quare nec gentes ante Chriſti adventum punientur, quod fide obſcura ac figurativa in Chriſtum caruerint; nec quotquot poſt Chriſtum vixerunt ſine ulla Evangelii revelatione, quod fide expreſſa ac diſtincta, qualis nunc exigitur, in Chriſtum non crediderint. Imo, ut ingenue quod ſentio enuntiem, aliam nunc gentium ad quos Chriſtiani excurrunt, quam earum quibus olim per Apoſtolos eorumque coadjutores Evangelium eſt annuntiatum, rationem eſſe credo: Non tantum, quia Apoſtoli miraculorum maxime ſtupendorum gloria auditorum animos percellebant; ſed & vitæ integritate morumque ſanctitate doctrinæ Jeſu Chriſti ſanctiſſimæ bonum inter eos, quibus prædicabant, odorem conciliabant: Cum hodierni præ imperitia

doctrinam

doctrinam divinam ſæpe frigide defendant ac comprobent, & moribus turpiſſimis ac vita maxime contaminata gentium animos à doctrina ſancta avertant; ex profitentium quippe moribus judicium de doctrina faciunt, quod vel non ſit tam ſancta quam prædicatur; vel quod qui eam prædicant nec ipſi ex animo illi fidem habeant. Quæ duo maxima ſunt à Chriſtianis ipſorum fidei objecta impedimenta; quæ ſicut Deus malis ejuſmodi Chriſtianis imputabit; ita dubitandum non eſt, quin gentium culpam aliquatenus coram Deo juſto judice imminuant. Quouſque autem Deus propterea gentibus indulturus ſit, quia Evangelium tacet, nec à nobis definiri poteſt. Hoc ſolum dicere poſſumus, Deum juſtum ac καρδιογνώστην nihil cuiquam in pœnam imputaturum ſupra merita.

Quis ſtatus gentium, quibus non eſt prædicatum Evangelium?

Quæri ergo poſſet, quis gentium, quibus Evangelium prædicatum non eſt, ſit futurus ſtatus? Hic nihil certi à nobis definiri poteſt, quia Evangelium tacet: ſolummodo generatim dicitur, gentes quæ *ſine lege peccarunt, etiam ſine lege judicandas;* & *ſervum qui non cognoverit voluntatem Domini, nec ſecundum eam fecerit, paucioribus plagis vapulaturum.* Dicam tamen meam ſententiam, quam ut articulum fidei haberi nolo, ſed ut opinionem juſtitiæ ac miſericordiæ divinæ meo judicio maxime conſentaneam. Si qui inter gentes honeſte ſecundum naturæ legem vivunt, credibile mihi eſt, munificum ac benignum Deum non inhonoratam relicturum eorum probitatem, eoſque aliquam in futuro ſeculo habituros partem. Qualis autem & quanta ea futura ſit, penitus mihi ignotum eſt. Quia autem Chriſtus humanum genus morte ſua cruenta Patri reconciliavit, adeo

ut redemptio per Chriſtum unicum ſit ad ſalutem perveniendi medium, credo Deum ex ſuperabundanti gratia, qua Chriſtum humani generis redemtorem conſtituit, etiam illis, qui inter gentes juxta rationis dictamen vitam inſtituunt, redemtionem Chriſti applicaturum, ut ita non aliter quam beneficio Chriſti, licet deſpectu revelationis ſibi ignoti, ac propterea nec ab ipſis crediti, ſalutis ſint futuri participes. Nec id abſurdum videatur, Salvatoris ſacrificium iis etiam applicari, qui revelationis defectu eum ignorant: Licet enim quicunque eum rejiciunt per infidelitatem redemtionis fructu priventur: nec is, ſecundum Evangelii legem, aliis quam eum viva fide recipientibus deſtinetur: nihil tamen obſtat, quin Deus ex immenſitate gratiæ ac bonitatis ſuæ, ultra conditiones Novi Fœderis, mortis Chriſti beneficium etiam extendat ad illos, qui honeſte ſecundum naturæ legem viventes Chriſtum ſibi nunquam revelatum ignorant: Quoniam tales, ſi revelatus ipſis fuiſſet Chriſtus, eum veriſimiliter recepiſſent: ac proinde per gratioſam Dei imputationem, Fœdere Novo non comprehenſam, cenſentur, ſi non plene, aliquatenus ſaltem, ac ſi eum recepiſſent, vel ſaltem ab eo alieni non fuiſſent.

Prærogativa Chriſtiani præ gentili.

Si quæras, quæ ergo ſit prærogativa Chriſtiani præ ejuſmodi gentili? Dico, magnam eam eſſe & eximiam: Gentilis quippe, qui forte ſervatur, non ſervatur vi fœderis divini, ſed ſuperabundanti gratia fœdere divino non incluſa; proinde nec ſpem firmam vitæ æternæ, qua in omnibus vitæ hujus mutationibus ac moleſtiis ſuſtentetur, concipere poteſt; ſed & ſolummodo generatim

ſperare

ſperare in benignitate divina: præterquam quod definiri nequeat, qualem & quantum ſalutis gradum Deus illi ſit aſſignaturus. Chriſtiano autem ex vi fœderis divini in Chriſto erecti ſalus confertur; unde & certiſſima ſalutis ſpe, indubitatis Dei promiſſis nixa, hic ſuſtentatur, qua mundum omniaque in mundo ſuperare poteſt: Et ſpeciatim vitæ æternæ præmium & corona immarceſſibilis ipſi promiſſa eſt; ut nulla ipſi dubitatio ſupereſſe queat, quod ſalutem æternam per fidem in Chriſtum vitæque ſanctitatem, præceptis Chriſti conſentaneam, obtinere poſſit. Hæc fuſius paulo propoſui, non ut eſſent argumentum diſputationis inter nos (ita enim à principali noſtro ſcopo nimis aberraremus) ſed ut ſententiam meam de neceſſitate fidei in Jeſum Chriſtum Viro Doct. plenius explicarem.

De ſtatu infantium in infantia morientium.

Ex hiſce jam facile colligit Vir Doct., me nullos infantes, ſive Chriſtianorum, ſive Judæorum, ſive gentilium, in infantia & ante rationis uſum morientes, ad inferorum cruciatus ablegare: Hoc enim Dei benignitati ac juſtitiæ è diametro adverſatur: ſed contra potius, omnibus partem ſalutis in futuro ſeculo adſcribere. Licet enim plerique ſalutem ſolis Chriſtianorum infantibus, & quidem baptizatis, alii non omnibus ſed ſolis electis adſcribant; convenientius tamen eſt benignitati ac miſericordiæ divinæ, magiſque cum verborum Scripturæ, in quibus de infantium ſalute agitur, generalitate congruit, omnibus omnino infantibus, ex quibuſcunque parentibus prognatis, & ante uſum rationis morientibus, ſalutem adjudicare. Verum hi non ſunt articuli fidei, ſed opiniones probabiles, quæ ſalva fide

ſalutari

ſalutari in utramque partem ventilari poſſunt. Prout inter Judæos multæ ejuſmodi ventilantur quæſtiones, & inter quas Vir Doct. recenſet quæſtionem de Meſſia Ben-Ephraim miſero & in prælio miſeranda morte occubituro. Hiſce ita generatim præmiſſis, preſſius nunc ipſam cauſam principalem examinemus.

CAPUT II.

Officia Meſſiæ ſub Veteri Teſtamento non fuiſſe plene revelata, ſed ſub typis & umbris.

Explicantur quædam mea verba non recte intellecta.

AGnoſcit mecum Vir Doct. fidem noſtram accommodatam eſſe debere divinis promiſſis. In eo ergo conſentimus, neque neceſſe eſt contra Virum Doct. probare, claræ revelationi reſpondere debere fidem claram & diſtinctam. Unde etiam conſequitur, ſufficere ut obſcuræ revelationi adhibeatur fides obſcura & involuta; & ut obſcura & involuta fides eliciatur, etiam ſufficere obſcuram & involutam revelationem. Poſſem ergo omnia, quæ Vir Doct. hic habet, intacta præterire: Verum quoniam verba mea de ratione revelationis qua Meſſias olim Iſraëli revelatus fuit, & fidei, quæ conſentaneè iſti revelationi illo tempore & in illo ſtatu ſufficiens fuit, non bene intellexit, & plane contra mentem meam interpretatur, paucis id mihi expediendum eſt. Credebam me mentem meam in ſecundo meo ſcripto *pag.* 32. ſatis clare ac diſtincte explicuiſſe: Nempe, hoc me voluiſſe, *Credendum eſſe*, *Meſſiam à Deo promiſſum venturum*, *licet Deus expreſſe non præcipiat*, *credetis Meſſiam venturum eſſe*: *&*, *vel minus*

nus diſtinctam, vel diſtinctiorem in ipſum fidem fuiſſe requiſitam, pro ratione clarioris vel minus claræ de ipſo revelationis. Vir Doct. in hoc tertio ſuo ſcripto, *Quæſt. I. Num. III. pag.* 99. longe aliam mihi reſponſionem, ſeu argumentationem, tribuit, non prout ego argumentatus ſum, ſed prout ipſe credidit debere fieri argumentum meum, ut ſic facile illi reſpondere poſſet. Concipit ergo hunc argumenti mei ſenſum: *Quod Meſſias adeo clare revelatus fuit Iſraëli quando venit, ut eum eſſe non poſſit in dubium vocare: Ergo non erat neceſſe fidem in eum eſſe præceptam.* Verum hanc non eſſe genuinam verborum meorum interpretationem liquet vel ipſa Viri Doct. cui reſpondi quæſtione. Quærit enim: *Cum fides in Meſſiam redemtorem futurum non minus neceſſaria fuerit à mundi exordio, quam in Deum creatorem, imo magis,* &c. *Quare Deus fidem in ſeipſum ſæpiſſime & clariſſime Iſraëli commendaverit in univerſo Vetere Teſtamento, & fidem in Meſſiam nuſquam commendaverit, in qua conſiſtebat tota ſalus?* Ego reſpondi: Fidem noſtram debere eſſe accommodatam revelationi divinæ. Unde duo deduxi. Unum, ad obligationem fidei ſufficere revelationem veritatis, etiamſi Deus nullum addiderit credendi præceptum. Alterum: Fidem noſtram eſſe vel diſtinctiorem, vel minus diſtinctam pro ratione revelationis divinæ. Iſtud illuſtravi duobus exemplis: Primo Dei, qui ſe Iſraëli adeo clare manifeſtaverat, ut ejus exiſtentiam in dubium vocare non poſſent; ideoque obligatos fuiſſe Iſraëlitas credere Deum eſſe, etiamſi nuſquam Deus præceperit, credetis Deum eſſe. Deinde & exemplo Meſſiæ, quem ſe miſſurum Deus prædixerat per Prophetas: ergo conſenta-

 neë

neë iſti prædictioni obligati fuere Iſraëlitæ credere, Meſſiam ad ſui redemtionem venturum, etiamſi Deus nuſquam expreſſe præceperit, credetis Meſſiam venturum eſſe. Sed & porro alterum explicare volui, oſtendendo diverſam rationem fidei ante adventum Meſſiæ, & poſt ejus adventum, pro ratione clarioris vel minus claræ revelationis officii ipſius. Olim officium Meſſiæ non fuiſſe Iſraëli plene ac perſpicue revelatum; ideoque nec tunc expreſſam in ipſum fidem fuiſſe neceſſariam: Nunc autem munera Meſſiæ diſtincte ac clare eſſe revelata: ideoque Deum nunc diſtinctam & claram in Meſſiam fidem exigere. Sic reſpondi preſſe ad Viri Doct. quæſitum. Verum Vir Doct. longe aliam mihi attribuit reſponſionem: quaſi voluerim dicere: Sicut Deus olim ita manifeſte ſe revelavit Iſraëli, ut ejus exiſtentiam, etiamſi maxime vellet, in dubium vocare non poſſet: Quod ſimiliter nunc Meſſiam, quando venit, adeo clare Iſraëli revelaverit, ut eum eſſe non poſſit in dubium vocare: Ergo neceſſe non erat fidem in eum eſſe præſcriptam. Quæ eſt argumentatio longe à mente mea aliena. Ego enim contra ea, quæ Vir Doct. ex quorundam Chriſtianorum ſententia ſupponit, dico; fidem diſtinctam in Meſſiam futurum à mundi exordio non fuiſſe neceſſariam; idque adſtruo. Vir Doct. ſibi imaginatur, me velle oſtendere, quod neceſſe non fuerit fidem in Meſſiam præſcribere, quia, quando venit, eum Deus adeo clare Iſraëli revelavit, ut ejus exiſtentiam in dubium vocare non poſſit. Atqui ſic nihil ad rem reſpondiſſem, ſed plane extra oleas, ut ajunt, vagatus fuiſſem. Nam Vir Doct. quærebat de tempore ante adventum

tum Meſſiæ ſub Vetere Teſt. De illo tempore reſpondi, & quis fidelium ſub Veteri Teſtamento ſtatus fuerit oſtendi. At Vir Doct. concipit, me reſpondere de tempore ſub Novo Teſtamento, cur neceſſe non ſit nunc præſcribi fidem claram ac diſtinctam in Meſſiam: Aut ſi concipit me loquentem de tempore Veteris Teſtamenti, orationem mihi tribuit plane incongruam. Quomodo enim ego ex eo, quod Meſſias quando venerit adeo clare ſe revelavit Iſraëli, ut ejus exiſtentiam in dubium vocàre non poſſet, inferre poſſem; Ergo neceſſe non fuit fidem in eum eſſe præſcriptam olim, cum nondum veniſſet neque ſe manifeſtaſſet? Incongrua hæc ſunt, & plane contra intentionem meam. Præterea attribuit mihi reſponſionem, menti conſentaneam Judæorum, non Chriſtianorum. Judæi enim, & ipſe Vir Doct. paſſim in hoc ſuo ſcripto, urgent, Meſſiam quando venerit ita clare ſe revelaturum, ſuamque majeſtatem ac gloriam manifeſtaturum, ut nemo eum ignorare poſſit. Chriſtiani vero docent, licet Meſſias rationem muneris ſui clare revelaverit, docueritque ſe regem eſſe non terrenum ſed cœleſtem, adeo ut nemo Evangelium legens ambigere poſſit, quin regnum inibi deſcriptum ſit cœleſte: licet etiam Meſſias documentis illuſtribus comprobaverit ſe eſſe regem illum cœleſtem, quæ ſufficiunt cuivis cordato, eaque ſine præjudicio ac malevolo affectu conſideranti, perſuadendo: Non tamen docent, Meſſiam ita clare regnum ſuum cœleſte Judæis conſpiciendum exhibuiſſe, ut, etiamſi maxime vellent, id in dubium vocare minime poſſent. Nòrunt enim Judæos olim Meſſiam rejeciſſe, & hodiernos adhuc in infideli-

tate & rejectione Meſſiæ pertinaces eſſe vident. Sed voluit Vir Doctiſſimus mihi hanc aſſertionem adſcribere, ut ita ex propria mea confeſſione deduceret, Dominum Jeſum, quem nos colimus, non eſſe Chriſtum ſeu Meſſiam, utpote qui ſe ita clare non manifeſtaverit, ut Judæi in dubium vocare non potuerint, eum eſſe verum à Deo ipſis promiſſum Meſſiam. Verum hæc obiter, ut Vir Doct. ex hac mea pleniore explicatione quid voluerim plene ac dilucide percipiat. Nunc pergamus.

Quo ſenſu Chriſtus ſedeat in ſolio Davidis.

Agnoſcit mecum Vir Doctiſſ. fidem noſtram accommodatam eſſe debere divinis promiſſis: Verum contendit, Deum officia Meſſiæ ſub Veteri Teſtamento non obſcure ſub figuris & umbris, quod contendimus Chriſtiani, verum plene clare ac perſpicue revelaſſe; quia revelavit manifeſte regem terrenum, qui regnum Iſraëlis reſtituet, & ſeſſurus eſt in throno Davidis, quod poſtremum Chriſtiani agnoſcimus. Atqui, inquit, *An David habuit thronum in cœlo?* Sed vero, *ſolium Davidis* non proprie ſignificat ſedem regalem Davidis, ſed illius imperium; nec, *ſedere in ſolio Davidis* ſignificat proprie, ſedere in eadem ſede regali in qua David ſedit; in ea enim, quoniam jam diu interiit, Meſſias ſedere non poteſt; ſed idem imperium obtinere, quod David obtinuit. David autem obtinuit imperium in populum Dei, qui illo tempore erat Iſraël ſecundum carnem ex Abrahamo oriundus. Quicunque ergo imperium obtinet in populum Dei, quem Deus pro populo ſuo agnoſcit, obtinet imperium & ſedet in throno Davidis, licet multa in imperio illo ſint immutata, quin & ipſa imperii ſedes tranſlata. Sedes

enim

enim imperii mutari & transferri poteſt, imperio manente eodem. Sic ſede imperii per Conſtantinum Roma Conſtantinopolin translata, idem manſit imperium Romanum: Quod pluribus in regnis & imperiis contigit. Multa in regno mutari poſſunt, & nonnunquam ipſa regiminis forma; manente tamen eodem populo idem manet imperium: ut in imperio Romano, primo per Reges, deinde per Conſules, Decemviros, &c. ac tandem per Imperatores ac Cæſares adminiſtrato, evidentiſſime apparet. Quod ſi tamen Vir Doctiſſ. contendat, magnum inter hæc duo regna eſſe diſcrimen: Non negabo: at tantum tamen non eſt, ut prorſus aliud debeat dici regnum; ſaltem ut Davidis regnum non poſſit dici typus regni Meſſiæ, per Davidis regnum adumbrati: Quod ſufficit, ut Davidis regnum vocari poſſit: Perinde uti ipſe Meſſias aliquoties vocatur David, quia per Davidem eſt præfiguratus; *Ezeckiel.* XXXIV. 24.

Et typice hæc eſſe accipienda obiter oſtendi, quia Prophetæ non minus Meſſiæ miſerandam mortem, quam imperium prædicunt: illa autem cum imperio glorioſo in terris conſiſtere nequit. Occurrit Vir Doct. huic objectioni, aitque *cap.* LIII. *Eſaiæ*, quod à Chriſtianis huic rei probandæ ordinarie allegari novit, *nihil de Meſſiæ morte prædicere. Quia per ſervum Dei, uti ab Eſaia paſſim, intelligatur populus Iſraël.* Verum caput illud attente legenti manifeſtum eſt, de uno ſingulari homine, non de populo ſub unius perſona repræſentato, ſermonem eſſe. In *Pſalmo* XLIV. longe alius eſt ſermo: Loquitur enim propheta aliquando de ſe ſolo in numero ſingulari, tanquam populi

Senſus Eſa. LIII.

puli parte, ſeu principe: plerumque autem in plurali ſub perſona totius populi. Eſaias autem *cap.* LIII. ſolummodo de uno homine ſingulari, quem opponit populo integro, qui eum videt *deſpectum & virorum noviſſimum.* Deinde neutiquam populo Iſraëlis, peccatori, & propter graviſſima ſua peccata è terra ſua ejecto & inter gentes diſperſo, ulla cum ſpecie attribui poteſt, quod ſit *juſtus*, quod *affligatur propter aliena peccata*, quod *animam ſuam poſuerit* אשם, & quæ alia illius generis in capite illo occurrunt. At inquit Vir Doct. *Vix ulla in Novo Teſtamento capitis hujus mentio facta fuit ad comprobandum Meſſiæ mortem prædictam; cum tamen nullam illuſtrius ex Veteri Teſtamento potuiſſet adduci.* Reſp. Locum hunc manifeſte adductum, & Jeſu Chriſto applicatum *Actor.* VIII. 32, 33. Nec neceſſe eſt, locum hunc ſæpius produci: ſufficit, ſemel allegatum eſſe, & Jeſu Chriſto applitum. Et cum ipſe Vir Doct. agnoſcat, totum negotium, prout in Evangelio deſcribitur, in capite hoc graphice depingi, neſcio quid majus deſiderare queat, ad probandum caput hoc de Meſſia agere; cum prophetiæ ſenſus optime ex illius impletione dignoſcatur, quique antea obſcurus & involutus fuit, per impletionem clarus evadat & manifeſtus, ut de eo amplius ambigi non debeat.

In eo prædicitur mors Meſſiæ.

Addit Vir Doct. *Licet locus hic de Meſſia exponatur, nihil tamen inde concludi poſſe pro illius morte; quia per mortem & ſepulchrum nonnunquam labores & flagella ſignificantur; ut Ezech.* XXXVII. 12. 2 *Corinth.* XI. 23. *Significari ergo labores & pericula, quibus Meſſias ante perfectam regni revelationem, utpote bonus Judæus, in defenſionem divinæ legis & populi fortaſſe exponendus erit.* Verum explicatio iſta

hic

hic locum habere nequit, quia expreſſe *verſ.* 8. *abſciſſus de terra viventium* dicitur: quod non de periculis mortis, ſed de morte ipſa neceſſario explicari debet. Poteſt quidem aliquo ſenſu de eo, qui ſe ultro morti offert, licet non moriatur, dici, quod ſe in mortem tradiderit, id eſt, ad mortem obtulerit: nequaquam vero è terra viventium exciſus dici poteſt. Et ſi de periculis tantum mortis hic agatur, qua ratione Vir Doctiſſ. aſſerere poteſt, *totum negotium, prout in Evangelio deſcribitur, hic graphice depingi?* In Evangelio enim non tantum ſummi labores & pericula mortis, ſed ipſa cruenta Jeſu Chriſti mors prolixe narratur.

Non opus eſt pluribus hic Viri Doct. objectionem refellere, *quod in fine capitis dicatur, videbit ſemen & prolongabit dies, quod de mortuo nullo ſenſu dici poteſt.* Quia hæc non de Jeſu Chriſto adhuc mortuo, ſed ex morte in vitam æternam ſuſcitato dicuntur: Nec de poſteris ſecundum carnem ex ipſo orituris; ſed de ſemine ſpirituali, ſeu vere fidelibus, & per fidem in Dei filios adoptandis, accipienda ſunt. Et quia hæc in illum, qui terrenum adepturus eſt imperium, minime quadrant, ideo nos Chriſtiani, quibus Prophetiæ hujus impletionem videre & innoteſcere contigit, urgemus, Meſſiæ deſtinatum imperium cœleſte; & hæc optime, prout ipſe Vir Doct. agnoſcit, in D. Jeſum Chriſtum quadrare, eumque graphice depingere, qui mortem ſuſtinuit, & ex ea ſuſcitatus ad regnum cœleſte evectus eſt. Fuitque hic duplex ejus ſtatus per illuſtriſſimos in Veteri Teſtamento typos, præcipue vero per Davidem patrem ipſius, adumbratus, qui non niſi

Quomodo dicatur viſurus ſemen.

 per

per varios labores, ærumnas ac afflictiones, quas à populo ſuo ſuſtinuit, regnum Iſraëlis conſecutus eſt.

Duo Meſſiæ à Judæis excogitati.

Huic Eſaiæ loco addere poſſemus *Pſal.* XXII. *Zachar.* IX. 9. XII. 10, 11. Qui omnes, teſtibus etiam Rabbinorum præcipuis, de Meſſia expoſiti ſunt. Deditque ea expoſitio aliis occaſionem duos excogitandi Meſſias; quia hæc adeo clare illius afflictionem & mortem prædicunt, ut regi glorioſo, qualis exſpectatur Meſſias, minime convenire queant. Et licet hoc non ſit de fide Judaica, ſufficit mihi, adeo clare regis, quem Judæi ſecundum prophetias exſpectant, prædici mortem, ut vel Rabbinorum eruditiſſimi id negare non poſſint: ideoque ut id cum ſua exſpectatione concilient, duos excogitaſſe Meſſias, unum filium Joſeph occidendum, alterum filium Davidis gentium victorem & glorioſum.

CAPUT III.

Rationes ob quas Deus regnum ſpirituale Meſſiæ non clare, ſed ſub typis & umbris per Prophetas prædici voluerit.

A Prophetis non clare revelata Meſſias revelare debuit.

CONveniens fuiſſe, ut Deus non clare ac plene ſtatum Meſſiæ regni, ſed involutius & ſub umbris per Prophetas olim revelaverit, contra Viri Doctiſſ. aſſertionem, qui id Deo minus convenire contendebat, adſtruxi, primo hac allata ratione: Quia *ſi Deus gratiam revelandam jam ante per Prophetas clare revelaſſet, nihil novi Meſſias revelare potuiſſet*, &c. Reſpondet Vir Doctiſſ. *Non eſt idem, prædicere, quod officium Meſſias facturus eſt*,

eſt, ac id ipſum officium facere. Sed nec ego hoc contendi. Locutus ſum ſolummodo de doctrina Meſſiæ, quæ claram regni cœleſtis revelationem, & modum eo perveniendi continet: Si jam ea per Prophetas clare & aperte, ſine involucris & umbris prædicta fuiſſet, uti Vir Doctiſſ. in omnibus ſuis ſcriptis fieri debuiſſe contendit, quid quæſo Meſſias, cum adveniret, porro revelare potuiſſet, quod non jam per Prophetas plene revelatum fuerit? Fateor, doctrinam ſuam miraculis confirmare, aliaque quæ muneris ipſius adminiſtrationem ſpectant, peragere potuiſſet; non vero doctrinam, Prophetarum doctrina perfectiorem, proponere: ideoque non dixi, nihil Meſſiæ reliquum fore, quod agat aut exequatur; ſed, *quid porro Meſſias, cum veniſſet revelaturus fuiſſet?* Atque id etiamnum contendo ac urgeo: Omnia enim cum jam antea revelata forent, nihil ulterius revelari potuit.

Non id adverſatur miſericordiæ Dei.

Neque hic quicquam Deum miſericordiæ ſuæ adverſum feciſſe contendo; eo quod, licet Regem promiſiſſet terrenum, multo illuſtriorem miſerit, nim: cœleſtem. Reſpondet Vir Doct. *Hæc quidem vera fore, ſiquidem & à Prophetis ſecundum literam prædicta impleſſet, & ſimul cœleſtia promiſiſſet: Sed prædicta à Prophetis nullatenus efficere, & inviſibilia promittere, quæ ab hominibus nulla experientia probari poſſunt, Iſraëli omnino fuit extraneum.* Summa reſponſionis huc redit, Jeſum Chriſtum non eſſe Regem cœleſtem, qui in cœlo imperium in omnia obtineat, & cultoribus ſuis vitam æternam in cœlo eſt largiturus: Id enim ſi crederent Judæi, non gravate admitterent, Prophetias ſublimiore ſenſu impletas, cœlumque Hieroſoly-

 mis

mis terrenis præferrent. Hoc autem contra Judæos denuo probare, ſupervacaneum foret, cum jam in præcedentibus abunde factum ſit, ubi Religionis Chriſtianæ veritatem contra Viri Doct. objectiones adſtruxi. Unum tantum hic addam: Inviſibilia, quæ Jeſus Chriſtus promiſit, certiſſima experientia in ſua ipſius perſona eſſe comprobata: Quoniam ex morte eſt ſuſcitatus, in cœlum exaltatus, donatus gloria ac majeſtate, in teſtimonium omnibus in ipſum credentibus, quod eadem gloria ſint coronandi.

Genus humanum, fuiſſe ſub ira Dei, docet Evangelium.

Negat hic Vir Doctiſſ. *genus humanum fuiſſe ſub ira ac maledictione divina; neque hoc à Chriſto in quatuor Evangeliis revelatum, ſed poſtea eſſe excogitatum:* & contrarium probare conatur exemplo Enochi & Eliæ; tum Moſis, Davidis, totiuſque populi Iſraëlis, cui Deus vult ab Aarone ejuſque filiis benedici, nec non à Bileamo: Additque hic quædam de ſententia Doctorum Chriſtianorum de juſtitia divina quæ ſatisfactionem exigat, aliiſque. Ad quæ poſtrema primum paucis dico; me ſemel dixiſſe, neutiquam me alligatum privatis Doctorum quorundam opinionibus (non magis quam Virum Doct. privatis alicujus Doctoris Rabbini ſententiis) ſed ſolam Scripturam Sacram fidei meæ regulam agnoſcere; aliorum autem opinionibus extra Scripturam nolle teneri. Hiſce præmiſſis pauca reponam, non omnia quæ ex fundamentis Chriſtianiſmi, à Judæis agniti, reponi poſſent, ſed ex principiis nobis cum Judæo communibus. Ac primo quidem, quando loquor de ira ac maledictione Dei, me proprie intelligere reatum, quem homines peccatis ſuis contraxerunt, qui illos exponit iræ ac maledi-

maledictioni divinæ. Ab illo autem reatu homines per Chriſtum liberatos ipſa Evangelii doctrina eſt. Ut multa non congeram, videatur *Joan.* III. 5. ubi ipſe Salvator Nicodemo dicit, *Niſi quis renatus ſit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum cœlorum:* Illis verbis clare ſatis innuens, omnium hominum eum eſſe ſtatum, ut regeneratione indigeant; & ſine ea aditum ad regnum cœlorum eſſe occluſum. Alibi dicit, ſe *veniſſe, ut quærat quod perierat. Matth.* XVIII. 11. Perierant ergo quos quærebat. *Matth.* I. 21. dicit Angelus Joſepho, quod *Jeſus eſſet ſalvaturus populum ſuum à peccatis ſuis. Joan.* I. 29. vocatur *agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Ipſe autem de ſe dicit, *Matth.* XX. 28. *ſe veniſſe, ut ponat animam ſuam redemtionis pretium pro multis.* Ne alia plura nunc allegem. Et ab hoc doctrina nihil diverſum Apoſtoli in ſcriptis ſuis docuerunt.

Exempla Enochi & Eliæ, etiamſi concederetur eos Servatore non indiguiſſe, in computum venire nequeunt quando agitur de toto humano genere: & recte de toto humano genere dicitur, quod illi applicari poteſt duobus aut tribus forte exceptis. Idem dicere poſſumus de Moſe & Davide: quanquam Moſes ſpecie quadam incredulitatis, David adulterio & homicidio reatum coram Deo contraxerunt. Populum Iſraël Deus, cum in terram Canaan introducturus eſſet, *benedictum* pronuntiari voluit per Bileamum, quia terræ Canaan poſſeſſionem eo tempore illi tradere decreverat, omneſque ſe illi opponentes vires irritas reddere: Inde vero minime ſequitur, omnes in populo iſto Deo fuiſſe gratos, aut favorem Dei ſemper ſenſiſſe: Paulo enim poſt, ob fornicationem Occurritur exceptioni.

cum

cum filiabus Moab & idololatriam cum Baal Phegor commiſſam, quidam è principibus populi ſunt ſuſpenſi; & viginti quatuor millia è plebe interierunt, *Num.* xxv. Multo minus, populum idololatram, è terra ſua ob graviſſima ſcelera ac flagitia ejectum, Deo ſemper fuiſſe ac manſiſſe benedictum: Omnes quippe legis maledictiones in eum ſunt effuſæ. *Maledictio autem Dei & benedictio Dei* (verba ſunt Viri Doct.) *eodem tempore circa idem ſubjectum ſuapte naturæ ſunt incompatibiles.* At tempore adventus Chriſti populi ſtatus valde fuit corruptus; ac proinde iræ divinæ reatum contraxerat. Non autem contradictoria ſunt, Deum ob peccata hominibus iraſci; non tamen ſtatim prorumpere ad pœnam; verum media ſalutis ipſis offerre; ut iis rite utentes iram divinam plene effugiant, & intenſiſſimo illius amore, omnibuſque beneficiis fruantur.

Promiſſa Dei non fuiſſent Iſraeli inutilia, ſi Meſſias ſit rex cœleſtis.

Contra objectionem Viri Doct. *Quod promiſſa Dei fuiſſent Iſraëli inutilia & nullatenus expetenda,* dixeram, miſericordiam divinam, & rationem regiminis divini circa populum Iſraël, requiſiviſſe ut Deus regnum cœleſte non aliter quam ſub cortice regni terreni promitteret, conſentaneë promiſſis Lege ſpeciatim & clare contentis; ut ita regni illius exſpectatione erigerentur, neque animis deficerent. Hic reſpondet Vir Doct. 1. *Eventum contrarium docuiſſe, quia amore regulæ, quam tot encomiis Deus extulerat, Iſraël Chriſtum rejecit.* Sane id non tam factum eſt amore Legis divinæ, quam quod terreno regno inhiantes, & ea ſpe pleni, ad illa Legis & Sacræ Scripturæ loca, quæ alia de Meſſia prædixerant, nollent animum intendere. Addit 2. *Poterat Deus utrumque Iſraëli præſtare,*

præſtare, & terrena bona, & ſublimiora cæleſtia, ne Iſraël promiſſionibus falleretur. Poterat ſane Deus Judæos vivos, poſtquam bonorum temporalium omnimoda fruitione ſaturati, eſſent omnibus inſpectantibus in cœlum aſſumere. Sed an ideo hoc Iſraël à Deo requiret? Potuiſſet Deus jam ab initio Iſraëlem ita direxiſſe gratia ſua, ut nunquam peccaſſet, atque ita ſemper in flagranti Dei gratia manſiſſet, neque captivitatis mala expertus fuiſſet; Deum tamen id noluiſſe certiſſimum eſt. Agnoſcit in ſequentibus Vir Doctiſſimus, ſiquidem Chriſtus Judæos vivos ſecum in cœlum aſſumſiſſet, quod in ipſum jure credere potuiſſent, licet nullum regnum terrenum erexiſſet. Habent ergo & fundamentum in Jeſum ut Meſſiam credendi, modo conſtet ipſum in cœlis regnare, & in ſe credentes ejuſdem gloriæ cœleſtis participes facturum. Atqui promiſſiones ipſius confirmatæ ſunt ipſius reſurrectione, aliiſque eam conſecutis; ut in antecedentibus latius oſtenſum eſt. Nec minor eſt Viri Doct. error, quod velit *Deum tempore Meſſiæ ita Judæorum corda circumciſurum, ut immorigeri eſſe nequeant.* Maximum id impedimentum eſt ſerio conſiderandi Meſſiam qui jam venit, & ex ſignis quibus eſt deſcriptus eum agnoſcendi: Quia enim non in ſe deprehendit operationem illam divinam animum ac cor ejus intus immutantem, tempus illud nondum adveniſſe ſibi totus perſuadet. Verum de eo in ſequentibus fuſius. Quam ſolidam ex Lege ſpem de vita æterna Iſraël peccator, ac præceptorum Legis graviorum tranſgreſſor concipere queat, in ſequentibus expendetur. An vero ſpem præcipuam in illa ponat, an vero in terrena liberatione, facile dignoſcetur, ſi ingentes

ingentes animorum motus in ipſis ad quoſvis rumores de novo exorto Meſſia conſideremus. Non jam recenſebo antiquiores impoſtores, Barchochebam, alioſque: videatur ſolummodo recens exemplum in Sabbatha Sevi, impoſtore illo Smyrnenſi, cujus fama plurimorum animi ita fuerunt erecti, ut nil aliud niſi regnum jam jam erigendum ſpectarent, & omnia illi poſthaberent.

Ex hiſce liquet, Deum in Prophetiis Meſſiæ regnum ut terrenum deſcribentem, ſeſe accommodaſſe populi ſui genio, ac proinde miſericorditer admodum Deum cum ipſo egiſſe, quod talis regni ſpe ipſos in obſequio legis continuerit; & tandem cum per varias afflictiones ſenſim multi eorum præparatiores evaſiſſent ad plenam regni cœleſtis revelationem recipiendum, clare abſque typis id revelaverit, atque ita majus illis præſtiterit, quam ſecundum literam per Prophetas promiſiſſe videri poteſt. Sed ſi omnia tam clare, & ad literam, in Lege promiſſa ſunt, quæ populo Dei ſunt exſpectanda: proferat Vir Doctiſſimus locum, ubi clare & diſertis verbis promittitur vita æterna Legis obſervatoribus.

CAPUT IV.

Occurritur objectionibus in contrarium.

Reſponſio ad aliquot objectiones.

VAria hic objicit Vir Doctiſſimus, quæ ſingula debito ordine conſiderabimus. Primo. Quod *in mediis afflictionibus Iſraël à Prophetis monebatur ut Legem ſervaret.* At hoc eſt quod ego contendo: Simul & erigebatur promiſſis de futuro Rege Meſſia. Sed, ait Vir Doct. *ſolummodo ut de circum-*

circumſtantia aliqua liberationis. Imo, inquam ego, ut de eo quod maxime in liberatione ſpectandum erat, & in quod præcipua liberationis exſpectatio ſpectabat. Hinc nota illa Meſſiæ elogia, quod *ſpes Iſraëlis* vocetur: quod plures ex Rabbinis ſcribant, *propter Meſſiam omnia, quæ in cœlis & in terris ſunt, eſſe creata.* Verum, inquit, *eventus contrarium docuit; pauci enim Chriſto adhæſerunt; populus autem integer eum rejecit.* Reſp. Plurimos ex Judæis Chriſto fidem dediſſe teſtis eſt hiſtoria Actorum Apoſtolicorum: adeo ut Jacobus Apoſtolus dicat *Cap.* XXI. 20. quod *aliquot myriades Judæorum* in Chriſtum crediderint. Etiam ex primoribus aliquot in Chriſtum credidiſſe, non tantum Nicodemum & Joſephum Arimathæënſem, ſed & plures, teſtis eſt Joannes in ſuo Evangelio *Cap.* XII. 42. Qui Evangelium rejecerunt, affectu quodam carnali fuere occæcati, & nil niſi regnum terrenum ſpectarunt; quod cum à Chriſto erigi non viderent, in eum credere recuſarunt. Imo ait Vir Doctiſſ. *hoc fecere propter gloriam Dei.* Reſp. Me non negare, quod gloriam Dei ſpectaverint: ſed affectus quidam carnalis in cauſa fuit, quod gloriam Dei iis promoveri crediderint, quibus non promovebatur; cæde ſcilicet illius, qui gloriam Dei maxime illuſtrem faciebat, & per quem Deus, quod antea ſub typis & umbris obſcure inuerat, clare & plene in lucem produxit.

Sed ait Vir Doct. *Nunquam tot difficultates, dubia, & varias intelligentias perpeſſum eſſe verbum Dei, quam ſub Evangelio. In Eccleſia Iſraëlis nullas enatas ſectas, niſi jam depravato ſeculo, & de rebus ad Legis eſſentiam non pertinentibus: A naſcente autem*

De diſſenſionibus inter Chriſtianos.

autem Eccleſia Chriſtiana fuiſſe ſibi contraria Evangelia, diſſidia inter Apoſtolos, & perpetuo in Eccleſia Chriſtiana diſſidia de rebus maximi momenti. Reſp. Evangelia optime inter ſe conſpirare, ſi quis ea conferre velit, evidentiſſime deprehendet. Apoſtolos inter ſe circa fidei dogmata diſſenſiſſe nunquam probabitur. Una & uniformis ipſorum fuit fides. Poſt Apoſtolorum obitum varias inter Chriſtianos ſectas enatas indubium eſt: Verum illæ ex Evangelio, aut illius obſcuritate, aut à Veteri Teſtamento diſcrepantia, ortum non habuere; ſed hominum vitio introductæ ſunt. Atqui diſſentientes inter viros ejuſdem nominis opiniones veritati religionis quam profitentur (& fortaſſe aliqui non niſi nomine tenus) nequaquam officit. Hoc enim ſi eſſet, religio nec Hebræa, nec Chriſtiana, nec alia quæpiam poteſt eſſe vera; quippe quæ diverſas ſectas & produxit utraque, & aluit. Non exſpectandum ut omnes, qui eandem religionem profitentur, & in ejuſdem religionis profeſſione nati ſunt, ſincere fidem & obedientiam præſtent religioni quam à parentibus hauſerunt: Non omnes ſunt veri Iſraëlitæ, qui ſunt ex Iſraële; nec omnes vere pii, & vitiorum puri, qui maxime conſpicua Eccleſiæ membra ſunt. Pravi turbulenti, ambitioſi, maligni, in omni ſocietate reperiuntur, qui res quietas turbare, diſſidia alere, novitate aliqua inter cæteros eminere amant. Sed & ubi hujuſmodi pacis perturbatores non reperiuntur, non deſunt tamen, qui ſincere veritatem quærens (ita eſt ingenium humanum) in diverſas abeant ſententias. Hoc in legibus quibuſvis interpretandis ſemper locum habuit, & habebit: multo ergo magis in iis

quæ

quæ ſpectant æternam cujuſque ſalutem, in quibus homo in hominem nullum jus habet ac poteſtatem. Idem ergo Evangelio eveniſſe, mirum non eſt. Præſertim poſtquam varii Philoſophi doctrinæ Chriſtianæ nomen tradiderunt: illi enim, vitio hominibus familiari, nimio erga proprias quas à magiſtris hauſerant opiniones amore præoccupati, Philoſophiæ ſuæ dogmata in religionem Chriſtianam invexerunt; utque ea felicius aliis perſuaderent, Scripturæ verba ad ſua placita detorquere inceperunt: inde inter Doctores diſſenſiones de Scripturæ ſenſu enatæ, plebe interim fide ſimplici Evangelio unice adhærente; niſi forte Epiſcoporum ſuorum autoritate etiam in partes traheretur. Inde variæ in Eccleſia Chriſtiana ſectæ enatæ. De præceptis autem, ac promiſſis divinis, aliiſque in Evangelio revelatis, ſine quorum cognitione ſalus obtineri nequit, contentio inter illas non fuit. Quod evidens ſignum eſt, non Evangelium, ſed homines Evangelii ſimplicitatem propriis ſuis opinionibus vitiantes, diſſenſiones in Eccleſiam invexiſſe.

Quod Eccleſia Iſraëlitica in principio variis opinionibus agitata non fuerit, cauſa fuit crebra Prophetarum, ſpiritu divino agitatorum, apparitio, quorum autoritati omnes auſcultare tenebantur. Interim ingens illud ſub Jerobeamo ſchiſma Eccleſiam mire divulſit, ut nunquam poſtea in unam coaluerit: Multi in populo falſi fuere Prophetæ, miſere populum, ac nonnunquam regem ipſum, ſeducentes. Et hac quidem habemus in illa gentis Iſraëliticæ compendioſiſſima, quæ ad manus noſtras pervenit, hiſtoria, indicia ſatis manifeſta de diſſentionibus in religione, etiam circa maxima *De diſſenſionibus Eccleſiæ Iſraëliticæ.*

ac præcipua. Adeo ut plane mirandum ſit, Virum Doctiſſ. affirmare, *nullas in Eccleſia Iſraëlitica natas eſſe ſectas, niſi depravato jam ſeculo:* Niſi iſtam ſeculi depravationem tempore Jerobeami velit inchoatam. Quod ſi tam juſtam & copioſam Eccleſiæ Iſraëliticæ haberemus hiſtoriam, quam Chriſtianæ habemus; non dubitandum, quin de diſſenſionibus, diſputationibus, ſectis religioſis, multa alia legeremus, quorum memoria in tanta ſcriptorum penuria prorſus intercidit. Quis enim dubitare poteſt, cum populus ille jam huic jam illi cultui ſe applicuit, quin multa orta ſint jurgia, contentiones, ac ſchiſmata de religione? Niſi dicere malit Vir Doct. integrum populum, ſe ad regis exemplum prono & cœco animo componentem, Deum vel Baal, alioſve Deos, prout ipſi libuerit, veneratum. Quod non credo Virum Doct. de integro populo dicturum: Saltem de Synedrio, quod in populo perpetuum & infallibile fuiſſe in ſequentibus contendit, id affirmare nequit: credibile autem non eſt, Synedrium infallibile in oppugnandis idolis nullos è toto populo habuiſſe ſequaces. Quod ſi tamen hoc Viro Doct. forte incredibile non ſit, an id cauſæ ipſius, unanimem populi Hebræi in cultu Dei & Scripturæ intelligentia conſenſum aſſerentis, profuturum ſit, ipſe viderit. Tandem deficientibus Prophetis exortæ ſunt ſectæ Phariſæorum, Sadducæorum, & Eſſenorum, inter ſe contendentes de rebus non exigui, ſed maximi momenti; adeo ut Sadducæi mortuorum reſurrectionem negaverint: Uti apud Joſephum legere eſt. Nec hodie inter Rabbinos diſputationes de ſenſu Legis & Prophetarum ceſſant. Solummodo in eo unanimes ſunt,
ut

ut Chriſtum rejiciant, & circumciſionem, aliaſque quaſdam ceremonias, præſertim multas traditiones à Moſe non præceptas, obſervent. Adeo ut Eccleſia Judaica à diſſenſionibus ſe liberam gloriari minime queat.

Evangelium clariorem Dei cognitionem attulit.

Pleniorem vero ac clariorem Dei cognitionem Evangelium attuliſſe, manifeſtum eſt Legem cum Evangelio ſedata mente conferenti. Habemus in Evangelio claram remiſſionis peccatorum ac vitæ æternæ piis ac ſincere reſipiſcentibus factam promiſſionem: præcepta pietatis clara, quæ Legis quidem ſcopo conſentanea ſunt, non tamen in Lege clare exſtant, ſed ex præceptorum quorundam generalitate ſolummodo per conſequentiam eliciuntur; uti in ſequentibus plenius oſtendetur: præcepta ac inſtituta animum purgantia, non carnem tantum mundantia: ac denique regnum Dei per Meſſiam erigendum ita plene ac nude in Evangelio eſt deſcriptum, ut de ejus verborum ſenſu nulla dubitatio ſupereſſe queat; & quale illud regnum ſit ex Evangelio plene conſtare poſſit. Nec obſtat, quod quidam Chriſtiani aliquod Chriſti regnum terrenum ſomnient. Hoc enim non contendunt ex verbis Jeſu Chriſti, aut Apoſtolorum, quæ ſatis clara ſunt: Sed quod ſimplicitatem verborum Chriſti deſerentes, ea quæ typice à Prophetis prædicta ſunt, plane ſecundum literam implenda cum Judæis ſentiant.

Obſcure enuntiata non [illegible] neceſſ[illegible] credit[illegible].

Secundo objicit, *Ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis Deus neque hyperbolice, neque figurative aut obſcure hominibus enuntiavit.* Concedo. Sed addo, quamdiu ea tantum obſcure & figurative Iſraëli fuere enuntiata, Iſraël non fuit obligatus ſenſum illum ſublimiorem ſub figura latentem agnoſcere:

nec illum credere obſtrictus fuit, niſi poſtquam illum Deus per Jeſum Chriſtum ejuſque Apoſtolos clare revelavit, & ſub Prophetiis fuiſſe contentum aperuit: neque is ſenſus literali fuit contrarius, ſed ſublimior, cujuſque literalis typus fuit. Typus autem antitypo, ſicut nec umbra corpori, contrarius haudquaquam eſt. *At ſatius fuiſſet*, inquit Vir Doct. *non prædixiſſe, & poſtea facere quod ipſi placuerit; ſiquidem ea figurative prædicta in cauſa fuerunt, quod poſtea veris & figuratis fides ab Iſraële non præſtaretur.* Reſp. Cum conſtet magnam Iſraëlis partem fidem adhibuiſſe Evangelio, manifeſtum eſt non figurativam prædictionem, ſed aliud quid in cauſa fuiſſe, quod alia Iſraëlis pars fidem non adhibuerit: de quo mox.

CAPUT V.

Quod ſenſus Scripturæ ſpiritualis Judæis prius ſit revelatus quam Gentibus.

Senſus Scripturæ ſpiritualis Judæis prius eſt revelatus quam gentibus.

SEd contendit Vir Doctiſſ. quod hac ratione *Deus Iſraëli literam mortiferam dederit, gentibus vero ſpiritum qui vivificat.* Ad quod cum reſpondiſſem, Iſraëli hanc factam prærogativam, ut ſpiritus vivificans ipſi ſit datus, antequam daretur gentibus; cum vero eum Iſraël contumaciter rejecerit, & in litera abſque ſpiritu hærere maluerit, Deum, ſpreto Iſraële, illum communicaſſe gentibus: Multis Vir Doct. per digreſſionem ſatis prolixam probare contendit contrarium. Dicit itaque, ſe *per ſpiritum intelligere verum & ſpiritualem literæ ſenſum.* Et ego idem intelligo: Sed iſtum gentibus revelatum probare non poteſt, neglectis Judæis:

Quin imo Judæis primo eundem revelatum conſtat paſſim ex Actis Apoſtolorum. Contra Judæos Apoſtoli D. Jeſu reſurrectionem & regnum cœleſte comprobarunt ex Prophetarum oraculis, quorum myſticum ſenſum validiſſimis argumentis adſtruxerunt.

Etiam à Chriſto dum in terris viveret.

Sed *ſpiritualis ſenſus non fuit à Chriſto dum viveret revelatus*: Et rationem reddit Vir Doctiſſ. in antecedentibus: *Quia ſi hæc clare docuiſſet, ut poſtea Paulus & condiſcipuli, ſtatim lapidaretur, ut Stephanus, nec tertium prædicationis annum adimpleret.* In quo ſane gentis ſuæ malitiam prodit, quod hominem innoxium & ſanctum ob doctrinam veram ac divinam, quam miraculis manifeſtiſſime confirmavit, lapidibus obruituri fuiſſent. Verum longe errat Vir Doctiſſ. ſi credat, aliam D. Jeſu in terris adhuc degentis, aliam Apoſtolorum, à Jeſu in cœlis glorioſe regnante in omnes gentes & in totum terrarum orbem miſſorum, fuiſſe doctrinam. Quod enim obſervationem rituum legalium attinet, ad quos nunc ſermonem ſuum deflectit Vir Doctiſſ. nuſquam Apoſtoli docuerunt, illicitum eſſe Judæis obſervare ritus Legis Moſaicæ; ſolummodo gentes, quibus nunquam eæ latæ fuerunt, iis alligatas noluerunt. Quod nec ipſe Vir Doctiſſ. diffitetur. Conſenſus ergo ſummus fuit doctrinæ D. Jeſu, & Apoſtolorum. Dicet fortaſſe: Apoſtolos docuiſſe, Legis Moſaicæ ritus, figuras tantum & umbram fuiſſe cultus ſpiritualis. Sed vero, D. Jeſus, ſi non iiſdem verbis, aliis tamen rem eandem docuit. *Joan.* IV. 21, 23. dixit mulieri Samaritanæ, *horam advenire, & nunc eſſe, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate; non* autem *in monte*

Gariſim, *neque Hieroſolymis*. Quo ipſo ſatis innuebat, ritualem illum cultum ceſſaturum. *Matt.* xv. 11. refutaturus Phariſæorum criminationem, quod diſcipuli illotis manibus panem manducaſſent, ait, *Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Verum quidem eſt, Dominum nihil directe dicere contra legem ciborum diſcrimen ſtatuentem, ſed contra Phariſæorum traditionem: attamen ea utitur verborum generalitate, quæ manifeſte ſatis innuunt, legem illam non eſſe immutabilem, nec in ratione ac naturali honeſtate fundatam.

Lex ceremonialis in morte Chriſti abolita eſt.

Non tamen expreſſe docuit, legem illam ceſſaturam, inquiet forte Vir Doctiſſ. Verum id eſt: ſed necdum tempus quo lex ritualis ceſſare debuit, advenerat. Chriſtus, qui complementum legis erat, prius occidi debuit, atque in vitam reſurgere, ut omnes legis typi in ipſo ſuum haberent complementum: Sic docet ipſe Paulus, quem Vir Doctiſſ. ſed perperam, ſemper Chriſto opponere cupit, quod Chriſtus in morte *chirographum decreti* (hoc eſt, legem decreta, quæ ritus exigunt, continentem) *deleverit & cruci affigens de medio tulerit*, *Coloſſ.* II. 14. Ipſe morte ſua novum Dei cum hominibus fœdus ſancire debuit, antequam vetus antiquaretur. Hinc ſanguis ejus in morte effuſus, vocatur ſanguis *Novi Fœderis*, *Matth.* XXVI. 28. Sanguis nimirum victimæ fœderalis, quo Novum Fœdus ſancitum eſt; perinde uti olim ſanguine victimæ fœdus cum Iſraële ſancitum fuit. Nondum autem ſancito Fœdere Novo Vetus vigorem ſuum obtinuit, cui & ipſe Jeſus Chriſtus ſubjectus fuit, docente Paulo, quod *factus fuerit ſub Lege*, *Gal.* IV. 4.

Ut

Ut autem preſſius reſpondeam, dico, quod nec Chriſtus, nec Apoſtoli docuerunt, legem proprie abrogandam, aut illicitum eſſe Judæo legem obſervare: Sed docuerunt Apoſtoli, eam gentibus, quibus (ipſis fatentibus Judæis) nunquam data eſt, non eſſe imponendam: Judæorum vero reſpectu ſponte erat ceſſatura, quando Deus everſa Judæorum Republica & deſtructo templo, cui cultus ille ritualis maxima ſui parte erat alligatus, illi finem eſſet impoſiturus. Cum vero converſi ex Judæis, quorum quidam zelotæ erant legis, gentes ad rituum obſervationem conſtringendas urgerent, neceſſe habuere Apoſtoli iis ſe opponere, & aperte docere, gentes ſine rituum Moſaicorum obſervatione per fidem in Jeſum Chriſtum & ſinceram pietatem poſſe ſalutem æternam conſequi. Ita ut hic nihil docuerint diverſum à doctrina Jeſu Chriſti. Ut vero tanto magis convincerent zelotas illos legis, docuerunt, ritus illos tantum umbras ac figuras eſſe cultus ſpiritualis ac perfectioris per Chriſtum introducendi; quod procul dubio non ita aperte docuiſſent, niſi Judæorum zelus doctrinam illam ipſis expreſſiſſet: ſed providentiæ divinæ acquieſcentes, Judæos ſimul ac gentes per judicium Dei in populum Judæum, & templi everſionem, de voluntate Dei, ritibus illis finem imponentis, conviciſſent. Non enim neceſſe fuiſſet id docere vel gentes, ante Reip. Judaicæ finem. Non Judæos: Quia legem ritualem proprie non abrogavit Dominus, neque Apoſtoli, contraria doctrina, nec Judæis obſervatu illicitam pronuntiarunt; ſed prædicarunt fidem in Chriſtum, & rituum finem brevi inſtare per Reip. everſionem

Non fuit illicitum Judæis fidelibus eam obſervare.

prævidebant; itaque ſponte brevi deſituros ritus ſupervacuum erat coram Judæis declarare non neceſſario eſſe obſervandos: Præſertim cum doctrina illa ita exoſa eſſet futura Judæis, ut illius prædicatores, uti Vir Doctiſſ. affirmat, mox lapidaturi fuiſſent. Non gentes: Sufficiebat enim gentes convertere ad fidem in Jeſum Chriſtum, nec illis rituum obſervationem imponere. Non enim quicquam integritati fidei ipſorum defuiſſet, ſive ignoraſſent, legis Moſaicæ ritus eſſe figuras ac umbram cultus ſpiritualis Evangelici: ad ſalutem ſufficiebat fides in Jeſum Chriſtum, & obſervatio mandatorum ejus. Verum cum Judæi, indigne ferentes gentibus ſalutem prædicari ſine rituum Moſaicorum obſervatione, gentes ad eorum obſervationem conſtringere voluerunt, illorum conatibus obſiſtendum fuit, & aperte docendum, gentes iis non teneri, poſſeque ſine illis ſalutem conſequi. Inde ſequabatur quidem, nec Judæo neceſſariam eſſe eorum obſervationem ad ſalutem obtinendum, & ſufficere fidem in Chriſtum; non tamen eam Judæo eſſe illicitam. Et hanc eorum doctrinam Deus tandem everſione templi & Reip. confirmavit, ritibuſque jam languentibus finem impoſuit.

Judæis prius fuerunt revelatæ figuræ quam gentibus.

Adeo ut Apoſtoli nihil diverſum docuerint à doctrina Domini Jeſu: nec etiam neglectis aut præteritis Judæis ſenſum Scripturæ literalem ſolis rerevelaverint gentibus: Verum Judæos gentibus ceremoniarum jugum imponere cupientes refutarunt; atque ita Judæorum perverſo pro Lege zelò provocati, ac tantum non coacti, docuerunt, quod res eſt, ritus legis Moſaicæ non eſſe perpetuæ obſervationis, ſed ad tempus inſtitutos, donec

nec tempora perfectionis adveniſſent: Atque ita Judæos refutando, iiſdem ultimam Dei intentionem de lege rituali clare revelabant, ac ſimul gentium libertatem vindicabant. Omnes quippe diſputationes de ceſſatione legis ritualis ipſis fuerunt cum Judæis: illis ergo primo & præſertim doctrina hæc propoſita fuit: cujus vel ipſa Epiſtola ad Hebræos illuſtriſſimum eſt documentum, in quo rituum adumbratio typica plenius ac diſtinctius, quam in ullo Novi Teſtamenti libro, explicata & deducta eſt. Quæcunque ergo revelata ac prædicata fuerunt, Judæis primo, deinde gentibus revelata ſunt: Imo totum Evangelium ad gentes non fuit translatum, niſi prius repudiatum à Judæis. Et quoniam ipſe Vir Doctiſſ. affirmat, Stephanum lapidatum, quoniam doctrinam hanc clare docuerat, quo jure conqueri poteſt, ſenſum Scripturæ ſpiritualem revelatum gentibus, occultatum autem eſſe Judæis: Cum Stephano cædes illata fuit aliquot antequam ulli è gentibus Evangelium eſſet prædicatum annis?

Vir Doctiſſ. ut porro evincat, ſpiritualem literæ ſenſum Judæis non fuiſſe revelatum, addit; Quod *neque etiam diſcipuli hanc doctrinam claram & apertam conceperint*. Unde vero hoc probat? *Quia ex eis ſolus Petrus dixit, quod erat Meſſias: & ipſe reſpondit: quod caro nec ſanguis hoc ipſi revelavit, ſed Pater*. Unde concludit: *Non ergo hoc clare docuerat*. Primo de argumentatione hac, deinde de re ipſa dicam. Quod itaque argumentationem attinet, idem quod me Vir Doct. alibi, nunc ego ipſum deprecor, ut attente textum illum legat & expendat, quin imo totam Evangelii hiſtoriam: ſtatim deprehendet, gloſſam ſuam textui manifeſte

Chriſtus ſe Meſſiam eſſe prædicavit.

eſſe adverſam. Solum Petrum ait credidiſſe, quod Jeſus eſſet Chriſtus. Solus quidem Petrus reſpondit; verum non ſuo peculiari, ſed omnium nomine, omneſque reſponſionem Petri, ſe audientibus & adſtantibus clare enuntiatam, conſenſu ſuo approbarunt. Ex verbis autem Domini, *Caro & ſanguis tibi hoc non revelavit, ſed Pater*, concludere, ergo hoc non clare docuerat, eſt illatio ita aliena & à mente Domini, & à veritate hiſtoriæ Evangelicæ, ut alienius nihil concipi queat. Primo enim hoc Joannes Baptiſta aperte teſtatus eſt coram ſuis diſcipulis, ex quibus primos ſuos diſcipulos D. Jeſus collegit: *Joan.* I. 29. *& ſeqq.* idque ita notum fuit inter eos, ut alter alteri diceret, ſe inveniſſe Meſſiam: Hoc Andreas dixit fratri ſuo Simoni, *Ibid. verſ.* 41. & Philippus Nathanaëli, *verſ.* 45. Et cum Joannes in carcere duos ad Jeſum mitteret diſcipulos, qui nomine Joannis Jeſu teſtimonium perhiberent, *Tu es qui venturus es*: Jeſus, præſentibus ſuis diſcipulis ex miraculis quæ plurima & omnis generis edebat veritatem teſtimonii Joannis comprobavit, *Matth.* XI. 2, 3, 4, 5. Quin & in toto Evangelio ſe coram diſcipulis Meſſiam oſtendit, ipſique eum ut Meſſiam honoraverunt. Senſus itaque verborum Dominì, *Caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cœlis eſt*, hic eſt: Humana induſtria hanc tibi cognitionem non conciliavit; nec conciliare potuit: ſed eam habes per revelationem cœleſtem, quam Pater tibi per me communicavit, & miraculis confirmavit; quæ cum tu attente conſideraveris, & cum doctrina mea contuleris, in animo tuo penitus es perſuaſus me eſſe Chriſtum. Non itaque hæc de immediata,

ſed

ſed mediata Patris revelatione intelligenda ſunt. Quod enim Pater per Filium revelat, ipſe Pater revelare dicitur: Conſentaneë iis quæ Dominus dicit *Matth.* XI. 27. *Nemo novit Filium niſi Pater; neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Et tandem, admittatur explicatio Viri Doctiſſ. ad ſummum inde concluderetur, D. Jeſum ante ingenuam hanc Petri confeſſionem non aperte diſcipulis revelaſſe, ſe eſſe Meſſiam: At cum Petrum coram diſcipulis ob hanc confeſſionem beatum pronuntiat, dicitque id ipſi à Patre ſuo cœleſti revelatum, ſine ulla circuitione, planis ac rotundis verbis ſe Meſſiam omnibus diſcipulis præſentibus profeſſus eſt. Quomodo ergo ait Vir Doct. Chriſtum dum viveret id nunquam revelaſſe. Imo nullam aliam ob cauſam, quam ob ingenuam hanc confeſſionem à Judæorum ſenatu damnatus, & Pilato traditus eſt, ut cruci affigeretur. Aperte ergo ſatis dixit, ſe eſſe Chriſtum, ſeu Meſſiam.

Sed tamen non omnia quæ regnum Chriſti ſpectant cognita habuere diſcipuli; ſomniabant adhuc regnum terrenum. Verum cauſa unica fuit præjudicium commune Judæorum, quod ipſos ita faſcinatos habuit, ut licet Jeſus expreſſe prædiceret, oportere ut aſcendat Hieroſolyma, & multa patiatur à ſcribis & ſenioribus & principibus Sacerdotum, ut occidatur, & tertia die reſurgat; hoc non intellexerint, nec crediderint; ſed neceſſe fuit, ut eventu ipſo erudirentur. *Non tamen omnia regnum ejus ſpectantia diſcipuli tunc cognita habuerunt.*

Negandum tamen non eſt, non omnem rationem regni Jeſu Chriſti Apoſtolis ante mortem Jeſu ejuſque reſurrectionem & adſcenſionem in cœlum fuiſſe revelatam, præcipue quæ vocationem gen-

tium

tium ſpectant. Decreverat quippe Deus primo Evangelium annuntiari Judæis, & illis ad fidem converſis, aut Evangelium ingrate rejicientibus, gentes ad ejuſdem fidei & ſalutis communionem vocare: Hinc & Jeſus ipſe ſolis Judæis Evangelium prædicavit: & Apoſtolos primo ad ſolos Judæos ac Iſraëlitas, non tantum in Judæa degentes, ſed & per omnes gentes diſperſos, emiſit, ipſique in initio ſolis Judæis Evangelium prædicarunt: Noluit enim Deus ſtatim Evangelium ad gentes deferri; ideoque nec Apoſtolis, qui ex communi Judæorum præjudicio credebant Judæis ſolis tantum bonum deſtinatum, in initio revelavit, Evangelium etiam ad gentes propagandum; ut ita Judæis ſolis convertendis toti intenti eſſent. Quod ſi ſtatim etiam ad gentes dimiſſi eſſent, quam avide calumniandi & criminandi materiam Judæi arripuiſſent, quod ipſi ſcilicet negligebantur, gentibus vero eſſet annuntiatum Evangelium; Cum nec jam, cum nihil docuerint aut revelarint gentibus, niſi prius revelatum, eorum criminationem evadant, quod *litteræ ſpiritum Iſraëlem non docuerint, ſed gentes.* Ita ingratis nunquam ſatisfit; & quod ipſi beneficium indigne rejciunt, ſibi collatum præfracte negant.

Cur non ſtatim Apoſtolis fuit revelatum, etiam gentes vocandas.

Quæ porro Vir Doctiſſ. ſarcaſtice adjicit de Spiritus Sancti revelationibus, qui *non omnia ſimul Apoſtolis revelaverit, qui balbutierit cum Eccleſia in infantili ætate*, ſimiliaque ſcommata; ea alio loco apud me non ſunt, quam apud Virum Doct. hominis Ethnici contra Moſen ſcommata forent; ſi ſimili modo Moſen, aut potius Deum cavillari velit, quod cum Moſi in monte ſpatio quadraginta

ginta dierum totam legem revelaverit, &c, ut Judæi nugantur, omnia illa Phariſæorum deliria, quæ lege orali comprehenſa volunt, exacte patefecerit, quæ rationem exequendæ legis continent, tamen Moſes ignoraverit, quid in negotio filiarum Zelaphaad eſſet ſtatuendum: adderetque ſarcaſtice, *hoc ſervabatur à Deo Moſi poſtea revelandum.* Rationem jam dedimus. Spiritus Sanctus omnia ad ſalutem neceſſaria Apoſtolis revelavit, illique prædicarunt Judæis. Quamdiu Evangelium ad ſolos Judæos propagandum fuit, neceſſe non fuit Apoſtolis revelari, gentibus idem prædicandum. Maturo jam tempore, ob Judæorum igratam Evangelii rejectionem, Spiritus Sanctus Apoſtolis patefecit gentes eſſe vocandas, eaſque neutiquam ad obſervationem ceremoniarum legalium, quod converſi ex Judæis præpoſtero erga legem zelo urgebant, conſtringendas. Dices. Hoc non docuerunt fideles ex Judæis. Reſp. Eo ipſo quod hoc gentes docerent, etiam Judæos docuerunt; nim: non quidem abrogandas eſſe ceremonias, verum earum obſervationem ad ſalutem conſequendum non eſſe neceſſariam. Qui enim contra Judæos docebant, gentes ſine ceremoniarum legalium obſervatione ſalutem poſſe conſequi, docebant, earum obſervationem non requiri, ut ſalutem adipiſcantur. Et hoc zelotæ illi ſatis cognoverunt, ideoque acrius ſe gentibus opponebant, & ad ceremoniarum obſervationem conſtringere volebant.

Decretum Apoſtolorum fuit in gratiam Judæorum.

At, inquit, *quædam fuere decreta pro gentibus, ut abſtinentia à ſanguine, ſuffocato, & immolatis idolis; pro fratribus autem Judæis nil prorſus decretum fuit.* Verum longe errat Vir Doctiſſ. Hæc non in

in gentium, ſed Judæorum gratiam decreta fuere: gentibus enim hæc ad tempus, donec gentiliſmus & idololatria paſſim in mundo vigerent, fuere impoſita tanquam onus, ut aliquatenus zelotis pro lege ſatisfieret: ita enim expreſſe inquiunt Apoſtoli, *Act.* xv. 28. *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis, nihil ultra vobis imponere oneris quam hæc neceſſaria.* Quis unquam audivit, impoſitione oneris alicui gratiam fieri? Pro illo autem illud decretum recte dicitur, in cujus gratiam alteri onus aliquod decernitur. Interim omnes aperte docebantur, externorum ejuſmodi obſervatione ſinceram ac genuinam, quæ Deo ad ſalutem placeat, obedientiam non abſolvi; Sed requiri puritatem animi, fidem in Jeſum Chriſtum, actuſque externos pietatis animo tali conſentaneos.

Paulus non ſimulavit.

Ad ea quæ de ſimulatione Pauli adjicit, paucis dico: Quod ſemper Vir Doct. ſibi Apoſtolos depingat per omnia Judæis Hiſpanis ſimiles, ſuorumque popularium crimina hominibus ab omni fuco & ſimulatione alienis impingat. Nulla in Paulo fuit ſimulatio, quod Timotheum circumciderit, & ceremonias Nazareatus obſervaverit in templo, aut Judæis factus ſit Judæus: licet enim ceremoniæ legales non eſſent obſervatu neceſſariæ, non tamen erant illicitæ aut vetitæ Judæo: nullius amplius erant uſus & dignitatis apud Deum; ſed nec earum obſervatione peccabat coram Deo Judæus. Qui itaque docet, ritus illos non quidem illicitos, attamen nullius amplius eſſe pretii apud Deum; & tamen eos obſervat ut indifferentes, ne infirmioribus offendiculo ſit, iſne Simulare dicendus eſt?

Colligit

Colligit Vir Doctiſſ. *me opinari, ſiquidem ipſe nunc in Jeſum Chriſtum, ut verum Meſſiam, crederet, & ſimul, ut conſcientiæ ſuæ ſatisfaceret, ceremonias legis obſervaret, quod nullius eſſet criminis reus, & optimus ac orthodoxus Chriſtianus:* Verum qua ſequela talis opinio mihi tribuatur, ego non video. 1. Enim, alia nunc eſt ratio obſervationis ceremoniarum, deſtructo jam per ſexdecim ſecula templo, & ceremoniis jam in Eccleſia Chriſtiana plane exoletis, quam in initio, ſtante adhuc templo, & plurimis pro lege acriter zelantibus fidem Chriſtianam amplexis. 2. Licet criminis aut impietatis non incuſarem Virum Doct. non tamen eum orthodoxum, hoc eſt, etiam in hoc articulo recte ſentientem, agnoſcerem Chriſtianum; ſed ut infirmum tolerandum, non autem cum Inquiſitoribus Hiſpanis flammæ adjudicandum cenſerem. Audio eſſe, aut ſaltem ante paucos annos fuiſſe, Londini in Anglia Eccleſiam Chriſtianorum, qui obſervant diem ſeptimum, eumque, ut Legi Moſaicæ obedientiam præſtent, pro Sabbatho ſuo obſervarunt; qui tamen nec pro Judæis, nec hæreticis, ſed Chriſtianis, at hac in re errantibus, habebantur. Error eſt, ritus Legis adhuc obſervare.

Sic & ſimul corruit, quod Vir Doctiſſ. addit; *Quo prætextu ea obſervari permittebantur?* Reſp. Ut indifferentia; quorum obſervatio in Judæis tolerabatur, & ſimul, non neceſſaria eſſe aperte docebatur. Addit Vir Doct. *Talia non licebat agere, ut indifferentia, quia ſemper erant habita divina.* Reſp. Fuerant etiam vere divina, ſed ad tempus tantum inſtituta, donec adveniret corpus cui adumbrando inſervierant. Obſervanda ergo, donec veniſſet ille Propheta, qui Moſis loco audiendus Quomodo Judæis ritus Legis obſervare permitteretur.

diendus erat. Tolerabantur autem aliquamdiu in infirmioribus Judæis; ſed brevi ſponte erant evanitura, inſtante populi everſione, & templi deſtructione; tunc enim ceremoniæ, quæ jam languebant ac moriebantur, honeſte ſepulturæ ſunt traditæ, & exinde penitus in Eccleſia Chriſtiana evanuerunt: deſtructo nimirum templo, cui potiſſima cultus ritualis pars alligata erat, ſimul cultus illius finem adveniſſe, ſibique cultum moralem abſque ceremoniis, non ut cultui antiquo contrarium, ſed ut ejus conſummationem & perfectionem, placere, Deus declaravit.

CAPUT VI.

De ſpe remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ per Legem, aliiſque.

TAndem è diverticulo in viam redit Vir Doctiſſ. & poſtquam quædam ad Judæorum excuſationem dixit, quod non ex malitia, ſed ex ignorantia invincibili D. Jeſum rejecerint, quæ ſequente Capite expendentur, refutare contendit, quod dixi, æquum non fuiſſe, ut propter ſequentium infidelitatem Deus nullam antecedentium rationem haberet, qui promiſſionibus iſtis typicis de Meſſia maxime erigi, & in Legis obſervatione, pro ſtatu in quo tunc erant, confirmari potuerunt.

Ex lege, ſine reſpectu ad Meſſiam, vita æterna obtineri nequit.

Contra hæc contendit Vir Doctiſſ. *Quod promiſſio liberationis ſpiritualis nequaquam Iſraëlitarum animos conturbaſſet; quia nemo Judæorum ſervat, nec aliquando Legem ſervavit propter Meſſiam aut futuram redemtionem, ſed propter vitam æternam conſequendum.* Reſp. 1. Nemo Sadducæorum, qui tamen

tamen ſat magno numero in populo Judaico fuerunt, & quos reſurrectionem mortuorum ac vitam æternam penitus negaſſe conſtat, ſpe vitæ æternæ conſequendæ Legem obſervavit. 2. Non nego pios ſub Vet. Teſt. vitam æternam ſperaſſe: Eam autem ex pacto Legis, tanquam præmium juxta Legis formulam dandum, exſpectaſſe, plane nego: Sed ex gratia divina, Legi non incluſa, ſed quam Deus propter Meſſiam piis exhibere voluit, licet illi hoc ignoraverint, aut ſaltem non niſi confuſe & ſub umbris in eam reſpexerint. Nam ex nullo promiſſo Legis, ſine reſpectu ad Meſſiam, Judæi vitam æternam exſpectare potuerunt. Quod argumentis aliquot oſtendam.

Non exſtat in Lege promiſſum expreſſum vitæ æternæ.

Primo: Nullum exſtat in Lege clarum ac diſertum vitæ æternæ promiſſum; ſed omnia ejus promiſſa ſpectant vitam hanc terrenam, & felicem in terra Canaan habitationem. Verum eſt, generalis vitæ promiſſio exſtat in Lege: Atqui illa primo ac literali ſenſu ſignificat vitam hanc præſentem in terra Canaan feliciter degendam: Sub verborum generalitate quin vita æterna etiam comprehendi, atque ita ad ſenſum ſublimiorem ea etiam extendi poſſit, non nego: Verum ſenſus ille non tam ex vi verborum fluit, quam ex gratioſa Dei extenſione, qui cum decreverit gratiam in Meſſia majorem exhibere populo ſuo, ejuſmodi verborum generalitate uſus eſt, quorum ſenſum ſemper ampliare poſſet. Sed diſtincta ac ſpecialia promiſſa Legis ultra hanc vitam præſentem non ſpectant. Quod vel ex ipſa Viri Doct. deductione in ſequentibus evidentiſſime liquet. Quæ enim argumenta adducit, ad probandum ex Lege vitam æternam, magis ex analogia quadam & ratiocina-

tiocinatione à benignitate divina ſunt deſumta, quam ex Legis verbis ac claris promiſſis deducuntur. Uti illic oſtendam.

Nec remiſſionis peccatorum.

Secundo: Variorum & graviſſimorum, etiam juxta propriam Viri Doct. confeſſionem, peccatorum ſe Judæi conſtituunt reos. Lex autem talibus denuntiat pœnam mortis; nullum autem pro iis quo expientur conſtituit ſacrificium, nec ullum habet remiſſionis ejuſmodi peccatorum in Lege promiſſum. Atqui ſine remiſſione talium peccatorum, vita æterna nullatenus obtineri poteſt.

Senſus Deut. xxx.

Dicet forte Vir Doct. promiſſum illud exſtare *Deut.* xxx. Verum non eſt hoc promiſſum unicuique privato, ſed toti populo factum, ſiquidem integer populus à Deo deficiat, & à peccatis ſuis ad Deum convertatur. Nec eſt promiſſum vitæ æternæ, ſed reſtitutionis in terram Canaan, ex qua ſecundum comminationes Dei *Cap.* XXVIII. fuſe denuntiatas, Deus populum idololatram ejiciet, & reſipiſcentem reſtituet; quemadmodum ipſe Vir Doctiſſimus hoc in ſequentibus ad Quæſtionem ſecundam urget; inde enim argumentum deſumit, Iſraëlem adhuc reſtitutionem in terram ſuam jure exſpectare, ſi modo reſipiſcat. Nihil ergo hoc promiſſum facit ad ſpem vitæ æternæ.

Annuo ſacrificio minora tantum delicta ſunt expiata.

Memini me in Judæi cujuſdam diſputatione legiſſe, quod promiſſum remiſſionis probare conetur ex ſolenni illa expiatione, qua Pontifex cum ſanguine hirci pro peccatis totius populi immolati quotannis ingreditur in Sancta Sanctorum, ad peccata toto anno commiſſa expiandum; prout legimus *Levit. cap.* XVI. Verum res ipſa loquitur, non aliorum peccatorum expiationem hic promitti, niſi talium, quæ ſacrificiis expiari poterant. Cum

Cum vero graviora peccata ſacrificiis expiari non potuerint, vel ipſo Viro Doctiſſ. teſte, *Num. XVIII. ad Quæſtionem quartam.*, ubi ita ait: *Pro peccatis voluntariis, homicidio, ſtupro, adulterio, inceſtu, idololatria, & ſimilibus, nullum à Deo præfixum eſt ſacrificium:* Manifeſtum eſt, nec ea ſacrificio hoc annuo fuiſſe expiata.

Addunt alii, promiſſa remiſſionis reſipiſcentibus facta, *Eſa.* I. 16, 17, 18. *Ezech.* XVIII. & alibi paſſim. Verum hæc ſunt non tam promiſſa Legis, quam gratiæ Evangelicæ, quam Prophetæ illi jam propius prædicere, & quaſi per tranſennam oſtentare incipiebant. Promiſſa Legis proprie continentur libris Moſis: in illa itaque ſi remiſſionis æternæ promiſſum non exſtet, nec Lege comprehendi dici poteſt. Prophetæ prænuntii fuere Evangelii: Quicquid ergo ultra Legem promittunt, proprie gratiæ Evangelicæ eſt, & Lege quid præſtantius, & magis eximium. Senſus Eſa. I. 16. &c. Ezech. XVIII.

Poſſet nihilominus objici, ſperaſſe plures vitam æternam. Agnoſco: illiuſque clariora habemus indicia temporibus inſequentibus, quæ proxime adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti anteceſſerunt, cum Judæi variis afflictionibus ſub Antiocho aliiſque tyrannis preſſi, ſenſim matureſcere inceperunt, & ad Evangelii receptionem præparari: Deficientibus quippe terrenis illis felicitatibus in Lege promiſſis, animos ad ſublimiora attollere cœperunt, vitamque aliam poſt mortem exſpectare, cujus tunc inter fideles apertior & planior fuit traditio, quam in Lege diſertis verbis contenta fuit. Interim & manſit illa terreni regni exſpectatio, qua ſimul ſuſtentabantur; neque illa, niſi per claram regni cœleſtis revelationem, Quo fundamento aliqui vitam æternam ſperarint.

 nem,

nem, ex animis Judæorum, imo nec Apoſtolorum ipſorum, evelli potuit.

Quod *nemo Judæus propter Meſſiam aut futuram redemtionem Legem ſervaverit*, non puto cum Viro Doct. reliquos affirmaturos Judæos; quos certum eſt urgere, Meſſiæ adventum ob ſua peccata differri, & quando debitam peccatorum pœnitentiam egerunt, tum Meſſiam ad ipſorum liberationem adfuturum: Quin & idem Vir Doct. prolixe urget *Quæſ.* 3. *N.IV.p.* 175. Quod quomodo cum iis quæ hic dicit conciliari queat, ego non video.

Quam ob cauſam Judæi in Hiſpania occidantur.

Addit, *nec nunc deficere Judæos in obſervatione Legis, quam per tot ſecula in hac diuturna captivitate conſtanter ſervant; imo*, ut in ſequentibus addit, *incarcerantur, bonis temporalibus penitus deſtituuntur, & vivi propter divinæ Legis confeſſionem concremantur*. Reſp. Primo: Ipſe Vir Doctiſſ. novit, in ſcripto ſuo fatetur, & in propria perſona expertus eſt, perſecutiones illas (quas ego toto animo deteſtor, & religionis Chriſtianæ genio in tantum adverſari credo ut nihil æque illi adverſum eſſe queat) non ultro & ſponte à Judæis ſuſtineri, quia ſe ingenue Judæos fatentur; ſed ipſos non tantum Legis omiſſione, ſed & transgreſſione ac ſolemni abjuratione, & Chriſtianiſmi ſimulatione ac aperta profeſſione, eas evadere conari; quin & tormentis adigi, ut ſe Judæos, fateantur, neque mortem evadere, niſi tormentis animoſe reſiſtentes in abnegatione Legis perſeverent: Solos autem cremari qui tormentorum violentiæ ſuccumbentes inviti profeſſionem Judaiſmi edunt, quique etiam, ſi Judaiſmi abnegatione vitam redimere poſſent, alacri eum animo abnegaturi eſſent; uti plurium, qui

fruſtra

fruſtra abjurationem illam obtulerunt, exemplo conſtat. Non cremantur tales pro legis profeſſione, aut quia legem transgredi recuſant; ſed quia tormentis adacti ſe non eſſe Chriſtianos amplius negare nequeunt. Diſſimiles plane magnanimo Eleaſaro, qui vitæ redimendæ cauſa ne ſimulare quidem ſuillæ eſum ſuſtinuit, ne junioribus ſcandalum, legiſque violandæ exemplum præberet.

Secundo: Quod in diſperſione hac in obſervatione Legis conſtantes ſint, nolo inficiari in pleriſque etiam procedere ex ſpe vitæ æternæ; ſed interim Meſſiæ exſpectatio, & ſpes reſtitutionis in terram Canaan, animos eorum erectos habet, & in Legis obſervatione & conſtanti adhæſione perſeverare facit. Utrumque itaque conjungunt, vitæ æternæ ſpem, & regni terreni per Meſſiam erigendi exſpectationem; qua poſteriore collapſa indubium mihi eſt, quin, fatentibus vel Judæorum præcipuis, animis valde conturbarentur, & in amore Legis langueſcerent. Si idem antiquioribus, qui hodiernis eſt, Judæis animus fuiſſet, omnino, ſi ſolus rex cœleſtis, & is quidem miſerabili & ignominioſa morte, tanquam maleficus, occidendus fuiſſet promiſſus, Judæorum animos in afflictionibus dejeciſſet; Nec eum, licet adveniſſet, recepiſſent, niſi ipſi oculis ſuis eum in cœlum aſcendentem conſpexiſſent: Quod & ipſe Vir Doct. hoc loco urget. Quin & tota Viri Doctiſſ. deſcriptio Meſſiæ cœleſtis, quem ait Deum potuiſſe promittere, nil aliud refert, niſi regnum terrenum, adeo alte opinio illa omnium Judæorum animis videtur infixa, ut etiam quando de regno cœleſti loqui volunt, eam evellere nequeant. Ait enim, *Meſſiæ mortem, ſi à Romanis occiſus*

Cogitationes Judæorum ſunt carnales.

 fuiſſet,

fuiſſet, Judæi lamentarentur. At quomodo lamentarentur mortem, ex qua Meſſias triduo poſt fuit reſuſcitatus, & poſt quadraginta dies ad cœleſte regnum evectus, omniumque Dominus conſtitutus? Addit: *Potuiſſe Deum per Meſſiam in cœlo collocatum, uti antea per Angelum in deſerto, tanquam per inſtrumentum, omnia quæ Judæi exſpectant, effeciſſe; ut ita Deus populi ante & poſt Meſſiam viventis eandem habuiſſet providentiam.* Atqui providentia divina ante Meſſiæ adventum Iſraëli regnum terrenum exhibebat: quod maxime diverſum eſt à cœleſti: Ut itaque eadem ſub Meſſia eſſet providentiæ divinæ adminiſtratio, (ut Vir Doctiſſ. urget) iterum requirebatur regnum terrenum. Ex quibus omnibus videmus, quam parum conveniens & inefficax fuiſſet, populum, adeo terreno regno affixum, aperta regni cœleſtis promiſſione erigere & in officio continere.

Promiſſis de regno terreno Deus populum non decepit.

Non tamen Deus propterea dici poteſt *eos decepiſſe, aut quod voluerit, verba ſua alio ſenſu ab illis intelligi, quem præ ſe ferunt:* Deus enim ſe accommodavit captui populi, locutuſque cum eo eſt, perinde atque pater cum infantibus loqui ſolet, qui ſe eorum ætati accommodat; poſtea ubi adoleverunt plenius mentem ſuam, ad quam plene percipiendam antea idonei minime fuerant, aperit. Non enim populum voluit conſtringere, ut neceſſario verba ſua de regno terreno accipiat: contra, ſi qui generoſioris animi & altioris indaginis poſt accuratum omnium de Meſſiæ regno prædictarum circumſtantiarum examen & inter ſe collationem, majus quid ſub literæ cortice latere animadverterint (quales non paucos fuiſſe credo, præſertim ultimis Reip. Judaicæ temporibus; ad-

ventante

ventante enim ſole prænuntia lux ſenſim augebatur) ac proinde excellentius quid exſpectaverint, licet plene nondum perceperint quale iſtud eſſet, tantum abeſt ut illi Deo, tanquam à vero ſenſu verborum ipſius recedentes, ingrati fuerint; ut contra hæc ipſorum exactior notitia & exſpectatio Deo quam maxime grata fuerit, utpote altius in genuinum & ultimum, quem intendebat, verborum ſuorum ſenſum penetrans.

Evangelium legi non eſt contrarium.

Hac occaſione quædam dixeram de fide, quæ piam animi docilitatem requirat. Regerit Vir Doctiſſ. *hoc eſſe generaliſſimum & omnibus ſectis commune.* Sane jure merito omnes piam animi docilitatem requirere poſſunt: Quod & ipſe Vir Doct. paulo poſt agnoſcit: ſed addit, *non debere Judæos eſſe ita blandos & dociles, ut à conſtantia in ea quam receperunt vera fide, aliorum hominum ſuaſione, imo ne Angeli (ſiquidem poſſibile foret) contraria doctrina amoveantur.* Et hoc vere dicit: Qui enim ſemel vere perſuaſus eſt de doctrinæ ſuæ veritate & divinitate, nullis ſuaſionibus induci debet, ut contrariam amplectatur, ſuamque ut falſam rejiciat. Verum hoc inſtituto ipſius male applicatur. Non enim Evangelium Legi eſt contrarium; ſed explet ea quæ in Lege erant ut futura promiſſa; ſupplet, quod ſuo tempore erat addendum. Evangelium non aſſerit, Moſis Legem eſſe falſam & rejiciendam: Ejus divinitatem agnoſcit & præſupponit: tantum docet, ritualia, quæ tempore ſeparationis Iſraëlis à gentibus ſunt inſtituta, & Iſraëli propria, ſub Meſſia, quando omnes gentes (juxta Prophetas) denuo cum Iſraële in unum populum ſunt coalituræ, ſponte deſituras & melioribus ceſſuras; perinde uti leges bellicæ

tempore belli rigide quidem ſunt obſervandæ, pace vero facta ſponte ceſſant. Verum de hiſce ad quartam quæſtionem latius.

Clara revelatio de regno Meſſiæ tempore Moſis non fuit neceſſaria.

Addit Vir Doctiſſ. *Fidem quam Deus ab hominibus exigit non obſtare, quo minus Deus clare revelet id quod vult nos credere, aut cui vult nos obedire.* Recte quidem. Cui etiam addo, quod ubi Deus exigit claram & diſtinctam fidem, ibi ratio & æquitas exigit claram & diſtinctam revelationem. Sed quid inde infert Vir Doctiſſ. *Ergo clara & expreſſa revelatio de regno Meſſiæ cœleſti Judæis tempore Moſis erat neceſſaria.* Id vero neutiquam ſequitur: quia clara ac diſtincta de illo fides tunc non erat neceſſaria: Sufficiebat obſcurior ac involuta: obſcuræ autem fidei obſcura ſufficit revelatio. Satis clara erat de Meſſia venturo promiſſio. Qualis vero eſſet futurus, quomodo populum Dei liberaturus, tunc clare erit credendum, quando clare fuit revelatum. Sed de alicujus Prophetæ revelatione, qui autoritatem ſuam à Deo acceptam miraculis teſtatur, non opus eſt ut ab alio Propheta prædictum ſit. Quod Deus populum ſuum è ſervitute Ægyptiaca reducturus eſſet, ex prædictione Jacobi & Joſephi conſtabat: Quod vero Moſes is erat, per quem liberationem illam efficere Deus voluit, non ex illis prædictionibus, ſed ipſius Moſis miraculis, perſuaſum erat. Parem in Chriſto rationem inveniemus, niſi quid illius conditio, naſcendi locus & tempus, mortis circumſtantiæ, & plurima alia ad illum ſpectantia etiam prædicta ſunt: De Moſe ne verbum quidem. Adeo ut, ſi Moſi propter miraculoſa opera ſua credendum ſit, ſine Prophetarum prædictionibus: quare itidem Chriſto ob ſua etiam miraculoſa

culoſa opera credendum non eſt? Cum quæ de Meſſia prædicuntur plurima ſenſu literali, omnia ſenſu myſtico & ſpirituali in eum, qualem ſe ipſe manifeſtavit, optime conveniant. Et ſi ille à Doctoribus Judæorum in Scripturæ interpretatione differat, cui potius credendum? An Scholæ & Synagogæ, ubi nihil non humanum, adeoque errori obnoxium? An hujuſmodi Prophetæ, qui miraculorum perſpicua multitudine præſentem ſibi adeſſe Dei Spiritum ubique teſtabatur? Quare concludo, aut Moſi eſſe renuntiandum, aut Chriſto credendum. Sed Vir Doct. ut prætextum habeat quod Judæi jure Jeſum Chriſtum rejiciant, ſemper urget, quod Deus, quando per Prophetam aliquid revelat, ita clare & evidenter convincere populum debeat, Prophetam illum à ſe miſſum, ut nemo etiamſi contumax eſſe velit, ejus miſſionem in dubium vocare queat; Ego vero affirmo ſufficere ejuſmodi probationes & argumenta, quæ viro probo, cordato, & rem recta judicii lance expendenti perſuadendo ſufficiunt; & naturam fidei, quæ voluntarium animi eſt obſequium, non permittere ut tanta ſit evidentia, cui, etiamſi maxime velit, quod refragetur nihil reperire poſſit: Qualis evidentia in demonſtrationibus Mathematicis reperitur. Talia autem argumenta, quæ hominibus probis ac cordatis perſuadendis abunde ſufficiant, ad Jeſu Chriſti divinam miſſionem comprobandum à Deo eſſe exhibita, jam ante plenius oſtendi.

Objicit autem hic Vir Doctiſſ. D. Jeſu, *quod non dixerit cum Prophetis, Sic dicit Adonay: ſed; Ego autem dico vobis: & fidem in ſe exegerit.* Sed fruſtra. Dominus enim continuo affirmat, ſe

Chriſtus jure dicit, Ego dico vobis.

nihil quicquam poſſe facere à ſe, niſi viderit Patrem facientem, *Joan.* v. 19. omnemque ſuam poteſtatem ſe à Patre accepiſſe, affirmat *ibid.* idem prolixe facit *Cap.* VII. VIII. X. & alibi, omniaque quæ facit ad Patris ſui gloriam refert. Unde & diſerte ait, *Qui credit in me, non credit in me, ſed in illum qui miſit me. Joan.* XII. 44. Cum ergo *Pater Filio tradiderit omne judicium, ut omnes honorent Filium, ſicut honorant Patrem*, ut eſt *Joan.* v. 22, 23. conſentaneum etiam fuit, ut diceret, *Ego autem dico vobis*, quatenus nimirum à Patre judicandi poteſtatem adeptus. Ita ut honor quem ſibi tribui exigebat, non in ipſo terminaretur, ſed ad Patrem, qui ipſum poteſtate illa donaverat, referretur, adeoque gloriam Dei præ omnibus ſpectaverit. Nec magis hic reprehendi poteſt à Judæo D. Jeſus, quam Moſes, qui non ſemel dicit, *mandatum quod ego præcipio tibi*, &c. *Deut.* XXX. 11.

CAPUT VII.

Quod Judæi non ex ignorantia invincibili D. Jeſum rejecerint.

Diſcrimen inter Judæos antiquos & hodiernos.

QUando Doctores Chriſtiani Judæos malitiæ accuſant, eo quod D. Jeſum rejecerint, proprie reſpiciunt Judæos qui tempore converſationis Jeſu Chriſti in terris, & immediate poſt eam vixerunt: qui non tantum innocentiam & ſanctitatem vitæ, ſed & innumera & vere ſtupenda, nunquam antea audita, miracula Jeſu Chriſti viderunt; qui Apoſtolorum, hominum rudium & inexercitatorum, ſummam ſapientiam, momento acquiſitam, & divina miracula, quibus teſtimonium

monium ſuum de reſurrectione & adſcenſione Chriſti in cœlum confirmarunt, oculis ſuis adſpexerunt. Aliam ſcimus hodiernorum eſſe rationem, qui ipſi miracula illa non viderunt, quique per patrum ſuorum traditionem graviſſimo erga Chriſtianam religionem præjudicio imbuuntur. Prodigia coram conſpecta validius movent, quam ex aliorum narratione ſolummodo cognita. Accedit, quod Chriſtiani ipſi, aut ſaltem Chriſtiano nomine ornati, multa Judæis ſcandala objiciant, quibus eorum animos, ſatis per ſe à religione Chriſtiana alienatos, alieniores reddunt: Qui ſicuti ſe gravis coram Deo criminis reos conſtituunt, ita Judæorum averſationi corruptis ſuis moribus, cultu, & crudelitate, excuſationem aliquam afferunt.

Ut autem Judæos à malitiæ crimine vindicet, ait Vir Doct. *Fere excogitari nequit quod in hominem, qui mortuos ſuſcitat, cæcis viſum concedit, ægrotos ſanat, & infinita edit miracula, totus populus malitiam & odium exerceat.* Sed quid juvat argumenta congerere, ut evincatur factum non eſſe, quod factum eſſe conſtat? Certum quippe eſt, non Chriſtianis tantum, ſed & ipſis Judæis fatentibus, Jeſum Chriſtum eſſe crucifixum, à Judæorum ſenatu ut blaſphemum condemnatum & Romanis traditum: Certum etiam eſt, miraculis ipſum claruiſſe: ſolummodo contendunt Judæi, miracula ejus non virtute divina, ſed vi magica eſſe effecta: De quo nihil nunc dicemus. Miraculis ac beneficiis ſuis multorum animos ſibi conciliaverat: ingenua ac libera ſua reprehenſione Scribarum ac Phariſæorum ac Sacerdotum à ſe alienaverat animos: qui omnes conſpirantes eum con-

In hominem miraculis clarum totus populus odium exercere poteſt.

condemnarunt, ac autoritate ſua populum in partes ſuas traxerunt; àdeo ut omnium beneficiorum ejus oblitus cœco impetu à primoribus ſuis inſtigatus, necem ejus expetiverit: Quemadmodum plebs ab ore Doctorum ſuorum pendere ſolet, & eorum judicio blaſphemiæ & hæreſeos condemnatos, licet vitæ integerrimæ & alias maxime dilectos, execrari ſolet ac diris devovere: Uti omnium temporum hiſtoriæ docent. Hinc eſt, licet Rabbini, vita populi pro concione reprehendentes, libenter audiantur; nemo tamen eorum ſententia excommunicatum, licet antea maxime honoratum, diligere, aut illi charitatis officia exhibere audeat, ſed tanquam profanum horreat.

Quo ſenſu malitia Judæis tribuatur.

Sed objicit mihi Vir Doctiſſ. Apoſtolum Paulum, *qui de ſe dicit, quod ex zelo legis Chriſti ſequaces perſequeretur, & de Judæis, quod ex ignorantia Chriſtum crucifixere: quin & ipſum D. Jeſum, qui in cruce pendens ita Patrem oravit, Pater ignoſce eis, non enim ſciunt quod faciunt.* Reſp. Quando malitia objicitur Judæis, mens non eſt, quod omnis abfuerit ignorantia, & quod Judæi in animo ſuo perſuaſi Jeſum eſſe Chriſtum ſeu Meſſiam promiſſum, nihilominus eum interfecerint. Quis ad illum malitiæ gradum prolaberetur? Sed quod cauſa ignorantiæ ipſorum fuerit malitia quædam animi. Non ergo fuit invincibilis ignorantia, aut mera ignorantia abſque omni Judæorum culpa; ſed fuit in illis quædam hypocriſis, quod exacta traditionum à parentibus acceptarum obſervatione crederent ſe Deo gratos; fuit faſtus quidam & ambitio, qua ægre ferebant vitia ſua taxari, atque ita autoritatem ſuam coram plebe aliquatenus imminui: A quibus vitiis hodiernos

Synagogæ

Synagogæ præfectos eſſe immunes nec ipſe Vir Doctiſſ. affirmare audebit. Inde ortum odium contra Chriſtum libere ipſos & palam reprehendentem. Acceſſit præjudicium de regno terreno, per faſtum & ambitionem altius infixum; quod junctum odio contra Chriſtum, in cauſa fuit, quod & doctrina & perſona ipſis ingrata fuerit; inde orta eſt in ipſis perſuaſio, fieri non poſſe, eum eſſe Meſſiam: Qua perſuaſione cum ſemel eſſent imbuti, omnia illius in ſequiorem interpretati ſunt partem, & ſibi perſuaſerunt, omnia ſibi contra Jeſum eſſe licita, quin & forte, quod illius cædes Deo gratum eſſet futura ſacrificium. Sic fuit ignorantia in Judæis, verum non invincibilis; ſed ex culpabili cauſa, & quæ abeſſe poterat & debebat, originem trahens.

Senſus verborum Domini Luc. XXIII. 34.

Dominus itaque in cruce pendens Judæorum cauſam Patri ſuo commendans, quod eorum crimen aggravat tacuit; & fidelis inſtar patroni id tantum protulit, quod illi aliquatenus excuſando ſervire poterat: ignorantiæ adſcribit, quæ etiam aliqualis in illis erat: non autem ab omni malitia eos puros pronuntiat. Et quis credat, Jeſum Chriſtum, qui variorum criminum eos inſimulaverat, & ſpeciatim etiam injuſte effuſi ſanguinis Prophetarum, & quod ſanguinem Prophetarum, quos ad ipſos miſſurus eſſet, hoc eſt, ſuorum Apoſtolorum, eſſent effuſuri, ac propterea horrendo excidio exſcindendi, *Matth.* XXIII. Judæos in ſe innoxio & bene merito occidendo, ab omni malitia puros pronuntiaſſe, ac crimen illud horrendiſſimum ignorantiæ invincibili adſcripſiſſe? Idem eſt ſenſus Apoſtoli Pauli, quando Judæis ignorantiam adſcribit, nim: non invincibilem,

bilem, ſed quæ ortum ſuum malitiæ culpabili & facile vincibili debet.

Exemplum Pauli.

Ipſius Pauli alia longe ratio eſt: nulla in eo fuit animi malitia, ſed vehemens & cœcus pro Lege zelus, qui impediebat, ne Chriſtum ejuſque doctrinam prout oportet conſideraret & ad examen revocaret, ſed cœco impetu rejiceret. Licet itaque hic minor multo fuerit culpa, & ignorantia excuſatior, non tamen fuit invincibilis. Neque id Apoſtolus de ſe affirmat; ſed contrarium, quod fuerit illo tempore *peccatorum primus*, ſeu maximus, 1 *Timoth*. 1. 15. quod nemo ob factum per ignorantiam invincibilem, quam à crimine penitus excuſare omnibus notiſſimum eſt, commiſſum de ſe pronuntiabit.

Non neceſſe eſt ut totus populus perinde ut Paulus in tertium cœlum rapiatur.

Sed ait Vir Doctiſſ. *Cur ergo omnes Judæi non ſunt etiam in cœlum rapti ut Paulus?* Reſpondeo verbis Viri Doctiſſ. ad *Quæſt. III. Num*. 3. *pag*. 168. *Hæc ſpeculatio ad Dei abditum inexſcrutabile ſecretum adſcendere affectet, ad eum ſatis foret inquirentem mittere.* Ne tamen reſponſiònem declinare me credat Vir Doctiſſ. addo: Paulus abſque iſto in cœlum raptu credere potuiſſet, & procul dubio credidit: (non enim conſtat, nec veriſimile eſt, raptum illum in tertium cœlum fuiſſe illam cœleſtem Chriſti apparitionem quæ Paulo Damaſcum proficiſcenti contigit, & per quam converſus eſt) ſed ea Paulo contigit ut eſſet Apoſtolus, & vere de Chriſti gloria teſtari poſſet, quod eum vidiſſet; quia Chriſtum hic in terris verſantem non viderat, perinde uti reliqui Apoſtoli. Si aliquis itidem rogaret, cur non alii populi à Deo eodem modo quo Iſraël ſanctificati, & ad conſpectum Dei legislatoris ſint admiſſi, cur Jacobus electus & Eſavus

repudiatus?

repudiatus? & plurima ejuſmodi, nonne Vir Doctiſſ. miraretur intemperantiam ne dicam an impudentiam hominis, rationem requirentis providentiæ divinæ munera ac beneficia ſua diſtribuentis? Quaſi Deo non permiſſum ſit, idoneos ad certa officia homines eligere, niſi aliis rationem reddat; vel hoc non poſſit fieri à Deo, niſi ejus conſilii participes faciat homines, adeo ut ſemper rationem reddere poſſint, quare hoc potius quam illud factum ſit? Viſum eſt ſapientiſſimo Deo Samuelem, Eliam, Eliſæum, alioſque ſubinde Prophetas Spiritu ſuo illuminatos, & viſionibus divinis ſupra alios homines elevatos, ad populum ſuum mittere. An inde viro cordato hujuſmodi quæſtio oriri poteſt, cur non etiam totum populum ad eam dignitatem evexit? cur itidem univerſæ plebi ſomnia & viſiones non conceſſit? Placuit Deo novum præconem Evangelii duodecim Apoſtolis adjungere; placuit ob cauſas ſoli Deo notas Paulum eligere: An igitur, quia Paulus ut Propheta populo mittendus erat, totus etiam populus eodem modo initiandus fuit? *Sed toti populo oſtenſa eſt olim in deſerto gloria Dei.* Reſp. Et toti populo non minor Dei gloria oſtenſa eſt omnibus illis prodigiis, quæ coram omnibus per Jeſum Chriſtum, & per Apoſtolos in nomine Jeſu Chriſti edita ſunt. Sed non vidit ea quæ Paulus vidit. Nec populus olim cum Moſe fuit in monte, nec omnia vidit quæ Moſes vidit; nec Deum ea loquentem audivit, quæ Moſes audivit; ſed Moſi ea referenti, ob ea quæ vidit, fidem habuit. Ita & Apoſtoli ob ea quæ ab ipſis & propter ipſos fieri videbantur, fidem meriti ſunt.

Quæ

Carnalis Judæorum affectus fidem in Chriſtum impedit.

Quæ ergo cauſa eſt, quod Judæi Jeſum, ſiquidem ſit Meſſias, non receperint? Sane eæ ex antedictis jam facile colligi poſſunt. Verum indigne fert Vir Doct. quod inter cauſas illas recenſuerim carnalem quendam affectum, qui terræ ita ſit affixus, ut animum ad cœlum & cœleſtia minime attollere velit. Quærit, *qua in re carnalis ille affectus conſiſtat? an in amore patriæ & bonorum temporalium, an in doctrina carnali ſpirituali oppoſita, an in utroque?* Reſpondeo: In amore patriæ & bonorum temporalium. Quamquam enim certum ſit externis ritibus valde eſſe addictos Judæos, ideoque abhorrere à doctrina Jeſu Chriſti, quæ ritibus illis abolitis internam animi ſanctitatem, ritibus illis adumbratam unice exigit; tamen ad ea hic non reſpexi: Quare & quæ Vir Doctiſſ. prolixe hic diſſerit de perfectione Legis, quæ nulla in parte Evangelio cedat, commodius in ſequentibus expendentur. Carnalis ergo affectus quidam animos eorum terræ Canaan ita affixos tenet, ut regnum terrenum ibi exſpectent, & cœleſte non apprehendant.

Sane terram illam jure potuiſſe Iſraëlem olim diligere, nemo inficias iverit: cum & Abrahamo ejuſque poſteritati à Deo ſit promiſſa, & longævam ac omnibus bonis affluentem habitationem populo legem obſervanti Deus promiſerit; ac proinde amore ejus ad legis obſervationem populum excitare voluerit: tantum abeſt, ut illius amor cum amore Dei conſiſtere nequeat: Sicut & divitiarum poſſeſſio cultui Dei neutiquam officit; ſed cultus Dei legitimum earum uſum producit. Verum oſtendunt carnalem affectum Judæi, quod eundem erga patriam illam amorem ſervent, poſtquam

poſtquam Deus meliorem illius loco ipſis obtulit, & ob terræ illius amorem impediantur, quo minus ea quæ Deus de regno cœleſti, ſub involucro terrenorum, prædixit, ad animum revocent, nec attendant ad ea, quæ in Prophetis prædicta ſunt, ex quibus diſcere poſſent, ſi omnia accurate inter ſe conferantur, ſublimius quid Deum innuere voluiſſe; præſertim, poſtquam Deus per Meſſiam, quem ipſis miſit, clare id revelaverit. Amorem vitæ æternæ Judæis abſit ut denegem: Quis enim averſetur beatitudinem? Verum & amor terræ Canaan, & regnum Meſſiæ terrenum ita occupavit eorum animos, ut evelli nequeat.

CAPUT VIII.

Quod ea quæ ſufficiunt ad gentibus ſuadendum Evangelium, etiam ſufficere debeant Judæis.

CRedit Vir Doct. argumenta quæ protuli ſufficere quidem ſuadendis gentibus Evangelium, non vero Judæis. Ego autem contendo, quæ ſufficiunt ſuadendis gentibus, ea etiam Judæis ſufficere debere: Quia non poterat gentibus ſufficere revelatio, niſi quæ ſufficientibus documentis probari poteſt eſſe divina. At quid magis à Judæis exigi poteſt? Quod enim ſufficientibus argumentis probari poteſt eſſe divinum, id apud quemcunque, Judæum æque ac gentilem, fidem meretur, & ab utroque æqualiter recipi debet. *Quæ ſufficiunt gentibus ſuadendis ſufficere debent Judæis.*

Explicat nunc Vir Doctiſſ. mentem ſuam, quod noluerit dicere, *argumenta hæc, utpote valida & vera, ſuffeciſſe pro gentibus*: Itaque fateor me hac ratione argumentum iſtud contra Virum Doctiſſ. *Evangelium non congruit doctrinis gentium.*

retorquere non poſſe: Quid ergo? *Quod gentes propter ſuam inſcitiam iis facile potuerint convinci, non enim habebant principia illi repugnantia, ſed ſimilibus, qualia de Chriſto narrantur, erant aſſueti.* In eo autem valde fallitur Vir Doct. Plane adverſa eſt doctrina Evangelii doctrinis gentilium. Nihil ipſos magis offendit, quam Chriſti crux: ideo & Paulus ait, *Chriſtum crucifixum gentibus eſſe ſtultitiam:* & paſſim Chriſtianis à gentibus illuſum eſt, quod in crucifixum Dominum crediderint. Ipſe doctrinæ genius, quæ ſeipſum abnegare, quin & vitam pro nomine Chriſti profundere, & abnegatis præſentibus futura & inviſibilia ſperare jubet, adeo alienus eſt à gentium doctrina & indole, ut ſtatim atque inter gentes propagari cœpta eſt, acerrimos experta ſit adverſarios, totiuſque mundi odium ac crudeliſſimas perſecutiones ſuſtinuerit. Illis autem animoſe reſtitit, & ſuperior evaſit, & late ſe diſſeminavit: Quod fieri non potuit, niſi divinitate ſua hominum animos in obſequium traxerit. Poſterioribus ſeculis magnam eſſe invectam corruptionem quæ gentiliſmo originem debet, dolentes agnoſcimus. Verum eam non eſſe Evangelii doctrinam, ſed ab Evangelio defectionem, Evangelium legenti manifeſtum eſt: Neque quoniam hæc à gentibus deſumta facile à gentibus recepta ſunt, inde conſequentia deduci poteſt, puram ac ſinceram Evangelii doctrinam, gentium doctrinæ & indoli fuiſſe conſentaneam. Omnia enim ſunt adverſa & repugnantia. Exaltatio Chriſti in cœlum quid commune habet cum gentilium ἀποθεώσει? illa enim omnes gentium Deos ac divos plane deſtruit. Nam agnoſcendo exaltationem Chriſti, qui Deum

Deum Iſraël prædicavit ſolum eſſe verum Deum, eo ipſo omnes ſuos ac divos, tanquam fictitios & idola repudiabant.

Judæos hodiernos & qui promulgationem Evangelii ſecuti ſunt, cotraria doctrina eſſe imbutos, non mirum. Poſtquam enim à Synedrio ipſorum Jeſus Chriſtus tanquam blaſphemus eſt condemnatus, ipſis odio eſſe cœpit; & nunc omnes eadem opinione à parentibus imbuuntur, ita ut antequam ad diſcretionis annos pervenerint, jam Chriſtum ut ſeductorem averſari didicerint. Quod addit, *Judæos monitos ut ſibi à gentium doctrina caverent*, huic negotio applicari nequit. Non enim Evangelium à gentibus ad Judæos delatum eſt; ſed à Judæis ortum duxit, & ab illis ad gentes eſt propagatum. Ipſe Jeſus Chriſtus non niſi inter Judæos prædicavit. Apoſtoli, omnes Judæi, primo Evangelium prædicarunt Hieroſolymis; exinde porro propagarunt per totam Judæam; mox per omnes terras quocunque Judæi eſſent diſperſi, ac primo Judæis, illis autem id rejicientibus, tum demum gentibus illud annuntiarunt; atque ita Judæis ob infidelitatem rejectis, gentes quæ ad cultum unius veri Dei quem Judæi colunt, & fidem Filii ipſius Jeſu Chriſti, abjecta idololatria falſiſque ſuis doctrinis, ſunt converſæ, in Judæorum locum ſunt adſcitæ, & Dei populus cenſentur. Cum itaque primi prædicatores Evangelii non fuerunt gentiles, ſed Judæi, ita etiam doctrina illorum nullo modo fuit Ethnica, id eſt, idololatrica. Atque hic apparet Judæorum malitia & ignorantia culpabilis, quod cum prædictus eſſet Meſſias, eumque jam veniſſe dicant Chriſtiani, id nolint examinare, nec inquirere

Evangelium à gentibus non eſt delatum ad Judæos, ſed à Judæis ad gentes.

an conveniant cum prædictionibus, vel non; hoc uſi prætextu ſcilicet, *quod cavendum ſibi eſt à gentium doctrina.* Quaſi doctrina de Meſſia poſſit eſſe ullo modo ſuſpecta tanquam gentiles; cum de Meſſia gentes ne per ſomnium quidem unquam cogitarunt. An hoc eſt candide & ſincere, an malitioſe agere? Candidius certe ac magis ingenue hic agit Doctor Lumbrozo, qui in ſuo *Propugnaculo Judaiſmi, ad articulum Grotii* XVI. *lib.* V. *de Veritate Religionis Chriſtianæ*, doctrinæ Chriſtianæ originem non attribuit gentibus, aut Græcis, ſed Judæis. Enumerans enim Judæorum peccata, propter quæ Meſſiæ adventum differri contendit, inter alia hæc habet. *His adde horrendam idololatriam, quæ ab ipſis Judæis* (NB.) *adinventa fuit & ſuſcitata in Jeruſalem, videl: Chriſtianiſmus, per quem tota Lex divina ut inſupportabile jugum deleta fuit & exterminata, quem non pauci Judæorum amplexi fuerunt, & per tot ſecula uſque in præſens eodom errore miſere inficiuntur.* Deum per Prophetas Meſſiam aliis coloribus Iſraëli non depinxiſſe, ex antedictis & mox contra Viri Doct. aſſertionem dicendis, conſtat.

CAPUT IX.

Quo ſenſu Judæi Regem cœleſtem viderint.

Jeſum regnare in cœlo.

UT oſtenderet Vir Doct. Meſſiam quem Judæi exſpectabant non veniſſe, dixit, Rex Iſraëli promiſſus eſt: At regem non vidimus. Regeſſi; non eſſe viſum regem terrenum, ſed cœleſtem. Objicit nunc Vir Doct. *Regem cœleſtem non eſſe poſſe, niſi ſit ipſe Deus: Illum autem eſſe inviſibilem: nec*

nec Iſraëlem potuiſſe cognoſcere, hominem aliquem eſſe Deum. Reſpondeo: 1. Si ex hoc argumento pendeat deciſio quæſtionis inter Judæos & Chriſtianos, utrum Chriſtus ſit Deus, haud magno acumine opus eſt, ut Chriſtianus probet, Chriſtum eſſe Deum. Jeſum enim eſſe Regem cœleſtem ante probavi manifeſte conſtare ex conſentiente Apoſtolorum, qui eum in cœlum adſcendentem conſpexerunt, teſtimonio, & ex Spiritu Sancto quem decimo poſt adſcenſionem ſuam die, ipſo Pentecoſtes feſto, Jeſus Chriſtus è cœlo in Apoſtolos ſuos, juxta promiſſum ſuum, miſit. Si ergo Judæus admittat hanc connexionem, qui in cœlo regnat, eſt Deus; non poteſt argumentari contra Chriſtianum hac ratione, Chriſtus non eſt Deus, ergo non regnat in cœlo: Quia ſic aſſumit quod in quæſtione eſt; ſed aliunde oſtendere debet, Chriſtum non regnare in cœlo. Et ſi Chriſtianus oſtenderit, Chriſtum vere regnare in cœlo, jam contra Judæum ita diſputantem probavit, Chriſtum eſſe Deum.

Fides exigitur in Jeſum, ut Chriſtum ſeu Filium Dei.

Sed vero ut preſſius reſpondeam, dico 2. Quando exigitur fides in Jeſum Chriſtum, nuſquam in toto Novo Teſtamento exigi, ut credamus Jeſum eſſe ipſum Deum, ſed, *Jeſum eſſe Chriſtum* ſeu Meſſiam olim promiſſum, vel, quod idem eſt, *eſſe Filium Dei*: Quoniam appellationes *Chriſti* & *Filii Dei* inter ſe permutantur. Cui denominationi occaſionem dediſſe videntur verba Davidis, *Pſal.* II. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te:* & Dei, 2 *Sam.* VII. 14. *Ero in Patrem, & ille erit mihi in Filium.* Quæ ſenſu ſublimiore Meſſiæ applicata ſunt. Inde factum, ut denominatio illa *Chriſti* ſeu *Meſſiæ*, & *Filii Dei*, inter Judæos

& diſcipulos Chriſti pro eadem habita fuerit. Quod variis locis Novi Teſtamenti evidenter comprobari poteſt. Quando Philippus Nathanaëli dixit, *Invenimus quem ſcripſit Moſes in Lege & Prophetæ*, &c. poſtea Nathanaël viſo Domino Jeſu inquit, *Tu es Filius Dei, tu es rex Iſraël*, *Joan.* I. 46, 50. Petrus omnium Apoſtolorum nomine reſpondens quæſtioni Domini, interrogantis quem ſe eſſe dicerent, ait, *Tu es Chriſtus Filius Dei vivi*; *Matth.* XVI. 16. Quæ verba Marcus recenſens, ſolummodo habet, *Tu es Chriſtus*, *cap.* VIII. 29. & Lucas, *Tu es Chriſtus Dei*, *cap.* IX. 20. Sic *Matth.* XIV. 33. Diſcipuli dicunt Jeſu, noctu ad ipſos ſuper mari ambulanti, poſtquam in navem adſcendiſſet; *Vere Filius Dei es tu.* & *Act.* VIII. 37. eunuchus reginæ Candaces: *Credo Jeſum Chriſtum eſſe Filium Dei.* Et quod omnem dubitationem tollit, Pontifex Dominum Jeſum coram tribunali ſuo ſtantem adjurat per Deum vivum, ut dicat, *ſi ſit Chriſtus Filius Dei*, *Matth.* XXVI. 63. Quod clarius apud Lucam exprimitur *cap.* XXII. nam poſtquam *verſ.* 66. Seniores & Principes Sacerdotum interrogaverant, *Si tu es Chriſtus, dic nobis;* eandem quæſtionem repetentes *verſ.* 70. quærunt, *Tu ergo es Filius Dei?* Manifeſto indicio, *Meſſiam* ſeu *Chriſtum*, & *Filium Dei* eſſe, idem plane ſignificaſſe. Et ne forte Vir Doct. excipiat, hanc eſſe meam peculiarem explicationem; operæ prætium eſt oſtendere, etiam præſtantiſſimos & maxime eximios inter Chriſtianos Theologos loca hæc in eandem mecum ſententiam explicare. Non hic producam explicationes Epiſcopii, cum meis plane eaſdem, ſed duorum maxime eximiorum, & cum quorum

eruditione

eruditione & ingenii acumine vix ulli inter eruditos comparari merentur, Deſiderii Eraſmi, & Hugonis Grotii. Verba Nathanaëlis ad Dominum Jeſum *Joan.* I. 50. ita explicat Eraſmus in ſua Paraphraſi: *Rabbi, Tu es ille Filius Dei, per quem Pater decrevit liberare populum ſuum: Tu es ille rex Iſraël, Prophetarum vaticiniis olim promiſſus.* Verba autem Petri *Matth.* XVI. 16. in eadem Paraphraſi ita explicat: *Tu es ille Chriſtus, Filius Dei vivi, non ſuſpicionem proferens, ſed certa & indubitata ſententia profitens, illum eſſe Meſſiam à Prophetis promiſſum, ſingulari quodam more Filium Dei.* In Apologiis autem ſuis ſimilia multa habet. Ad *Sanctium Caranzam tom.* IX. *pag.* 336. *Quum Petrus illum profitetur Filium Dei vivi, quamquam Patris afflatu dixit, tamen credibile non eſt, illum id temporis plena fide credidiſſe, Jeſum eſſe Filium Dei ſecundum naturam, ejuſdem cum illo Eſſentiæ.* Et *Supput. errorum Beddæ, Propoſ.* LIV. *pag.* 496. *Apoſtoli poſt tot conſpecta miracula, poſt editam illam cæleſtem profeſſionem, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, tamen velut illa per ſomnium dicta fuiſſent, multa de eo tanquam de homine puro loquuntur.* Ibid *Propoſ.* LXXX. *pag.* 513, 514. diſſerens de Nathanaële & Petro, ita tandem finit. *Deinde quod ait* (ſcil. Bedda) *nomen Filii Dei non competere niſi in unum Chriſtum, refellit ipſe Dominus, qui ſanctos viros etiam Deos docet appellatos fuiſſe, non modo Dei filios. Cæterum quod ad articuli vim attinet* ὁ υἱὸς, *etiam in Nathanaëlis profeſſione additus eſt articulus. Et mihi probabile videtur, utrumque idem de Chriſto ſenſiſſe, ſed veluti per ſomnum, licet Petrus jam multis conſpectis miraculis ſublimiorem de Chriſto concepiſſet opinionem, eoque majore cum ardore profeſſionem reddi-*

 derit,

derit, ſed adhuc ſemiſomnus, quod declarant complura, quæ poſtea tum dixit, tum fecit. Similia plura in eandem ſententiam paſſim occurrunt in Apologiis Eraſmi. Sed præ aliis maxime notandum, quod ait ad *Cenſuram Theolog. Pariſienſium tit.* XXVII. *Propoſ. 2. pag. 740. Angelus loquens Mariæ exerte non pronuntiat, id quod naſceretur, fore Deum verum ac verum hominem, ſed ſanctum ac filium Dei, quæ verba competere poſſunt & in eximium Prophetam.* Grotius vero verba diſcipulorum *Matth.* XIV. 33. *Vere Filius Dei es tu*, ita interpretatur in ſuis Annot. *Apparet hoc cognomen vulgo Meſſiæ datum: Nam Nathanaël* Joan. I. 49. Rabbi, *inquit*, tu es filius Dei, tu es rex Iſraël. *Nimirum ex Pſalmo ſecundo, quem Hebræi Veteres* κατὰ τὸ μυστικώτερον (*ſenſu myſtico*) *de Meſſia interpretabantur. Itaque infra ubi apud Matthæum Jeſus à Petro dicitur eſſe Chriſtus filius Dei viventis, Marcus & Lucas contenti fuerunt Chriſti vocabulo. Adde quæ infra* XXVI. 63. *& Hebr.* V. 4. In annot. autem ad *Matth.* XXVI. 63. ita ait. *Supra* XIV. 33. *notavimus etiam apud Judæos exſpectatum illum Meſſiam vocari ſolitum Dei filium ex Pſalmo* II. *itaque & hic apud Lucam pro eodem ponitur, primum,* εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς: (*ſi tu es Chriſtus*) *deinde,* σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ: (*tu es igitur filius Dei.*) Ad verba autem Nathanaëlis *Joan.* I. 49. hæc annotat. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, *Filius Dei, idem eſt quod Meſſias, ex Pſal.* II. *Vide quæ ad Matth.* XIV. 33. XXVI. 63. *Itaque ſequitur,* ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, *rex Iſraël, alter Meſſiæ titulus, Matth.* XXI. 25. XXVII. 11, 42. *Marc.* XV. 12. Videtne Vir Doct. haſce horum locorum explicationes non eſſe meas, ſed potius Eraſmi & Grotii? Quin & ipſe Jeſus

Chriſtus

Chriſtus hoc ſenſu ſe Filii Dei epitheton ſibi attribuiſſe affirmat, *Joan.* x. 34, 35, 36. *Nonne ſcriptum eſt in Lege veſtra, quia ego dixi, Dii eſtis? Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura: Quem Pater ſanctificavit*, (id eſt, interprete Grotio, poteſtatem tanta prodigia faciendi attribuit) *& miſit in mundum, vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, Filius Dei ſum?*

Et hiſce clariſſime apparet, nomen *Chriſti*, aut *Filii Dei*, in objecto fidei Chriſtianæ, non eſſe denominationem naturæ aut perſonæ, ſed muneris; quoniam Chriſti ſive uncti per unctionem ſuam ad ſingulare aliquod munus deſtinabantur & conſecrabantur: Nomen autem perſonæ eſſe *Jeſum*. Senſus autem enuntiationis cujuſcunque dependet à nexu inter ſubjectum & prædicatum: Quando ergo conſtat, quid ſubjecto, quid prædicato ſignificetur, ſtatim enuntiationis ſenſus manifeſtus eſt. Cum ergo *Jeſus*, ſubjectum hujus enuntiationis, ſignificet perſonam ſeu hominem ſatis tunc temporis in Judæa notum, miraculis clarum, & poſtea crucifixum, & tandem ex morte ſuſcitatum & in cœlos evectum, & *Chriſtus* ſeu *Filius Dei*, munus inter Judæos non minus notum, ſeu potius hominem munere illo eximio ornatum, videl: Regem illum illuſtrem, & populi redemptorem, per Prophetas populo toties promiſſum; ſequitur, *credere Jeſum eſſe Chriſtum*, ſeu *Filium Dei*, aliud nihil denotare, quam, credere Jeſum eſſe Salvatorem illum eximium & diu promiſſum, cui munus ſalvandi homines à Patre impoſitum eſt, quique, ut muneri illi inauguretur, à Patre Spiritu Sancto largiter donatus &

Quid id ſignificet.

quaſi unctus eſt. Hinc eſt, quod Scriptura, quando nobis deſcribit fidem per quam debeamus eſſe ſalvi, mentionem faciat non eorum, quæ reſpiciunt ejus perſonam proprie ſeu naturam divinam, ſed munus. Ut *Rom.* x. 9. *Si ore tuo confeſſus fueris Dominum Jeſum, & corde credideris quod Deus eum excitavit ex mortuis, ſalvus eris.* Quorum verborum ſenſum Eraſmus reddit in ſua Paraphraſi: *Si ore tuo confitearis & agnoſcas Dominum Jeſum, atque idem ex animo vereque credideris, quod Deus reſuſcitarit a mortuis, ut nos cum illo à vitiis redivivi poſthac innocenter vivamus, ſalvus eris.* Grotius autem hæc annotat. *Facta non æſtimat Deus, ut ea in æternum remuneretur, niſi quæ ex corde mundato proficiſcuntur. Mundatur autem cor per fidem, & eam maxime, qua creditur Jeſus à Deo reſuſcitatus, in hoc ſcilicet ut & præcepta ejus noſcamus eſſe divina, & promiſſa certa, tum propter autoritatem ei datam, tum propter vitæ redditæ conſpicuum exemplum.* Similiter 1 *Joan.* v. 1. *Qui credit quod Jeſus ſit Curiſtus ex Deo natus eſt.* Quæ verba Eraſmus ita παραφράζει: *Quiſquis credit Jeſum eſſe Chriſtum, hoc eſt, illum unde oportet omnia ſalutis noſtræ præſidia petere, idque credit ex animo, is ex Deo natus eſt, jamque aſcitus in numerum filiorum Dei.* Grotius vero: *Qui credit Jeſum eſſe Chriſtum, id eſt, credere ſe oſtendit, id profitendo, ſperando res ab ipſo promiſſas, & ſub ea ſpe præcepta ejus ſequendo.* Quod ſi legamus hiſtoriam Actorum Apoſtolicorum, ipſorumque conciones quibus Judæos ad fidem Chriſtianam convertere conantur, non exigunt Apoſtoli aliud, niſi ut credatur Jeſum, qui à Judæis fuit condemnatus, Romanis traditus, ac crucifixus, à

mortuis

mortuis eſſe ſuſcitatum, in cœlum evectum, conſtitutum regem Iſraëlis ac ſalvatorem, & judicem vivorum ac mortuorum: Vide *Act.* II. v. x. XIII. & alibi. Quæ omnia munus ipſius, quo eſt Chriſtus ſive Meſſias, reſpiciunt. Addere hic licet egregiam Thomæ Mortoni Cantabrigienſis paraphraſin in hæc Apoſtoli Pauli verba, I *Corinth.* III. II. *Fundamentum aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus:* quæ legitur in ipſius *Expoſitione prioris Corinthiacæ epiſtolæ*, impreſſa Londini apud Robertum Dexter. 1596. *pag.* 60. *Licet non admodum difficile ſit hominibus otio & ingenio abutentibus, mille novas doctrinarum formulas excogitare; tamen nemo poteſt ponere aliud fundamentum, ſalutis ſcilicet; id eſt, aliam ſalutiferam doctrinam adferre, vel aliam ſalutis obtinendæ rationem oſtendere, præter ſimplicem & ſinceram prædicationem & cognitionem doctrinæ Chriſtianæ à me propoſitæ, & quæ vel bis duobus vocabulis comprehendi poteſt, Jeſus Chriſtus; id eſt, Jeſus ille Mariæ filius eſt redemtor & Servator mundi & promiſſus Meſſias.* Et quæ in *cap.* XII. 3. *Ideo notum vobis facio, quod nemo loquens in ſpiritu Dei dicit Jeſum anathema, & nemo dicit Jeſum Dominum, niſi in Spiritu Sancto*, egregie diſſerit, *pag.* 314. *Senſus eſt, nullus eſt ſpiritualis qui non eſt Chriſtianus, nullus habet Spiritus Sancti dona, qui non Chriſtum Dei Filium & mundi Servatorem eſſe agnoſcit. Rurſus, nemo dicit Dominum Jeſum, id eſt, profitetur Chriſtianam religionem, cujus hæc ſumma eſt, Jeſus ille filius Mariæ eſt à Deo Patre Eccleſiæ, cœli, & terræ ſupremus dominus, rex, & gubernator conſtitutus. Ita enim* dicere Jeſum Dominum, *opponitur illi*, dicere Jeſum anathema. *Utrumque*

emphaticum

emphaticum eſt: Nam ut ille maxime & vehementiſſime negat Chriſtum, qui non ſolum eum non agnoſcit & amat. ſed etiam eum ſummo odio & execratione ut ſceleratum reſpuit; ita ille clariſſime Chriſtum confitetur, qui eum mundi non ſolùm ſervatorem (ſed, quod majus eſt, majus enim eſt reſurgere ad cœleſtem gloriam, quam affici terreſtri morte & ignominia) ſed etiam Dominum, id eſt, glorioſum regem & dominatorem appellat. Hunc ſenſum verba aperte præſc ferunt. Hæc eſt doctrina, cujus ſolius fidem Apoſtoli ut neceſſariam exigunt. Quæ alibi occurrunt perſonam Jeſu concernentia, nuſquam ut neceſſaria creditu exiguntur. Quando autem Scriptura regnum Chriſti cœleſte deſcribit, eum ut hominem deſcribit, qui poſtquam hic cruentam & infamem crucis mortem paſſus eſt, à Deo dextra ſua exaltatus, omnemque in cœlo & terra poteſtatem adeptus eſt: qui Spiritum Sanctum à Patre obtinuit, eumque in Apoſtolos effudit, & per eum omnia adminiſtrat.

Quo ſenſu Judæi regem cœleſtem viderunt.

Vidit ergo Iſraël regem cœleſtem, quia eum, qui nunc in cœlis regnat, vidit, licet cœleſtem illius gloriam oculis ſuis non viderit. Et hanc veritatem perſuadere poterant miracula; tum quæ ipſe Jeſus fecit in terra, quibus, licet formam ſervi aſſumſiſſet, gloriam ac majeſtatem cœleſtem aliquatenus manifeſtavit; tum effuſio miraculoſa Spiritus Sancti in Apoſtolos diē Pentecoſtes, & Apoſtolorum virtute illius Spiritus facta miracula, quæ ſe in nomine ac autoritate Chriſti in cœlo regnantis, & à quo Spiritum hunc acceperint, facere palam teſtati ſunt. Quod Judæis convincendis abunde ſufficere oportuit: talibuſque qui ſe ad credendum ſuaderi patiuntur nimiæ credulitatis accuſari nequeunt.

CAPUT

CAPUT X.

Quod Prophetæ cœleſte Meſſiæ regnum inſinuaverint.

PRophetas ſub cortice regni cœleſte inſinuaſſe aliquot argumentis adſtruxi. Primum fuit: Quia illa terrena liberatio non toti Iſraëli poteſt eſſe communis, ſed illo ſeculo viventibus erit peculiaris. Ut argumentum hoc diſſolvat diſtinctione utitur Vir Doctiſſ. *Quod Iſraël debeat accipi vel copulative, pro collectione populi, & ut republica à Deo inſtituta; vel diſtributive, pro ſingularibus illius populi. Poſteriore ſenſu non indiget Meſſia nec redemtore ad conſequendum ſalutem æternam; ſed eam obtinet per Legis obſervationem. Priore ſenſu Meſſiam & redemtionem exſpectat: eſtque ea totius Iſraëlis, quando omnes illo tempore viventes per eam liberantur: licet ea ante illam mortuis non obtingat.* Quæ diſtinctio quidem bona eſt, ſed non conſentanea communi Judæorum opinioni, ſed à Viro Doctiſſ. ex Chriſtianorum, inter quos educatus eſt, doctrina mutuata, apud quos quando de judiciis divinis tum hujus, tum de univerſali futuri ſeculi loquuntur, creberrimus hujus diſtinctionis eſt uſus. Rabbi vero *Menaſſeh Ben-Iſraël* in ſuo *de mortuorum reſurrectione* tractatu contendit, communem eſſe Rabbinorum opinionem, *omnes Iſraëlitas, etiam antea mortuos ,, participes fore regni Meſſiæ, Et ut eo potiantur, omnes ex mortuis reſuſcitandos; qua reſuſcitatione conſpecta impii, tanto miraculo permoti, Deum ſint agnituri, omneſque falſas opiniones & errores ſint rejecturi: tum futurum mundi hujus finem, & novum exoriturum, ſeu mundi hujus*

Qualis exſpectatio Judæorum de Meſſia.

hujus in meliorem ſtatum commutationem, in quo lunæ lux ſit æqualis futura ſplendori ſolis, ſolis autem ſplendor ſeptuplo major quam nunc eſt; quo tempore maligni ſpiritus & dæmones interibunt, & arbores ſingulis menſibus fructum ſunt laturæ: & ſimul Deus ex piſce Leviathan juſtis præparabit opiparum convivium, & faciet ut etiam inter beſtias & feras pax ſit futura, nec eæ in terra ſancta hominibus ſint nocituræ: quod tum templum Dei denuo extruetur & dedicabitur, & terra ſancta rurſus inter tribus dividetur; quodque cibo & potu uſuri, generationique prolis operam daturi, & ſinguli cum propria uxore matrimonio conjungendi ſint; aliaque plura, quæ non minus lepida & fabuloſa ſunt, quam ea quæ Vir Doctiſſ. ex nugatore Jeſuita adduxit. Quæ tamen Rabbi Manaſſeh variorum Rabbinorum autoritate confirmat, nulla ſpiritualis illius fruitionis Dei, quam Vir Doct. Iſraëlis individua ſibi ſemper propoſuiſſe ait, facta mentione, niſi obiter tantum in fine tractatus ſui.

Diverſa ab opinione Viri Doct.

Licet itaque hæc ſingularis ſit Viri Doctiſſ. opinio, tamen illi reſpondebo. Fateor hoc ſenſu dici poſſe integrum Iſraëlis populum liberatum, quatenus idem eſt populus, licet ex aliis nunc conſtet individuis; ſed apparet, communiter Judæos aliter hæc accipere, & quæ de reſurrectione mortuorum ex Prophetis proferre ſolent, ad hæc tempora referre: Manifeſto indicio, quod credant, Prophetas hanc felicitatem non ſoli populo tunc viventi, ſed omnibus omnino Iſraëlis individuis promittere. Et niſi ita ſtatuatur, nulla per Meſſiam Judæis, ante ipſius adventum mortuis, ſalus obtingere poteſt. Quod non parum exſpectationem boni per Meſſiam conferendi imminuit.

Quæ

Quæ porro de æterna individuorum gloria ex Lege profert, verba ſunt admodum generalia, quæ licet ſecundum ultimam Dei intentionem per ratiocinationem & conſequentiam, colligi poſſunt vitæ æternæ promiſſum continere, obſcuriora tamen ſunt, & nullo modo cum claris de vita æterna promiſſis, Evangelio contentis, comparanda. Quare vitæ æternæ ſpes à Viro Doct. magis ex principiis Chriſtianiſmi quibus imbutus fuit, & ex ratiocinatione, quam clara legis promiſſione deducitur. Præſertim cum promiſſiones quas citat etiam de felicitate temporali & hujus vitæ accipiantur; ſunt enim toti populo quatenus populo factæ. Hac ſignificatione promiſſum, *ero vobis in Deum*, *&* *vos eritis populus meus*, accipitur *Levit.* XXVI. 12. & *Jerem.* XXXI. 9. qui poſtremus de temporibus Meſſiæ agit: ergo juxta Viri Doctiſſ. explicationem, de felicitate temporali, & totius populi. Et promiſſa Legis ſpecialia nil niſi temporales benedictiones continent, ut *Levit.* XXVI. & *Deut.* XXVIII. videre eſt. Mirari autem ſatis non poſſum rationem diſputandi, quam Vir Doct. hic inſtituit. Quando agitur de regno Meſſiæ cœleſti requirit teſtimonia clara & aperta, quæ non ſub typo, ſed directe regnum cœleſte prænuntient. Quando vero agitur de vita æterna, eam videre, reperire & credere poteſt in verbis Scripturæ, quæ ad literam hujuſmodi nihil ſonant, & exſpectare felicitatem cœleſtem ex promiſſis, quæ de cœlo, de vita futura, ne verbum quidem habent. Si promiſſionibus, nil niſi terrena & ſecularia continentibus, ſatis clare Deus cœleſtia bona & vitam æternam revelavit, adeo ut ſufficiens præbeant Viro Doct. exſpectationis & fidei fundamentum; cur

Promiſſa vitæ æternæ non ſunt clara in Lege.

cur eodem modo & æque clare promiſſum rejicit Meſſiæ cœleſte regnum? Cum par ſit utrimque ratio, cur fides impar? Si ſub nomine terrenorum cœleſtia commode ſatis ad fidem poſſint deſignari, idem etiam ad cœleſte Meſſiæ regnum ſufficit: Si cœleſtia non poſſunt exſpectari, ubi mundana ſolum nominantur, abjicienda eſt Viro Doct. futuræ vitæ ſpes. Quare vel admittendum ipſi eſt cœleſte Meſſiæ regnum, vel agnoſcendum, nullum vitæ æternæ exſtare in Lege promiſſum, cum omnibus conſtet, tam claram & diſertam eſſe unius ac alterius in Veteri Teſtamento revelationem; vel, ſi qua ſit differentia, clariora regni Meſſiæ cœleſtis, quam vitæ æternæ, exſtare veſtigia. Sed unde ex Lege colliget, tot peccatorum, etiam enormium, uti ipſe agnoſcit, reos, per Legem, ſine ulla ſpirituali Meſſiæ liberatione ſalutem æternam conſecuturos; cum nullum graviorum peccatorum remiſſionis exſtet promiſſum in Lege, nec pro talibus ſacrificium inſtitutum ſit? uti plenius probavi *cap.* VI. Imo cum lex *maledictum* pronuntiet quemcunque, *qui non manſerit in ſermonibus Legis, nec eos opere perficit*, *Deut.* XXVII. 26. Quare cum per Legem gravium peccatorum rei remiſſionem obtinere nequeant, nec clara vitæ æternæ promiſſa in Lege reperiantur, ſi Judæi per Meſſiam non exſpectent vitam æternam, nullum habent ſolidum exſpectationis ſuæ fundamentum.

Prædictum eſt nativitatis Meſſiæ tempus.

Alterum meum argumentum fuit: Quod terrena Iſraëlis felicitas & reductio in terram Canaan res nimis exilis ſit, quam ut ob eam Meſſias toties à Prophetis ſit prædictus, & tempus ac locus nativitatis, & parentes adeo ſollicite deſcripti.

Negat

Negat hic Vir Doctiſſ. tempus ac locum nativitatis Meſſiæ prædicta: de parentibus autem nil aliud, niſi quod erit ex ſemine Davidis. Atqui Scriptura manifeſte adventus Meſſiæ tempus certis nobis indiciis deſcribit; antequam nim: reſpublica Judaica erit deſtructa, atque ita ſceptrum à Juda ablatum; Ita Jacob vaticinatus eſt filiis ſuis, *Geneſ.* XLIX. 10. *Non auferetur ſceptrum à Juda, neque legislator de femore ejus, donec veniat Schilo, & ipſe erit exſpectatio gentium.* Quæ poſtrema verba manifeſtam Meſſiæ continent deſcriptionem. Scio Judæos acriter negare, hiſce verbis contineri prophetiam de tempore adventus Meſſiæ. Verum ipſorum explicationes ſunt adeo multiplices, tam coactæ & directe inter ſe pugnantes, ut altera alteram evertat. Rabbi Manaſſe Ben-Iſraël in ſuo *Conciliatore* refert nobis plures, eaſque admodum diverſas, Rabbinorum ſuorum explicationes. Aliqui per *Silo* non intelligunt Meſſiam, ſed Moſen, vel, ut alii, tabernaculum in Silo poſitum. Alii per *Silo* Meſſiam intelligunt, ſed contendunt non de *Sceptro* ſermonem eſſe, verum de *virga caſtigationis*, quam à Juda non receſſuram dicat Jacob, donec Meſſias venerit. Alii de ſceptro interpretantur, ſed de ſceptro Meſſiæ: & hunc ſibi fingunt verborum Jacobi ſenſum: *Non recedet ſceptrum à Juda in æternum, quia Silo*, hoc eſt, Meſſias, *veniet*: id eſt, cum venerit Meſſias. Iſaac Abarbanel interpretationem habet ab aliis multum diverſam, quod ſceptrum à Juda non ſit auferendum, donec Meſſias venerit: contenditque ſceptrum à Juda hactenus non eſſe ablatum; *Sceptrum* autem ipſi imperium aut jurisdictionem, quamvis exiguam, notat: eamque

adhuc hodie eſſe penes oriundos è tribu Juda, Rabbi Manaſſe affirmat. Ecce quanta opinionum diverſitas & pugna; & quam coactæ ſunt omnes ac violentæ! Quod ipſum non exiguum falſitatis earum indicium eſt. Et cum in nulla harum ſolide acquieſcere poſſint Judæi, ſerio ac in timore Domini oporteret eos expendere explicationem Chriſtianorum, quam ubi eventui (qui certiſſima Prophetarum explicatio eſt) per omnia reſpondentem deprehenderint, & ſponte ex nativa verborum ſignificatione fluere, rejectis ſuis coactis ac contortis, ut veram amplecti. Debuit venire ſtante adhuc ſecundo templo, *Hagg.* II. 7, 8, 9, 10. *Adhuc modicum, & ego commovebo cœlum & terram, & mare, & aridam: Et movebo omnes gentes; & veniet deſideratus cunctis gentibus; & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum eſt argentum, & meum eſt aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus illius noviſſimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum: & in iſto loco dabo pacem, dicit Dominus exercituum.* Quibus verbis Prophetam Meſſiæ adventum prædicere, negari nequit. Cum enim, docentibus ipſis Judæis, quinque eximia dona divina fuerint in primo templo, quibus deſtitutum fuit ſecundum, videlicet, Urim & Thummim, arca fœderis, ignis cœlitus delapſus, & veluti leo cubans in altari ac vi ſua repente conſumens ſacrificia, divinitas, & ſpiritus Prophetiæ, ac proinde longe inferior fuit ſecundi templi gloria quam primi: ſequitur quod ſolius Meſſiæ, per quem Deus pacem dedit, & ſalutem æternam hominibus præparavit, omnibus illis antiquis primi templi donis longe excellentioris, præſentia gloriam illam majorem

majorem templo ſecundo conciliare potuit. Debuit ergo Meſſias venire templo nondum deſtructo, ac proinde antequam ſacerdotium & ſacrificia, templo illi alligata, finem habitura ſunt. Quæ omnia etiam confirmantur *Dan.* IX. 26, 27. *&c.* qui etiam tempus illud expreſſe intra ſeptuaginta ſeptimanarum, ſeu quadringentorum & nonaginta annorum ſpatium circumſcribit.

Et locus Bethlehem.

Locum nativitatis fore Bethlehem, clare docetur *Mich.* V. 1. *Et tu Bethlehem Ephrata, parvula ut ſis in millibus Judæ: Ex te mihi egredietur ut ſit dominator in Iſraël, & egreſſiones ejus ab antiquo à diebus ſeculi.* Nec obſtat, quod mentio fit *egreſſuum ipſius;* illis enim deſignatur, non tantum eum Bethlehemi naſciturum, quod priora verba indicant, *ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël:* ſed & ex antiqua proſapia Bethlehemitica, quæ per multas generationes Bethlehemi eſt propagata, originem tracturum: Ea autem eſt familia Davidis; ut cuique notum eſt. Quid per *egreſſiones* Vir Doct. intelligat, mihi non liquet.

Mater virgo.

Matrem Meſſiæ fore virginem, clare prædicitur *Eſa.* VII. 14. ubi poſtquam Propheta Dei nomine regem Achaz hortatus eſſet, ne animo conturbaretur ob invaſionem terræ ſuæ per Reges Iſraëlis & Syriæ, quoniam non eſſent ipſis ſucceſſura conſilia ſua; & Achaz nihilominus promiſſioni divinæ diffideret, ac Propheta ipſi nomine Dei offerret ſignum qualecunque vellet, ut de promiſſi divini complemento certior eſſet, atque Achaz illud præ diffidentia recuſaret, Deus ipſe ei ſignum dat, partum nempe virginis: dicens: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabunt nomen ejus, Immanuel.* Quo quidem juxta priorem

& literalem ſenſum illo tempore indicatum fuit, ex muliere, tunc adhuc cum Propheta hæc eloqueretur, virgine, ſed paulo poſt nuptura marito, naſciturum filium, eumque fore pignus liberationis terræ Judæ, à duobus eam infeſtantibus regibus. Verum ipſa verba ſatis indicant, ſenſum ſublimiorem ſub illis latere, neque earum vim nativitate illius infantis plene eſſe exhauſtam: itaque Deum illo infante tanquam typo nobiliorem longe nativitatem infantis adumbrare voluiſſe, qui non tantum ſignum & pignus foret, ſed effector illuſtrioris multo liberationis, cujus prior hæc typus fuit, quique ex virgine, etiam cum pareret, abſque viri opera eſſet naſciturus. Is autem eſt Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Hunc ſublimiorem ſenſum varia in illo textu evincunt, quæ ſingula non recenſebimus: Duo tantum nunc dicam: Primo, quod expreſſe dicatur *virgo* concepturа & paritura: Atqui tempore Achabi non virgo concepit & peperit, ſed nupta, quæque amplius virgo non erat. Secundo: Quod dicatur *ſignum*, intellige non vulgare, ſed Deo ad fulciendam regis diffidentis fiduciam dignum, ac proinde eximium & extraordinarium: tale autem non fuit, partus mulieris juvenculæ marito nuptæ, quod commune ac quotidianum eſt; ſed partus virginis illibatæ, quæ virum nunquam cognovit.

Natus eſt Chriſtus ex familia Davidis.

Agnoſcit Vir Doct. prædictum per Prophetas, Meſſiam oriturum ex familia & ſemine Davidis: Sed negat, *quicquam conſtare de Jeſu Chriſto, quod à Davide genus ducat; tum quia narratur tantum genealogia Joſephi, cujus filius non fuit; tum ob Evangeliſtarum Matthæi & Lucæ in recenſenda Chriſti genealogia*

nealogia diſcrepantiam. Paucis dico. 1. Multos in illa eſſe ſententia, Lucam Mariæ deſcribere genealogiam, & Joſephum vocare filium Eli, quia illius fuit gener. Atque ita tollitur illa apparens inter Evangeliſtas diſcrepantia, & qua ratione à Davide genus ducat, manifeſtum eſt. Nec ulla eſt ratio quæ contrarium credere cogat. 2. Licet genealogia tantum recenſeretur Joſephi, recte tamen ad Chriſtum pertinere dici poteſt; quatenus uxores Hebræorum tranſibant in familiam maritorum, neque ex ſua, ſed ex maritorum familia cenſebantur. Sicut ergo Maria Joſepho nubens in familiam ejus tranſiit, etiam in illam tranſiiſſe dicendum eſt, quicquid illius corpori ſola operatione ac benedictione divina acceſſit, ſine ulla alterius viri opera.

De Patre Joſephi naturali & legali.

Quæ de Patre Joſephi naturali ac legali dicuntur, non continent difficultates humano ingenio vix extricabiles, ſed facili negotio intelligi poſſunt. Quid enim hic eſt captu adeo difficile, quod mulier Judæa defuncto priore marito genus ex Davide ducente per Salomonem, ſecundis nuptiis fiat uxor mariti etiam genus ex Davide, ſed per Nathanem, ducentis, & ex utroque matrimonio filium relinquat, qui ambo fratres ſint uterini, & præterea ortu paterno conſanguinei: & quod illorum alter uxore ducta decedat abſque liberis; ſuperſtes autem defuncti vidua ducta, juxta legem fratri ſemen ſuſcitet; atque ita alter fratrum filii illius ſit pater naturalis, alter legalis? Facilia ſane explicatu hæc ſunt, & Legi Moſis conſentanea. Verum objiciet forte Vir Doct. hic eſſe difficultatem inexplicabilem, quoniam lex leviratus ſolos fratres germanos, non uterinos,

fratris defuncti viduam ducere jubet. Reſpondeo: Me non negare, legem hanc maxime reſpicere germanos: Sed & certum eſt, nulla in lege, quæ exſtat *Deut.* xxv. verba exſtare, quæ uterinos excludant. Quin imo ſi legis ſcopum inſpiciamus, quandoque & uterinos includi debere certiſſimum eſt, nimirum ſi uterini progeniti ſint ex parentibus ex eadem familia oriundis, qui proinde reſpectu paternæ originis etiam conſanguinei ſunt: quales hi Joſephi majores fuerunt, uterque nimirum ex familia Davidis oriundus; & maxime quidem, quando nullus eſt ſanguine propior, aut ſi ſit, eam ducere recuſet. Per *fratrem* enim non ſolum ejuſdem patris filium intelligi, ſed & conſanguineum, valde familiare eſt Hebræis: talemque ad nuptias viduæ defuncti abſque liberis hac lege conſtringi, & ſi proximus eam ducere renuat, ſuccedere debere qui poſt illum defuncto proximus fuit, ex Ruthæ hiſtoria, ubi legis hujus executionem habemus, liquere poteſt. Booz enim non fuit germanus mariti Ruth, ſine liberis defuncti, ſed tantum conſanguineus, quem & alius propiore ſanguinis vinculo præceſſit: verum cum is Rutham ducere detrectaret, *ſolvit calceamentum ſuum*, & ſic Booz Ruth *in conjugium aſſumſit, ut ſuſcitet nomen defuncti in hæreditate ſua*: *Cap.* IV. 8, 9, 10. Quæ omnes adeo exacte narratæ circumſtantiæ indicant, hic non tantum reſpici legem de redimenda poſſeſſione proximi, *Levit.* xxv. ut plures Judæorum magiſtri docent, ſed & legem quæ leviro fratris defuncti viduam ducere jubet. Scopus nimirum legis fuit, *ne deleatur defuncti nomen in Iſraël*, &, ut poſſeſſio ejus hæreditate tranſeat ad filium,

cujus ipſe pater cenſeatur: atque interim ea ſit in manu fratris, hoc eſt, proxime agnati, qui vidua ejus ducta ipſi prolem ſuſcitare debet. Atqui ſcopus ille obtineri poteſt, ſi vidua & poſſeſſio ejus ſit in manu fratris uterini, etiam paterna origine ipſi proxime conſanguinei. Quod ſi Vir Doctiſſ. pertendat, aliter doceri à ſuis doctoribus, nec non in Gemara, indeque colligat, uſum in populo obtinuiſſe, ſolos fratres germanos duxiſſe viduas abſque liberis defuncti, illumque communem uſum eſſe interpretationem legis: Reſpondeo; Ex Ruthæ hiſtoria aliud liquere. Et ſi nobis ad manum eſſent plura teſtimonia autorum qui ante Jeſum Chriſtum natum & ſtante adhuc Repub. Judaica vixerunt, certius ex illis quid in populo uſus obtinuerit judicare poſſe: Verum ex autoribus qui aliquot à nato Chriſto ſeculis demum vixerunt id cognoſci neutiquam poteſt: Certum quippe eſt, eos ex odio religionis Chriſtianæ totos in eo fuiſſe, ut Legis & Prophetarum explicationes excogitarent, religioni Chriſtianæ adverſas, ut tanto ſpecioſius eam impugnare poſſent, ideoque nec ab antiquiorum explicationibus recedere veritos, quandocumque eas illi ſtabiliendæ ullatenus inſervire animadvertebant. Quod & in hujus legis expoſitione contigiſſe, quæ adduxi argumenta ſatis evincunt. Ita ut nulla hic occurrat difficultas humano ingenio vix extricabilis.

Addo hoc unum: Quæ de genealogia Chriſti ſcripta ſunt, ſatis clara & nota fuiſſe illo tempore, cum facile inveſtigari, & ſi falſa fuiſſent detegi potuiſſent: Hinc tam aſſeveranter ſcriptor *Epiſt. ad Hebræos cap.* VII. 14. ait, *manifeſtum eſt, quod ex Juda ortus ſit Dominus noſter*: Non tam aſſeve-

Difficultates facile oriri poſſunt in genealogiis.

aſſeveranter hoc dixiſſet, ſi vel minimum ea de re inter Hebræos dubium fuiſſet. Si quæ nunc ſit obſcuritas, quæ ſatis clare ſolvi non poſſit, non hoc adeo mirum eſt: cum in genealogiis recenſendis poſt multorum annorum decurſum facile obſcuritas quædam oriri poſſit, quæ in initio, quia tum omnia nota erant, non fuit animadverſa, & nullus illorum temporum ſcriptor dubia poſt exoritura elucidaverit. Neque hoc Judæos offendere oportet. Nam, ut recte obſervat Grotius, *Annot. in Luc.* III. 23. *Qui gnari ſunt morum populi Judaici, ſciunt multas eſſe poſſe genealogias, quæ pugnare videantur, nec tamen pugnent: idque non uno modo accidere ſolere: ut ex iis libris quos Judæi nobiſcum agnoſcunt facile eſt probatu.* Quod ſicut in genealogiis, ita etiam in Chronologia locum habet. Qualia non pauca, eaque multo adhuc obſcuriora & ſolutu difficiliora ex ſolis libris Regum & Paralipomenon produci poſſent, propter quæ tamen nec Vir Doctiſſ. nec Judæi generatim, librorum illorum authentian & hiſtoriæ veritatem in dubium trahunt. Nos ſpeciminis cauſa paucula tantum proferre contenti erimus. 1 *Reg.* VIII. dicitur Ochoſias fuiſſe viginti duorum annorum cum regnare cœpiſſet: at 1 *Chron.* XXII. 2. de eodem dicitur, quod quadraginta duorum annorum fuerit, cum regnare cœperit. Joachim dicitur 2 *Reg.* XXIV. 8. decem & octo annorum; at 2 *Chron.* XXXVI. 9. octo annorum fuiſſe, cum regnare cœpit. Quis hæc conciliabit? Difficilius eſt quod legimus de Achazo, & filio ejus Eſechia: Achazo cum regnare cœpit tribuuntur viginti anni, & regnaſſe dicitur ſexdecim annis, 2 *Reg.* XVI. 2. qui ſi conjungantur, tota Achazi ætas,

quando

quando mortuus eſt, fuit triginta ſex annorum. At Cap. XVIII. 2. dicitur Eſechias, cum patri in regno ſucceſſit, fuiſſe viginti quinque annorum: qui ſi demantur ætati Achazi, ſequetur Achazum undecim annorum puerum genuiſſe Eſechiam. Hæc nobis nunc ſunt obſcura, & ſolutu difficillima: Olim autem, cum omnes circumſtantiæ exacte fuerunt cognitæ, vix ullam credibile eſt habuiſſe difficultatem. Et ne forte Vir Doct. excipiat, exempla hæc non exſtare in libris Moſis, ac proinde non eſſe quod iis ſolvendis ſe fatiget; aliam fore rationem, ſi in Moſis libris reperirentur, quos præ omnibus Veteris Teſtamenti libris eximios habet, *pag.* 147. Age exemplum multo adhuc intricatius proferam ex libro Geneſeos. Narratur *Cap.* XXIX. connubium Jacobi cum Lea & Rachele. Ex calculo chronologico conſtat, & conſentiunt Judæi, teſte inter alios *Rabbi Davide Gantz* in ſua *Chronologia Hiſtoriæ ſacræ*, *ad annum centeſimum octogeſimum quintum millenarii tertii*, quod Jacob cum venit in Charran fuerit filius ſeptuaginta ſeptem annorum: ſervivit annis ſeptem, ergo cum duxit Leam fuit filius octoginta quatuor annorum. Judas fuit filiorum quartus: ergo natus non ante annum octogeſimum octavum Jacobi. Cum Jacob ingreſſus eſt in Ægyptum, fuit centum triginta annorum, uti ipſe ait Pharaoni, *Geneſ.* XLVII. 9. Ergo ſi octoginta octo annos demas annis centum & triginta, ſequetur Judam, cum Jacob ingreſſus eſt Ægyptum, fuiſſe quadraginta duorum annorum. Explicet mihi nunc Vir Doct. quomodo omnia quæ de Juda narrantur infra ætatem quadraginta duorum annorum potuerint evenire. *Geneſ.* XXXVIII. narratur Juda duxiſſe

uxorem, ex eaque tres ſuſcepiſſe filios: natu maximo dedit uxorem; illo defuncto, juſſit ut ſecundus ducta vidua fratri defuncto ſuſcitaret ſemen: ſed & hoc propter impietatem exſtincto, nurum exſpectare juſſit, donec filiorum natu minimus matrimonio maturus evaderet. Illo jam maturitatem adepto, cum videret Thamar ſe illi non dari uxorem, aſſumto habitu meretricio cum ſocero concumbit, & ex illo concubitu gravida gemellos peperit: eorum alter antequam Jacob in Ægyptum deſcenderet jam duos genuerat filios, uti narratur *Geneſ.* XLVI. 12. Si hæc omnia infra ætatem quadraginta duorum annorum contigerunt, oportet concipiamus maritos ac patres duodecennes. Quam hæc ſunt difficilia explicatu! Non hæc dico, quaſi vel minimum dubitans de veritate hiſtoriæ; ſed ut oſtendam, poſt tot annorum decurſum in calculo chronologico, ob circumſtantiarum quarundam ignorationem, poſſe oboriri difficultates inexplicabiles, quæ, ſi omnes circumſtantiæ nobis exacte eſſent cognitæ, facili negotio tollerentur. Idem circa genealogias facillime evenire poſſe, imo aliquoties eveniſſe, ex iiſdem libris Paralipomenon probari poteſt. Quod quia notiſſimum eſt, prolixitatis vitandæ cauſa nunc non oſtendam. Quare cum olim, quando res per evidentia documenta poterat inquiri & demonſtrari, omnibus manifeſta fuit genealogia Domini; ea nunc propter obſcuritates quaſdam, quæ ita plene tolli non poſſunt, quin aliqua remaneat difficultas, reprehendi aut in dubium vocari non debet. Conſtat itaque ex his, Dominum Jeſum ex familia Davidis eſſe oriundum, & quidem ex ea jam è faſtigio regali

ad

ad ſummam humilitatem redacta, juxta vaticinium *Eſa.* XI. 1, 2. *Prodibit virgula è trunco ſucciſo Iſai, & ſurculus è radicibus ejus efflorcſcet. Et ſuper eum requieſcet ſpiritus Domini*, &c. Atque ſic etiam patet, minimas circumſtantias de genere Meſſiæ prædictas in Jeſu noſtro impletas eſſe.

Ad ea quæ addideram, quod Deus quæ obſcurius per Prophetas prædixerat, poſtea Meſſia adveniente clare & diſtincte revelaverit, & quidem Judæis prius quam gentibus, multoque illuſtriora dederit, quam ſecundum literam promiſiſſe videri poſſet; reſpondet Vir Doct. *Hæc quidem ſufficere Chriſtianis, qui jam credunt, non vero Judæis, qui figuras illas non agnoſcunt.* Ad quæ paucis dico: Agnoſcere me, antequam probata ſit Evangelicæ hiſtoriæ veritas, nos ex Veteris Teſtamenti prophetiis ſolide probare non poſſe contra quemcunque infidelem, hæc omnia figuras ac typos eſſe futuræ nobilioris liberationis; multo minus, qualis illa liberatio ſit futura, & quibus actibus peragenda: Alias fideles Veteris Teſtamenti diſtincte ex Prophetis cognoſcere potuiſſent omnia quæ poſtmodum per Evangelium revelata ſunt: Atqui hoc eſt naturæ prophetiæ adverſum, quæ ſemper ante ſui impletionem obſcuritate aliqua tegitur. Itaque, uti ego in præcedente ſcripto oſtendi, à probatione veritatis hiſtoriæ Evangelicæ faciendum eſt diſputationis noſtræ initium. Ideoque ego ordinem diſputationis noſtræ nunc mutavi, & primo de argumentis quibus Evangelii divinitas adſtruitur diſſerui: illis adſtructis, examen quæſtionum Viri Doctiſſ. aggreſſus ſum. Probata vero & aſſerta veritate hiſtoriæ Evangelicæ, tum porro ex tota ratione providentiæ divinæ

Veritas hiſtoriæ N. Teſt. debet primo probari; tum adducendæ prophetiæ.

divinæ tempore Veteris Teſtamenti, ex prophetiis, aliiſque illuſtribus eventibus, clare elucidari poteſt, omnia illa tantum in typo contigiſſe, Deumque præſtantiſſimum redemtionis humanæ, per Chriſtum peractæ, opus antea rudi quaſi penicillo delineaſſe, ut ſenſim hominum animos ad id debite recipiendum & agnoſcendum præpararet; ac tandem illud conſentaneë typis illis diviniſſimis in plenitudine temporis, ad ſummam ſapientiæ, bonitatis, juſtitiæ, potentiæ ac fidelitatis ſuæ gloriam perfeciſſe in totius mundi ſalutem.

CAPUT XI.

Pleraque à Prophetis prædicta jam in Jeſu Chriſto impleta eſſe.

Pleraque à Prophetis prædicta jam in J. Chriſto impleta ſunt.

TAndem addidi; Si quædam à Prophetis prædicta Iſraël nondum in Jeſu noſtro Servatore benedicto impleta credat, poſſe ea adhuc impoſterum impleri, poſtquam plenitudo gentium in Eccleſiam intraverit, & Iſraëlem ſuæ contumaciæ pœnituerit: Reſpondet Vir Doct. *Iſraëlem hactenus nihil eorum quæ de Meſſia prædicta fuerunt vidiſſe, neque erga Deum, neque erga Iſraëlem, neque erga gentes, neque adhuc erga Chriſtianiſmum.* Age ergo oſtendamus, multa, & quidem præcipua, impleta eſſe. Venit antequam ſceptrum à Juda eſſet ablatum, & ſtante adhuc ſecundo templo: & ſe Meſſiam eſſe declaravit; nemoque præter illum iſto circiter tempore illud munus ſibi arrogavit. Natus eſt Bethlehemi, ex genere Davidis jam omni ſuo ſplendore denudato, & ad infimam vitæ conditionem redacto, & ſpeciatim ex matre

matre virgine. Quæ omnia de Meſſia prædicta eſſe paulo ante oſtendimus. Fuit Propheta, inſtar Moſis, qui legem tulit, juxta *Deut.* XVIII. 15. &c. Legemque Moſis, ſive quorundam præceptorum additione, ſive pleniore ultimi illius ſcopi explicatione, perfecit; & miſſionem ſuam miraculis infinitis, Moſis miracula longe exſuperantibus, evidentiſſime comprobavit. Mortuus eſt, & quidem tanquam ſacrificium expiatorium pro peccatis hominum, juxta *Eſa.* LIII. Ex morte reſuſcitatus eſt tertia die, antequam caro ejus corruptionem vidit, juxta *Pſal.* XVI. Ex morte reſuſcitatus in cœlum adſcendit, ſedetque ad dexteram Dei Patris, factuſque eſt non tantum Rex, ſed & Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec, juxta *Pſal.* CX. Inde effudit Spiritum Sanctum in Apoſtolos die Pentecoſtes, per quos porro per impoſitionem manuum generatim fidelibus eſt communicatus, non tantum ex Judæis, ſed & gentibus, juxta *Joël.* II. Et tandem Evangelium per Apoſtolos ac miniſtros ſuos, quorum miniſterium contra omnes diaboli inſultus, tyrannorum potentiam & perſecutiones, omniumque fraudes & impoſturas potenter tutatus eſt & conſervavit, in omnes gentes per totum ferme terrarum orbem propagavit, omneſque ad veri Dei Iſraëlis cognitionem ac cultum perduxit; adeo ut, cum antea veri Dei cognitio & cultus intra terminos terræ Canaan in ſolo Iſraële eſſet concluſus, nunc intra exiguum temporis ſpatium ſeſe diffuderit per totum ferme orbem, genteſque paſſim abjectis idolis verum Deum Iſraëlis adorent. Qui eſt effectus, quem Judæi ipſi, juxta plurimas Prophetias, ſub Meſſiæ ſui

regno

regno exſpectant. Cum itaque Vir Doctiſſ. dicat, Judæos hoc beneficium non ſibi ſolis, ſed omnibus ſimul gentibus deſiderare; idque jam aliquatenus in Judæis, qui nim: Evangelio fidem adhibuerunt, & in gentibus impletum ſit, ad Dei gloriam: Quid tandem illud eſt, quod Judæi nondum impletum eſſe obtendunt, & propter quod Chriſtum agnoſcere recuſant? Nihil aliud ſupereſt, niſi quod Judæi ex omnibus terræ regionibus non ſint collecti & in terram ſuam reducti, ut ibi ſub Meſſia ejuſque ſucceſſoribus glorioſe in terra ſua imperent, gentibuſque jugum imponant? Jam itaque rurſus quæro, an illud terrenum in terra Canaan regnum tantum Iſraëli bonum eſt, ut Deus propterea tot jam ſeculis Meſſiæ adventum promiſerit, tempus, locum nativitatis, parenteſque tam ſollicite prædixerit? Præſertim cum ipſe Vir Doct. affirmet, *Judæos regnum hoc non exſpectare ob terrenas commoditates, ſed ſolum ob ſpirituale bonum.*

Gentium idololatria per Evangelium eſt exſtincta.

Verum Vir Doctiſſ. negat aliquid horum ſub Jeſu Chriſto eſſe impletum, *Deus*, inquit, *à majoribus mundi partibus ignoratur, gentibus in idololatriæ luto hærentibus: Iſraël in eadem & majore diſperſione, quam ante ejus adventum per quingentos annos patiebatur: Chriſtianiſmus totus in varias ſectas diviſus, & fere totus à principio idololatricus: Vitia in toto genere humano non minus regnant, quam ante Chriſti adventum, niſi ſit in aliquibus regeneratis, quos nemo novit: diabolus etiam regnat ut antea, & fere totum mundum cum Judæis in infernum præcipitat.* Hæc quidem maxime ſpecioſa eſt objectio, qua Judæi prophetiarum impletionem ſub Jeſu Chriſto impugnare ſolent. Verum prædictiones illæ

illæ non indicant, quamprimum Meſſias apparuerit omnia illa ſtatim ac ſimul implenda, ſed ſenſim ac paulatim; & in ipſa Meſſiæ apparitione omnium horum impletionis initium fore: nam per doctrinæ divinæ propagationem hæc omnia fieri debent, quæ ſenſim miniſterio hominum ſecundum Dei juſſum & voluntatem inter omnes gentes propagari debet. Certum autem eſt, quamprimum Evangelium prædicari cœptum eſt, cognitionem unius veri Dei Iſraëlis ſtatim per maximam orbis partem fuiſſe diffuſam, pluresque virtute Evangelii intra paucos annos ad unius Dei Iſraëlis cultum fuiſſe perductos, quam toto illo plurium ſeculorum decurſu per Legem Moſis: Et ab iſto tempore Evangelii luce quaquaverſum ſeſe diffundente polytheiſmi & idololatriæ caligo cœpit exſtirpari, eaque ſenſim magis magiſque in variis terrarum partibus eſt exſtincta; adeo ut, ubicunque Evangelium receptum eſt, omnis idololatria ſevere in Evangelio damnata deſierit, & quotidie, quocunque Evangelium propagatur, evaneſcat. Quod vero etiamnum hodie ſint gentes quædam in idololatriæ luto adhuc hærentes, cauſa non eſt Evangelii defectus aut inefficacia; ſed vitium aliquod hominum: aut quod Evangelium illis prædicare negligunt; aut non prædicent legitimo modo, nec per idoneos miniſtros; ſed per homines nefarios & latrones, qui non ſalutem animarum, ſed aurum ſitiebant, ideoque Chriſtum gentibus prædicabant, non tam ut eas Chriſto lucrifacerent, quam ut ſibi tutum ad illas aditum pararent, quo facilius ac tutius earum aurum ac divitias ad ſe transferrent: Qui proinde verbis Chriſtum ejuſque ſanctam doctrinam prædicantes, eam vita

vita profana ac ſcelerata deſtruebant, eaque ratione gentes à ſalutari doctrina Chriſti alienas reddebant.

Diſſenſiones inter Chriſtianos adverſantur Evangelio.

Chriſtianiſmi in varias *Sectas* diviſio, grave quidem Judæis ſcandalum eſt: Verum ea non doctrinæ Chriſti genio, quaſi illa diſſenſiones ſuadeat aut foveat, imputari debet; illa enim, ut ſummum ac præcipuum præceptum paſſim inculcat charitatem ac pacis ſtudium: ejus etiam eſt indolis, ut comparata ſit inimicitiam, quæ olim inter Judæos & gentes fuit ob ceremoniarum diſcrepantiam, qua tanquam ſepe & pariete intergerimo ſeparabantur, funditus tollere: tota enim exigit cultum ſpiritualem & rationi rectæ conſentaneum, in quo proinde omnes homines acquieſcere poſſunt, ſine ulla ob rituum in naturali rationis lumine nequaquam fundatorum varietate, quæ diſſenſioni cauſam præbere poſſit. Schiſmata ergo & diſſenſiones, ſi quæ ſunt in Eccleſia Chriſtiana, non à doctrinæ Chriſti genio procedunt, ſed à depravatis hominum animis, qui præceptis Chriſti, nil niſi charitatem & pacem ſpirantibus, aurem præbere recuſant. Diverſitates autem ſententiarum ſi quæ ſint, quæ ſine animorum divulſione, aut Eccleſiæ in partes ſeparatione, amice ac placide agitantur, tantum abeſt, ut paci repugnent, ut veritati inveſtigandæ & plenius atque exactius percipiendæ inſerviant. Tales etiam inter Rabbinos non paucæ agitantur: ſummam tamen ſuæ Eccleſiæ unitatem in hoc ſcripto jactat Vir Doct. eo ipſo agnoſcens, ſententiarum diverſitatem unitati Eccleſiæ non officere.

De quorundam Chriſtianorum idololatria.

Idololatria in religione Chriſtiana ſeveriſſime prohibetur, idololatræ regno cœlorum excluduntur;

tur; quin & Apoſtolus Paulus, *gentes à Deo in reprobam mentem traditas* docet, eo quod *gloriam incorruptibilis Dei tranſmutaverint in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum & ſerpentum.* Et quatuor prioribus ſeculis adeo purum ſe ab idololatria conſervavit Chrſtianiſmus, ut & præcipui Doctores omnem ſculpendi pingendique artem ut illicitam damnarint. Poſtea ſenſim imagines in templa introduci cœptæ, & cultus hactenus purus & illibatus corruptionem pati cœpit. Cui altera idololatriæ ſpecies, religioſa Euchariſtiæ adoratio, adjuncta eſt: Verum illa fuit ævi poſterioris. Interim licet hæc idololatria ſincerum Dei cultum vitiaverit, alterius tamen generis eam dicere poſſumus, quam illam Ethnicorum toties in Lege damnatam, qui Solem, Lunam, reliquaque aſtra cœli, & dæmonia adorabant. Quippe quæ cum ſuo corrupto & idololatrico cultu unum agnoſcit Deum creatorem cœli & terræ, & gentilem illam polytheiſmi amentiam profeſſione publica palam condemnat. Cultum illius non excuſo; nec inquiro, an non in tanta Evangelii luce contra expreſſa legis quam agnoſcunt mandata peccantium crimen Deo magis exoſum ſit, quam gentium ignorantiæ tenebris olim involutarum peccatum. Hoc ſaltem affirmo, quod ubicunque Evangelium auditur, in quantumvis corrupta Eccleſia, evaneſcunt illico fictitiorum numinum omnis exercitus Dii illi omnes, ſummi, infimi, medioximi, cum toto ſuo cultu, & ſtabilitur ſummi & veri Dei creatoris cœli & terræ nomen & majeſtas. Quod unum ſecum tantam apportat lucem, ut longe diverſus ſit eorum ſtatus, quam illorum, qui Cimmeriis

Ethniciſmi olim obruti erant tenebris. Si quid itaque de illis pronuntiandum ſit, dicendum hanc eorum idololatriæ ſpeciem valde ſimilem fuiſſe illi, qua Jerobeam decem tribus à vero Dei cultu abduxit, & peccare fecit. Quanquam enim iſtud fuerit crimen grande, quia tamen per vitulos ſuos verum Deum, qui Iſraëlem ex Ægypto eduxit, repræſentare voluit, manifeſte ab idololatria gentili, qua fictitia numina colebantur, diſtinguitur: ut vel unico Achabi, ne alia nunc allegem, exemplo comprobari poteſt, de quo legitur 1 *Reg.* XVI. 31. quod *non ſuffecerit ei, ut ambularet in peccatis Jerobeam, inſuper duxit uxorem Jeſabel, & abiit, & ſervivit Baal, & adoravit eum*, &c. Sicut ergo Vir Doct. Jerobeamum & decem tribus Iſraëlis, licet idololatriæ crimine pollutas, confundi nollet cum Achabo gentibuſque Baal & Aſtaroth adorantibus; ita etiam magnam Chriſtianiſmi partem idololatriæ quadam ſpecie ſeſe polluentem eodem loco cenſere non debet cum gentilibus idola ſua adorantibus; Et ſicut peccatum Jerobeami Legi Moſis non imputat, ita nec Chriſtianorum peccatum Evangelio imputare debet, ſed voluntariæ hominum ab Evangelii puritate defectioni. Adde quod plurimi ſemper fuerint, imo Eccleſiæ multæ numero, quæ à cultu iſto vitioſo ſe puras conſervarunt, hodieque conſervant. Tandem ipſe Dominus per Apoſtolos ſuos prædixit apoſtaſiam illam in Eccleſia ſua exſtituram, 2 *Theſſ.* II. Sicut ergo idololatriæ Ethnicæ exſtirpatio, per Evangelium paſſim omnibus in regionibus effecta, Judæis veri Meſſiæ ſignum eſt, juxta Prophetarum vaticinia: ita etiam defectio illa à fidei ac pietatis Chriſtianæ ſinceritate, à

Chriſto

Chriſto per Apoſtolos prædicta, Judæis ſignum eſſe debet, Jeſum noſtrum verum eſſe Meſſiam, illiuſque Eccleſia Romana defectione ſua illuſtre documentum eſt.

Ubi Eccleſia fuerit per mille & pluros annos.

Ex hoc fundamento facile reſponderi poteſt Viri Doctiſſ. quæſtioni, *ubi Iſraël Eccleſiam, in qua regnum Dei conſiſtit, viderit per mille & trecentos annos, ut ibi cognoſceret regem cæleſtem?* Sane regnum Dei conſiſtit in externo ſplendore; ſed in vera fide, morum ſanctitate, & vitæ puritate, ad voluntatis divinæ, Evangelio (quam ipſe Vir Doct. ſanctiſſimam doctrinam agnoſcit) præſcriptæ normam exacta. Evangelium ergo ejuſque doctrinam requirere debebat, illoſque homines obſervare, quorum vita profeſſioni iſti reſpondet: Et in magna illa defectione prophetiæ dominicæ impletionem agnoſcere, neque cum ea ſe polluere aut quicquam commune habere. Eodem modo, quo tempore Jerobeami & ſequentium regum, præſertim Achabi, quo ipſe Elias ſe ſolum Dei cultorem remanſiſſe credebat, ex ipſa Lege, non ex vitioſo Iſraëlis cultu, gloria Dei Iſraëlis eumque colendi modus agnoſci debebat. Pſeudo-Chriſtianorum errores, autoritate publica ſtabiliti, & graviſſimæ perſecutiones, quas omnes ab ipſis diſſentientes ſuſtinere cogebantur, graviſſimum quidem fuere Judæis ſcandalum; Verum providentia divina freti, credere debebant, regnum Chriſti omnibus piis & ſincere credentibus eſſe commune, quorum curam Deus gerat, quos contra omnes artes, fraudes, perſecutiones, corroboret, & tandem in glorioſum ſuum regnum cœleſte introducturus eſt.

Mundus per Evangelium à multis peccatis purgatus eſt.

Mundum in iiſdem peccati ſordibus, perinde ut ante Chriſti adventum, hærere, probari non poteſt. Quin imo manifeſtum eſt eum ſub Jeſu Chriſto in meliorem ſtatum eſſe traductum. Olim enim totum mundum, ſola Judæa excepta, idololatria fuiſſe pollutum, atque ita in peccato jacuiſſe, conſtat: à Chriſti vero adventu per maximam partem orbis terrarum idololatriam abolitam vidimus: & ſi omnes qui nomen gerunt Chriſtianum non iis ſunt moribus, quos optaret vir probus, hoc tamen dici poteſt, multas eſſe inter Chriſtianos hominum myriadas, qui cum idololatria etiam pollutiones Ethnicorum abjecerunt, & veræ pietati ſtudentes fidem ſuam morum ſanctitate exornant; & ubicunque jam prædicatur Evangelium, omnes homines pudere eorum criminum, eorumque turpitudinem agnoſcere, quæ olim in cultu Deorum ſolebant patrare, tanquam rem numini acceptam. Certum etiam eſt, non tantum in initio ſummam fidelium generatim fuiſſe ſanctitatem; & pro gloria divina zelum, adeo ut abnegatis omnibus quæ ſibi cara erant mortem graviſſimis in tormentis ultro ſuſceperint, cum licuerit ſola Chriſti abnegatione vitam redimere: ſed & quavis ætate plurimos fuiſſe pietate eximios, qui omnia vitæ æternæ poſthabuere, ſeque à crimine non tantum puros conſervarunt, ſed & exempla generoſæ virtutis fuerunt: Quod nec ipſe Vir Doct. diffiteri poteſt; ſolummodo *neminem eos noviſſe* ait: in quo tamen errat: Et licet hominibus ignoti ſint, Deo natos eſſe ſufficit.

Solam requirunt Judæi ſuam reſtitutionem.

Quid ergo illud eſt, à Prophetis prædictum, cujus impletionem Vir Doct. adhuc requirit? Unicum hoc; Quod *Iſraël in eadem & majore adhuc diſperſione*

diſperſione ſit, quam ante Chriſti adventum per quingentos annos patiebatur. Et revera unicum hoc eſt quod Judæi requirunt; quo uno ſi potirentur, reliqua non videntur valde deſideraturi. Si enim regis cujuſdam ope ex omnibus mundi plagis collecti terram Canaan rurſus invaderent, & debellatis gentibus glorioſe imperarent & tributa imponerent, votis omnibus potiti, nequaquam regem illum repudiaturi eſſent, etiamſi reliqua, quæ nunc contra Chriſtianos implenda urgent, impleri non viderent. Dico ergo contra Viri Doct. aſſertionem, non tantum aliqua, ſed omnnia ferme, imo unico illo de Judæorum diſperſione excepto, quæ de Meſſia prædicta ſunt, in Jeſu Chriſto Domino noſtro complementum ſuum habere. Ac proinde nullam eſſe cauſam, cum tam multa impleta videant, ut ob unum nondum impletum (ſi id ſecundum literam implendum urgeatur) Jeſum noſtrum rejiciant: ſed ob ea quæ impleta ſunt, eum obſequioſa fide recipiant, & illius quod reſtat porro impletionem ab eo exſpectent. Non enim diſperſionem ſuam inter gentes cauſam prætendere poſſunt, quare Jeſum non recipiant pro Meſſia; ſed è contra repudiatio Jeſu cauſa eſt, quod adhuc diſpergantur: Non enim debent reduci, ut credant; ſed credere, ut reducantur. Quod in ſequentibus plenius oſtendetur.

Verum dicet Vir Doct. nihil horum eſſe impletum: Prophetas enim non prædicere doctrinæ Meſſiæ genium, & quid illi conſentaneë, niſi homines præfractæ impii ſint, futurum ſit; ſed effectum ipſum, quem Deus tempore Meſſiæ in hominibus immediate effecturus ſit: Tum & ex hac diſper-

Prophetæ non tam eventum prædicunt, quam Rel. Chriſt. indolem.

diſperſione colligi Iſraëlem debere, antequam Meſſiam agnoſcere poſſit. Ego vero contra contendo, Prophetas non prædicere, quid præciſe futurum ſit; ſed prædicare magnam beneficiorum divinorum efficaciam, & quis inde effectus jure merito exſpectari debeat. Verum quoniam hoc quæſtione ſequente ex profeſſo excutietur, ubi Vir Doctiſſ. fuſius hoc probare intendit, progrediemur ad conſiderationem liberationis Iſraëlis ex ſua captivitate & diſperſione.

Gratia nova Judæis offerenda.

Dicimus nos, magnam Iſraëlis partem, principes & primores, Meſſiam ſibi à Deo miſſum rejeciſſe & abnegaſſe: non mirum ergo, quod beneficiorum ipſius nequaquam ſint participes: & ſuæ incredulitati Judæos imputare debere, quod iram Dei ſuſtineant. Addimus, Deum ad tempus Iſraëlem induraſſe, donec plenitudo gentium intraverit in Eccleſiam; & poſtea pleniore & efficaciore gratiæ operatione, quali hactenus uſus non fuit, reliquias Judæorum reſpecturum, ita ut ingens ipſis Meſſiam ſuum agnoſcendi janua aperta futura ſit. Quæ autem & qualis illa gratiæ operatio futura ſit, & quibus actibus abſolvenda, ad arcanos providentiæ divinæ theſauros pertinet, quos nobis ſcrutari fas non eſt. Hoc eſt illud quod Apoſtolus Paulus docet *cap.* XI. *Epiſt. ad Roman.* An huic gratiæ adjuncta ſit futura poſſeſſio terræ Canaan, me latet: Saltem templi reædificatio, & cultus ceremonialis & externi reductio, cum cultu ſpirituali jam in Chriſtiana religione ſtabilito, conſiſtere non poſſe videtur.

Quo ſenſu judicii diem inſtare dixerint Apoſtoli.

Sed valde à mente Apoſtolorum Petri & Pauli aberrat Vir Doctiſſ. quando ſcribit, *eos, ut oſtenderent ſine ſenſibili Iſraëlis redemtione locum aliquem non*

non habitaturum Meſſiam, prædicaſſe, Chriſtum cito rediturum, ſuo adhuc tempore. Nihil minus. Reſpexerunt non ad carnalem quandam liberationem Iſraëlis ab oppreſſione hoſtium ſuorum; ſed ad generalem judicii ultimi diem, quo fideles ex mortuis ſuſcitati, & ab omni miſeria liberi, in cœlo immortales & perfecte beati cum Deo & Chriſto æternum ſint victuri: uti omnia ipſorum ſcripta clamant. Verum eſt, plerumque eos loqui, quaſi ultimus ille judicii dies brevi inſtaret, ipſiſque adhuc viventibus Chriſtus ad judicium eſſet venturus. Atqui hoc exinde videtur fluxiſſe, quod ex prædictione Jeſu Chriſti certi eſſent excidium Hieroſolymorum & judicium in gentem Judaicam brevi inſtare: crediderunt autem, judicium univerſale, cum judicio in gentem Judaicam fore conjunctum. Qui error nulli noxius, quin & plurimis magno uſui eſſe poterat, ut ſemper attente & circumſpecte ambulent coram oculis illius, quem quotidie venturum exſpectabant. Quanquam & revera quotidie coram judicio ejus homines comparere dici poſſint; quatenus morientes in diem judicii aſſervantur, & quales mors illos oppreſſerit, tales coram judice Chriſto in illo die ſiſtentur.

Attamen Paulus, revelationum magnitudine omnes antecellens, quoniam quidam epiſtolis commentitiis fideles turbabant, monet, diem illum judicii non adeo eſſe propinquum; ſed præceſſuram ingentem illam defectionem ſub homine peccati: Quæ prophetia cum impleta ſit, indubium argumentum eſt, quo confirmamur in exſpectatione illuſtris adventus Domini ad judicium; Domino tempus, quod nuſquam indicavit, neu- *Paulus eum non ita propinquum docet.*

tiquam præſcribentes; ſed acquieſcentes ejus prædictioni, quod *Jeruſalem ſit calcanda à gentibus, donec impleantur tempora gentium*; eorum autem temporum impletionem providentiæ divinæ committentes; certi *Deum non tardare ſuam promiſſionem*, ut ait Petrus 2 *Epiſt. cap.* III. *Sed unum diem apud Deum eſſe inſtar mille annorum, & mille annos inſtar unius diei.*

Ex quibus omnibus apparet, Apoſtolos non loqui de corporali Iſraëlis liberatione; ſed de ultimo judicio, & liberatione ex morte: quam tamen major gratiæ oblatio, qua Iſraël ad Meſſiam ſuum converti poſſet, juxta Pauli doctrinam, præcedet. Atque hoc eſt unicum illud quod adhuc implendum reſtat, & à Prophetis, ſub magnificis illis de Iſraëlis redemtione verbis, forte inſinuatum eſt. Unde colligimus, Judæos ex plurimis illis quæ jam impleta ſunt, graviſſimas habere rationes, Meſſiam ad ſe miſſum recipiendi; neque ex illis, quæ adhuc implenda reſtant, ullum legitimum poſſe arripere prætextum, quo infidelitatem ſuam excuſent.

QUÆSITUM SECUNDUM.

CAPUT I.

Non recte exigi, Prophetas omnia quæ Jeſus Chriſtus docuit, exacte & plene prædicere debuiſſe.

In ſolutione ſecundæ quæſtionis, iterum eadem recurrit diſputatio, an Deus omnia, quæ Chriſtus docuit, exacte & particulatim prædicere debuerit? Ut ſemel quæſtione illa defungamur,

gamur, eam paulo exactius excutiam. Dixi, non neceſſe fuiſſe, ut Judæi ante Chriſti adventum & Evangelii prædicationem diſtincte credant omnia, quæ ut revelaret, Chriſtus in mundum venit: ſed tum demum fidem illam fuiſſe neceſſariam, cum Chriſtus, ejuſque Apoſtoli, doctrinam Evangelii Judæis clare ac plene annuntiarunt, & diviniſſimis miraculis confirmarunt.

Duo hic objicit Vir Doct. 1. *Potuiſſe Deum clara illius ſecreti revelatione extremam populi dilecti ruinam præcavere.* 2. *Judæos ergo ex Lege non potuiſſe ſcire, eam perfectioris eſſe typum; ſed requiri, ut prius Evangelio fidem præſtent.* Reſpondeo.

Non neceſſe eſt, ut Deus omnia in anteceſſum clare revelaverit.

Ad primum: Me hic jure poſſe reponere reſponſionem Viri Doctiſſ. quam ille adhibet ad *Quæſt. tertiam Num. III. pag.* 168. *Hæc ſpeculatio cum ad Dei abditum, inexſcrutabile ſecretum adſcendere affectet, ad eum ſatius foret inquirentem mittere*, quam Dei conſilium, ubi ipſe tacuit, ſemper ad noſtrum ingenium exigere. Sed ne ullam me hic ſubterfugere Vir Doctiſſ. cauſari poſſit reſponſionem, addo: Potuiſſe Deum per Prophetas, etiam per Moſen, omnia clare prædixiſſe, nemo inficias iverit. Rationes autem, quapropter id conſentaneum non fuerit, in reſponſione ad primam quæſtionem fuſe expoſui. Addo nunc: Immerito Judæos à Deo exigere, ut ejuſmodi media adhibeat, quæ ne à præfractis & impiis reſpui poſſint: Sufficit Deum iis circa Iſraëlem occupari mediis, quibus abunde convinci poſſit, & procul dubio convincendus eſt; niſi ipſe ſibi obicem ponat. Talis continua fuit Dei circa populum ſuum providentia. Beneficiis plurimis eum ſibi devinxit, clare ſe illi revelavit, Legem adhibitis

variis ſignis ac prodigiis promulgavit; adeo ut abunde ad Dei cultum & obſequium inſtructi eſſent. Non tamen eos ita cohibuit Deus, ut ab ipſo deflectere non poſſent, ejuſque iram ac indignationem incurrere. Etiam paulo poſt viſa illa prodigia, Moſe adhuc commorante in monte, creatoris ac benefactoris ſui Dei obliti aureum conflarunt vitulum; in deſerto aliquoties murmurarunt ac ſeditiones concitarunt, & terram promiſſam adepti ſæpius à Deo ad idola defecerunt: & tandem ob graviſſima ſua peccata in miſerandam hanc diſperſionem & captivitatem ſunt traditi. Potuiſſet Deus providentia ſua ita direxiſſe populum ſuum dilectum, ne in hæc crimina & calamitatem incideret. Sed cum Deus hoc noluerit, quis ita ingenio fretus, ut audeat dicere hanc directionem ſapientiæ divinæ non eſſe convenientiorem? Quæ ergo ratio, quod à Deo ejuſmodi directionem circa populum exigat, ut Meſſiam neceſſario recipere debeat, nec eum per contumaciam rejicere poſſit? Requirit Vir Doctiſſ. *Num. XIII. ad Quæſt. primam*, ut *Deus populi ante & poſt Meſſiam viventis eundem habeat providentiam*: Atqui ſic providentiæ divinæ ratio admodum fuiſſet diverſa: Ante Meſſiam gubernaſſet ita populum, ut peccare ac tranſgredi poſſet; poſt Meſſiam redderet impeccabilem.

Et licet id Deus feciſſet, potuiſſent tamen Judæi Meſſiam rejicere.

Nec ſequitur, etiamſi Deus officia Meſſiæ clare per Prophetas prædixiſſet, Judæos eum unanimiter, quando veniſſet, recepturos fuiſſe. Qui toties Deum, qui ſe tam clare ipſis revelavit, reliquerunt, & idolis adhæſerunt, qui Prophetas contumelia affecerunt, quis affirmare poteſt eos Meſſiam, licet clare ſibi per Prophetas depictum, non

non rejecturos, ſi modo doctrinam ipſis ingratam annuntiaſſet? Mire ſagax eſt humanum ingenium, ut quærat prætextus quibus actiones ſuas, licet veritati, etiam maxime claræ, adverſas palliet & excuſet; & facile ſibi in minima circumſtantia aut diſtinctiuncula Methaphyſica blanditur. Reperiſſent alias exceptiones, quibus ſe hominem ingrata doctrina aures ſuas ferientem rejicere jure merito potuiſſe ſibi perſuaſiſſent, & in quavis, vel minutiſſima circumſtantia, diverſitatem à prædictionibus ſtudioſe quæſiviſſent; eaque infidelitati fulciendæ ſuffeciſſet.

Quomodo ex V. Teſt. poſſit veritas N. Teſt. probari.

Ad alterum dico: Verum eſſe, ex Lege Veteri plene ſciri non poſſe, eam perfectioris eſſe typum: Licet enim, ut poſtea dicemus, varia occurrant in Prophetis, quæ id inſinuent; ſatis clara tamen non ſunt, ut diſtinctam illius cognitionem pariant, niſi acceſſerit perfectioris Legis revelatio. *Ergo*, inquit Vir Doctiſſ. *non ſuppetit efficax medium ex Veteri Teſtamento, quo Judæi id credere poſſint, & Evangelio fidem adhibere.* Atqui conſequentia illa nulla ſolida ratione nititur, & à me quam maxime negatur. Licet enim omnia quæ Evangelium docet non æque clare à Prophetis prædicta reperiantur; inde tamen magnum illud conſequens deduci nequit, Ergo nullum ſuppetit efficax medium ex Veteri Teſtamento, quo Judæi fidem Evangelio adhibere poſſint. Verum Vir Doctiſſ. Vetus Teſtamentum ſolitarium conſiderare non debet, ſed conferre cum veritate Novi Teſtamenti. Is perpetuus Viri Doctiſſ. error eſt, quod omnia quæ in Novo Teſtamento impleta ſunt, æque perſpicue in Vet. Teſtamento prædicta eſſe velit: Quod contra Prophetiarum naturam

eſt.

eſt: Ut itaque ſemel hic explicemus, qua ratione ac methodo in adſtruenda religionis Chriſtianæ veritate ac divinitate procedendum ſit, dico, antequam ex Veteris Teſtamenti Prophetiis Evangelii divinitas adſtruatur, ante omnia hiſtoriæ Evangelicæ veritas, & ex veritate ejus divinitas comprobanda eſt: qua comprobata porro ex Veteris Teſtamenti prophetiis oſtendi debet, omnia hæc conſentaneë iis quæ à Prophetis prædicta ſunt eveniſſe, prophetiaſque ſuum in illis complementum habuiſſe. Hoc modo generatim adſtructa Novi Teſtamenti divinitate, eo ipſo omnia particulatim eo contenta probantur eſſe divina: & ſemel generali illa veritate ſolide confirmata, nihil reſtat aliud, niſi oſtendere, in Noſto Teſtamento clare aliquid revelatum aut præceptum eſſe, ut credatur divinum; licet in Veteri Teſtamento non perſpicue traditum, ſed obſcurius & typis ac umbris involutum, non tam revelatum quam inſinuatum ſit. Ita inter utramque revelationem divinam comparatione inſtituta, ope rationis ſibi à Deo, lucis inſtar qua dirigatur, conceſſæ, poteſt homo tuto ac facile diſcernere, alteram altera perfectiorem, & minus perfectam perfectioris typum eſſe, præſertim Deo id ipſum per legatos ſuos revelante ac homines docente. Atque ita patet ratio, qua Judæi ope Veteris Teſtamenti poſſint ad fidem Novi Teſtamenti ſeu Evangelii adduci, & fidem habere particularibus in Evangelio revelatis dogmatibus, licet ea in in Veteri Teſtamento plene ac clare revelata aut prædicta non ſint.

CAPUT II.

Quod verba Moſis *Deuteronom. Cap.* XXX. proprie agant de captivitate Babylonica.

Deut. xxx. agit de captivitate Babylonica.

VIr Doct. ut oſtendat fidem in Meſſiam quatenus jam venit non eſſe unicum medium ad ſalutem Iſraëlis & reſtitutionis in divinam gratiam, dixit, *medium unicum pro reſtituendo Iſraële ab hac captivitate in divinam gratiam, eſſe obſervationem legis Moſaicæ*, ex *Deut.* xxx. Reſpondi ego, locum illum proprie reſpicere captivitatem Babylonicam; idque probavi verbis *Nehemiæ*, *cap.* 1. 8. Quæ verba Nehemias non protulit, ut *populum ad exactam pœnitentiam ſuaderet*, uti Vir Doctiſſ. ait, quaſi verba proprie majorem miſeriam indicantia populo proponeret in hac ſua miſeria, illique accommodaret, ut efficacius populum ad reſipiſcentiam flecteret, & ut certam de miſericordia divina ſpem conciperet hortaretur: Non enim ſunt verba populum hortantis & monentis, ſed Deum orantis, quibus ipſe in precatione ſolus coram Deo agnoſcit comminationem divinam in populi diſperſione complementum ſuum habere: & ex ea liberationem precatur. Sic enim in precatione ſua Deum alloquitur: *Memento verbi quod mandaſti Moſi ſervo tuo, dicens: Cum tranſgreſſi fueritis, ego diſpergam vos in populos: & ſi revertamini ad me, & cuſtodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamſi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos*, &c. *Obſecro Domine, ſit auris tua attendens ad orationem ſervi tui*, &c.

Objicit

Fuit ea Judæis extreme moleſta.

Objicit Vir Doct. *Nehemiam credere non potuiſſe, quod in ea captivitate omnia, vel præcipua, in legis maledictionibus contenta fuerint executa.* Cur vero non? cum Nehemias id expreſſe dicat. Ait: *Quia populus tunc ad extrema terræ non potuit dici eſſe diſperſus, ſed ſolum in proximas regiones captivus ductus: neque ea captivitas populo extreme fuit moleſta*, &c. Sed vero verba Nehemiæ clara nimis ſunt, quam ut id negari poſſit. Confitetur primum peccata populi, quod mandata, ceremonias & judicia quæ Deus Moſi præceperat non ſervaverint: tum addit, *memento verbi quod mandaſti Moſi ſervo tuo, dicens: Cum tranſgreſſi fueritis ego diſpergam vos in populos; & ſi revertamini ad me*, & quæ ſequuntur. Simili modo Jeremias captivitatem hanc deſcribit in Lamentationibus ſuis: *Cap. I. Migravit Juda propter afflictionem & multitudinem ſervitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem:* Et paſſim toto illo capite *conſolatorem non habere* dicitur. Et Daniel in oratione ſua *Cap.* IX. 7. *Tibi, Domine, juſtitia, nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie viro Juda & habitatoribus Jeruſalem, & omni Iſraël, his qui prope ſunt, & his qui procul, in univerſis terris, ad quas ejeciſti eos*, &c. *Et omnis Iſraël prævaricati ſunt legem tuam, & ſtillavit ſuper eos maledictio, & deteſtatio, quæ ſcripta eſt in libro Moſis ſervi Dei, quia peccavimus ei: Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper principes noſtros, qui judicaverunt nos, ut ſuperinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit ſub omni cælo, ſecundum quod factum eſt in Jeruſalem.* Quæ Jeremiæ & Danielis verba Moſis comminationem in captivitate Babylonica ſuum habere complementum, eamque captivi-

tatem

tatem populo extreme fuiſſe moleſtam, evidenter oſtendunt.

Vineas illic plantare & domos conſtruere à Jeremia jubentur, ut ſeptuaginta annorum captivitatem ibi perdurare poſſent; non vero ut ſignificet, eos laute illic victuros. Et nunc quas non vineas plantant & domos ædificant variis in locis in hac ſua diſperſione, & divitiis corradendis intenti, quas non delicias ſectantur? Simili ergo modo concludere poſſem, hanc diſperſionem non eſſe Judæis extreme moleſtam. Imo ipſe Vir Doctiſſ. idem de populo ſuo gloriatur, *Quæſ. III. Num. IV. pag.* 176. *Nec ſumus ſemper adeo abjecti, ut plurimi Chriſtiani nobis non invideant. Fere omnes reges Chriſtiani noſtris hominibus pro principalioribus officiis agendis utuntur*, &c. Atqui *cogitur idola adorare, Deos ex ligno ac lapide, farina ac vino.* Pro ejuſmodi Chriſtianorum crimine, quod toto animo deteſtor, nihil quicquam quo excuſetur afferre poſſum, aut volo: Sed contra Virum Doct. dico, tamen Judæos regionem illam nolle deſerere, cum plures pateant, in quibus tuto non tantum vivere, ſed & in Synagogis publice Legem docere, & ceremonias, quantum in hac diſperſione poſſunt, obſervare licet: Quod argumentum mihi non leve eſt, commorationem illam non adeo ipſis eſſe moleſtam, ſed plura illic ipſis obvenire commoda, quæ periculis ac vexationibus ipſorum judicio præponderent.

Perinde ut hodierna.

Nunquam Iſraël in Babylonica captivitate idololatriæ crimen commiſiſſe legitur, ait Vir Doctiſſ. Et tamen hoc expreſſe de Judæis in Babylone captivis prædicit *Jerem.* XVI. 13. *Servietis ibi Diis alienis die ac nocte*: ubi totus capitis contextus docet,

An Babylone omnes puri fuerint ab idololatria.

docet, de captivitate Babylonica ſermonem eſſe. Imo coactus fuit ſub Nebucadnezare, addita comminatione conjectionis in fornacem ignis, ſtatuam Belis ab ipſo erectam adorare: Et ſoli tres Danielis ſocii leguntur præceptum iſtud contemſiſſe. Quod non leve eſt indicium, plures horrendi illius ſupplicii metu genua idolo iſti flexiſſe: Et ſic recte etiam coacti dici poſſunt, idola adorare. Præterea dici poſſunt *Diis alienis ſervire*, quatenus ſerviunt iis qui Diis alienis ſerviunt. Qui enim ſervus eſt domini, etiam cum domino ſuo ſubjectus eſt illi, cui dominus ſervit. Tandem fatetur Vir Doct. paucos admodum libertate redeundi ſibi conceſſa uſos; reliquos Babylone manſiſſe. Atqui quibus terra Canaan & templum Dei adeo vile fuit, ut ob delicias hujus vitæ maluerint inter idololatras degere, quam Deum in terra ſua juxta cultum & ritus ab ipſo inſtitutos colere, quomodo credere poteſt, tales non ſenſim idololatriæ crimine pollutos? Imo probabile mihi eſt, tales qui nunquam Babylonem deſeruerunt, per illicita connubia ſeſe idololatris miſcuiſſe, & à Deo totos defeciſſe, perinde uti decem tribus in Aſſyriam abductæ, quæ gentibus permixtæ ſunt; & ſi qui ex iis Deum conſtanter adhærentes in terram Canaan redierunt, tribus Judæ acceſſio facti ſunt.

Qui ſint Dii, quos non novit Iſraël, nec patres ejus.

Sed *Chaldæorum & Perſarum Deos noverant quidem majores noſtri*, ait Vir Doct. Reſp. Certum tamen eſt, ea deſcriptione illos Deos deſignari; quod evidentiſſime comprobatur ex *Jerem.* VII. 9. & XIX. 4. quia expreſſe illic arguuntur Judæi, quod *reliquerint Deum, & alienum fecerint locum iſtum; & libaverint in eo Diis alienis, quos neſcierunt*

runt ipſi & patres eorum & Reges Juda. Manifeſtum eſt ibi deſcribi Deos quos olim Judæi, ſtante adhuc templo primo, coluerunt: quos tamen *ipſi & patres eorum neſciviſſe* dicuntur: Manifeſto indicio, hoc epitheto non deſcribi *idola hactenus in orbe inaudita, & quæ poſtea demum ſunt excogitata:* ſed eſſe tantum pleniorem explicationem *Deorum alienorum:* ſicut nos dicere ſolemus, alienos nobis eſſe ignotos. Et quod omnem dubitationem tollit, eſt lex *Deut.* XIII. 6. *& ſeqq.* lata contra omnes, qui Iſraëlitas ad falſorum Deorum cultum ſeducere conabantur, in qua eadem hæc verba occurrunt: Si dixerit clam, *Eamus & ſerviamus Diis alienis, quo ignoras tu & patres tui.* Verba enim immediate ſequentia, *cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul ſunt, ab initio uſque ad finem terræ,* explicationis gratia addita, manifeſte arguunt, Deos gentium, tam earum quæ *juxta,* quam quæ *procul* ſunt, ſine diſcrimine vocari Deos, *quos ignorarunt ipſi & patres* ipſorum. Et variæ rationes hanc explicationem evincunt. Nam ſi ea phraſi tantum intelligantur Dii, *quos non adorant Judæi,* uti Vir Doct. ait, *niſi Chriſtianiſmum amplectantur, in quo Deos ex ligno, ex lapide, ex farina & vino adorare coguntur,* potuit olim Iſraëlita, ſine legis hujus violatione, ſeducere fratres ſuos ut adorent idola, quæ à vicinis gentibus colebantur, quorumque nomina & colendi ritus ipſis ignota non fuere. Cui alia cohæret ratio; Quod lex hæc fruſtra fuerit lata: quoniam, juxta Viri Doctiſſ. explicationem., legis illius tranſgreſſio locum habere non potuit ſtante Republica Judaica, ſed ſolummodo, poſtquam Judæi everſa ipſorum Republica inter Chriſtianos

Ee fuere

fuere diſperſi, & ad eorum ſacra amplectenda coacti. At cui fini tum pœna illa in ſeductores hujuſmodi conſtituta, quam Judæi, everſa Republica, ac judicandi poteſtate ſibi ademta, nulli irrogare poſſent? Adde, quod in Deum ſapientem minime cadat, conſtituere pœnam ſeductoribus populi ſui à magiſtratu & populo infligendam, quæ infligi non poteſt, niſi ſtante republica & regimine populi; nec tamen ea pœna voluiſſe comprehendere ſeductores in illam idololatriæ ſpeciem, ad quam ſolam ſtante ipſorum republica ſeduci, & ad quam ut ſeducerentur facile impelli poterant: Sed illos ſolos voluiſſe comprehenſos, qui ad idololatriam ſeducerent aliquot demum enaſcituram ſeculis poſt everſam Rempublicam, quæ ſtante Judæorum Republica nondum erat excogitata, ad quam proinde ſeduci non poterant; & præcepiſſe populo illius ſeductionis pœnam, cum puniendi poteſtas juſto Dei judicio jam populo ademta foret. Quod tantumdem foret, atque nullam illi ſeductioni conſtituere pœnam. Quæ enim infligi non poteſt pœna, revera nulla eſt. Atque ita Deus ſeveram hanc ſanciens legem, nihil quicquam quo coërceri tantum peccatum poſſet, præſcripſiſſet. Quæ omnia cum ſumma laborent abſurditate, merito colligo, phraſi illa, *Dii quos non noviſti tu nec patres tui*, non alios deſignari Deos, niſi alienos, quos gentes, in quarum circuitu habitabant Iſraëlitæ, coluerunt.

Et poguli, quorum linguam ignorant.

Nec alia quam Chaldæorum gens deſcribitur, *cujus linguam ignorare* dicuntur. Uti evidens eſt ex *Jerem.* v. 15. *Ecce ego adducam ſuper vos gentem de longinquo domus Iſraël, ait Dominus: gentem robuſtam, gentem antiquam* (ſane ea non eſt gens Roma-

Romanorum, quæ tum vix in ſuis incunabulis erat, ſed Chaldæorum, uti ex toto capite manifeſtum eſt:) & additur: *Gentem cujus ignorabis linguam, nec intelliges quod loquatur.* Eædem gentes & terra vocantur *Jerem.* IX. 16. XVI. 13. *quas non noverunt ipſi & patres eorum.* Solenne eſt Prophetis verbis admodum emphaticis uti ad exaggerandum ſummam populi miſeriam: quæ tamen ſecundum omnem literæ rigorem plene non ſunt explicandæ. Sic dicitur *Jerem.* IX. 16. *mittam poſt eos gladium, donec conſumantur:* Quod tamen in diſperſione Judæorum hactenus factum non eſt, neque futurum credit Vir Doctiſſ. qui ex ea liberationem per Meſſiam ſperat. Similiter in *Lament.* IV. 18. *completi ſunt dies noſtri, quia venit finis noſter.* Non tamen gentis Judaicæ finem tempore Jeremiæ adveniſſe Vir Doct. credit. Eodem modo dicuntur Chaldæi & eorum regio, *gens & regio quam non noverunt ipſi & patres eorum:* Non quod fando nihil unquam de ea audiverant: quo ſenſu aliquando dicuntur regiones ignotæ: Sed quod gens & terra illa nunquam ipſis eſſet viſa, nullum cum gente illa haberent commercium, ac proinde vere ipſis fuerit ignota.

Cur in initio pauci ex Babylone in Judæam ſint reverſi.

Quod initio pauci ex captivitate ad reædificandum civitatem & templum redierunt, non fuit, quia ſciebant etiam his deteriora aliquando populo Iſraëlis eventura; nullum enim illius ne minimum quidem uſquam occurrit indicium: ſed quia labores, moleſtias ac pericula in initio ſibi exhaurienda refugiebant. Poſtea vero, cum videbant tutius ſe in terra ſua habitare poſſe, majore numero ſenſim redierunt, adeo ut tota terra incolis denuo repleta ſit. Neque hanc crediderunt libertatis

umbram, ſed veram libertatem, pro qua & cum cantu ſummoque gaudio Deo gratias egerunt, *Eſd. cap.* III. & *Nehem.* XII. 42. dicitur *eos Deus lætificaſſe lætitia magna; & audita eſt lætitia Jeruſalem procul.* In Babylonia quidem non ſunt navibus deducti in Ægyptum: ſed in eadem diſperſione aliqui, qui cum Jeremia in terra Canaan manſerant, profecti ſunt in Ægyptum: & tempore Regum Græciæ & Ægypti ut ait Vir Doct. eo abducti ſunt. Quid ergo alia tempora quærimus? In Veſpaſiani ac Titi captivitate id contigiſſe non conſtat, nec Joſephus, qui accurate captivitatem illam deſcribit, hoc refert.

Conditio requiſita, ut reſtituerentur.

Tandem locum hunc de captivitate Babylonica accipi non poſſe hoc invicto argumento ſe probare poſſe putat Vir Doct. *Quod Judæi nec in Babylone, nec poſt reditum in terram ſuam, Deum quæſiverint ex toto corde & tota anima; quæ tamen conditio fuit ad liberationem ibi promiſſam requiſita: ſed variis ac enormibus ſe criminibus pollutos reddiderint.* Sed vero, nego capite illo contineri prædictionem, quid præciſe futurum ſit, quod nempe poſt captivitatem ex toto corde Judæi ſe ſint converſuri ad Deum, & quod Deus ipſos ex omnibus mundi angulis ſit reducturus in terram Canaan: Sed promiſſionem tantum cum appoſita conditione: ſiquidem ſe converterint ex toto corde ad Deum, quod eos ſit reducturus in terram, etiamſi ad cardines uſque cœli diſperſi fuerint. Nulla itaque hic eſt prophetia eventus adhuc futuri. Et tanta fuit benignitas Dei, ut cum ipſum invocarent, & idolis abjectis ipſum ſolum Deum agnoſcerent, licet multorum adhuc criminum rei, uti Vir Doctiſſ. agnoſcit & urget, nihilominus eos reſtituerit:

donec

donec ad priſtinam vitæ profanitatem (ſola idololatria excepta) relapſi, & quotidie in pejus pergentes, adeo quidem ut Meſſiam ad ſe miſſum indigne condemnarint & ut crucifigeretur autores fuerint, tandem in pœnam tanti criminis à Deo ſunt abjecti, templum & Hieroſolyma vaſtata, ut nunquam reſtituenda ſint; juxta vaticinium Servatoris Jeſu Chriſti *Matth.* XXIV. & *Luc.* XXI. Prolixior in hiſce excutiendis fui, quia Vir Doct. hic ſe invictis argumentis pugnare credit, quæ quam imbecilla ſint ſpecialius oſtendendum fuit.

CAPUT III.

Quod Judæi Meſſiam ad ſe miſſum rejicere potuerint, & revera rejecerint.

Pœna ob ſpretum Meſſiam eſt vel totius populi, vel uniuſcujuſque privati.

SEd negat Vir Doct. Judæos Meſſiam ſuum rejicere potuiſſe: Antequam vero id adſtruere conetur, paucis rogat, *quibus beneficiis à Meſſia obtinendis privetur Iſraël ob ſui infidelitatem?* Reſp. Proprie ſpiritualibus; ea enim ut conferret Chriſtus in mundum venit: Qui enim eum pro rege agnoſcere non vult, in regno ejus partem habere nequit. Sed meminiſſe hic debet Vir Doct. ſuæ diſtinctionis antea & poſt adhibitæ, quod Iſraël ſit accipiendus vel collective pro toto populo ſimul ſumto, quatenus Remp. conſtituit; vel diſtributive pro ſingularibus illius populi. Si poſteriore modo ſumatur, pœna illius eſt ejectio ex regno cujus noluit eſſe particeps: & hæc eſt pœna illos ſpeciatim premens qui increduli ſunt, qua eximuntur omnes Chriſtum vera ac ſincera fide recipientes. Si priore modo accipiatur pro collectione

populi qui Remp. quandam hic in terris conſtituit, pœna illius eſt excidium civitatis & templi, & diſperſio inter gentes, juxta dictum Domini *Luc.* XXI. 24. *Et cadent in ore gladii; & captivi ducentur in omnes gentes, & Jeruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium.* Licet itaque pœna ſpeciatim unicuique infideli ac impio in Evangelio conſtituta ſit ſupplicium æternum, quia unuſquiſque pro ſe coram tribunali Chriſti rationem eſt redditurus: Nihilominus tamen totius populi excidium gravis integro populo pœna eſt. Ob plures, & præſertim Magiſtratus, in populo nocentes, Deus iram ſuam erga integrum populum excidio ſæpe teſtatur; licet & pios non paucos inter illos reperiat; qui quatenus ut pars populi conſiderantur eidem excidio generali involvuntur; ſed quatenus ut particulares Deum timentes, in ultimo judicii die generali impiorum excidio eximentur, & perfecte beati cum Deo vivent.

Quo ſenſu promittat Deus, ſe populi cor mundaturum.

Hiſce obiter objectis, probare Vir Doct. intendit, Judæos Meſſiam ſuum rejicere non poſſe, *quia Deus promiſit ſe cor populi mundaturum*, &c. Reſpondi ego, Deum dici homines *purificare*, non quod actu ſemper homines mundentur; ſed quia circa ipſos gratioſam adhibet operationem, quæ ad ipſos mundandum efficax eſt, & ad ipſorum mundationem deſtinata; licet contingat hominem propria malitia abuti iſta operatione divina, & per eam minime mundari. Id invicto teſtimonio ex *Ezech.* XXIV. 13. probavi; *Immunditia tua execrabilis eſt, quia mundavi te, & mundata non es à ſordibus tuis.* Hic dicit ſe Deus *mundaſſe* Jeruſalem, & tamen eam *à ſordibus ſuis non eſſe* *munda-*

mundatam. Si actu eam mundaverit Deus, quomodo mundata non eſt? Ergo *mundaſſe* eam Deus dicitur, quia à ſua parte omnia fecit, quæ ad eam mundandum requirebantur, & per quæ, niſi propria ſua malitia ſe inſanabilem reddidiſſet, ſanata fuiſſet. Et Vir Doct. non parum meam ſententiam confirmat, cum ait, *Nullus hominum negare poteſt, neque Theologus aliquis dixit, quod gratiæ ſufficienti ſeu excitativæ homo libere nequeat reſiſtere, & de facto non aſſentiri.* Et tamen Deus hic gratiam ſufficientem & excitativam adhibens juxta Virum Doct. ſibi adſcribit ipſum mundandi actum, *Mundavi te*, inquit, qui tamen gratiam eam ſecutus non eſt. Unde evidenter colligo, verba actum ſignificantia apud Hebræos non ſemper actum ipſum deſignare; ſed tantum operationem omnium, quæ ut actus iſte exiſtat neceſſaria ſunt, licet contingere poſſit, imo nonnunquam contingat, actum ipſum non exiſtere. Similis eſt locus *Mich.* VII. I. *Cum ſanarem Iſraël, revelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ.* Dicit ibi Deus, ſe *ſanaſſe Iſraëlem*, & nihilominus *iniquitatem Ephraim eſſe revelatam*, quia nempe nova contumacia Dei ſanationem reſpuit. Sed ſi *ſanare* hic ſignificet ipſum ſanandi actum, quomodo fieri potuit ut ſanata non ſit, & malitia ejus ablata? Idem dicebam evinci ex loco *Ezech.* XI. quem Vir Doct. allegat; quia poſtquam dixit, *Dabo eis cor novum, & ſpiritum novum tribuam in viſceribus eorum,* &c. immediate ſubjungit; *Quorum cor poſt offendicula & abominationes ſuas ambulat, horum viam ponam in capite ipſorum:* Manifeſto indicio, quando Deus cor novum dat, fieri nihilominus poſſe, ut aliqui poſt offendicula & abominationes ſuas ambulent:

bulent: alias enim fruſtranea foret hæc comminatio. Unde porro ſequitur, per *cordis & ſpiritus novi dationem*, non ſignificari, ipſam actualem cordis immutationem; ſed ſubminiſtrationem luculentam omnium mediorum quibus cor immutari poteſt, & revera immutandum eſt, niſi homo propria malitia ſibi ipſi obicem ponat.

Occurritur exceptioni.

Excipit hic Vir Doct. quod *plurimi non ſolum ex gentibus, ſed etiam ex Judæis iram Dei ſuſtinebunt propter crimina, quæ ipſos divina illa gratia efficaci indignos reddidere.* Sed reſp. 1. Si per gratiam illam efficacem Iſraël eſt convertendus ab impietate ſua, ergo omnes ante acceptam illam gratiam ſunt in ſtatu impietatis ac peccati, ac per conſequens, ſe indignos gratia illa efficace reddiderunt: Et revera ipſa vox *gratiæ* ſatis indicat, eum cui illa fit, ea eſſe indignum. Si ergo omnes gratia illa indigni, quæ ratio, quod hi ab illa excludantur? Perinde enim atque reliqui, quibus ea obtinget, per illam ab impietate ſua converſi eſſent. 2. Sequitur per Meſſiam non omnes omnino Judæos fore convertendos, & in terram promiſſam reducendos; ſed eos ſolum, qui ſe hac efficaci gratia divina indignos non reddiderint. Quod ſi verum eſt, numerum reducendorum Iſraëlitarum, ratione habita peccatorum quibus juxta ipſum Virum Doctiſſ. ferme omnes immerſi ſunt, valde exiguum fore credibile eſt. Quomodo ergo hæc eſt gratia toti Eccleſiæ & populo Iſraëlis communis? Paucos puto Virum Doctiſſ. in hac opinione ſibi adſtipulantes Judæos reperturum.

CAPUT IV.

De modo operationis gratiæ divinæ, & de libero arbitrio.

Sententia de libero arbitrio non rejicitur à toto Chriſtianiſmo.

ADdideram aliud argumentum, quod per ejuſmodi gratiæ operationem tollatur liberum arbitrium, ejuſque liber uſus: idque argumentum contra Viri Doctiſſ. exceptionem prolixius adſtruxi. Hic non ſine maxima admiratione legi quod me accuſet Vir Doct. quod *hoc argumento non ſolum ipſum, ſed totum Chriſtianiſmum oppugnem*: & objicit mihi, ut id probet, Auguſtinum, & Calvinum, & tandem etiam Epiſcopium. Auguſtinum & Calvinum mihi adverſos eſſe, ſatis novi: Sed abſit, ut illorum ſententia totius Chriſtianiſmi ſit ſententia. Primus auguſtinus hanc in Chriſtianiſmum invexit ſententiam: ante Auguſtinum omnes Chriſtiani Doctores in eadem mecum fuere ſententia: Multos Auguſtinus quidem ſequaces habuit, ſed & non paucos contradicentes: ita ut utraque ſententia inter doctores Chriſtianos obtinuerit, & in Eccleſia Chriſtiana tolerata fuerit.

De eo ſententia Epiſcopii.

Sed omnem admirationem ſuperat, quod Vir Doct. mihi Epiſcopium objiciat, quem notiſſimum eſt ſententiam illam de gratia efficace neceſſario homines convertente in omnibus ſuis ſcriptis acèrrime oppugnaſſe, ob ejus oppugnationem à Synodo Dordracena condemnatum, exautoratum, & poſtea in exilium eſſe miſſum: imo integrum illum tractatum, ex quo Vir Doct. argumentum contra me ducere vult, pro arbitrii libertate contra gratiam illam efficacem & neceſſario

convertentem ſcripſiſſe: ut omnibus, qui vel leviter Epiſcopii ſcripta inſpexerunt, notiſſimum eſt. Et ut Viro Doct. tanto evidentius conſtet me hic idem cum Epiſcopio ſentire, & ſententiam Viri Doct. diſerte ab Epiſcopio rejici, ecce ipſa Epiſcopii verba, prout in *Apologia pro Confeſſione Remonſtrantium* exſtant, *ad cap.* XVII. §. III. *fol.* 162. *verſ.* ubi dicit, gratiam efficacem tripliciter ſpectari poſſe: *Secundus modus eſt, ut ſpectetur efficax ex parte modi, quo Deus eam confert, quatenus vid. eam accommodat perſonis, temporibus & circumſtantiis, quibus poſitis prævidet futurum, ut ea effectum ſortiatur, atque ita efficax fiat. Atque hæc gratia hoc modo adminiſtrata congrua gratia ſolet vocari, & diſtingui à non congrua. Hæc gratia efficax eſt, non à forma ſua, ſive ex ſe, ſed ex modo procedendi, quo Deus utitur, qui fundatur in prænotione Dei, qua præſcit infallibiliter, gratiam, ſi iſto tempore, tali loco, cum talibus circumſtantiis offeratur, certo certius effectum ſortituram, quem alio tempore, alio loco, &c. adminiſtrata ſortitura non eſſet.* Ecce hic gratiam illam efficacem quam Vir Doct. urget plene & exacte deſcriptam. De ea tamen Epiſcopius, eadem in Apologia *fol.* 175. dicit, quod *eam Remonſtrantes non admittant, quia non minus quam altera* (quæ juxta primum modum ſecundum naturam aut formam ſuam efficax vocatur) *ſupponit abſolutam & præciſam quorundam prædeſtinationem, à qua ex profeſſo ſe abhorrere in Collatione Hagienſi ubique proteſtantur.* Ecce hanc Viri Doct. gratiam efficacem diſertis verbis ab Epiſcopio rejectam. Ipſe autem dicto loco amplectitur gratiam tertio modo vocatam efficacem, *ex parte effectus quem habet, quando voluntas ei cooperatur,*

qua

quæ ex ſe ſufficientem habet vim, ad producendum conſenſum in voluntate; ſed, quia vis illa partialis eſt, non poteſt exire in actum ſive effectum ſortiri ſine cooperatione liberæ voluntatis humanæ, ac proinde ut effectum habeat, id eſt, ut in actu ſecundo ſit efficax, pendet à libera voluntate. Eamque in omnibus ſuis ſcriptis propugnat: & hæc eadem eſt quam ego in ſcripto meo urgeo. Nec locus ex tractatu contra Cameronem, quem Vir Doct. profert, contrarium probat. Epiſcopius in eo contendit, ejuſmodi operationem, qua voluntas ita determinatur in alteram partem ut contrarium velle nequeat, pugnare cum natura obedientiæ. Objicitur ipſi exemplum Chriſti, qui Patri ſuo obediviſſe dicitur, & tamen peccandi potentiam non habuit. Epiſcopius oſtendit, Chriſtum peccandi potentiam habuiſſe: eamque ſententiam confirmat argumentis, & ab objectionibus vindicat. Nuſquam vero dicit, *Chriſtum cum liberum haberet arbitrium peccare poſſe ſi voluiſſet, ſed quod de facto nunquam velle poterat divina gratia efficace præventus:* Acutior erat Epiſcopius, quam ut ſibi tam aperte contradiceret: Qui enim velle non poteſt peccatum, nec peccare poteſt: cum peccati actum peccandi voluntas præcedat neceſſe ſit.

Liberum arbitrium negari à Viro Doct.

Ex tota, quam Vir Doct. admodum prolixe facit, deductione liquet, quicquid obluctetur, & quantumvis ſollicite libertatem arbitrii humani aſſerere videri velit, revera eam ab ipſo negari ac tolli. Tota deductio ſummatim eo redit, in homine quidem eſſe libertatem arbitrii, ſed accedente illa efficace operatione gratiæ divinæ, ita per eam inflecti hominis voluntatem in alteram partem, ut oppoſitum velle nequeat: Dicit quippe, *Deum*

promittere

promittere non quamlibet excitativam gratiam, ſed efficacem ad quam ſequatur effectus ut Deus vult: & tunc facit, quod homo velit eo modo & gratiæ gradu, quo ille ſcit hominem libere, ſed infallibiliter voliturum. Unde & paulo poſt addit, quod *hæc infallibilitas divinæ operationis aliquomodo naturalem hominis deſtruat libertatem.* Hoc tantum quæro, an poſita illa gratiæ efficaci operatione in hominis poteſtate ſit contrarium facere illi, ad quod gratia hæc eum infallibiliter (ut voce Viri Doct. quanquam meo judicio, ut mox oſtendam, valde incommoda, utar) determinat? Non poteſt hoc Vir Doctiſſ. conſentanee iis quæ ſcribit aſſerere, quia *ad eam gratiam ſequitur effectus ut Deus vult*, & *deſtruit aliquomodo naturalem hominis libertatem.* An putat, ſufficere hominem non cogi? Atqui hoc contradictorium eſt, hominem cogi ad volendum: qui enim cogitur contra voluntatem ſuam quid patitur: Si ergo homo cogeretur ad volendum, ſimul vellet & nollet; quod contradictorium eſt. Tollitur itaque arbitrii libertas, non proprie per coactionem; ſed per ejuſmodi gratiæ efficacis operationem, quæ non permittit, ut homo contrarium ejus velle poſſit, ad quod per eam determinatur. Licet enim dici poſſit, ipſam volendi facultatem naturalem in homine remanere, deſtruitur tamen & impeditur per iſtam gratiæ efficacis operationem liber illius uſus. Et libero ejus uſu deſtructo, nulla ejus eſt libertas.

Omnia Deus præſcit. Putat Vir Doctiſſ. ſe efficacem gratiæ operationem deducere poſſe ex præſcientia divina: hinc ait, *Deum ſcire hominem libere, ſed infallibiliter voliturum.* Et credit me non aſſentiri Socinianis, qui futurorum contingentium præſcientiam in

Deo

Deo non agnoſcunt. Recte quidem: Credo enim ego, Deum futura contingentia, quæ à libero hominis arbitrio dependent, præſcire, neque eorum contingentiam per Dei præſcientiam ullatenus imminui aut deſtrui. Non tamen propterea cum Viro Doctiſſ. Socinianis impietatem adſcribere audeo. Quod enim futurorum contingentium præſcientiam Deo denegant, non ideo eſt, quod Deo aliquam perfectionem detractam cupiunt; ſed quia contradictorium eſſe putant, aliquid à Deo præſciri, & tamen eſſe contingens: quoniam futura contingentia ſua natura ſcibilia non credunt. Sicut itaque omnipotentiæ divinæ nihil detrahit, qui contradictoria ejus objectum negant; ita ſe omniſcientiæ divinæ nihil detrahere credunt, cùm futura contingentia (quorum præſcientia juxta ipſos contradictionem involvit) ſcientiæ divinæ objectum negant. Hoc eum in finem dico, ut diſcamus diſtinguere inter errorem & impietatem: Errorem ipſis adſcribo, impietatis eos reos non arguo. Similiter magnifici tituli *orthodoxiæ*, & *orthodoxæ Eccleſiæ*, revera aliud nihil ſunt quam ad populum phaleræ: unuſquiſque æquo jure eos ſibi adſcribere poteſt. Ea demum orthodoxa eſt ſententia, quæ vera eſt; & dum veritas inquiritur inter diſſidentes, eorum neuter ex ſua ſententia ut orthodoxa, tanquam ex principio indubitato, teſtimonia quibus alterum gravet proferre poteſt.

Sed quicquid ſit de Socinianis, uterque, Vir Doct. & ego, omnium futurorum eventuum præſcientiam Deo adſcribimus: Verum contendo ego, præſcientiam divinam eventus naturam nullatenus immutare. Eventus liber, ſeu contingens, per præſcien-

Per præſcientiam divinam non tollitur libertas voluntatis.

præſcientiam divinam ſuam contingentiam non amittit. *Atqui*, inquit Vir Doct. *ille infallibiliter eſt futurus.* Sed quid eſt *infallibiliter futurum* eſſe? Infallibilitas proprie non eſt affectio eventus, ſed ſcientiæ: in eventu conſideramus contingentiam & neceſſitatem: ſed fallibilitas ſunt affectiones ſcientiæ: aut ſi attribuantur eventui, fit id abuſive, & cum reſpectu ad ſcientiam. Deus ergo eventum præſcit infallibiliter, hoc eſt, ita ut in ſcientia ſua falli non poſſit. Quando autem eventui Vir Doctiſſ. adſcribit infallibilitatem, aut eam illi adſcribit abſolute & in ſe; & ſic per eam intelligit neceſſitatem; atque ita contradictoria dicit, aliquid libere ſimul & neceſſario fieri: vel reſpective ad ſcientiam Dei, & tum ſenſus eſt, quod Deus, qui eventum præſcit, in ſua ſcientia falli nequeat. Atqui talis ſcientia non tollit in homine liberi arbitrii uſum ac potentiam contrarium faciendi. Eſt enim nuda ſcientia in Deo immanens quæ extra Deum nihil operatur.

Modus operationis divinæ circa obedientiam hominis.

Sed dicit Vir Doctiſſ. *gratiæ efficaciam omnino dependere à præſcientia Dei, qui certo ſcit, quibus mediis humana voluntas indefectibiliter movebitur ad volendam, &c.* Sane quando Deus aliquid abſolute efficere vult, indubium non eſt, quin ejuſmodi mediis utatur, quibus nemo reſiſtere poteſt. Verum probandum eſt, quando Deus obedientiam ab hominibus exigit, & quidem promiſſione præmii & comminatione pœnæ ſancitam, ipſum ejuſmodi adhibere media, per quæ liberum arbitrium infallibiliter (hoc eſt neceſſario) ad id quod Deus vult moveatur. At hoc naturæ obedientiæ repugnat, quæ ſine libertate nulla eſt. Certum quidem eſt ac indubitatum, varios eſſe ac multiplices

plices providentiæ divinæ circa hominem ejuſque obedientiam actus: omnes autem moralem movendi vim habent, quibus homo quidem movetur ad obedientiam, ita tamen, ut, ſi refractarius eſſe velit, operationi iſti divinæ obluctari poſſit. A Deo itaque primum operandi principium eſt, quatenus homini vires ad operandum neceſſarias largitur, & viribus jam conceſſis hominem movet, & inſtigat ad operandum: Sed à parte hominis accedere debet voluntatis, gratia divina excitatæ, liber conſenſus. Et hoc ſenſu dicta Scripturæ explicanda ſunt, *Facite vobis cor novum & ſpiritum novum:* &, *Ego dabo in vobis ſpiritum novum, & creabo in vobis cor novum:* & ſimilia; quatenus Deus omnia à ſua parte confert, quæ requiruntur ut homo ſibi cor novum faciat; & homo gratiam divinam libere amplectitur, ut illius ope cor novum adipiſcatur; quam, ſi refractarius eſſe voluiſſet, etiam libere rejicere potuiſſet. Hoc ſenſu, uti antea oſtendimus, etiam illa Scripturæ loca commode explicantur, quibus Deus ſe *mundaſſe Judam* dicit, cum tamen *illa mundata neutiquam ſit:* Quæ ſtante Viri Doct. ſententia nullam commodam explicationem admittunt.

Sed ſententiæ meæ duo potiſſimum Vir Doct. objicit: Prius: *Omnes gentes, perinde ut Judæi, utpote liberæ, potuiſſent de facto Evangelium non admittere: quod ſi fuiſſet, in nullis eſſet facta Chriſti redemtio, illeque fruſtra in mundum veniſſet. Quod eſt impium.* Non ex ſuo ſenſu hanc objectionem format Vir Doct. quia ſic admittere deberet, gentes per efficacem Dei vocationem ad Evangelium converſas, ac proinde Evangelium eſſe divinum. Itaque ex Chriſtianorum mente eam urgere credendus

An poſita libertate arbitrii fieri potuiſſet ut nulli crederent.

dendus

dendus eſt, qui omnes ut grave abſurdum horrent, Chriſtum potuiſſe fruſtra venire in mundum: Veniſſet autem fruſtra, ſi nulli credidiſſent: & potuiſſent nulli credere, ſi omnes fuiſſent liberi ut vocationi divinæ potuiſſent reſiſtere. Verum nulla in argumento hoc eſt conſequentia: Primo enim, gratia Dei per Jeſum Chriſtum humano generi oblata, tanta eſt ac tam eximia, ut maximi miraculi inſtar futurum ſit, ſi nulli per eam converterentur: quique eam reſpuerunt, ſe inſanabiles prorſus oſtenderunt. Licet ergo omnes per libertatem, ſibi naturalem, potuiſſent gratiam illam reſpuere; non tamen ullo modo metuendum fuit, gratiam tam inſignem, cujuſque annuntiatio tam potentibus miraculis confirmata fuit, ab omnibus fore contemnendam; aut in omnibus & ſingulis tantam fore animi perverſitatem, ut tam eximiam ſalutem ſint repudiaturi.

Chriſtus tamen fruſtra non veniſſet in mundum.

Sed eſto, concedamus, ſiquidem abſolute libertatem hominum ſingulorum conſideremus, fieri potuiſſe, ut gratiam divinam reſpuerent; non tamen, etiamſi id contigiſſet, Chriſtus fruſtra in mundum veniſſet. Non enim is adventus Chriſti in mundum fuit finis abſolutus & præciſe intentus, ut omnes per eum homines ad ſalutem adducerentur: Ita enim fieri non potuiſſet, quin omnes per eum ſalutem conſequantur; quod cum non fiat, ſequeretur Chriſtum reſpectu omnium qui non ſalvantur fruſtra in mundum veniſſe: Quam conſequentiam, utpote ineptam, nemo Chriſtianus concedet: Sed finis adventus Chriſti in mundum abſolute intentus, fuit, omnibus hominibus conferre media efficacia, quibus ſalutem conſequi poſſint: Quia vero media hæc eum in

in finem hominibus conferuntur, ut eam amplectentes ſalutem obtineant; etiam finis adventus Chriſti fuit, hominibus actu ſalutem conferre; verum non abſolute, ſed ſub conditione fidei & reſipiſcentiæ: ſi vero media illa reſpuant, finis ſecundarius fuit, convincere novæ ingratitudinis ac contumaciæ, & propter illam gravius punire. Inde manifeſtum eſt, etiamſi contigiſſet (quod tamen miraculi inſtar fuiſſet) neminem Chriſto credidiſſe, & ſalutem conſecutum, Chriſtum tamen neutiquam fruſtra in mundum adveniſſe: Quia omnibus media ſalutem conſequendi attuliſſet, & nemo ſalute, niſi ob conditionem appoſitam propria ac evitabili culpa neglectam, caruiſſet. Atque ita nihil fini adventus Chriſti in mundum adverſum contigiſſet.

Alterum eſt: *Quod Apoſtoli, ſiquidem erant liberi, potuiſſent peccare; ac per conſequens etiam homines potuiſſent fallere Spiritui Sancto libere reſiſtentes: Quod repugnat communi Doctorum Chriſtianorum ſententiæ, quæ ſtatuit eos jam in gratia fuiſſe confirmatos, id eſt, efficaci gratia ad perſeverandum præventos.* Reſp. Communem Chriſtianorum ſententiam eſſe, Apoſtolos dum Evangelium prædicarent fuiſſe in ſtatu confirmationis, mihi hactenus non liquet. Apoſtolus Paulus de ſe teſtatur, quod potuiſſet viſioni cœleſti fuiſſe inobediens, dum ait *Act.* XXVI. 19. regi Agrippæ, *ſe viſioni cœleſti non fuiſſe inobedientem*: Quæ autem eſt illa obedientia, quæ potentiam non obediendi excludit? Siquidem omnis obedientia includit voluntarium ac liberum obſequium. Quin & in *Epiſt. ad Gal.* I. 17. ait, ſe, quando vocatus eſſet à Deo, *non conſilium adhibuiſſe cum carne & ſanguine*:

Quis fuerit Apoſtolorum ſtatus.

 manifeſto

manifeſto indicio, quod id facere potuerit, atque ita carni & ſanguini auſcultando non obedire vocationi divinæ. Et cum jam Apoſtolatu fungeretur, ſe non extra omne peccati periculum fuiſſe, aperte ſatis docet 1 *Epiſt. ad Corinth. cap.* IX. 27. ubi ait, *Caſtigo corpus meum & in ſervitutem redigo, ne forte dum aliis prædicem ipſe reprobus fiam.* Quæ ſollicita caſtigatio fruſtranea ſane fuiſſet, ſi impoſſibile fuiſſet ut peccaret, aut reprobus fieret. Reliquorum autem Apoſtolorum aliam fuiſſe rationem quam Pauli, qui revelationum excellentia nulli cedebat, ex nullis Novi Teſtamenti locis liquet. Dicet Vir Doctiſſ. atqui ſic potuiſſent homines fallere. Reſp. Sane ſi voluiſſent eſſe mali, potuiſſent (abſolute loquendo) per malitiam homines fallere: Verum tanta ipſis & tam copioſa ſunt data gratiæ divinæ dona, ut, licet libertas ipſorum deſtructa non ſit, neutiquam tamen id metuendum fuerit; imo miraculi inſtar habendum fuiſſet, tam eximia gratiæ dona proterve ab ipſis, hominibus probis ac Deum animo ſincero colentibus, contemni. Et noluiſſe eos homines fallere, evidenter conſtat, quia non dubitarunt in teſtimonium veritatis à ſe annuntiatæ, juxta Magiſtri ac Domini ſui exemplum, ſanguinem ac vitam profundere, & horrenda ac crudeli morte interfici. Sed de eo in antecedentibus ſatis dictum.

Refutatio gratiæ determinantis hominem ut neceſſario agat.

Ita everſis Viri Doct. objectionibus, conſideremus nunc, quibus abſurdis ipſius ſententia prematur; quæ ſane tanta ſunt ac tam enormia, ut quæ mihi objecit nullo modo cum iis conferri mereantur, quæque nulla commoda evaſione dilui poſſunt. Si enim ad converſionem hominis requiratur

quiratur efficax illa gratia, *cujus efficacia* (ut Viri Doctiſſ. verbis utar) *omnino dependet à præſcientia Dei, qui certo ſcit, quibus mediis humana voluntas indefectibiliter movebitur ad volendum; & qui juxta præſcientiam ſuam ea per miſericordiam ſuam largitur media, quibus liberum arbitrium infallibiliter ad id quod Deus vult moveatur:* Sequitur etiam, quando homo non convertitur, Deum circa illum adhibere media inefficacia, hoc eſt, ejuſmodi, quæ ex infinitate præſcientiæ ſuæ novit nullum habitura circa hominem effectum; ac proinde per quæ, juxta collectionem Viri Doctiſſ. homo infallibiliter & immutabiliter in peccato perſeveraturus eſt. Unde colligo, unicam cauſam, quod homines non convertantur, juxta Viri Doct. ſententiam, eſſe penes Deum, qui nulla alia circa eos adhibere vult media, niſi quæ novit inefficacia fore, & quibus ſolummodo adhibitis peccatori tam impoſſibile eſt pœnitentiam agere, quam adhibita gratia efficace in peccato perſeverare. Atqui tota Dei directio & providentia qua circa homines in genere, & circa populum Iſraëlis in ſpecie ſemper uſus eſt, tam directe ejuſmodi operationi adverſatur, ut non poſſit magis. Moſes, poſtquam populo Legem propoſuiſſet, tandem *Deut.* xxx. 19. ait, *Teſtes invoco hodie contra vos cælum & terram; vitam & mortem, benedictionem & maledictionem propoſui tibi: elige ergo vitam, ut vivas tu & ſemen tuum.* Quomodo illi, cui Deus nullam vult facere gratiam, niſi quam ex infinitate ſcientiæ novit fore inefficacem, & qua ſola data homo non poteſt quin legem tranſgrediatur (quales Vir Doctiſſ. juxta ſuam ſententiam omnes legis tranſgreſſores fuiſſe agnoſcere debet) dici poteſt, pro-

poſita vita & benedictio, quæ ei per negationem mediorum ſine quibus obtineri non poteſt abſolute negata eſt: aut mandari ut eligat vitam, cui potentia vitam eligendi negata eſt? Deus gravi querela præmiſſa de inobedientia populi ſui, ſub parabola vineæ, *Eſa.* v. contra eam proteſtatur: *Quid eſt quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? Ad quid exſpectavi ut faceret uvas, & produxit labruſcas?* Quo jure Deus proteſtationem adhibere potuiſſet, ſalva Viri Doctiſſ. ſententia? in promtu enim fuiſſet reſponſio: Non adhibuiſti gratiam illam efficacem, qua ſola fructus proferre potuimus; ſed media tantum inefficacia, quæ juxta infinitatem præſcientiæ tuæ ita direxiſti, ut inevitabiliter in peccata incidere, & indefectibiliter in iis abſque ulla pœnitentia perſeverare debuerimus. Quin & omnes querelæ de populi inobedientia, preces, optationes, adhortationes & objurgationes, quæ paſſim in Scriptura occurrunt, *Jerem.* II. 5. *Mich.* VI. 3. *Eſa.* LXV. 2. *Pſal.* LXXXI. 14. *Eſa.* XLVIII. 18. *Deut.* V. 29. XXXII. 29. & infinitis aliis locis, nil niſi ludus & hiſtrionia erunt: Quin etiam ipſa illa Dei proteſtatio, graviſſimo adhibito juramento, *Ezech.* XXXIII. II. *Vivo ego, ſi volo mortem impii; ſed ut impius ſe convertat à via ſua & vivat*, ſeria eſſe non poteſt. Quæ omnia ſunt horrenda, & de Deo abſque blaſphemia dici nequeunt. Quo enim jure Deus conqueritur eos peccare, quomodo orat, ut à peccato deſiſtant, imo quomodo adhibito juramento teſtatur ſe eorum mortem nolle, circa quos ejuſmodi providentiæ ſuæ actibus occupatur, per quos infallibiliter in peccata incidunt, in iiſque abſque pœnitentia perſeverant, & propter quæ tandem

tandem neceſſario morte puniuntur? Sane eorum mortem velle dicendus eſt; & quando tales orat aut objurgat, ſerio non agere. Quod de Deo ſanctiſſimo cogitare nefas. Tandem ſequetur, quod Judæi in impietatem ac ſcelera, propter quæ terra ipſorum eſt deſolata, templum everſum, ipſique in miſeram hanc captivitatem diſperſi, inciderint, & hactenus in impietate ſua abſque reſipiſcentia contumaciter perſeverent, & in diſperſione ſua maneant, ac propter illam impœnitentiam Meſſiæ adventus differatur, unicam eſſe cauſam penes Deum, qui nullis mediis, niſi quæ ex infinitate præſcientiæ ſuæ novit inefficacia fore & inepta ut per ea Judæi Legem obſervare, & poſt eam violatam converti poſſint, circa ipſos occupari vult.

Si dicat Vir Doct. efficacem illam gratiam adhibendam temporibus Meſſiæ, juxta promiſſiones divinas, & tunc omnes Judæos illius virtute infallibiliter convertendos: Reſp. 1. Hac reſponſione non tolli difficultatem, quod hactenus defectu operationis divinæ ad reſipiſcentiam neceſſariæ Judæi impœnitentes maneant. 2. Nec Deus eandem, uti Vir Doct. urget *ad Quæſt. I. Num. XIII. pag.* 117. ſed longe diverſam populi ante & poſt Meſſiam viventis habuiſſet providentiam. 3. Iis quæ jam prolixe ſunt diſputata, quæque diximus ad explicationem illarum promiſſionum Dei, hoc unicum nunc addo: Si Deus Judæos hactenus in impietate perſeverantes tempore Meſſiæ talis gratiæ efficacis operatione inevitabiliter ſe converſurum promittit, comminationes Dei convertentur in promiſſiones, & quos Deus ob impietatem ſuam puniturum ſe minatur, eos gratiæ

Nec ea adhibebitur temporibus Meſſia.

efficacis operatione ita tranſmutabit, ut eos punire nec velle poſſit, nec velle debeat. Tum ſi Deus etiam iſtos, quos ita per gratiam efficacem immutabit, per eandem gratiam in obedientia & pietate eſt conſervaturus (quod & ſtatuere debet Vir Doct.) quorſum tum erit Lex Moſaica? quæve erit religio? Erit non liber populi actus, ſed merus gratiæ Dei efficacis effectus, quem Judæi omittere non poterunt. Quod & Vir Doct. non obſcure agnoſcit, cum ait; *Non erit tunc magna virtus Meſſiam agnoſcere, & credere, eique ut regi obedire; quippe & gratiæ efficacia, & redemtio evidenter effecta, ad contrarium populum & cæteras nationes ferri non patientur.* Quæ ſane argumentum meum non leviter confirmant. Totus quippe ille effectus unicæ gratiæ efficaci in ſolidum adſcribitur. Redemtio evidenter effecta, abſque gratiæ efficacis operatione, majoris non erit virtutis ut Meſſiæ regi obediant, quam redemtio, ex Ægypto evidenter effecta, fuit ad eos cohibendum ne contra Moſen toties murmurarent & inſurgerent. Itaque recte infert Vir Doct. *gratiæ efficacis effectum non fore magnam virtutem Iſraëlis:* quod & ego urgeo. Sed quoniam Deus, uti nunc fuſe oſtendi, talem gratiæ efficacis operationem non promittit, ſed obedientia & ambulationem in viis Domini ab Iſraële, tanquam officium neceſſario præſtandum exigit; liquet quod per contumaciam gratioſæ operationi divinæ reſiſtere, officium negligere, atque ita Meſſiam ſibi ad ſalutem miſſum rejicere & abnegare poſſint: uti & revera fecerunt. Fuſius hæc excuſſi, quia Vir Doctiſſ. hoc credit eſſe *eſſentialiſſimum diſputationis noſtræ punctum.*

CAPUT

CAPUT V.

Separationem populorum fuiſſe factam propter Meſſiam, & in Meſſia deſinere debuiſſe.

Circumciſio inſtituta ut ſeparetur Iſraël à gentibus.

VIr Doct. ut probet hanc præſentem Judæorum calamitatem non eſſe pœnam rejectionis Meſſiæ, objicit, *quod alias Deus nihil de præſente hac calamitate populum ſuum monuiſſet*. Quod abſurdum credit, & *non convenire cum providentia qua Deus ſemper circa populum occupatus fuit*. Reſpondi ego, id neutiquam abſurdum eſſe; quoniam Deus populi Iſraëlitici, tanquam populi unici, fœdere ad cultum ſuum ſeparati, curam geſſit ſolummodo uſque ad tempora Meſſiæ; quia propter Meſſiam populorum diſcrimen introduxit; quin & circumciſionem inſtituit, cum ſemen Abrahamo benedictum, per quod myſtice Meſſias intelligebatur, promiſit. Sane ſi conſideremus *Cap.* XVII. *Geneſeos*, in quo hiſtoria inſtitutæ circumciſionis narratur, de eo neutiquam dubitari videtur: Deus dicit, ſe *fœdus ſuum ſtabiliturum* inter ſe & Abrahamum, & promittit Abrahamo, quod eſſet *pater futurus multarum gentium*; ideoque & nomen ejus *Abram* mutat in *Abraham*, & uxoris ejus nomen *Saraï* in *Sarah*: ab Abrahamo autem ejuſque poſteris fœdus poſtulat, ut circumcidatur ipſe, tota ejus familia, omneſque ab ipſo naſcituri. Sane nullo alio id videtur factum fine, quam ut Abraham ejuſque poſteri, in circumciſione, quæ fit in membro genitali, ſemper pacti divini, quod Deus à ſua parte ſtabiliverat, ſeu promiſſi de ſemine, memores eſſent. Per *ſemen* autem

autem illud, juxta ſenſum literalem, carnalis Abrahami poſteritas admodum copioſa intelligitur; juxta ſenſum autem myſticum Meſſias ſive Chriſtus. In circumciſione ergo Judæi memores fuere promiſſi divini, ſub quo ſenſu myſtico Meſſias deſignabatur; licet myſticam illam ſignificationem ante Meſſiæ adventum non diſtincte perceperint, neque in actu circumciſionis Meſſiæ mentionem fecerint. Inde tamen ſequitur, quod, poſtquàm advenit Meſſias, circumciſio ſponte ceſſare debuerit, & cum circumciſione omnes ritus legales; Quia cauſa, ob quam inſtituta fuit, jam ceſſabat; nempe, ut certo conſtaret, Meſſiam ex familia cui promiſſus fuerat, eſſe enatum. Et ideo Deus adeo ſevere illius obſervationem præcepit, ut animam illius, qui circumciſus non eſſet, è populo abſcindi voluerit, ne unquam intermitteretur; ſed populus hoc indelebili ſigno manifeſte ab omnibus aliis populis ſepararetur, neque unquam cum ipſis confunderetur.

Illi conjungi debent omnes ritus Moſaici.

Obſervandum autem, circumciſionem non ſolitariam à nobis conſiderari, ſed una cum reliquis legis Moſaicæ ritibus, quorum fuit primarius, & qui ad omnium obſervationem quoſcumque circumciſos, tanquam Sacramentum quoddam, obligavit. Deus itaque Abrahamo circumciſionem præcipiens, populorum diſcrimen introducere cœpit: poſtea varios per Legem Moſis ritus adjiciens, aliorum populorum ritibus non tantum diſſimiles, ſed & nonnullos directe contrarios, ad quorum obſervationem circumciſionis ritu obligabantur, diſcrimen illud populorum confirmavit, magiſque conſpicuum reddidit: Adeo ut, licet forte circumciſione ſola à quibuſvis gentibus

gentibus non fuerint ſecreti Iſraëlitæ, & forte quidam inter gentes etiam circumciſi, uti multi credunt (quod nunc inquirimus) jure tamen dicamus per circumciſionem diſcrimen illud factum, quatenus non tantum in circumciſione diſcriminis iſtius initium fecit Deus; ſed &, quatenus inter omnes ritus maxime eximius fuit, & ad reliquorum obſervationem omnes ex Iſraële oriundos validiſſime obligavit. Quod autem Iſraël circumciſionem, ut & reliqua ritualia, ut pactum divinum obſervare debuit, aſſertioni meæ non repugnat: Nam pactum illud divinum obſervare debuit, ut à reliquis gentibus diſcerneretur: atque ita pactum divinum ſervans, etiam Deo gratus fuit.

Quis uſu Baptiſmi & Cœnæ inter Chriſtianos.

Quod Baptiſmum & Cœnam Dominicam attinet, quæ etiam à Chriſtianis juxta præceptum Jeſu Chriſti obſervantur, ſe coram Deo peccati reum conſtitueret, ſi quis ea expreſſe obſervare nollet; non quia actum omitteret, qui in ſeſe ſpectatus pars veræ ſanctitatis eſt, ſed quia nulla ſe præcepti divini reverentia duci oſtenderet, cui etiam in minimis parendum eſt. Longa autem alia eorum ratio eſt, quam circumciſionis aliorumque rituum Moſaicorum. Nam licet verum ſit, Deum voluiſſe ut per ritus illos populus Iſraël ſibi cultum præſtaret; voluit etiam ut cultus ille peculiaris eſſet populo ex Abrahamo Iſaaco & Jacobo oriundo, & ut per ritus illos, præſertim circumciſionis, conſtaret, eos ex proſapia horum Patriarcharum oriundos. Quod in Chriſtiana religione locum non habet. Illa enim non uni familiæ peculiaris, ſed omnibus gentibus communis eſt; ex illius profeſſione itaque poteſt quidem Chriſtia-

nus diſcerni ab infideli, non autem ex qua gente ſit oriundus. Quia autem Deus mundo conſtare voluit, Meſſiam ex familia cui promiſſus erat prodiiſſe, per ejuſmodi ritum ſeparationem illius familiæ ab aliis gentibus fieri voluit, qui nunquam deleri poſſet, quemque aliæ gentes non facile eſſent imitaturæ: & ut nulla gentium commixtio fieret, licet forte quædam unicum hunc circumciſionis ritum imitarentur, alios addidit ritus, gentium ritibus contrarios, ut ita Deo ſanctificarentur, id eſt, ab aliis ſegregarentur, & cultui divino conſecrarentur. Peculiarem enim ſibi hunc elegiſſe populum Deus paſſim dicitur, *Deut.* VII. 6. XIV. 2. XXVI. 18, 19.

Separatio illa facta eſt propter Meſſiam.

Objicit autem Vir Doctiſſ. *Quod rex eſt propter populum, non populus propter regem.* Sed hac ratione non infringitur reſponſio mea. Non enim repugnat, regem eſſe propter populum, & interim eundem promitti certæ in populo familiæ, quod ex illa ſit oriturus, & in illa regnum inchoaturus, atque ita porro in totum populum propagaturus; & propterea illam familiam certa quadam nota ab aliis diſcerni, ut ſemper omnibus conſtet, regem ex eadem illa familia, cui promiſſus eſt, ortum ſuum duxiſſe. Et hoc ſenſu familiæ illius ſeparatio etiam propter regem facta eſt. Eodem modo Meſſias Rex eſt propter ſalutem totius generis humani; ſed ſpeciatim promiſſus, quod ex familia Abrahami ſit oriturus, in ea regnum inchoaturus, atque ita porro propagaturus in omnes gentes per totum terrarum orbem. Hunc in finem, ut conſtet eum ex familia, cui promiſſus eſt, ortum, ea ſigno quodam indelebili ab aliis eſt ſegregata: Quæ ſegregatio cum propter

propter Meſſiam facta ſit, etiam poſt Meſſiæ adventum ſponte ceſſare debuit.

Prophetæ ſtatum populi prædicunt uſque ad Meſſiam.

Inde jam porro conſequitur, Deum populi Iſraëlitici, tanquam populi peculiaris, & fœdere ad cultum ſuum ab aliis populis ſegregati, curam non geſſiſſe ulterius, quam ad tempora Meſſiæ; & uſque ad illa tempora omnes Prophetiæ pertingunt. Deſcribunt quippe felicem ſtatum omnium, qui Meſſiæ populus futuri ſunt: Et quia gratia divina per Meſſiam exhibenda tanta eſt futura, ut, niſi homines præfracti ſint, per eam omnes ad Deum ſint convertendi, Deus deſcribitur quaſi omnes actu converſurus; & quia omnes eum recipientes ſummæ felicitatis ſunt futuri conſortes, etiam omnes generatim deſcribuntur, quaſi eam felicitatem conſecuturi: Quæ promiſſio, licet conditio reſipiſcentiæ expreſſe addita non ſit, tamen non ſine illa accipienda eſt. Neque id inſolens eſt Deo, aliquid promittere non expreſſe addita conditione, cui tamen conditionem annexam eſſe voluit. Exemplum habemus in promiſſione introductionis in terram Canaan, factæ illis, qui tamen ob infidelitatem in deſerto ceciderunt: *Num.* XIV. 30. ubi Deus dicit, ipſos *ob inobedientiam non ingreſſuros terram, ſuper qua levaverat manum ſuam, quod in ea ipſos habitare faceret:* intellige, niſi refractarii ſint, ut eventus docuit; quæ tamen conditio expreſſa non fuit. Similia exempla habemus 1 *Sam.* II. 30. in Eli, & *cap.* XIII. 13, 14. in Saule, ubi licet conditio expreſſa non fuerit, incluſa tamen fuit. Cum itaque ad Meſſiam uſque populi ſeparationem durare Deus voluerit, & ſub Meſſia omnes gentes cum Iſraële coaleſcere in unum populum; non etiam

etiam mirum videri debet, quod Deus ſpeciatim non prædixerit per Prophetas, quid illis in populo, qui Meſſiam eſſent rejecturi, eventurum foret; ſed id reſervaverit Meſſiæ, & Prophetis Novi Teſtamenti ab ipſo mittendis.

Nulla in ſententia mea eſt repugnantia.

Quomodo autem *ſententia mea in verbis implicari videatur*, uti Vir Doctiſſ. contendit, ego neutiquam videre poſſum. Quæ enim eſt repugnantia, quod Deus Judæos incredulos ob infidelitatem in Meſſiam rejiciat, & pro populo ſuo dilecto amplius non habeat, quamdiu in infidelitate ſua perſeverant; ſed gentes in Chriſtum credentes in illorum locum aſſumat, & cum iis qui ex Judæis crediderunt in unum populum conjungat; & nihilominus decreverit, reſpectu Patrum ex quibus orti ſunt, certo quodam tempore gratiam ſuam erga eos renovare, & luculentam præbere occaſionem, ut ab induratione ſua liberentur, & Meſſiam ſuum nimis diu rejectum tandem agnoſcant, atque ita ſalutem conſequantur? Nulla hic eſt repugnantia. Sequitur quidem, Deum non ita abſolute eos rejeciſſe, ut nunquam eos ad reſipiſcentiam admittere nolit: non autem, quod dum & quamdiu Chriſto infideles ſunt, dilectus Deo populus maneant.

CAPUT VI.

De præſenti Judæorum diſperſione, & qua ratione in ea ut populus ſeparatus ſubſiſtant.

Pœna vel eſt totius populi, vel privati cujuſque.

Hic porro prolixum Vir Doct. inſtituit diſcurſum, quo probare contendit, diſperſionem hanc Judæis non obtigiſſe propter infidelitatem in Meſſiam:

Meſſiam: Qui diſcurſus hæc complectitur: *Judæos, quamdiu legem Moſis ſervant, afflictiones & diſperſionem ſuſtinere: quando autem deſerta lege alteri ſe addicunt religioni, qualiſcunque illa ſit, ſive Ethnica, ſive Mahomethana, ſive Papiſtica, ſive etiam revera ſint athei, ſtatim communem populi Judaici miſeriam evadere, & eandem cum religionibus illis & populi quibus miſcentur fortunam experiri.* Inde concludit, *Judæos adhuc à Deo ut populum peculiarem conſervari, & paterne caſtigari, ut tandem glorioſe in terram ſuam reſtituantur.* Verum reſpondeo; agnoſcere hic debere Virum Doctiſſ. diſcrimen, quod ipſe antea bene obſervavit, inter Judæos, quatenus antea conſtituerunt per ſeparationem divinam, & adhuc conſtituere volunt, populum quendam & rempublicam ab aliis totius terræ populis ſeparatum: & inter Judæos, quatenus ſinguli ſeorſim ſpectantur. Deinde & inter judicium quod Deus exercet in hoc ſeculo; & inter judicium illud univerſale, quod Deus exercebit in ſeculo futuro. Singuli ſeorſim à Deo in ſeculo futuro, una cum omnibus hominibus judicabuntur, Deuſque in illo judicio ſingulis pro ratione fidei ac operum ſuorum retributurus eſt. Et hoc judicium potiſſimum & ante omnia ſpectandum eſt, quando de judicio divino agitur. Spectati vero ut populum & rempublicam conſtituentes, proprie judicantur in hoc ſeculo, & ob peccatum toti genti commune: Pœnaque illa non tam eſt ſingulorum, quam proprie totius gentis, & ſingulorum non alia ratione, quam quatenus conſiderantur ut partes gentem iſtam conſtituentes. Oportet itaque grave aliquod eſſe crimen, aut crimina, toti genti commune, ob quod ea diuturnam hanc diſperſionem ſuſtineat.

Nos

Cauſa pœnæ populi eſt rejectio Jeſu.

Nos Chriſtiani dicimus, præter alia peccata, ipſis cum reliquis hominibus communia, crimen populi univerſale eſſe rejectionem & crucifixionem Meſſiæ, gratia divina ipſis ad ſalutem ſuam miſſi.

Jeſus eſt rejectus à toto populo, generatim.

Reſpondet Vir Doct. *crucifixionem Jeſu fuiſſe tantum crimen judicum illius temporis, & paucorum qui Hieroſolymis vixerunt.* Reſp. 1. Fuit crimen ſupremi Senatus Judæorum, qui in judicio ſuo totum repræſentat populum. 2. Populus Judaicus judicium illud approbavit, non tantum incolæ Jeruſalem, ſed & ex omnibus civitatibus & regionibus, qui illuc ut Paſcha celebrarent confluxerant. 3. Poſt reſuſcitationem Jeſu Chriſti Apoſtoli miſſi ſunt ad omnes Judæos, in quaſcunque gentes diſperſos, iiſque Evangelium prædicarunt, idque diviniſſimis miraculis confirmarunt: Verum tantum abeſt, ut id receperint, & Senatus ſui crimen condemnarint, ut *Apoſtolos pugnis & verberibus* (ut ipſe ait Vir Doct.) *è Synagogis ſuis exturbarint*, quin & acerrime perſecuti ſint; atque ita approbatione judicii, quod Senatus ipſorum contra Jeſum Chriſtum tulit, ejuſdem ſe reos conſtituerunt. Neque everſa eſt Judæorum reſpublica, niſi poſtquam Evangelium omnibus quaquaverſum Judæis prædicatum, & ab iis rejectum eſſet; ne quiſquam ſe ob alterius crimen, aut totum populum ob Hieroſolymitanorum ſolummodo crimen (uti hic facit Vir Doct.) puniri conqueri poſſet. Idque juxta vaticinium Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, *Matth.* XXIV. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in univerſo orbe* (quouſque nempe Judæi ſunt diſperſi) *in teſtimonium omnibus gentibus*: (quod nempe non ob crimen ſolum Hieroſolymitanorum, ſed totius populi

puli inter omnes gentes diſperſi, templum & respublica evertatur) *& tunc veniet conſummatio.*

Et provoco ad Viri Doctiſſ. & omnium Judæorum conſcientiam, an non & ipſi ſententiam Synedrii ſui contra D. Jeſum latam etiamnum approbent? Sane contendit Vir Doct. *Quæſt. III. Num. VII. pag.* 183. 184. *Quæſ. IV. Num. II. pag.* 201. *D. Jeſum in ſe ipſum, ut verum Deum Iſraëlis fidem exegiſſe, Dei omnipotentiam ſibi arrogaſſe, ſe Deo æqualem prædicaſſe, & quidem falſo.* Provoco nunc ad ipſius conſcientiam: an exinde alia poſſit deduci ſequela, quam ipſum jure à Synedrio eſſe damnatum? Quin imo Vir Doct. ad *Quæſt. III. Num. VIII. pag.* 185. *& ſeqq.* contendit, *Prophetam* (imo ipſum Meſſiam) *ſi ſeipſum Deum Iſraëlis eſſe affirmaſſet* (quod hic Domino Jeſu adſcribit) *& plurimis confirmaret miraculis, jure eſſe lapidandum.* Itaque & approbatione ſua Vir Doct. etiam ſe criminis, ſi quod in judicio iſto eſt, quod ſane maximum eſt, participem facit. Quod vero Vir Doct. addit, quod *de Chriſti morte certam huc uſque notitiam non habuerint Judæi, ac proinde an juſta vel injuſta fuerit, penitus ignorent*, uti &, quod ad *Quæſt. primum Num. IV. pag.* 102. ait, quod *Judæi Chriſtum nec percuſſerint, nec malum aliquod inflixerint, ſed Romani*, non credo ipſum ſerio dicere, ſed quia judicavit aliquatenus argumento ſuo inſervire: Cum ſi illius rei, crucifixionis profecto Jeſu Chriſti certa & minime fallax notitia habeatur. Nec convenit cum iis, quæ, pro more ſuo oblitus eorum quæ alibi ſcripſit, in ſcripto ejus leguntur ad *Quæſt. III. Num. V. pag.* 181. ubi expreſſe dicit, quod Judæi *Chriſtum crucifigendum tradidere*, &, *Romanorum potentiam timentes,*

Condemnationem Jeſu Chriſti hodierni Judæi approbant.

mentes, *eum ipſis puniendum dedere.* Si autem ignorant, an juſta fuerit ejus cædes, aut injuſta, præcipites nimis ſunt hodie in eo, ut falſo propheta, condemnando, ſeu rejiciendo. Quod vero præmittit, Judæos *ex Joſepho & ſuis antiquis ſcire, quod eo corrupto tempore, labente jam Republica, aliqui ſeductores & falſi Prophetæ, qui populum commovebant, fuerunt à Romanis variis ſuppliciis interfecti, quorum ſequaces profugi per Samariam, Idumæam, & alias regiones vagabantur:* Eo ipſo animum ſuum qualis ſit contra Dominum Jeſum, utcunque eum paſſim ſollicite tegere conatur, nimis manifeſte prodidit. Quoniam enim ignorantiam prætendens eorum quæ Chriſto contigerunt, ait, *illo tempore fuiſſe ſeductores & falſos prophetas qui populum commovebant*, eo ipſo Dominum Jeſum, ſiquidem nos eum illo tempore crudeliter interemptum affirmamus, ſeductorum & falſorum prophetarum, qui populum commovebant, non minimum fuiſſe inſinuat, & ut talem merito ſupplicio affectum. Et quicquid animum ſuum diſſimulare conatur, nimis aperte hic eum prodit, & ſe ſpeciatim D. Jeſum deſignare indicat, dum ait, *eorum ſequaces profugos per Samariam, Idumeam, & alias regiones vagatos eſſe:* Quod in D. Jeſu diſcipulos eſſe dictum vel ipſi cæci videant. Quare non eſt, quod Vir Doct. tam aperte D. Jeſum ut ſeductorem condemnans, populum ſuum ac majores, per quorum traditionem odium contra D. Jeſum tenellis filiorum animis inſtillatur, à cæde D. Jeſu inſontes eſſe prætendere poſſit.

Cur non & alii populi Chriſtum rejcientes perinde puniantur.

Sed quærit Vir Doct. *cur non & aliæ gentes, quæ Mahometiſmum & Gentiliſmum profitentur, & non minus Chriſtianis ſunt infenſæ quam Judæi, ob crimen iſtud*

iſtud non æqualiter puniantur, ac Judæi? Reſp. 1. Quod Mahomethanos attinet, licet infeſti ſint Chriſtianis, non tamen Chriſtum blaſphemant; verum illum ut Prophetam eximium & Deo maxime charum in pretio habent; licet illi ſuum Mahomethem præponant: Alia itaque longe eorum quam Judæorum eſt ratio. 2. Quod omnes ſimul attinet, omnium longe diverſa quam populi Judaici eſt conditio. Quod antequam oſtendamus, paucis præmonendum eſt: Quod, ſicut excidium populi iræ divinæ contra illum ſignum eſt, non perinde populi illius terrena felicitas amoris divini ſit indicium. Tolerat ſiquidem Deus impios, imo iis aliquando ut flagellis utitur, quibus alterius populi, non quidem gravius, fortaſſe minus, attamen vere peccatoris, impietatem ulciſci cupit: Illis ergo felicitatem largitur, non ut ſibi dilectis, ſed iræ ſuæ executoribus, & impii populi quem punire vult carnificibus; donec tandem ipſi ſcelerum ſuorum menſuram impleant, & eo, quo Deo ſupremo omnium judici viſum eſt, tempore eorum pœnas luant. Licet ergo gentes illæ floreant, non propterea ſequitur Deo eſſe gratas. Hiſce præmiſſis, dico peculiarem gentis Judaicæ eſſe rationem. Deus in Abrahamo gentem illam ſibi ſegregavit ab omnibus aliis terræ populis; in eaque purum ſui cultum inſtituit, illius populi, ut ab aliis ſeparati, ſtatui accommodatum. Promiſit illi populo Meſſiam, ſub quo omnes gentes ad veri Dei notitiam eſſent perducendæ, diſcrimen illud populorum abolendum, & ex Judæis & gentibus una erigenda Eccleſia. Populus ille, (quem Deus per Moſen & Prophetas paſſim incuſat, quod

 duræ

duræ cervicis fuerit) variis peccatis, quin & idololatria, graviſſime ac ſæpius Deum offendit: Prophetas ad ſe miſſos indigne tractavit ac contumelia affecit. Tandem in captivitatem ſeptuaginta annorum Babylonem eſt abductus. Exinde gratia divina liberatus, in nova ſcelera relapſus eſt, ac, ad complementum menſuræ impietatis ſuæ, Meſſiam ad ſe miſſum ut blaſphemum condemnavit. Ad pœnitentiam invitatus ab Apoſtolis ipſos flagris cecidit, ejecit, perſecutus eſt, ſeque inſanabilem oſtendit. Quid ſimile in ullo populo reperies? Adde, quod Deus, ut oſtenderet ſe populorum diſcrimen nunc velle abolitum, templum totamque remp. evertit, noluitque ut populus ille contumax ulterius ut populus ſibi peculiaris & præ aliis dilectus glorioſe ſubſiſteret.

Cur Judæi participes ſint ſortis illius populi, ad quem tranſeunt relicto Judaiſmo.

Hinc jam per ſe patet ratio, cur Judæi, relicto Judaiſmo, & ad quamcunque religionem tranſeuntes, non amplius communem populi ſui calamitatem ſuſtineant, ſed communem cum populo, cui ſe adjungunt, in hoc mundo ſortem experiantur: Quia quæcunque pars populi, neceſſario particeps eſt commodorum vel incommodorum toti populo communium; & quicunque ſe à populo, cujus pars fuit, ſegregat, & alii ſe adjungit, etiam à communi populi illius ſorte eximitur, & commodorum populi, cui ſe partem facit, fit particeps. Inde tamen non ſequitur, ſi qui ſint impii, aut etiam, quod diffiteri nolim, athei, quod Deo gratiores ſint, quam cum eſſent Judæi; mutatio enim illa ſtatus in hac terra vel felicioris vel infelicioris, amoris vel odii divini ſignum non eſt erga hunc aut illum in particulari:

culari: Sed pro ratione majoris vel minoris impietatis Deo etiam plus minuſve exoſus eſt, illiuſque condignam in futuro ſeculo pœnam ſuſtinebit.

Atqui, ait Vir Doctiſſ. *ſic Judæi conditionis forent deterioris, quam ejuſmodi impii homines, quia in hac & in altera vita pœnas luent.* Reſp. Pœnæ, quas in hac vita luunt Judæi, ſunt pœnæ populi totius, non proprie privatorum. Miſeria populo toti eſt, extorrem eſſe è patria ſua, alterius imperio ſubjectum, nullamque habere Rempublicam ſuo jure ſuiſque legibus conſtitutam. Verum quod privatos, ſeu unumquemque è populo attinet, poteſt conditio eorum extra patriam non minus eſſe felix & commoda quam in ipſa patria. Et ſane, ſi ſingulorum inter Judæos conditionem inſpiciamus, omnia quibus alii gaudent ipſis conceſſa videbimus. Divitias & reliqua hujus vitæ commoda pari cum aliis hominibus ſorte & menſura poſſident, & ſi qua ſit differentia, opulentiores ipſis, inter quos vivunt, Chriſtianis nonnunquam reperiuntur: replentur voluptatibus hujus carnis; nullumque eſt voluptatis genus quo ſe deſtitutos conqueri poſſint. Videamus communem Judæorum in hac civitate ſortem: an miſerior Judæi generatim ſpectati quam Chriſtiani, reſpectu hujus vitæ commodorum, eſt conditio? Ita & in aliis regionibus: Quin & in ipſa Hiſpania, ubi inquiſitio viget, an non divitiis abundant, genio indulgent, vitam in deliciis degunt, adeo quidem, ut licet ab inquiſitione tuti non ſint, tamen inde, præter paucos, forte magis quam reliquos periculo expoſitos, avelli nequeant? Quin & *in variis regionibus*, uti Vir Doct. ait, *Judæi parum minus quam omnimoda libertate*

An conditio Judæorum deterior ſit, quam aliorum impiorum.

gaudent. & ad *Quæſt. III. Num. IV. pag.* 176. ait. *Nec ſumus ſemper adeo abjecti, ut plurimi Chriſtiani nobis non invideant. Fere omnes reges Chriſtiani noſtris hominibus pro principalioribus officiis agendis utuntur*. Et quæ ibi plura addit. Quæ illos premit miſeria, totius populi, quatenus populum conſtituunt, communis eſt.

Non habentur adhuc à Deo populus ſeparatus ac dilectus.

Sed *exinde liquet*, ait Vir Doct. *quod ut peculiaris populus à Deo adhuc habetur, & ſpeciali providentia ab eo affligitur, & ut affligat & poſtea redimat, divinitus conſervat, & ſeparatum ab omnibus ſubſiſtere vult*. Ego fateor quidem, aliam illius quam reliquorum populorum eſſe conditionem: Non autem, quod Deus eum adhuc habeat ut populum peculiarem & ſibi præ reliquis dilectum, quemque ſeparatum ab omnibus aliis populis ſubſiſtere vult: Quoniam, uti vidimus, Deus populorum diſcrimen jam abolevit. Quod itaque populus ille nunc etiamnum ſeparatim ſubſiſtit, non eſt, quia Deus ſeparationem hanc approbat; ſed quia ille ſeparatus eſſe vult, & ſeparationem, quam Deus abolitam cupit, per inobedientiam ſuam continuare. Quia itaque ſua ſeparatione non ſolum ſe ab Eccleſia Dei, ad quam fœderis ſui promiſſa pertinere Deus nunc declaravit, ſegregat, ac cum ea nihil commune habere cupit; ſed & ſe ſolum Dei populum dilectum, & præ aliis mundi nationibus Deo charum oſtentare cupit, Deus ob ingratitudinem tantam erga ſe & Meſſiam à ſe miſſum, populum iſtum rejecit, & pro populo ſuo habere non vult: ſed in exemplum omnium gentium punire, ideoque inter omnes gentes diſpergere, ut oſtendat illum, ut populum & corpus politicum conſtituentem, quamdiu

quamdiu in contumacia ſua perſeverat, conſervari ſolummodo in pœnam, ut impietatis ſuæ ſupplicium luat. Iſta autem rejectio non ita eſt abſoluta, ut ſit ſine omni ſpe reſtitutionis; ſed propter patres ipſorum Abrahamum, Iſaacum & Jacobum, &c. quorum pietas Deo ſummopere grata fuit, conſtituit Deus, poſtquam plenitudo gentium in Eccleſiam intraverit, novam ac majorem illis offerre gratiam; non ut in terram ſuam reducti & priorem rempublicam conſtituentes totum cultum ceremonialem, prout à Moſe inſtitutus fuit, denuo obſervent: Sed ut Chriſtum ejuſque fidem amplectantur; cujus virtute plurimi procul dubio depoſita infidelitate Chriſto nomen daturi, atque ita denuo Eccleſiæ ſeu populo Dei inſerti per fidem in J. Chriſtum, unicum totius mundi Servatorem, ſalutem conſecuturi ſunt. Recte ergo dixi, quod poſt revelatum Evangelium Deus populum ſuum Meſſiæ regendum tradidit, declaravitque illos ex populo Judaico, qui in Chriſtum credunt, una cum credentibus ex quacunque gente, ſuum eſſe populum, cui deſtinata ſit ſalus: incredulos vero in populo Judaico, qui hactenus populus ipſius peculiaris fuit, non amplius in populo cenſeri, & in contumaciæ ſuæ pœnam, quatenus peculiarem adhuc populum conſtituere cupiunt, omnibus in exemplum graviſſime puniri. Et cum id per Meſſiam quem miſit effectum det, recte dixi, quod populum ſuum Meſſiæ regendum tradidit. Reductio enim illa Judæorum in terram Canaan, & reſtitutio cultus ritualis ſub Rege Meſſia, cui omnes nationes terræ obedire debent, & eandem religionem amplexi Deum Iſraëlis in templo Hieroſo-

 lymitano

lymitano colere, prout ad literam promiſſiones de Meſſiæ regno intelligit Vir Doctiſſ., plane impoſſibilis eſt. Nam ſi omnes populi terræ obſervare debent legem Moſaicam, quomodo poſſibile erit, omnem ſobolem maſculam ter in anno coram Deo Hieroſolymis comparere? Cogita locorum diſtantiam, & colentium numerum, & videbis, centeſimam hominum partem non poſſe congregari, ut rite & ſecundum præcepta Moſaica Paſcha celebrare poſſit; multo minus omnes illi, quos Vir Doct. exſpectat, Meſſiæ ſubditi.

Diſperſio præſens eſt prædicta per D. Jeſum. *Luc.* xxi. 24.

Quare quæ nunc populo Judaico, quatenus populo ſeparato, eveniunt, non per Veteris Teſtamenti Prophetas, quorum vaticinia ad Meſſiæ uſque tempora tantum pertingunt, & felicem eum recipientium ſtatum deſcribunt, prædicta ſunt: (Omnia enim ab ipſis prædicta captivitatem concernentia ante oſtendimus olim impleta, & quidem ſecundum literam & ſignificationem propriam verborum, prout à Prophetis accipi ſolent:) ſed à Domino Jeſu, qui non tantum horribile Hieroſolymæ, cum adhuc floreret & nemo ejus caſum ne ſuſpicaretur quidem, excidium prædixit; ſed & præſentem hanc populi calamitatem plene deſcripſit, *Luc.* xxi. 24. *Et cadent in ore gladii; & captivi ducentur in omnes gentes, & Jeruſalem calcabitur à gentibus; donec impleantur tempora nationum.* Adeo ut præſens populi Judaici ſtatus & miſeria, quouſque Chriſto increduli ſunt, indubitatum divinitatis Evangelii ſit documentum.

Senſus *Rom.* xi. 25, 26.

Addidit Apoſtolus Paulus *Rom.* xi. 25, 26. diſtinctiorem Prophetiam, de nova gratiæ oblatione Judæis poſt introitum gentium in Eccleſiam à

Deo

Deo exhibendæ, per quam converti & ſalvari poſſent. Quod non dixit Apoſtolus, uti Vir Doctiſſ. criminatur, *quia videbat, quod illa redemtio abſque Iſraëlis felicitate, omnino, à promiſſa per legem & Prophetas differebat, nec adhuc cum ea ſimilitudinem aliquam habebat; ut ſatisfaceret gentibus non ita in ſacris literis inſtructis*: Nullo modo: nam in eadem illa Epiſtola admodum nervoſe contra Judæos diſputat, & omnibus ipſorum objectionibus ſolidiſſime reſpondet, nihilque in hac ſpirituali Chriſti redemtione, gentium fidelium in populum Dei aſſumtione, & Judæorum ob infidelitatem rejectione, eſſe oſtendit, quod non optime cum promiſſis divinis conveniat: Sed id dixit ex certa revelatione, qua ipſi Dominus myſterium hoc præ aliis revelaverat, & ut cohiberet gentium elationem animi, ne ſe ſupra Judæos efferrent, quaſi ipſis in locum Judæorum adſcitis, ita penitus & in ſempiternum Judæi eſſent rejecti, ut nulla unquam reſtitutionis in gratiam Dei ſpes ſupereſſet. De terreno autem regno ne verbum quidem occurrit apud Apoſtolum.

Sed Objicit Vir Doct. *hac ratione Iſraëlem adhæſurum populis terræ, cum contrarium Prophetæ prædicant, quod gentes tempore redemtionis ſint adhæſuræ Iſraëli.* Sed hæc facili negotio conciliari poſſunt. Evangelium primo prædicatum fuit Iſraëli: Licet primores ac eorum exemplo maxima populi pars id rejecerit, non exiguus tamen credentium fuit numerus ex Judæis, qui primitivam conſtituerint Eccleſiam Chriſtianam. Ad hanc Eccleſiam, ex ſolis Judæis collectam, aggregati ſunt fideles ex gentibus, & cum illis coaluerunt in unum populum Dei ſeu Eccleſiam, juxta Prophetarum

Quomodo Judæi adiungendi ſint, non gentibus, ſed Judæis.

phetarum vaticinia, & Iſraëli ſunt inſerti. Poſtquam autem plenitudo gentium in Eccleſiam intravit, Deus reſpiciet denuo Judæos hactenus incredulos, & ob incredulitatem rejectos, ac nova atque abundantiore gratia illuſtratis luculentam dabit occaſionem in Chriſtum credendi, ut per fidem denuo Eccleſiæ illi ad quam gentes ſunt congregatæ inſerantur. Sic non proprie adjunguntur gentibus, ſed Eccleſiæ ex Judæis collectæ, cujus rex ex ſtirpe Davidis eſt caput, & ad quam etiam gentes congregatæ ſunt.

Æqualis data eſt gratia Judæis ac gentibus.

Sed putat Vir Doctiſſ. *non id eſſe magni momenti, prius vel poſterius Evangelium annuntiatum eſſe; ſed totum negotium conſiſtere in gratia ad credendum efficace, quam Deus Judæis non dedit, potius gentibus, uti Chriſtiani credimus.* Sed vero, quid de gratia illa efficace ſtatuendum ſit, antea vidimus. Major gentibus data non eſt gratia, quam Judæis; quod vero gentes promptiores fuere ad credendum quam Judæi, in cauſa fuit major in Judæis perverſitas & animorum obſtinatio, qua ſe obfirmabant, ne hominem à Synedrio ſuo ut blaſphemum damnatum, ac ignominioſa crucis morte peremptum, Meſſiam crederent à Deo miſſum, ejuſque miracula, quod ſummæ impietatis fuit, potius dæmoniorum principi adſcriberent, quam virtute Dei facta agnoſcerent. Eadem obſtinatio in cauſa fuit, cur *Apoſtolos verberibus ac pugnis è Synagoga ejicerent*, licet ipſorum miracula, Moſis, quæ in eductione ex Ægypto facta ſunt, longe ſuperaverint, uti antea vidimus. Illam itaque gratiam, qua multi ex Judæis & poſtea gentes converſæ ſunt, primum populo Judaico fuiſſe exhibitam, neque tranſlatam ad gentes, niſi

niſi poſtquam à populo generatim fuit rejecta, magnum eſt privilegium. Eo enim Deus oſtendit, bona Evangelii, quæ Meſſias adferebat, prius deſtinata Judæis, & non communicanda gentibus, niſi poſtquam Judæi per fidem in Meſſiam illorum fuiſſent participes facti. Cum vero per infidelitatem ea reſpuiſſent, gratia ita indigne conculcata ab ipſis fuit ablata ac translata ad gentes. Videmus hic in omnibus magnum Judæorum præ gentibus privilegium.

CAPUT VII.

De ſenſu Prophetiæ Danielis *Cap.* IX. *verſ.* 24, 25, 26, 27.

Tandem addidi, ut etiam ex Prophetis Viri Doctiſſ. objectionem diluerem, Meſſiæ mortem etiam à Prophetis fuiſſe prædictam. Hunc in finem duo allegavi loca, *Eſa.* LIII. & *Dan.* IX. Regerit hic Vir Doct. quod antea dixerim, *Deum Meſſiam terrenum revelaſſe, & quod oportuerit, ut ſic populus intelligeret & crederet.* Quid & quo ſenſu dixerim, in præcedentibus fuſe declaravi. Inde colligit, quod ſequatur, *Judæos illos textus aliter intellexiſſe, ac nunc ab ipſis exigitur; aut quod utrumque compatibile crederent, terrenum Meſſiæ regnum, & ſummam illius à populo deſpectionem, & infandam necem.* Reſp. Quoniam Judæi terrenum Meſſiæ regnum exſpectarunt, manifeſtum eſt, quod loca illa non plene nec perfecte intellexerint, ſed obſcuritatem in eo deprehenderint, ex qua plene ſe extricare non poterant: Neque id mirum; cum ea Prophetiarum ſit natura, ut ante ſui impletionem aliqua laborent obſcuritate, quæ

Senſus *Eſa.* LIII.

per earum impletionem, quæ certiſſima Prophetiarum interpretatio eſt, tollitur. Exſpectarunt ergo Meſſiæ regnum terrenum; legerunt Prophetias de Meſſiæ morte: agnoverunt hic difficultatem, & hæſitarunt circa genuinum Prophetiarum ſenſum, cujus evolutionem ſtatuto tempore per ipſarum impletionem à Deo exſpectarunt. Omnibus autem impletis, jam, ſi præjudicia deponunt, rectius genuinum Prophetæ ſenſum, ejus verba conferendo cum eventu, qui ipſis (teſte ipſo Viro Doct. ad *Quæſt. I. Num. IV.*) exactiſſime reſpondet, dijudicare & agnoſcere poſſunt.

Et *Dan.* IX. 24, 25, 26. 27. Quod ipſa loca attinet; in præcedentibus refutata ſunt, quæ Vir Doct. contra *Eſa.* LIII. *Cap.* excepit, & hic repetit. Itaque hic conſiderabimus ſolummodo nobilem illum locum *Dan.* IX. 24, 25, 26, 27. *Septuaginta hebdomades deciſæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper civitatem ſanctitatis tuæ, ad conſumendum prævaricationem, & ad ſigillandum peccata, & ad expiandum iniquitatem, & ad adducendum juſtitiam ſeculorum, & ad ſigillandum viſionem, & Prophetam, & ad ungendum ſanctitatem ſanctitatum. Et ſcies & intelliges ab exitu ſermonis ad reverti faciendum, & ad ædificandum Jeruſalem uſque ad Meſſiam ducem hebdomadæ ſeptem & hebdomadæ ſexaginta duæ, & redibit, & ædificabitur platea & foſſa, & in anguſtia temporum. Et poſt hebdomadas ſexaginta & duas excidetur Meſſias, & non ei: Et civitatem & ſanctitatem corrumpet populus ducis venturi, & finis ejus in innundatione, & uſque ad finem belli deciſæ deſolationes. Et roboravit pactum multis hebdomada una: & dimidio hebdomadæ ceſſare faciet ſacrificium & munus, & ſuper alam abominationum ſtupefaciens, & uſque ad conſummationem,*

nem, & deciſam effundet ſuper ſe obſtupeſcentem. Quo Chriſtiani non tantum Meſſiæ mortem, ſed & definitum tempus intra quod à Deo mittendus fuit, prædici contra Judæos conſtanter urgent.

Diſcrepantia Chriſtianorum circa initium & finem hebdomadarum.

Objicit hic primo Vir Doctiſſ. diſcrepantes Doctorum Chriſtianorum de genuina loci hujus explicatione ſententias. Verum ſuppoſito id ita ſe habere, quid exinde concludet? Locum hunc de Meſſia nihil quicquam prædicere? Sine ullo fundamento. Non enim Chriſtiani dubitant, an in Prophetia Danielis prædicatur tempus intra quod Meſſiæ adventus determinatus fuit, & ipſius cruenta mors: in eo omnes conſentiunt: Sed hærent, unde hebdomadarum initium ſit ſumendum: Quia enim Angelus dicit *ſeptuaginta hebdomadas eſſe definitas ſuper populo*, earumque initium inchoandum ab exitu verbi ad reædificandum Jeruſalem; duplex autem ad reædificationem mandatum prodiit, unum à Cyro, alterum ab Artaxerxe, incerti ſunt, à quo mandato numerandi initium faciendum ſit: Difficultatem auget, quod plures eo nomine inter Perſas regnaverint reges; & hiſtoria ſacra, quæ hic brevis admodum eſt, ex collatione cum hiſtoria profana, non ita facile illuſtrari poteſt. Unde ſequitur diſcrepantes etiam eſſe debere ſententias de exacto harum hebdomadarum fine.

Judæorum, circa Meſſiam ibi prædictum.

Verum non minor eſt Doctorum Judæorum de genuina hujus Prophetiæ interpretatione ſententiarum diſcrepantia: Quia enim hic per *Meſſiam* illuſtrem illum Meſſiam filium Davidis intelligi nolunt, neminem, cui quæ in hac Prophetia prædicuntur applicari poſſint, reperire queunt. Hinc in ſententias valde diverſas aberrarunt.

Rabbi

Rabbi Salomon intelligi vult Cyrum, & poſtea, mutata opinione, Agrippam: Rabbi Levi ſummum Sacerdotem Jehoſuam: Rabbi Aben-Eſra Nehemiam. Rabbi Saadiah Gaon, Darium. Vir Doctiſſ. aliam, uti mox videbimus, explicationem excogitavit. Verum quicquid ſit de Doctoribus Chriſtianis, omnes conſentiunt, circa nativitatem aut mortem Domini, aut excidium urbis ac templi, haſce hebdomadas terminari.

Interpretatio Viri Doct.

Et Vir Doct. ipſe locum ita interpretatur, *totum hoc tempus Iſraëli conceſſum ut reſipiſceret*, &c. *& ſic Scriptura Prophetica de univerſali populi redemtione impleretur*: Quæ univerſalis redemtio cum per Meſſiam peragenda ſit, quomodo evadere poteſt, non etiam hic Meſſiam reſpici; & ſicut Deus determinavit ſeptuaginta hebdomadarum ſpatium, quo elapſo *univerſalis populi redemtio* debuit peragi, non etiam ſimul intra illud ſpatium determinaverit Meſſiæ adventum, ſine quo redemtio illa fieri non potuit? Et hoc eſt quod nos Chriſtiani ſemper ex hoc loco contra Judæos urgemus. Sed addit Vir Doctiſſ. *Deus etiam prædixit, quod cum populus aliter facturus eſſet, ac Deus exigebat, aliter ei etiam debebat contingere: quod per capitis ſeriem uſque ad extremam ruinam depinxit.* Poſſem hic jure regerere, quod Vir Doct. in initio hujus *Num. VI.* mihi objicit: *Certe non fuit chariſſimo populo peculiaris favor, ipſi concedere ſpatium quingentorum circiter annorum intra quod reſipiſcentiam ageret, totum negotium conſiſtebat in gratia efficaci, cujus virtute infallibiliter ad reſipiſcentiam adducti fuiſſent: hanc autem Deus illi non dedit; ſed ſolummodo inefficacem, qua conceſſa ineffabiliter in peccatis abſque reſipiſcentia perſeveraturum eſſe ſciebat.* Cum itaque,

ut

ut ex eventu liquet, Deus decreverit (juxta explicationem Viri Doctiſſ.) non niſi inefficacem illi dare gratiam, quomodo tempus illud ad finiendum peccatum & prævaricationem datum fuit; cum potius, juxta hanc ſententiam, indultum ſit, ut interea peccata ſua populus augeret, & defectu gratiæ divinæ efficacis impietatis ſuæ menſuram implens ad excidium ſummopere deplorandum præpararetur?

Unctus non hic ſignificat primum poſt reditum ſacerdotem.

Verum ut Prophetiæ hujus ſenſum penitus percipiamus, inquirendum, quis hic per *Meſſiam* intelligatur. Per *Meſſiam ducem* Vir Doct. ait *Danielem non intelligere Meſſiam filium Davidis, ſed primum Sacerdotem, qui cum & poſt Nehemiam regnavit, utrumque jus & Eccleſiaſticum & quaſi Regium in populum exercens; qui ideo vocetur* DUX & UNCTUS: *Quo mixto Sacerdotum regimine populus per ſexaginta duas hebdomadas variis cum fortunis perſeveravit; tandem in medio ſeptuageſimæ ultimo Sacerdote Ananeo occiſo, additur*, & non ei, *id eſt, non amplius ſucceſſor aliquis fuit; iſque appellatur ſimpliciter* unctus, *non* princeps, *quippe jam à pluribus annis regiam poteſtatem Herodiana domus occupaverat.* Multa in hac explicatione ſupponuntur, quorum quædam veritati hiſtoriæ manifeſte contraria ſunt, quædam valde incerta, & probatu impoſſibilia. Primo enim per *Meſſiam ducem* intelligit primum Sacerdotem, eumque ait cum Nehemia, poſt elapſas ſeptem ab egreſſu verbi ad reædificandum hebdomadas, regnaſſe. Atqui primus Sacerdos fuit Jeſus ſeu Joſua, qui rediit cum Sorobabele, & mox, cum populus rediiſſet, Pontificatum geſſit; *Eſd.* III. 2. v. 2. Nehemias autem invenit Eliaſibum Pontificem, *Nehem.* III. I. qui

qui fuit tertius, & Jeſu nepos, *Nehem.* XII. 10. Non ergo juxta Viri Doctiſſ. explicationem, primus Sacerdos poſt elapſas ſeptem hebdomadas demum reſtitutus eſt, nec proinde hic intelligi poteſt, per *Meſſiam ducem.*

Nec is habuit cum pontificatu quaſi jus regium.

Secundo, ait, *primum illum Sacerdotem, & omnes eum ſequentes, ſpatio ſexaginta duarum hebdomadarum jus Eccleſiaſticum & quaſi regium ſimul in populum exercuiſſe.* Atqui primi illi Sacerdotes longa ſerie ſplendore illo quaſi regio plane deſtituti fuerunt: Vixerunt ſubjecti imperio regum Perſarum, & poſtea Syro-Macedonum: Illud imperium demum initium ſumſit in Machabæis; uti in *Joſepho lib.* XI. XII. XIII. *Antiq. Judaic.* clare legere licet: Atqui inter Nehemiam & Judam Machabæum interceſſerunt circiter trecenti anni. Hæc itaque Viri Doct. explicatio nullo modo cum hiſtoriæ veritate conciliari poteſt. Ne jam addam, non poſſe cum communi Judæorum opinione de duratione templi ſecundi hunc Viri Doct. calculum componi. Statuit enim poſt elapſas ſeptem hebdomadas, ad necem uſque ultimi Sacerdotis elapſas ſexaginta duas hebdomadas cum dimidia, & in fine ultimæ templum exciſum: interceſſerunt ergo inter templi reſtaurationem (etiamſi concedamus illud eo demum anno reædificatum) & ejus excidium ſexaginta tres hebdomadæ, ſeu anni quadringenti quadraginta & unus: Communis autem Judæorum opinio fert, quam etiam recenſet Rabbi David Gantz in ſua Chronologia ſacro-profana, ad ann. IↃ CCCXXVIII. millenarii quarti, templum ſecundum ſtetiſſe annis quadringentis & viginti: Itaque diſcrimen hic eſt annorum viginti & unius. Non hoc annotarem,

rem, niſi Judæi, quando de hac prophetia contra Chriſtianos diſputant, ita moroſe urgerent, ipſum annum præciſe indicandum eſſe quo hebdomadæ hæ finiantur, contendantque, niſi illæ præciſe eodem anno quo Chriſtus occiſus eſt, finiri comprobentur, nihil exinde concludi poſſe. Itaque ut & perinde ipſorum calculus exacte reſpondeat, æquum eſt. Quæ omnia hanc Viri Doct. interpretationem evertunt.

Sed & alia ſunt in illius explicatione valde obſcura, incerta ac dura. Ac primo quidem, quod per *Meſſiam ducem* velit ſignificari alium, quam per *Meſſiam* ſimpliciter nominatum: Cum orationis non interrupta connexio omnino unum eundemque ſignificari ſuadeat. Si dicat, unicuique diverſum temporis intervallum attribui, unum dici compariturum poſt *ſeptem*, alterum exſcindendum poſt *ſexaginta duas* hebdomadas: Dico id ex textu probari non poſſe: ſed commodius utrumque numerum in unum debere conjungi, ita ut ab egreſſu verbi uſque ad Meſſiam elapſuræ dicantur hebdomadæ ſeptem & ſexaginta duæ. Neque hoc abhorret à Prophetarum ſtylo, qui quandoque numerum integrum in particulas ſecant; ut *Ezech.* XLV. 12. *Viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli, minam faciunt.* Adde quod Vir Doct. qui tam graviter circa hiſtoriæ veritatem & temporum ſupputationem erravit, deprehenſo ſuo errore, non poterit aliquem aſſignare, in quem Prophetia hæc tempore hic deſignato complementum ſuum habuerit. Secundo: Durum etiam eſt, & valde incertum, abruptam hanc orationem, *& non ei*, ſupplere, *non amplius ſucceſſor aliquis fuit*: Cum nemini extra

Explicationes Viri Doct. refelluntur.

partes

partes conſtituto hæc ſuppletio in mentem ventura ſit; ſed diuturna meditatione ſit inventa, ut aliquod effugium pateat evadendi argumentum ex hoc loco ſolide deſumtum. Tandem, non minus contortum eſt, imo ipſi textui manifeſte repugnans, *quod angelus prædixerit, datum populo ſeptuaginta hebdomadarum tempus ad reſipiſcentiam, ut Scriptura Prophetica de univerſali populi redemtione impleretur; & quod Deus prædixerit, quia aliter populus facturus erat, etiam aliter ei debebat contingere*: Quod ſecundum Viri Doct. mentem aliud nihil ſignificat, niſi, quod Deus hoc tempus quidem miſſioni Meſſiæ præfixerat: ſed quia ſe non eſſent interea converſuri Judæi, rurſus illud diſtulerit. Nihil ſimile in textu ſacro occurrit: Dicit enim expreſſe Angelus, *ſeptuaginta hebdomadas eſſe definitas.* Et tantum abeſt, ut Deus Meſſiæ adventum diſtulerit ob non peractam pœnitentiam Judæorum, ut is ſit, vel fatentibus Judæis, adventus Meſſiæ finis futurus, ut Judæos convertat, *cor lapideum auferat, & cor carneum eis det*, &c. quemadmodum Vir Doctiſſ. paſſim in ſuo ſcripto contendit. Itaque prædicit quidem Angelus populi peccatoris excidium; ſed ſimul Meſſiæ miſſionem, & indignam ejus necem.

Ab Antiquis Judæis hæc prophetia eſt explicata de Meſſia.

Saltem Vir Doct. agnoſcere debet, hanc ſuam explicationem non clare contineri textus illius verbis: neque antecedentis temporis Judæi eum Prophetiæ hujus ſenſum cognoverunt: ſed contrarium plane, uti inter alios ex Jeſephi hiſtoria liquet, qui *lib.* VII. *cap.* XII. *de bello Judaico* ait: *Quod Judæos maxime ad bellum excitavit, reſponſum erat ambiguum, itidem in ſacris libris inventum, quod eo tempore quidam eſſet ex eorum finibus orbis terræ*

terræ habiturus imperium. Id enim illi quidem quaſi proprium acceperunt, multique ſapientes interpretatione decepti ſunt. Hoc autem plane reſponſo Veſpaſiani deſignabatur imperium, qui apud Judæam creatus eſt imperator. Joſephus quidem oracula Prophetarum de Meſſia turpi adulatione & per violentam detorſionem de Veſpaſiano interpretatus eſt; ſed interim ex ipſius narratione liquet, Judæos ita intellexiſſe Prophetarum vaticinia, ut tempus adventui Meſſiæ deſtinatum tunc effluxerit. Et quodnam aliud fuit in Prophetis vaticinium, quod adventus ipſius certum tempus, quod quidem ante impletionem aliquatenus dignoſci potuit, prædeterminavit, præter hanc Danielis Prophetiam de ſeptuaginta hebdomadibus, quas jam aut completas eſſe, aut ſaltem ad finem vergere deprehendebant? Ergo vaticinium hoc de Meſſiæ adventu acceperunt.

Refutatio explicationis Viri Doct.

Vir Doct. autem hic prædici vult, *populo tempus hoc conceſſum ad reſipiſcendum, ut Prophetiæ de populi redemtione implerentur: ſed quia Deus præviderat, populum ſe non converſurum, ejus excidium hic prædici, ac per conſequens, propterea Meſſiæ adventum dilatum.* Ita liquet, alio longe ſenſu vaticinium hoc ab antiquis Judæis acceptum; &, ſi hic illius ſenſus fuiſſet, vere, ut Joſephus ait, *ambiguum fuiſſet reſponſum.* At hic agebatur de re maximi momenti, de adventu nempe Meſſiæ, populique per eum redemtione; aut de adventus illius dilatione, & populi propter reſipiſcentiæ defectum extrema miſeria & excidio. Jam ego Viro Doct. repono ſuum argumentum, quo me in ſecundo ſuo ſcripto *pag.* 13. oppugnat, quando dixi Deum in Veteri Teſtamento per Prophetas

munus Meſſiæ obſcurius propoſuiſſe, & in quo ſe triumphare putat: *O quam bene, quam pie, quam miſericorditer Dominus Deus ſe geſſiſſet cum dilecto populo, ſi ſaltem ſemel in toto ſacro volumine clare & perſpicue prædixiſſet, propter non præſtitam à peccatis reſipiſcentiam Meſſiæ adventum, ultra tempus præſtitutum, differendum: Præſcivit Deus ob defectum genuinæ intellectionis hujus Prophetiæ populum temere bellum ſuſcepturum contra Romanos, idque bellum excidium & extremam calamitatem populo allaturum; & tamen non aliud ipſis dedit niſi ambiguum & obſcurum oraculum, cujus interpretatione & ipſi in populo ſapientes decepti ſunt.* Sic hoc Vir Doctiſſ. putet conſentaneum eſſe providentiæ divinæ, qua continuo Deus circa populum ſuum dilectum verſatus eſt; multo minus ab ea alienum credat, quod Deus non plene Meſſiæ officium revelaverit, cum nondum plenam & diſtinctam illius fidem exegit; ſed eam reſervaverit tempori iſti, quo diſtinctam illius fidem requiſivit.

Per Meſſiam hic intelligendus Meſſia ille eximius.

Quod autem Danielis vaticinium attinet, contendo ego, per *Meſſiam*, eximium illum Regem, Davidis filium, qui per excellentiam *Meſſias* nominatur, intelligendum eſſe. 1. Quia præter eum nullus excogitari poteſt, in quem quæ hic de Meſſia prædicuntur quadrare poſſunt. Quod jam de ſummo Sacerdote ſub Nehemia evidenter ſatis oſtendi. Nec præter eum Vir Doct. alium reperire poterit. 2. Quia abſolute & per excellentiam vocatur *Meſſias*: quo non alius quam eximius ille promiſſus Meſſias ſignificari poteſt. Verum eſt, *Meſſiæ* epitheton aliis etiam in Scriptura attribui, ut Sauli regi, 1 *Sam.* XXIV. 7. XXVI. 23. Davidi, *Pſal.* II. 2. LXXXIX. 39. Cyro, *Eſa.* XLV. 1.

Joſiæ,

Joſiæ, ſive Sedeciæ, *Lament. Jerem.* IV. 20. Verum manifeſta eſt relatio ad aliquem, cujus in antecedentibus aut conſequentibus aliis verbis aut alio nomine fit mentio, & quem reſpici totus contextus demonſtrat. Verum hic abſolute & per excellentiam vocatur *Meſſias*, & nec in antecedentibus, nec in conſequentibus ulla alicujus mentio fit, ad quem hæc denominatio reſpiciat. Is ergo intelligendus, qui per excellentiam *Meſſias* vocatur. His adde, quod Vir Doctiſſ. affirmet, promiſſum illum regem & redemtorem Iſraëlis *nuſquam in Scriptura hoc epitheto Meſſiæ inſigniri.* Mirum autem eſt, nomen hoc adeo invaluiſſe inter Judæos, ut jam regi illi proprium evaſerit, & tamen id in Scriptura nuſquam illi attributum reperiri. Quare omnino concludendum eſt, nomen iſtud ex vaticinio hoc Danielis profluxiſſe, in quo nomen hoc *Meſſiæ* abſolute acceptum de nullo alio interpretati ſunt antiqui Judæi, quam de Meſſia: & quia de ipſo hæc Prophetia unanimi omnium conſenſu accepta eſt, ideo ſub nullo alio nomine quam *Meſſiæ* jam olim, & nunc à Judæis inſignitum eſſe. Ex Evangeliis ſane conſtat, *Meſſiæ*, ſeu *Chriſti*, nomen vulgatum admodum fuiſſe inter Judæos; eaque denominatio adhuc viget.

Omnia hic de Meſſia prædicta in J. Chriſto impleta ſunt.

Quare ſi hic eximius ille Meſſias, uti jam probavimus, ſit intelligendus, ſequitur, etiam indignam illius necem hic prædictam. Quocirca oratio illa abrupta, *Meſſias exſcindetur, & non ei*, ita commodius ſupplenda videtur, *& non ei nocebit, &*, (id eſt, ſed) *populus cum duce venturo deſtruet civitatem, & ſanctuarium, &c.* Quaſi dicat Angelus: Occidetur quidem Meſſias; Ve-

rum id nequaquam ei nocebit, aut regnum ejus diſturbabit; quoniam (ut eventus docuit) ex morte reſuſcitabitur, & in cœlos ad dextram Dei Patris exaltatus regnum obtinebit in æternum: Sed ipſi interfectores graviſſimas cædis illius pœnas luent, quoniam dux, nimirum Veſpaſianus ac filius ejus Titus, cum validiſſimo exercitu adveniet, & templum ac civitatem exſcindet, totumque populum ex terra ſua penitus eradicabit. Quod & eventus, qui certiſſima Prophetiarum interpretatio eſt, ſimiliter comprobavit. Quin & omnia quæ Meſſiæ tempore peragenda prædicuntur, in Jeſu Chriſto complementum ſuum habuerunt. Ipſe enim gratiam illam divinam attulit, qua peccato finis imponatur, quæ vim & efficaciam habet à quibuſvis peccatis homines purgandi, & qua plurimi ad ſinceram reſipiſcentiam & vitæ ſanctitatem converſi ſunt. Ipſe peccata noſtra expiavit, eorumque remiſſionem nobis apud Patrem ſuum impetravit. Poſtquam ille Evangelium annuntiavit, & per Apoſtolos ſuos inter omnes gentes annuntiari fecit, omnes viſiones Propheticæ, quæ olim frequentes erant in populo Dei, ceſſarunt; (hoc enim per earum *obſignationem* ſignificari phraſis præcedens de *obſignatione peccati* manifeſte evincit) quoniam poſtquam Deus ſimul ac ſemel omnem ſuam voluntatem plene revelavit, viſiones Propheticæ nullius amplius ſunt uſus, ut olim cum Deus per partes tantum voluntatem ſuam manifeſtavit, & per poſteriores Prophetas quid revelaret, quod per priores revelatum nondum fuerat.

Quid hic ſignificet Dux.

Nec obſtat; quod Meſſias hic non vocetur Rex, ſed *Dum*, נגיד; Nam & ex Scriptura conſtat

conſtat hanc *ducis* appellationem etiam regibus attribui. Ut 2 *Sam.* VII. 8. Davidi, quem inter reges Iſraëlis maxime eximium fuiſſe, & Meſſiæ progenitorem, conſtat, *Ego tuli te, de paſcuis ſequentem gregem ut eſſes dux ſuper populum meum Iſraël.* Salomoni, 1 *Reg.* I. 35. Jerobeamo, 1 *Reg.* XIV. 7. Vide ſimiliter 1 *Sam.* IX. 16. XIII. 14. Et ipſe Vir Doctiſſ. hanc vocis נגיד ſignificationem comprobat, quando urget eam additam, ad ſignificandum Sacerdotis regiam quaſi poteſtatem. Ex quibus omnibus concludo, quoniam nemo præter Meſſiam excogitari poteſt cui hæc prophetia applicari poſſit, etiam de illo hic ſermonem eſſe; & non tantum certum ac definitum tempus intra quod advenire debuit, ſed & cruentam ejus mortem prædici, ac tandem miſerabile populi propter eam excidium.

Tandem addideram; Si quis verba ex *Deut.* XXX. etiam de præſenti captivitate intelligenda pertendat, ſciat ille, nullam veram Deoque gratam reſipiſcentiam eſſe poſſe, abſque receptione Meſſiæ, quem Deus in populi ſui ſalutem miſit. Reſpondet Vir Doctiſſ. *Deum pœnitentiam tantum exegiſſe, nunquam autem illi circumſtantiam hanc de fide in Meſſiam addidiſſe, potius contraria prædixiſſe, ſc. quod quando populus ſervaret omnia præcepta, judicia & ceremonias ſcriptas in Lege, Deus illius ſit miſerturus.* Reſp. Conditionem temporis & rationem œconomiæ divinæ exegiſſe, ut Deus reſipiſcentiam Iſraëlis non aliis quam ejuſmodi phraſibus exprimeret. Præſcripſerat enim Iſraëli legem, multa etiam præcepta ritualia continentem, quorum obſervationem ſevere exigebat. Non permittebat autem hæc ſevera obligatio, ut Deus

Qualem pœnitentiam Deus à populo exegerit.

eodem illo tempore reſipiſcentiam aliis phraſibus deſcriberet, niſi quibus totus ille cultus, prout tunc exigebatur, repræſentatus fuit. Si enim Deus eodem illo tempore clare indicaſſet, aliquado rigidam illam ceremonias ſervandi obligationem ceſſaturam, facile eæ à populo, quem Deus paſſim accuſat duræ fuiſſe cervicis, quique in gentium vicinarum ritus & idololatriam quam maxime propendebat, potuiſſent negligi: Quod rationi regiminis divini, qui per eas populum ab aliis omnibus populis ſegregari, ſibique in peculiarem populum ſanctificari voluit, maxime adverſum fuiſſet. Cum itaque Deus per Meſſiam quem miſit voluntatem ſuam hac de re plenius patefecerit, omnino ea acquieſcendum eſt.

QUÆSITUM TERTIUM.

CAPUT I.

Non neceſſe fuiſſe omnia quæ Meſſiæ munus concernunt clare & plene per Prophetas prædicere.

Qualis fuerit olim Judæorum ſtatus reſpectu fidei in Meſſiam.

IN tertia quæſtione Vir Doctiſſ. idem, quod jam aliquoties refutatum eſt, inculcat, neceſſe fuiſſe, ut Deus omnia quæ Meſſiæ munus concernunt, clare & plene per Prophetas revelaverit. Sed ne id denuo pluribus adſtruat, unum nunc addit: *Quod Iſraël nullatenus teneatur ad credendum Prophetæ, ſive Meſſias dicatur, ſive non, qui contrarium dixerit aut fecerit iis, quæ à Deo in Lege & Prophetis clare & aperte præcepta vel prædicta fuere.* Sed in hoc me refragantem non habet. Sed dicit, *me ipſum fateri, quod Deus* clare

clare prædixerit Regnum Meſſiæ terrenum, imo quod Iſraël id credere teneretur. Verum cum Vir Doct. continuo hunc errorem ex verbis meis male intellectis committit, hic denuo paucis dico, quod antea plenius & pluribus dixi, ad verborum meorum clariorem intelligentiam: Quod prædictio de regno Meſſiæ glorioſo in terris non ſit habenda clara ac perſpicua, licet verba Prophetarum primo aſpectu tale regnum clare videantur prænuntiare: Quia Prophetæ multa etiam prædixere de miſeriis ac morte Meſſiæ, quæ cum ejuſmodi regno neutiquam conciliari poſſunt; uti jam aliquoties oſtendi: Non ergo illa Prophetia de regno terreno judicanda eſt clara; ſed inquirendum, an non alius ſub illa ſublimior lateat ſenſus. Multo minus dixi, Deum voluiſſe ut Iſraël verba Prophetarum eo ſenſu intelligeret; unde Vir Doct. in fine ſcripti ſui infert, *quod itaque Deus voluerit ut Iſraël uſque ad adventum Meſſiæ falleretur.* Nihil minus. Dixi Deum ſe iſtiuſmodi locutione accommodaſſe ſtatui populi ſui infantili, quando infantium inſtar rudimentis ac primis cultus divini initiis maximam partem occupatus fuit, & valde intentus præſentibus, animum ad futura ac ſpiritualia non ſatis attollebat: ideoque verba adhibuiſſe, idonea captui & exſpectationi, quæ communiter in populo obtinebat. Tamen & addidiſſe Deum quædam, non bene cum regno terreno congruentia, quæ ſubindicabant, licet obſcurius, ſublimiorem quendam ſub Prophetarum verbis ſenſum latere; ut ita piorum diligentiam excitaret, ſtudioſe ſenſum illum inveſtigandi. Tantumque abeſt, Deum noluiſſe ut ſenſus ille ſublimior ac genuinus à quoquam

intelligeretur; ut contra, gratiſſimum ipſi fuerit, ſi quis paulo altius aſſurgeret, & ſublimiorem latere ſenſum deprehenderet; licet illum plene non perciperet, ſed plenam illius revelationem exſpectaret ſuo tempore à Deo patefaciendum. Verum Deus illius plenioris ſenſus diſtinctam fidem, quamdiu illum non plene ac clare revelavit, non exegit; ſed fidem illam imperfectiorem, quam ex verbis ejus, non plene intellectis, Iſraël olim percepit, pro ratione ſtatus ipſius infantilis, toleravit. Hoc hic denuo dictum ſufficiat, ut ſemel diſtincte ſciatur quid dixerim, ne cogar ſæpius verba mea interpretari. Minime autem omnium conceſſi, *Prophetias prædicere tantam gratiæ efficacis affluentiam, ut ſanctus eſſet futurus totus Iſraël*, &c. Quin è contra, hoc continuo impugnavi, & etiamnum in hoc ſcripto valide impugno.

Quid de Judæis ſentiendum.

Grates mihi agit Vir Doct. quod Judæis, præter plerorumque Chriſtianorum morem, concedam, quod cum Chriſtianis credant in eundem verum Deum: (Quod tamen in ſequentibus Vir Doctiſſ. Chriſtianis non concedere videtur, quod cum Judæis in eundem credant Deum) ſed addit, *quod propter neceſſitatem fidei in Meſſiam jam miſſum, meo judicio perinde ſe habeat; & eodem modo ſint condemnandi, ac ſi in Deum non crederent.* Ego in præcedentibus fuſe ſatis mentem de Judæis, tam Chriſti & Apoſtolorum ætati coævis, quam de eorum poſteris uſque ad præſens ſeculum, explicui, & quid inter utroſque diſcriminis ſit indicavi, ut verbum addere non ſit neceſſe.

Etſi non ſit prædicta Meſſiæ re-

Itaque argumentum Viri Doctiſſ. quod ſequitur, expendamus. Quærit, *cum Deus futuram Iſraëlis*

Iſraëlis idololatriam clare prædixerit, cur non & ſimiliter Meſſiæ rejectionem, crimen idololatria multo deterius? Reſpondi ego ad hoc quæſitum disjunctive: Aut Virum Doct. requirere ejuſmodi prædictiones, quibus Iſraël ita convinceretur, ut quando veniſſet Meſſias, de eo, etiamſi quam maxime vellet, ambigere minime poſſet? Aut quibus Iſraël ſufficienter de Meſſia poſſet inſtrui, eumque quando veniſſet agnoſcere; non tamen ita evidenter & neceſſario convincerentur, quin ſi animo ſint refractario eum rejicere poſſint. Poſterioris generis exſtare dixi: Prioris generis requirere æquum non eſſe; imo dari non poſſe. Reſpondet Vir Doct. *ſe non debere velle, quod Deus hoc vel illo modo faciat, ſed omnino facere quod Deus velit.* Vere ac pie: Sed nihil ad quæſitum meum. Quærimus enim, quando negat Deum aliquid de Meſſia ejuſque rejectione prædixiſſe, quales prædictiones intelligat Vir Doct. Nam omnino mihi ita argumentari videtur: Quod ſi Judæi Meſſiam rejecerint, oportuiſſe ut Deus clare & apertis verbis prædixerit, Judæos Meſſiam rejecturos eſſe; ut ita ſibi à peccato iſto cavere poſſent: Quod cum Deus non ita clare prædixerit, perinde atque prædixit de idololatria, inde etiam concludere, quod Deus id nullo modo prædixerit. Atque ita Vir Doctiſſ. inferre velle videtur; Quia Deus graviſſimam hanc populi ſui apoſtaſiam non prædixit, ergo populus Iſraël illius non eſt reus. Sed quid ſi fatear me ignorare rationes, cur Deus hoc non prædixerit, an aliquod cauſæ Viri Doct. firmamentum accedet ex ignorantia mea, forte modeſta? Non majus credo, quam ex parum modeſta illa curioſitate, qua toties Deum ad judicii ſui tribunal

jectio, tamen eum Judæi reſicere potuerunt, & rejecerunt.

 ſiſtit,

ſiſtit, ut rationem reddat, cur hoc fecerit, illud omiſerit. Quod ſi Vir Doct. indè (ut mihi videtur) inferre velit, quia Deus non clare prædixit Iſraëlem rejecturum Meſſiam, quod ideo Iſraël eum non rejecerit, videat quæſo qualem inſtituat argumentationem, ſc. quod Judæi nullum poſſint grave peccatum commmittere, quod Deus non clare & in ſpecie prædixit. Eodem modo probaret, Jerobeam & decem tribus non peccaſſe; quia illam, à recto ac legitimo ſui cultu defectionem nuſquam clare prædixit Deus, tanquam peccatum ſollicite fugiendum, & plurimorum malorum cauſam. Quod ſi vero Vir Doct. inſinuare velit, oportuiſſe Deum populum ſuum dilectum tanti mali, ſi futurum erat, clare præmonuiſſe; caveat quæſo, ne providentiam divinam incuſet, & (quod ſæpius ſua argumentandi ratio illum facere cogit) ne ex ſuo judicio ſuaque hypotheſi leges agendi ſapientiæ divinæ præſcribat. Si neutrum horum ex iſta quæſtione Vir Doct. inferre velit, quid ea ad præſens faciat argumentum, non video.

Cautela Viri Doct. reddit omnia ſigna de Meſſia incerta.

Vir Doctiſſ. pergens, ait, *Vaticinia exſtare adeo clara ac evidentia, ut quando Meſſias venerit, Iſraëlitæ dubitare non poſſint, quin verus ſit Meſſias:* Sed addit cautelam; *niſi forte in principio ſuæ apparitionis, quando nondum ſua munera, quibus dignoſcatur, exercuit.* Atqui hæc cautela omnem de Meſſia certitudinem tollit. Cum enim Judæi Meſſiam exſpectent, qui ſit futurus rex terrenus, & regnum in terra Canaan rurſus ſtabiliturus, per vim expulſis inde gentibus, & numeroſo collecto exercitu aliorum regum exercitus profligaturus; omnino à Judæis ſubditis ſuis, ex quibus exer-

citum

citum colliget, agnoſci debet eſſe Meſſias, antequam in ſolio Davidis ſedeat, ac proinde antequam munera ſua exercuerit. Poſtquam hæc omnia peregit, & regnum Judæ denuo erexit, & thronum habet in Jeruſalem, non amplius dubitari poterit, in Jeruſalem regem regnare; non magis quam olim de Davide, aut hodie de rege Galliæ aut Hiſpaniæ dubitari poteſt: Sed ſi ſit *opus dignum & meritorum, in principio ei non facile fidem præſtare, ſi ob Dei timorem & legis amorem decipi timuerint, quouſque ejus vocatio conſpicua ſit*: non video qua ratione vocatio ejus conſpicua futura ſit. Per totum enim ſcriptum ſuum Vir Doct. hoc ut præcipuum, ſi non unicum, ſignum requirit, ut Judæos ac totum Iſraëlem reducat in terram Canaan: Quoniam vero hoc efficere non poteſt, niſi numeroſo Judæorum exercitu ſtipatus, oportet ut à Judæis recipiatur, antequam eos in terram Canaan introduxerit, ac proinde antequam munera ſua, unde dignoſci debet, exercuerit. Atqui illo tempore falli poſſunt, uti Vir Doct. non obſcure innuit, & experientia aliquoties comprobavit, præſertim temporibus Barchochabæ, quem ſigna ac prodigia edere falſus ipſius Propheta Aquibas populo perſuaſit; adeo ut non plebs tantum maximo numero, ſed & plerique Judæorum ſapientes, teſtibus ipſis ſcriptoribus Judæis, & inter illos Moſe Maimonide, illius fraude ſeducti ſint, nec *ob Dei timorem & Legis amorem decipi timuerint, quouſque ejus vocatio conſpicua fuit*; verum regno mundano intenti, *opus dignum & meritorium, in principio ei non facile fidem præſtare*, plane neglexerunt, &, quod pejus eſt, ſemper negligant neceſſe eſt; quia talis Meſſias regnum, ex

ex quo *ejus vocatio conſpicua ſit*, obtinere non poteſt, niſi ad illum acceſſerit Judæorum populus, qui *Dei timorem & Legis amorem* abjiciens *non timuerit decipi quouſque ejus vocatio conſpicua ſit*: adeo ut, ſi Judæi faciunt, quod Vir Doctiſſ. ait eos debere facere *ob timorem Dei & Legis amorem*, ſcilicet, diffidere *quouſque ejus vocatio conſpicua ſit*, Meſſias nunquam illos ſit liberaturus. Si aliter fecerint, vide quale initium habitura ſit Iſraëlis per Meſſiam redemtio, ſcilicet ſeditioſum Judæorum temere credulorum, officiumque ſuum *dignum & meritorium* negligentium, concurſus, cum illum ut regem ſuum ſequuntur, quem nullo certo documento ſcire poſſunt verum eſſe Meſſiam à Deo miſſum. Unde tandem conſequitur (quod maxime eſt abſurdum) quod eum quem ſequuntur cognoſcere non poſſunt, niſi poſtquam in ipſum crediderint. Quod cum ita ſit, ubi ſunt aut eſſe poſſunt illa toties requiſita & toties jactata tam clara Meſſiæ veſtri ſigna, ut de illo cum veniat nemo Judæorum dubitare poſſit?

Homo præfractus evidentiſſima in dubium vocare poteſt.

Et hæc reſponſio applicari poteſt ſtatui Servatoris noſtri Jeſu Chriſti. Requirit Vir Doct. oportuiſſe Deum præmonuiſſe Iſraëlem de Meſſiæ rejectione. Dixi, nullas adeo claras dari poſſe prædictiones, quin homo, cui conſtitutum eſt non credere, ſemper aliquid quod ulterius requirat, obtendere poſſit. Si Deus prædixiſſet, Judæi rejicient & occident Meſſiam; poſſent prætexere, rejicietur à tumultuante plebe, non vero à Synedrio tanquam blaſphemus condemnabitur. Si & hoc prædictum eſſet, non ſuffeciſſet ipſis reſurrectio ipſius, niſi ſe *redivivum toti populo oſtendiſſet*: & licet id feciſſet, exegiſſent *ut omnibus inſpectantibus*

tibus in cœlum adſcendiſſet, quemadmodum Vir Doctiſſ. in hoc ſuo ſcripto: Et ſi hoc contigiſſet, forte aliud & plura exegiſſent: homini enim præfracto nunquam ſatisfit. Ita ut merito negaverim, nullas adeo expreſſas poſſe dari prædictiones, quin hominis maligni cavillo obnoxiæ ſint.

Non debent requiri argumenta, quæ neceſſario convincant, etiam præfractos.

Ut reſponſionem meam fortius adſtruerem, dixi: Etſi prædicta fuiſſet Meſſiæ rejectio, quod exinde minime ſequatur, quod Judæi tali prophetia perſuaſi Meſſiam recepturi fuiſſent, ſive, quod eodem redit, inobedientiæ contra ipſum crimen non commiſiſſent: Quoniam, licet clariſſimæ exſtent prædictiones divinæ de idololatria, & præceptum divinum de non colendis idolis toties in Lege iteretur, Iſraël tamen propterea ab idolorum cultu non abſtinuit. Hujus argumenti ictum Vir Doctiſſ. declinare cupiens, argumentum meum repetens penitus enervat, quaſi collegerim, licet Deus id præmonuiſſet, tamen ea præmonitio Iſraëli profutura non eſſet: Unde tum porro colligit, me aſſerere velle, *quod Deus fruſtra idololatriam prohibuerit, populum admonuerit, ſeque eum deſtructurum prædixerit.* Abſit tam alienus à mente mea ſenſus. Aliud longe concluſi, contra Viri Doctiſſ. aſſertionem, qui in hoc ſcripto continuo tales requirit prædictiones, atque adeo claras ac evidentes, quibus Iſraël de Meſſia, quando advenit, neceſſario convincatur, adeo ut fidem ei denegare nequeat. Tales dixi nec dari, nec dari poſſe, propter hominum contumaciam, qui & clariſſima ſub quæſito prætextu reſpuere poſſunt: Quod exemplo idololatriæ contra expreſſa interdicta & prædictiones Dei à Judæis aliquoties commiſſæ (quod exemplum mihi

mihi Vir Doct. objecerat) illuſtravi. Maximum namque diſcrimen eſt inter hæc duo: Non neceſſario hominem convincere ſeu ad obſequium perducere: &, fruſtraneum eſſe. Nulla Dei præcepta & promiſſa fruſtranea ſunt; Et tamen homines non neceſſario ad officium compellunt, imo obedientium numerus exiguus eſt præ maxima refragantium multitudine. Hinc jam manifeſtum eſt, totum illum quem hic Vir Doct. facit diſcurſum de hujus prædictionis utilitate extra oleas vagari. Ego enim contra eam nihil dixi; ſed negavi, quod ſimili de Meſſiæ cæde poſita Iſraël neceſſario Meſſiam agnoviſſet. Imo dixi, & etiamnum dico, prophetiam ejuſmodi exſtare, ſufficientem quidem homini docili Deumque ſincere timenti; verumtamen non adeo evidentem, ut invitis ac refractariis aſſenſum extorqueat: de qua antea fuſius diximus. Atque hæc ſufficit, ut Iſraël, ſiquidem depoſito præjudicio & affectu mundano omnia in timore Domini expendat, vel à crimine iſto abſtinere, vel ab eo commiſſo reſipiſcere poſſit.

CAPUT II.

De præſentis Judæorum diſperſionis cauſis, & diuturna duratione.

De cauſa diuturna diſperſionis Judæorum.

ADdideram aliud argumentum, ut oſtenderem, licet Deus diſertis verbis non prædixerit, quod Iſraëlem ob Meſſiæ cædem eſſet diſperſurus inter gentes, Judæos tamen ex ipſa hac diſperſione & diuturna illius duratione colligere poſſe, nullam aliam illius eſſe cauſam, quam injuſtam Meſſiæ cædem: non ut diſputationis filum aliquantiſper

quantiſper omitterem; ſed ut reſponſionem meam fortius adſtruerem.

Hoc argumentum, quod non *ad Dei abditum & inſcrutabile ſecretum adſcendere affectat*, ut Vir Doct. ait, ſed ex claris promiſſionibus ac comminationibus divinis, optimis mentis Dei interpretibus, & de quarum veritate ac ſtabilitate nemini vel leviſſime dubitare fas eſt, deſumitur, *conjecturale* vocat Vir Doct. ut ipſa hac appellatione illius vim invictam aliquatenus imminuat. Antequam vero illius reſponſioni ſe accingat, per modum retorſionis viciſſim quærit; *Si Evangelica doctrina & Dei adventus in mundum jam à lapſu Adami fuerit ad ſalutem hominum neceſſarius, cur tot ſeculis à Deo ſit dilatus, hominibus interim in cæcitate, veri Dei ignorantia, atque omnis generis peccatis, relictis?* De neceſſitate Evangelii ac fidei in Jeſum Chriſtum ego in initio reſponſionis ad quæſtionem primam fuſe ſatis ſententiam meam explicui. Ad quæſtionem quam hic Vir Doctiſſ. ex communi Chriſtianorum doctrina infert, paucis reſpondeo: Caſus eſſe valde diverſos, qui nihil inter ſe ſimile habent. Non ſe obligavit Deus Adamo illiuſque poſteritati promiſſo aliquo, fore, ut quamprimum Adamus lapſus eſſet, miſſurus eſſet redemtorem in mundum, qui omne Dei propoſitum de ſalvandis hominibus ipſi ac poſteritati mox eſſet annuntiaturus. Solummodo comminatus eſt mortem Adamo, & diverſis temporibus gratioſum ſuum propoſitum de Meſſia aliquando mittendo, primo obſcurius, dein clarius revelavit. Sicut ergo arbitrii divini fuit mundo redemtorem mittere; ita etiam tempus miſſioni illi præfigere; neque ulla illius ab homine ratio reddi poteſt, niſi

Longe alia eſt ratio dilationis adventus Meſſiæ.

niſi quatenus eam Deo revelare placeat. Certum autem ac definitum adventus Meſſiæ tempus primus Daniel divino inſtinctu revelavit.

Et judaicæ diſperſionis.

Sed cum populo Iſraël Deus per Moſen fœdus erexit, in quo ſtipulatur officium, additis ab una parte plurimis contra transgreſſores comminationibus, & præſertim, de excidio è terra & traditione in captivitatem: quæ omnium graviſſima eſt: ab altera vero promiſſionibus, de felicitate ac proſperitate in terra Canaan: & ſpeciatim etiam de reductione ex captivitate in terram ſuam, ſiquidem ob peccata, & præſertim idololatriam, in captivitatem traditi, ſeriam illius egerint reſipiſcentiam, ſeque ad Deum converterint. Non patitur autem Dei juſtitia & veracitas, ut promiſſa illius irrita ſint. Quæ ex gratia ſine promiſſo Deus confert, arbitrii mere divini ſunt: poſtquam promiſſum eſt adhibitum juſtitia ac veracitas illi quicquam contrarium facere non permittunt. Arbitrii mere divini fuit, Abrahamum ejuſque poſteritatem ſibi eligere in populum, illique leges præſcribere, ac promiſſis ſancire prout ipſi placuit. Sed datæ jam Legi, ac promiſſis ſancitæ, ut quicquam Deus contrarium faciat, juſtitia ejus non permittit. Ex Lege itaque Dei, & comminationibus ac promiſſionibus illi additis, argumentatus ſum hunc in modum.

Hujus nullam cauſam Judæi aſſignare poſſunt.

Minatur Deus, ſe parentum idololatriam vindicaturum in liberis uſque in tertiam & quartam generationem: Populo pœnitenti promittit reſtitutionem in terram ſuam: Quoniam autem verbum Dei excidere nequit, oportet aliquod eſſe populi crimen, ob quod, conſentaneë comminationibus ac promiſſionibus Legi additis, in diuturna

ac

ac miſera hac diſperſione populus, ſine ullo Prophetarum alloquio, detinetur. Quæro, an ſi Jeſus Chriſtus juſte fuerit à parentibus ipſorum occiſus, ullum tale excogitare poſſint Judæi? An ſit idololatria? Non hoc dicere poſſunt: quia poſt reditum è captivitate Babylonica non legimus quod ſe populus idololatria polluerit; deinde; propter illam Deus populum tradidit in captivitatem ſeptuaginta annorum: jam vero ultra ſexdecim ſunt ſecula, quod è patria extorres ad ultimas uſque mundi regiones diſperſi, ſine ulla quæ nomine Dei ipſis per Prophetam ſpeciatim ad ipſos miſſum affertur conſolatione, inhonoratam & abjectam vitam agunt. Quæro, quodnam illud ſit totius gentis peccatum idololatria gravius, quod tam gravem ac diuturnam Dei iram, conſentaneë promiſſis Legis, in ipſos concitaverit?

Oportet eſſe crimen idololatria gravius.

Vir Doctiſſ. reſpondet, *ad duo capita hoc quæſitum reduci. Primum, ob quæ peccata Dominus per omnes populos Iſraëlem in captivitatem diſperſerit? Alterum, quare adeo diuturna ſit captivitas, cum antea ob idololatriam ſeptuaginta tantum captivitatis annis ſit punitus?* Ad primum reſpondet: *Legem diſperſionem hanc comminari Iſraëli ob ſolam legis Moſaicæ tranſgreſſionem, nulla Meſſiæ abnegationis mentione facta. Nullam itaque aliam cauſam quam prævaricationem legis eſſe quærendam.* Ita, ne in Meſſiam impii ſua confeſſione habeantur Judæi, malunt ſe in Deum impios aperte fateri. Legem contumacibus tranſgreſſoribus comminari diſperſionem ac captivitatem notius eſt, quam ut ulla indigeat probatione: & hæc Legis comminatio, uti in præcedentibus oſtendi, ſecundum omnes ſuas circumſtantias complementum ſuum habuit in

captivitate Babylonica. Deus, qui Legis violatoribus, præſertim autem idololatris ac veri Dei deſertoribus, comminatus eſt captivitatem, reſipiſcentibus vero gratioſe promiſit reductionem in patriam, tempus captivitatis determinavit intra ſeptuaginta annorum ſpatium: idque ſuum decretum per os Prophetæ Jeremiæ populo præſignificavit, *Cap.* XXV. 11, 12. XXIX. 10. Poſt reditum ex Babylone licet ſe totus populus idololatria non polluerit, nec poſtea, uti fatetur ipſe Vir Doctiſſ. his verbis: *In ſecundo templo pro majore parte ab idololatria abſtinuit, atque propter eandem admonitionem per tot ſecula in hac diſperſione idololatriam abominatur: Quæſt. III. Num. II. pag.* 167. aliis tamen peccatis ac ſceleribus ſe denuo coram Deo ejuſdem pœnæ reum reddidit, & peccatis aliis cumulum adjecit, ingratam Meſſiæ ad ſalutem ipſius miſſi rejectionem, & indignam cædem: Quod licet Moſes non aperte prædixerit, tamen & in Lege contra iſtud peccatum graviſſimam exſtare comminationem, mox, quando locum *Deut.* XVIII. 15. contra Viri Doct. exceptiones vindicabo, manifeſtum fiet. Ergo quando puniuntur Judæi, ob contemtum Meſſiæ, dicendum quod revera etiam ob contemtum Legis, quæ Meſſiæ obedientiam ipſis mandavit, puniantur. Qui enim illi obedientiam denegat, cui lex obediri jubet, ipſi Legi inobediens eſt. Et hanc deſolationes extremæ cauſam Deum ſpeciatim Judæis præſignificaſſe ex *Dan.* IX. antea oſtendimus: nullamque ejus aliam aſſignari poſſe, ex illius diuturnitate colligimus.

Aliud eſſe nequit, quam Meſſia cædes.

Obſervandum enim eſt, punitionem hanc eſſe totius gentis, ſive Reipublicæ; igitur & peccatum debet

debet eſſe totius gentis, ſeu populi: Quod aliud eſſe nequit, niſi defectio totius nationis à Deo per idololatriam, cujus, ut affirmat Vir Doctiſſ. populus Judaicus jam non eſt reus; vel à rege ſuo Meſſia à Deo miſſo. Tertium aſſignari non poteſt. Et animum ſi attendere velit Vir Doctiſſ. ad hiſtoriam ſacram, fatebitur credo, quod totum populum nunquam rejecerit Deus, niſi populus prius Deum rejecerit: quod vix aliter fieri poterat, niſi apoſtaſia idololatrica, vel rejectione regis Meſſiæ. Corruptos enim privatorum mores privato etiam judicio puniebat Deus. Nam & feliciſſimis ſuis temporibus & glorioſiſſimo regni Iſraëlis ſtatu ipſe David corruptiſſimos hominum eſſe mores conqueſtus eſt.

Hic ſe Vir Doctiſſ. preſſum ſentiens, rationem illius diuturnitatis conjecturare vult. Et hoc ſenſu merito *conjecturale* argumentum hoc vocat: nimirum Judæorum reſpectu, qui veram illius cauſam, Meſſiæ cædem, neutiquam admittere cupiunt. Fieri enim nequit, quin omnes qui à genuina ac vera judiciorum divinorum cauſa oculos & animos avertunt, in conjecturas vanas ac inanes, & ſæpe admodum diverſas & inter ſe contrarias, incidant. Verum Viri Doctiſſimi conjecturas audiamus.

Primo diſperſionem hanc non obtigiſſe Iſraëli ob Meſſiæ cædem evincere conatur. Primum argumentum, ab efficaci Dei gratia deſumtum, quæ non permittat ut Judæi Meſſiam rejicere poſſint, in antecedentibus ſatis refutatum eſt.

Addit alterum à ſtatu *decem tribuum* deſumtum, *quæ hactenus in captivitate detinentur: atqui ea cædi Chriſti adſcribi nequit, cum jam aliquot ſeculis ante* | Decem tribus non exſiſtunt amplius

 Chriſti

impermixtæ gentibus.

Chriſti cædem patria extorres fuerint. Reſp. Tribus decem integras nunquam in terram Canaan eſſe reductas, manifeſtum eſt: ſi qui ex illis redierunt, tribus Judæ acceſſio facti ſunt. Reliqui qui in Media Parthia manſere per diuturnam inter gentes commorationem, & procul dubio connubia cum ipſis contracta, ita gentibus illis ſunt permixti, ut ſeparatus amplius populus non ſint. Nullæ enim hodie illorum ſuperſunt reliquiæ; quicquid nugetur Benjamin Tudelenſis in ſuo Itinerario poſt montes Caſpios innumerabilem eorum ſupereſſe multitudinem: Nemo enim hodie, nec inter Judæos qui totum pererrant orbem, quantumvis ſcrutetur, multitudinem illam indagare poteſt. *In toto Oriente, India & Æthyopia vaſtiſſimas eos habere ſynagogas ſe ſcire* Vir Doct. ait: Verum in Æthyopiam miror quomodo Vir Doct. Iſraëlitas ex Aſſyria commigraſſe credat, & non deſcediſſe in terra Canaan, præſertim cum illam poſt reditum è Babylone poſſiderent Judæi. Quare ſi in Æthyopia quidam ſint, quod mihi latet, Judæos eſſe oportet. Imo non tam magnum eorum ibi eſſe numerum, ex nuperorum hiſtoriis ſatis ſcimus. Totum Abyſſinorum populum eſſe circumciſum, eorum qui regnum illud peragrarunt relationes teſtantur, neque id à me in dubium vocatur: Verum illum non eſſe Judæum, ſed Chriſtianum, ex eorundem teſtimonio, & publicis inter Abyſſinorum & Luſitaniæ regem legationibus manifeſto conſtat. De Synagogis Iſraëlis vaſtiſſimis in toto Oriente hactenus nihil nobis innotuit, quamvis hiſtorias habeamus Europæorum ex India Orientali, & ex ipſa Ruſſia pedeſtri itinere ad Sina uſque & ultimas

)rientis oras penetrantium, adeo ut totius Aſiæ
'ix ſit angulus, multo minus aliqua regio tanti
opuli capax, uti latere poſſet nobis incognita,
. adhuc impermiſta gentibus alicubi ſuis legibus
'iveret decem tribuum poſteritas. Epiſtola ante
ex annos ad Synagogam Amſtelodamenſem miſſa
gnoratur (uti ait ipſe Vir Doct.) à quibus miſſa
it: ſuſpicatur eorum ſcriptores ex decem tribubus
ſſe. Ecce quam dubitanter & incerto. Ego de
ac epiſtola, à me non viſa, judicium meum non
nterpono: Miror vero, quo fundamento Vir
)oct. aſſerat, eos de religione Chriſtiana aut nul-
am, aut vagam tantum habere cognitionem:
Jam ſi de religione Chriſtiana plane taceant, ex-
nde concludi nequit, quod illius nullam habeant
ognitionem: Si ipſi id ſcribant, eo ipſo ſatis te-
tatum faciunt, quod notitiam ejus habeant.
'erum licet confuſam tantum habeant cognitio-
em religionis Chriſtianæ, exinde minime ſequi-
ur, quod occaſione exactiorem cognitionem ac-
uirendi deſtituti ſint: In hac civitate uberrima eſt
eligionem Chriſtianam cognoſcendi occaſio: Ju-
æi tamen communiter, non vulgus tantum, ſed
c ipſi Rabbini, adeo religionis Chriſtianæ ignari
unt, ac ſi vix unquam fando de ea audiviſſent,
c non niſi vagam & confuſam ejus habent cogni-
ionem, quam non ex lectione Evangelii, ſed ex
ncertis rumoribus hauriunt.

Sed quicquid ſit de hac epiſtola, certum eſt,
ullas nunc reperiri decem tribuum reliquias popu-
um ſeparatum, perinde uti Judæos, conſtituen-
es. Inde non leve ducitur argumentum, quan-
lo Prophetæ de Iſraëlis ſtatu ſub Meſſia loquun-
ur, nomine *Iſraëlis* gentes, cum quibus Iſraël

Per Iſrae-lem & Ju-dam ſæpe intelligun-tur fideles: & quare?

eſt permixtus & coaluit: intelligi: quia amplius à gentibus ſeparari nequit. Quin & quandoque appellatione *Judæ* non tantum Judæi, ſed & gentes in Chriſtum credentes intelliguntur: Et denominationis hujus ratio minime eſt obſcura: Eccleſia prima ab Apoſtolis collecta fuit ex Judæis: ad illam Eccleſiam gentes ad fidem Chriſti converſæ congregatæ ſunt, atque ita Judæorum acceſſio factæ: ac proindæ ſicut redeuntes è decem tribuum diſperſione ex Aſſyria in Canaan tribui Judæ ſunt inſerti, & amiſſo Iſraëlitarum nomine Judæi ſunt appellati; ita qui ex gentibus fidem Chriſto præſtiterunt, Judæ fideli ſunt inſerti, tanquam rami inſititii, & verus ac ſpiritualis coram Deo ſunt Iſraël; exciſis inde infidelibus, licet ſecundum carnem ex Abrahamo oriundis. Atque ita apparet, quomodo Prophetia *Jer.* XXIII. 6. de ſalute Judæ & Iſraëlis in Chriſto complementum ſuum habeat.

CAPUT III.

Hanc diſperſionem non eſſe continuationem Captivitatis Babylonicæ.

Hæc diſperſio non eſt captivitatis Babylonicæ continuatio.

QUod *tribum Judam & Benjamin* attinet, contendit Vir Doctiſſ. *eas in hunc uſque diem ex captivitate Babylonica nondum eſſe liberatas: verum præſentem hanc diſperſionem continuationem eſſe captivitatis Babylonicæ.* Animus non eſt prolixius repetere, quod in ſecunda quæſtione de ſenſu loci *Deut.* XXX. fuſius diſputatum eſt: Dico nunc, nulla cum ſpecie dici poſſe, Judæos ex captivitate Babylonica non eſſe olim liberatos, etiamſi verum eſſet plures Babylone manſiſſe, & in Judæam redire

redire noluiſſe. Per Cyrum enim omnibus plena redeundi poteſtas conceſſa eſt, *Eſd.* 1. 3. *Quis eſt in vobis de univerſo populo ejus? Sit Deus illius cum ipſo: Adſcendat in Jeruſalem, quæ eſt in Judæa, & ædificet domum Domini Dei Iſraël*, &c. Atqui quando captivo carcer aperitur & libera egrediendi poteſtas datur, jam captivitas ſoluta eſt, etiamſi ille in carcere manere malit; non enim tum ut captivus, ſed ut incola, qui eum ſibi ultro in domicilium eligit, conſiderari debet. Judæi ergo quicunque poſt edictum illud Cyri promulgatum remanſerunt Babylone, non captivi, ſed inquilini illius cenſendi ſunt. Deinde, licet in initio non omnis populus redierit, ſed tantum quadraginta mille trecenti; ſucceſſu tamen temporis, cum audierunt templum reædificatum, urbem mœnibus cinctam, res Judæorum aliquatenus reſtauratas, & tutiorem jam eſſe habitationem, plures, imo totus populus rediit, adeo ut terra Canaan denuo incolis repleta fuerit; ita quidem, ut Servatoris noſtri tempore populoſiſſima fuerit illa regio: quod vel Joſephi teſtimonio comprobatur; qui in ultima urbis obſidione ultra undecim centena millia interiiſſe ſcribit: quibus ſi addantur, qui in aliis civitatibus & circumjacente regione interierunt, & in captivitatem abducti, aut quaquaverſum diſperſi ſunt, innumerabilem conficient multitudinem. Hos aut à quadraginta illis millibus progenitos dicendum; At ſi tantæ fuere illorum calamitates, uti Vir Doct. contendit, & hiſtoria teſtatur, quomodo fieri potuit, ut in tantum excreverint numerum? Aut agnoſcendum, conſtructa jam civitate & templo plurimos ſenſim rediiſſe, & ex decem tribubus ſimi-

liter multos reverſos, qui omnes Judæ acceſſio facti ſunt. Quod ego contendo. Et id confirmat Joſephus, qui *lib.* XI. *cap.* 4. *Antiq. Judaicarum* in ſecundo è Babylone egreſſu multitudinem immenſam, quæ fidem ſuperet, nim: quater mille millia & ſexcenta viginti octo millia, duntaxat ex tribu Juda & Benjamin, rediiſſe ſcribit.

Olim neſciebant Judæi ſuam captivitatem per multa ſecula duraturam.

Ut opinionem hanc ſuam adſtruat Vir Doct. dicit, *Judæos, etſi redeundi facultas ipſis conceſſa eſſet, ſciviſſe eam non eſſe univerſalem redemtionem, in Lege promiſſam, nec perfectam à Prophetis prædictam; ideoque ſuam captivitatem per multa ſecula duraturam non dubitaſſe.* Verum ſi redeundi facultas conceſſa ſit, quo jure dicuntur ex captivitate non liberati? Qui extra patriam ſponte manere vult, ſe exulem dicere nequit. Gratis autem & ſine ulla probatione dicitur, quod ſciverint ſuam captivitatem per multa ſecula duraturam; nullum enim ejus nec in Scriptura, nec in antiqua hiſtoria vel minimum indicium eſt: Imo omnia contraria occurrunt. Daniel *cap.* IX. dicit ſe *cognoviſſe ex ſcriptis Jeremiæ, annos captivitatis eſſe ſeptuaginta*: itaque Deum ſerio orat, ut quando illi erunt elapſi populi miſereatur, & eum in libertatem reſtituat; nulla diuturnæ hujus captivitatis mentione facta. An credibile eſt, Danielem adeo ardenter imploraturum miſericordiam divinam ob liberationem adeo imperfectam, à Prophetis neutiquam prædictam, nec in Lege promiſſam, ex captivitate LXX. tantum annorum; nullam autem facturum fuiſſe mentionem durationis illius captivitatis generalis, in qua maximam populi partem manſuram ſciebat per tot ſecula, neque Deum oraturum, ut eam mitiget, & populi miſereatur?

Dicet

Dicet forte Vir Doctiſſ. Danielem tamen ex Angeli revelatione prædicere Hieroſolymorum & templi excidium in fine capitis. Ita eſt: ſed non tanquam præſentis, in qua vivebat, captivitatis continuationem; ſed tanquam ſupplicium ingratis erga beneficia divina, ac præſertim Meſſiam, infligendum.

Addit Vir Doct. *non credidere hanc eſſe univerſalem illam redemtionem, in Lege & Prophetis promiſſam, perfectam, admirabilem & nunquam amplius, neque Iſraëlis peccatis, neque hominum potentia, convellendam, quæ nempe per Meſſiam efficienda prædicitur.* Sane quidem non hoc crediderunt; attamen crediderunt illam eſſe, quam Deus populo reſipiſcenti *Deut.* xxx. promiſit, uti jam oſtendi. Verum qui ex eo infert? *Ideoque* ait, *hanc quam patimur captivitatem, & quam eandem tunc patiebantur, per multa ſecula duraturam nec dubitabant.* Mira collectio: Quoniam non fuit ingens illa ac perfecta per Meſſiam peragenda liberatio, ideo crediderunt quod captivitas, ex qua oſtendi eos jam fuiſſe liberatos, eſſet futura diuturna. Si colligeret; Ergo crediderunt hanc liberationem non eſſe tam perfectam neque immutabilem, quin nova contumacia iram divinam in ſe provocare, & in miſeriorem rurſus ſtatum recidere poſſent, recte colligeret. Idque etiam impletum eſt. *Quod Deus tempus illud, quo ſecundum templum ſtetit, Judæis conceſſerit, ſi forte à contumacia reſipiſcerent, ut ita Scripturæ de univerſali Iſraëlis redemtione implerentur*, cum ſententia Viri Doctiſſ. de gratia Dei efficace conciliari nequit. Sed vero, & hæc reſponſio confirmat, Judæos ex captivitate ſua liberatos, & libertatis illud tempus

Crediderunt liberationem è Babylone eſſe promiſſam Deut. xxx.

 ipſis

ipſis conceſſum, ut interim reſipiſcerent ab impietate ſua.

Vere ex captivitate Babylonica fuerunt liberati.

At *Eſdras dicit*, *Cap*. IX. 8. *Deus nobis dedit reſtitutionem aliquantulam in ſervitute noſtra.* Reſp. Eſdras non dicit, populum in ſervitute manſiſſe, ſed reſtitutum: fuit autem illa reſtitutio, præſertim in initio, ſi conferatur cum felice illo ſtatu quo Judæi ſub regibus ſuis floruerunt, admodum exigua & vere deploranda: Nondum enim civitates erant reſtauratæ, agri exculti, ſed omnia miſere deſolata jacebant ac vaſtata. Sed exinde non ſequitur, quod toto illo ſpatio, uſque ad ſecundi templi excidium, fuerit tantum aliqualis reſtitutio. Verum eſt, non rediiſſe felicia illa Davidis & Salomonis tempora, & Judæos à vicinis valde fuiſſe infeſtatos, à regibus Syriæ & Ægypti, tempore præſertim Antiochi, graviter afflictos: ſed ipſe Vir Doctiſſ. ait, *eos qui redierunt non minùs perverſos fuiſſe quam antecedentes*: Quid mirum itaque, quod flagellum divinum ſenſerint? Deus illis afflictionibus animos eorum ab amore patriæ terreſtris, in qua tot patiebantur incommoda, abſtrahere, & ad cœlum cœleſtiaque attollere voluit, ut ita præparatiores eſſent ad Meſſiam, cujus adventus inſtabat, recipiendum. Interim licet ſtatus ipſorum, ſi cum priore conferatur, non tam ſplendidus, imo ſubinde afflictus fuerit; nullatenus tamen cum ſtatus captivitatis extra patriam conferri meretur: & quandoque quietior fuit ac pacatior, nonnunquam etiam ſatis proſper, præſertim poſt expulſum Antiochum, & res Judæorum adminiſtrantibus Machabæis. Si quis illud vocet tempus afflictionis, maxime vero captivitatis, næ is quid ſit captivitas ignorat.

ignorat. Concludo ergo, populum ex captivitate ſua in terram Canaan fuiſſe vere reſtitutum, ac proinde diſperſionem, in qua nunc vivunt Judæi, non incepiſſe quingentis ante natum Chriſtum annis.

Quod tandem addit Vir Doctiſſ. *ult. cap. Chronic. dici, hanc viſitationem à Deo conceſſam, ut adimpleretur Jeremiæ prophetiæ, non vero, ut verbum Dei in Deut. & aliis Prophetis promiſſum adimpleretur*, vix refutatione dignum eſt. Si enim hæc facta ſunt, ut Prophetia Jeremiæ impleretur, vere liberati ſunt Judæi: quia Jeremias expreſſe prædixit, captivitatis durationem futuram tantum ſeptuaginta annorum, & iis elapſis, Deum eos reducturum: *Cap.* XXIX. 10. non ergo niſi per captivitatis finem & Judæorum reductionem impleri poteſt. Quod vero in libro *Chronic.* mentio nulla fiat, promiſſi divini *Deut.* XXX. ſed ſolius Jeremiæ, ideo eſt, quod in *Deut.* Deus in genere minetur captivitatem, nulla durationis illius facta mentione: per Jeremiam autem propius eam intra ſeptuaginta annorum ſpatium determinaverit. Non itaque nominatur Jeremias ad excluſionem Deuteronomii, ſed ad illius elucidationem; & unum idemque utriuſque eſſe promiſſum, ſeu de eadem liberatione, ex verbis Nehemiæ & Danielis oſtendi.

In ea liberatione impletum eſt promiſſum *Deut.* XXX.

CAPUT

CAPUT IV.

Collatio inter peccata quæ Judæi ante captivitatem Babylonicam commiſerunt, & ea quæ poſtea commiſerunt, & adhuc committunt.

Idololatria à Judæis non potuit committi per ignorantiam.

PErgit nunc Vir Doctiſſ. & oſtendere conatur, licet Iſraël ante captivitatem Babylonicam fuerit idololatra, poſt eam vero ab idololatria abſtinuerit, quod tamen poſt eam, vel in ea, gravius peccaverit: quoniam, *licet idololatria in ſe ſpectata gravius quidem crimen ſit quam alia peccata, tamen per ignorantiam eam commiſerint, neſcientes ſe contra Dei præceptum peccare: illa autem crimen valde imminuat: alia autem peccata ac ſcelera commiſerunt ex malitia, & ſcientes ſe Legem divinam tranſgredi.* Miror ſane, quomodo Vir Doct. Iſraëli, & præſertim Judæ, cui Deus ſe tam manifeſte revelaverat, cui concredita erat Lex Moſis, omnem idololatriam, additis ſeveriſſimis comminationibus, prohibens, adſcribere poſſit ignorantiam circa cultus ſui objectum? Nonne Deus ſæpe adeo in Lege mandat, *ne alienos Deos colant?* Eſt id primum in decalogo præceptum. Quin & *Deut.* XIII. jubetur quicunque Propheta, etiamſi aliquod ſignum quod dedit evenerit, ſi apoſtaſiam à vero Deo, & alienorum Deorum cultum ſuadeat, mox interfici. Quæ hic ignorantia locum habere poteſt? Aut ſi quædam ſit, ea non niſi carnali alicui affectui, divinæ legi contrario, ortum ſuum debet, qua homo ſibi blandiri, & contra manifeſtum Dei mandatum perſuadere cupit, non eſſe à Deo vetitum, quod clare in Lege prohibitum

prohibitum exſtat: aut cui adeo perdite deditus eſt, ut nulla præcepti divini reverentia ducatur, ſed ut ei indulgeat, Deum ejuſque legem contemtui habet. Tales fuere, qui Jeremiæ dicebant in extremis captivitatis laboribus, quod *à temporibus quo reginæ cœli libare deſierant tales iis evenerant ærumnæ*: Non erant illi ignorantes veri Dei ejuſque legis, uti eos excuſare conatur Vir Doct. ſed erant homines ſumme impii ac ſcelerati, qui ne caſtigatione quidem divina ullatenus emendabantur; ſed qui impie & obſtinate Jeremiæ, mandatum Dei ad ipſos deferenti, reſpondebant, *Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te: ſed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore noſtro, ut ſacrificemus reginæ cœli*, &c. Idque ut gratificarentur uxoribus ſuis idololatricis. Si hic Vir Doct. poſſit admittere præcepti divini ignorantiam, nullum erit peccatum, quocunque animo commiſſum, quin ex ignorantia profectum dicere poſſit. Aut ſi velit ignorantiam hic habere locum, dicam eam eſſe affectatam, atque ita culpabilem, ut minime excuſet, aut peccati fœditatem minuat. Eodem modo ego colligere poſſem, ignorantiam Iſraëlem impuliſſe ut vitulum aureum in deſerto coleret, *Exod.* XXXII. quia exultantes dicunt, *Ecce Iſraël, hi ſunt Dii tui qui te eduxerunt ex Ægypto*: Idque peccatum excuſabo Viri Doctiſſ. verbis: *fallebantur miſeri, tribuentes Deo, qui ipſos ex Ægypto eduxerat, ideam vituli*: quam craſſam ignorantiam Vir Doct. eis adſcribere non dubitat, *Quæſ. III. Num. VIII. pag.* 186. *ſeq.* Interim peccatum iſtud adeo grave fuit, Deumque adeo offendit, ut & hodie Judæi dicant, *nullam ſibi*

accidere

accidere ultionem, in qua non ſit vel unica de iniquitate vituli. Quando Deus per Prophetas populum variorum criminum arguit, & captivitatem minatur, ordinarie primum & præcipuum inter illa eſt idololatria. Imo *Eſech.* XVI. Deus Judam coarguens impietatis, maxime ejus idololatriam exaggerat, dicitque ipſum ſua idololatria pejorem eſſe Samaria non tantum, ſed & Sodoma. Quin & Deus per Prophetam Eſaiam eos tam ſerio, tam aperte præmonuerat, *Cap.* XLVIII. 4, 5. *Annuntiavi tibi quæ ventura erant in te, ne quando dicas, idola mea fecerunt ea, & ſculptilia conflatiliaque mea præceperunt ea.* Qua ergo ſpecie dici poteſt, populum eam per ignorantiam commiſiſſe? In illis, qui à Jerobeamo ſeducti ſunt, & ex ejuſmodi parentibus prognati illi cultui idololatrico aſſueſcere cœperunt, aliqua ignorantiæ ſpecies locum habere poſſet: quatenus illi crediderunt, ſe à Moſis Lege non recedere, quoniam eundem quem Moſes coli præſcribit Deum adorabant: Verum crebra Prophetarum à Deo ad ipſos miſſorum reprehenſio, qui cultum illum ut apoſtaſiam à vero Deo damnabant, valde ignorantiam illam minuit: At nulla ignorantiæ ſpecies prætexi poteſt peccato illorum, qui idola gentium, quorum cultum divina Moſis lex diſertis verbis damnat, adorabant. Simili modo ignorantia, licet craſſior, aliquatenus Pontificiorum idololatriam excuſat; quia verum Deum colunt, & quicquid colant in veri Dei honorem tendere credunt: Alia foret ratio, ſi falſos Ethnicorum Deos in Lege ac Evangelio expreſſe damnatos, colere præſumerent: Nulla enim illo in caſu ignorantia obtendi, aut ſi quæ obtenderetur, crimen ipſorum excuſare poſſet.

Deum

Deum gravi hac captivitatis caſtigatione populum ſuum cohibere voluiſſe, ne idololatria denuo ſe pollueret, dubitandum non eſt: Verum *Deum intendiſſe, populum in hac quam prævidebat diuturna diſperſione conſervare, ne ullatenus cum gentibus* (jam ad verum Deum ejuſque Meſſiam converſis) *commiſceretur*, gratis abſque ulla probatione ac fundamento dicitur. E contra ex antedictis & mox dicendis liquet, Deum voluiſſe, ut poſt Meſſiæ adventum populorum diſcrimen, utpote propter Meſſiam ſolummodo introductum, aboleretur, ex omnibus unus rurſus coaleſceret populus & Eccleſia, & una eademque inter omnes vigeret veri Dei notitia & cultus. Atque ita tota iſta Eccleſia, ex Judæis & gentibus ſimul collecta, ex caſtigatione illa ſevera Iſraëlis per LXX. annorum captivitatem, non minus quam Judæi ante Meſſiæ adventum, exemplum capere poteſt horrendæ Dei iræ in idololatras ac pertinaciter impios, quo ſibi à crimine ejuſmodi ſollicite caveat.

Finis caſtigationis divinæ.

Poſt hæc Vir Doct. prolixum inſtituit diſcurſum, quo probet, *Judæos poſt reditum è captivitate Babylonica, ſtante ſecundo templo, & præſertim poſt ejus everſionem, non ſe ſervaſſe puros ab idololatria*; ut ita cauſam hujus diuturnæ captivitatis ſpecioſam proferre poſſit. Illud autem probare contendit ſtatu Judæorum *temporibus Antiochi, quibus multi Judæorum idololatriam commiſerunt, & ſibi præputium denuo inducere conabantur: acceſſere Theologi, qui ſuis diſtinctionibus probarent, talem cultum non eſſe contra legem Dei: nunc vero noſtro tempore plures metu perſecutionum ad idololatriam Papiſticam deficiunt, præſertim in Hiſpania, & ob bona temporalia Chriſtianiſmum ſimulant, cum animo ſint*

Non ego adſcribo Judæis ſanctitatem.

ſint Judæi. Quod ne temere dicere videatur Vir Doctiſſ. ſe ipſum nominat, *qui toties Baali genua flexerit.* Unde colligit, *Iſraëlem non eſſe adeo ſanctum, uti à me depingitur.* Ego vero nuſquam in toto meo ſcripto hodierno Iſraëli ſanctitatem adſcripſi, neque adhuc Judæorum impietatis ac idololatriæ patronus eſſe volo. Concluſi ego argumento hypothetico; Si Judæi jure D. Jeſum Chriſtum rejecerint, ſoli ſunt hodie in terra veri gloriæ ac veritatis divinæ aſſertores ac patroni. Atqui ego nego antecedens, ideoque concludo ac concludere debeo, quod non ſint gloriæ divinæ patroni, ſed illius inimici ac conculcatores. Vir Doctiſſ. autem cum omnibus Judæis ſentit, ſe jure Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum rejicere: ac proinde concludere debet, gentem ſuam ſolam eſſe, quæ ſincere gloriam ac veritatem divinam aſſerat ac tueatur. Eſt ergo argumentum, ut vocant, ad hominem, ex principiis Judæorum deſumtum, unde conſequentia qua urgeantur deducitur.

Judæi ſibi adſcribunt, quod ſoli ſint gloriæ Dei vindices.

Mens itaque mea eſt, quoniam Judæi credunt ſe jure D. Jeſum rejicere, quod concludere debeant, ſe hodie ſolos eſſe in terra veros gloriæ ac veritatis divinæ aſſertores ac patronos. Quam etiam conſequentiam Vir Doct. paulo poſt admittit, & legitimam agnoſcit. Inde ipſos porro urgeo. Quodnam ſit illud peccatum, quod Deus benignus ob tam conſtantem (quam nempe ſibi adſcribunt Judæi) Legis ſuæ adhæſionem, tam diuturno exilio, quin & tot afflictionibus & calamitatibus, quas nonnunquam tam à Mahomethanis quam à quibuſdam Chriſtianis, perverſo zelo contra religionis ſuæ genium in eos ſævientibus,

tibus, miſere perpeſſi ſunt, teſtatam, fidis ſuis cultoribus non eſſet condonaturus? Videt Vir Doctiſſ. me ſemper argumentari non ex ſententia mea, ſed Judæorum, ipſoſque ſuo principio premere. Dicunt nim: Judæi, uti & Vir Doct. ob peccata ſua ſe pati hanc diſperſionem adeo diuturnam; Interim ſibi adſcribunt zelum adeo eximium ac conſtantem pro Lege ác gloria Dei: Ego inde infero: Si in illis ſit iſte zelus pro Lege, ut ſoli in terra tam eximii ſint gloriæ divinæ in mediis adverſitatibus patroni; quod nec promiſſa quæ in Lege exſtant, nec miſericordia divina, quam paſſim Deus in Scriptura teſtatur, & erga populum ſuum oſtendit, permittat, ut nulla zeli tam eximii habita ratione populum ob alia peccata tam plene negligat, & ſine ulla conſolatione, ullo alloquio prophetico in tam diuturna ac miſerabili diſperſione tabeſcere ſinat: ſed potius requirat, ut alia, quæ committunt peccata, ob virtutem adeo eximiam & vere heroicam, gratioſe condonet, & diſperſioni ac captivitati finem imponat: cum ob majora peccata, eadem nimirum quæ nunc committunt, & inſuper idololatriam, peccatum maxime horrendum, & cui nullum æquiparari poteſt, tantum LXX annorum captivitate majores ipſorum puniverit, & interim Prophetas ad ipſos miſerit, qui inſtantis liberationis promiſſione ipſorum animos in captivitate erexerunt.

Vir Doctiſſ. hic ſe preſſum ſentiens, dicit, *Judæos non ſe ita ab idololatria ſervare impollutos*, prout ego ſentio. Sane quæ Vir Doctiſſ. hic, & ad *Quæſitum ſecundum Num. V. pag.* 155. de Judæis & eorum improbitate prolixe refert, omnia credo

Multi Chriſtum profitentur, cum animo ſint Judæi.

vera eſſe. Credo plurimos eorum in Hiſpania Chriſtum ore profiteri, cum eum animo execrentur: Credo Monachorum quorumcunque cœnobia in Hiſpania iſtiuſmodi ſceleratis hominibus eſſe repleta. Jam id indicavit Eraſmus ſuo tempore: & qui apologias ejus contra Joannem Lapidem Stunicam & Sanctium Caranzam attente legit, facile cognoſcet, duos hoſce impudentiſſimos ac maligniſſimos Eraſmi adverſarios ab ipſo haberi Judæos, fidem Chriſtianam externe tantum ſimulantes. Operæ pretium eſt hac occaſione paucis teſtimoniis id confirmare: ut inde veritas dictorum Viri Doct. conſtet, omnibuſque illuceſcat, zelotas illos igneos, qui maximum oſtentant zelum, & ferro ac igne ſæviunt in quoſcunque, etiam abſurdiſſimis ſuis commentis vel minimum contradicentes, non eſſe ſinceros Chriſtianos, nec Chriſti gloriam Evangeliique promotionem ſpectare; ſed plurimos eorum eſſe occultos Judæos, homines deſperate impios, ac fortaſſe, ut Vir Doct. recte obſervat, plane atheos, qui in Chriſti contumeliam abſurdiſſima commenta inſanis clamoribus proferunt, & cruentiſſimis ſuppliciis, ne quis contra hiſcere audeat, recipi cogunt, ut, quoniam quem animo execrantur Chriſtum palam negare non audent, occultiore via probro afficiant, hoc eſt, mentita zeli pro gloria Chriſti ſpecie tecti, doctrinam Chriſtianam abſurdis commentis ac fabulis ridiculam faciant. Eraſmus itaque *Apolog. ad Stunicam in Matth.* I. *annot.* V. *tom.* IX. *pag.* 245. non occulte indicat, Stunicam à ſe credi Judæum. *Suſpicatur Stunica me hoc ideo dixiſſe, quod Hieronymus hoc dicturus, ita præfetur:* Et ut riſum præbeamus Judæis: *Hinc colligit me*

non

non intellexiſſe verba Hieronymi, colligit errorem meum ac tumultuariam lectionem. Sed quid ego viciſſim ex his Stunicæ verbis colligam, in præſentia non eloquar. Et in *Matth.* VIII. *annot.* II. *pag.* 249. *Neſcio quid ſuſpicionis mihi parit, quod Stunica tam impenſe favet Hebræis, ut his omnia velit deberi, cum res nihil tale poſtulet.* Et in *Luc.* XXIII. *pag.* 258. *Cæterum quod argutatur, quibus elementis ſcribatur Hebraice nomen Jeſu, quando ad me non pertinet, neque nunc vacat in his multum otii ponere, aliis Judæorum amicis excutiendum relinquo.* In I *Corinth.* VII. *annot.* II. *pag.* 276. *Nos certe verecundius vertimus, ne adſciſcat præputium: Stunica in hoc rerum genere me peritior docet nos,* &c. Porro in *Epheſ.* V. *pag.* 283. *Si ſapiat Stunica, poſthac ſe continebit intra pelliculam ſuam.* Verum eſt, Eraſmum hæc verba explicare, *id eſt, intra lexica & adnotationes quinquagenarias.* Verum quicunque vel leviter in Eraſmi ſcriptis verſatus eſt, ejuſque elegantias & argutias conſiderat, ſatis videt, Eraſmum voce *pellicula* non deſignare lexica, ſed Stunicæ Judaiſmum tacite exprobrare voluiſſe. Verum apertius loquitur in *Apologia ad Sanctium Caranzam pag.* 352, 353. *Age, omiſſis hujuſmodi contentionibus, ceu bellis civilibus, hæreticos pariter aggrediamur. Ego pro mea virili retundam iſtos, qui nimium hærent Evangelicis literis, ac plus ſatis abhorrent à Judaiſmo. Stunica & Sanctius adoriantur diverſum hæreticorum genus, quod jam ſe nimium miſcuit ſegeti dominicæ. Magis enim ac magis invaleſcunt Judæi quidam, ſeſqui-Judæi & ſemi-Judæi, qui mixti nobis titulum habent Chriſti, cum Moſen totum habeant in pectore.*

Mutemus, *inquiunt*, clypeos, Danaumque
inſignia nobis Aptemus.

Hac via gravius lædunt rem Chriſtianam, & plus eſt quæſtus ex calumnia, quam ex uſuris. Hos nemo melius profligabit, quam Lopis & Sanctius. Et *pag.* 355. *Nec me latet, qui ſubornent hiſtriones hujus fabulæ: Phariſaicum genus eſt, & Ebionitarum reliquiæ. Satis ſit Judæis, quod ſemel occiderint Chriſtum, quod nihil ab ipſis intentatum ſit relictum, ne reviviſceret. Obſignatum eſt monumentum, adhibiti ſunt cuſtodes: ſed ille victor eluſit illorum malicioſa conſilia. Chriſtus non amplius moritur, ſed jam ſedens in cælo deridet iſtos, & ſubſannat ſtulta molimina, nihil profectura niſi ad ipſorum perniciem.* Si forte contra Stunicam tectius ſit locutus, hic aperte profert quod ſentit: quæ ſi conferantur cum iis, quæ ſubinde inſpergit *Apologia adverſus articulos aliquot, per Monachos quoſdam in Hiſpaniis exhibitos*, evidenter conſtabit, eos generatim, ſaltem plurimos eorum, occulti Judaiſmi ab Eraſmo inſimulari. Ita quippe in alloquio ad Alfonſum Manrricum Archiepiſcopum Hiſpalenſem, *pag.* 829. de iis ſcribit: *Si mihi cum Judæis res eſſet, quemadmodum Paulo fuit, ſi cum hæreticis aut paganis conflictatio, ut parta victoria piis omnibus læta, non niſi impios vel læderet, vel ſanaret. Nunc adverſus hos agere cogor, qui ſe profitentur Chriſtianæ religionis columina, quos ut optimos eſſe decet, ita pro optimis haberi conveniebat, quorum alterum illis adeſſe vehementer optarim, alterum haudquaquam inviderem, ſiquidem per ipſos liceat. Sunt enim, ut accipio, qui hæc movent, non Judæi, non hæretici, non ſchiſmatici, non pagani; ſed Trinitarii, Dominicani, Franciſcani, Carmelitæ, Auguſtinenſes, Benedictini,*

Benedictini, jam olim gratioſa apud omnes orbis nationes nomina. Et in ipſa apologia *pag.* 848. *Cuperem in ſacris Literis Chriſtum vel ſexcenties appellatum verum Deum, quamquam hoc nobis non minus perſuaſum eſt, quam ſi ſexies millies dictum eſſet. Utinam æque perſuaſum eſſet Judæis omnibus?* Non ſine cauſa Eraſmus contra Hiſpanos ſcribens mentionem facit Judæorum, qualia in aliis ejus Apologiis non legas, quæ tacita Judaiſmi inter ipſos vigentis exprobratio ſunt. Quare cum ſibi rem cum Judæis eſſe negat, ironia aculeata eos quammaxime Judæos eſſe affirmat. Poſſem plura in hanc rem ex Eraſmo teſtimonia congerere, verum hæc ſufficiunt ad comprobandum, Hiſpaniam peſſimis ejuſmodi ac ſceleratiſſimis hominibus ſcatere, qui omni ejurata religione Chriſtianam ſimulant, ejuſque acerrimi zelotæ videri cupiunt, cum interim eam animo deteſtentur, & putidis ac ineptis commentis cuique cordato ridiculam faciant: Hac ratione vicem ſe rependere credunt malis Chriſtianis, quorum ſævitia coacti fuere, ut ejurato Judaiſmo Chriſtum inviti profiterentur: & quam ipſi perpeſſi ſunt tyrannidem, nunc in alios, qui commenta ipſorum non adorant, viciſſim exercent.

Totus Judæorum populus nunc ſe non polluit idololatria.

Hæc quando conſidero, dubium mihi nullum eſt, quin omnia quæ Vir Doct. de Judæorum improbitate ſcribit ſint veriſſima: ſed nihil ea officiunt argumento meo. Quia quando Judæos ab idololatriæ crimine immunes pronuntio, ego totum populum ſeu Judæorum univerſitatem reſpicio; prout olim ante captivitatem Babylonicam totus populus, Rex, & primores, ſe criminis illius reos fecerunt, paucis tantum piis, qui in

computum venire nequeunt, exceptis. Quam autem nunc committunt idololatriam Judæi quamvis excuſari minime queat, alterius aliquomodo generis eſt, & non proprie illa quam lex directe & in terminis vetat quando idola gentium condemnat: & licet non eſſet idololatria, ſed genuinus ac ſincerus Dei cultus, tamen quia contra conſcientiæ dictamen à Judæis præſtatur, graviſſime eſt culpandus: & præterea particularium peccatum eſt, non integri populi: Non ergo juſtitia divina permittit, ut particularium quorundam peccatum integer populus luat, nec ut Judæorum Hiſpanorum crimen Germanis, Italis, aut Hollandis imputetur. Quæro ego, quodnam ſit populi totius crimen idololatria gravius, ob quod integer populus in diutina hac captivitate detineatur.

Nec fuit idololatra cum Titus everteret urbem.

Sed demus tamen, Iſraëlem jam eſſe idololatricum, quod tamen alibi Vir Doctiſſ. diſertis verbis negat, uti paulo ante vidimus *Quæſt. III. Num. II. pag.* 167. Quibus adde *Quæſt. III. Num. XIV. pag.* 211. *Sine idololatria; & non erat minima iſtius ſtatus circumſtantia, ſed potiſſima, quod populus ita diſperſus -- ab idololatria abſtineret -- à cultu idololatrico non immundatus. -- Præſens Iſraëlis ſtatus, in quo nec idololatriam committit;* &c. Adeo ut de ſtatu hodierno Iſraëlis directe pugnantia ſcribat: Verum, ut dixi, demus Iſraëlem eſſe jam idololatricum: & quod hæc ſufficiens cauſa ſit, ac ingens illud Deoque exoſum peccatum, propter quod hac, in qua jam eſt, quamque plus mille ſexcentis annis paſſus eſt, diſperſione puniatur: Quodnam fuit peccatum, propter quod à Tito fuit direpta Judæa, templum &

& urbs ſolo æquata, & Reſpublica penitus everſa, populuſque univerſus in captivitatem abductus; cum eo tempore, & quatuor ad minimum poſt ſecula, minima quæ unquam in gente Judæa idololatriæ ſuſpicio, & maximus pro Lege Moſaica fuerit zelus? An Deus contra promiſſa, contra morem ſuum, populum ſuum dilectum tam inſigni (cui parem in tota ejus hiſtoria non reperimus,) ruina caſtigavit & obruit, cum nulla erat publica à lege ſua defectio, nulla nationis apoſtaſia, nullum eximium crimen rebellionis toti genti imputandum? Si enim tollat Vir Doct. Meſſiæ rejectionem, nullum reperiet, nullum aſſignare poterit. Quod enim Vir Doct. dicit, hanc Romanam captivitatem eſſe Babylonicæ continuationem, ridiculum eſt; uti paulo ante vidimus. Jure merito igitur quæro, quodnam illud ſit totius gentis peccatum, propter quod in tam diutina captivitate detineatur?

CAPUT V.

Refelluntur, quas Judæi credunt, hujus captivitatis cauſæ.

VIr Doct. quoniam tale nullum peccatum reperire poteſt, quia D. Jeſum jure à populo ſuo rejici credit, ad vulgatum Judæorum effugium recurrit, quod *reſpublica ſemper ſit una ac eadem; & propterea quod peccata olim à populo commiſſa totius populi ſint peccata, ac proinde hodierno populo omnia præcedentia crimina jure imputentur*. Hoc autem aſſerere non ſufficit, verum aliqua Dei ſive comminatione, ſive declaratione probandum foret. Nihil horum Vir Doct. adducit. Contraria au- Peccata olim à populo commiſſa hodierno imputari nequeunt.

 tem

tem omnia tam in Lege, quam in Prophetis, occurrunt. Nuſquam in Lege Deus comminatur; ſe peccata, à populo ſeculis præcedentibus commiſſa, puniturum in eorum poſteris, multis demum poſt ſeculis exſtituris: Per Eſechiëlem autem *Cap.* XVIII. hanc Judæorum criminationem, qui ſe ob parentum peccata puniri querebantur, vulgato iſto proverbio, quod *patres uvam acerbam comederint, filiorum autem dentes obſtupuerint*, Deus acriter refellit, docens, *unumquemque portaturum propriam iniquitatem: filium non portaturum iniquitatem patris, nec patrem iniquitatem filii.* Adeo ut hac criminatione nihil ſit iniquius, & Deo magis injurium. Promiſit enim Deus populo reſipiſcenti remiſſionem, & ſecundum fidem ſuam, promiſſis illis datam, in teſtimonium remiſſionis & reconciliationis populum è captivitate Babylonica, idololatriæ illius oblitus, reduxit, & in populum numeroſum & florentem, qualis erat (ut probavi) tempore Jeſu Chriſti, evexit. Non nego quidem, populum poſterioris ævi eundem quidem eſſe populum, cum eo, qui prioribus exſtitit ævis: Inde tamen minime ſequitur, peccata olim à populo commiſſa, jure imputari eidem populo poſterioribus ævis viventi: Licet enim unus ac idem ſit populus, non tamen ſimul exſiſtit, nec ex iiſdem individuis conſtat: & ſicut actiones præcedentis populi, non ſunt ſequentis actiones; ita nec præcedentis populi culpa, ſequentis culpa eſt, nec ſequenti jure imputari poteſt. Certum quidem eſt, ſi populus, veſtigiis parentum inſiſtens, ab impietate non deſiſtat, ſed, licet à Deo monitus & paterne caſtigatus, in pejus quotidie proficiat, parentum

parentum peccata cauſam eſſe, quod ira Dei aut citius, aut gravius, exardeſcat contra poſteros nequam: Non tamen illi pœnam impietatis parentum ſuorum, ſed ſuæ tantum, luunt: Quia nec citius, nec gravius à Deo puniuntur, quam propria ipſorum peccata merentur: Parentum autem peccata, quorum veſtigia filii premunt, cauſa ſunt, quod Deus, omnia gratiæ ſuæ dona irrita, & deſperatam eſſe populi improbitatem videns, longanimitatem ſuam, qua alias forte uſus fuiſſet, abrumpat, & iram in populum tam proterve ac diu rebellem effundat; non tamen ultra meritum peccatorum, ab iis ipſis qui puniuntur commiſſorum. Hoc exigit æquitas divina; eſtque conſentaneum comminationibus Dei in Lege, ejuſque expoſtulationi, quam ex Eſechiële adduximus.

In ſententia autem Viri Doctiſſ. ſumma iniquitas eſt. Si enim, quia unus idemque populus eſt, peccata olim à populo commiſſa hodierno populo jure imputentur: Quæram ab altera parte, an non & ſimiliter obedientia ac reſipiſcentia præcedentis populi eorum poſteris imputetur? Non video ullam diſcriminis rationem. Nam ſicut *peccata olim à populo commiſſa ſunt totius populi peccata*, hoc fundamento, *quod Reſpublica ſemper ſit una ac eadem;* ex eodem fundamento viciſſim concludere licet, obedientiam ac pietatem olim à populo præſtitam totius populi eſſe obedientiam & pietatem; tam enim populus olim pius idem fuit cum hodierno populo, quam olim peccator & impius. Hoc ſi agnoſcit Vir Doct. ulterius quæro: Si parentum virtus major ſit, quam poſterorum peccata, (loquor ex hypotheſi Viri Doctiſſ.) an poſterorum, quibus parentum major virtus

Hoc eſſet ſumme injuſtum.

imputatur, peccata propter illam majorem parentum virtutem impunita dimitti debeant? Ab altera parte: Si filii impia parentum veſtigia deſerentes toto animo ſe ad Deum convertant, & pietati ſtudeant, legemque Dei omnibus viribus obſervent, ita tamen, ut ipſorum obedientia, quantacunque ſit, nondum tamen poſſit æquare parentum impietatem, quam ipſis jure imputari Vir Doctiſſ. aſſerit; An filii obedientes ac pii jure puniantur propter majora illa Patrum ſuorum peccata, quæ deteſtantur? & quouſque hæc filiorum punitio durare debeat? an, donec ipſorum reſipiſcentia ſuperet magnitudinem peccatorum à patribus commiſſorum? Jure hoc urgeo: Quia communis, multorum ſaltem, Judæorum opinio eſt, oportere ut Judæi hanc præſentem calamitatem ſuſtineant, donec pro ſuis ac parentum ſuorum, ſeu totius populi per omnia quibus ſubſtitit ſecula conſiderati, peccatis ſatisfecerint. Quicquid hic Vir Doct. reſpondeat, preſſum ſe ſentiet, & tam nocentes propter ſuorum parentum virtutes impunitos dimitti debere, quam pios propter impiorum parentum crimina jure puniri, affirmare cogetur: Quod utrumque ſumme injuſtum eſt.

Similitudo Viri Doct. expenditur, & rectius explicatur.

Quare & ſimilitudo, quam Vir Doctiſſ. deſumit à civitate rebelli, nihil ad rem facit. Secundum ſuam enim & communem Judæorum opinionem aliter longe ſe res habet cum Judæorum populo: Licet enim variorum peccatorum populum reum agnoſcat, immunem tamen eum credit (loquor de integro populo, non de aliquot particularibus in populo) ab idololatria, per quam proprie Deus abnegatur; è contra valde tenacem Legis

Legis Moſaicæ, & ceremoniarum inibi mandatarum ad ſuperſtitionem uſque obſervantem: tum &, in rejectione Jeſu Chriſti ſumme conſtantem, quia fidem in Chriſtum apoſtaſiam à Lege credit: & licet varia propterea patiatur, tamen à Legis Moſaicæ profeſſione nunquam recedentem. Quare ut tali Judæorum ſtatui ſimilitudo hæc quadret, hoc modo proponenda foret. Si rex rebelli civitati humaniter rebellionem, qua ipſo rejecto ad hoſtem ejus juratum defecit, aliquoties remiſit: eadem illa civitas alia quidem crimina, & gravia ſatis, contra legem ejus committit; non tamen ſe legi ac regimini ejus ſubducit, quin imo, licet ex civitate illa aliquis exurgat, qui apoſtaſiam à Rege illo ſuadeat (cogor ita loqui ex mente Judæorum, quia illi credunt, Dominum noſtrum J. Chriſtum apoſtaſiam à vero Deo & lege Moſis docuiſſe) & non tantum aliqui in illa civitate illius ſuaſioni aurem præbeant, ſed & omnes vicini avide eam imbibant, civitatem illam ad ſimilem apoſtaſiam allicere ſtudeant, quin &, quia ſecum conſentire non vult, ſed regis ſui imperio unice ſe ſubjectam cupit, variis cladibus afficiant, quas tamen illa amore regis ſui ac reverentia legis ipſius alacri perferre animo mavult, quam à rege deficere; dicemuſne regem illum recte cum civitate illa agere, ſi neglecto fideli illo ac conſtanti erga ipſum ipſiuſque legem obſequio, ad minora illa delicta reſpiciat, & populo illi, ſibi adeo fideli, parentum, qui ipſo derelicto ad juratum ipſius hoſtem olim defecerunt, peccata imputet, omniumque eorum pœnam ab ipſo exigat? Dicemuſne hoc conſentaneum eſſe clementiæ, manſuetudini, ac paterno amori, quo rex erga populum ſuum fertur?

fertur? Talis autem eſt, juxta communem Judæorum opinionem, conditio Judæorum hodierna.

Nulla poſſet eſſe hujus punitionis utilitas.

Et quam utilitatem, quæſo, Vir Doct. in tali punitione reperire poteſt? An emendationem populi? At quæ emendatio ſperari poteſt, quando poſteri, peccatores quidem, ſed Deo tamen ejuſque legi conſtanter adhærentes, parentum ſuorum idololatrarum & à Deo ejuſque lege deficientium peccata luere tenentur? Luunt peccatorum, quæ non commiſerunt, pœnam: & licet Deum timeant, & à peccatis ſuis reſipiſcant, à pœna liberari nequeunt, donec pro parentum ſuorum peccatis ſatisfecerint; quibus luendis quot ſeculorum pœnæ ſufficiant incerti ſunt; ac proinde nec ſpem, qua ſola reſipiſcentia ab homine ſuſcipitur, concipere poſſunt certam ac indubitatam; quod ne quidem per exactiſſimam ac perfectiſſimam obedientiam liberationis promiſſæ particeps ſint futuri; ſed ea non obſtante, incerti ſemper hærere debent, an unquam pro parentum peccatis Deo ſatisfacere poſſint. Quod quomodo cum promiſſis divinis, Deique fidelitate, juſtitia, manſuetudine, ac amore, quo Deum ſe proſequi Judæi ſemper gloriantur, conciliari queat, ego non video.

Reſponſio ad alias exceptiones.

Rurſus aliud effugium quærit Vir Doct. nempe, *quod non ſint Judæi adeo abjecti, quin aliquando non invideant ipſis Chriſtiani ſortem ſuam: quod negotiis variorum regum ac principum tractandis adhibeantur.* Quæ vera agnoſco: verum illa eſt privatorum felicitas: ſed populus ut corpus unum conſideratus eſt extorris ubique, proprio non gaudens regimine, ſed alieno imperio ſubjectus, ſine poteſtate, ſine

ſine autoritate, & tanquam peregrinus diſperſus & oberrans per totum terrarum orbem. Sed, inquit, *debuit, juxta Dei prædictionem, captivitas hæc multis ſeculis durare; quia diſpergi debuimus ab uno ad alterum terræ extremum: quod unica totius populi tranſmigratione fieri non potuit, ſed ſenſim & per multos annos fieri debuit.* Verum ego antea fuſius oſtendi, omnia comminationibus divinis (ad quas Vir Doct. reſpicit) comprehenſa exacte in captivitate Babylonica fuiſſe impleta, & nullo modo tempora præſentia reſpicere; quibus verbum addere ſi vellem, actum agerem.

Diſcrimen inter judicia in populum integrum, & in privatos in populo.

Tandem Vir Doct. in hoc argumento repugnantiam quandam quærit, qua adverſetur alteri Chriſtianorum contra Judæos argumento. Sed fruſtra. *Mirari ſe ſæpe*, ait, *quando Judæi exſpectant Meſſiam terrenum, quod Chriſtiani eos vocent carnales, qui ad ſpiritualia animum erigere nequeunt: Quando vero ipſis objiciunt captivitatem, Judæos miſeros dicant, eo quod ſine Rege & Repub. vivant in mundo.* Verum nullam hic video repugnantiam. Videtur nempe Vir Doct. exiſtimare, Chriſtianos, quando Judæis objiciunt captivitatem, tanquam pœnam rejectionis Meſſiæ, contendere velle, ſiquidem Meſſiam agnoſcant, quod à captivitate liberati rurſus ſint reſtituendi in regnum ſuum; & quod hac ratione carnalem fore Judæorum liberationem ipſi urgeant, cum tamen Judæos reprehendant tanquam carnales, quod ejuſmodi liberationem per Meſſiam exſpectent. Verum longe fallitur Vir Doctiſſ. alia mens & alius ſcopus eſt hujus argumentationis. Contendunt Chriſtiani, diſperſionem adeo gravem ac diuturnam populi Judaici, ſignum eſſe iræ divinæ contra integrum populum:

populum: ſicuti & cujuſcunque populi excidium iræ divinæ contra illum ſignum eſſe agnoſcunt. Licet enim fieri poſſit, in populo qui exſcinditur aliquos ſupereſſe pios, qui communi cum aliis excidio involvuntur, quos ex ira à Deo puniri & tanquam exoſos abjici dicere nequeamus, quoniam ob pietatem ſuam Deo grati ſunt; tamen manifeſtum erga totum populum iræ divinæ indicium eſt, quod integrum populum exſcindat, ne piis quidem in eo degentibus exceptis. Alia quippe, uti Vir Doct. ipſe agnoſcit, ratio eſt integri populi, alia privatorum in populo. Et privati ſinguli, & integri populi à Deo judicantur; ſed diverſa ratione, ac diverſo ſæpe tempore. Judicium de ſingulis Deus proprie exercebit in futuro ſeculo, quando unuſquiſque Deo pro ſe redditurus eſt rationem: tunc nemo ob aliena peccata affligetur, aut alienæ virtutis præmio honorabitur. Judicium de integris populis Deus exercet in hac vita; in hac enim vita univerſitas populorum locum habet; in futura vita coram Deo non comparebunt, ut populi univerſitas, ſed ſinguli pro ſe. Contingere autem poteſt, ut in populo impio, & quem ob impietatem Deus excidio deſtinavit, pauci aliquot ſint pii, Deo ob pietatem ſuam grati. Non poteſt Deus integrum populum exſcindere, niſi & hi pii, qui pars ſunt populi, exſcindantur. Affliguntur igitur, non puniuntur, ob peccata impii populi, & communi quo populus exſcinditur excidio eos Deus involvit, ad demonſtrationem juſtitiæ ac iræ ſuæ contra integrum populum contumaciter rebellem; interim erga pios iſtos in particulari iram ſuam non demonſtrat: eos ſibi habet gratos & amicos; & quia

miſeria

miſeria ſua Deo in hoc ſeculo inſervierunt ut juſtæ ſuæ vindictæ inſtrumenta, in futuro ſeculo hanc eorum afflictionem excellentiore gloria eſt coronaturus.

Inde jam liquet, nullum populum exſcindi, niſi ex ira divina, & ob graviora peccata, quibus hanc in ſe Dei iram provocavit. Cum ergo tam miſerabile ſit populi Judaici excidium, & tam diuturnum, collegi, eximiam quandam populi Judaici impietatem illius excidii debere eſſe cauſam: Et ex Viro Doctiſſ. quæſivi, quodnam iſtud peccatum ſit, idololatria gravius, cujus tota gens Judæorum rea ſit, & à quo nullam per tot ſecula pœnitentiam egit? Hinc Judæi, qui peccatum quo tenentur, rejectionem vid. Meſſiæ, agnoſcere nolunt, nihil quod reponant habent, & cum Viro Doctiſſ. fruſtra ſe torquent, ut aliquod tale reperire poſſint.

Excidium populi Judaici eſt propter peccatum totius populi.

Licet autem contendamus, captivitatis hujus cauſam eſſe rejectionem Meſſiæ; non tamen propterea terrenum Judæis proponimus redemtorem, quaſi, ſi Chriſtum recipiant, regnum & Hieroſolyma ipſis, ut felicitas proprie per Meſſiam conferenda, certo ſint reſtituenda. Non enim hæc præcipua per Meſſiam conferenda felicitas eſt, ſed regnum cœlorum: Nec certum eſt, quid Deus in hac vita Judæis largiturus fuiſſet, aut etiamnum, ſi ab infidelitate ſua convertantur, largiri velit. Hoc affirmare poſſumus, tale, quale Judæi exſpectant, regnum ipſi à Deo deſtinatum neutiquam eſſe: ſomniant quippe regnum, in quo populorum diſcrimen ſit minime abolendum, in quo Judæi omnium gentium victores glorioſe aliis imperent, in quo non tantum ſingulæ

Non tamen ſequitur, reſtituendos in terram ſuam, ſi credant.

gulæ tribus in priores terræ Canaan poſſeſſiones, ſed & templum & totus cultus Leviticus ſit reſtituendus: Quod univerſali illi Eccleſiæ Dei ex omnibus abſque diſcrimine populis collectioni, & ſpirituali cultui (cujus ceremonialis typus & umbra fuit) univerſali illi Eccleſiæ accommodato, adverſum eſt. Immunes autem erunt à miſera illa diſperſione, in qua tanquam peregrini & inter omnes gentes abjecti vivunt; & reliquis gentibus permixti, æqualibus cum illis privilegiis gaudebunt, &, quod ſummum eſt, per Meſſiam participes erunt futuri regni ipſius in futuro ſeculo. Quamdiu autem rejiciunt, & populus ſeparatus manere volunt, iram ejus ſuſtinere, & miſeram hanc ſervitutem ferre coguntur.

Recapitulatio totius mei argumenti.

Ut tandem argumento huic finem imponam, ita colligo: Siquidem Judæi recte Dominum Jeſum rejiciunt, ſoli ſunt veri Dei cultores in terra, & ſoli ſincerum Dei cultum, non obſtantibus tot adverſitatibus, & graviſſimis, quam nonnunquam à ſpuriis ſuſtinent Chriſtianis, aliiſque in quorum ditionibus vivunt, perſecutionibus, conſtanter profitentur. Antecedens ſtatuunt Judæi: unde ut & conſequentiam admittant, neceſſe eſt: Sicuti & Vir Doctiſſ. conſequentiam meam admittit. De eo ergo inter nos convenit, quod Judæi credant, ſe eſſe ſolos genuinos veri Dei cultores in mundo. Inde ego porro concludo, non, uti me Vir Doct. concludentem fingit; *Ergo debent à Deo ſalvari, & eorum diſperſio non amplius protrahi inter gentes*: Abſit ut ergo Deo agendi limites præſcribam: Sed, oportet ergo ut univerſus populus Judaicus (non ſolummodo particulares aliquot in populo) reus teneatur graviſ-

ſimi

ſimi alicujus criminis, quod Deus non obſtante tam conſtanti legis ſuæ amore, tot perpeſſionibus & ærumnis teſtatæ, per tot ſecula, tam graviter vindicare vult. Deus in Lege populo, ſi à ſe deficiat, captivitatem minatus eſt: ſi vero reſipiſcat, promittit reſtitutionem. Conſentaneë huic comminationi ac promiſſo olim Deus ob idololatriam, non per ignorantiam (uti Vir Doct. ad populi ſui excuſationem peccatum hoc extenuare cupit) ſed contra expreſſam Moſis legem & crebra Prophetarum monita, ac proinde & contra conſcientiæ dictamen crebro ac diu ſine ulla reſipiſcentia ab integro populo (licet forte pauci quidam pii, ne hic Vir Doct. cavilletur, ab eo ſe impollutos ſervaverint) commiſſam, populum ſeptuaginta annorum captivitate punivit; & in ea captivitate per Prophetas populum allocutus, &, ſiquidem reſipiſcant, futuræ liberationis ſpe conſolatus eſt; & elapſis ſeptuaginta annis populo redeundi & templum reædificandi facultatem conceſſit. Nunc autem plus quam ſexdecim ſeculis populum in captivitate miſeriore detinet, per totum orbem terrarum miſere diſperſum; nullum ad ipſum Prophetam mittit, qui futuræ liberationis ſpe populum erigat, aut de favore divino certum reddat; ſed omnia iræ ſigna contra ipſum oſtendit. Inde ego colligo, oportere ut integer populus (non aliqui in populo) reus ſit criminis cujuſdam execrandi, ob quod Deus populum, ab idololatria ſe, etiam in media ſua afflictione, ſollicite ſervantem immunem, multis vicibus gravius punit, quam olim populum idololatram punire ſuſtinuit. Quæro etiamnum, ut Vir Doct. poſtquam omnia accurate circumſpexit quæ in populo ſuo geruntur,

 cale

tale nefandum crimen, quod publicum totius populi crimen ſit, indicet. Non eſt hoc conjecturale argumentum, ſed ex ipſis Dei comminationibus ac promiſſionibus, totaque divinæ providentiæ circa populum Iſraëlis adminiſtratione deſumtum. Sane poſtquam diu ſe torſerit, non poterit Vir Doctiſſ. aliud totius ſuæ gentis crimen reperire, præter execrandam Meſſiæ, à Deo ipſis gratioſe miſſi, cædem: Quam Judæi etiam hodie approbant, & tanquam bonum factum laudant. Cum autem Vir Doctiſſ. utpote Judæus, hoc crimen non agnoſcat, non mirum ipſum, qui veram calamitatis hujus cauſam agnoſcere non vult, per incertas conjecturas oberrare, & nullam reperire poſſe in qua acquieſcat.

Ut autem tanto validius hæc Viri Doct. doctrina evertatur, hoc unum concluſionis loco addam: Quod ea falſa hac Judæorum hypotheſi nitatur, Meſſiæ adventum differri ob peccata populi; ideoque non fore ex hac diſperſione per Meſſiam liberandos Judæos, donec condignam peccatis ſuis pœnitentiam egerint: quod etiam Vir Doct. expreſſe hic docet. Atqui antea oſtendi, certum adventui Meſſiæ tempus à Deo fuiſſe præfinitum, ac maxime conſpicuas temporis illius, intra quod ejus adventum Deus determinavit, circumſtantias expreſſas, antequam nempe ſceptrum à Juda eſſet ablatum, & ſtante adhuc ſecundo templo: Quod jam ultra ſexdecim ſecula effluxum eſt. Adde: Quod omnia Dei promiſſa de Meſſiæ adventu ſint abſoluta; nec ullam poſſunt Judæi proferre, cui conditio illa reſipiſcentiæ, quam poſterioribus ſeculis excogitaverunt, ſit annexa. Imo tantum abeſt, ut Deus eam promiſſionibus

ſuis

ſuis annexam voluerit, ut è contra Meſſias prædicatur adventurus ſtatu populi corruptiſmo, & populum tam eximie peccatorem reducturus ad reſipiſcentiam. Videantur ſolummodo (ut alia nunc præteream) duo illuſtria loca, *Jer.* XXXI. 31, 32, 33, 34. & *Sachar.* XIII. 1, 2. Quin & Vir Doctiſſ. paſſim in hoc ſuo ſcripto inculcat, Deum tempore Meſſiæ lapideum cor ablaturum, ac cor carneum Iſraëli daturum: &c. Quæ omnia doctrinam hanc ſolidiſſime convellunt.

CAPUT VI.

Potuiſſe Meſſiam, etiamſi ad populi ſalutem veniat, rejici.

Caſus quem propoſui non intellectus à Viro Doct.

VIr Doct. continuo urget in ſuis ſcriptis, ſiquidem Judæi Meſſiam rejicere poſſint, & ob rejectionem illam à Deo eſſent puniendi, neceſſe fuiſſe ut Deus id Iſraëlem præmonuerit. Reſpondi ego: Hoc non neceſſe fuiſſe, ſufficere ut Deus Meſſiam mittat, & per illum inobedientibus pœnam denuntiet. Vir Doctiſſ. agnoſcit, ſufficere Meſſiæ promiſſionem, & exinde argumentum ducit, in quo ſe triumphare credit: *Siquidem*, inquit, *non egebat aliqua ſuaſione, ut reciperetur is, qui in ſummam Iſraëlis felicitatem promittebatur.* Ut argumenti illius imbecillitatem oſtenderem, dixi id verum eſſe, quando Meſſias veniens felicitatem actu ipſo confert, licet aliam quam homo exſpectaverat. Non autem, quando promittit felicitatem futuram, mediumque illam conſequendi eſt cultus carnalis hominis inclinationi adverſus. Id probavi propoſito caſu aliquo qui nunquam exſtitit, nec exſtiturus eſt: Si D. Jeſus cum cœleſti

gloria veniſſet, omneſque Judæos in cœlum, coram oculis ſuis apertum, introducere paratus eſſet, plurimoſque ipſum prompte recipientes coram aliorum oculis in cœlum aſſumſiſſet, gloriaque cœleſti veſtitos oſtendiſſet, dubium minime eſt, quin omnes Judæi, licet nunquam de cœleſti illa gloria cogitaſſent, ſed regnum in terra glorioſum exſpectaſſent, unanimes nemine excepto eum pro Rege & Meſſia promiſſo recepiſſent; neque neceſſe fuiſſet id ipſis præcipere, &c. Vir Doct. reſponſione ſua oſtendit ſe argumenti mei vim non intellexiſſe, & dum ei aliquid opponere videri vult, revera concedit & confirmat quod ego argumentatione mea intendi. Putat me propoſita hac conditionata argumentatione voluiſſe inferre contra Judæos, quod eum recipere teneantur, quia ſi hoc contigiſſet, eum recepiſſent: Quæ fuiſſet ridicula argumentatio: Inde eſt quod contrarium caſum fingit; *Si forte qualem Judæi exſpectant Meſſias veniſſet, qui regnum terrenum reſtituiſſet, non armis ſed ſola Dei opera, qui cultum Leviticum & templum reſtituiſſet; Deuſque pro quovis Judæo liberando in omnibus mundi regionibus miracula & prodigia feciſſet majora quam in Ægypto*, & quæ plura recenſet; *an non omnes Chriſtiani crederent, illum verum eſſe Meſſiam?* Quaſi nempe iſto caſu meum caſum evertiſſet. Reſpondeo ego, omnino agnoviſſent Chriſtiani illum eſſe Meſſiam, & Deus iſtiuſmodi directione palam omnibus oſtendiſſet, hunc eſſe Prophetiarum ſuarum ſenſum, & præſenti iſto bono ac invictiſſimis miraculis omnes in Meſſiæ talis fidem traxiſſet.

Sua reſponſione meum ar-

Verum iſto caſu non evertitur, ſed confirmatur argumentatio mea: Quod felicitas quæ præſens

eſt,

eſt, ab homine contemni nequit; quia id quod coram videt negare, nec bonum quod ei fruendum offertur repudiare poteſt: Quia felicitas amore ſui homines trahit, & cum præſens eſt, tam potenter hominis appetitum allicit, ut refragari non poſſit. Confirmat ergo hoc ſuo caſu Vir Doctiſſ. argumentationem meam: Uti & reſponſione ſequente ad poſteriorem argumentationis meæ partem, quod felicitas quæ promittitur futura (addidi ego (quod Vir Doct. omittit) & medium illam conſequendi eſt cultus carnali hominis inclinationi adverſus) contemni poteſt; quoniam rari ſunt homines, qui ſpem, etſi maximam, pretio velint emere, & per vitam miſeram ad futuram felicitatem contendere; ideoque perſuadere ſibi nolunt, vitam deſiderio ſuo adverſam, viam eſſe ac medium ad felicitatem, olim obtinendam, perveniendi. Cum ergo hanc illationem Vir Doct. concedat, totum meum argumentum, & quicquid eo intendi, concedit.

gumentum confirmat.

Promiſſum vitæ æternæ confirmatum eſt exemplo J. Chriſti.

Solummodo hinc aliquid inferre conatur contra vitæ æternæ ac cœleſtis promiſſi, quo religio Chriſtiana homines ad Meſſiæ obſequium excitat, fidem; *quia futuras cœleſtes felicitates promittere, quas aliquando verificare hominibus eſt impoſſibile, facile quidem eſt, ſed non creditu facile.* Fateor; & ſi nihil ad tanti promiſſi confirmationem, quod perſuadendi vim habet, additum fuiſſet, fruſtra fides rei omnem ferme fidem ſuperantis poſtularetur. At Deus non tantum variis ac diviniſſimis miraculis hanc Chriſti Filii ſui doctrinam confirmavit, ſed &, ad majorem fidei confirmationem, in ipſo Chriſto vivum dedit promiſſi hujus exemplum, quem ex mortuis tertia diē reſuſcita-

tum, poſt quadraginta diërum decurſum, quibus ſe aliquoties redivivum coram diſcipulis ſuis oſtendit, inſpectantibus duodecim Apoſtolis, in cœlum aſſumſit, gloria ac felicitate immortali coronavit, & poteſtatem dedit omnes in ſe credentes eadem coronandi; & in illius poteſtatis fidem Spiritum S. decimo poſt adſcenſionem ſuam dië juxta promiſſum ſuum in Apoſtolos effudit. Sine ejuſmodi confirmatione fruſtra diſcipulis vitæ æternæ ac cœleſtis poſt mortem demum adipiſcendæ promiſſum propoſuiſſet.

Poteſt etiam ſperni felicitas terrena, per moleſtias acquirenda.

Sed & idem locum habiturum eſſet, ſi compareret Meſſias Judæos in terram promiſſam denuo introducturus, qualem Judæi exſpectant, ſi modo unico momento virtute Dei inſuperabili & miraculoſa omnia non effecta redderet; ſed, prout Judæi credunt, variis bellis, addo ego, per moleſtias graviſſimoſque labores, ab omnibus qui regni ipſius privilegiis gaudere cupiunt exantlandos, populum in terræ Canaan poſſeſſionem reducturus eſſet: Quia enim felicitatem, quam ſperant, præſentem non eſſent conſpecturi, & per varios labores & diſcrimina ad eam deberent contendere, facile delicatiori vitæ generi aſſueti, aut qui ſunt animi effœminatioris, laborem iſtum detrectare, & promiſſam in terra Canaan felicitatem moleſtiis & laboribus, propter ipſam ſuſcipiendis, poſtponere poſſent. Perinde atque populus Iſraël olim in deſerto, audita exploratorum relatione, de magnitudine & robore incolarum Canaan, animo concidit, neque adſcendere voluit, ut terram illam occuparet, *Num.* XIV. Adeo manifeſtum eſt, felicitatem præſentem nulla indigere ſuaſione ut eam homines amplectantur, ſed

ſed ipſa ejus dulcedine homines ſponte allici: abſentem vero, ac non niſi variis moleſtiis acquirendam, qualiſcunque ea ſit, ſive terrena, ſive cœleſtis, magnis indigere ſuaſionibus & documentis, ut ad conſtantem ejus amorem & proſecutionem homines permoveantur.

Reſpectu futuræ poſſeſſionis eadem eſt ratio felicitatis terrenæ ac cœleſtis.

Si dicat Vir Doctiſſ. poſſe tamen felicitatem terrenam aliquando hominibus in hac vita exhiberi, atque ita opere ipſo promiſſi veritatem comprobari: non autem id dici poſſe de felicitate cœleſti & æterna, quæ poſt hanc vitam demum locum habitura dicitur: Reſp. Quandiu adhuc felicitas exſpectatur, eadem reſpectu exſpectantium ratio eſt: nam dum adhuc ut futura exſpectatur, ut præſens apprehendi nequit; ſed fides eam ut futuram apprehendens neceſſario inniti debet certitudini promiſſorum, & documentis quibus illa innititur; ſive felicitas illa conſideretur terrena, ſive cœleſtis. Si dicat Vir Doctiſſ. tandem felicitatem terrenam in hac vita fore præſentem. Regeram, etiam tandem felicitatem cœleſtem in futura vita fore præſentem. Si dicat: In hac tamen vita eam nunquam conſpiciendam. Fateor: ſed hæc vita, reſpectu felicitatis cœleſtis, comparari debet cum tempore quo adhuc decertandum & laborandum eſt, ut regnum terrenum & felicitas obtineatur: quamdiu certamen & moleſtia illa ſuſcipitur, felicitas terrena etiam præſens non eſt, nec videri poteſt. Poſſeſſio felicitatis terrenæ, quæ omnem de ea dubitationem poſſibilem ceſſare facit, comparari debet cum poſſeſſione felicitatis cœleſtis in futura vita, quæ etiam non permittet ut aliquis, ne quidem damnati ipſi, de ea, & glorioſo Chriſti regno, dubitare queant. Si excipiat

cipiat Vir Doctiſſ. quod ea certitudo, quam ex conſpectu habent, damnatis felicitate illa excluſis profutura non ſit. Concedam; quoniam affirmanti Deo per Chriſtum, & affirmationem ſuam evidentiſſimis ſignis, ac præſertim exemplo Chriſti ex morte reſuſcitati, & cœleſti illa gloria coronati, confirmanti, fidem habere recuſarunt, & medium felicitatem cœleſtem conſequendi, à Deo propoſitum, amplecti noluerunt. Sed idem ego reſpondere poſſum de illis, qui laborum & periculorum moleſtia deterriti Meſſiam ducem ſequi nolent, ut cum eo terram Canaan profligatis gentibus occupent, ſed eum aut abnegaturi ſunt, aut ſaltem non agnituri; quod poſtea, quando omnia effecta videbunt, & Judæos reſtitutos, regem Meſſiam in ſolio Davidis magnifice imperantem, uti Judæi ſibi perſuadent, fruſtra ſint regem agnituri, quem regnare videbunt; & quod talis agnitio ipſis non magis poſſit eſſe ſalutaris, quam propoſitum illud intempeſtivum ac ſerum Iſraëlitarum in deſerto, qui, poſtquam Deus ob rebellionem ac incredulitatem ipſorum in ira ſua juraverat, quod non eſſet eos in requiem ſuam introducturus, fruſtra adſcendere voluerunt & terram Canaan occupare: ſed omnes, Joſua & Caleb ſolis exceptis, in deſerto mori debuerunt.

Carnalis Judæorum affectus impedit fidem in J. Chriſtum.

Addidi: Si Chriſtus vitam cœleſtem Judæis promiſiſſet, ſimulque regnum terrenum, quale exſpectant, exhibuiſſet, quod ipſum amplexi fuiſſent. Agnoſcit id Vir Doctiſſ. ſed ægre fert, quod addam, *ſi religionem carni non ingratam, & carnali ipſorum exſpectationi minime repugnantem exegiſſet, quod ipſum rejecturi non fuiſſent*: Unde colligit, *me credere, quod Judæi carni gratam religionem* *vel*

vel habuerint, vel deſiderent: Et hac occaſione plura dicit *de perfectione Legis Moſaicæ*, contenditque eam *non eſſe carnalem, aut ullius peccati permittere commiſſionem; ſed eſſe ſpiritualem, quin & perfectiorem Evangelio*. De comparatione Legis cum Evangelio ad Quæſtionem Quartam prolixius dicendum erit: Nunc, quantum ad inſtitutum noſtrum hoc loco attinet, paucis dico. Me nihil quicquam dixiſſe contra legem divinam, quam abſit, ut quis Chriſtianus reprehendat, aut vituperet, aut deſideriis carnalibus frænum laxare dicat; ſed locutus ſum contra pravos Judæorum, à legis divinæ obſervatione deficientium, mores ac deſideria: Judæos dixi carnales, & deſideriis carnalibus totos immerſos. Et quæſo, quo jure id Vir Doctiſſ. negare poteſt, qui toto hoc ſuo ſcripto contendit, Judæos ob peccata ſua & legis tranſgreſſionem à Deo in captivitatem traditos, & quia impietatis paternæ veſtigia premunt, neque peccatorum pœnitentia ducuntur, tot ſeculis in captivitate detineri? Quis jure ægre feret, tales homines à me vocari carnales? Oſtendunt ſane, ſe deſideriis carnis, non reverentia legis divinæ duci. Addo aliud: Contendit Vir Doct. quod *Judæi ex Lege exſpectent vitam æternam:* Addit nihilominus, quod *ſimul exſpectent felicitatem terrenam.* Atqui hoc eſt quod ego contendo; Non, quod nulla vitæ melioris ſpe ducantur (quamquam & hoc de Sadducæis, ſecta inter Judæos, merito dixerim) ſed, quod viam ad vitam æternam quærant, deſideriis ſuis carnalibus non adverſam; nimirum, felicitatem terrenam, quæ carnalibus deſideriis maxime arridet, cum vita æterna conjunctam volunt: ideoque religioni de-

diti ſunt, in qua cum vita æterna etiam felicitatem terrenam exſpectent. Alieni autem ſunt ab ejuſmodi religione, quæ mundi hujus bona abnegare, & crucem ac afflictiones pro conſequenda ſalute æterna ultro ſuſcipere jubet. Hinc eſt, quod non ſponte Judæi crudeles pro Lege mortes patiantur; ſed inviti; non quia ſe Judæos profitentur; ſed quia, licet pertinaciſſime negent, Judæi eſſe convincuntur, aut tormentis, ut ſe Judæos fateantur, adiguntur: & quia mortem legis abnegatione evadere non poſſunt; libenter legem abnegaturi, ſiquidem abnegatione ſua vitam redimere poſſent. Tales à me homines carnales vocari, & inidoneos, qui ſe in ſanctiſſimæ Jeſu Chriſti doctrinæ, quæ opes, uxorem, liberos, parentes, quin & vitam ipſam, ſinceræ nominis Chriſti profeſſioni poſtponere jubet, diſciplinam tradant, quis jure ægre ferat? Imo etiamnum contendo, hunc carnalem affectum olim, & etiamnum hodie, populum Judæorum penitus occupaſſe, illumque præcipuam eſſe remoram, quod Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum agnoſcere recuſent.

CAPUT VII.

Quis in redemtione, quam Judæi credunt, ſit futurus ſtatus oriundi è Judæis, qui Chriſto nomen dedit.

De ſtatu progenitorum ex Judæis in Chriſtum credenti-

QUoniam Vir Doct. continuo contendit, *omnia, quæ nos in Evangelio impleta legimus, debuiſſe ad literam olim eſſe ſpecialiter prædicta;* atque hoc fundamento exigit, *ut aſſignetur locus, in quo Deus dixerit, quod Iſraël propter infidelitatem in Meſſiam*

Meſſiam eſſet deperdendus, &c. ego, ut fortius oſtenderem, injuria tales locos à Chriſtianis exigi, ſed ſufficere, Deum Iſraëli Meſſiam promiſiſſe: exinde enim manifeſtum eſſe, voluiſſe Deum, ut quando veniret reciperetur; ac proinde neminem, qui eum agnoſcere recuſet, beneficiorum ipſius fore participem; Quæſtionem hanc alia quæſtione confutavi. Quæſivi, quid futurum ſit ſub Meſſiæ regno ex genere Judaico oriundis, quorum parentes jam olim in Jeſum Chriſtum crediderunt; quique parentum ſuorum veſtigiis inſiſtentes, etiam in Chriſtum credunt, nec amplius originis ſuæ ſecundum carnem ex Abrahamo memores ſunt? Vir Doctiſſ. hac quæſtione ſe conſtrictum videns, & quæſtionem ſuam eluſam, multis modis directam ad eam reſponſionem declinat. Primo ait, *tales puniendos, non quia Meſſiæ, ſed Deo immorigeri ſunt*. Verum ego oſtendi, hoc debere obtinere, ſive Meſſias ſit rex terrenus, ſive cœleſtis. Sed quæro, ubi talis in Scriptura exſtet locus: Quicunque ex Judæis ortus, ſed originis ſuæ carnalis ex Abrahamo immemor in Jeſum Chriſtum crediderit, & Meſſiam (quem nempe Judæi exſpectant) non agnoverit, punietur, neque partem habebit in regno Meſſiæ. Si non exſtet, & Vir Doctiſſ. putet hoc deduci poſſe ratiocinatione, ex natura rei deſumta, & ex verbis generalibus quæ alibi in Lege aut Prophetis exſtant, idque in hac materia ſufficere; Dico ego, idem debere ſufficere Judæo, quando Chriſtianus ex natura rei, & generalibus quæ in Lege aut Prophetis leguntur verbis, ſolide deducit, omnes, quicunque Meſſiam non recipiunt, ſive Iſraëlita ſit, ſive extraneus, à beneficiis ipſius eſſe excludendos.

bus ſub regno Meſſiæ quem Judæi exſpectant.

Dicit

Ille non prædicitur per Prophetas.

Dicit nunc Vir Doctiſſ. *tales nihil cum populo Iſraëlis habere commune: Si vero legem acceptaverit iſtiuſmodi quis, erit peregrinus, ut deſcendentes per Iſmaëlem ex Abrahamo, vel ex Iſaaco per Eſauum.* Sed quæro ego locum in Lege diſertum, qui id dicat: Non hic ſufficit aſſertio aut collectio Viri Doct. ſed qui omnia ſecundum literam ex Lege & Prophetis à Chriſtianis probari cupit, eandem etiam ſibi legem præfigere debet, & manifeſta legis aut Prophetarum verba afferre: Aut ſi putet, ſufficere collectione, ex iis quæ Scriptura dicit, uti contra Chriſtianos, fateri debet, idem ſufficere Chriſtiano contra Judæum.

Nec alia, quæ de ipſorum ſtatu Vir Doct. affirmat.

Addiderat Vir Doctiſſ. *Pios ex gentibus, ſive ex Iſraële oriundos, ſive non, qui verum Deum coluerint, Iſraëlis mirabilem redemtionem adjuverint,* &c. *redemtionis beneficiorum fore participes.* Quæſivi ego, an iiſdem cum Judæis privilegiis in regno Meſſiæ ſint graviſuri; an vero Judæi eminentiore ſupra eos honoris gradu ſint donandi? Reſpondet Vir Doct. cum diſtinctione: *Si honoris gradus intelligatur reſpectu gratiæ divinæ, non modo ex Judæis oriundus, ſed quivis ex gentibus talem poterit Dei amorem habere, talem fidem, ut præ omnibus Judæis ſuperiorem gratiæ gradum conſequatur.* Quæro ego textum ex Lege aut Prophetis, qui id diſertis verbis affirmet. Addit Vir Doctiſſ. *Si autem intelligatur de gradu honoris terreni, ſemper Iſraëlitæ in ſuo populo debent extraneos præcedere: quia ex præcepto divino neque reges, neque judices ex extraneis licet conſtituere: & illi, de quibus loquimur, gentibus commixti, ſive Chriſtiani ſint, ſive alterius ſectæ, jam prorſus extranei reputantur, qui reſpectu Iſraëlis infimum locum obtinebunt:* quod aliquot verſibus

ex

ex *cap*. LX. *Eſaiæ* probare contendit. Verum illis in locis, etiamſi in rigore literæ ſumantur, nihil aliud dicitur, quam quod extranei Judæis ſint miniſtraturi: Non vero, quod ex Judæis oriundi, qui Chriſtum amplexi fuerint, eodem cum extraneis cenſu ſint habendi, &, licet origine Judæi ſint, & alienos Deos non colant, quia tamen Chriſtum ut Meſſiam recipiunt, eodem loco quo gentes habendi in regno Meſſiæ. Talem quæro locum; & jure quidem; quia quod Vir Doctiſſ. à Chriſtianis exigit, lege talionis ab ipſo jure exigere poſſum. Si Vir Doct. excipiat, poſſe hoc conſentaneë iis quæ in Lege & Prophetis exſtant, deduci; Idem dico, de Iſraële infideli, quod conſentaneë iis quæ in Lege & Prophetis exſtant, & tota rei natura ita exigente, concludatur, Iſraëlem propter infidelitatem in Meſſiam perdendum, & inter gentes diſpergendum ut amplius non ſit populus; & præſertim, à Meſſia damnandos, quotquot eum ſupra ſe regnare noluerunt. Sicut enim Meſſiæ regi terreno immorigeri juxta Viri Doct. ſententiam, non tantum læſæ majeſtatis humanæ crimen committent, ſed & peccatum contra Deum; ita multo magis contra Meſſiam regem cœleſtem refractarii contra Deum peccant; & ſic tanquam perduelles & læſæ majeſtatis divinæ rei graviſſimo ſupplicio afficientur.

CAPUT VIII.

Prophetiam *Deut*. XVIII. agere de Meſſia, & in Domino Jeſu impletam eſſe.

DE Prophetia *Deut*. XVIII. 15. *& ſeqq.* ait Vir Doctiſſ. *ſe acquieſcere explicationi Joannis Calvini, quam etiam me admittere dicit, quod Deus ibi non* *Deuteron.* XVIII. agit de Meſſia.

non præciſe loquatur de Meſſia, *ſed de Joſua & ſucceſſuris Prophetis.* Verum non plene mentem meam exprimit. Agnoſco ego, verba hæc non ad ſolum Meſſiam reſtringenda eſſe, ſed & alios Prophetas iis comprehendi: attamen præcipue Meſſiam hic à Deo reſpici, quæque hic de Propheta illo enuntiantur, ejuſmodi eſſe, quæ nulli alteri Prophetæ convenire poſſunt, ſed Meſſiæ ſoli propria ſunt, qui omnium Prophetarum princeps futurus erat.

Meſſias eſt omnium Prophetarum Princeps.

Hic per parentheſin ait Vir Doctiſſ. quod *hoc ex ſacra pagina nunquam probabitur.* Fateor in ſacra pagina nuſquam dici totidem verbis, *Meſſias omnium Prophetarum princeps eſt futurus.* Verum ea de ipſo prædicuntur, quæ nulli niſi Prophetarum maximo ac principi competere poſſunt. Hoc loco, uti mox videbimus, dicitur Propheta *ſimilis Moſi* futurus, id eſt, legiſlator. *Eſa.* XLII. 1, 2, 3, 4. de ipſo ita inquit Dominus: *Ecce ſervus meus, ſuſcipiam eum: electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea: Dedi ſpiritum meum ſuper eum, judicium gentibus proferet. Non clamabit, neque accipiet perſonam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non exſtinguet; in veritate educet judicium. Non erit triſtis neque turbulentus, donec ponat in terra judicium: & legem ejus inſulæ exſpectabunt.* Quibus verbis manifeſtum eſt agi de eo, qui lucem allaturus ſit Judæis & gentibus: qui alius non eſt quam Meſſias: Quod recte agnovit Chaldæus Paraphraſtes, qui hic Meſſiæ nomen addidit. Et *Cap.* LXI. 1, 2. *&c. Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum manſuetis miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem*

carem captivis indulgentiam, & clauſis apertionem; ut prædicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo noſtro: ut conſolarer omnes lugentes, ut ponerem lugentibus Sion; & darem eis coronam pro cinere, &c. Quæ verba egregiam de Meſſia continere Prophetiam, & in D. Jeſu ſuum habere complementum, ipſe nos Dominus docuit *Luc.* IV. 18, 19, 20, 21. Regeret fortaſſe Vir Doctiſſ. hanc eſſe prophetiam de liberatione è captivitate Babylonica; ac proinde Prophetam hic aut loqui de ſe ipſo, tanquam futuram hanc liberationem annuntiante; aut per proſopopœiam introducere ipſum illum liberatorem, cujus miniſterio liberationem illam efficere Deus decreverat, de ſe ipſo loquentem. Equidem negare nolim verba hæc primo ac literali ſenſu de liberatione è captivitate Babylonica, tanquam typo excellentioris liberationis per Chriſtum, accipienda eſſe; attamen quæ hic de Propheta aut liberatore populi dicuntur, non niſi dilute & ſolummodo ut Chriſti typo olim in ipſo impleta ſunt: Quo ipſo quaſi manu ducimur ad ſublimiorem eorum ſenſum, typo illo præfiguratum, qui in Chriſto ſecundum literam perfecte impletus eſt, agnoſcendum. Non enim, niſi valde dilute, Propheta de ſe, aut de liberatore populi è captivitate, dicere poteſt, quod *Spiritu Sancto unctus*, hoc eſt, admodum copioſe donatus, & quaſi totus perfuſus ſit. Recte autem ac vere de Domino Jeſu Chriſto hoc affirmatur, qui non tantum è Spiritu Sancto eſt conceptus, ſed & in quem Spiritus Sanctus viſibili ſpecie deſcendit, *Matth.* III. & *Luc.* III. & poteſtatem à Patre accepit Spiritum Sanctum effundendi in Apoſtolos ac fideles, non ſolummodo ex Judæis,

Judæis, ſed & ex gentibus: Uti paſſim in Actis & Epiſtolis Apoſtolicis legere eſt. Ne jam alia loca plura allegem. Merito ergo Meſſiam omnium Prophetarum principem dixi, & verba Moſis *Deut.* XVIII. illi, ut tali, ſoli propria eſſe affirmavi: Quod etiam argumentis aliquot oſtendi, ad quæ Vir Doctiſſ. nihil reſpondet.

Ex meis verbis male infertur, hic non agi de Meſſia.

Solummodo hic excipit, *etſi id verum ſit, non tamen ex generali præcepto Meſſiam audiendi, liquere, quod Deus fidem in Meſſiam, tanquam unicum ad ſalutem generis humani medium, commendaverit: & cum ego in ſcriptis meis totus ſim in probando, quod non fuit neceſſe de tali fide Deum aliquando Iſraëlem admonuiſſe, me eo ipſo clare fateri, ex illis verbis id non niſi conjecturaliter elici poſſe.* Verum à mente meæ reſponſionis plane aberravit Vir Doctiſſ. Non enim unquam negare intendi, Deum præcepiſſe, ut Iſraël Meſſiam, quando nomine Dei ad populum loqueretur, audiret; ſed diſputationem noſtram, vitatis omnibus ambagibus, ad rei caput deducere volui, ut de ſumma rei diſputemus: quemadmodum in ſecundo meo ſcripto, ad *Quæſtionem tertiam*, plenius oſtendi. Prævidebam enim, ſiquidem non conſideratis argumentis, quibus religionis Chriſtianæ veritas ac divinitas adſtruitur, mox initium diſputandi fiat à prophetis, quæ Meſſiæ adventum prædicunt, prolixam & moroſam exurgere cum Judæis diſputationem: Ideoque prius adſtructa Religionis Chriſtianæ veritate, volui oſtendere, quæcunque in Evangelio impleta ſunt, etiam à Deo olim per Prophetas eſſe præſignificata, non quidem totidem verbis, ſed tamen non ita involute, quin, licet ante impletionem obſcuriora fuerint, omnibus per Meſ-

ſiam

ſiam impletis, facile cognoſci poſſit, Deum verbis illis, licet ulterius quandoque extendi poſſe non negem, vel præcipue illud intendiſſe, quod in Jeſu Chriſto, vero Iſraëlis Meſſia, impletum eſſe hiſtoria Evangelii docet.

Inde ego porro concluſi, ſiquidem ea verba etiam de Meſſia, ut Dei Propheta, intelligenda ſunt, & audiri præcipiatur in omnibus quæ præcepit Iſraëli, ipſe autem fidem in ſe ut Dei legatum præceperit, omnino etiam in eo ex vi præcepti hujus audiendum eſſe. Excipit hic Vir Doct. *Populum teneri fidem præſtare omnibus, quæ Propheta Dei nomine dixerit: Si vero in nomine Dei vel ſuo aliqua, quantumvis bona, dixerit, quæ Dominus non præcepit, eſt pſeudo-propheta. Non poteſt igitur in ſeipſum quaſi imperantem, quaſi principale etiam agens, fidem exigere, neque in ſuo nomine præcipere populo, ut hæc vel illa credat, vel faciat: Quod ſi etiam addiderit, ſeu affectaverit Deitatem, vel cum Deo æqualitatem, Prophetæ nullam rationem induit, neque ut tali credere licet, cum ex ſervo ſe dominum fecerit, ex creatura creatorem, & verba ſua prædicaverit, non à Deo juſſa.* Quæ omnia, & quæ porro ſequuntur, directe in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum conjecta, quoniam & alibi loco non ſuo tractatui Viri Doctiſſ. ſunt inſerta, operæ pretium eſt hic ſemel & ſolide confutare. Quæro itaque à Viro Doct. ubi de D. Jeſu in Evangelio legantur omnia illa, quæ ipſe D. Jeſu objicit? Non quæro, quid alibi, & forte apud Doctores Scholaſticos, legerit; ſed quid Evangelium de Domino Jeſu dicat? Sane ſi abſque præjudicio & odio Evangelium examinetur, ſemper reperiemus D. Jeſum omnia quæ dixit & fecit Deo Patri ut autori

D. Jeſus omnia ſua refert ad Patrem autorem.

& cauſæ principali adſcribere, ſeſe autem Dei vocare miniſtrum, omniaque ad Dei gloriam referre. Primo enim ſe à Patre ſuo expreſſe miſſum ait, *Joan.* v. 24. vi. 38, 39, 40. x. 34, 35, 36. & alibi paſſim: Qui autem ſe miſſum fatetur, etiam mittentem agnoſcit. Quin & miracula quæ fecit, non ſibi adſcribit, ſed poteſtati ſibi à Patri datæ: *Joan.* v. 36. *Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia Pater miſit me.* Unde & eodem *cap. verſ.* 19. dicit, quod *Filius non poteſt à ſe facere quicquam:* & *verſ.* 26, 27. *Sicut Pater habet vitam in ſemet ipſo; ſic dedit & Filio habere vitam in ſemet ipſo: & poteſtatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis eſt.* Sic & doctrinam ſuam non ſibi, ſed Deo ut autori adſcribit: *Joan.* vii. 16, 17. *Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me: Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar.* Sic & ipſa ejus precatio, quæ legitur *Joan.* xvii. aliæque, evidentiſſimum ſunt argumentum, quod omnia ad Patrem autorem referat. Cum caperetur, iis qui eum comprehendebant ait: *An putatis, quod non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Matth.* xxvi. 53. Quin & moriens oravit Patrem, *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum, Luc.* xxiii. 46. E morte reſuſcitatus gloriam ſuam cœleſtem Deo Patri acceptam fert: *Matth.* xxviii. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Idem Apoſtoli dicunt: *Act.* ii. 33. *Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione Spiritus S. accepta à Patre, effudit hunc quem vos videtis & auditis.* Et *verſ.* 36.

Certiſſime

Certiſſime ſciat ergo omnis domus Iſraël, *quia & Dominum eum & Chriſtum fecit Deus*, *hunc Jeſum quem vos crucifixiſtis.* Et paſſim alibi, tam in Actis, quam Epiſtolis ſuis. Adeo ut & honor & gloria, Chriſto ut regi in cœlis regnanti tributa, non in ipſo terminari, ſed ad Deum Patrem redundare dicatur, *Phil.* II. II. *ut omnis lingua confiteatur Dominum Jeſum ad gloriam Dei Patris.*

Itaque in ſe dum exigit fidem, nuſquam ſe Deum ſummum prædicat, ſed Dei ſummi legatum, ac fidem ſibi præſtitam non in ſe terminari, ſed ad Deum à quo miſſus eſt tendere, aperte profitetur, *Joan.* XII. 44. *Qui credit in me*, *non credit in me*, *ſed in eum qui miſit me.* Quæ verba Eraſmus in ſua Paraphraſi ita explicat: *Omnes profitemini vos credere Deo: atqui cum à Deo ſim profectus*, *nec quicquam dicam aut faciam*, *niſi illo autore*, *quiſquis mihi credit*, *non mihi credit*, *qui ex me nihil ago*, *ſed ei*, *qui me miſit in mundum.* Et Grotius in ſuis Annotationibus: *Non tam mihi quam Patri confidit*, *cujus legatus ſum.* Perinde ut qui legato aut proregi, nomine regis quid mandanti, credit aut obedientiam præſtat, non tam legato aut proregi, quam ipſi regi in cujus nomine loquitur, & à quo omnem habet autoritatem, credit & obedit. Eodem ſenſu Chriſtus ait diſcipulis ſuis, *Luc.* X. 16. *Qui vos audit*, *me audit: & qui vos ſpernit*, *me ſpernit. Qui autem me ſpernit*, *ſpernit eum qui miſit me.*

Fidem in ſe, terminari in Deum docet.

Unde quando Dominus præcepta ſua inculcans, ait, *Ego autem dico vobis*, non ſe opponit Deo: abſit. Non magis, quam Moſes, quando dicit, *Erunt verba hæc*, *quæ ego præcipio tibi hodie*, *in corde tuo: Deut.* VI. 6. Et *cap.* XXX. II. *Mandatum*

Nuſquam ſe opponit Deo.

datum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt. Sed ſolummodo ſua præfert præceptis Moſis; hoc eſt, ait ſe Dei nomine nunc dicere, ſeu præcipere, etiam ab iis abſtinendum, quæ Deus per Moſen ob duritiem cordis populi olim indulſerat: non vetat à Moſe mandatum, aut præcipit à Moſe vetitum: ſed à Moſe ſolummodo permiſſum, & tanquam imperfectionem ob populi contumaciam aliquamdiu toleratum, ſevere prohibet: tum & à corruptelis Phariſæorum, qui ſuis traditionibus & explicationibus genuinum Legis ſcopum pervertebant, legem vindicat. Quid hic Deo adverſum? Poteſtatem ſane habet Deus, perinde uti Moſen miſit, & prophetiæ dono illuſtravit, etiam alium, Moſe longe excellentiorem, mittendi: Et, ſi Prophetam ſicuti Moſen, quemadmodum hic promiſit, miſſurus eſſet, omnino legislatorem, perinde ac Moſen, mittere oportuit: Non potuit autem poſt Moſen eſſe legislator, niſi legem Moſis lege perfectiorem nomine Dei annuntiaret; ſive præceptis Moſis alia perfectiora addendo; ſive à Moſe involutius dicta, & ex verborum generalitate potius deducenda, quam directe præcepta, diſtincte, plene, & ſpeciatim præcipiendo. Quando *in ſuo nomine* D. Jeſus exigit quid fieri, aut homines ait ſalvandos, & miracula patranda, id ſemper eodem modo intelligi debet; in ſuo nomine, tanquam Meſſiæ, regis ac Servatoris, à Deo conſtituti, quem Deus adeo gratum ſibique dilectum habet, ut beneficia, quæ nunc hominibus daturus eſt, propter ipſum, & in ipſius gratiam ſolummodo dare velit; ut ita homines in ipſius nomine à Deo omnia beneficia accipientes, etiam

etiam ipſum ut Meſſiam & Regem ſummum (Deo tamen ſubordinatum) in cœlo & terra imperium obtinentem, agnoſcant, & ab ipſo omnia beneficia exſpectent, & in nomine ipſius à Deo petant.

Ita corruunt omnia, quæ hic à Viro Doct. ex ſenſu Judæorum acriter ſatis contra D. Jeſum dicta ſunt. Quæ Vir Doctiſſ. addit, de duarum in Chriſto naturarum unione, ea huc non ſpectant: Quia objectum fidei Chriſtianæ, cui ſalus æterna alligata eſt, non ſunt; nec uſquam in Scriptura ſub amittendæ ſalutis pœna credi jubentur: imo ipſe Vir Doctiſſ. ait, *nec Chriſtum, nec Apoſtolos, eam Theologiam Judæos edocuiſſe*. Nos autem hic ſolummodo inquirimus, quid D. Jeſus, ejuſque Apoſtoli, credi ab hominibus ut ſalutem conſequantur præceperint: quod quale ſit, fuſius oſtendi *Quæſ. I. Cap. IX. pag.* 389. Non quid poſteriorum ſeculorum homines autoritate humana definiverint; quorum decreta fidei Chriſtianæ regula non ſunt, ſed ſola verba θεόπνευςα, quæ in Apoſtolorum ſcriptis reperiuntur. Sola doctrina Apoſtolorum hic eſt conſideranda.

CAPUT IX.

Doctrinam Jeſu Chriſti non pugnare cum Lege Moſis.

Hiſce ita præmiſſis, porro concludit Vir Doct. exacte doctrinam Prophetæ examinandam, an vera vel falſa ſit: Illius examinis regulam eſſe legem Dei antea per Moſen revelatam: Si ab ea diſcedat, judicandum eſſe, quod ſit pſeudo-propheta, atque de medio tollendus. Quod probare intendit lege quæ exſtat *Deut.* XIII. de falſo Propheta. Sed quoniam à Chriſtianis excipi no- D. Jeſus non docuit alium Deum quam Moſes.

vit, legem hanc latam contra falſos Prophetas, qui à vero Deo apoſtaſiam ſuadent; non ergo exinde argumentum poſſe duci contra J. Chriſtum, qui eundem Deum Iſraëlis prædicavit, qui populum ex Ægypto eduxit, & Patriarchas per Moſen & Prophetas allocutus eſt; quique Moſis legem & Prophetarum oracula ut divina veneratur; cujus doctrina Moſis legem non evertit, ſed perficit; & qui in miſſionis ſuæ confirmationem miracula edidit Moſis miracula & numero & magnitudine longe excedentia; etiam hanc Chriſtianorum reſponſionem ſummis viribus evertere contendit, & oſtendere, Dominum Jeſum doctrina ſua homines abduxiſſe à vero Deo Iſraëlis, ut colant Deum alienum. Ut hoc commodius, ſuo judicio, evincat, aliqua præſupponit.

Deo nihil tribuendum, quod de ſe removet.

Primo: *Quod intellectus humanus ob ſui limitationem, & Dei infinitatem, perfectam Dei ideam habere nequeat; ideoque non poſitive Dei eſſentiam concipiat, ſed per negationes ſolum, & remotionem eorum, quæ Deo competere nequeunt. Iſraël itaque ſolus habuit veram Dei ideam, talem nimirum qualem ipſe Deus ei voluit revelare.* Aſſentior Viro Doct. veram eſſe Dei ideam, quæ expreſſa eſt ad revelationem quam Deus de ſe fecit. At eſſentiam divinam à nobis non poſitive, ſed per negationes tantum concipi, probare nequeo. Fateor, non habere nos perfectam Dei ideam, quæ plene & adæquate eſſentiam ipſius repræſentat, quoniam mens finita perfectam & adæquatam infiniti ideam efformare nequit: poſitivam tamen ut Dei ideam habeamus, neceſſe eſt. Quamdiu enim Deum ſolummodo concipimus per negationes, & remotionem eorum quæ Deo competere nequeunt, cognoſci-

cognoſcimus ſolummodo quid Deus non ſit; at poſſem cognoſcere quid Deus non ſit, & tamen ignarus eſſe quid Deus ſit. Verum quidem eſt, qui Deo quædam attribuit, quæ ipſe in Scriptura à ſe removet, falſam de Deo habet ideam; interim nec veram habet, quouſque Dei eſſentiam non poſitive, ſed tantum negative concipit. Et cum Iſraël Deum cognovit æternum, infinitum, purum ſpiritum, an non poſitive ejus eſſentiam concepit? Verum hoc monuiſſe ſufficit: Agnoſco enim cum Viro Doct. ut vera de Deo habeatur idea, nihil Deo eſſe attribuendum, quod ipſe à ſe removet.

Non quivis error introducit alium Deum.

Alterum quod Vir Doct. præſupponit, aut ex hoc præſuppoſito deducit, eſt, quod *quicunque Deum ſub alia idea, quam quæ ab ipſo jam revelata fuit, credat, vel colere intendat, Deum alienum colat: quia non eſt alter modus, quo Deus alienus ſit, niſi quod alio modo, & ſub diverſa idea cognoſcatur, ac Deus ſeipſum voluit ut Iſraëlitæ cognoſcerent.* Sane ſi id Vir Doct. eo uſque extendere velit, ut ſi quis ſimplici errore mentis forte aliquod Dei attributum non recte perceperit, quoniam in quo illud præciſe conſiſtat Deus non clare revelavit, ſtatim alienum Deum habere dicendus ſit, non ſolum plebs Judaica, ſed & Rabbinorum plurimi, quorum per omnia non ſunt nec eſſe poſſunt de hiſce conſentientes opiniones, Deum alienum colere ab ipſo arguentur; & ipſe viciſſim ab aliis ejuſdem criminis reus pronuntiabitur. Limitetur ergo hac reſtrictione: Quod ſi quis Deo attribuat, quod Scriptura expreſſe à Deo removet, & naturæ divinæ repugnat, alium colere Deum dicatur.

Caſus Viri Doct. impoſſibilis.

Addit Vir Doctiſſ. *Quamvis dicatur eſſe idem Deus Iſraëlis, æternus, omnipotens, qui eduxit populum de Ægypto, qui legem ex Sinai promulgavit: hi ſunt effectus & attributa veri Dei, tamen non vero Deo appliuita.* Sed vero fingit hic Vir Doct. caſum, qui exiſtere non poſſe videtur ut quis attributa & effectus veri Dei percipiat, & tamen vero Deo non applicet. Qui concipit ſpiritum æternum, omnipotentem, ſumme bonum, juſtum, &c. qui Iſraëlem ex Ægypto eduxit, & Legem è Sinaï promulgavit, verum cognoſcit Deum, & ſub vera idea, quam Iſraëli de ſe Deus dedit: Neque ideam illam alteri enti applicare poteſt. Objicit Vir Doct. quod *tamen Iſraëlitæ in deſerto, & Jerobeam vitulis illam applicuerint Dei ideam, dicentes, Ecce Iſraël Deum tuum, qui te eduxit de terra Ægypti.* Certe non impios tantum, ſed & extreme ſtupidos ac communi ſenſu deſtitutos neceſſe eſt ut fingat Vir Doct. majores ſuos, quod crediderint, vitulum poſt eductionem ex Ægypto ex auro à ſe congeſto ab Aarone conflatum eſſe ſpiritum æternum, omnipotentem, qui ipſos ex Ægypto eduxerat. Quis, niſi fatuus, tantam ipſis fatuitatem adſcribat? Ubi nunc eſt illa *quaſi viſio beatifica, quaſi intuitiva notitia*, quam Vir Doct. & in hoc tertio ſcripto, *pag.* 433. & in ſecundo ſuo ſcripto *pag.* 11. tantopere extollit, illa *clara & indubitabilis revelatio Domini, ibid. pag.* 23. quæ Iſraëlem in tam pudendo ſtupore reliquit, ut crediderint vitulum ex auro conflatum eſſe Deum ſuum, qui ipſos eduxit de terra Ægypti? Et ſi talem de Deo ideam habuerunt, etiam poſt claram illam Dei in monte Sinai revelationem, ubi eſt infallibilis illa traditio à talibus patribus in-

poſteros

poſteros propagata? Si dicat: Patres ſuos non tamen in poſteros propagaſſe, Deum eſſe vitulum; ſed potius, ſe ob perverſam illam de Deo opinionem graviter punitos, ac pœna illa emendatos ac ſapientiores redditos, veram rurſus de Deo fidem amplexos: Reſpondeo: Si credat patres ſuos, poſt intuitivam illam Dei in monte Sinaï revelationem in tantum ſtuporem (qui in hominem non poſſe cadere videtur) incidiſſe, ut crediderint Deum, qui ipſis locutus fuit, fuiſſe vitulum ex auro conflatum; Quæram, an poſt illam revelationem major ac illuſtrior ipſis obtigerit, ex qua certiorem ac evidentiorem de Deo adepti ſint notitiam? Si hoc affirmare non poſſit, uti non poteſt: Quæro rurſus, ubi eſt illa in ſua origine infallibilis traditio, à talibus patribus, qui ex leviſſima occaſione, relicta vera Dei idea, tam putidam ac abſurdam ſibi effinxerunt, in poſteros propagata? Non ergo crediderunt, vitulum illum eſſe ipſum Deum; ſed eo verum Deum repræſentari, ac proinde cultu, quo vitulum venerabantur, Deum, quem eo repræſentatum volebant, honorari. Quia vero coram vitulo procumbebant, qui cultus religioſi actus eſt ſoli Deo debitus, à Deo cenſentur, non aliter ac ſi vitulum dicerent Deum: quoniam ſi vere eum Deum crederent, alio circa ipſum non occuparentur actu honoris. Quia itaque actus ille eo natura ſua tendit, hinc eum Deus interpretatur, perinde ac ſi vitulum crediſſent eſſe Deum. Perinde uti de Ethnicis, qui ſe coram idolis à ſe fabricatis incurvant, pronuntiatur, quod illis dicant, *Tu es pater meus*, *Jerem.* II. 26, 27. & *Eſa.* XLIV. 17. Quoniam, ſi crederent ea eſſe Patrem ac Deum

 ſuum,

ſuum, alium illis honorem non exhiberent; ideoque à Deo cenſentur ac ſi vere illis hoc dicerent. Supponit autem hic Vir Doct. caſum impoſſibilem: *Si & de aliquo bruto homines aſſererent, quod eſſet Deus Iſraëlis, licet infinita in ejus confirmationem facerent miracula, non forent audiendi.* Creditne ſerio, in tam fatuæ aſſertionis confirmationem vel unum poſſe fieri verum miraculum? Cui itaque fini tam abſurda propoſitio? Quæ ex Thoma, Scoto, aliiſque Scholaſticis addit, impia ſunt, & ex impuris hominum ingenio ſuo abutentium lacunis hauſta, & doctrinæ Chriſtianæ directe adverſantia. Quæ portentorum ac abſurdorum inventoribus ac patronis relinquo: quos Eraſmus docte pariter ac graviter caſtigat in eximia ſua annotatione in 1 *Timoth.* 1. 6.

Non docuit D. Jeſus alium Deum.

Sed quo tandem tota hæc Viri Doct. machina tendit? Ut evincat, *Dominum Jeſum Deum Iſraëlis ſub idea, diverſa ab ea quam Deus Iſraëli revelaverat, colendum propoſuiſſe; ac proinde alienum docuiſſe Deum: Licet itaque plurimis doctrinam iſtam confirmaret miraculis, quod ſecundum legem Deut.* XIII. *jure lapidandus foret: ſiquidem juſſit adorare hominem Deum, Deumque fecit viſibilem, menſurabilem, & loco concluſum.* Hæc omnia ſola negatione refutare ſufficit. Nunquam probabit Vir Doct. hanc eſſe Chriſti doctrinam, in Evangelio traditam. Nuſquam hoc Dominus Jeſus de ſe affirmavit; nec fuit Eccleſiæ Chriſtianæ doctrina, quod Deus ſit homo, menſurabilis, loco concluſus. Si qui phraſibus quibuſdam durioribus uſi ſunt, ſemper addidere, eſſe figuratam locutionem. Unicum, non Tertulliani, ut Vir Doct. credidit, quia in Tertulliani operibus exſtat, ſed

Novatiani,

Novatiani, teſtimonium, totius Eccleſiæ Chriſtianæ doctrina non eſt. Sed vero, omittamus particulares doctorum opiniones, voces ac loquendi phraſes in Scriptura nuſquam uſurpatas, quarum defenſionem in me non ſuſcipio; ſolius me profiteor Jeſu Chriſti diſcipulum: Proferat ergo Vir Doct. Jeſu Chriſti doctrinam, ob quam merito reus peragi poſſit, quod alienum docuerit Deum.

Objicit Vir Doct. verba Domini *Joan.* XIV. 9. *Qui videt me, videt Patrem. Quod idem eſt, ac aſſerere, ſub hominis idea Deum videri & adorari voluiſſe.* Sed quis non videt, hanc eſſe verborum Domini maxime innoxiorum manifeſtam detorſionem? Oſtendit Dominus Jeſus, quod verba quæ loquebatur Apoſtolis à ſeipſo non loquatur, quia Pater in ipſo eſt, nimirum per potentiam ſuam, cujus efficacia maxima faciebat miracula, quibus invicte demonſtrabat, Patrem in ipſo & per ipſum operari ac loqui. Unde recte infert, quod qui ipſum videret, etiam Patrem videat: hoc eſt, qui ipſum ac doctrinam ejus cognoſcat, & opera quæ facit videat, revera non audiat doctrinam ac videat opera ab ipſo profecta, ſed à Patre: in quibus cum bonitas, ſapientia ac potentia Patris reluceat, merito in iis Patrem videri ait. Quid hic vel leviſſima reprehenſione dignum? Quis ex verbis adeo innoxiis inferat, Dominum dixiſſe, quod ipſe ſit Pater, aut quod Pater ſit viſibilis & incarnatus?

Senſus Joan. XIV. 9.

Tandem concludit Vir Doct. quod *Propheta, qui in ſeipſum ut verum Deum Iſraëlis fidem exegerit, qui Dei omnipotentiam ſibi arrogaverit, qui verba ſua, ut à ſe præcepta, populo indixerit, admitti non debet;*

Collectio Viri Doct. refellitur.

debet; & dato impoſſibili, quod Meſſias, quem Judæi exſpectant, eam doctrinam Iſraëlem edoceret, jure foret ut pſeudo propheta lapidandus. Sed ego jam iſti illationi occurri, quod Jeſus Chriſtus ſemper ſe Dei Patris legatum & Filium prædicet, & in ſe, fidem exigat. Neque ulterius quicquam ut neceſſario credendum Evangelium exigit. Si qui plura ad ſalutem creditu neceſſaria decrevere, eorum decretis non teneor, qui ſolam Scripturam Sacram unicam fidei meæ regulam agnoſco. Ex illa itaque Vir Doctiſſ. ut aliquoties monui, contra me argumentari debet: Non ex doctrinis, de quibus inter Chriſtianos diſputatur; & quarum fidem Scriptura nuſquam ſub amittendæ ſalutis pœna exigit.

Doctrina falſa non poteſt pluribus ac majoribus miraculis confirmari quam vera.

Unicum, antequam ab hoc argumento recedam, addere neceſſe eſt: Me cum Viro Doct. admittere, quod vera doctrina eſſe nequeat, quæ evertit aut oppugnat doctrinam à Deo ſufficientibus miraculis comprobatam. Verum incredibile mihi eſt, quod Deus in talis doctrinæ confirmationem miracula ſit editurus plura ac majora, quam in confirmationem doctrinæ, cui perpetuo fidem adhiberi vult. Dicitur quidem, quod etiamſi ſignum, quod ejuſmodi falſus Propheta prædixit, eveniat, nihilominus quia apoſtaſiam à vero Deo ſuadet, ſit lapidandus: Unde recte colligitur, Deum permittere poſſe, ut opus aliquod extraordinarium, quod in admirationem homines rapiat, ad prædictionem falſi alicujus Prophetæ contingat: ut ita Iſraëlis conſtantiam probet, utrum tali ſigno ſe permoveri patiatur ad deſerendam legem tot prodigiis & miraculis invictis confirmatam: Sed ut ad falſæ doctrinæ confirmatio-

firmationem miracula fiant plura ac majora, quam quibus vera confirmata eſt, nec veritati nec ſanctitati divinæ conſentaneum eſt. Etenim miraculis in veræ doctrinæ confirmationem editis Deus illius divinitatem populo perſuadere vult, ut illi, à miraculis, tanquam ſignis, quæ non niſi virtute divina fieri poſſunt, teſtimonium invictum habenti quod à Deo ſit, autoritatem conciliet, & fidem illius ut divinæ populo perſuadeat. Si itaque Deus in doctrinæ falſæ confirmationem plura ac majora fieri curet miracula, fidem doctrinæ veræ per miracula conciliatam deſtruet. Aut enim miracula ſufficiens ſunt divinitatis doctrinæ teſtimonium, aut non. Si non ſunt; nec doctrina vera ſufficienter comprobata eſt eſſe divina: Si ſunt: quæ illuſtrioribus ac pluribus miraculis eſt comprobata validius etiam à Deo habet teſtimonium: Nec ulla poteſt reddi ratio, cur plura & majora ſigna deſtituantur autoritate, quæ paucioribus & minoribus competit. Quare cum Deus ſibi ipſi contrarius eſſe nequeat, neque ad deſtructionem doctrinæ antea ſufficientibus miraculis comprobatæ, plura ac majora facere miracula, quoniam hac ratione homines à ſe & ſua lege abduceret; Exinde evidenter colligo, quod doctrina pluribus & majoribus miraculis comprobata teſtimonium validius habeat à Deo; ac eo ipſo conſtet, niſi Deum ſibi ipſi contrarium ſtatuamus, quod priori doctrinæ, à Deo profectæ & miraculis comprobatæ, nullatenus adverſetur: Et ſi quis eam illi repugnare contendat, quod alterutram aut non recte intelligat, aut contra Dei intentionem in ſequiorem ſenſum detorqueat. Quo ipſo doctrinæ Jeſu Chriſti veritas, & cum

Lege

Lege Moſis convenientia, præter ea quæ antehac dicta ſunt, ſolidiſſime eſt comprobata.

CAPUT X.

Non neceſſario requiri in vero Propheta, ut à Senatu Judæorum approbetur, & Senatum Judæorum non fuiſſe infallibilem.

An fuerit perpetuo Senatus in populo Iſraëlis.

TAndem aliud reſtat Viri Doctiſſ. argumentum contra Dominum Jeſum refutandum, quod à Senatu approbari debeat, antequam à populo ut Propheta recipi poſſit. Ut argumentum hoc legitime concludat, duo Viro Doct. ſunt probanda. 1. Quod tempore Prophetarum hujuſmodi fuerint Senatus. 2. Deum iſtiuſmodi judicium Senatui commiſiſſe, ut quem ille verum judicaret Prophetam, ab integro populo ut à Deo miſſus recipi, quem falſum pronuntiaret, ab integro populo ut falſo ſe prophetam jactans rejici deberet, nihilque ulterius, veruſne an falſus eſſet Propheta, quam iſtud Senatus judicium, requiſitum fuiſſe. Quod prius attinet, licet id difficulter probari poſſe credam, imo plura in Scriptura occurrere, ex quibus contrarium quis colligat; de eo tamen Viro Doct. litem non movebo, ſed cum ipſo ſupponam, perpetuum fuiſſe à tempore Moſis ad captivitatem uſque Babylonicam hujuſmodi Senatum cum ſumma poteſtate, qualis à temporibus Eſdræ in Republica Judaica obtinuit: Itaque alterum ſolummodo inquiremus.

Sufficit Prophetæ ut recipiatur miſſio

Vir Doctiſſ. ut illud adſtruat ac probet, ita procedit: *Debuiſſe aliquod eſſe judicium in populo, quod inter verum & falſum Prophetam diſcerneret: Illud autem*

autem non commiſſum eſſe, nec committi potuiſſe vulgo: Ergo commiſſum eſſe Senatui. Ut argumenti hujus imbecillitas pateat, diſcrimen faciendum eſt inter judicium privatum, quod unuſquiſque ſibi format: & publicum, quod toti populo judicandi regula eſt, & à quo diſſentire nefas eſſet. De privato cujuſque judicio non diſputat hic Vir Doct. ſed urget, requiſitum fuiſſe publicum Senatus judicium, à quo populo diſcedere nefas fuit; ita quidem, ut quemcunque Senatus pronuntiaverit falſum Prophetam, illum populus ut falſum rejicere obligatus fuerit; imo nec licuiſſe populo Prophetæ vero, & vere à Deo miſſo, ac miſſionem ſuam miraculis confirmanti, adhærere, niſi prius judicio Senatus approbato, cui omnes acquieſcere tenerentur. Ego vero contendo, ut Propheta à populo reciperetur, ſuffeciſſe miſſionem divinam, nec ullum aliud, cujuſcunque ſive hominis ſive Senatus, judicium præterea requiſitum fuiſſe. Quia agitur de Propheta recipiendo ut legato Dei: Si itaque præter miſſionem divinam etiam requiſita fuit autoritas judicii Senatus, miſſio divina ſufficiens non fuit ad legato ſuo autoritatem conciliandum apud populum, ſed autoritas humana intercedere debuit, quæ miſſioni divinæ autoritatem conciliet. Quo nihil abſurdius dici aut cogitari poteſt.

divina, ſigno comprobata.

Regerit Vir Doctiſſ. *Suffeciſſe quidem ſignum, ut Propheta reciperetur: Sed ut conſtaret tale ſignum eſſe à Deo, Dominus ad judices illius examen revocabat, ut exacte cognoſcerent, an id eſſet vere divinum.* Reſp. Judicum officium vel præcipue fuiſſe examinare ſignum & doctrinam Prophetæ, non nego: Eorum enim officium fuit, Prophetam verum recipiendo

Erat totius populi, ſignum id dijudicare.

recipiendo ſuo exemplo, ad quod totus ferme componitur populus, illi autoritatem conciliare: Sed ſi hic Judices officio ſuo deſint, etiam populi fuit ſine prævio Senatus judicio, imo contra illud, Prophetæ à Deo miſſo auſcultare. Neque difficultas magna fuit, Prophetam verum à falſo diſcernere. Duo illius ſigna dat Deus in Lege, clara evidentia, & cuivis obvia: Unum, ſi *quid prædixerit in nomine Domini, & non evenerit*, *Deut.* XVIII. 22. Alterum, ſi dixerit, *Eamus, & ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſerviamus iis: Deut.* XIII. 2. Nullum hic errandi erat periculum; neque in ſubtilitate Metaphyſica de idea Dei, quam hic Vir Doct. captat, negotium adeo grave, & ad populi ſalutem ſpectans, verſatur. Notum erat Iſraëli, per *deos alienos* deſignari idola gentium, quorum cultum minimo è vulgo manifeſtum erat Dei Iſraëlis cultui eſſe adverſum. Sed malitia hominum, in velanda & excuſanda turpitudine ſua mire ſagax, ſubtilem diſtinctiunculam excogitavit, ut nequitiæ ſuæ velamen reperiat. De orthodoxia & hæreſi nullæ tum erant contentiones, neque ullæ de iis apud Prophetas querelæ; ſed ſolæ, & fere continuæ, de idololatria & cultu Deorum alienorum, qui manifeſtus erat, & omnium oculis patens. *Judicium* tamen *committitur Senatui*, inquit Vir Doct. *ut eum lapidari jubeat*. Sane: nec aliter poterat: Licet enim unuſquiſque ex populo facile dijudicare poſſet ex ſignis à Deo datis aliquem eſſe falſum Prophetam, & uniuſcujuſque fuerit, ſibi à falſo ejuſmodi Propheta cavere, ne ab eo ad idolorum cultum ſeduceretur; nulli tamen è populo, ſed ſoli Magiſtratui jus erat, pœnam in illum decernendi, quæ

poteſtatis

poteſtatis ſupremæ actus eſt. Ita facile unuſquiſque ex plebe judicare poteſt aliquem eſſe homicidam aut adulterum: ſupplicio vero afficere, nemo niſi Magiſtratus. Sic & ab altera parte, ex ſignis à Deo datis unuſquiſque in populo agnoſcere potuit Prophetam à Deo miſſum, illique ut à Deo miſſo auſcultare & obedire, etſi publico Magiſtratus judicio non approbato.

Addo alterum argumentum: Quod ſi ejuſmodi publicum in populo ſuo judicium Deus inſtituiſſet, à quo omnium judicia dependere debebant, oportuiſſe ut illud eſſet infallibile: Si enim falli poſſet, fieri facile potuiſſet, ut vel invidia, vel iracundia, vel vindictæ cupiditate, vel alio pravo affectu abrepti Judices, vel etiam per ignorantiam (ſiquidem ut Vir Doct. vult ſubtilis illa de idea Dei contemplatio eſſet in examen revocanda) in judicio ſuo errarent; & quoniam ipſorum judicium publica regula erat, à qua populo recedere fas non erat, totum populum una ſecum in errorem inevitabilem præcipitarent. Conſequentiæ hujus evidentiam Vir Doctiſſ. agnoſcit; ideóque concedit, infallibile Deum Senatui conceſſiſſe judicium. Evicto itaque, Senatus judicium non fuiſſe infallibile, ſimul corruit, quod illius judicium de Prophetà, veruſne an falſus fuerit, populo regula non fuerit, à qua diſcedere nefas eſſet. Senatus Judæorum non fuit infallibilis.

Ad hoc autem probandum evidentius nullum argumentum eſt, quam crebra illius Senatus non errata tantum, ſed & graviſſima contra Deum crimina, quæ judicio illius falſo, & mandatis ac verbis divinis contrario, ortum ſuum debent, enumerare. Jam ipſis temporibus Moſis, cum duodecim exploratores in terram Canaan miſſi re- Probatur. 1. rebellione in deſerto.

 nuntiarent

nuntiarent ſe vidiſſe civitates munitas, populos feroces & bellicoſos, totus populus deſperans de auxilio divino, & populorum illorum ſubjugatione, inſurrexit contra Moſen, ſolis Joſua & Calebo exceptis: Adeo ut Deus juraverit, quod omnes, qui viginti annorum ætatem excedebant, ſolo Joſua & Calebo exceptis, in deſerto eſſent morituri. Ubi tunc ſeptuaginta illi Seniores, quorum judicium erat infallibile? Et ne hic rurſus objiciat Vir Doct. exceptam fuiſſe tribum Levi, & conſtare Pineham ingreſſum in terram promiſſam; Sciat, tribum Levi non magis fuiſſe inſontem quam reliquas: *Numer.* enim *cap.* XXVI. poſtquam per Moſen & Eleaſarum nova populi recenſio facta eſt, expreſſe tribus Levi una cum aliis numerata narratur, *verſ.* 57. *& ſeqq.* Et immediate poſt indicatum tribus Leviticæ numerum additur *verſ.* 63. *Hic eſt numerus filiorum Iſraël, qui deſcripti ſunt à Moyſe & Eleaſaro Sacerdote in campeſtribus Moab ſupra Jordanem contra Jericho: inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati ſunt à Moyſe & Aarone in deſerto Sinai*, &c. Pinehas autem fuit filius Aaronis, contra quem & Moſen tota hæc rebellio mota eſt. Extra familiam autem Moſis & Aaronis omnes in deſerto ob peccatum illud rebellionis mortui ſunt, ſolis Joſua & Calebo exceptis.

2. Statu populi tempore judicum.

Si conſideremus ſequentia tempora, evidentiora erunt Senatus hujus crimina. Temporibus Judicum legitur populus aliquoties à Deo ad idolorum cultum defeciſſe: & quando ob crimen illud in poteſtatem populorum vicinorum traditi & ſervitute preſſi Deum invocabant, miſſo judice ac liberatore Deus eos è miſeria qua premebantur eripuit:

puit: & expreſſe legimus ipſos durante judicis illius vita & imperio Deum coluiſſe; poſt mortem autem ejus ſtatim in idololatriam relapſos. Poteſtne cuiquam credibile videri, ſolam judicis autoritatem potuiſſe populum in officio continere ne alienos Deos coleret; nunquam autem id potuiſſe autoritatem Synedrii infallibilis à Deo ipſo inſtituti, quod (juxta Viri Doct. ſententiam) ſemper ſe ab idolorum cultu impollutum ſervavit, cujuſque mandatis populus ſub pœna capitali parere tenebatur? Pluriſne fuit judicis unius, quam integri Senatus, & quidem à Deo ita ſemper directi ut eſſet infallibilis, autoritas?

Sed & manifeſte idololatriæ & rebellionis contra Deum accuſantur, 2 *Chronic.* XXXVI. 14. ubi dicuntur non tantum populus, ſed & *univerſi Principes Sacerdotum inique eſſe prævaricati juxta univerſas abominationes gentium, & polluiſſe domum Dei, & ſubſannaſſe nuntios Dei, & illuſiſſe Prophetis.* Et ne hic Vir Doct. excipiat, Synedrium non conſenſiſſe iſti iniquitati & idololatriæ; dico, primo, quis credat, neminem ex univerſis principibus Sacerdotum Senatus Judaici aſſeſſorem fuiſſe? Secundo: Quis credat, fieri potuiſſe, ut totus populus & univerſi Sacerdotum Principes unanimiter à Deo ad idola defecerint, ſi fuiſſet ſupremum infallibile tribunal à Deo conſtitutum, quod ſe non tantum ab idololatria purum ſervavit, ſed & publice populi idololatriam damnabat? Tertio: Quis credat, ſupremum illum Senatum ſe ab idololatria impollutum ſervaſſe, & nuſquam ejus vel minimam in tota Scriptura mentionem factam; ſed potius ita generatim omnes omniumque ordinem in populo idololatriæ & rebellionis contra

3. Ex 1 *Chronic.* XXXVI. 14.

Deum accuſatos, ut unuſquiſque hiſtoriam ſacram ſine præjudicio legens, etiam Synedrium generali illa accuſatione comprehenſum credere debeat? Tandem, quid verbis opus? ipſe Deus Eſechieli in viſione oſtendit Senatum Illum magnum idololatriam nefandiſſimam committentem, *cap.* VIII. 10, II. *& ſeqq.* Dicit quippe Eſechiel ſe *vidiſſe ſeptuaginta viros de Senioribus domus Iſraël, & Jezoniam filium Saphan ſtantem in medio eorum, ſtantium ante picturas reptilium & animalium quæ depictæ erant in pariete; & unumquemque habentem thuribulum in manu ſua.* Quæro, quinam ſint illi *ſeptuaginta ex ſenioribus Iſraël*, niſi Synedrium illud magnum ex ſeptuaginta ſenioribus lectum, qui hoc nomine ſpeciatim hic deſcribuntur? Quid evidentius? Nec ulla hic diſtinctio elabendi rimam invenire poterit.

4. Ex Rabbinis.

Quin & ſi conſulamus Judæorum Doctores, manifeſtum eſt, quod agnoverint Synedrium ſuum in errorem incidere potuiſſe, & aliquid contra Legem decernere licitum vel illicitum. Quod egregie in Rabbinorum ſcriptis verſatiſſimus docet Joannes Lichtfootus, in tractatu *de Miniſterio Templi Hieroſolymitani*, *cap.* VIII. *Sect.* II. *Oper. tom.* I. *pag.* 706. ubi docet, Rabbinos per *multitudinem Iſraël*, *Levit.* IV. 13. *quæ per ignorantiam fecerit quod contra mandatum Domini eſt*, Synedrium una cum populo intelligere; & ita quidem, *ut Synedrium prius per ignorantiam peccaſſet, populus vero poſterior ejus errore in peccatum delapſus eſſet.* Quod porro ſic probat. Rabbi Salomon (in *Levit.* IV.) rem ita exprimit. *Per congregationem Iſraëlis ſignificatur Synedrium, & per rem abſconditam ſignificatur illud erraſſe in docendo circa Exciſionem aliquam*

aliquam in Lege: hanc vel illam rem eſſe licitam; ut juxta ejus decretum egerit congregatio. Sed Maïmonides (in *Schegagah*, *Perek* XIV.) rem fuſius & clarius ſic explicat. *In aliqua re per ignorantiam commiſſa homines tenebantur offerre oblationem pro peccato conſtitutam, ſi magnum Synedrium erraſſet in ſuo decreto, & docuiſſet id eſſe licitum quod interdictum erat, & populus erraſſet per ejus determinationem, & rem commiſiſſet ea determinatione nixus, & poſtea cognoſceret Synedrium ſe erraſſe. Ecce Synedrium tenetur offerre oblationem pro peccato propter errorem ſuum in decreto ſuo, quamvis ipſum rem non commiſiſſet; quia actiones Synedrii dijudicantur non ex eo quod facit vel non facit, ſed ex ejus decretis. Et ad reliquum quidem populum quod attinet, oblatione expiabatur, quia nitebatur Synedrii decretis.* Poſtea de oblationibus variiſque offerendi ritibus diſſerens Lichtfootus, porro ex Rabbinorum doctrina oſtendit, qualis requireretur oblatio, *Si Synedrium erraſſet in negotio idololatriæ, deque ea aliquid decreviſſet quod non licebat jure, & populus juxta ejus pronuntiata egiſſet, ac etiam erraſſet.* Ecce quantum communis Rabbinorum doctrina à ſententia Viri Doct. diſtet; qui, tantum abeſt ut Synedrio infallibilitatem adſcribant, ut diſerte de eo affirment, quod non tantum poſſit docere *licitum eſſe quod Lege interdictum erat*, ſed & in *negotio idololatriæ* (crimine omnium maxime deteſtabili) *aliquid decernere, quod non licebat de jure;* & ſua determinatione integrum populum in errore abducere.

Ad loca Eſdræ quæ in præcedente ſcripto objeci, & præſertim Jeremiæ exemplum, quem Judæorum ſenatus ut pſeudo-prophetam & ſeditioſum Jeremies à Senatu male habitus.

 ſum

ſum indignis modis tractavit, Vir Doct. excipit, ſe *non negare, ſemper fuiſſe improbos homines, non tantum inter vulgares, ſed & reges ac primores; nunquam autem iſti malitiæ Senatum conſenſiſſe; neque Jcremiam ſententia à Senatu lata punitum, ſed potius ab improbis & magnatibus, abſque aliqua juris autoritate*: Addit: *Plurimi ex piis fortaſſe ſenatoribus fruſtra clamabant, dicentes, quod ſicuti Iſaias & alii Prophetæ præcedentibus regibus plurima mala prædixerant abſque aliquo periculo vel injuria eis illata: quare Ieremias pariter parienter non audiendus erat?* Recte & merito inquit Ariſtoteles, ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος τ' ἄλλα συμβαίνει, *dato uno abſurdo & alia ſequuntur*. Cui ſemel conſtitutum eſt abſurdum mordicus retinere, preſſus argumentorum evidentia pluribus ſeſe involvit & intricat. Reges ac magnates, aulæque miniſtros plures, fuiſſe improbos, nemo inficias iverit: ſed & impietatem illam etiam pervaſiſſe in Senatum, adeo manifeſtum eſt ex Prophetarum ſcriptis, & ex antedictis, ut in clara luce oculos claudere neceſſe habeat, qui id neget. Et tandem tota hæc Viri Doct. tam magnifica aſſertio reſolvitur in *fortaſſe*: Cui juſtius multo contrarium *fortaſſe* qui opponat, quod Senatus ille impius regi ad omnem illam contra Jeremiam violentiam & injuſtitiam hortator & inſtigator fuerit: Solet quippe impii regis ſenatus hortator eſſe ſcelerum, ut regi gratificetur. Sed illud Viri Doct. *fortaſſe* evidenter ſatis convincitur ipſo Jeremiæ ſcripto: nuſquam enim Senatus, cujus judicio ſit approbatus, ullam facit mentionem, & cum tamen ſollicite Abdemelechi Æthyopis pietatem & erga ſe benignitatem recenſeat, ne verbum quidem occurrit de pietate Senatus,

tus, ad cujus tamen judicium, tanquam infallibile, quam maxime provocare oportuiſſet, utpote quo regis ac magnatum injuſtitia clare detecta fuiſſet: ſed contra, generatim omnes Jeremiæ infenſi fuiſſe leguntur: Quod argumentum evidens eſt, Senatum in eandem cum rege impietatem conſpiraſſe. Sed *Senatus*, inquit Vir Doctiſſ. *Jeremiam ut verum Dei Prophetam ſemper venerabatur; & ejus ſcripta ſervavit, & poſteritati divina eſſe decrevit.* Sed quid juvat aperte veritati contradicere? Senatum Jeremiam non fuiſſe veneratum clare ſatis jam oſtenſum eſt; niſi credamus eam unius vocis magicæ *fortaſſe* eſſe vim mirificam, ut argumenta quam validiſſima ſuo ſono fugare & evertere poſſit. Scripta Jeremiæ à *Senatu fuiſſe aſſervata*, non à Barucho aliiſque piis, quo argumento probabit Vir Doct.? Quod poſtea à Senatu ea pro divinis ſint agnita, cum ſevera illa Dei caſtigatione, captivitatis nimirum ſeptuaginta annorum, admoniti reverentius erga Dei legem ac Prophetas ſe geſſerunt, & prophetiarum Jeremiæ complementum viderunt, neutiquam arguit, Senatores, qui vivente Jeremia judicio præerant, ipſius prophetias ut divinas agnoviſſe, & Jeremiam ut Prophetam veneratos eſſe. Quod per tumultum Sacharias fuerit interfectus, non arguit, ſemper id factum; & Synedrium nunquam conſenſiſſe iniquitati: Etiam corruptiſſimo tribunalium ſtatu, & conniventibus, imo & clanculum inſtigantibus Senatoribus, talia nonnunquam fiunt.

Tandem: Senatum Judæorum non fuiſſe infallibilem, controverſia quæ Sadducæis interceſſit cum Phariſæis invicte demonſtrat. Contentio fuit, Tandem, ex contentione Phariſæorum

& Sadducæorum.

fuit, non de re levicula, ſed maximi momenti, & unde tota Iſraëlis ſalus dependebat, reſurrectione nimirum mortuorum: Errorem adeo exitialem tollere officii fuiſſet eorum, quos Deus omnium de ſenſu legis controverſiarum judices conſtituiſſet; ipſique officio ſuo defuiſſent, ac gravis ſe coram Deo criminis reos feciſſent, ſi ſententiam ſuam decretoriam non interpoſuiſſent, & errorem pietati ac ſaluti animarum ita exitialem non damnaviſſent: Sadducæorum autem totiusque populi fuiſſet, ſententiæ ipſorum abſque mora auſcultare, aut juxta legem morte plectendi fuiſſent: & ſic error ille brevi tempore penitus fuiſſet exſtirpatus. Atqui nuſquam Sadducæos à Senatu condemnatos legimus, nec Joſephus, accuratiſſimus rerum judaicarum ſcriptor, ullam talis judicii à Senatu contra Sadducæos lati mentionem facit: quin & eorum ſecta potens valde fuit in populo Judæorum, adeo ut quidam Senatores, quin & Pontifex maximus ex iis allectus fuiſſe legatur. Unde colligo, infallibile ejuſmodi de rebus fidei penes Senatum non fuiſſe judicium.

Senſus Deuteron. XVII. 9. 10.

Objicit Vir Doctiſſ. legem *Deut.* XVII. 9, 10. Sed locum vel leviter inſpicienti, manifeſtum eſt, agi non de rebus fidei, ſed controverſiis civilibus, quando diſcerni debet *inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam*, aut obſervatione ceremoniarum legis, de lepra, ſimilibuſque: Quæ quæſtiones remittuntur ad Sacerdotem, & ſupremum populi Senatum: Quia Reip. quies & populi tranquillitas requirit, ut ejuſmodi contentionibus finis imponatur. Nec pœna mortis, reluctanti ſententiæ judicis infligenda, infallibile illius arguit eſſe judicium: Sed tantummodo, ut litium finis ſit, ſupremi

ſupremi Senatus judicio acquieſcendum eſſe: alias enim mera in Repub. oriretur confuſio. Si enim quando injuſta à judice pronuntiatur ſententia licitum eſſet illi non obedire, quoniam unuſquiſque ſibi blanditur, & jus à ſua parte ſtare credit, nunquam judici obedientia præſtaretur, atque ita mera oriretur in repub. confuſio. Quare omni ſententiæ à ſupremo judicio latæ obediri Deus ſub pœna mortis ſancivit. Et ſi quis forte ſententiæ injuſtæ obedire detrectaret, & propterea morte plecteretur, eo caſu non bonus, ſed malus è medio populi tolleretur: Licet enim contra proximum cauſam juſtam defenderit, injuſtus tamen ac contumax fuit, quod ſententiæ à ſupremo judice pronuntiatæ reluctatus fuerit, & totius reipublicæ quieti privatam ſuam cauſam prætulerit: Quod non tantum in Rep. Judaica, ſed in omnibus Rebuſpub. ac regnis obſervatur.

Objicit præterea Vir Doctiſſ. verba Servatoris noſtri, *Matth.* XXIII. 2. *Scribæ & Phariſæi in cathedra Moſis ſedent, facite omnia quæ dixerint vobis.* Sed vero verbis illis Dominum non agnoviſſe infallibile Senatus Judaici judicium nimis manifeſtum eſt. Sciebat Dominus & ſuam perſonam, & doctrinam, Judæorum Senatui eſſe maxime exoſam, ipſos omnia contra ſe innoxium moliri: quin & eodem in capite ipſos variorum ac enormium criminum, hypocriſeos, ac tandem injuſte effuſi ſanguinis Prophetarum, reos agit: Quis ſane mentis credat, Dominum hominibus adeo ſceleratis ac deſperate improbis infallibilitatem & perpetuam ſpiritus divini directionem adſcripſiſſe? Quo argumento etiam probabit, de Senatu Judæorum hic eſſe ſermonem? An Scribæ &

Et *Matth.* XXIII. 2.

& Phariſæi conſtituunt Senatum? Aliud ergo Dominus indicat, quando *Scribas ac Phariſæos in cathedra Moſis ſedere* ait: Loquitur de legiſperitis, qui ſtudium ſuum in ſcrutatione legis poſuerunt: eos dicit *in cathedra Moſis ſedere;* quia in cathedris ſedentes populum docebant ex Lege Moſis, & Moſis autoritate doctrinas ſuas confirmabant. Quando itaque addit, *omnia quæ dixerint vobis facite*, non eſt hoc univerſaliter ſine omni prorſus exceptione accipiendum, ac ſi quicquid illi præcepiſſent, qualecunque tandem eſſet, faciendum foret: Alias Dominus, qui ſe ab ipſis contemni ac odio haberi, ac brevi ut blaſphemum condemnandum noverat, diſcipulis ſuis mandaſſet, ut decreto Senatus auſcultantes ipſum etiam ut blaſphemum ac pſeudo-prophetam rejicerent: Et quoniam Vir Doctiſſ. (uti vidimus) exiſtimat Evangelium hoc poſt Jeſu mortem confictum, diſcipuli poſt condemnatum Jeſum figmentum aliquod Evangelio inſeruiſſent, quo ipſi præcepto Domini ſui, cujus ſe diſcipulos profitebantur, evidentiſſime fuiſſent condemnati: Quo quid ineptius? Sed pro ſubjecta materia reſtringendum eſt, ad omnia quæ Legi Moſis conſentanea, aut ſaltem illi non adverſa, præcipiebant.

Cujus ſit, ſignum à Propheta datum examinare.

Quærit tandem Vir Doct. *Quis ergo ſignum ſeu miraculum, & doctrinam Prophetæ eſſet examinaturus, & de eo judicium pronuntiaturus? an hoc judicium velim adſcribere vulgo?* Reſp. Ex iis quæ dicta ſunt, ad objectionem hanc reſponſio ſponte fluit. Publicum ac infallibile judicium, quod omnibus obſequii regula foret, nulli competiit, ita ut quicunque judicio ejuſmodi non eſſet approbatus, nulli Prophetam agnoſcere liceret; quicunque

cunque judicio illo eſſet condemnatus, qualiſcunque tandem contra ipſum proceſſus ſit inſtitutus, ut pſeudo-propheta rejiciendus eſſet: Privatum autem Prophetam vel rejiciendi vel recipiendi judicium unicuique competiit: hoc autem judicium ſibi quiſque format, alteri vero nec credendi nec rejiciendi regula eſt. Uniuſcujuſque autem eſt, in hoc judicio recte officio ſuo fungi. Senatus eſt, pſeudo-prophetas, quos ex indubitatis à Deo datis ſignis manifeſtum eſt falſos eſſe Prophetas, non impunitos dimittere: Verum Prophetam reverenter excipere, neque ex odio, invidia, aliove pravo affectu rejicere, & ut falſum condemnare; ſed populo promptæ obedientiæ exemplum præbere. Uniuſcujuſque è populo eſt, pſeudo-prophetam fugere, etſi ſententia Senatus nondum condemnatum: Vero Prophetæ, etſi impiorum judicum ſententia condemnato, obedire; neque majorem hominibus quam Deo autoritatem deferre.

Pergit Vir Doct. quærere: *Quis Iſaiam, Jeremiam, cæteroſque Prophetas veros & à Deo miſſos decrevit? Quis etiam hos Prophetarum, & hiſtoricos libros, quos Canonicos habemus, tales infallibiliter eſſe ſancivit?* Reſpondetque, *id non feciſſe vulgus, ſed Senatum, qui ſi in judicando Propheta falli poterat, poſſet etiam in Canonicis libris decernendis, Spiritu Sancto ſi pro uno, etiam pro altero non influente.* Satis apparet Virum Doct. in Hiſpania inter Pontificios enutritum, adeo manifeſte hoc argumentum ex ipſorum ſchola depromptum. Reſpondeo, nec Senatum, nec vulgus decreviſſe, Prophetas à Deo eſſe miſſos, neque hoc ab alterutro decerni potuiſſe; ſed Deum id documentis evidentibus

Unde dependeat autoritas Eſaiæ, &c.

bus teſtatum reddidiſſe, quibus tam Senatus quam populus fidem adhibere tenebatur; contumaciæ contra Deum reus futurus, niſi credidiſſet. Sic nec Senatus decrevit, Iſaiæ aut Jeremiæ ſcripta eſſe canonica; judicium illud penes Senatum neutiquam fuit: ſed ſolummodo ſive Senatus, ſive alius qui Prophetarum autographa vidit, eaque ipſorum autographa eſſe certus fuit, teſtatus eſt, ea ab ipſo Iſaia, Jeremia, aliove Propheta eſſe conſcripta: Eo ipſo enim divina agnoſcebantur, quia ipſorum ſcriptores evidentibus ſignis comprobati ſunt à Deo eſſe miſſi: Neque ulterius quicquam, ſive Senatus, ſive populus, ad ſcriptis propheticis autoritatem conciliandum decernere potuit, ſed ea omnis à divina miſſione dependet. Populus tantum vel Senatus ſcriptorum Propheticorum, veluti depoſiti cujuſdam pretioſiſſimi, cuſtos fuit fidelis.

Cujus ſit nunc, de falſo Propheta, ſi exiſteret, judicare.

Hinc jam facile colliget Vir Doct. quid ipſi à me reſpondendum ſit ad quæſtionem ipſius; *Si nunc ad Batavos Propheta aliquis falſus adveniret, miracula faceret, & novas doctrinas prædicaret; an hoc judicium pertineret ad vulgus, ad nautas, ad mulierculas, an ad me?* Dico ad omnes: unuſquiſque enim ſuæ fidei coram Deo rationem eſt redditurus; ideoque cujuſque eſt, ſollicite providere, ne decipiatur. Officium meum, omniumque eodem mecum munere fungentium, eſſet, vel imprimis cavere, ne impoſtoris fallaciis à veritate ſalutari abduceremur; tum quia in nobis minus excuſabilis eſſet culpa; tum quia exemplo forte ac autoritate noſtra plures in ſimilem pertraheremus errorem: Quia autem meum judicium nulli fidei ſuæ aut judicii regula eſt, etiam populi, ac cujuſcunque

cujuſcunque è populo, foret, pſeudo-prophetæ doctrinam examinare, & non humanæ autoritatis, qualiſcunque tandem ſit, ſed ſolius Dei in Scriptura loquentis, ductum ſequi; & quemcunque Dei verbo adverſa docentem deprehenderet, rejicere. Si quem hic male judicare crederem, non autoritate eum ut aliter ſentiat compellere poſſem; ſed ſolidis rationibus, è verbo divino depromptis, erroris convincere conaret; ut ita ab errore revocatus divinæ veritati conſtanter adhæreat, & in illius fide ac obedientia ſalutem ſuam quærat.

Ex hiſce ita prolixe de Senatus Judaici autoritate diſputatis jam per ſe liquere puto, infallibile non fuiſſe ejus judicium; ac proinde, licet officium ejus fuerit inter verum ac falſum Prophetam diſcernere, quod tamen pravo aliquo affectu corruptus potuerit contra verum Dei Prophetam judicium pronuntiare, quod fuerit falſus; atque ita inſontem è medio tollere. Unde porro infero, non fuiſſe neceſſarium veri Prophetæ requiſitum, ut à Synedrio ſit receptus antequam populus eum ut verum Prophetam agnoſcere ac revereri poſſit. Ex quibus omnibus tandem concludo, cum Dominus Jeſus evidentibus ac omni exceptione majoribus ſignis ac miraculis comprobaverit, ſe eſſe à Deo miſſum, quod Senatus Judaici, qui ipſum ut blaſphemum condemnavit, judicium nullatenus ejus autoritatem imminuere, ejuſve miſſionem divinam in dubium vocare queat: Sed fuiſſe judicium ab hominibus ſceleratis, ambitione, ac faſtu tumentibus, invidia, ira, odio, vindictæ cupiditate, ac hypocriſi plane excæcatis, pronuntiatum, contra hominem ſanctum, ne leviſ-

Judicium contra D. Jeſum eſt pronuntiatum à Senatu ſcelerato.

ſima

ſima quidem peccati labe aſperſum, ac ſanctiſſimam (vel ipſo Viro Doctiſſ. judice) doctrinam annuntiante, hominumque illorum ſcelera ac hypocriſin palam libere & cum παῤῥησίᾳ reprehendentem: Qui vitia ſua ac ulcera ita palam revelari ac traduci, atque ita larvam pietatis ſibi detrahi, indigne ferentes, in furorem ac rabiem acti ſunt, & quidvis ſibi contra D. Jeſum permiſerunt, ſuſque deque habentes qua via ac ratione ipſum è medio tollerent, dummodo ipſi exitium ſtruerent: ut ita iræ, odio, ac vindictæ cupiditati ſatisfacerent. Tale judicium tantum abeſt ut infallibile, aut à Spiritu Sancto dictatum fuerit, ut nullius niſi ipſius Satanæ inſtinctui, cujus tam ſcelerati Senatores mancipia fuerunt, imputari poſſit.

QUÆSITUM QUARTUM.

CAPUT I.

Quod Chriſtus perfectiorem cultum præſcripſerit quam Moſes.

Non neceſſe fuit, præmonere ceremonias eſſe umbram cultus perfectioris.

IN ultima hac quæſtione iterum repetit Vir Doctiſſ. me non protuliſſe textum, in quo Deus diſertis verbis permiſſionem hominibus dederit, ut totam divinam legem, præter moralia, non niſi futurorum umbram eſſe affirment. Sed vero, ſi unicum illud tantum voluerit, an talis textus exſtaret, qui id diſertis verbis affirmet, ſuperflua fuit ipſius quæſtio: Ipſe enim ſatis noverat, ejuſmodi textum non exſtare. Verum ulterius quid ſua quæſtione intendit; Nimirum, exinde argumentum ducere contra religionem Chriſtianam, quæ docet, ceremonias Legis perfectioris

perfectioris cultus ſpiritualis fuiſſe umbram; itaque accedente cultu ſpirituali ceremonialem, perinde uti præſente corpore umbram, debere evaneſcere. Itaque ut iſtius argumentationis Viri Doctiſſ. imbecillitatem oſtenderem, recte reſpondi, neceſſe non fuiſſe, ut Deus olim, ſive per Moſen, ſive per Prophetas præmonuerit, ceremonias tantum eſſe perfectioris cultus figuram: Sufficere, ut Deus tempore à ſe præſtituto immutationem iſtam faciat, & perfectiorem cultum introducat.

Minoris ſunt pretii, quam cultus ſpiritualis.

Interim ſimul indicavi, ceremoniarum ceſſationem non adeo offendere debere Judæos, quia jam Deus olim ſatis indicavit, cultum ceremonialem ſibi eſſe viliorem, & abſque ſpirituali ſibi neutiquam placere. Vir Doctiſſ. ſibi fingit, quaſi illo argumento voluerim probare, quod *liceat affirmare, ceremonias legis eſſe tantum futurorum umbram, eaſque ut vanas & inutiles relegare.* Sane nihil minus cogitavi quam hoc: Nimis enim manifeſtum eſt, licet ceremoniæ minoris apud Deum pretii ſint quam ſincera pietas, eas tamen, quamdiu vim legis obtinent, obligare: Tota mea vis in ſecundo argumenti mei membro ſita eſt, quod Deus perfectiorem cultum per Chriſtum introduxerit. Sed quia hoc durum eſt in Judæorum auribus, ideo præmiſi, quod Deus jam olim per Moſen & Prophetas ſignificaverit, ſibi cultum ceremonialem abſque morali neutiquam placere: Ut ſic oſtenderem, non offendi debere Judæos doctrina Chriſti, quæ ceremoniarum neceſſitatem nuſquam inculcat, ſed potius cultum Dei in ſpiritu & veritate, quaſi illa legi divinæ ſit adverſa; cum potius ad perfectionem legis tendat, ac legiſlatoris

giſlatoris intentioni optime congruat, utpote qui jam olim indicavit, ceremonialem cultum per ſe neutiquam ſibi eſſe gratum, ſed commendari per ſpiritualem & internum. Quare hoc ſenſu argumentum meum proponendum foret, & illius vis penitius expendenda.

Meſſiam debuiſſe perfectiorem cultum introducere quam Moſes, conſtat ex *Deuteron.* XVIII. 15.

Pergens Vir Doctiſſ. negat Meſſiam perfectiorem cultum introducere debere; idque ex ſacro textu clare probari cupit. Sed per claram probationem, quando eam à Chriſtiano exigit, intelligit textum qui diſertis verbis id affirmet, cujus probationem cupit. Interim mox in hoc eodem articulo clare, uti putat, probaturus, præcepta legis ejuſdem eſſe perfectionis cum Evangelio, non claris pugnat textibus; ſed ex præceptis quibuſdam generalibus per conſequentias longe petitas probationem ſuam inſtituit: perinde uti antea vitam æternam lege eſſe promiſſam ſimilibus argumentationibus probare intendit. Hæ ſunt ipſi in ſua cauſa contra Chriſtianum claræ probationes. Argumenta vero Chriſtiani contra ipſum, quantumvis clara, modo non ſint diſerta Veteris Teſtamenti verba, ſunt tantum *congruentiæ*, & *argumenta tantum veriſimiliter concludentia;* ſed requirit ab ipſo purum Dei verbum. Quam inique, & præter leges diſputandi! Interim ſi textum quærat, occurrit ille *Deut.* XVIII. 15. *& ſeqq.* ubi prædicitur venturus Propheta, *ſicut Moſes:* Antea autem oſtendi, non poſſe eſſe Prophetam ſicut Moſes, niſi ſit legislator, perinde atque Moſes: alias Moſe longe inferior eſſet futurus. Unde colligo, ſi ſit futurus Legislator, perinde atque Moſes, neceſſe eſt, ut præcepta quædam tradat Moſis præceptis perfectiora: Lege enim jam

lata

lata non poteſt novus mitti legislator niſi perfectiora quædam jam ſancitis adferat: alias non eſt legislator, ſed ſolummodo legis jam latæ approbator, aut confirmator. Sed objicit Vir Doctiſſ. me affirmare, quod *Judæis uſque ad tempora Meſſiæ abſconditum fuerit antiquum illum ritualem cultum ceſſaturum*, unde concludit: *Ergo talis unde id probetur textus non exſtat.* Reſp. Nulla eſt conſequentia: Non quidem exſtat textus, ubi Deus diſertis verbis prædicit, cultum ceremonialem, ut figuram tantum & umbram, ceſſaturum: Verum textus hic dicit, Deum Moſi ſimilem Prophetam, hoc eſt legislatorem miſſurum: Qualis autem illa legislationis ratio futura eſſet, ante impletionem perfecte cognoſcere non potuerunt: At quando Deus Prophetam ſeu legislatorem illum miſit, & novam per eum legem revelat, ex hac prædictione ſatis cognoſcere poſſunt, hanc Prophetæ illius miſſionem optime cum conſilio divino, iiſque quæ Deus antea populo revelavit, congruere; & ex impletione Prophetiæ manifeſte percipere, quis illius fuerit ſenſus, qui ante impletionem non ita patebat. Ne jam addam alia ex Prophetis loca, quæ ceremoniarum ceſſationem etiam tacite involvebant, de quibus mox plenius.

Juſſu divino Meſſias poteſt legem ritualem abrogare.

Objicit porro Vir Doctiſſ. *Licet Meſſias totum cultum moralem & internum optimis & ſanctiſſimis conſiliis in majorem perfectiorem edoceret; ſi ſimul ritualem Dei legem jam inutilem & vanam prædicaret, non perfectiorem legem introduceret, ſed unam ejus partem perficiens, & alteram deſtruens, totius divinæ legis prævaricatæ eſſet reus.* Reſp. Siquidem Meſſias propria autoritate ſine juſſu ac mandato divino legem ceremonialem ut inutilem & vanam

 ceſſare

ceſſare faceret, vere legis violatæ eſſet reus: Deenim ſolius eſt, perinde uti per Moſen populo legem ceremonialem dedit, ita etiam per Meſſiam perfectiorem legem introducere, & facere ut ad illius præſentiam ceremonialis ceſſet: quamdiu itaque illius obligatio durat, eam negligentes ſunt refractarii contra Deum, & ut tales etiam ſevere à Deo puniti. Alia vero eſt ratio, quando Meſſias juſſu divino perfectiorem cultum introducit, & ceremonialem, qui illius tantum umbra fuit, ut jam inutilem, ceſſare facit; Deus enim per Meſſiam ab obligatione legis ritualis Iſraëlem ſolvens, facit, ut qui nunc eam non obſervent, non ſint violatæ legis rei, prout olim fuerant, quicunque ante Meſſiæ adventum eam negligebant. Juſſu autem divino Meſſiam ſeu Chriſtum docuiſſe quicquid docuit, in initio ſcripti hujus fuſe oſtendi.

Præcepta Evangelii perfectiora præceptis Legis.

Verum hic jam ipſam quæſtionis arcem invadit Vir Doctiſſ. negatque Dominum Jeſum cultum Moſis lege perfectiorem inſtituiſſe, ejuſque probationem à me exigit. Age ergo perfectiora illa Legis Chriſtianæ præcepta proferamus, quæ cum iis quæ Vir Doctiſſ. hic, & alibi ſparſim in ſcripto ſuo de perfectione Legis dicit, accurate conferenda ſunt, ex quibus inter ſe collatis manifeſte patebit, quantum Evangelium dignitate Legem ſuperet. Unum autem hic præmonendum cenſeo, quod Vir Doctiſſ. in Hiſpania inter Pontificios & Monachos educatus, totam religionem Chriſtianam non ex puro Dei verbo, ſed ex impuris Monachorum lacunis & pravis ipſorum interpretationibus æſtimare videtur: Hinc eſt, quod miras non tantum verborum Chriſti interpretationes, à mente Domini alienas, partim ipſe confingit, partim

partim ab aliis confictas avide amplectitur; ſed & præcepta Domini, quorum obſervationem ſub amittendæ ſalutis pœna exigit, in conſilia cum Monachis commutet, quæ obſervare quidem eximiæ pietatis eſt; verum quæ abſque impietate, & amiſſione ſalutis poſſunt omitti.

Circa objectum amoris.

Præcepta ergo, quæ Lege non expreſſa, ſed Evangelio omnibus præſcripta ſunt, aut ſaltem perfectiora in Evangelio, quam Lege continentur, ſunt hæc. Primo, quæ ſpectant perfectionem amoris erga proximum. Lex dum jubet *diligere proximum*, per *proximum* non intelligit hominem quemcunque, ſed Iſraëlitam: Quod ex præcepto *Levit.* XIX. 18. manifeſte liquet. Verum eſt, & amore benevolentiæ etiam complecti jubentur Edomæos, Ægyptios, populoſque qui ſe ultro in ſervitutem dabant: Verum iſte eſt inferior amoris gradus, neque beneficia proprie comprehendit, ſed potius ut à maleficiis abſtineant. Religio autem Chriſtiana, ſeu Evangelium prout, omne populorum diſcrimen abolet, quoniam *in Chriſto non eſt Gentilis & Judæus, circumciſio & præputium, barbarus & Schyta, ſervus & liber*, *Col.* III. 11. *Gal.* III. 28. Ita & indifferenter amorem erga omnes extendi jubet; non tantum fideles & Chriſtianos, ex quacunque natione, qui fraternus amor paſſim vocari ſolet, *Rom.* XII. 10. *Hebr.* XIII. 1. 1 *Pet.* 1. 22. & alibi paſſim: ſed & cujuſcunque ſit religionis, modo ope ac auxilio noſtro indigeat. Quod manifeſtum eſt ex *Gal.* VI. 10. ubi Apoſtolus quidem mandat ut *maxime benefaciamus domeſticis fidei*; interim tamen præcipit, ut *benefaciamus omnibus*. Et 2 *Pet.* 1. 7. ubi dum *amori fraterno* addi jubet Petrus *charitatem*,

manifeſtum eſt, quod per *charitatem* intelligat amorem qui ſe indifferenter extendit erga omnes. Ita videmus quantum Legi præſtet Evangelium ſolummodo circa objectum amoris, quod omnia officia, quæ Lex ſolis Iſraëlitis præſtari jubet, extendat ad omnes homines. Idque elegantiſſime docet Servator *Luc.* x. 30. *& ſeqq.* ſub parabola Samaritani, qui Judæum à latronibus ſpoliatum ac vulneratum, & à Sacerdote ac Levita prætereunte neglectum, amantiſſime fovit, vulnera curavit, ac in hoſpitium duxit.

Et officia. His adde, quod Evangelium expreſſe vetet omnem vindictam, ab eaque tam alienos eſſe nos præcipiat, ut potius parati eſſe debeamus alteram injuriam ferre, quam jam illatam vindicare. *Matth.* v. 39, 40. Lex gravioris injuriæ vindictam permittit, dum permittit propinquo occiſi hominis, ut homicidam interficiat, *Num.* xxxv. 19. Quin & inimicorum amorem præcipit Evangelium, & ut pro maledictis benedictiones rependamus, beneficia pro maleficiis, quin & oremus pro perſequentibus nos. *Matth.* v. 44, 45. Quid hic Lex? Mandat quidem *Exod.* xxiii. 4, 5. *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum,* &c. Verum, ut dixi, ſolum reſpicit inimicum Iſraëlitam, erga quem diutinum in corde odium fovere illicitum decrevit; non autem pro diris ac execrationibus preces & benedictiones rependere juſſit.

Circa adulterium. Evangelium adulterium vetans, quemcunque conjugati cum altera concubitum, ſive maritata ſit, ſive cœlebs, uti & conjugatæ cum qualicunque maſculo, adulterium eſſe definit; ut ita quibuſvis vagis libidinibus occurrat, & ſectatores

ſuos

ſuos caſtitatem ſervare doceat. Lex adulterium vetans, explicante ipſo Viro Doct. ſolum Iſraëlitæ cum alterius Iſraëlitæ uxore concubitum intelligit. Unde ſequitur, vel ipſo Viro Doctiſſ. judice, quod lex vagum Iſraëlitis concubitum impune permittat, non tantum cum mulieribus conjugali vinculo non copulatis, ſed & cum alienigenarum uxoribus: Quod & Vir Doctiſſ. etiam expreſſe in colloquio noſtro contendit non eſſe adulterium. Ecce quam lata aperta feneſtra infrænatæ hominum luxurioſorum libidini, licet cum graviſſima alterius injuria conjunctæ.

Lex permittit Iſraëlitæ uxori, ſiquidem gratiam non invenerit in ipſius oculis propter aliquam fœditatem, dare libellum repudii, *Deut*. XXIV. quin & permittit polygamiam, uxorique aliam ſuperinducere, *Deut*. XXI. 15. Evangelium autem matrimonium ad priorem ſuam integritatem reducens, divortium extra cauſam adulterii non tantum illicitum pronuntiat, ſed &, ſi uxore extra cauſam adulterii dimiſſa alteram quis duxerit, adulterium committi docet: quo ipſo uni marito unam tantum concedit uxorem; ſi enim plures habere haud illicitum foret, adulterium non committeretur, ſi altera ducatur, uxore priore extra adulterii cauſam dimiſſa. Scio excipi, repudii libellum eſſe remedium occurrendi multis incommodis, quæ ex diſcordi inter maritum & uxorem cohabitatione facillime oriuntur: Et apud Chriſtianos, ut iſtis medeantur, etiam in uſu eſſe ſeparationem quoad cohabitationem & thronum. Verum exinde liquet, divortium aliquatenus repugnare perfectioni matrimonii, &, ut Dominus Jeſus recte ajebat, Iſraëlitis indultum Divortium & polygamiam.

 ob

ob duritiem cordis ipſorum: Sed Dei matrimonium inſtituentis finem fuiſſe, ut conjuges arctiſſimo inter ſe vinculo, tanquam una caro, uniti, nunquam ſeparentur; ad quam perfectionem Dominus matrimonium revocavit. Quod ſeparationem thori ac cohabitationis attinet, conſtituto illa eſt mere politica, de qua Evangelium nihil in alterutram partem definivit, utpote nihil tractans aut præcipiens ſtatum politicum concernens: ſed prudenti Magiſtratuum arbitrio dirigitur, qui ut quieti civili conſulant ſua autoritate nonnunquam cohabitationem conjugum, parte utraque audita, ſeparant: Ne tamen quicquam lege Evangelii prohibitum committant, conjugii vinculum non ſolvunt niſi ob crimen adulterii: ut ita reconciliationi inter conjuges locus ſit. Sub Lege autem marito licitum erat propria autoritate dato libello repudii uxorem dimittere ſi ingrata eſſet oculis ipſius, & mox utrique facultas erat libera ad alteras provolandi nuptias: quo ipſo non tantum omnis reconciliationis ſpes præſcindebatur; ſed & hominibus luxurioſis maxima aperiebatur feneſtra, ſiquidem alia allubeſcere inciperet mulier, uxorem ut ſibi ingratam dimittendi, & alteram illius loco ducendi: aut uxori luxurioſæ, ſeſe incommodam ac contumacem oſtendendi erga virum, ut ita ab ipſo libellum repudii obtineat, atque ita à marito dimiſſa alteri viro nubat. Quæ omnia matrimonii perfectioni directe adverſantur.

Circa directionem noſtri ipſorum.

Si jam porro conſideremus præcepta Chriſti, quæ directionem noſtri concernunt, nihil horum in Lege expreſſe mandatum reperiemus: Qualia ſunt, non eſſe amandum mundum, ſed cœlum ac cœleſtia præcipue ſpectanda, reliqua, quatenus

nus à vita ſpirituali hominem abducunt, eſſe non abjicienda proprie, ſed flocci facienda, animumque ab anxiis curis eximendum, carnem eſſe crucifigendam cum concupiſcentiis, omnia, ſi neceſſe ſit, pro nomine Chriſti abneganda, quin & vitam ipſam: Cogitationes & animum ſervandum eſſe caſtum, non minus quam corpus, adeo quidem, ut ſi quis mulierem adſpiciat ſolummodo ut eam concupiſcat, jam adulterium cum ipſa in corde commiſerit, *Matth.* v. 28, 29. quatenus turpes ejuſmodi cogitationes fovens, corde ac animo ſuo omnes committit actus quibus adulterium conſtat; & ex turpibus ejuſmodi cogitationibus voluptatem percipit illi ſimilem, quam ex ipſo adulterii actu percepturus eſſet. Ne jam, prolixitatis vitandæ cauſa, alia allegem.

Ea non præcipitur decalogo.

Sed contra hæc Vir Doctiſſ. contendit, *Decalogo contineri perfectiſſimam vitæ regulam, cui nihil magis perfectum addi poſſit.* Abſit ut ego quicquam contra Decalogi perfectionem dicam, aut illum defectus alicujus inſimulare velim. Interim hoc affirmo, præcepta religionis Chriſtianæ de directione ſui ipſius jam à me indicata nuſquam in Decalogo apparere. Dicet forte cum aliis Vir Doct. ea expreſſa eſſe decimo decalogi præcepto, de non concupiſcenda uxore ac domo proximi, aliave quacunque re quæ proximi eſt. Sed vero, ſi præceptum illud, & ratio Reip. Iſraëliticæ penitius inſpiciatur, apparebit hic non vetari concupiſcentiam uxoris proximi ad adulterium, aut ut domus proximo per furtum ablata noſtra fiat; ſed qua quis proximi uxorem ac domum ita concupiſcit, ut abſque adulterio ſua uxor, & abſque furto ſua domus fiat: nimirum concitando inter

 maritum

maritum & uxorem diſſidia ac rixas, atque ita faciendo ut maritus moleſtæ cohabitationis pertæſus uxori libellum repudii tradat, atque ita ipſe uxore à proximo dimiſſa potiatur: aut varia ipſi concitando per vicinos alioſque incommoda, ut domus ipſi ingrata fiat, ac proximus moveatur ut eam vendat, atque ita ipſe ea potiatur. Quæ quoniam multarum turbarum in populo Iſraëlis cauſa eſſe poterant, Deus præceptis de non committendo adulterio ac furto, etiam hoc, de non concupiſcenda uxore ac domo proximi adjecit. Et hunc præcepti hujus ſenſum eſſe, exinde colligitur, quia eſt præceptum ſecundæ tabulæ, cujus omnia præcepta proximum reſpiciunt, & quorum violatione proximus directe læditur, uti ex omnium enumeratione liquet. Atqui concupiſcentia uxoris proximi ad adulterium, quatenus ipſi adulterii actui opponitur, proximus non læditur, ſed ſolo adulterii actu: polluitur vero animus concupiſcentis: Sed concupiſcentia illa, qua quis efficit, ut proximi uxor à marito dimiſſa ſua fiat uxor, proximus gravi afficitur injuria, & directe læditur. Quod & circa omnes res proximi, quarum concupiſcentia vetatur, locum habeat.

Quomodo ad Decalogum præcepta Rel. Chriſt. referri poſſint.

Interim negare nolo, per analogiam & conſequentiam omnia religionis Chriſtianæ præcepta ad decalogum referri poſſe: Adeo ut, ſi præcepta Chriſti conferentes cum Decalogo, ad decalogum omnia referamus, quæ ex illius præceptis aliqua ratione deduci poſſunt, & ad ultimam Dei intentionem, Decalogo non clare expreſſam, attendamus, dici poſſit, omnia Chriſtianæ religionis præcepta generalibus decalogi præceptis eſſe comprehenſa:

prehenſa: Sed addo: Illud nunc à nobis, poſtquam ultima Dei intentio per Dominum Jeſum clare eſt revelata, fieri poſſe: Antea tamen, cum plenior ille ſenſus generalitate verborum involutus fuit, id non ita plene fieri potuiſſe; neque eum, qui ſenſum iſtum plene aſſecutus non fuerat, ſed ſolummodo à Lege manifeſte vetitis ſibi ſollicite caviſſet, non poſſe æque ac ſub Evangelio violatæ legis reum peragi. Unde quantum Legi Evangelium præſtet manifeſtum eſt, quod ea clare præcipiat, quæ per conſequentiam ex Lege induſtria ac labore potius deducenda erant, quam in ea expreſſe definita ac præcepta, proinde quibus ſe teneri non intellexerunt Iſraëlitæ; non enim homines animum ſuum inducere ſolent, ut legem ſtrictiore, quam qui in verbis ipſis exprimitur, ſenſu contra ſeipſos interpretentur. Quod vero directionem noſtri ipſorum attinet, omniumque afflictionum, quin & mortis crudeliſſimæ pro nomine Dei tolerantiam, aliaque Evangelio clare mandata, ea decalogo eſſe comprehenſa, neſcio quo fundamento affirmari poſſit.

Verum hæc omnia clare mandata contendit Vir Doct. *præcepto illo generali, quod totius Legis quaſi ſumma eſt, Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis: hoc eſt, tam perfecte, ut nullum deſiderium de rebus creatis hunc amorem diminuere poſſit, quantum viribus naturalibus poſſibile eſt, & plus quam vitam tuam, quam pro ejus amore libenter tradere ne dubites.* Et quærit *an amor Dei in Evangelio perfectiore modo præcipiatur?* Sed vero, non inquirimus, an modus quo amor ac obedientia Dei præcipitur ſub Evangelio, ſit perfectior illo, quo amari Deus præci- Senſus præcepti de amando Deum ex toto corde, &c.

pitur ſub Lege; ſed de ipſis præceptis divinis, an illa eadem ſint, aut æque perfecta ſub Lege, quam ſub Evangelio? Præceptum hoc *amandi Deum* generale eſt, & totius Legis ſumma ac compendium: Atqui ex ejuſmodi generali præcepto inferri nequit, omnia ſpecialia præcepta, quæ Evangelium præſcribit, etiam olim ſub Lege mandata eſſe; ſed tantum, obediendi modum, qui ex animo procedat, olim ſub Lege exactum eſſe, ſimilem illi qui nunc exigitur ſub Evangelio. Quod ut pateat, ſciendum, quando Deus ſui dilectionem præcipit, conſiderari Deum ut legislatorem: Legislatoris autem dilectio mandatorum ejus obſervatione conſiſtit: Nemo enim Legislatorem, quatenus legislator eſt, amare poteſt, niſi mandatis ejus obediendo. Quicunque ergo præceptis divinis obedit ex toto corde, etiam Deum ex toto corde diligit. Sed exinde non ſequitur, quando Deus in Lege illum dilectionis modum præcipit, eundemque poſtea in Evangelio exigit, eoque perfectiorem exigere nequit, quod in Evangelio perfectiora non dederit mandata, quam in Lege: ſed id ex utriuſque præceptis ſpecialibus, eorumque inter ſe comparatione, dignoſci debet. Non jam inquiram, an verba, *ex tota anima*, ſignificent, *plus quam vitam tuam, quam pro ejus amore libenter tradere ne dubites.* Unum tantum dicam, hunc præcepti hujus eſſe ſenſum non credi à Judæis Hiſpanis, qui liberos docent, licere metu mortis, & ut evadant inquiſitionem Hiſpanicam, abnegare Legem, quin & juramento abnegationem ſuam confirmare: tales enim credunt, licere ſibi vitam hanc præſentem præferre amori Dei, neque

contrarium

contrarium ſibi iſto præcepto mandatum credere poſſunt.

Sed contendit Vir Doctiſſ. *Jeſum Chriſtum non tam perfectum Dei amorem docuiſſe; quoniam ad hoc divinum præceptum homines mittebat, ut vitam æternam conſequerentur. Non eſſe autem perfectum amorem, quando Deus amatur propter timorem pœnæ æternæ, neque propter vitam æternam, quia uterque amor in propriam utilitatem dirigitur: ſed quando amatur propter infinitam bonitatem, & quia dignus eſt ſummo amore diligi, ſive gloriam æternam dederit, ſive infernum: Et hunc amorem ab omni propria utilitate independentem Iſraëli à Deo præſcriptum* affirmat. Audio quidem magnifica verba, ſed quæ nullum ſanum continent ſenſum, & manifeſtam involvunt contradictionem. Vult *Deum amari propter infinitam ſuam bonitattm, licet dederit infernum.* At quomodo is, cui ſe amanti Deus infernum, omnium malorum ſummum, & in quo nulla bonitatis ratio eſt, dederit, infinitam in Deo bonitatem agnoſcere poteſt? Qui Deum agnoſcit bonum, ſibi bonum eſſet ut ſtatuat neceſſe eſt. Verum ut diſtincte de amore Dei dicamus, dico Deum dupliciter à nobis poſſe conſiderari, vel ut bonum ſummum, vel ut Legislatorem. Amor in Deum ut bonum ſummum, eſt deſiderium unionis cum Deo, boniſque divinis fruendi. Amor in Deum ut Legislatorem eſt obſervatio mandatorum divinorum. Deus conſideratus ut bonum ſummum, ac boni ſummi largitor, neceſſario à nobis amatur: nemo enim bonum ſummum odiſſe aut contemnere poteſt: Conſideratus autem ut Legislator, varia carni noſtræ ingrata præcipiens, & ab altera parte majora bona promittens,

Non exigit illud, ut Deum amemus ſine ſpe præmii.

mittens, non amatur neceſſario: quia homo inter præſentium fruitionem, cum qua ſæpe obedientia mandatorum divinorum conſiſtere nequit, & ſpem bonorum à Deo in futurum obtinendorum medius conſtitutus, libere vel futura quæ exſpectat, vel præſentia quibus mox fruendi occaſio adeſt, præferre poteſt, atque ita Deum ejuſque mandata vel amare, vel odiſſe. Unde liquet, poſteriorem hunc Dei amorem priori tanquam fundamento inniti: Quia enim Deum amamus ut ſummum bonum ſummique boni largitorem, eique ut tali uniri cupimus; etiam illi ut legislatori prompte & alacriter obedimus, ut ita ipſo tanquam ſummo bono fruamur. Inde jam præcepti divini de amore Dei ſenſus facile percipitur: Mandat Deus, ut ipſum tanquam legislatorem amemus, hoc eſt, præceptis ipſius obtemperemus, *ex toto corde*, &c. an hoc excludit amorem Dei, ut boni ſummi? Imo potius includit, eumque amorem pro fundamento habet: Si enim Deum ut bonum ſummum non agnoſceret, ſed ut mali ſummi datorem, eum amare, ac proinde illi obedire, non poſſet. Atqui, ait Vir Doct. *ſic Deum amabit ob propriam utilitatem.* At quæro ego, an aliquis ſummum bonum amore ardentiſſimo amare queat, ſine deſiderio ac ſpe illo fruendi? An illius fruitionem deſiderare poſſit, abſque propriæ, quam ex fruitione illa conſequetur, beatitudinis reſpectu? Imo hic eſt ſummus ac ſincerus Dei amor, omnem in illius fruitione beatitudinem quærere. Et fieri nequit, quin amans in rei amatæ fruitione ſuam collocet beatitudinem. Siquidem à Deo aliud ſperaret bonum, à Deo diverſum, & ſolummodo illius obtinendi ſpe Deum

amaret,

amaret, Deum, niſi ſpe illa fulciretur, non amaturus; recte inferretur, quod quid amaret præ Deo: Sed cum ipſe Deus bonum illud eſt, cujus fruitione ſe beatum credit, & cujus deſiderio legi divinæ obedit, Deum ſupra omnia diligit, omniaque amori quo in Deum fertur poſtponit.

Retorquetur argumentum Viri Doct.

Sed vero, ut magis convincamus Virum Doct. unde novit, legem Dei amorem præcipere, ab omni propria utilitate independentem? Chriſtum amorem illum non præcipere, exinde colligit, quia hominibus ſpe vitæ æternæ eum commendat. At quid lex? An non & illa ſpe præmii à Deo obtinendi eundem mandat? An non creberrima eſt illa ratio commendandi obſervationem legis, *ut vivas, ut bene ſit tibi & ſemini tuo?* &c. Et quod magis eſt, nuſquam in Lege occurrit diſerta & expreſſa vitæ æternæ promiſſio, ſed eam Vir Doctiſſ. ex generalibus quibuſdam Dei verbis per ambages & conſequentias elicit: Diſerta autem & plana ubique ferme in Lege occurrit vitæ hujus præſentis, & felicitatis terrenæ promiſſio: Unde juxta Viri Doct. argumentationem juſtius quis concludat: Moſes promiſſo hujus vitæ & felicis poſſeſſionis terræ Canaan Iſraëli præcipit amorem Dei: ergo amorem Dei præcipit, qui reſpicit propriam utilitatem, & quidem quæ præcipitur non ex fruitione ipſius Dei, ſed bonorum à Deo quam maxime diverſorum. Hoc argumentum ubi Vir Doct. ſolverit, etiam propriam ſuam objectionem contra Evangelium ſolutam videbit. Huic adde, quod judæi etiam nunc, pœnitentiam à ſe præſtari ajunt pro ſuis ac parentum ſuorum delictis, donec tandem ſatiata ira divina ipſi per Meſſiam è captivitate ſua diuturna liberentur,

&

& regno ac ſtatu felici hic in terris ſub Meſſia fruantur: Quo omnium ſpes præcipue tendere videtur. An autem hæc ſpes omnem propriæ utilitatis conſiderationem excludit, & quidem utilitatis terrenæ?

Senſus variorum præceptorum Evangelii.

Ut magis impugnet Evangelium, varia illius præcepta recenſet in ſenſum detorta, uti & ad *Quæſt. I. Num. XIV.* aitque *illa omnia, quatenus Legi quid ſuperaddere creduntur, eſſe præſtitu impoſſibilia.* Animus mihi non eſt, prolixe genuinum horum præceptorum ſenſum vindicare, eſſet id extra diſputationis noſtræ limites; ſolummodo dico, nihil rectæ rationi adverſum illis præcipi. Vetat Dominus omnem vindictam, mandatque ut alteram potius parati ſimus ferre injuriam, quam illatam vindicemus; ut felicitatem noſtram non quæremus in mundi hujus divitiis ac voluptatibus, quæ fluxæ ſunt, ſed in cœlo ac vita æterna; ac proinde, quando divitiarum acquiſitio aut poſſeſſio impedimento nobis eſt, ne vitam æternam quæramus, eas abdicandas, quin & vitam ipſam: Quoniam præ amore divino omnia nobis vilia eſſe debent: Animum itaque nunquam ita alligandum divitiis, quin, ſi honor Dei & ſalus æterna exigat, facile eas abdicare queat: Quia autem hoc diviti ordinarie valde difficile eſt, ideo difficile & tantum non impoſſibile pronuntiat, divitem in regnum cœlorum intrare. Divitias nuſquam ſine cauſa abjiciendas docet, nuſquam æqualitatem omnium fieri præcipit; ſed pauperibus liberaliter ſuccurrere jubet. Deo ſervientes providentiæ ipſius confidere vult, neque præ anxia in futurum ſollicitudine in cultu Dei ſegneſcere; nuſquam autem otium & deſidiam

præcipit,

præcipit, ſed ut manibus laboremus quod bonum eſt; ita tamen, ut providentiæ divinæ confidamus, & utraque ſorte, ſive obtingant divitiæ, ſive non, contenti, animo tranquillo in Deum recumbamus. Quid hic impoſſibile? Fateor, horum obſervationem impoſſibilem homini, qui id ſibi à Deo mandatum non credit, ideoque nec ſe peccare, quando carnali affectui indulgens immoderatius hæc ſectatur: Nullo modo autem impoſſibilia ſunt Chriſtiano, qui & hæc ſibi præcepta novit, ac Deum vitamque æternam ſibi mercedem fore, ſiquidem hæc ſervaverit, fide indubitata certiſſime ſibi perſuaſum habet. Impoſſibile non eſt, caduca, fragilia, imperfecta, præſentia licet, abdicare, ut fruaris perfectis, æternis, permanentibus, ac nunquam perituris, & de quorum licet futurorum poſſeſſione fides adeo perſuaſos reddit, ac ſi præſentia forent.

Mores Chriſtianorum doctrinæ imputari non debent.

At, inquit, *Chriſtiani nunquam hæc obſervarunt, quin imo nulla religio, nulla ſecta, quæ tot vitiis conſpurcata ſit.* Sed vero, ipſe agnoſcit, hoc eſſe contra religionis Chriſtianæ genium: doctrinæ imputari non debet, quod degeneres ipſius diſcipuli committunt. Dolendum non majorem eſſe Chriſtianorum erga ſanctiſſima Servatoris ſui præcepta reverentiam: attamen non ſine maxima Chriſtianorum injuria ita generatim dicitur, quod hæc non obſervent: Conſtat quippe plurimos omni ſeculo fuiſſe Chriſtianos, qui hæc religioſiſſime obſervarunt, qui opum amore ſe non teneri opere ipſo manifeſte teſtati ſunt: & quod vita ipſa, omneſque hujus mundi poſſeſſiones, pro nomine Chriſti ipſis viles fuerint, tot myriades

myriades martyrum, non qui inviti coguntur fateri ſe eſſe Chriſtianos, ut Judæi Hiſpani ſe Judæos fateri coguntur, & libenter, ſi hac ratione vitam redimere poſſent, Judaiſmum abnegare vellent, ſed qui ultro Chriſtianæ fidei confeſſionem edunt, vitamque oblatam ſiquidem Chriſtum abnegare velint fortiter reſpuunt, in quavis ferme terræ regione non teſtantur modo, ſed clamant. Adeo ut neceſſe non ſit, *omnes fieri Monachos Capucinos, ut Evangelii præcepta obſerventur;* non magis, quam omnes fieri Phariſæos, ut præcepta legis Moſaicæ præſtentur. Quis vitiis ſeſe totos immergunt, nominis Chriſtiani probra ſunt, atque opprobria: Interim, licet impietatem late inter Chriſtianos graſſantem agnoſcam ac deplorem, illud vere affirmare poſſum, nullam unquam fuiſſe doctrinam Chriſtiana ſanctiorem, nec quæ plures ad eminentiorem ſanctitatem perduxit, quam Chriſtianam: Et ſi Vir Doctiſſ. communem Chriſtianorum & Judæorum vitam inſpiciat, ac inter ſe conferat, nihil reperiet, quod Chriſtianis objiciat, ſed ob quod erubeſcat.

Præcepta Legis non ſunt perfectiora Evangelio. De lege civili.

Tandem Vir Doctiſſ. non tantum nullam præceptorum Evangelii præ lege eminentiam agnoſcit, ſed & Legem perfectiora continere præcepta quam Evangelium contendit. Verum tota illa major perfectio in eo conſiſtit, quod *Deus Iſraëli dederit legem civilem, qua Reſp. gubernetur, cum Chriſtianiſmus dirigatur decretis juris civilis*: ad *Quæſt. II. Num. II. pag.* 136. & quod *lege ceremoniali jam non amplius obligante, plurima carni grata permittantur, quæ Dominus ſpiritualiori populo prohibuerat*: Ad *Quæſt. III. Num. V. pag.* 179. Reſp. Quod ad legem civilem; ſicut Chriſti regnum non eſt de

hoc

hoc mundo, ita nec hujus mundi politiam legibus civilibus direxit: ea tantum docuit, quæ hominibus credenda & facienda ſunt, ut vitam æternam conſequantur in cœlis. Hæc quicunque obſervant, cujuſcunque ſint conditionis, ſive Magiſtratus, ſive ſubditi, ſive divites, ſive pauperes, ſive Judæi, ſive Græci, certo vita æterna potientur. Magiſtratus, qui Chriſto nomen dedit, officium eſt, nullas, quæ præceptis Chriſti adverſantur, leges condere: Et in eo ſi deficiant, id non doctrinæ Chriſti, ſed ipſis imputandum eſt. Leges politicæ, quæ in Moſis lege exſtant, accommodatæ ſunt peculiari populi Iſraëlis & terræ Canaam, in duodecim tribuum poſſeſſionem diſtributæ, ſtatui: quarum itaque pleræque ab alio populo, aut ab eodem populo in alia terra obſervari nequeunt: Non mirum itaque eas nec à Chriſtianis Magiſtratibus obſervari. Interim pleræque Chriſtianorum leges civiles ex lege naturæ ita ſunt per certam rationem deductæ, ut nihil jure in illis reprehendi queat: Quædam etiam, quantum cujuſque populi ſtatus permittit, ex Lege Moſis deſumtæ: aliæ, quæ non præciſe ex jure naturali in hanc aut illam partem decidi jubentur, pro legislatorum ac populorum arbitrio, prout quieti publicæ pro vario populorum ſtatu variaque indole maxime accommodatæ creduntur, ſancitæ ſunt. Verum hæc nihil ad Evangelium, quod, ut dixi, ſolum vitæ cœleſtis ac æternæ conſequendæ viam ac regulam præſcribit.

Indifferens uſus rerum antea per legem ceremonialem prohibitarum non arguit legem magis laxam, aut carni magis indulgentem: quia & dum liberum cujuſque rei uſum concedit, cupiditatum

De libero uſu rerum indifferentium.

carnis crucifixionem ſevere mandat: Sed, quicquid Vir Doctiſſ. contra nitatur, perfectionis majoris ſignum eſt, dum Deum non externis, quæ carnem ſolum ſpectant, ſed animo ac corde puro, actibuſque ex corde puro proficiſcentibus, coli docet; atque ita loco cultus carnalis ſpiritualem unice commendat. Si quæ Chriſtiani ab Apoſtolis vetita ſibi licita faciant, ne hoc religioni Chriſtianæ imputet: non magis quam Legi Moſis, quod Judæi Hiſpani legis abnegationem ut vitæ conſulant ſibi licitam liberos ſuos doceant. Quæ de concubitu Chriſtianorum cum menſtruata, & fœmina enixa addit; non puto ipſum probaturum, licet eodem cum ipſis mariti lecto utantur, quod minus ab uxoribus ſuis abſtineant, quam Judæi. Quod addit, maritos Judæos ſingulis menſibus quatuordecim dies ab uxoribus abſtinere, non arguit ipſos minus carni indulgere; cum & polygamiam & concubinarum greges ſibi lege vetitas non credant, nec concubitu cum aliarum gentium uxoribus quicquam ſe contra matrimonii leges peccare exiſtiment. Quibus tam lata libidini explendæ poteſtas indulta eſt, iis abſtinentia ab uxoribus per dimidiam anni partem argumentum eſſe nequit, quod carni minus indulgeant aut populus ſint ſpiritualior quam Chriſtiani, qui perpetuo cum uxore ſua vivunt, & omnem cum alia, qualiſcunque ſit, concubitum adulterium eſſe, & ut adulterium Evangelio damnari, ſciunt.

De pœna adulterii, aliiſque.

Pergit Vir Doctiſſ. quod *Chriſtianiſmus adulterio non conſtituat pœnam capitis.* Sed vero quam propterea Evangelio imperfectionem adſcribere poteſt is, qui metu pœnæ Deo obedire indecorum putat, &

& Deo obediendum docet, etiamſi infernum dederit? Addo, quod Evangelium adulterio graviorem pœnam conſtituat, æternam nempe in inferno luendam. De pœnis civilibus tacet, quia politiam, uti dixi, hic in terris non erigit, ſed tantum ad cœleſtem gloriam contendere docet. Ad criminationem, quod *idololatria vix in Evangelio prohibeatur, in Epiſtolis Pauli raro*, jam ante reſpondi, & omnia quæ Vir Doct. congeſſit prolixe ſatis confutavi. Quod vero addit, *Evangelium ferme totum eſſe in Phariſæorum & Scribarum hypocriſi detegenda, alia autem graviora, quæ paſſim in populo vigebant, vitia vix reprehendere*, indicium eſt, Evangelia ab ipſo vix aut non niſi oſcitanter, aut cum præjudicio lecta eſſe. Hypocriſin Phariſæorum ac Scribarum juſte à Domino reprehenſam inficiari non audet Vir Doct. ſed exigua Evangelii pars ea reprehenſione occupatur; nec tam occaſionem eos reprehendendi Dominus quæſivit, quam ſibi à Phariſæis luculenter oblatam præterlabi paſſus non eſt. Interim alia majora ſunt quæ præcipue docuit. Legatur ſolummodo divina illa concio *Matth. capp.* V. VI. VII. aliæque plures, quæ paſſim in Evangeliis occurrunt, & conferatur cum *Levit. capp.* XIX. & XX. facile apparebit, utrum Lex, an vero Evangelium ad perfectiorem ſanctitatem diſcipulos ſuos adſpirare jubeat. Vitia, ſanctitati adeo conſummatæ repugnantia, & in Evangelio aliquoties, & creberrime in Apoſtolorum Epiſtolis prohibentur, addita, qua gravior excogitari nequit, æternæ mortis comminatione. Adeo ut alia omnis doctrina cum ipſa comparata imperfecta eſſe comperiatur.

Conclusio. Tandem materiam hanc concluſurus, ait; *Tota Evangelicæ doctrinæ perfectio conſiſtere videtur in ablegatione rituum Legis Moſaicæ, ut ſic Chriſtiani omnino ſpirituales evadant: cum præter id nullam aliam ſe habere majorem ſpiritualitatem nobis probare queant.* Si hæc in Chriſtianorum vitam dicat, uti ſequentia arguere videntur, jam iis reſpondi. Si in doctrinam Chriſti: ex dictis liquet, quam ſine ratione hoc ab ipſo affirmetur. Sed &, ſi Chriſtiana religio hoc unum docuiſſet, externa hæc nos Deo non commendare, ſed cultum moralem & internum, qui animum à prava concupiſcentia purgat, & actus animo ita purgato conſentaneos producit, haud parum legi præferenda eſſet, quæ dum magnam cultus divini partem in externis, quæ carnem ſolummodo ſpectant, conſiſtere docet, ita eorum obſervatione homines occupatos tenet, ut iis præcipuam cultus divini partem abſolvi credant, uti mox in Viro Doctiſſ. videbimus: atque ita, dum ſe illius obſervatione præcipuum cultus divini perfeciſſe credunt, de cultu morali non adeo ſolliciti ſunt, ſed Deo ſe placere credunt externis, licet animus intus à vitiis purgatus non ſit. Quæ ipſa illa hypocriſis eſt, quam Dominus Jeſus toties in Scribis & Phariſæis reprehendit, & quam à Prophetis aliquoties acriter Dei nomine reprehenſam legimus.

CAPUT

CAPUT II.

Quod cultus externus, ſeu ceremonialis, ſit imperfectior Deoque minus placeat, quam internus, ſeu Moralis.

IN hoc capite ulterius procedit Vir Doctiſſ. & argumento meo, quod ego probaveram legem ritualem dignitate cedere morali, quia moralis in ipſa naturali ratione fundatur, ritualis vero à ſolo legislatoris arbitrio dependet, contrarium adſtruere conatur, quod lex ritualis perfectior ſit lege morali: *Quia inſignioris eſt obedientiæ, ea obſervare, quæ legislator pro arbitrio ſuo præcipit, toto corde credentes, omnia quæ nobis obſervanda proponit, ſua infinita ſapientia digna, eſſe valde bona & perfectiſſima, quam quæ à Deo etiam imperata in ratione noſtra fundamentum habere invenimus: Iſta ſiquidem, etiamſi Deus non juſſiſſet, homines ſcirent, & obſervare poſſent.* Verum hæc argumentatio contrarium concludit: Si enim ea quæ Deus præcipit in ratione noſtra fundamentum non habeant, ſequitur nullam iis ineſſe intrinſecam bonitatem, neque ea ex naturæ divinæ perfectione immediate fluere; ſed pro arbitrio divino, ob cauſas ſoli infinitæ ipſius ſapientiæ cognitas, eſſe tantum mandata. Quoniam itaque recta ratio docet, Deo in omnibus quæ mandat obtemperandum; virtute generalis illius officii etiam dictat, cuicunque præcepto, quod à Deo præſcriptum conſtat, obedientiam præſtandam, licet in præcepto ipſo nulla honeſtatis ratio per ſe pateat: Verum neutiquam exinde ſequitur, ejuſmodi præcepta præſtantiora

Lex Moralis eſt præſtantior ceremoniali, quia fundatur in ratione.

eſſe iis, quæ in ratione naturali fundamentum habent: ſed potius contrarium: Quoniam enim eorum honeſtas à ſolo Legislatoris arbitrio dependet, apparet eam non eſſe intrinſecam, ſed mutabilem; adeo quidem, ut ſi contrarium Legislatori præcipere placuiſſet, etiam contrarium honeſtum fuiſſet, & ob reverentiam præcepti divini obſervandum. Eorum autem, quorum honeſtas in ratione naturali fundata eſt, natura eſt immutabilis ac æterna, utpote ex ipſâ immutabili naturæ divinæ ſanctitate & rectitudine immediate fluens. Quis autem non videt, ea, quorum honeſtas eſt immutabilis, quorumque contrarium niſi turpe eſſe nequit, longe præponderare iis, quæ per ſe honeſta non ſunt, ſed tantum ob præcipientis reverentiam obſervanda ſunt, quæ à cultu divino abeſſe poſſunt, imo quorum contraria, æque atque hæc, præcipi potuiſſent? Horum enim obſervatio hominis animum intus à vitiis purgare nequit, ac proinde nec hominem per ſe Deo gratum reddere, ſed tantum, quatenus præceptum divinum reſpiciunt. At ſine præcepto divino, licet exactiſſime obſervarentur, eorumque numerus multiplicaretur, uti à Phariſæis per innumeras traditiones eſt factum, Deo neutiquam ſunt gratæ, neque ulla in iis pietatis pars quæri poteſt: *Fruſtra* enim *timetur Deus mandato hominum & doctrinis*, *Eſa.* XXIX. 13.

Non minus eſt lex Dei, quam ceremonialis.

Contrarium autem Vir Doctiſſ. concludere vult, majorem nempe perfectionem conſiſtere in obſervatione ceremonialium quam moralium mandatorum: hoc, prout ego concipio, uſus argumento: Quia moralia ita naturæ lumini ſunt congrua, ut homo illa faciat quaſi impulſu naturæ; Ceremonialia

monialia vero ejuſmodi ſunt naturæ, ut vim obligandi ſolummodo habeant à mandato divino, nec aliquam congruentiam cum lege naturæ: Inde colligit, majorem in hiſce obſervandis Deo præſtari obedientiam, ac majorem in hac obedientia eſſe perfectionem. Quæ argumentatio falſa nititur hypotheſi, quod obtemperando legi naturæ non obtemperamus legi divinæ: Lex enim naturæ non minus eſt lex Dei, quam poſitiva; differt ſolummodo in modo promulgandi: & quamvis magis conveniat cum lumine rationis, quam lex mere poſitiva; magis tamen contraria eſt concupiſcentiæ hominum naturali, & pravis affectibus, adeoque illius obſervatio majorem teſtatur erga Deum obedientiam, quia ipſum animum Deo in obſequium flectit: magiſque nos ei acceptos reddit, quam obſervatio ejuſmodi præceptorum, quæ per ſe animum nequaquam purgant, quæque ſolis externis corporis membris peragi poſſunt, & ſolummodo reverentia Dei præcipientis obſervantur; qui, ſi contrarium præcipere voluiſſet, etiam potuiſſet.

Lex ritualis fuit accommodata ſtatui populi Iſraëlis.

Sed, ait Vir Doctiſſ. *quæ Deus nobis obſervanda proponit, credenda ſunt infinita ipſius ſapientia eſſe digna, ac proinde valde bona ac perfectiſſima.* Reſp. Nihil Deum ſapientia ſua indignum præcipere, extra omne eſt dubium. Sed vero ſapientia divina etiam aliquando ſeſe accommodat indoli hominum quibus leges fert; Ac proinde non ſemper mandat, quod in ſeſe ſpectatum optimum eſt ſibique convenientiſſimum; ſed nonnunquam, quod hominum indoli & ingenio, ut ad cultum ſui ac ſalutem perducantur, maxime eſt accommodatum: Sic parentes infantes & pueros adhuc im-

maturos mandatis captui ipſorum accommodatis ſenſim perducere ſolent ad perfectiorem obedientiam; & filios contumacis ac præfracti ingenii officia quædam, ſummam ac perfectam obedientiam non ſpirantia, præſcribere, ut contumaciam eorum ſenſim frangant, & ſibi morigeros eſſe aſſueſcant; ut ita ad perfectiorem diſciplinam & nobiliorem obedientiam perducantur: cum ſi ſtatim perfectiſſima obedientiæ ac reverentiæ officia ab ipſis exigerent, de eorum emendatione plane actum foret. Eodem modo ſapientia divina egit cum populo Iſraël, quem paſſim, etiam in ipſo deſerto, accuſat, quod *duræ cervicis populus* ſit. Habitavit ille populus in terra Ægypti: vidit illic ritus Ægyptiorum & cultum idololatricum; totus fuit cultui illi externo & idololatriæ deditus; quod vel in deſerto, potenti Dei manu miraculoſe ex diriſſima Ægypti ſervitute recens liberatus, conflatione vituli oſtendit; & poſtea crebra ſua ad gentium, quas coram ipſorum facie Deus è terra Canaan expulerat, aliarumque vicinarum idola defectione magis confirmavit: Populo illi non alium cultum quam internum ac vere ſpiritualem, quo animus à vitiis plane purgatur, præſcribere, eſſet operam ludere: ut ergo illi ſenſim aſſueſceret, non ſumma perfectio erat exigenda, ſed contumaciæ ac duritiei cordis ipſius quidam defectus erant indulgendi: & ne totus ad idololatriam, cui maxime erat deditus, deflecteret, ceremoniis quibuſdam externis, & ritibus in oculos incurrentibus, erat cohibendus, quorum obſervationi intentus, ſenſim diſceret, Deo, cui horum obſervatione cultum, ſed minus perfectum, exhibebat, adhærere, illiuſque ſolius cultui

cultui ſe tradere, abnegatis gentium idolis, quæ magna pompa ritibuſque ambitioſis paſſim coli videbat. Hinc eſt quod Deus & cultum ſuum variis ritibus voluerit conſpicuum, & in oculis populi, externum illum rituum ſplendorem admirantis ac cupientis, aliquatenus auguſtum & venerandum reddere: Partim quædam Ægyptiorum inſtituta, quibus jam aſſueti erant Iſraëlitæ, aliqua ratione immutando, & cultui ſuo accommodando; partim ritus quoſdam gentium ritibus plane adverſos ac contrarios præcipiendo. Scopus certe Dei fuit, populum, ritus externos perdite amantem, plurium rituum externa pompa ac ſplendore gentium ritibus idololatricis nihil cedentium, & illis directe oppoſitorum, obſervatione ad ſui unius cultum adducere, & ab idololatria gentium cohibere; ut ita totum ſibi habeat obſtrictum ac devotum, ac ad cultum internum qui animum intus purgat, hominemque Deo commendat, paratiorem. Hac ratione ſapientia divina in Lege rituali ſe conſpiciendam præbet. Cum ſi præcepta illa in ſe, ſine relatione ad ſtatum & indolem populi Iſraëlis, inſpiciamus varia ejuſmodi ſint, ut cum ſapientia divina vix conciliari poſſe videantur. Quale inter alia eſt præceptum de ciborum delectu, quo Deus quædam à ſe creata, quæ omnia vidit eſſe valde bona, immunda pronuntiat; ne alia nunc commemorem. Ex quibus omnibus liquet, licet ſapientiæ divinæ conſentaneum fuerit, ritualia hæc populo Iſraëlis præcipere; neutiquam tamen ea perfectione poſſe certare, cum iis, quæ in lege naturali fundamentum habent, quorumque honeſtas eſt æterna, ac plane immutabilis.

Cultus externus aliquatenus obeſt interno.

Sed dicit Vir Doctiſſ. *quod cultus externus à Deo præſcriptus, ut talis eſt, utrumque eſſentialiter includit, & internum moralem, & actum corporeum, qui internum cultum perficit, & opere exequitur.* Quod cultus olim à Deo præſcriptus utrumque includat, veriſſimum eſt; ſed quod internus cultus per externum ceremonialem perficiatur, hoc eſt (uti ego explico, alias enim nihil ad diſputationem noſtram facit) quod internus ſeu moralis cultus non foret perfectus, niſi Deus illi adjunxiſſet cultum ritualem ſeu ceremonialem, gratis dicitur, & neutiquam probari poteſt, ſed potius contrarium. Verum eſt, quando Deus utrumque præſcribit, utrumque etiam ab homine eſſe præſtandum, neque alterum poſſe omitti: Sed exinde minime ſequitur, quando Deus tam ceremonialem quam moralem cultum præſcribit, quod excellentiorem cultum exigat, quam cum in ſolo morali hominem occupatum eſſe vult. Nam utrumque exigendo cultum, in duas quaſi partes cultum ſui diſtribuit, & utriuſque obſervationi hominem eſſe intentum cupit; & præſertim, ſi magnus ceremoniarum ſit numerus, non leviter earum obſervatione, ne in quapiam peccetur, hominem detineri neceſſe eſt. Atqui negari nequit, ſi utriuſque cultus natura in ſe ſpectetur, per moralem proprie animum hominis purgari à vitiis, & ſanctum ac impollutum conſtitui coram Deo; Ceremonialem autem per ſe nihil facere ad internam animi purgationem, ſed tantum occupari externo exercitio carnis: omnes enim ritus non minus exacte præſtari poſſunt ab hominibus hypocritis & impiis, quam ſanctis ac piis. Cum itaque multitudine rituum, qui nihil ad internam animi purgationem

Quia animum hominis diſtrahit.

purgationem faciunt, homo detinetur, aliquatenus ab interna purgatione avocatur; & quicquid meditationi & obſervationi cultus mere externi impendit, id ut à cultus interni ac ſpiritualis meditatione decerpat & ſubtrahat neceſſe eſt: atque ita, dum animi purgationi intentus eſſe poſſet, ad cultum externum avocatur.

Huc accedit, quoniam cultus moralis ac internus non hominibus, ſed ſoli Deo eſt conſpicuus, cultus vero externus ac ceremonialis in oculos incurrit, & externo ſplendore majeſtatem quandam præ ſe ferre videtur, quod internus cultus ſoleat hominibus eſſe vilior; externum vero ſoleant admirari ac in veneratione habere, quin imo cultui ſpirituali longe præferre: Et quia externus obſervatu facilis eſt, applaudunt ſibi homines, ſe ejus obſervatione egregie totius legis obedientia perfunctos. Nec mirum; quando enim credunt, Deum non minus, imo, ut Vir Doctiſſ. contendit, perfectius, coli ritibus externis, quam actibus veræ pietatis, facile ſe officio ſuo egregie defunctos credunt, quando cultum, ſuo judicio perfectiorem & excellentiorem, Deo exhibuerunt. Atque ita contingit, ut, quo cultum internum perfici Vir Doctiſſ. ait, id ad cultus illius everſionem tendat.

Et in oculos incurrit.

Aliud argumentum ducit Vir Doct. à Chriſtianis, quorum *lex tota in ſpiritu conſiſtit; & tamen Sacramenta, quæ corporalibus ſignis & externis actionibus conſtant, legis Evangelicæ perfectiones ſunt.* Verum ex quorundam Chriſtianorum errore, legi Evangelicæ directe adverſanti, male argumentum formatur. Nuſquam docet Evangelium, nuſquam docuere Apoſtoli, ritus illos externos, qui

Sacramenta non ſunt perfectiones Evangelicæ.

qui communiter Sacramenta appellantur, legis Evangelicæ eſſe perfectiones. Imo minima ſunt Evangelii præcepta, quæ quidem ob mandati divini reverentiam obſervanda ſunt; non autem, tanquam ſanctitatis perfectionem continentia, ſed tanquam externa ſigna & teſſeræ, quibus nos obſequium Deo vitæque ſanctimoniam vovemus; quæ ergo per ſe nihil ad internam ac veram ſanctitatem conferunt: nec ullum myſterium rationi imperſcrutabile continent, ſed ſunt ritus valde ſimplices, quorum ſignificatio & uſus unicuique manifeſtus eſt. Si qui hic myſteria venentur extra Evangelium, illorum erroris defenſionem ſuſcipere meum non eſt, qui doctrinæ Chriſtianæ, non decretorum humanorum, propugnatorem ago.

Internus cultus per ſe Deo placet, externus non.

Quod exinde porro deducit, quod *cultus externus à Deo Iſraëli præſcriptus, ſi in ſolis externis actibus ſiſtat, non eſt cultus legalis, ſed prorſus humanus, Deo abominabilis*, &c. Magis confirmat ſententiam meam: Exinde enim liquet, cultum internum & moralem per ſe hominem Deo commendare; externum vero ac ceremonialem nequaquam: quin ipſum externum cultum interno ac morali commendari, abſque quo Deo abominabilis ſit, At quod per ſe Deo placet, præſtantius eſt illo, quod Deo per ſe placere nequit: Et quod alterius ope indiget, ut Deo commendetur, minus eſt illo cujus præſentia commendatur, tantum abeſt, ut illius perfectio ſit. Sed, inquit Vir Doctiſſ. *non eſt ille cultus quem Deus mandat.* Imo, dico ego, idem eſt cultus externus: ſed abeſt cultus moralis & internus, ſine quo externus nullam apud Deum laudem aut gratiam habet.

Sed

Sed dicit Vir Doct. *ille cultus hominis animam non purgat, neque ſanctificat; maxime alter quem Deus præſcripſit, qui internam pietatem ſupponit, & teſtatur, quo cultus divini rationem induit:* Idque ex eo probare contendit, quod *populus paſſim per illum cultum non tantum ab aliis populis ſeparari, ſed & ſanctificari dicatur.* Sed vero, uti omnibus phraſeos Scripturæ peritis notiſſimum eſt, nihil eſt uſitatius in Veteri Teſtamento quam per *Sanctificationem* intelligere ſeparationem ab omni cultu profano, & conſecrationem ad cultum Dei: quæ conſtabat certo quodam ritu, quo homines id quod ſanctificabant ſpeciatim Deo dicabant; & actione quadam divina, qua Deus illud ſibi, & in uſus ſacros vindicabat. Hoc ſenſu templum, & omnia templi vaſa paſſim vocantur *Sancta:* Non quod illis ineſſet aliqua ſanctitas, quæ vitæ puritate conſtet; abſit: ſed quod à quovis uſu profano ſeparata ſoli cultui veri Dei dicata eſſent: & Deus actione extraordinaria ac miraculoſa, nube denſa, præſentiæ ſuæ ſymbolo, quæ totum templum replebat, id ſpeciatim ſibi ac cultui ſuo vindicaverat. Sic jubentur dies quoſdam, aut *jejunium ſanctificare:* hoc eſt, dies illos ſpeciatim dicare cultui Dei, atque ita ſegregatos habere. Eodem ſenſu populus Iſraël per ritus illos externos Deo *Sanctificari* dicitur; non quod ritus illi veram conferant vitæ puritatem: ipſe enim Vir Doctiſſ. eos à maxime impiis præſtari poſſe affirmat: Sed quia per illos Deus populum Iſraël à reliquis gentibus ſecrevit, & ſui ſolius cultui dicavit; uti ita ab omnibus aliis nationibus, uſque ad Meſſiæ, cujus ortus ex ipſo promiſſus fuit, adventum ſegregatus viveret, neque aliarum gentium

Quomodo Iſraël per eum ſit ſanctificatus.

gentium ſacris, à ſuis adeo diverſis, facile alliceretur ad Deum verum deſerendum, atque ad idola, quorum cultus ubique in mundo vigebat, deficiendum. Hoc ſenſu frequentiſſima vocis *Sanctificationis* acceptio eſt, & ſemper eo ſenſu, quando populus per ceremonias *Sanctificari* dicitur, accipitur; uti loca ſingula inſpicienti manifeſtum fiet.

Cultus moralis ſine interno peragi non poteſt.

Addit Vir Doctiſſ. *quod etiam moralia abſque Deo & ſine interno cultu fieri, quodque homines maxime improbi virtutem ſimulando externos ejus actus exercere poſſunt*. At multum errat, ſi credat externis ſolum actibus moralia conſtare. Cultus moralis præcipue internus eſt & ſpiritualis: externa ſimulari poſſunt; obedientia autem animi, qua homo ſe omniaque ſua Deo conſecrat, proprie cultus ille moralis eſt, quem urgemus. Animum enim internoſque animi motus Deus hominum poteſtati reliquit, ut vel eos abnegando Deo ejuſque legi ſe ſubjicere, vel iis indulgendo Deo ejuſque legi obluctari poſſint: Ita ut præſtantiſſimum quod homo Deo confert, & in quo proprie ac vere obedientia conſiſtit, ſit animus ac voluntas. Verum cum ſterilis voluntas non ſufficiat, ſed ea ſeſe factis externis, animi latentis indiciis, prodere debeat, neceſſe eſt, ut producat facta ſibi conſentanea, quæ animi pii Deoque devoti ſunt fructus. Et hic eſt cultus moralis, ſine quo ritus externos Deo non placere dixi. Si facta illa virtutum externa fiant animo non ſincero, ſed externe ſimulentur tantum; fit hoc per accidens, & vitio hominis, qui actionis ſua natura è virtute in animo latente profluentis ſpeciem quandam exhibet: Interim ipſa actio in ſe nude abſque iſto hominis vitio

ſpectata

ſpectata honeſta eſt, & è virtutis genio fluit; ejuſque contrarium, quocunque tandem animo fiat, non poteſt quin ſit inhoneſtum & vitioſum. Ita ipſe Deus de factis illis judicat paſſim apud Prophetas: quotieſcunque enim ceremonias à profanis & impiis hominibus obſervatas deteſtatur, facta hæc commendat, iiſque præſtitis remiſſionem peccatorum ac favorem ſuum promittit. Vide inter alia *Eſa.* I. 16, 17, 18. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere perverſe, diſcite bene facere: quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur; & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* & *Mich.* VI. 6, 7, 8. *Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu Deo excelſo? Nunquid offeram ei holocautomata & vitulos anniculos? Numquid placari poteſt Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Numquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Indicabo tibi, o homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te: Utique facere judicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo.* Quaſi innuere volens, hæc eſſe veræ virtutis genuinos fructus, & opera per ſe ac ſua natura bona ac honeſta, Deoque placentia. Et quia ſupponuntur eſſe, prout natura ſua ſunt & eſſe debent, ea ſibi Deus ſemper grata eſſe pronuntiat. Si vitientur hypocriſi hominum, id contra earum naturam eſt, & extrinſecus illis accidit. Secus ſe habet in ritibus externis: Eos Deus ſimpliciter & nude conſideratos non approbat, nec ob

ob eos ſolos hominem gratum habet: Nulla enim virtus animi eſt, quæ præciſe ejuſmodi ritus requirat, aut eorum contrarios damnet; ſolummodo eos homo obſervat, quia à ſupremo legislatore ſunt præcepti; quorum contrarios cum pro arbitrio ſuo præcipere potuiſſet, eadem præcepti reverentia etiam contrariorum obſervantiam produxiſſet. Tum in ipſis illis ritibus nihil eſt, quod ullatenus animi puritatem ſpectat: omnes enim, ſi in ſe ſpectentur, conſtant factis quibuſdam externis, & membris corporis peragi poſſunt: Adeo ut dici non poſſit, ritibus hoc eſſe per accidens, quod externis ſolummodo membris perficiantur. Quod Deus hoc ſibi non ſufficere teſtetur, ſed cultum moralem, non tantum virtutem animi, ſed & facta externa illi conſentanea, requirat, manifeſtum indicium eſt, cultum ritualem abſque morali neutiquam Deo placere poſſe.

Deus animo & corpore poteſt coli ſine ritibus.

Tandem Vir Doct. probare intendit, *cultum externum* (intelligo ritualem, nam de eo diſputamus) *interni maximam eſſe perfectionem*, hoc argumento: *quoniam nunquam internum cultum Deo placuiſſe legimus, abſque aliquo externo: quippe homo ſpiritu & corpore Deo debet inſervire, ita ut quod carnis ei ineſt, quodammodo ſpirituale etiam efficiatur.* Idque probat exemplo *Abelis, qui procul dubio didicerit ab Adamo, & Noacho, qui ſacrificia non obtulerunt ut à gentibus ſeprarentur, quæ nullæ erant; ſed ut Deo creatori grati fierent: & quoniam nuſquam legitur ea à Deo eſſe præcepta, fortaſſe à lumine rationis ſunt dictata, & intrinſecam ſanctitatem habent.* Addit exemplum *Abrahami, cui Deus, cum ad Iſaaci immolationem accinctus eſſet, arietem quem ſacrificaret miſit: & tandem Deus toti populo Iſraëlis*

non

non tantum circumciſionem, ſed & ſacrificia præſcripſit. Quod argumentationis hujus fundamentum attinet, indubium eſt, hominem non tantum ſpiritu, ſed & corpore Deo inſervire debere: Tam enim corpus quam anima à Deo eſt creatum; & interni animi motus factis externis, quæ corporis membris peraguntur, ſeſe oſtendere debent. Verum exinde minime ſequitur, requiri, ut homo ritibus quibuſdam externis, & præciſe non aliis, ſed his, occupetur; multo minus, externis ejuſmodi ritibus cultum moralem, qui non tantum animo ſed & corpore exercetur, perfici. Quoniam ſine his Deus corpore & animo coli poteſt. Verum Vir Doctiſſ. hic actum ritualem cum externo confundit, & quoniam ritualis eſt externus perinde argumentatur, ac ſi omnis actus externus foret ritualis. Qui perpetuus illius in hac argumentatione error eſt.

Ad argumentationem ipſam reſpondeo: Credibile mihi eſſe, à Deo non eſſe ſacrificia præſcripta Abeli, Caino, aliiſque qui ante legem vixerunt hominibus: Nulla enim illius præcepti divini in Scriptura occurrunt veſtigia: Sed ea ex pio hominum motu profluxiſſe, qui ratione duce cognoverunt, Deum eſſe colendum, eique, ut ſupremo benefactori, pro beneficiis gratias eſſe agendas: crediſſe autem illos, ſe externo quodam actu gratum animum Deo oportere teſtari; idque commodiſſime fieri, ſi partem bonorum ſibi à Deo datorum peculiariter Deo conſecrarent, & in honorem Dei deſtruerent. An porro crediderint, ſe ſacrificiis ſuis propitiationem facere pro peccatis, nunc non inquiram; quia illud extra diſputationis noſtræ limites eſt. Exinde liquet, ſacrificia

Sacrificia Abelis, &c. unde originem habuerint.

illa primorum hominum, originem quidem debere pio animi motui, à lumine rationis ſeu lege naturæ dictato: Is autem animi motus non præciſe dictavit ritum quendam externum eſſe exercendum, multo minus, non alium eſſe præſtandum quam ſacrificium; ſed ſolummodo, ſacrificium iſtiuſmodi, è pio animi motu profectum in animi grati teſtimonium, Deo eſſe acceptum. Itaque animum gratum ut cultum neceſſarium naturæ lumen dictavit; ſacrificia autem ut neceſſario, & immediate ex animo grato profluentia, non præciſe præſcripſit; ſed potuerunt ea eſſe inventionis mere humanæ, ex pio tamen animi motu procedentia; quæ Deus reſpectu animi pii qui ea dictavit, accepta habuit, & in prima illa mundi ætate, cum ſe voluntatemque ſuam nondum lege ſcripta hominibus revelavit, tacitam apud ſe approbationem habere voluit.

Non ſunt indicium, Deum velle ſacrificia eſſe perpetua.

Verum ex illa univerſali conſuetudine, & lege rituali poſtea toti populo Iſraëli præſcripta, minime ſequitur, Deum velle, ut ritus iſti externi in perpetuum obſerventur, & nunquam ceſſent. Contrarium ego concluderem: Deus, in mundi infantia, cum nondum voluntatem ſuam per præcepta, promiſſa ac minas revelaverat, ſed monitis tantum quibuſdam generalibus dictamen rectæ rationis confirmavit & illuſtravit, approbavit pium illum animi motum, quo homines proprio inſtinctu inducti fuere ad ſacrificia ipſi offerendum: Poſtea lege lata magnam rituum externorum farraginem populo Iſraëlis præſcripſit, ut ſe genio populi illius accommodaret, & per ritus illos populum ab aliis populis ſegregaret, & ab idololatria gentili, in quam totus propendebat, averteret,

teret, donec Meſſias, populo illi promiſſus, venturus eſſet: Ergo cultus ille externus non eſt cultus perfectus, qui per ſe Deo placere poteſt, neque ſemper obſervari debet; ſed ſolummodo, uſque ad tempus illud, cui ſubſervire debuit. Tempore iſto adveniente, ceſſantibus cauſis ob quas cultus ille introductus fuit, idololatria gentili exſtincta, gentibuſque ad cultum unius Dei Iſraëlis converſis, atque ita populorum diſcrimine abolito, cultus ille externus & carnalis, utpote complementum ſuum habens, ceſſare debet, & ſpirituali ac interno ut perfectiori, tanquam umbra corpori, cedere. Neque ex cultus illius ceſſatione concludi debet, religionem Chriſtianam, in qua ille ceſſat, à Deo non eſſe profectam: Sed ex religionis Chriſtianæ divinitate, ſolidis argumentis adſtructa, concludendum eſt, eum ceſſare debere, & ſapientiam divinam eum olim, non ut perfectum, ſed ob alios fines ad tempus inſtituiſſe; qui cum complementum ſuum habuerunt, ille etiam ſponte ceſſare & evaneſcere debuit.

CAPUT III.

Ob quas cauſas Deus cultum externum poſſit abrogare.

Lex ritualis minori in pretio eſt apud Deum quam moralis.

EGo, ut evincerem, cultum ritualem per ſe Deo non eſſe gratum, inter alia hoc argumento uſus fueram. Quod Deus aliquando legem ritualem impune violari permiſerit. Vir Doctiſſ. non tantum non negat, ſed & agnoſcit, Deum, ſiquidem velit, legem ceremonialem poſſe abrogare; verum ne concluſionem meam

admittere cogatur, aliam cauſam ob quam Deus legem ritualem abrogare poſſit, excogitavit, conſentaneam ejus opinioni, quam de rituum excellentia & præſtantia habet: quam cum capite præcedente ſatis confutaverim, neceſſe non eſt, ibi dicta repetere. Tota argumentationis vis breviter huc redit. Quod *Deus cultum externum ritualem abrogare poſſit, quia eſt ſumma cultus interni perfectio: illius itaque oppoſitum* (fortaſſe abſentia) *non eſt poſitive malum, ſed tantum privatio majoris perfectionis ipſius boni. Cultum vero moralem & internum abrogare non poteſt, quia eſt ſuapte natura & ſimpliciter bonus; & bono contrarium Deus, utpote infinite ſanctus & bonus, velle non poteſt.* Verum ſupponit, quod jam evertimus, cultum ceremonialem perfectionem ſummam eſſe cultus moralis, qui cultum moralem in ſe contineat, & *perficiat, ut perficiens ſuum perfectibile.* Sed cum hoc capite præcedente fuſe ſit refutatum, tota illa argumentatio ſponte collabitur. Nec video, qua ratione, quod Vir Doctiſſ. hic tam crebro inculcat de majore perfectione cultus ritualis præ morali & interno, conciliari poſſit, cum iis quæ ſcribit in ſcripto ſuo ſecundo *ad Quæſtionem quartam: pag.* 18. *Cum divinæ majeſtati externus cultus abſque interno placere non poſſet, reprehendit ſæpe Hebræos, qui externo cultui, utpote faciliori, intenti, ab aliis vitiis & peccatis non abſtinerent.* Ecce Virum Doctiſſ. diſertis verbis affirmantem, non tantum, quod cultus externus ſine interno Deo placere non poſſit, ſed & quod interno ſit *facilior.* Atqui, quæ ratio credere permittit, cultum faciliorem præſtare majoris eſſe perfectionis, quam difficiliorem? Etiam ipſe Deus aperte contrarium de

cultu

cultu ceremoniali pronuntiat: Inter alia *Jerem.* VII. 22. *Non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum & victimarum: Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam,* &c. Cum itaque ipſe Deus pronuntiet, ſe cum beneficium illud ingens liberationis ex Ægypto populo Iſraëlis præſtitit, nihil ipſis præſcripſiſſe de victimis, ſed quod legem illam demum poſt præſtitum illud beneficium tulerit; eo ipſo ſatis oſtendit, legem illam ritualem non tanto apud ſe eſſe in pretio, neque illius ſe obſervatione proprie induci, ut populo benefaciat; ſed cultu morali, qui in eo occupatur, quod audiant vocem Domini, &c. Vera ergo cauſa, quod Deus cultum ceremonialem non inſtituere, aut ſemel inſtitutum abrogare poſſit, hæc eſt: Quia cultus ille in ſe & natura ſua bonus non eſt, ſed indifferens, & ſolummodo obſtringit, quando juſſu & autoritate ſummi legislatoris neceſſarius eſt redditus: ac proinde illius natura non eſt immutabilis: Sicut enim in arbitrio legislatoris fuit, actus indifferentes leges ſua non præcipere ut neceſſarios; ita etiam, poſtquam præcepit, novo præcepto obligationem illam ſolvere, contrarios ritus præcipere, quin & à totius legis ceremonialis vinculo homines abſolvere poteſt, & maxime, ceſſantibus illis rationibus, ob quas Deus olim ſapientiſſimo conſilio ritus illos præcepit: ſalvo interim manente cultu morali, cujus officiis, tanquam per ſe & ſua natura honeſtis, cujuſque rationes æternæ ſunt & immutabiles, Deus proprie ac vere colitur.

Poſitivum præceptum Adamo datum non fuit perfectio legis naturalis.

Pergens Vir Doct. in hac ſua probatione, aliud argumentum deſumit è S. Literis. Sed non video, quomodo hoc ſerviat materiæ quam nunc excutimus; potius ad præcedens caput referendum videtur. Ait *Deum in primo mundo ſola naturæ lege non fuiſſe contentum: ſed Adamo præter naturæ legem interdictum de comedendo fructu arboris ſcientiæ boni ac mali dediſſe:. & poſt diluvium, Noë & filiis præceptum de abſtinentia à ſanguine dediſſe; & utrumque quidem, ad majorem hominis perfectionem.* Præceptum Adamo datum fuiſſe poſitivum, negari nequit. Sed quomodo probabit Vir Doctiſſ. id ad majorem hominis perfectionem ſerviiſſe? Sane Adami in ſtatu integritatis alia longe quam reliquorum hominum ratio fuit. Lex naturæ, cujus tranſgrediendæ nulla tum occaſio erat, Adamo non tam fuit lex, officium promiſſo præmii & comminatione pœnæ præſcribens; quam naturalis inſtinctus, quo Adamus ſponte propendebat & incitabatur ad faciendum illi conſentanea. Non itaque per legem naturæ experimentum aliquod obedientiæ, quæ proprie conſiſtit in abſtinentia à carni gratis & patratione carni ingratorum, reverentia legislatoris, ab Adamo Deus capere potuit. Ut itaque illius experimentum aliquod habere poſſet Deus, requirebatur, ut poſitivum aliquod præceptum, à naturæ lege non dictatum, Adamo præſcriberet, continens interdictum rei gratæ; ut ita occaſionem haberet, interdicti exacta obſervatione, quæ moleſtiam aliquam in ſe includebat, obedientiam ſuam, vel violatione ac tranſgreſſione, cum voluptate quadam & obſecutione appetitus ſenſitivi, inobedientiam ſuam teſtatam faciendi. At quomodo exinde

exinde concluditur, præceptum poſitivum legis naturalis eſſe perfectionem? & poſtquam violatione præcepti divini lumen naturæ induit rationem legis, & homines ſpe præmii & metu pœnæ ad officia alias ingrata compellit, legem ritualem ſemper legis moralis perfectionem fuiſſe? Fidiculis opus eſt ad hoc eliciendum. Præceptum Noacho datum de non comedendo ſanguine ſi poſitivum eſſe velit Vir Doct. uti meo judicio eſt, nulla major vitæ perfectio eſt in eo, qui interdicti divini reverentia ab eſu ſanguinis abſtinet, quam in alio, cui nullam de abſtinentia ab eſu ſanguinis legem Deus præſcripſit, ac proinde licite ſanguinem edit, modo moralium obſervationi intentus, Deum juxta naturæ legem ſincere & ex animo colit. Neque ullum, quo contrarium probetur, adfertur argumentum.

Tandem Vir Doctiſſ. putat ſe idem ex Evangelio, & communi Chriſtianorum de doctrina Evangelii ſententia confirmare. Quærit ergo Vir Doct. *an non doctrina Evangelica omnium præcedentium doctrinarum ſumma ſit perfectio?* Affirmo. Pergit: *An non potuiſſet Deus, ſi voluiſſet, neque in mundum venire, neque eam doctrinam hominibus præſtare, ſed eos in ſolo cultu interno, qui omnibus fuerat lex communis, perſeverare velle?* Et hoc affirmo. Sed quid jam exinde inferre cupit? *Deus*, ait, *nullo tempore vel ſuſpendere internum cultum, vel eum differre, vel non velle potuit: Sed Evangelica doctrina, quia interno cultu & moralibus omnibus perfectior eſt, ſeu cultus interni ſumma perfectio, potuit à Deo ſua ſanctitate indemni, per multa ſecula non præcipi, vel nunquam dari: Sed quare hoc? Niſi quia Evangelica doctrina eſt ſumma perfectio, abſque* Errores Viri Doctiſſ. circa rel: Chriſt.

 qua

qua poſſet homo interno cultu ſimpliciter ſervato, eſſe Deo gratus; quia perfectioni Evangelicæ oppoſitum non eſt malum, ſed majoris perfectionis negatio. Multa in hac argumentatione occurrunt, ex quibus evidenter liquet, naturam ac genium religionis Chriſtianæ Viro Doct. parum eſſe cognitam, ejuſque qualem qualem habet cognitionem non tam ex divinis Apoſtolorum ſcriptis, ubi pure & ſincere tradita eſt, ſed ex impuris Monachorum, inter quos natus & educatus eſt, lacunis ab ipſo hauſtam, ubi miſere eſt deturpata ut vix agnoſci poſſit. Doctrinæ enim Evangelicæ obſervationem non credit neceſſariam ut Deo placeamus, ejuſque oppoſitum non eſſe malum, ſed majoris perfectionis tantum negationem: Perinde quaſi conſilia tantum contineat, perfectionem anhelantibus tantum neceſſaria; non autem ut pii & boni evadamus; ac proinde ſine quibus ſalus æterna apud Deum obtineri poteſt. Deinde, diſtinguit inter cultum internum, & doctrinam Evangelicam: quaſi ea cultum quendam externum, ſeu opera externa ac ritus, exigat, qui cultus interni perfectio ſint, quæ accedat iis, qui cultum internum præſtantes jam in ſtatu ſalutis coram Deo ſunt. Hæc in Evangelio nuſquam reperiet; illud enim cultum ſpiritualem ſeu moralem, interna animi pietate actibuſque illi conſentaneis, conſtantem, requirit: nullos vero externos ritus, ut majorem perfectionem, præſcribit: præceptaque ſua omnia obſervatu neceſſaria dicit, non ut majorem, quam quæ ſimpliciter ad ſalutem neceſſaria eſt, perfectionem acquiramus, ſed ſimpliciter ut ſalutem adipiſcamur, imo ſine quorum obſervatione ſalus obtineri minime poſſit.

Ideoque

Ideoque totum ipſius argumentum à ſcopo plane aberrat.

Ut itaque directe reſpondeam, dico; Potuiſſet Deus, ſiquidem voluiſſet, Filium ſuum non in mundum mittere; miſſio enim illa actus eſt indebitus ac plane ſpontaneus ſummi amoris ac benevolentiæ divinæ: potuiſſet ſolam naturæ legem, ſive rectæ rationis lumen, hominibus dediſſe, per quam, ſiquidem eam plene ſervaſſet homo, Deo potuiſſet eſſe gratus. Sed quid ſi homo legem illam naturæ tranſgrederetur, ſeque variis illius tranſgreſſionibus reum pœnæ coram Deo conſtitueret; non perinde potuit illa lex culpæ reatum auferre, hominemque in gratiam cum Deo reducere, ne quidem licet prioris delicti pœnitentiam ageret. Non enim ſequens vitæ emendatio prioris delicti reatum per ſe tollit; ſed culpam remittere ſolius gratiæ, quæ indebitus eſt favor, opus eſt. Addo; Potuiſſet Deus, ſiquidem voluiſſet, pro abſoluto ſuo, quod in omnia habet, dominio hominibus peccata remittere gratis, ab iiſque exigere obſervationem legis naturæ ut ſalutem æternam conſequantur: Poteſt quippe Deus pro arbitrio de beneficiorum ſuorum diſpenſationibus ſtatuere prout libet: Non tamen propterea homines virtute legis naturalis vitam æternam conſecuti fuiſſent, ſed gratia Dei: Nullius enim legis ea eſt virtus, ut per ſe peccatorem in gratiam cum Deo reducere queat; neque ulla reſipiſcentia, ſeu obedientia quæ poſt admiſſum peccatum præſtatur, præcedentis peccati remiſſionem ſua virtute promereri poteſt: ſed tantum eſt officium debitum, non novæ gratiæ meritum, quæ indebitus ac impromeritus favor eſt. Dei ergo

Libera Dei diſpenſatio circa re. Chriſt.

ſolius cum ſit, peccata remittere; ita etiam modum ac conditionem præſcribere, qua præſtita remiſſionem concedere velit. Hæc autem doctrina Evangelica continetur, quæ omnium quidem doctrinarum perfectio eſt, non tamen præcepta habet poſitiva, qualia Lex, ſed legi naturæ per omnia congruentia, quæque lex naturæ, ſeu recta ratio, ſibi per omnia conſentanea apprehendit: Quæ ergo non ſunt cultus naturalis perfectio, per additionem rituum nihil cum ipſa commune habentium, uti Vir Doctiſſ. aſſerit de Lege; ſed per dilucidam ac plenam legis naturalis explanationem.

Præcepta rel. Chriſt. perfectiora præceptis legis naturæ.

Ut clarius dicam, Lex Evangelica nihil præcipit (duos tantum ritus, qui minima ipſius pars ſunt, excipio) à lege naturæ diverſum; ſed defectus quoſdam, quos naturæ lex non quidem approbat, ſed nec præciſe damnat, tollit; ac majorem quandam in virtute perfectionem (quam lex naturæ non præciſe quidem exigit & præſcribit, ſed tamen approbat, laudat, ac tanquam generoſæ virtutis actus veneratur) ut ſalus obtineatur neceſſariam docet; atque ita ſanctitatem exigit naturæ legi per omnia conſentaneam, attamen abundantiorem & eminentiorem, quam ſola naturæ lex præſcribere potuiſſet. Ex. Gr. Inimicum odiſſe naturæ lex non præciſe damnat; agnoſcit tamen aliqualem in inimici odio defectum: inimicum diligere non præciſe jubet; agnoſcit tamen amorem illum, eximium generoſæ virtutis eſſe actum, eumque exercentes laudibus in cœlum extollit. At Chriſtiana religio defectum illum ſuſtulit, & quod lex naturæ non præciſe damnat, illicitum pronuntiat; adeo ut

nunc

nunc inimicum odiſſe violatio ſit præcepti Evangelici. Similiter quod lex naturæ non præciſe exigit, ſed tamen ut virtutis actum eximium approbat, amoris Chriſtiani neceſſarium officium eſſe docet, & aperte præcipit: Ita ut inimicum diligere, illi benefacere, pro eo orare, officium ſit, ſine quo Deo placere, ejuſque favorem obtinere nequeamus. Atque idem in aliis, quæ Evangelium excellentiora habet præ lege naturæ, præceptis locum habere, ſingula inſpicienti, & cum naturæ lege conferenti, manifeſtum evadet. Interim licet ipſa naturæ lex hæc præciſe non exigat, nihil tamen hic præcipitur, quin ac ipſa approbetur; & accedente vitæ æternæ promiſſio præcepta hæc, quibus officiorum horum præſtatio neceſſaria exigitur, ſibi quammaxime conſentanea, imo ex lumine ſuo derivata, agnoſcit. Qui in doctrina Evangelica alterius generis præcepta quærunt, quorum obſervatio ad ſalutem neceſſaria non ſit, ſed conſilia tantum ſint à majoris perfectionis ſtudioſis obſervanda, eam miſere pervertunt, & vim illius enervant.

Sensus præcepti, vende omnia quæ habes.

Neque in contrarium facit præceptum Domini, *Vende omnia quæ habes.* Non enim Dominus docere voluit, actu iſto venditionis bonorum omnium, & diſtributione in pauperes, contineri perfectionem majorem obſervatione legis divinæ, & quæ neceſſaria non ſit, ad acquirendum ſalutem æternam: Nam religio Chriſtiana alia exigit officia multo præſtantiora, qualia ſunt, dilectio inimicorum, abdicatio vitæ pro nomine Chriſti, aliaque, ſine quibus ſalus obtineri nequit: Præterea ipſum actum venditionis & abdicationis bonorum in ſe ſpectatum non eſſe ſummam perfectionem,

nem, vel exinde liquet, quod abſque charitate eſſe poſſit, & ſi ſit ſine charitate nihil profuturus ſit ad ſalutem, docente id Apoſtolo Paulo, 1 *Corinth.* XIII. 3. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Et ſi eo maxima contineretur perfectio, Dominus eum procul dubio mandaſſet Apoſtolis ſuis: Atqui illi etiam poſt vocationem ad apoſtolatum habuere navigia & retia ſua, quæ ſubinde repetivere ad piſcandum: Joannes habuit propria ſua, id eſt, propriam domum, *Joan.* XIX. 27. Non ergo hæc eſt perfectio omnibus Chriſti diſcipulis non mandata ut ad ſalutem neceſſaria, & ſolummodo tanquam conſilium commendata iis, qui majorem gloriæ gradum in vita æterna quærunt: prout cum Monachis Vir Doctiſſ. credit. Quod & exinde porro evincitur: Quia juvenis, cui Dominus hoc mandat, non quærebat quid ſibi faciendum eſſet, ut majorem quam quæ ad vitam æternam neceſſaria eſt perfectionem adipiſceretur: ſed, *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam.* Cum itaque Dominus primo ipſi dixiſſet, *Serva mandata*: Ipſeque reſpondiſſet, ſe ea à juventute cuſtodiviſſe, & porro quæreret, quid ſibi deeſſet, Dominus reſpondit, *unum tibi deeſt*: Quod ſane ad præcedentia referendum eſt: Unum tibi deeſt, ad vitæ æternæ conſecutionem. Quare quod additur, *Si vis perfectus eſſe*: Non ſignificat, ſi majorem vis perfectionem, quam quæ neceſſaria eſt ut vitam æternam conſequaris: ſed ſi vis habere illam perfectionem, quam Deus requirit ad ſalutem: vel, ſi vis à me perfecte inſtrui, & præſtare quæ tibi neceſſaria ſunt ut vita æterna doneris; age, vende

quæ

quæ habes, & ſequere me: Quaſi dicat: Doctrina mea requirit, ut te ipſum abneges, omniaque quæ hic tibi cara ſunt; & quando occaſio exigit, id opere ipſo teſteris: Quare, quoniam vitæ regulam, ut vitam æternam conſequaris, à me exigis, animus tibi à rebus hujus mundi abſtrahendus eſt; quoniam doctrinæ meæ ſectatoribus perſecutiones & afflictiones imminent, quibus alacriter pro nomine meo ferendis idoneus non eſt, quicunque animum habet divitiis affixum, curiſque mundi hujus gravatum. Hoc autem nunc teſtatum redde facto aliquo eximio: vende quæ habes, & da pauperibus: atque ita à vitæ hujus negotiis expeditus, ſequere me. Atque ita apparet, præceptum hoc nihil continere ſpeciale, quod non à quovis Chriſtiano ſimili in caſu exigatur, & quod ratio recta unumquemque hominem eo in ſtatu facere jubet.

Diſcrimen inter præcepta Evangelii, & ceremonias legis.

Quæ jam eſt ſimilitudo inter præcepta doctrinæ Evangelicæ & legis ceremonialis, ut de ea, perinde atque de Evangelio dici poſſit, quod legis naturalis ſeu moralis perfectio ſit? Doctrina enim Evangelica, uti oſtendi, legis naturalis perfectio eſt, quia defectus, quos lex naturalis tolerat, tollit ac damnat; & actus eximios, legi naturæ conſentaneos & ab ea laudatos quidem, non tamen præciſe præſcriptos, neceſſarios obſervatu mandat: Unde ſequitur, eam reſpectu præceptorum moralium præſtantiorem eſſe lege naturæ; & cultum Dei, ad illius mandata expreſſum, eſſe magis eximium & honeſtatem ſeu ſanctitatem vitæ perfectiorem continere, quam qui præſtatur ſolummodo conſentanee legibus à lumine naturæ dictatis. Quid ſimile habet lex ceremonialis? An

An ea præceptis moralibus majorem confert perfectionem, & conſequenter rituum obſervatio cultui morali juncta ejus officia reddit magis eximia, ita ut dici debeat, caſtitatem aut juſtitiam ac liberalitatem Judæi eam ſolam ob cauſam eſſe præſtantiorem caſtitate, juſtitia ac liberalitate Chriſtiani, quia Judæus eſt circumciſus aliaſque legis ceremonias obſervat, Chriſtianus non? Sed quis non videt, id ineptum eſſe? Quæ enim communio inter ritus, & officia caſtitatis ac juſtitiæ? Vel an præcepta ceremonialia partem faciunt cultus divini, ita ut cultus integer conſtet ex virtutibus moralibus, & ritibus ſeu ceremoniis tanquam partibus integrantibus? Si hoc velit; nec ſic dici poteſt, cultum ceremonialem perfectionem eſſe cultus moralis: Quia cultus moralis ceremoniali confert ſuam dignitatem, adeo ut ceremonialis ſine morali nullam pietatis rationem habeat, nec Deo gratus ſit; uti Deus paſſim per Prophetas teſtatur, & ipſe Vir Doct. agnoſcit: moralis autem per ſe Deo placet. Tantum itaque abeſt, ut cultus ceremonialis perfectio ſit moralis, ut contrarium ſit dicendum, quod moralis cultus perfectio ſit cultus ceremonialis. Adde, quod tot ceremoniarum rigida exactio homines in ſedula ipſarum obſervatione occupatos detineat, atque ita aliquatenus à debita legis moralis obſervatione avocet, uti antea oſtendi.

CAPUT

CAPUT IV.

Quod lex ceremonialis à Deo non ſit data ut nunquam deſineret.

PErgit Vir Doctiſſ. & contra me probare intendit, Deum legem ceremonialem non dediſſe eo fine, ut unquam deſineret. Idque primo ex ratione congruentiæ colligit: *Quia lex ritualis perfectior eſt lege morali: Deus ſiquidem à majore perfectione ad minorem deſcendere non ſolet.* Verum cum jam ante evidenter ſatis probaverim, legem ritualem dignitate cedere morali, ſimul argumentum hoc corruit: & juxta Viri Doctiſſ. collectionem contrarium inde concludendum foret: Deus à majore perfectione non ſolet deſcendere ad minorem; ſed quidem à minore perfectione adſcendere ad majorem: Sic Noacho pauciſſima quædam præcepta dedit: Poſtea plenius ſe revelavit Abrahamo, inito cum ipſo fœdere. Exinde toti Iſraëli legem dedit per Moſen, multa continentem præcepta, non tantum moralia, ſed & ceremonialia, ac promiſſis & minis ſancitam. Inde ſequitur, quæ poſtremis hiſce temporibus per Filium ipſius Jeſum Chriſtum promulgata eſt, etiam præſtantiorem eſſe prioribus: Ac proinde, cum nunc exigat cultum mere ſpiritualem ſeu moralem, abſque ceremoniis ac ritibus; recte ſequitur cultum mere moralem perfectiorem eſſe cultu ex morali & ceremoniali mixto. Hæc ſufficiant, ad imbecillitatem argumenti hujus oſtendendum. Quæ porro hic repetit, de ritibus quibuſdam, quibus lex moralis perficiatur, ut & quæſtio, qua quærit, *an lex moralis perficiatur per actus quoſdam*

Retorſio argumentationis Viri Doct.

quoſdam ritibus iſtis contrarios, plane extra oleas ſunt: Præterquam enim quod ritibus actus quoſdam morales, ex charitate proximi profluentes, immiſcet, omnia antehac pluries dicta ſunt, & à me refutat Itaque ne actum agam, ad ſequentia pergam.

Explicatio Viri Doct. vocis perpetui admittitur.

Poſt argumentum à ratione congruentiæ deſumtum, addit aliud Vir Doctiſſ. è Scriptura Sacra. Sed primo præmonet, quod *Dominus pro cultus illius perpetuitate ea phraſi non utatur, qua ſua æternitas deſignari ſolet*. Atqui ſuperflua eſt illa præmonitio. Quis enim ejuſmodi legis perpetuitatem ſomniet? Nec ego ejuſmodi locum exegi. Præmiſſa præmonitione iſta addit, *S. Literas pro perpetua legis duratione reſpectu Iſraëlis, qui aliquando cum mundo finem habebit, uti omnibus phraſibus, quibus abſolute conſtet, Deum nunquam derelicturum populum ſuum, neque quam dedit legem mutaturum, præcepta, judicia, atque ceremonias*. Et prolatis aliquot Scripturæ Sacræ phraſibus, in quibus potiſſimum occurrit vox *perpetui*; exinde concludit, *quia eadem perpetuitatis voce in rebus donec mundus perſeveraverit duraturis, Spiritus divinus utitur, ut* Jerem. v. 22. *etiam quando eadem voce de legis duratione loquitur, quod ſenſus ſit, legem juxta Iſraëlis vitam ſubſtituram, & ab Iſraële obſervandam, donec Iſraëlitæ vivi eſſent ſuper terram*. Gratulor mihi hanc vocis *Perpetui* à Viro Doctiſſ. datam interpretationem, quæ diſputationi noſtræ elucidandæ non parum inſerviet. Ex illa ſiquidem liquet, non ſemper eandem illius eſſe ſignificationem; ſed alio ſenſu accipi quando de Deo, alio quando de rebus creatis uſurpatur. De Deo uſurpata, ſignificat omnimodam æternitatem, quæ

ſicut

ſicut principio caret, ita nec finem habitura eſt. Rebus creatis attributa, ſignificat non durationem nunquam finiendam, ſed, accommodate rebus quibus tribuitur, durationem non finiendam & continuo permanſuram, quamdiu natura earum permittit quod durare poſſit. Quod egregie confirmat locus à Viro Doct. ex *Jerem.* v. 22. allegatus: *Qui diſpoſui arenam terminum mari ſtatuto perpetuo, quod non tranſgredietur*: Quod, ut recte monet Vir Doct. non ſignificat æternitatem; ſed immutabilitatem in natura, quamdiu mundus hic eſt duraturus: Quando enim mundus hic abolitus erit, etiam arenam non amplius mari fore terminum, manifeſtum eſt. Ita de ſervo, qui elapſo anno ſeptenario apud dominum ſuum manere voluit, dicitur, *ſerviet ei in perpetuum*: *Exod.* XXI. 6. Qui tamen anno jubilæi dimittendus præcipitur: *Levit.* XXV. Itaque *ſerviet in perpetuum*, *Exod.* XXI. 6. conſentanee explicationi Viri Doct. ſignificat, ſerviet, vel erit ſervus ei, quamdiu ſervitus juxta legem in populo Iſraëlis perdurare potuit, ad annum nimirum jubilæi, qui omni ſervituti in Iſraële finem imponit. Qui itaque ſervus eſt, quamdiu lex permittit ſervitutem durare, *perpetuo*, ſeu *in ſeculum*, ſervus eſſe dicitur, oppoſite ad illum, qui anno ſeptimo dimittebatur. Eodem modo cultus ceremonialis vocatur *cultus perpetuus*, *fœdus perpetuum*, &c. quia ab Iſraële obſervari debet, quamdiu Deus eum vult eſſe populum ſeparatum, & ob omnibus aliis populis diſtinctum: ac proinde, quamdiu natura ceremoniarum permittit, ut obſervari poſſint. Sicut enim antea oſtendi, ceremonias illas à Deo introductas, ad ſeparatio-

nem inſtituendum populorum; ita etiam quando *perpetuo* obſervari præcipiuntur, id intelligendum eſt, quod non ante earum obſervatio ceſſare debuerit, quam Deus ſeparationi populorum finem eſt impoſiturus, & populos rurſum in unum eſt collecturus: ſeu, quod idem eſt, quamdiu Deus velit, populum Iſraël ſeparatum ac peculiarem eſſe populum, ab omnibus aliis populis diſtinctum: hoc eſt, quamdiu natura illarum ceremoniarum permittit, ut obſervari poſſint. Oppoſite ad leges ac ſtatuta, quæ Deus populo ad tempus dedit in deſerto, quæque obſervari tantum poterant, quamdiu Iſraël in deſerto degebat extra terram Canaan. Sic ſacrificia olim debuere offerri in tabernaculo; poſtea in templo, quod erat ædificium firmum ac immobile, in quo Deus ſe velle quieſcere teſtatus eſt.

Senſus *Deut.* XII. I. Jam inquirendum, quamdiu Deus illud populorum diſcrimen durare voluerit, & Iſraëlem peculiarem eſſe populum ab omnibus aliis diſtinctum. Vir Doctiſſ. ait, Iſraëlem cum mundo finem habiturum, ac proinde, ſeparatum manſurum populum, donec mundus ſtabit: Unde paulo poſt ait, quod *Deus voluerit legem ſubſiſtere juxta Iſraëlis vitam, dicens, quod eam obſervarent, donec vivi fueritis ſuper terram.* Reſpiciens procul dubio ad verba Moſis, *Deut.* XII. I. *Hæc ſunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus eſt tibi, ut poſſideas eam cunctis diebus quibus ſuper humum gradieris.* Verum ex illo loco ego contrarium concluderem: Quod Deus præceptorum ac judiciorum illorum obſervationem alligaverit habitationi populi in terra Canaan; nam quæ ſequuntur

particularia

particularia præcepta, de exſcindendis Cananæorum idolis, aliaque, manifeſte habitationem in terra illa requirunt: Et quod Deus terram illam ipſi dederit poſſidendam, quamdiu populus ſeparatus eſſet futurus. Adeo ut verba, *cunctis diebus ſuper humum gradieris*, non ſignificent, quamdiu aliqui ex poſteritate Iſraëlis futuri ſunt vivi: Nam & qui relicto Judaiſmo Religionem Chriſtianam ſunt amplexi ex poſteris ſunt Iſraëlis: At quam diu progenies & poſteritas ipſorum durat (quæ licet hominibus, imo ſibi ipſis ignota eſt, Deo tamen omniſcio occulta eſſe non poteſt) Deus terram Canaan Iſraëli non dat poſſidendam. Imo nec quamdiu illi ſuper terram gradiuntur, qui Judaiſmo pertinaciter adhærent: jam enim ultra ſexdecim ſunt ſecula quod terræ illius poſſeſſione careant, & extorres degant ſuper terram. Verba itaque illa, ne ulla inter promiſſum divinum ejuſque executionem ſit repugnantia, ita ſunt accipienda, cunctis diebus quibus Deus vos, ut populum peculiarem, & ab omnibus ſegregatum, ſuper terra exiſtere velit. Nam quoniam, ut diſcrimen populorum introduceretur, lex data eſt; ita etiam, quando nullum amplius populorum diſcrimen Deus ſupereſſe vult, neceſſe eſt ut ipſa, natura rei id exigente, ſponte rurſus evaneſcat.

Deus voluit, ut diſcrimen populorum in Meſſia desineret.

Noluiſſe vero Deum, ut diſcrimen populorum perduraret ad finem uſque mundi, ſed in Meſſia, propter quem inſtitutum erat, rurſus desineret, antea prolixe probavi *Capp.* IV. *&* V. *ad Quæſtionem ſecundam.* Nec certius illius documentum dari poteſt, quam, quod Deus populum è terra illa ejecerit, & pluribus ſeculis in diſperſione miſerrima detinuerit, quam illius poſſeſſionem conceſſerit;

ceſſerit; ita quidem, ut omnes eorum genealogias aboleverit, adeo ut nemo nunc ex omnibus qui Judaiſmum profitentur documentis authenticis probare poſſit, ſe vere ex poſteritate Abrahami originem ducere. Quanquam enim ego inficias ire nolim, Abrahami progeniem eſſe, qui nunc ea ſe jactant, & Judaiſmum profitentur: tamen mihi certum eſt, documentis authenticis neminem ex illis originem ſuam probare poſſe. Quod itaque majus ac evidentius ſignum Deus dare poteſt, quod populum Iſraël non amplius peculiarem, & ſibi ratione ſuæ poſteritatis carnalis præ aliis gratum, eſſe velit, quam omnia abolendo documenta, ex quibus ſolis indubitato eorum origo comprobari poteſt ac debet? Et quia ceremonias præſcripſit in perpetuum obſervandas, donec populum illum peculiarem & à cæteris ſegregatum in terra Canaan exiſtere voluit; ſequitur etiam, quando populum illum ex terra Canaan ejecit, ſimul, ex vi ſignificationis vocis *perpetui*, quam ipſe Vir Doctiſſ. agnoſcit, finem obſervationis ceremoniarum advenisse. Verum de eo paulo poſt latius erit dicendum.

Cur cultus ſub Meſſia ſit prædictus quaſi etiam ritualis.

Aliam addit Vir Doct. quam eximiam vocat, probationem: *Quod in omnibus captivitatibus, maxime poſt redemptionem & Meſſiæ adventum, ritualia Deus obſervari juſſit, & quod ſacrificia & cætera omnia reſtituenda ſunt:* Et ridet Chriſtianos interpretes, qui dicunt, *phraſibus illis adumbrari cultum ſpiritualem, quem nunc ſub Novo Teſt. Deus obſervari juſſit.* Verum immerito. Ratio enim œconomiæ divinæ, & temporum, quibus hæc à Prophetis prædicta ſunt, conditio, omnino requirebat, ut cultus, quem Iſraël, & gentes cum

illo

illo promiſcue Deo ſub Meſſia eſſent exhibituræ, non aliis quam iſtis phraſibus exprimeretur. Lex enim, quam Deus Iſraëlis præſcripſerat, cujuſque obſervationem ſevere exigebat, multa continebat præcepta ceremonialia, quorum tranſgreſſionem Deus impunitam dimittere noluit. Hæc itaque ſevera Dei exactio non permittebat, ut eodem illo tempore cultum, quem ſub Meſſia à populo præſtandum eſſe prædicebat, aliis phraſibus deſcriberet, niſi quibus totus ille cultus, prout tunc exigebatur, repræſentatus fuit. Si enim Deus eodem illo tempore clare indicaſſet, aliquando cultum ceremonialem ceſſaturum, facile populus, quem Deus contumacem ac duræ fuiſſe cervicis paſſim accuſat, ſe ab illius obligatione ſolutum credidiſſet. Quod plane adverſum fuiſſet rationi regiminis Dei, qui per ceremonias populum Iſraël ab omnibus aliis populis uſque ad Meſſiæ adventum ſeparari, ſibique in populum peculiarem ſanctificari voluit.

Addit hic Vir Doctiſſ. ſarcaſmum, quod *Deus ſpiritualia ſub ceremoniarum umbra rudi populo propoſuit* (ex mente nimirum Chriſtianorum) *non vero Græcis & Romanis, majore intellectus acumine præditis, ſeu melioribus legibus diſpoſitis & præparatis.* Verum hic non requiritur acumen intellectus, qui vel mediocriter exercitatus facile deprehendit, in ceremoniis nullum eſſe cultum per ſe & ſua natura Deo gratum; ſed animi probitas, qua divinæ revelationi homo non reluctetur. Ad acumen enim Judæorum, qui in ritibus externis deprehendunt legis moralis ac ſpiritualis perfectionem, & licet eos Deus abſque morali ſibi minime gratos pronuntiet, imo deteſtetur, tamen contra Dei declara-

Judæis omnia prius fuere revelata quam Græcis.

declarationem tantam in illis inveniunt excellentiam, ut cultum internum ac moralem Deo commendent, atque ita verbo divino contraria intelligere norunt, omnium, etiam maxime perſpicacium, acies hebeſcit. Verum enimvero non hæc revelavit Deus Græcis & Romanis, præteritis Judæis: Verum primo typos illos & figuras Judæis clare explicuit, antequam Græcis & Romanis ullam earum revelationem largitus eſt. Fuit itaque hæc prærogativa Judæorum, ut quæ antea ſub typo & involute prædicta erant, & ipſis concredita, ipſis primo omnium clare evolverentur. Quibus cum plurimi ipſorum fidem adhibere noluerint, tum demum Evangelium translatum eſt ad gentes. Atque ita apparuit, licet Judæi acumine non cederent Græcis ac Romanis, pleroſque tamen animi fuiſſe minus docilis magiſque præfracti: & (ſi qui ea opinione, qua nunc Vir Doct. fuere imbuti, ceremonias perfectionem eſſe cultus moralis) acumine ſuo ſe ineptos reddidiſſe, ut in Evangelii ſimplicitate & cultu ſpirituali ſapientiam divinam agnoſcerent.

Ceremonialis abſque morali Dei non placet.

Sed requirit Vir Doctiſſ. ut Chriſtiani probent, *cultum ceremonialem aliquando mutandum*. Et merito. Hoc itaque nunc faciendum. Tria, quibus id probem, adhibui argumenta. Primo: Deum jam olim non tantum ſæpius declaraſſe, cultum ceremonialem per ſe abſque morali ſibi neutiquam eſſe gratum; ſed & per Prophetas ea prædixiſſe, quæ licet verbis expreſſis non contineant, cultum ceremonialem deſiturum, illud tamen inſinuant: quoniam illorum impletio cum cultu ceremoniali conſiſtere non poteſt: Ac proinde, licet obſcurior eorum olim ante impletionem fuerit

ıerit intellectus, prout omnium Prophetiarum; men accedente impletione, & accurata Prophearum cum illa inſtituta comparatione, facile ɔgnoſci potuit, illum Prophetiarum, quem imetio indicat, fuiſſe ſenſum. Deus itaque involutiore locutione eſt uſus, ut à pervicaci populo, um adhuc ſubſiſteret Lex, nihil ejus autoritati etraheretur, populuſque ſibi indulgeret legem on obſervando; ita tamen, ut cum tempus abɔgationis adeſſet, dignoſci potuerit, Deum hoc rædeterminaſſe & prædixiſſe.

Cultum ceremonialem abſque morali Deo neuquam placere, adeo evidens eſt in Scriptura, t ipſe Vir Doctiſſ. id agnoſcat. Putat vero, ſe ı antecedentibus oſtendiſſe, minime exinde liuere, ceremonialem cultum Deo minus eſſe graım, quam moralem ac internum. Itaque quoiam omnia, ad quæ Vir Doct. provocat in anteedentibus fuſe à me ſunt refutata, ad alia peram.

Deum involutius prædixiſſe cultum ceremonia- em defiturum, ſeu ea prædixiſſe, quibuſcum ultus ceremonialis apte conſiſtere nequit, quæ- ue proinde eum deſiturum & evaniturum involunt, hoc argumento probo. Prædixit Deus ub Meſſia omnes gentes ad unius veri Dei cultum dducendas, *Eſ.* II. 2, 3. *Mich.* IV. 1, 2. *& ſeqq.* *Eſa.* XI. 10, 11. XLIX. 6. LX. & pluribus aliis lois, quæ commemorare longum foret, præſerim cum hoc ipſum Judæi agnoſcant & urgeant. Atqui præcipua pars cultus, quo Iſraël à gentious diſcernebatur, fuere ſacrificia, reliquæque partes cultus, quæ Hieroſolymis in templo fieri debebant, & quovis alio in loco peragere illici- Inſinuavit Deus eum deſiturum.

 tum

tum fuit. Unde & *gentes adſcenſuræ* dicuntur *ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob*, *Eſa.* II. 2, 3. & *omnis caro ventura ut adoret ante faciem Domini*, *Eſa.* LXVI. 23. Atqui Deum hæc noluiſſe proprie accipi, quod gentes eſſent venturæ Hieroſolyma, atque in templo oblaturæ victimas; ſed ſub figura ſacrificiorum quibus cultus conſtabat, & adſcenſionis in templum Hieroſolymitanum, in quo totus ille externus cultus peragi debebat, voluiſſe Deum adumbrare cultum verum ac ſpiritualem, quem omnes gentes Deo exhibituræ eſſent ſub Meſſia, vel ex eo ſolo liquet: Quod fieri non poſſit, ut cultus ille ceremonialis ab omnibus gentibus obſervetur; Quoniam in remotioribus regionibus habitantes, uti nos, & nobis remotiores, Hieroſolyma in quovis caſu qui ſacrificium juxta legem exigit adſcendere nequeunt; neque quotannis ter eo confluere, ad feſtorum celebrationem. Cui accedit; Quod Scriptura expreſſe dicat, *altare* futurum *in terra Ægypti*, & *Ægyptios Dominum culturos in hoſtiis & muneribus*; *Eſa.* XIX. 19. & *ſeqq.* Et quod *in omni loco ſacrificabitur & offeretur nomini* Domini *oblatio munda*: *Malach.* I. II. Quod tamen juxta legem alibi quam Hieroſolymis fieri illicitum erat; *Deut.* XII. *coll. cum* I *Reg.* IX. Ut itaque hæc concilientur, neceſſe eſt ut dicamus hæc non eſſe proprie accipienpa de altari & ſacrificiis; ſed quia Deus illo tempore colebatur per ſacrificia, per ea adumbrari cultum qui Meſſiæ temporibus locum eſſet habiturus: quemadmodum ex locis *Pſal.* L. 14. LI. 19. *Eſa.* LXVI. 2. in priore meo ſcripto probavi, ſub figura ſacrificiorum officia cultus moralis adumbrari, quin & ſacrificiorum appellatione inſigniri. *Depre-*

Deprecatur me Vir Doctiſſ. *ut utrumque textum attente velim inſpicere; & quod priorem attinet, conſiderare, quo in loco tum ſit futurus Iſraël inter gentes: & an ea, quæ ibi prædicuntur tempore Chriſti, vel poſtea fuerint impleta.* Sane inſpexi, legi & relegi textum; verum alium illius ſenſum ab eo quem dedi deprehendere nequeo: Et quæ ibi prædicuntur tempore Chriſti impleta video. Ægyptus enim Chriſti tempore ad veri Dei cultum eſt converſa, & nomen divinum in tota Ægypto invocatum, quod per *altare* & *ſacrificia* adumbratum eſt. At inquit Vir Doctiſſ. *hodie pro earum regionum poſſeſſione totum negotium ſtat pro Mahometanis, antea pro Romanis.* Reſp. non prædicitur, quis dominator ſit futurus in terra Ægypti; ſed verus Deus in terra Ægypti colendus. At ſive Romani, ſive Græci, ſive alii populi Ægypto dominentur, verus Deus inibi coli ac adorari poteſt: Quemadmodum & tota terra Ægypti ad verum Deum & religionem Chriſti olim eſt converſa. Quod nunc à Mahometicis poſſideatur, non infringit Prophetiæ veritatem: Deus enim Evangelium in Ægyptum mittendo, & Ægyptios ad Chriſtum convertendo, prædictionem Prophetæ implevit. Si poſtea ob Evangelium indigne habitum populum illum in manus Mahumetanorum tradidit, qui religionem Chriſtianam non quidem penitus in eo oppreſſerunt, valde tamen afflixerunt, ſuamque Mahumeticam introduxerunt, eo non infringitur Prophetiæ veritas. Siquidem Deus jam olim promiſſum ſuum implevit; & quod beneficium iſtud non ſit perpetuum, Deus non eſt in cauſa, quaſi qui promiſſo ſuo deſit; ſed homines, qui erga beneficium ſibi jam Senſus *Eſa.* xix. 19.

collatum ingrati, & nova contumacia gratiam divinam conculcantes, juſto Dei judicio traditi ſunt in poteſtatem hominum, qui veritate oppreſſa erroris & ſeductionis thronum erexerunt.

Et *Malach.* 1. 11.

Quod locum Malachiæ attinet, quanto eum attinentius conſidero, tanto evidentius eum, quod intendo, comprehendere video. Verum eſt, non dicit ibi Deus, ſacrificia poſt Meſſiæ adventum fore inutilia: Sed aperte prædicit, *omni in loco ſibi offerendam hoſtiam mundam*: Cum autem juxta legem Deo hoſtiam offerre non liceret extra templum Hieroſolymitanum (quare nec hodie Judæi, è terra ſua expulſi, & templo deſtituti, ullas Deo hoſtias offerunt) manifeſtum eſt, hæc verba proprie non eſſe accipienda; ſed per figuratum loquendi modum, ſacris Scriptoribus valde familiarem, per *hoſtiam mundam*, quæ olim erat ratio colendi Deum maxime conſpicua, intelligi cultum purum ac ſincerum, quem omni in loco homines ad Deum converſi ſunt exhibituri, ſeipſos ac corpora ſua ſiſtentes hoſtiam ſanctam, vivam, Deoque beneplacentem.

CAPUT V.

Quod Deus cultum ceremonialem aliquando ceſſare voluerit.

Ceſſatio cultus ceremonialis per cultum perfectiorem, & everſionem templi.

Hiſce per Prophetas prædictis, ex quibus Judæi non quidem plene percipere poterant, cultum ceremonialem penitus deſiturum, attamen aliqui circa eum debere contingere, quod quale futurum eſſet diſtincte nondum percipiebant, cujuſque plenam patefactionem per ipſam Prophetiarum impletionem exſpectare debebant;

Placuit

ˈlacuit Deo, definito à ſe ante ſecula tempore, ilium ſuum, populi redemtorem ac diu per Prohetas promiſſum Meſſiam, in mundum mittere, c per illum mutationem illam in cultu ceremoniali fficere, atque ita reipſa plenum ac ultimum prædictionum ſuarum ſenſum, antea involutum & ninus notum, patefacere & in apertum producee: Introducendo nimirum cultum perfectum & piritualem, qui non purgatione corporis, ſed nimi conſtaret, per externum illum tanquam figura adumbratum; ac proinde ad cujus præſeniam externus ille cultus, tanquam umbra ad præentiam corporis, ſponte eſſet evaniturus. Cui ıcceſſit everſio Reip. Judaicæ, & deſtructio temıli, cui potiſſima & maxime conſpicua cultus riualis pars alligata erat; quo ipſo Deus Legis abogationem, jam per Evangelium factam, œconomiæ illius everſione, in ſecula duratura, conirmavit, & evidentiſſimo documento declaravit, ceremoniarum illarum finem adveniſſe; utpote quæ adventante cultu perfectiore ac ſpirituali jam anguentes & morti vicinæ, per templi everſionem honeſte ſepulturæ ſunt traditæ.

Hic Vir Doctiſſ. acriter obſiſtit, & minimam ceremonialis legis partem templo fuiſſe alligatam contendit, nimirum ſacrificia. Verum ſi quis rationem ſacrificiorum Judaicorum, omniaque quæ ſacrificiis annexa erant, conſideret, totam templi cum omnibus ſuis partibus ſtructuram, tam multiplicem vaſorum ſacrorum apparatum, totum illum ordinem ſacerdotalem, rituſque qui tum in conſecratione & inauguratione. Pontificis Maximi, tum in toto eorum miniſterio obſervandi erant, tum & quotidiana ſacrificia, & multiplices

Templo ceremoniarum majeſtas fuit alligata.

multiplices oblationes quæ pro peccatis ex ignorantia commiſſis quotidie creberrima offerri debebant, aliaque mundationum genera, quin & omnia Levitarum miniſteria, quæ templo alligata erant, ambigere nequaquam poterit, quin tota ceremoniarum majeſtas templo alligata fuerit, ac proinde, templo deſtructo potiſſimam & maxime auguſtam ceremoniarum partem evanuiſſe. Obſervari poſſunt, & etiamnum hodie à Judæis obſervantur ceremoniæ quædam, templo non alligatæ: Verum illæ exiguæ ſunt, & neutiquam ſplendore conferendæ cum illis, quæ una cum templo evanuerunt. Paſcha celebratur, ſed valde mutilum; præcipua enim ejus pars, mactatio agni, & poſtium domus illius ſanguine aſperſio, in qua potiſſima beneficii illius divini adumbratio eſt, deſtructo templo obſervari nequit. In feſto expiationis Pontifex olim in Sancta Sanctorum, omnibus inacceſſa, quin & ipſi Pontifici, niſi ſemel in anno hoc ipſo expiationis die, ingrediebatur, & coram Arca ſtans peccata populi toto illo anno commiſſa, quæ nimirum ſacrificiis legalibus expiari poterant, expiabat, & egreſſus populo remiſſionem nomine Dei annuntiabat, omniaque fauſta vovebat: Quæ erat propria illius diei ſolemnitas. Quam mutila hodie eſt feſti illius celebratio? Nulla Sancta, nullus Pontifex, nullum ſacrificium, nulla reconciliatio: Nuda tantum ſupereſt beneficii illius commemoratio, & paucarum quarundam ceremoniarum, quibus ſe Judæi ad diei illius celebrationem præparant, obſervatio. Ceremoniæ quæ hodie obſervantur, circumciſio, Sabbathum, abſtinentia à cibis immundis, aliqualis quidem legis cere-

monialis

nonialis pars ſunt: Verum neutiquam cum toto llo ſacrificiorum apparatu, ac quæcunque illuc pectant, & à templo dependebant, conferenda. Quibus adde, licet omnes ritus legis ceremonialis non exercerentur in templo, ad templum tamen aliquo modo alligabantur, cum omnes lapſus & errores in eorum obſervatione in templo debuerint expiari: Cujus igitur uſus jam poteſt eſſe per tot ſecula pars Legis quæ jam obſervatur, cum populum criminibus onerat, quæ ſecundum iſtam legem nuſpiam poſſunt expiari? Præceptum de connubiis prohibitis ceremoniale non eſt, nec per ejus obſervationem, utpote & Chriſtianis communem, Judæi dignoſcuntur. Mirum autem Virum Doctiſſ. mihi opponere Moſen Maimonidem, cujus ipſe hoc eodem in loco autoritatem rejicit, & opinionem refellit; hoc enim ipſo autoritatem ejus extenuat. Quæ vero addit, ut ſacrificiorum valorem ac dignitatem elevet, *pro ignorantiis tantum eſſe inſtituta; voluntaria autem ac graviora, ſtupra, homicidia, ſimiliaque ſola pœnitentia deleri; & preces ex bono animo profectas non minus coram Deo valere, quam victimas quæ in templo immolabantur*, pulchre inſerviunt inſtituto meo, & validiſſime pro me contra Virum Doctiſſ. concludunt, ceremonialem cultum inferiorem eſſe morali, Deoque minus gratum, & in ſe conſideratum plane eſſe inutilem.

Excipit porro Vir Doctiſſ. *Idem contigiſſe in captivitate Babylonica.* Verum eſt; ſed alia erat illius ratio, quæ hodiernæ diſperſionis. Deus expreſſe ſeptuaginta annorum captivitatem prædixerat, iiſque elapſis, reſtitutionem promiſit terræ ac templi: Quod & præſtitit. Ad paucos itaque

Diſcrimen inter captivitatem Babylonicam & diſperſionem præſentem.

que annos interrupta tantum fuit præcipua ceremoniarum majeſtas; & ſpe brevi inſtantis redemtionis ſuffulti Judæi, quæ extra terram ſuam obſervari poterant ceremonias cuſtodierunt; & reverſi totum cultum ceremonialem, reædificato templo in integrum reſtituerunt. Nunc vero Deus templum penitus evertit, nunquam, ut ante probavi, reſtituendum; atque ita potiſſimam ac maxime conſpicuam cultus externi partem exſtinxit. Sed, inquit Vir Doctiſſ. *hoc ad eſſentiam legis non valde pertinebat*. Miror me hoc ex Judæi ore audire. Quid? potuiſſetne Iſraël, in terra Canaan vivens, carere templo, Sacerdotibus, & ſacrificiis, & neglectu horum omnium nihil commiſiſſet contra legem? Dicet forte; Poteſt carere extra terram Canaan; quia quæ terræ Canaan annexa erant extra eam omittere per eandem legem divinam jubebatur. Ita eſt: indeque concludo, quoniam præcipuam & maxime auguſtam ceremoniarum partem extra terram Canaan obſervare illicitum eſt juxta legem; quod Deus, populum ex terra illa exſcindendo, & templum deſtruendo, eo ipſo aperte confirmaverit, ſe cultui iſti ceremoniali finem impoſuiſſe, quoniam populum in ejuſmodi ſtatum redegit, & per tot ſecula detinet ſine aliqua per Prophetas ad eam rem miſſos conſolatione facta, ſine aliqua reſtitutionis promiſſione, in quo ſecundum ſtatuta Legis ceremonias obſervare fas non eſt.

Oſe. III.4. agit de ſtatu decem tribuum.

Tandem objecit mihi Vir Doctiſſ. Prophetiam Oſeæ *cap.* III.4. ad probandum, quod Deus hæc tempora captivitatis prædixerit, & iis elapſis poſt longum annorum decurſum templi reſtaurationem promiſerit. Reſpondi ego, Prophetiam illam

illam reſpicere non Judam, ſed regnum Iſraëlis, ſeu decem tribuum, quod expreſſe à Juda diſtingui, probavi ex *Cap.* IV. 15. & porro explicationem, rationibus ex variis textus circumſtantiis deſumtis, confirmavi. Vir Doctiſſ. nihil ad textum illum ex *Cap.* IV. nec ad rationes meas reſpondet; ſolummodo diſtinctionem facit inter *domum Iſraëlis ac filios Iſraëlis; illam eſſe diverſam à Juda; ſed ex utraque nominari filios Iſraëlis.* Sed contrarium ex hoc ipſo Propheta manifeſte probatur. Nam ſicut diſtinguit inter *Iſraëlem* & *Judam*, ita etiam diſtinctionem facit inter *filios Iſraëlis*, & *filios Judæ*, *Cap.* I. 11. *Et congregabuntur filii Juda, & filii Iſraël pariter.* Et totus Prophetæ contextus, etiam in aliis capitibus, manifeſte docet, quod ſemper diſcrimen faciat inter *Iſraëlem*, ſeu *filios Iſraëlis*, & *Judam* ſeu *filios Judæ;* ac proinde, quando *filios Iſraël* nominat, quod intelligat regnum decem tribum, contradiſtincte à regno Judæ. Neque hoc ulla ſubtilitate Metaphyſica eludi poteſt.

Addit Vir Doctiſſ. rationes, quibus ſuam explicationem confirmare conatur: *Quia in hiſce verbis præſens Iſraëlis ſtatus perſpicue depingitur, ſine rege, ſine principe, ſine altari, ſine ſacrificiis, & ſine idololatria;* idque poſtremum, tanquam non minimam circumſtantiam, valde exaggerat. Mirari hic ſubit, qua ratione Vir Doct. per hanc eximiam circumſtantiam ſtatum populi præſentem perſpicue depingi contendat, qui in præcedentibus contra me plurimis contendit, populares ſuos idololatria pollutos eſſe, ſeque quotidie polluere; & hanc inter cauſas tam diuturnæ captivitatis recenſet: Quin & hunc per Prophetas ſtatum aliquoties

Non de præſenti ſtatu Judæorum.

quoties graphice depictum contendit, cum prædicunt, quod *ſint ſervituri Diis alienis, quos nec ipſi, nec ipſorum Patres noverant.* Quid? Eſtne ſtatus Judæorum ſibi ipſi ita contrarius, & Prophetarum de eo prædictiones adeo repugnantes inter ſe oppoſitæ, & ſimul prædicant, eos idololatria polluendos, & eodem tempore ab idololatria fore puros; Et hiſce adeo repugnantibus Prophetiis ſtatus Judæorum præſens perſpicue eſt depictus? Quis hæc ſibi tam aperte contradicentia conciliabit? Fortaſſe effugium quæret Vir Doct. quod populus, ubi nulli propterea pœnæ ſubjectus eſt, (uti innuere videtur) ab idololatria abſtinebit. Sed vero, nulla ejuſmodi limitatio in ulla occurrit Prophetia: Et ipſe Vir Doctiſſ. verbis paulo poſt ſequentibus eam deſtruit, cum ait, quod in verbis ſequentibus; *Diebus multis eritis mecum; non fornicaberis, neque eris alteri viro, nec ego ero tibi, clare ſignificatur præſens Iſraëlis ſtatus, in quo nec idololatriam committit, neque Deum ut antea evidenti providentia propitium habet: Quod de omnibus duodecim tribubus plane verificatur.* Hoc ſi verum eſt, quomodo Prophetæ de Iſraëlis idololatria vaticinati ſunt? Vel an vaticinia hæc reſpiciunt Judæos in Hiſpania ac Luſitania; alia vera, in Hollandia ac Germania degentes? Atqui, quomodo tum hoc de omnibus duodecim tribubus plane verificatur?

Decem tribus non amplius ſubſiſtunt.

Addit Vir Doct. Prophetiam hanc continere, *quod perſeveraturus eſſet Iſraël, quod cum gentibus minime commiſceretur; & ſic unus idemque populus ſubſiſteret, qui tandem poſt tot ſecula Deum & Meſſiam ſuum Regem quæreret.* Verum mirari ſubit, cum, uti ex Joſepho Vir Doctiſſ. contendit,

tam

tam inæſtimabiles decem tribuum ſint *multitudines*, & populus ſint gentibus minime permixtus, ſed peculiaribus ſuis ritibus ab omnibus diſtinctus, quod tam immenſa hominum multitudo populum peculiarem conſtituens nuſquam terrarum reperiri poſſit. An magis inconſpicui ſunt quam Judæi, quos quaquaverſum diſperſos omnes agnoſcunt, quique latere non poſſunt? Merum ergo eſt ſomnium, quicquid de decem tribuum innumerabili multitudine etiamnum hodie ſubſiſtente Judæi fabulantur. Diu jam gentibus ſunt permixti: & ſi qui eorum in terram Canaan redierunt, tribus Judæ acceſſio facti ſunt.

Cum gentibus ad Chriſtum ſunt converſæ.

Sed nec illi, inquit Vir Doctiſſ. *Deum quæſiverunt, neque ſuum regem Meſſiam: eum potius, ſicut alii Judæi, abjecere, & crucifigendum tradidere.* Sed non video, quid hic ſit contra meam aſſertionem: Ego dixi, Prophetiam hanc reſpicere non tribum Judæ, ſed decem tribus Iſraëlis: Si qui ergo ex illis tribus Judæ acceſſio facti fuere, nec illi, perinde ut ipſa tribus Judæ, hic reſpici poſſunt; ſed ſolummodo integræ tribus decem. At cum illæ nunquam in terram Canaan redierint, nec nunc uſpiam terrarum reperiri poſſint, manifeſtum eſt, eas gentibus eſſe permixtas, nec amplius ut ſeparatum populum ſubſiſtere. Unde ſequitur, eas una cum gentibus vocatas, & Evangelio ad gentes perlato, etiam ipſas ad ejus communionem vocatas, & cum innumerabili gentium multitudine ad fidem in Chriſtum converſas. Et hinc porro infertur, quoniam decem tribus, quæ communiter nomine *Iſraëlis* veniunt contradiſtincte à *Juda*, in unum cum gentibus populum coaluerunt, quod ſub nomine *Iſraëlis*, qui ad

Meſſiam convertendus dicitur, etiam comprehendantur gentes quibus Iſraël eſt permixtus, ac proinde in gentium vocatione ac converſione Prophetias illas, perinde atque hanc. complementum ſuum habere.

Oſeas non loquitur de templo.

Ut confirmarem, non de Juda, ſed de decem tribubus Iſraëlis Prophetiam hanc Oſeæ explicandam eſſe, inter alias & hac uſus fueram ratione, quod nulla in ea mentio fiat templi, ſed tantum *regis*, *ſacrificii*, *altaris*, *ephod & teraphim*, quæ in regnum Iſraëlis à Jerobeamo fuere invecta; templum autem fuerit tribus Judæ. Vir Doctiſſ. ut huic argumento reſpondeat, dicit, *etiamſi in hac Prophetia non ſit ſermo de templo reſtituendo*, *optime tamen inferri*, *ſi Iſraël*, *prout nunc exſpectat*, *priſtino ſtatui à Deo eſt reducendus tempore Meſſiæ*, *quod id non ſine templi reædificatione erit; quippe fruſtra opponeretur*, *ſine altari & ſine ſacerdote; ſi in ea*, *quæ ibi promittitur; reſtitutione talia futura non eſſent*. At ſimili ratiocinatione colligere licet, at fruſtra opponeretur, *ſine teraphim & idolis*, ſi in ea, quæ promittitur, reſtitutione talia futura non eſſent. Nulla tamen tunc in Iſraële futura idola Vir Doctiſſ. credit. 2. Admiſſa hac ſequela, non ſequitur, fore templum reſtituendum: in regno enim Iſraëlis fuit altare, & fuerunt ſacrificia; nullum autem templum. Tandem, Si templum in reſtitutione illa Iſraëlis futurum ſit, ſequitur hic illam reſtitutionem non prædici: Quia hic nihil prædicitur de templo: Credibile autem neutiquam eſt, prædici ſacrificiorum & altaris reſtitutionem, quæ etiam in regno Iſraëlis fuerunt, & à Deo una cum Jerobeami vitulis ac idolis improbata fuerunt; non vero templi, quod

unicus

unicus fuit locus à Deo ſacrificiis deſtinatus, quodque toti cultui ceremoniali majeſtatem conciliavit. Cum ergo illud non prædicatur, quod in reſtitutione illa tanquam circumſtantiam valde eximiam Judæi exſpectant, & illa ſolum commemorentur, quæ extra Judam in regno Iſraëlis obtinuerunt, merito colligo, hic illam reſtitutionem non prædici.

Quomodo hæc verba adhuc impleri poſſent.

Addideram tandem, licet hoc daremus, Prophetiam hanc etiam tribum Judam, & hæc captivitatis tempora reſpicere, nihil exinde poſſe probari contra religionem Chriſtianam: Prædicitur enim futura Iſraëlis converſio ad Deum & Meſſiam poſt multos dies. Atqui nos eam adhuc ſperare, poſt ingreſſam plenitudinem gentium. Regerit Vir Doctiſſ. *me hoc non poſſe affirmare, ſalvis meis principiis, qui dixi, Prophetas de Iſraële non eſſe loquutos, niſi uſque ad Meſſiæ adventum; quæ poſtea eventura eſſent, Novi Teſtamenti Prophetis fuiſſe revelata.* Sed 1. locutus tantum ſum per conceſſionem, uti frequenter fit in Scholis, non autem, quod explicationem iſtam probarem. 2. Credo quidem, Prophetas Veteris Teſtamenti ſolummodo populi ſtatum prædicere, uſque ad Meſſiæ adventum: Verum quæ de populi ad Meſſiam congregatione prædicunt non omnia ſimul ac ſemel eſſe implenda, ſed ſucceſſive; & ſufficere, ut tandem impleantur. Hæc generalis eſt Prophetarum Veteris Teſtamenti prædictio. Apoſtolo autem Paulo diſtinctior ſub Novo Teſtamento contigit revelatio de ſtatu futuro populi Judaici, & quomodo Prophetarum vaticinia in ipſo implenda ſint: nempe, quod ob contumacem Evangelii rejectionem ex parte ſit induratus;

ſed quando plenitudo gentium intraverit in Eccleſiam, quod tum totus Iſraël ſit futurus ſalvus Quod Prophetæ Veteris Teſtamenti diſtincte non prædixerunt.

Addit Vir Doctiſſ. *Minus hæc poſſe reduci ad reductionem ex captivitate Babylonica, quia nec tunc Meſſiam, qui non niſi poſt quingentos & quinquaginta annos demum venit, quæſiverunt, nec eum poſtea Judæi & decem tribus admiſere.* Verum ſi non oſcitanter ſcriptum meum Vir Doctiſſ. inſpiciat, comperiet me non de hac Prophetia, neque hoc loco, dixiſſe; ſed alio in loco generatim ſcripſiſſe, plurimas Prophetias, quas Judæi de liberatione per Meſſiam accipiunt, reſpicere liberationem ex captivitate Babylonica: Quod facile demonſtratu eſt; & ſiquidem me refutare vellet, contrarium oſtendere debuiſſet, aut à me exigere, ut aliquot ejuſmodi Prophetias in medium afferrem; quas ſane ingenti numero potuliſſem.

Hac occaſione Vir Doctiſſ. rejicit explicationem meam de templo Eſechiëli in viſione repræſentato: Verum nullam adfert rationem, qua explicationem meam oppugnet; neque quicquam rationibus meis, quibus eam adſtruxi, opponit. Quod an ſufficiat accurato diſputatori, ipſius Viri Doctiſſ. eſto judicium.

In Prophetia de bello Gog & Magog fatetur Vir Doctiſſ. occurrere tropologicas & hyperbolicas phraſes. Ego meam ignorantiam profeſſus ſum, quoniam accurate diſcernere nequeo, an in illa Prophetia omnia figurate, an vero quædam ſecundum literam, quædam figurate accipienda, & quomodo hæc ab illis diſcernenda ſint. Similibus perplexitatibus ſe involutum deprehendet

leprehendet Vir Doctiſſ. ſi locutiones figuratas à propriis hic ſeparare velit, & exactum ac plenum hujus Prophetiæ ſenſum, ut nulla ſuperſit ambiguitas aut obſcuritas (qualem ſemper à Chriſtianis exigit) enarrare, & non in genere tantum, ſed & diſtincte & particulatim explicare, quid ea, omnibuſque quæ in ea occurrunt circumſtantiis, præſignificetur.

CAPUT VII.

De ſenſu Scripturæ literali ac myſtico.

PErvenimus tandem ad alterum Quæſtionis hujus ultimæ membrum de ſenſu Scripturæ literali ac myſtico, quod brevius abſolvi poteſt: quoniam pleraque quæ hic à Viro Doctiſſ. dicuntur jam in præcedentibus refutata ſunt.

Cujus ſit myſticum Scripturæ ſenſum aperire.

Agnoſcit mecum Vir Doctiſſ. multas occurrere in Scriptura S. locutiones figuratas: Agnoſcit non ſemper literæ, prout ſonat, præciſe eſſe inſiſtendum, ſed autoris mentem reſpiciendam; illumque eſſe genuinum Scripturæ ſenſum, qui autoris mentem exprimit. Eatenus itaque inter nos conſenſus eſt. Sed negat, *inde licere promiſſionem capere, fere omnia, quæ in S. Scriptura continentur, non ſecundum literam, ſed ſenſu myſtico & figurato, accipiendi.* Et hoc quidem vere; ſenſus enim Scripturæ literalis, ſeu verus ac genuinus literæ ſenſus (nam ſubtilitatem qua utrumque hunc diſtinguit Vir Doctiſſ. nimiam credo) ſemper eſt inveſtigandus. Sublimiorem in Scripturæ verbis ſenſum dictare, quam verba in ſuo naturali ſenſu accepta ſignificant, non eſt cujuſvis, ſed illius tantum,

 quem

quem Deus Spiritus ſui, quo verba illa dictavit, afflatu dignatus eſt, cuique per Spiritum ſuum ſublimiorem illum ſenſum revelavit. Hoc Spiritu Apoſtolos Domini Jeſu à Deo fuiſſe donatos in initio hujus tractatus prolixe probavi; ideoque eorum explicationes, quibus ſenſum illum ſublimiorem nobis aperiunt, eodem in pretio habendos, ac ſi clare ac ſine figura ſenſus ille in Prophetarum ſcriptis exſtaret. Ante omnia ergo divina Apoſtolorum miſſio evertenda eſſet, antequam eorum explicationes, à Spiritu S. dictatæ, ut non genuinæ repudiari queant.

Qualis ſit Prophetarum ſtilus.

Non diffiteor interim, apud Judæum, qui Apoſtolorum autoritatem contemnit, apodictice demonſtrari non poſſe, ſenſum illum ſublimiorem verbis Prophetarum contineri: Quoniam ubi vel minima occurrit obſcuritas vel difficultas homini credere nolenti nunquam prævaricandi deeſt prætextus. Sed ſi quis, abjectis præjudiciis & affectibus, ſedata mente in timore Domini integram religionem Chriſtianam, prout pure abſque traditionibus ac decretis humanis in Scriptis Apoſtolorum ac Evangeliſtarum traditur, omniaque quibus nititur fundamenta accurate expendere ac ponderare velit, & non tantum exiguas Prophetarum lacinias, quas Apoſtoli juxta ſenſum ſublimiorem ſunt interpretati, ſeorſim & à reliquo Prophetarum textu avulſas, ſed integra Prophetarum ſcripta legere, & eorum ſtylum ac loquendi rationem accurate obſervare voluerit, mirum in omnibus undecunque deprehendet conſenſum, & divinitatis argumenta manifeſta.

Funda-

Fundamenta religionis Chriſtianæ, & argumenta ejus divinitatem ſolide evincentia, in initio tractatus hujus ſufficienter tradita ſunt. Ipſa Apoſtolorum interpretatio, cum integris Prophetarum ſcriptis collata, adeo eſt illis conſentanea, ut ex iis fluere videatur. Quod ut manifeſtius liqueat, quædam, quibus Viri Doctiſſ. objectiones evertantur, paucis addam.

Qualis ſit Prophetarum ſtylus.

Primo; invidioſe Vir Doctiſſ. aſſerit, *quod fere omnia quæ in S. Scriptura continentur, figurate ab Apoſtolis explicentur.* Sane tota Lex juxta literam ab Apoſtolis ſemper accepta eſt: ſenſum figuratum tantum oſtendunt in Prophetarum prædictionibus de regno Meſſiæ, & redemtione Iſraëlis per Meſſiam, quod nimirum Deus, ſub figura regni & redemtionis terreſtris ac temporalis promiſerit cœleſtem ac æternam. Primo ergo conſiderare oportet, Prophetarum ſtylum tropis ac figuratis locutionibus eſſe refertum; quod & ipſi Judæi diffiteri non poſſunt; quamquam & certum ſit, multos ex Judæis, ex Religionis Chriſtianæ odio, multa Prophetarum verba, in quibus manifeſta eſt figura, rigide ſecundum literam accipere; malentes manifeſtis ſe involvere abſurdis, quam quicquam admittere, unde aliquod Chriſtianæ religioni præſidium quæri poſſit. In quo tamen Viri Doctiſſ. ingenuitatem præ aliis Judæis laudare debeo. Cum itaque Prophetarum ſtylus figuratis locutionibus abundet, nihil ab eorum ſtylo abhorrens docent Apoſtoli, quando Prophetias de Meſſiæ regno figurate explicant.

Requirit ille quandoque figuram.

Quin & in ipſis Prophetarum vaticiniis multa occurrunt, quæ tantum non evincunt, figuratam locutionem alibi quærere, quæque commode, niſi figurata pluribus in locis admittatur locutio, explicari nequeunt: Qualia ſunt, quæ de Meſſiæ paſſionibus ac cruenta morte prædicta in illorum ſcriptis leguntur: in quibus explicandis, & cum ejus regno ac gloria terreſtri conciliandis, fruſtra Judæorum magiſtri ſudant, & in quaſvis formas ſe vertunt. Adeo ut ipſa Prophetarum ſcripta myſticam & figuratam locutionem inſinuare, & ad ſublimiorem illum ſenſum nos quaſi manu ducere videantur. Sed quia hæc, uti & quæ de Lege ceremoniali Vir Doctiſſ. addit, in præcedentibus fuſe ventilata ſunt, ea hic nunc paucis indicaſſe ſufficiat.

Comparatio inter myſticas explicationes Rabbinorum & Apoſtolorum.

Addidi, non ita abhorrere debere Judæos à ſenſu myſtico ac ſpirituali, quoniam etiam ipſorum Doctores Scripturam S. myſtice explicent, nihilque vulgatius ſit Doctoribus Thalmudicis. Reſpondet Vir Doctiſſ. *Verum hoc quidem eſſe; illos autem myſticis ſuis interpretationibus tantum populum ad conſtantiam in fide & cultu Dei exhortatos eſſe, non autem nova religionis dogmata introduxiſſe, aut ſtatuta mutaſſe: Religionem vero Chriſtianam utrumque feciſſe.* Reſp. Myſticas Rabbinorum interpretationes multa continere, quæ ex litera Legis erui minime poſſunt; & revera eſſe additiones ad præcepta Legis: & quocunque tandem nomine veniant, & ad conſtantiam in Lege exhortatoriæ eſſe prætexantur, ex litera Legis minime fluunt; ſed labore ac induſtria, juxta certas quaſdam regulas magno molimine excogitatas, non niſi à viris iſta in arte exercitatis,

citatis, inveniuntur. Explicationes myſticæ Apoſtolorum ita conſentaneæ ſunt Prophetarum verbis, ut ex illis tantum non fluere videantur, & poſt impletum eventum, cui ab Apoſtolis accommodantur, magis illum deſignare videntur, quam eum cui primum deſignando olim adhibita fuerunt; ut ut ante impletionem, more omnium Prophetiarum, obſcurius in litera Prophetarum latuerint. Nec verum eſt, nova dogmata Legi adverſa ab Apoſtolis eſſe invecta; ſed ultimus Legis ac Prophetarum ſcopus, qui in litera ipſorum obſcurius latebat, in apertum eſt productus, & corpus, cui adumbrando Lex ſerviebat, clare eſt exhibitum. Uti in antecedentibus fuſius oſtenſum eſt. Non autem Legem evertit, qui perfectionem, quam Lex non exhibebat, ſed adumbrabat, & ad quam tendebat, adducit; ſed Legem perficit & confirmat.

Quæ omnia ſi conjungantur, & Prophetarum vaticinia, juxta Apoſtolorum interpretationem, conferantur cum eventibus ſub Novo Teſtamento, mirum in omnibus deprehendemus conſenſum, per omnia ſibi conformem: Qui ſibi ſufficiens apud quemvis cordatum veritatis argumentum eſt. Quibus ſi addantur argumenta, quibus doctrinæ Evangelicæ veritatem atque Apoſtolorum miſſionem adſtruxi, nihil ulterius requiri poſſe videtur, ad fidem Evangelio, tanquam à Deo revelato, præſtandum, & myſticas, quas Apoſtoli ſcriptis ſuis habent, Prophetiarum explicationes, tanquam à Spiritu Dei dictatas, recipiendum ac venerandum. Saltem Vir Doctiſſ. qui argumentis à ſe prolatis motus Conclusio.

Moſen recipit ut Prophetam à Deo miſſum, cauſam nullam habet quæ Evangelium ut divinum recipere vetet; cum, ut oſtendi, eadem argumenta fortius pro Evangelii, quam Legis divinitate militent. Quæ ut attente in timore Domini expendat, iterum iterumque Virum Doctiſſ. rogo, omnibuſque accurate penſitatis, unice gloriam Dei ſpectet, animumque ſuum Deo in obſequium flectat. Ille utrumque noſtrum dirigat in viam veritatis, ſpirituque ſuo corda noſtra illuſtret, ut ſalutare ejus agnoſcamus, ipſumque in Filio ejus Jeſu Chriſto glorificemus.

Amen.

URIELIS ACOSTA
EXEMPLAR
HUMANÆ VITÆ.

Addita eſt

BREVIS REFUTATIO

Argumentorum quibus Acoſta omnem Religionem revelatam impugnat,

Per

PHILIPPUM à LIMBORCH.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

OMnis veritas homini cara eſſe debet, maxime autem illa, quæ ad æternam felicitatem ducit. Ignorantia quippe aliarum veritatum licet noxia eſſe queat, multorumque in hac vita commodorum impedimentum, modo quæ unice ſalutaris eſt cognita ſit, viam ad veram ſalutem præcludere nequit: Hujus autem ignoratio nullam homini ſpem, cui plena cum animi perſuaſione acquieſcat, de ſalute ſua reliquam facit. Quare cum inter omnes Chriſtianos indubitatum ſit, unicam illam ſalutarem veritatem eſſe religionem Chriſtianam; ac proinde unicum ſalutem æternam conſequendi, & à Deo plena animi πληροφορίᾳ ſperandi, medium eſſe fidem illi religioni adhibitam, quæ ex ſeſe obedientiam ejus præceptorum ſinceram producit; in hoc eniti quammaxime ſingulos Chriſti nomen profitentes oportet, ut doctrinæ Chriſtianæ veritatem argumentis quam ſolidiſſimis adſtruant, & ab objectionibus, quibus illius veritas oppugnatur, vindicent; ut ita omnibus eam non amplexis luculentiſſima ſuppeditetur occaſio ejus divinitatem agnoſcendi, eamque obſequioſa fide recipiendi.

Sunt quidem varii qui illius veritatem oppugnent per totum terrarum orbem diſperſi adverſarii: in hac autem patria noſtra duo potiſſimum eorum genera, Judæi, & Athei ſeu Deiſtæ. Judæi negant Evangelii veritatem, & Jeſum Chriſtum Salvatorem ſuum agnoſcere recuſant: Attamen agnoſcunt verum Deum

creatorem

creatorem cœli ac terræ, & divinam Moſis legem vitæ ſuæ regulam habent. Athei vero, ſeu Deiſtæ (quos conjungo, non quia Atheum & Deiſtam idem ſignificare credo, ſed quoniam plerumque Deiſmus ab Atheiſmo vix differt, & qui Deiſtas ſe profitentur ordinarie Atheiſmum animo fovent) aut nullum agnoſcunt Deum, aut illum in agens naturale & neceſſarium convertunt, atque ita omnem funditus religionem tollunt: Præterea, cum omnem revelationem reſpuant, nullam certam vitæ regulam habent, neque, ſi quam habent, perfectiorem agnoſcunt, quam ex ſolius naturæ principiis deductam.

Contra utroſque Religionis Chriſtianæ veritatem tutari imprimis Chriſtiani hominis officium eſt: tum ut eam oppugnantibus luculenta eam ut divinam amplectendi præbeatur occaſio; tum ut Chriſtianorum animi in fide veritatis ſemel per gratiam divinam agnitæ confirmentur, neque argutis eam oppugnantium ratiociniis à fide ſalutari deturbentur. Hæc cauſa fuit, ut commoda ſeſe offerente occaſione amicam cum erudito Judæo collationem non ſubterfugerim; quæ cum in juſtæ diſputationis molem excreverit, eam in lucem emittere conſultum duxi. Verum cum jam editionem ejus adornarem, commodum in manus meas incidit ſcriptum, quod diu apud me latuit, quo omnis generatim religio revelata, tam Moſaica quam Chriſtiana, impugnatur: Cujus refutationem ſi adjungerem huic Collationi, rem me Chriſtiano orbi nec inutilem nec ingratam facturum credidi.

Autor illius, ut ex fine ſcripti liquet, fuit Gabriel, *poſtea inter Judæos vocatus* Uriel Acoſta. *Qua occaſione illud ſcripſerit, ipſe ſatis indicat. Titulum illi præfixit, quem præfixum vides,* Exemplar humanæ vitæ. *Paucis ante mortem ſuam*

diebus, & cum jam mori decreverat, ſcriptum hoc exaraſſe videtur. Etenim vindicta æſtuans primo fratrem (alii dicunt amitinum) à quo ſe maxime læſum credidit, deinde ſeipſum trajicere ſtatuit: itaque in fratrem, ſeu amitinum, ædes ſuas prætereuntem, ſclopetum vibravit; ſed cum fruſtrato ictu non exploderetur, ſe detectum videns, ſubito domus ſuæ janua clauſa alterum, eum in finem paratum, in ſe ſclopetum exploſit, ac ſeipſum miſerandum in modum trajecit. In defuncti ædibus ſcriptum hoc fuit repertum, cujus apographum proavunculo meo Simoni Epiſcopio ab eximio quodam hujus civitatis viro communicatum ego inter ſcedas ejus reperi. Quo tempore hiſtoria hæc contigerit, ex ipſo ſcripto dijudicare licet: Etenim Medici illius libellus de Immortalitate animarum, *cujus mentionem facit, editus eſt Amſtelodami apud Raveſteinium anno à creatione mundi 5383. juxta communem Judæorum calculum, qui reſpondet anno Chriſti vulgari 1623. Si nunc conſideremus bina illa tempora, quibus à Judæis ſegregatus vixit, inde non quidem præciſe, ſed aliquatenus hiſtoriæ hujus tempus colligi poteſt.*

Animus mihi non eſt quicquam hic de Judæorum Excommunicatione, aut de judicio contra hunc ſcriptorem lato, diſſerere: ſed ſolummodo argumenta, quibus Religionis revelatæ, & nominatim Chriſtianæ, præcepta impugnat, ad examen revocare, & quam nullius roboris ſint ad illius divinitatem convellendum oſtendere. Nemo autem credat, quoniam ſcripti hujus refutationem Amicæ Collationi cum erudito Judæo *conjugo, quod utrumque eodem loco habeam, aut erudito Judæo invidiam creare velim, quaſi cum hoc homine Religionem Chriſtianam oppuguet. Minime gentium. Scio enim non religionem ſolum Chriſtianam,*

nam,

nam, ſed & Judaicam, ab ipſo impugnari, & Judæum, quo cum diſputo, ipſum ut hominem peſſimum deteſtari, ſibique nihil cum ipſo commune eſſe velle. Itaque refutatio mea, qua argumenta ejus diluo, non tantum Evangelii, ſed & Legis Moſaicæ divinitatem confirmat; cui ſi quid Doctiſſimus Judæus addat, quo Legis divinitas fortius adſtruatur, gratiam apud me inibit, quam & apud ipſum, Legem contra hujus criminationes vindicando, initurum me confido. Verum quoniam reſponſio ad argumenta Judæi, quibus argute ac docte contra Religionem Chriſtianam diſputat, à me in lucem emittitur; volui hac occaſione etiam hujus hominis: qui longe alia quam Judæus ratione Religionem Chriſtianam oppugnat, argumentis refutatis Religionem Chriſtianam à quibuſvis objectionibus vindicare, ut tanto evidentius & clarius ejus veritas ac divinitas pateſcat.

URIELIS ACOSTA EXEMPLAR HUMANÆ VITÆ.

NAtus ſum ego in Portugallia, in civitate ejuſdem nominis, vulgo Porto. Parentes habui ex ordine nobilium, qui à Judæis originem trahebant, ad Chriſtianam Religionem, in illo regno, quondam per vim coactis. Pater meus vere erat Chriſtianus, vir honoris obſervantiſſimus, & qui honeſtatem plurimi faciebat. In domo ejus fui ego honeſte educatus. Servi non deerant, nec in equili equus nobilis Hiſpanus ad equeſtrem exercitationem, cujus pater meus erat peritiſſimus; & ego ejus veſtigia à longe imitabar. Aliquibus artibus tandem inſtructus, quibus ſolent honeſti pueri, Juris-prudentiæ operam dedi. Quod ad ingenium & naturales affectus attinet, eram ego naturaliter valde pius & ad miſericordiam ita propenſus, ut, ſi quando alienæ calamitatis narrabatur eventus, nullo modo poſſem lachrymas continere. Pudor mihi adeo erat innatus, ut nihil magis timerem, quam ignominiam. Animus nullo modo ignobilis, nec ab ira deſtitutus, ſi occaſio juſta poſtulabat. Itaque ſuperbis & inſolentibus, qui per contemptum, & vim ſolent aliis injuriam inferre, vere eram contrarius, infirmorum partes adjuvare cupiens; & illis potius me ſocium adjungens. Circa religionem paſſus ſum in vita incredibilia. Inſtitutus fui, quemadmodum mos eſt illius regni, in religione Chriſtiana Pontificia; & cum jam eſſem adoleſcens ac valde timerem damnationem æternam, cupiebam exacte omnia obſervare. Vacabam lectioni Evangelii, & aliorum librorum ſpiritualium, Summas confeſſariorum percurrebam, & quo magis iſtis incumbebam, eo major difficultas mihi oriebatur. Tandem incidi in inextricabiles perplexitates, anxietates & anguſtias. Mœrore & dolore conſumebar. Impoſſibile mihi viſum eſt peccata confiteri more Romano, ut dignam poſſem abſolutionem impetrare, & omnia implere quæ poſtulabantur; & per conſequens de ſalute deſperavi, ſi illa talibus canonibus paranda erat. Quia vero difficile religio poterat deſeri, cui à primis incunabulis aſſuetus fueram, & quæ per fidem altas jam radices egerat; in dubium vocavi (accidit hoc

mihi circa vigeſimum ſecundum ætatis annum) poſſetne fieri, ut ea, quæ de altera vita dicebantur, minus vera eſſent, & utrum fides talibus data bene cum ratione conveniret; ſiquidem ipſa ratio multa dictabat, & perpetuo inſinuabat in aurem, quæ valde erant contraria. Hoc in dubium vocato animo, quievi, & quicquid eſſet tandem ſtatuebam me non poſſe tali via incedendo ſalutem animæ aſſequi. Per hoc tempus Juris, ut dixi, ſtudio vacabam, & cum annum agerem vigeſimum quintum, oblata occaſione, impetravi beneficium Eccleſiaſticum, nempe dignitatem theſaurarii in collegiata Eccleſia.

Cum vero in Chriſtiana Religione Pontificia quietem non inveniſſem, & cuperem alicui inhærere, ſciens magnam eſſe inter Chriſtianos & Judæos contentionem, percurri libros Moſis, & Prophetarum, ubi aliqua inveni, quæ novo Fœderi non parum contradicebant; & minus habebant difficultatis ea quæ à Deo dicebantur. Præterea veteri Fœderi fidem dabant tam Judæi, quam Chriſtiani; Novo autem Fœderi ſoli Chriſtiani. Tandem Moſi credens judicavi me debere Legi parere, quandoquidem ille omnia ſe accepiſſe à Deo aſſerebat, ſimplicem ſe internuncium declarans, ab ipſo Deo ad id munus vocatum, aut potius coactum (ita decipiuntur parvuli). Poſita hac deliberatione, quia non erat liberum prædictam religionem in illo regno aliquo modo profiteri, cogitavi de mutando domicilio, proprios & nativos relinquendo Lares. Ad eum finem non dubitavi beneficium illud Eccleſiaſticum in favorem alterius reſignare, nihil curans utilitatem vel honorem ex ea provenientem ſecundum morem gentis illius. Pulchram etiam domum reliqui in optimo civitatis loco poſitam, quam pater meus ædificaverat. Itaque navem adſcendimus non ſine magno periculo (non licet illis qui ab Hebræis originem ducunt à regno diſcedere ſine ſpeciali Regis facultate) mater mea & ego cum fratribus meis, quibus ego fraterno amore motus ea communicaveram, quæ mihi ſuper religione viſa fuerant magis conſentanea; licet ſuper aliquibus dubitarem: quod quidem in magnum malum meum poterat recidere, tantum eſt in eo regno periculum de talibus loqui. Tandem peracta navigatione Amſtelodamum appulimus, ubi invenimus Judæos libere agentes; & ad implendum Legem præceptum de circumciſione ſtatim implevimus.

Tranſactis paucis diebus expertus ſum mores & ordinationes Judæorum minime convenire cum iis, quæ à Moſe præcepta ſunt. Si vero lex obſervanda erat pure, quod & ipſa petit, male qui dicuntur Judæorum ſapientes tot invenerant à Lege omnino abhorrentia. Itaque non potui me continere, imo gratam rem Deo me facturum putavi, ſi libere Legem defenderem. Sapientes iſti Judæorum qui nunc ſunt, & mores ſuos, ac

ac ingenium malignum adhuc retinent, pro ſecta & inſtitutionibus deteſtandorum Phariſæorum ſtrenue certantes, non ſine ſpe proprii lucri, & quemadmodum illis alias bene fuit imputatum, ut primas cathedras in templo, primas ſalutationes in foro habeant, nullo modo paſſi ſunt, ut nec in minimis rebus ab illis diſcederem, ſed per omnia veſtigia eorum inviolabiliter ſequerer; Sin minus, minati ſunt ſeparationem à congregatione & communicatione omnium, tam in divinis, quam in humanis. Quia vero minime decebat, ut propter talem metum terga verteret ille, qui pro libertate natale ſolum, & utilitates alias contempſerat, & ſuccumbere hominibus, præſertim juris-dictionem non habentibus, in tali cauſa nec pium, nec virile erat; decrevi potius omnia perferre & in ſententia perdurare. Itaque excommunicatus fui per illos ab omnium communicatione, & ipſi fratres mei, quibus ego antea præceptor fueram, me tranſibant, nec in platea ſalutabant propter metum illorum.

His ita ſe habentibus, deliberavi librum ſcribere, in quo juſtitiam cauſæ meæ oſtenderem, & aperte probarem ex ipſa Lege vanitatem eorum, quæ Phariſæi tradunt & obſervant, & repugnantiam, quam cum Lege Moſis traditiones & inſtitutiones eorum habent. Poſt cœptum opus accidit etiam (oportet omnia plane & vere, quemadmodum evenerunt, enarrare) ut cum reſolutione & conſtanti deliberatione accederem ſententiæ illorum, qui legis veteris præmium & pœnam definiunt temporalem, & de altera vita & immortalitate animorum minime cogitant, eo præter alia nixus fundamento, quod prædicta Lex Moſis omnino taceat ſuper his, & nihil aliud proponat obſervantibus & tranſgreſſoribus, quam præmium, aut pœnam temporalem. Valde lætati ſunt hoſtes mei, ſimulatque intellexerunt me in talem opinionem deveniſſe; exiſtimantes, ſe ſatis amplam defenſionem apud Chriſtianos per hoc ſolum adeptos fuiſſe, qui ex ſpeciali fide in lege Evangelii fundata, ubi expreſſe mentio fit de æterno bono & ſupplicio, animæ immortalitatem & credunt, & agnoſcunt. Hac intentione ducti, & ut mihi os in cæteris obturarent, ac odioſum redderent inter ipſos Chriſtianos, antequam liber iſte meus, quem ſcripſeram, typis mandaretur, libellum in lucem ediderunt opera cujuſdam Medici, cui inſcriptio erat: *De Immortalitate Animarum.* In hoc libello Medicus iſte copioſe me lacerabat, quaſi Epicuri partes tuentem (Per hoc tempus male ego de Epicuro ſentiebam, & contra abſentem & inauditum ex aliorum iniqua relatione ſententiam temere proferebam, poſtquam vero aliquorum veritatis amantium de illo judicium, & doctrinam ejus ut erat intellexi, doleo quod aliquando talem virum amentem & inſanum pronunciavi, de quo etiam nunc non poſſum plene judicare,

Editus eſt hic libellus anno à creatione mundi 5383. juxta communem Judæorum calculum; qui reſpondet anno Chriſti vulgari 1623.

dicare, cum ejus ſcripta mihi ſint incognita) qui enim immortalitatem animarum negabat, parum aberat, quin Deum abnegaret. Pueri iſtorum, à Rabbinis & parentibus edocti, turmatim per plateas conveniebant, & elatis vocibus mihi maledicebant; & omnigenis contumeliis irritabant, hæreticum & defectorem inclamantes. Aliquando etiam ante fores meas congregabantur, lapides jaciebant, & nihil intentatum relinquebant, ut me turbarent, ne tranquillus etiam in domo propropria agere poſſem. Poſtquam libellus ille contra me fuerat editus, paravi me ego ſtatim ad defenſionem, & alium libellum huic contrarium ſcripſi, immortalitatem impugnans omnibus viribus, aliqua obiter eorum percurrens, in quibus Phariſæi à Moſe recedunt. Simulatque libellus iſte in lucem prodiit, convenere Senatores & Magiſtratus Judaicus, & de me accuſationem propoſuerunt apud Magiſtratum publicum: dicentes me talem librum ſcripſiſſe, in quo immortalitatem animarum negabam, nec ſolum illos lædebam, ſed etiam Chriſtianam religionem convellebam. Ex hac eorum delatione fui ego ad carcerem vocatus, & cum ibi fuiſſem per dies octo aut decem ſolutus fui ſub cautione: Mulctam enim Prætor à me poſtulabat, & tandem condemnatus ſum ut illi ſolverem florenos trecentos cum amiſſione librorum.

Poſt hæc temporis decurſu, cum experientia & anni multa patefaciant, ac per conſequens mutent hominis judicium (liceat, ut dixi, libere loqui, quare enim non liceret ei, qui quaſi teſtamentum conficit, ut hominibus relinquat vitæ rationem, & humanarum calamitatum exemplum verum, ſaltem in morte vera enarrare?) in dubium vocavi, utrum Lex Moſis deberet pro Dei lege haberi, multa enim erant, quæ contrarium ſuadebant, aut potius cogebant dicere. Tandem ſtatui legem Moſis non eſſe, ſed tantum inventum humanum, quemadmodum alia innumera in mundo fuerunt: Multa enim pugnabant cum lege naturæ, & non poterat Deus autor naturæ contrarius eſſe ſibi ipſi, & eſſet ſibi contrarius, ſi contraria naturæ hominibus facienda proponeret, cujus autor dicebatur. Hoc ita apud me definito, dixi mecum; Quæ utilitas (utinam nunquam talis cogitatio ſubiiſſet in animum meum) ſi uſque ad mortem in hoc ſtatu durem, ſeparatus à communione Patrum iſtorum, & populi iſtius, maxime cum advena ſim in his regionibus, nec familiaritatem cum civibus habeam, quorum etiam ignoro ſermonem? Satius erit in communionem eorum venire, & eorum ſequi veſtigia quemadmodum volunt, ſimiam, ut ajunt, inter ſimias agendo. Hac motus conſideratione redii in communionem iſtorum, dicta mea retractans, & illorum placitis ſubſcribens; annis quindecim jam tranſactis,

quibus

uibus ab illis ſeparatus egeram. Fuit autem velut internunus hujus concordiæ quidam amitinus meus.

Tranſactis diebus aliquot delatus ſui per quendam puerum, lium ſororis meæ, quem domi habebam, ſuper cibis, modo arandi, & aliis, ex quibus apparebat me Judæum non eſſe. ropter hanc delationem nova & acerba bella exorſa ſunt: Nam mitinus ille meus, quem internuntium dixi concordiæ fuiſſe, xiſtimans in opprobrium illius recidere factum meum, cum uperbus valde eſſet & arrogans, imprudens admodum, & dmodum etiam impudens, bellum contra me apertum exorus eſt, & poſt ſe ducens omnes fratres meos, nihil reliquit inentatum, quod ad deſtructionem & diſſipationem honoris nei, facultatum, & per conſequens vitæ, poſſit aliquid opis onferre. Iſte impedivit nuptias, quas jam jam eram contraturus, hoc enim tempus orbatus eram uxore. Is fecit ut fraer quidam meus retineret bona mea, quæ in manibus habebat, k commercium, quod inter nos erat, pervertit; quod mihi ideo nocuit propter ſtatum, in quo tunc res meæ erant, ut vix lici poſſit. Nunc ſatis ſit dicere, hunc mihi fuiſſe infeſtiſſinum hoſtem contra honorem, contra vitam, contra bona. ?ræter hoc bellum domeſticum, ut ita dicam; aliud erat pubicum bellum, nempe Rabbinorum & populi, qui novo odio ne odiſſe cœperunt, & multa impudenter in me commiſerunt, quos ideo merito faſtidiebam. Inter hæc accidit adhuc aliud novum: Nam forte fortuna ſermonem habui cum duobus hominibus, qui ex Londino in hanc civitatem venerant, Italo uno, altero vero Hiſpano, qui Chriſtiani cum eſſent, nec ex Judæis originem ducerent, inopiam indicantes, conſilium à me poſtularunt ſuper ineunda cum Judæis ſocietate, & transeundo in religionem illorum. His ego conſului, ne tale quid facerent, ſed potius ita manerent: neſciebant enim quale jugum ſuis cervicibus imponebant. Interim monebam eos, ne Judæis aliquid meo nomine indicarent; quod & illi promiſerunt. Maligni homines iſti, intenti ad turpe lucrum, quod inde ſe percepturos ſperabant, gratiarum loco, omnia aparuerunt Phariſæis chariſſimis amicis meis. Tunc congregati ſunt Principes Synagogæ, exarſerunt Rabbini, & petulans turba clamavit voce magna, crucifige, crucifige eum. Vocatus ſum ad conſilium magnum, propoſuerunt ea, quæ contra me habebant, ſubmiſſa & triſti voce, quaſi de vita ageretur; & tandem pronuntiarunt, debere me, ſi Judæus eram, illorum exſpectare & implere judicium; quod ſi non, excommunicandus iterum eram. O egregii judices, qui quidem judices eſtis ut mihi noceatis, ſi vero ego indigeam judicio veſtro, ut me liberetis ab alicujus violentia & illæſum ſervetis, tunc judices

 non

non eſtis, ſed ſervi viliſſimi, alieno ſubjecti imperio; quod eſt veſtrum judicium, cui vultis ut ego paream? Tunc prælectus eſt libellus, in quo continebatur, debere me veſte lugubri indutum Synagogam intrare, cereum nigrum in manu tenentem, & certa quædam verba, per illos ſcripta, fœda ſatis, palam coram concione evomere, quibus iniquitates iſtas, quas commiſeram, uſque in cœlum efferebant. Poſt hæc debebam pati publice in Synagoga flagellari coreaceo flagello, ceu ligaculo; deinde in ipſius Synagogæ limine me proſternere, ut omnes ſuper me tranſirent, & certis inſuper diebus jejunare. Perlecto libello exarſerunt viſcera mea, & interius ira flagrabam inextinguibili; Continens tamen me, ſimpliciter reſpondi, non poſſe talia implere. Audito reſponſo, deliberarunt me iterum à communione ſeparare, nec eo contenti, multi eorum tranſeunte me in platea ſpuebant, quod etiam & pueri illorum faciebant, ab illis edocti; tantum non lapidabar, quia facultas deerat. Duravit item pugna iſta per annos ſeptem, intra quod tempus incredibilia paſſus ſum: Duo enim agmina, ut dixi, pugnabant contra me, agmen unum populi, & alterum propinquorum, qui ignominiam meam quærebant, ut vindictam de me ſumerent. Iſti non quieverunt, donec me à ſtatu priori dejicerent: Dixerunt enim inter ſe, non faciet quicquam niſi coactus, & debet cogi. Si ægrotabam, ſolus ægrotabam. Si aliquod aliud onus incumbebat, hoc inter ſibi valde optata expetebant. Si dicebam, ut eſſet aliquis judex ex medio ipſorum, qui inter nos judicaret, nihil minus. Agere coram Magiſtratu de talibus rebus, quod etiam cœpi tentare, res erat valde moleſta. Longa enim erat via lites perſequi in judicio, cui, præter multa alia onera, tot dilationes & procraſtinationes inhærent. Dixerunt iſti ſæpius, ſubjice te nobis, omnes enim patres ſumus, nec putes aut timeas nos tecum fœde acturos. Dic jam ſemel paratum te eſſe, omnia implere, quæ nos tibi impoſuerimus, & tunc relinque nobis exitum rei, nos enim omnia faciemus quemadmodum decet. Ego, licet ſuper hoc ipſo quæſtio vertebatur, & talis ſubjectio & acceptio, per vim extorta, mihi erat valde ignominioſa; tamen, ut rem uſque ad finem perducerem, & exitum ejus oculis comprobarem, meipſum devici, conſtanter deliberans, omnia, quæ vellent, acceptare & experiri. Si enim fœda mihi imponerentur & inhoneſta, cauſam meam contra ipſos magis juſtificabant, & palam faciebant, quinam illorum erga me erat animus, quæ fides in ipſis. Et tandem palam fiebat, quam fœdi & execrandi ſint hujus gentis mores, qui honeſtiſſimis hominibus, quaſi viliſſimis mancipiis, ita fœde abutuntur. Ergo, dixi, omnia implebo, quæcunque mihi impoſueritis.

poſueritis. Nunc animum mihi præbere, quicunque honeſti, prudentes & humani eſtis, & defixis mentis oculis iterum atque iterum expendite, quale judicium iſti in me exercuerunt, particulares homines alienæ poteſtati ſubjecti, ſine ullo peccato meo.

Intravi Synagogam, quæ hominibus & mulieribus plena erat, convenerant enim ad ſpectaculum, & quando tempus fuit adſcendi ſuggeſtum ligneum, quod eſt in medio Synagogæ ad concionandum, & alia officia, & clara voce perlegi ſcripturam ab illis exaratam, in qua continebatur confeſſio, me ſcilicet dignum eſſe, millies mori propter ea, quæ commiſeram, nempe violationem Sabbathi, fidem non ſervatam, quam in tantum violavi, ut etiam aliis ſuaſiſſem, ne Judaiſmum intrarent, & pro quorum ſatisfactione illorum ordinationi parere volebam, & ea implere, quæ mihi eſſent impoſita, promittens de reliquo in ſimiles iniquitates & ſcelera non reincidere. Peracta lectione deſcendi à ſuggeſtu, & acceſſit ad me ſacratiſſimus præſes, ſuſurrans mihi in aurem, ut diverterem ad angulum quendam Synagogæ. Contuli me ad angulum, & dixit mihi janitor, ut me nudarem. Nudavi corpus ad cincturam uſque, linteum capiti ſubligavi, calceos depoſui, & brachia erexi, manibus tenens quandam quaſi columnam. Acceſſit janitor ille, & manus meas ad columnam illam quadam faſcia colligavit. His ita peractis acceſſit præcentor, & accepto corio percuſſit latera mea triginta & novem percuſſionibus ſecundum traditionem: nam judicium Legis eſt, ut numerus quadragenarium non excedat, & cum viri iſti adeo religioſi, & obſervantes ſint, cavent ſibi ne contingat, ut peccent excedendo. Inter percutiendum Pſalmus decantabatur. Hoc impletur, humi ſedi, & acceſſit concionator, ceu ſapiens (quam ridiculæ ſunt res mortalium) qui me ab excommunicatione abſolvit, & ita jam porta cœli mihi erat aperta, quæ antea fortiſſimis ſeris clauſa me à limine & ingreſſu excludebat. Poſt hæc indui veſtes, & abii ad limen Synagogæ, proſtravi me, & cuſtos ipſius ſuſtentabat caput meum. Tunc omnes qui deſcendebant tranſibant ſuper me, ſcilicet elevabant pedem unum, & tranſibant ad inferiorem partem crurum meorum; quod omnes tam pueri, quam ſenes fecerunt: (nullæ ſunt ſimiæ quæ actiones magis abſonas, aut geſtus magis ridendos hominum oculis poſſint exhibere) & peracto opere, quando jam nullus reſtabat, ſurrexi è loco, & mundatus à pulvere, per illum qui mihi aſſiſtebat (nemo jam dicat iſtos me non honoraſſe, ſi enim me flagro percuſſerunt, lugebant tamen, & demulcebant caput meum) domum me contuli. O! impudentiſſimi omnium hominum. O! patres execrandi, à

quibus non erat timendum fœdum quidquam! Hoc te percutiemus? dicebant, abſit hoc cogitare. Judicet nunc qui hæc audierit, quale eſſet ſpectaculum, videre hominem ſenem, ſortis non abjectæ, naturaliter verecundum ſuper omnem modum, in concione publica coram omnibus tam viris quam mulieribus & pueris nudatum, & flagro cæſum ex mandato judicum, & talium judicum, qui ſervi potius abjecti: quam judices ſunt. Conſideret, qualis dolor cadere ad pedes infeſtiſſimorum hoſtium: à quibus tot mala, tot injuriæ acceptæ ſint, & ſe conculcandum proſternere. Cogitet (quod majus eſt, & miraculum portentoſum, ac monſtrum horrendum, cujus intuitum & fœditatem exhorreſcas & fugias dici merito poteſt) fratres naturales & uterinos, ex eodem patre & matre genitos, in eadem domo ſimul educatos, in hunc finem omnem operam impendiſſe, oblitos dilectionis, qua à me fuerunt perpetuo dilecti, mihi enim erat hoc proprium & nativum, & oblitos multorum beneficiorum quæ per me in vita acceperant, quorum loco pro retributione habui ignominiam, damnum, mala: tot fœda & nefanda ut referre pudeat.

Dicunt nunquam ſatis deteſtandi oſores mei, ſe ad aliorum exemplum juſte de me pœnas ſumpſiſſe, ne deinceps aliquis audeat ſe opponere ipſorum placitis, & contra ſapientes ſcribat. O ſceleratiſſimi mortalium & totius mendacii parentes! quanto juſtius poſſem ego de iſtis pœnas ſumere ad exemplum, ne deinceps talia auderetis impudenter contra viros veritatis amantes, oſores fraudum, totius humani generis indifferenter amicos, cujus vos communes hoſtes eſtis, cum omnes gentes pro nihilo æſtimetis, & inter beſtias numeretis, vos autem ſolos in cœlum uſque efferatis proterve, vobis ipſis mendaciis blandientes, cum nihil habeatis, de quo vere gloriari poſſitis; niſi forte gloria vobis eſt exulare, ab omnibus contemni & odio haberi, propter ridiculos & exquiſitos veſtros mores, quibus à cæteris hominibus ſeparari vultis. Si enim de ſimplicitate vitæ & juſtitia gloriari velitis, væ vobis, qui non obſcure multis inferiores in his apparebitis. Dico igitur, potuiſſe me juſte, ſi vires adeſſent, de iſtis ſumere vindictam pro graviſſimis malis, & atrociſſimis injuriis, quibus me repleverunt, & propter quæ vitam meam exoſus ſum; Quis enim honeſti amans libenter ſuſtineat vitam vivere ignominioſam? Et ut aliquis bene dixit, aut bene vivere, aut honeſte mori, ingenuum decet. Tanto autem juſtior eſt cauſa mea cauſa iſtorum, quantum veritas præcellit mendacio. Iſti pro mendacio contendunt, ut homines capiant & ſervos faciant: ego vero pro veritate & naturali hominum libertate, quos magis decet, à falſis ſuperſtitionibus & ritibus vaniſſimis liberos, vitam agere hominibus

hominibus non indignam. Fateor magis ex re mea fuiſſe, ſi à principio tacuiſſem, & agnoſcens ea, quæ in mundo fiunt, potius ſilerem; ita enim expedit iis, qui inter homines acturi ſunt, ne à multitudine ignara vel à tyrannis injuſtis opprimantur, ut fieri ſolet: unuſquiſque enim commodis ſuis conſulens veritatem ſtudet opprimere, & laqueos parvulis tendens, juſtitiam ſub pedibus terit; tamen poſtquam incautus à vana religione deceptus in arenam cum iſtis prodii, ſatius eſt cum laude occumbere, vel ſaltem ſine dolore mori, qui turpis fugæ, aut ineptæ patientiæ in honeſtis hominibus comes eſt. Solent iſti pro ſe allegare multitudinem. Tu unus nobis, qui multi ſumus, debes cedere. Amici, utile quidem eſt, ut unus multis cedat, ne ab illis lanietur: ſed non omne, quod utile eſt, pulchrum ſtatim eſt. Pulchrum profecto non eſt, cum ignominia diſcedere, ac violentis & injuſtis trophæum relinquere. Debetis igitur fateri, virtutem eſſe laude dignam. ſuperbis reſiſtere, quantum fieri poſſit, ne male facientes & utilitatem ex malitia capientes indies magis ſuperbiant. Pulchrum quidem eſt, & viro pio ac generoſo dignum: cum parvulis parvulum eſſe, cum ovibus ovem; ſtultum autem, ignominiæ & reprehenſioni obnoxium, cum leonibus in conflictu manſuetudinem ovis induere. Quod ſi inter res pulcherrimas habetur pro patria pugnare uſque ad necem, quia patria eſt aliquid noſtrum; quare pulchrum non eſſet pro propria honeſtate, quæ proprie noſtra eſt, & ſine qua bene vivere non poſſumus, niſi forte tanquam porci fœdiſſimi volutemur in fœdiſſimo luto lucri. Sed dicunt nefarii illuſores mei, totum jus ſuum in multitudine conſtituentes, quid tu unus contra tam multos poſſes? Fateor & lugeo me à multitudine veſtra oppreſſum eſſe: tamen propter cogitationes iſtas, & ſermones veſtros, æſtuat magis ira in præcordiis meis, & clamat, impium eſſe erga impios, ſuperbos, contumaces, & perſeverantes, pietate uti. Unum dixi, deſunt vires.

Scio adverſarios iſtos, ut nomen meum coram indocta plebe dilanient, ſolitos eſſe dicere, iſte nullam habet religionem, Judæus non eſt, non Chriſtianus, non Mahometanus. Vide prius Phariſæe quid dicas; cæcus enim es, & licet malitia abundes: tamen ſicut cæcus impingis. Quæſo, dic mihi, ſi ego Chriſtianus eſſem, quid fuiſſes dicturus? Planum eſt, dicturum te, fœdiſſimum me eſſe idololatram, & cum Jeſu Nazareno Chriſtianorum doctore pœnas vero Deo ſoluturum, à quo defeceram. Si Mahometanus eſſem, norunt etiam omnes quibus me honoribus fuiſſes cumulaturus: & ita nunquam linguam tuam poſſem evadere, unicum hoc effugium habens, nempe ad genua tua procumbere, & fœdiſſimos pedes tuos,

tuas inquam nefarias & pudendas inſtitutiones, oſculari. Nunc, precor, doceas me, aliamne noveris religionem præter illas quarum meminiſti, & quarum duas ultimas tu pro adulterinis habens, non tam religiones vocas, quam à religione receſſum. Jam audio te fatentem, unam te adhuc noſcere religionem, quæ vere religio eſt, & cujus medio homines poſſunt Deo placere. Si eum gentes omnes, exceptis Judæis (oportet ut vos ſemper ab aliis ſeparemini, nec cum plebeis & ignobilibus conjungamini) ſervent præcepta ſeptem, quæ vos dicitis Noam ſervaſſe, & alios qui ante Abrahamum fuerunt, hoc illis ſatis eſt ad ſalutem. Jam erga eſt aliqua religio per vos ipſos, cui ego poſſum inniti, etiamſi à Judæis originem ducam: precibus enim à vobis impetrabo, ut patiamini me cum alia turba miſceri, vel ſi non obtineam apud vos, per me licentiam ſumam. O! cœce Pharizæe, qui oblitus illius legis, quæ primaria eſt, & à principio fuit, & erit ſemper, tantummodo mentionem facis aliarum legum, quæ poſtea eſſe cœperunt, & quas tu ipſe damnas, tua excepta, de qua etiam, velis nolis, alii judicant ſecundum rectam rationem, quæ vera norma eſt illius naturalis, quam tu oblitus fuiſti, & quam libenter vis ſepelire, ut graviſſimum & deteſtandum jugum tuum ſuper cervices hominum imponas, & eos à ſana mente deturbes, ac inſanientibus ſimiles reddas. Sed quando in iſta venimus, libet hic aliquantulum immorari, & laudes hujus primariæ legis non omnino tacere. Dic igitur hanc legem omnibus hominibus eſſe communem & innatam, eo ipſo quod homines ſunt. Hæc omnes inter ſe mutuo amore colligat, inſcia diviſionis, quæ totius odii, & maximorum malorum cauſa & origo eſt. Hæc magiſtra eſt bene vivendi, diſcernit inter juſtum & injuſtum, inter fœdum & pulchrum. Quicquid optimum eſt in Lege Moſis, vel quacumque alia, hoc totum perfecte in ſe continet lex naturæ; & ſi tantiſper ab hac naturali norma declinatur, ſtatim oritur contentio, ſtatim fit animorum diviſio; nec quies inveniri poteſt. Si vero multum declinatur, quis ſatis erit ad recenſenda mala & monſtra horrenda, quæ ab hoc adulterio originem ſuam trahunt, & incrementa? Quid habet optimum lex Moſis, vel quæcumque alia, quod reſpiciat ſocietatem humanam, ut homines inter ſe bene vivant & bene conveniant? Profecto primum eſt, parentes honorare, deinceps aliena bona non invadere, ſive hoc bonum poſitum ſit in vita, ſive in honore, ſive in bonis aliis ad vitam conducibilibus. Quid, quæſo, horum in ſe non continet lex naturæ & norma recta mentibus inhærens? Naturaliter filios diligimus, & parentes filii, frater fratrem, amicus amicum. Naturaliter volumus omnia noſtra ſalva eſſe, & odio habemus illos, qui

qui pacem noſtram turbant, qui ea quæ noſtra ſunt à nobis aut vi aut fraudibus auferre volunt. Ex hac voluntate noſtra naturali ſequitur apertum judicium, ſcilicet non debere nos ea committere, quæ in aliis damnamus. Si enim alios damnamus qui noſtra invadunt, jam nos ipſos damnamus, ſi aliena invaſerimus. Et ecce, jam facile habemus quidquid præcipuum eſt in quacumque lege. Quod attinet ad cibos, hoc Medicis relinquamus; illi enim nos ſatis appoſite docebunt, quis cibus ſit ſalutaris, quis per contrarium noceat. Quod vero ad alia ceremonialia, ritus, ſtatuta, ſacrificia, decimas (inſignis fraus ut quis alieno labore fruatur otioſus) heu, heu, ideo ploramus, quia in tot labyrinthos conjecti ſumus ex malitia hominum. Agnoſcentes hoc veri Chriſtiani, magna laude digni ſunt, qui iſta omnia in exilium migrare fecerunt, retinentes ſolum ea quæ ad bene vivendum moraliter ſpectant. Non bene vivimus, quando multas vanitates obſervamus, ſed vivimus bene quando rationabiliter vivimus. Dicet aliquis, legem Moſis vel Evangelicam aliquid altius & perfectius continere, nempe ut inimicos diligamus, quod lex naturalis non agnoſcit. Huic reſpondeo, quemadmodum ſuperius dixi; Si à natura declinamus, & aliquid majus volumus invenire, ſtatim oritur contentio, turbatur quies. Quid prodeſt, ſi mihi imperentur impoſſibilia, quæ ego implere non poſſim? Nullum aliud bonum inde ſequetur, quam animi triſtitia, ſi ponimus impoſſibile eſſe naturaliter inimicum diligere. Quod ſi non omnino impoſſibile ſit naturaliter inimicis benefacere (hoc citra dilectionem accidere poteſt) quia homo ad pietatem & miſericordiam, generaliter loquendo, naturalem habet propenſionem; jam non debemus negare abſolute talem perfectionem in lege naturæ comprehendi.

Illud nunc videamus, nempe quæ mala oriantur, quando à naturali lege plurimum declinatur. Diximus inter parentes & filios, fratres & amicos, naturale eſſe amoris vinculum. Tale vinculum diſſolvit & diſſipat lex poſitiva, ſive illa ſit Moſis, ſive cujuſcumque alterius, quando præcipit ut pater, frater, conjux, amicus, filium, fratrem, conjugem, amicum, occidat vel prodat Religionis ergo, & aliquid vult talis lex majus & ſuperius, quam ut poſſibile ſit per homines impleri; & ſi impleretur, ſummum eſſet contra naturam ſcelus: illa enim talia horret. Sed quid jam iſta memorem, quando in tantum veſaniæ homines devenerunt, ut proprios filios idolis, quæ vaniſſime colebant, pro hocauſto obtulerint, à naturali illa norma adeo diſcedentes, & naturales paternos affectus adeo maculantes. Quanto dulcius foret, ſi mortales inter naturales limites ſe cohibuiſſent, & inventa adeo fœda nunquam inveniſſent?

niſſent? Quid dicam de terroribus & anxietatibus graviſſimis, in quos hominum malitia alios conjecit; à quibus unuſquiſque liber erat: ſi naturam tantum audiret, quæ talia omnino neſcit. Quot ſunt, qui de ſalute deſperant? qui martyria variis imbuti opinionibus ſubeunt? qui vitam omnino miſeram ſponte agunt, corpus miſere macerantes, ſolitudines & receſſus à communi aliorum ſocietate quærentes, internis cruciatibus perpetuo vexati; quippe qui mala, quæ futura timent, jam tanquam præſentia lugent. Hæc & alia mala innumera falſa religio, ab hominibus malitioſe inventa, mortalibus adduxit. Nonne ego ipſe unus ſum ex multis, qui per tales impoſtores valde deceptus fui, & illis credens me peſſumdedi? Loquor tanquam expertus. At dicunt, ſi non alia ſit lex quam naturæ lex, nec homines ex fide habeant alteram reſtare vitam, & timeant pœnas æternas, quid eſt cur non perpetuo malefaciant? Vos talia inventa excogitaſtis (fortaſſis aliquid amplius latet, timendum eſt enim ne propter utilitates veſtras onus ſuper alios imponere volueritis) in hoc ſimiles illis, qui ut infantes terrefaciant, larvas fingunt, vel aliqua nomina atrocia excogitant, donec pueruli metu perculſi eorum voluntati acquieſcant, voluntatem propriam captivantes cum tædio & mœrore. Sed proſunt iſta quidem, quamdiu infans infans eſt; quamprimum tamen oculos mentis aperit, ridet fraudem, nec jam larvam timet. Sic veſtra iſta ridicula ſunt, quæ ſolum infantibus aut bardis poſſunt timorem injicere; alii autem qui veſtra norunt vos rident. Mitto nunc de juſtitia fraudis hujus diſſerere; cum vos ipſi, qui talia fingitis, inter juris regulas habeatis, non eſſe facienda mala ut veniant bona. Niſi forte inter mala non numeratis, mentiri in grave aliorum præjudicium, occaſionem puſillis dantes inſaniendi. Quod ſi vel umbra Religionis veræ, aut timoris in vobis eſſet, procul dubio non modice timere debuiſſetis, quando tot mala in orbem terrarum induxiſtis: tot diffidia inter homines excitaſtis: tot iniqua, & impia inſtituiſtis, adeo ut parentes contra filios, & filios contra parentes impie incitare non dubitaveritis.

Unum vellem à vobis interrogare, nempe, ſi quando iſta fingitis propter hominum malitiam, ut illos fictis terroribus in officio contineatis, alioquin male victuros, ſubit vobis in mentem vos ſimiliter homines eſſe malitia repletos, qui nihil boni poteſtis præſtare, nihil niſi malum perpetuo exequi, aliis nocere, in neminem miſericordiam exercere? Video jam vos mihi iraſci, qui tale quidquam auſus ſum à vobis interrogare, & unumquemque veſtrum ſtrenue contendere pro juſtitia actionum ſuarum. Nullus eſt qui non dicat ſe eſſe pium, miſericordem, veritatis & juſtitiæ amantem. Aut igitur falſa

quimini talia de vobis annunciantes ; aut falſo accuſatis
nnium hominum malitiam, cui veſtris larvis & fictis terro-
ɔus mederi vultis; contumelioſi in Deum, quem tanquam
udeliſſimum carnificem & horribilem tortorem oculis ho-
inum exhibetis; contumelioſi in homines, quos ad tam de-
orandam miſeriam natos eſſe vultis, quaſi illa ſatis non ſint,
ıæ cuique in vita accidunt. Sed eſto, quod magna ſit ho-
ınum malitia, quod & ipſe fateor, & vos ipſi mihi teſtes
ἰis, cum ſitis extreme malitioſi, alioquin talia commenta
ɔmminiſci non valeretis ; quærite remedia efficaciſſima,
ıæ citra majorem læſionem morbum hunc ab hominibus
mnibus generaliter expellant, & deponite larvas, quæ tan-
ım contra infantes & ſtolidos vim habent. Si vero mor-
us hic in hominibus inſanabilis eſt, deſiſtite à mendaciis,
ec tanquam inepti medici promittatis ſanitatem, quam non
oteſtis præſtare. Contenti eſtote inter vos leges juſtas &
ıtionabiles ſtabilire : bonos præmiis ornare, malos digno
ıpplicio afficere: eos qui vim patiuntur à violentis libera-
:, ne clament juſtitiam non fieri in terra, nec eſſe qui in-
rmum eripiat à manu fortioris. Profecto ſi homines re-
tam rationem ſequi vellent & vivere ſecundum naturam hu-
ıanam, omnes ſe mutuo diligerent, omnes ſibi mutuo
ondolerent. Unuſquiſque alterius calamitatem, quantum
oſſet, ſublevarat, vel ſaltem nullus alium gratis offende-
et. Quæ contra fiunt, contra humanam naturam fiunt;
ɛ multa fiunt quia homines diverſas leges à natura abhor-
entes ſibi invenerunt, & alius alium irritat malefaciendo.
Multi ſunt qui ficte abulant, & ſe extreme religioſos ſimu-
ant, & incautos decipiunt, tegumento Religionis, ad ca-
ɔiendos quos poſſint, abutentes ; qui recte comparari poſ-
ūnt furi nocturno, qui ſomno ſopitos, nec tale quid co-
;itantes, per inſidias adoritur. Hi in ore ſolent habere,
'udæus ſum, Chriſtianus ſum, crede mihi, non te deci-
ɔiam. O! malæ beſtiæ : ille qui nihil horum dicit, & ſe
antum hominem profitetur, multo melior vobis eſt. Si
:nim ei tanquam homini non vultis credere, poteſtis cave-
e ; vos autem quis cavebit, qui, amicti ficto pallio ſan-
ἰitatis fictæ, tanquam fur nocturnus incautos & dormien-
es per foramina invaditis ac miſere ſtrangulatis?

Unum inter multa miror, & vere mirandum eſt, quomodo
ɔoſſunt Pharizæi inter Chriſtianos agentes uti tanta libertate,
ıt etiam judicia exerceant: & vere dicere poſſum, quod ſi Je-
ūs Nazarenus, quem Chriſtiani adeo colunt, hodie concio-
ıaretur Amſtelodami, & placeret Pharizæis illum denuo fla-
gris cædere, propterea quod traditiones illorum impugnaret &
hypocriſim

hypocriſim objiceret, hoc libere facere poſſent. Certe hoc ignominioſum eſt, & quod tolerari non debuit in civitate libera, quæ profitetur homines in libertate & pace tueri, & tamen non tuetur à Pharizæorum injuriis: & quando quis non habet defenſorem aut vindicem, nil mirum ſi ipſe per ſe quærat ſe defendere, & injurias acceptas vindicare. Habetis vitæ meæ hiſtoriam veram; & quam perſonam in hoc mundi vaniſſimo theatro ego egi, in vaniſſima & inſtabiliſſima vita mea, exhibui vobis. Nunc juſte judicate filii hominum, & ſine ullo affectu, libere ſecundum veritatem judicium proferte: hoc enim imprimis viris dignum eſt, qui vere viri ſunt. Quod ſi aliquid inveneritis, quod vos ad commiſerationem rapiat, miſeram hominum conditionem agnoſcite & deplorate, cujus & ipſi participes eſtis. Ne hoc etiam deſit, nomen meum quod habui in Portugallia Chriſtianus, *Gabriel Acoſta*, inter Judæos, quos utinam nunquam acceſſiſſem, paucis mutatis, *Uriël* vocatus ſum.

PHILIPPI à LIMBORCH
BREVIS REFUTATIO
Argumentorum quibus Acoſta omnem Religionem revelatam impugnat.

SCriptum hoc duas habet partes. In priore autor vitæ ſuæ hiſtoriam tragicam refert: De qua nihil eſt quod annotemus. Altera acerrimam continet invectivam in Judæos, à quibus ſe graviſſime læſum, & indignis modis tractatum conqueritur. In illa autem invectiva quædam immiſcentur, quibus omnem divinam revelationem impugnat, omnemque religionem revelatam, ut falſam & hominum fraude confictam, odioſe traducit; eaque occaſione nonnulla etiam directe in ipſam religionem Chriſtianam evomit. Contentio illius privata cum Judæis nihil ad nos. Quare nec inquiram de excommunicatione Judæorum, cujus ea ſit autoritatis; neque an juſte in eum excommunicationis ſententia à Judæis ſit lata: Multo minus, an juſte in Synagoga flagellari ab ipſis potuerit.

Illud tantum obiter moneo, immerito Magiſtratum Amſtelodamenſem ab ipſo in fine ſcripti ipſius traduci, quod non tueatur homines à Phariſæorum injuriis; neque criminationem hanc hoc ſuo exemplo comprobatam reddit. Ipſe enim non implorata Magiſtratus protectione, ultro ſe Judæorum, ſibi (uti ait) infenſiſſimorum inimicorum,

micorum, poteſtati permiſit, ut judicium qualecunque (quod ſane mite expectare non poterat) in ſe pronuntiandum ſubiret. Quare non eſt quod ſupplicium, cui ſe, inſcio & non implorato Magiſtratu, ſponte ſubjecit, Magiſtratus aut negligentiæ aut perfidiæ imputet; cum, ſi ejus protectionem imploraſſet, tutum contra Judæorum violentiam præſidium inveniſſet; ſed omnem ſuam miſeriam propriæ impietati ac ſtultitiæ imputare debet: & maxime iniquus eſt, qui propriam negligentiam tanquam Magiſtratus crimen traducit. Calumniator autem eſt improbiſſimus, quod, ut majore Magiſtratum Amſtelodamenſem invidia gravet, addit: *Vere dicere poſſum, quod ſi Jeſus Nazarenus, quem Chriſtiani adeo colunt, hodie concionaretur Amſtelodami, & placeret Phariſæis illum denuo flagris cædere, propterea quod traditiones illorum impugnaret, & hypocriſin objiceret, hoc libere facere poſſent.* Nihil magis calumnioſum in Magiſtratum Amſtelodamenſem dici poteſt: Cum & gloriæ Chriſti ſit vindex, & licet Judæos in ſua civitate toleret, non tamen illis juriſdictionem, aut judicia civilia, nedum criminalia exercendi poteſtatem concedat; uti omnibus notiſſimum eſt: Tantum abeſt, ut eam in D. Jeſum exerceri permitterent. Apage iſtas calumnias.

Unicum, quod hic expendam, ſunt ea, quæ in Religionis Chriſtianæ opprobrium ſcripſit; ea autem legi poſſunt circa ſcripti ipſius finem. Summa eorum huc redit. Naturæ legem omnibus eſſe communem, & innatam; ea homines mutuo inter ſe amore colligari: ab hac declinetur, illique quid ſuperaddatur, ſtatim oriri contentionem, animo-

animorumque diviſionem. Hanc omnia bene vivendi præcepta tradere: Si quid illi ſuperadditum dicatur à revelatione, illud aut ipſa naturæ Lege contineri, aut impoſſibile eſſe præſtitu. Quibus tandem concluſionis loco varia addit mala, quæ oriri ait, quando à naturali lege declinatur. Omnia hæc accuratius expendenda ſunt.

Naturæ legem omnibus eſſe communem, hominibuſque innatam, vere dicitur: Illius quippe prima principia ita ſua luce manifeſta ſunt, & ex ratione humana deducuntur, ut nobis innata jure dicantur. Verum, quod exinde infert, quicquid naturæ legi ſuperadditur, ſtatim contentionem producere, animorumque diviſionem, falſiſſimum eſt. Quæ enim naturæ legi ſuperadduntur, vel naturæ legi adverſa ſunt, vel naturæ legem perficiunt, ita quidem, ut naturæ lex ea non quidem dictare, aut ipſa inveſtigare queat; attamen quando revelatione innoteſcunt, non tantum illi non adverſa, ſed & maxime illi conſentanea, & ad ejus perfectionem facere deprehendantur. Prioris generis nulla ſunt revelata: Non enim Deus naturæ autor ſibi ipſi contrarius eſſe poteſt: foret autem, ſi per revelationem quædam juberet lege naturæ vetita, aut vetaret, lege naturæ præcepta. Nec ullum ex revelata religione præceptum proferetur præceptis legis naturæ adverſum. Poſterioris generis præcepta, tantum abeſt, ut legem naturæ deſtruant, aut ad ejus everſionem tendant, ut potius eam perficiant, ejuſque approbationem habeant. Licet enim naturæ lex ea ex ſe & ſponte ſua non præſcribat, non tamen ea damnat, iiſve adverſa eſt;

ſed ut principiis ſuis maxime conſentanea ſummopere laudat; licet contrarium illorum non ſtatim ut illicitum ſuoque dictamini adverſum condemnet.

Illuſtrabo id exemplo, quod ipſe Acoſta profert, præcepti de dilectione inimicorum. Naturæ lex inimicorum dilectionem non præcipit, vel illicitum pronuntiat inimicum odiſſe, aut illatam injuriam vindicare: quin potius ſpeciem quandam juris in vindicta agnoſcere videtur: par enim pari referre, & in quenquam ſtatuere quod ipſe in alterum commiſit, nullo modo à justitia abhorrere videtur: Nec id Acoſta hic diffiteri poteſt, qui totus ira ac vindicta æſtuat, & in cujus præcordiis ira clamat, *impium eſſe erga impios, ſuperbos, contumaces & perſeverantes, pietate uti:* & unum illud deplorat, viribus ſe ad vindicandum deſtitutum. Credit ergo, naturæ legem non permittere tantum, ſed & aliquo caſu exigere inimicos odio habere, ac atrocem injuriam vindicare. Quin & in fine ſcripti ſui vindictam iſtiuſmodi juſtam defendit; ita enim ſcribit: *Quando quis non habet defenſorem & vindicem, nil mirum ſi ipſe quærat ſe defendere, & injurias acceptas vindicare.* Non tamen naturæ lex damnat jure ſuo hic non utentes, & injuriam illatam non tantum non vindicantes, ſed & malum bono compenſantes, & pro perſecutoribus orantes; Quin potius ſi quis eo aſſurgat, factum illius approbat, ac ut generoſæ virtutis actum ſummis in cœlum laudibus extollit.

Objicit hic Acoſta: *Quid prodeſt, ſi mihi imperentur impoſſibilia, quæ ego implere non poſſum? Nullum*

Nullum aliud bonum inde ſequetur, quam animi triſtitia, ſi ponimus impoſſibile eſſe naturaliter inimicum diligere. Quod ſi non omnino impoſſibile ſit naturaliter inimicis benefacere (hoc citra dilectionem accidere poteſt) quia homo ad pietatem & miſericordiam generaliter loquendo naturalem habet propenſionem, jam non debemus negare abſolute talem perfectionem in lege naturæ comprehendi. Quæ argumentatio in hoc dilemma videtur reſolvi. Quæ lege naturæ ſuperaddita dicuntur à religione, aut ſecundum naturam ſunt impoſſibilia, aut non. Si ſunt impoſſibilia, fruſtra præſcribuntur: Si non ſunt impoſſibilia, ergo & in lege naturæ comprehenduntur. Verum ſi conſideremus mox dicta facile hujus argumentationis incongruitas patebit. Inimicis benefacere juxta naturæ legem impoſſibile non eſt, cum naturæ lex id tanquam virtutem eximiam & vere heroicam approbet & commendet. Non tamen, uti vidimus, ita neceſſario faciendum præſcribit, ut quicunque contrarium facit, mox à naturæ lege, tanquam illius tranſgreſſor, condemnetur; cum & illius factum, ut à præſcripto ſuo non recedens, toleret & legitimum pronunciet. Non quicquid infra ſummum virtutis faſtigium ſubſiſtit vitioſum eſt & damnandum.

Hic autem religio Chriſtiana naturæ lege perfectior eſt, quod defectum illum, quem naturæ lex ut ſibi conſentaneum tolerat & approbat, tollat, & tanquam peccatum charitati adverſum ſevere prohibeat: & quod naturæ lex ut virtutem eximiam, non tamen omnibus neceſſariam, ſuſpicit, præſcribat ut officium neceſſario obſervandum,

dum, in quo ſi quis deficiat aut negligens ſit, graviſſimi ſe peccati reum conſtituat. Ita ut in Religione Chriſtiana illicitum ſit injurias ulciſci; è contra vero, inimicis benefacere, quin & eos amare, ac pro iis Deum precari, neceſſarium. Sic videmus, naturaliter impoſſibile non eſſe inimico benefacere, & nihilominus Religionem, quæ beneficentiam hanc præcipit, perfectius quid continere lege naturæ. Nec in eo culpare poteſt Acoſta Religionem, quod ſupra naturæ legem aſcendens ut officium neceſſarium exigit, quod naturæ lex non neceſſario faciendum præſcribit. Quoniam enim naturæ lex hoc ut eximium quid ac generoſum laudat, apparet præceptum hoc Religionis Chriſtianæ ad majorem hominis perfectionem tendere, in eoque legem naturæ vere perfici, utpote ab unoquoque homine, ſi Chriſtianus eſſe velit, ac promiſſis Religionis Chriſtianæ frui, exigens ut ea faciat, quæ naturæ lex eximiæ virtutis actus eſſe pronuntiat.

Sed videtur Acoſta credere actus hoſce naturaliter homini eſſe impoſſibiles, ſaltem amorem inimicorum, quia addit, *citra dilectionem accidere poſſe* ut inimicis benefaciamus: unde juxta ipſius collectionem concludendum eſt, naturæ legem dilectionem inimicorum non præſcribere. Inde ergo colligo, religionem, quæ inimicorum dilectionem præſcribit, naturæ lege perfectiorem eſſe. Atqui Religio Chriſtiana inimicorum dilectionem mandat, ac exigit non tantum ut inimicis benefaciamus, verum etiam, ut in beneficentia noſtra nihil ſpectemus niſi commoda ac ſalutem inimici cui benefacimus, atque ita amorem erga eos

teſtemur

teſtemur ſincerum ac infucatum, animumque ipſorum ſaluti ac commodis ſtudioſum. Inde merito colligo, Religionem Chriſtianam lege naturæ eſſe perfectiorem, quæ mandat, ut naturaliſſimum illum erga nos ipſos affectum exuentes propriis commodis neglectis inimici noſtri ſalutem procuremus.

Sed, inquit Acoſta, *Quid prodeſt, ſi mihi imperentur impoſſibilia, quæ ego implere non poſſum?* Reſp. Quod per naturæ legem fieri nequit, virtute, quam Chriſtiana Religio confert, præſtari poteſt. Credo ego hoc Acoſtæ impoſſibile videri, qui graviſſimis Judæorum injuriis exacerbatus, & totus ira æſtuans, nec ullum poſt hanc vitam præmium aut pœnam exſpectans, ſed omnem hominis felicitatem ac miſeriam hac vita terminari credens, in ſola vindicta miſeriarum ſuarum ſolamen quæſivit. Sed non quicquid ejuſmodi homini impoſſibile videtur, ſtatim etiam Chriſtiano, vitæ æternæ ſpe ſuffulto, impoſſibile credendum eſt. Perſuaſiſſimum ſiquidem habet Chriſtianus, diligentibus inimicos iiſque benefacientibus vitæ æternæ præmium deſtinatum; ſine inimicorum dilectione non tantum nullum ad vitam æternam patere aditum, ſed & horrendiſſimum ac certiſſimum exitium certo certius eſſe exſpectandum. Naturæ itaque legi, quæ inimicorum dilectionem impoſſibilem credidit, omnino conſentaneum eſt, ut naturalis ille affectus, quo in inimicorum odium propendemus, exuatur, & quicquid in hoc officio moleſtiæ eſt alacri animo devoretur, quando affectum illum exuendo Deo obedimus, & in obedientiæ præmium vita æter-

na coronabimur. Tam enim excellens eſt vitæ æternæ præmium, ut quicquid ex vindicta voluptatis, quicquid ex inimici dilectione moleſtiæ percipere poſſumus, nullo modo cum illa comparari queat. Atqui naturæ legi ac rectæ rationi conſentaneum eſt, è duobus bonis, majus eſſe eligendum, minuſque bonum, licet maxime nos in ſui amorem trahens & minime aſpernandum, facile poſſe contemni ac negligi, quando majoris boni impedimentum eſt: præſertim autem, ſi magna inter utrumque bonum ſit diſcrepantia. At quæ major diſcrepantia eſſe poteſt, quam inter bonum caducum, cito tranſiens, ac vere momentaneum, atque inter bonum ſtabile, perenne, æternum, ac nunquam interiturum? Lex naturæ non permittit, ut bonum majus minori poſtponatur. Nec refert, minus bonum eſſe præſens, majus abſens. Licet enim negari nequeat, præſentibus nos valide affici, abſentia ac futura dilutam nos movendi vim habere; Attamen fides, quæ *ἐλπιζομένων* eſt *ὑπόστασις*, ac futura nobis tanquam præſentia ſiſtit, omnes has moleſtias ac difficultates ſuperare novit. Ea quippe hominem certum ac perſuaſum reddit, quæcunque futura ſunt tandem certo fore præſentia, atque ea repræſentatione ſimilem illis vim confert, ac ſi præſentia forent. Si rex quiſpiam aut princeps præſto adfuiſſet, qui Acoſtæ lautam fortunam, ex miſeriis liberationem, & à Judæorum perſecutionibus protectionem, omniumque bonorum affluentiam promiſiſſet, ſiquidem omni ex animo deleta vindicta Judæos, à quibus tam graviter fuit læſus, diligeret, ipſiſque omnia dilectionis officia præſtaret: Si vero odium contra illos

los animo foveret, ac vindictam ſpiraret, comminaretur graviſſimis ipſum torquendum cruciatibus, ac tandem poſt diuturnos cruciatus morte lenta ac miſerabili puniendum? Quid, crederetne ut ſupplicium adeo horrendum evadat, ac tam felicis ſortis compos fiat, impoſſibile ſibi eſſe Judæos diligere, quia nunc nulla melioris ſortis ſpe ſuffultus, nullumque ob vindictam ſupplicium metuens, eos amare ſibi impoſſibile credit? Quantumcunque ira ac vindicta æſtuet, omnem facile credo ex animo deleturum, tanti boni promiſſo excitatum, ac tam horrendi ſupplicii comminatione deterritum. Atqui promiſſa religionis Chriſtianæ inimicorum amantes de adeptione vitæ æternæ, cum qua quodcunque bonum terrenum & quæcunque etiam lautiſſima fortuna neutiquam comparari poteſt, & illius minæ inimicorum oſores ac perſecutores de graviſſimi ſupplicii, quocunque hujus vitæ ſupplicio intolerabilioris, inflictione perſuaſiſſimos eſſe volunt. Quid ergo hic à lege naturæ condemnatur, aut judicatur impoſſibile, ut tanti boni ſpe, tantique mali metu præſtari nequeat?

Sed Acoſta hæc omnia ab hominibus malitioſe inventa ait, nullumque poſt hanc vitam præmium, nullam pœnam agnoſcit, omniaque hac vita terminari credit. Multum hic agere de revelationibus divinis, plane præter ſcripti hujus ſcopum foret. Unum dico, ſuppoſita hiſtoriæ Evangelicæ veritate, quam in diſputatione mea cum erudito Judæo *Cap. II. pag.* 265. *& ſeqq.* abunde contra omnes ipſius objectiones & argutias adſtruxi, indubitata nos habere argumenta,

 quibus

quibus de præmiorum ac pœnarum poſt hanc vitam certitudine pleniſſime perſuadeamur: Non tantum enim habemus expreſſa vitæ futuræ promiſſa, ſed & Deus ipſum Jeſum Chriſtum, doctrinæ hujus primum præconem, in confirmationem hujus promiſſi, tertia die ex mortuis excitavit, aliquoties redivivum diſcipulis oſtendit, & poſt quadraginta dierum, quibus cum diſcipulis converſatus eſt, decurſum, duodecim Apoſtolis inſpectantibus, in cœlum evexit. Potuiſſet Deus ſimpliciter præcipere, ut nos ex morte in vitam æternam reſurrecturos credamus: Verum rationem habens infirmitatis noſtræ, & ſciens quam difficile ac arduum ſit homini credere, ſe, poſtquam mortuus & in pulverem redactus eſt, denuo in vitam æternam reſurrecturum, exemplum nobis exhibere voluit in Chriſto Jeſu Filio ſuo, atque hoc certiſſimo pignore roborare fidem noſtram, ut continuo in Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum intenti perinde nos reſurrecturos credamus, atque eum reſurrexiſſe perſuaſi ſumus. Idque eo magis, quia ipſe Jeſus Chriſtus, à Judæis ſignum divinæ ſuæ miſſionis rogatus, ad hoc ſuæ poſt mortem triduanam reſurrectionis, ut evidens ac irrefragabile provocare ſolitus fuit. Eventu ergo ſignum id comprobante, nihil ipſa infidelitas cur de promiſſi illius certitudine vel minimum dubitet reperire poteſt. Anne cuiquam credibile eſſe poteſt, Deum ſanctiſſimum & ſalutis humanæ amantiſſimum ſigno adeo manifeſto hominem impoſtorem, & qui, ut impoſturæ ſuæ fidem conciliet, ad id provocaverat, voluiſſe illuſtrem reddere, illique autoritatem apud homines conciliare? An id quiſquam de

ſanctitate

ſanctitate divina ſuſpicari poteſt? Quid enim id eſſet, niſi deceptionem reddere inevitabilem, omneſque veritatis ac ſanctitatis amantes in fraudem inducere, ubi vidiſſent fraudis autorem tam irrefragabili ſigno à Deo honoratum? Abſit ut quiſquam, cui vel mica ſanæ mentis ineſt, id de ſanctitate divina ſuſpicetur. Adeo ut de præmiis ac pœnis poſt hanc vitam nulla dubitandi vel minima ratio ſuperſit, niſi tota hiſtoriæ Evangelicæ veritas in dubium vocetur: Quam in altero ſcripto contra Judæum validiſſimis argumentis, quæ cordato cuique veritatiſque ac pietatis ſtudioſo convincendo abunde ſufficere poſſunt, adſtruxi, quæ hic repetere alienum, & præter ſcripti hujus limites foret.

Accingit ſe porro Acoſta ad refutationem argumenti, quo futuræ vitæ præmia ac pœnæ adſtruuntur, quod ita proponit. *Si non alia ſit lex, quam naturæ lex, nec homines ex fide habeant alteram reſtare vitam, & timeant pœnas æternas, quid eſt cur non perpetuo malefaciant?* Verum argumentum hoc non fideliter propoſuit: Ut ergo illius robur melius appareat, paulo aliter id proponam. Tanta eſt malitia generis humani, tanta vis concupiſcentiæ, ut ſola naturæ lex ſeu recta ratio illi coercenda non ſufficiat: Placuit itaque ſummo numini, ut graſſanti impietati occurreret, lege lata illi obicem ponere, & non tantum naturæ legem, malitia hominum valde obliteratam, renovare, ſed & perficere, homineſque ad illius obedientiam promiſſo præmii vitæ æternæ, ac comminatione mortis æternæ potenter

 tenter

tenter exſtimulare. Non ergo hoc argumento infertur, ſi non ſint præmia ac pœnæ poſt hanc vitam, nihil eſſe, cur non perpetuo homines malefaciant. Scimus enim non tantum metu pœnæ à Magiſtratu infligendæ plurimorum malitiam cohiberi ne in ſcelera, generi humano perniciosa, erumpat; ſed & naturæ legem variis cupiditatibus frænum injicere: Verum invalidam eam dicimus, quæ concupiſcentiæ impetus, præſertim ab objecto grato aut ingrato vehementius ſtimulatos, repellat; & plerumque contingere, ut objectis gratis ita afficiantur homines, ut cupiditati ſuccumbant. Ita enim natura comparatum eſt, ut omnes voluptatem quandam ex actionibus ſuis percipere geſtiant; omnemque dolorem horreant. Viciſſim ratio dictat, honeſta ſemper eſſe facienda, nihilque turpe committendum. Hinc quando actio honeſta cum dolore eſt conjuncta, aut actio turpis voluptatem conciliat, lucta inter rationem ac concupiſcentiam exſurgit. Ratio dictat honeſtum præferendum jucundo, & turpe fugiendum præ moleſto. Concupiſcentia ſemper voluptatem ſpectat, actioneſque cum dolore conjunctas fugere jubet. Quia autem objectorum concupiſcentiæ gratorum aut ingratorum voluptas ac dolor præſens eſt; & ſæpius ante uſum rationis perceptus; voluptas autem quæ actiones honeſtas comitatur, ac dolor qui inhoneſtas inſequitur, præſens non eſt, ſed futurus exſpectatur, & à multis nunquam eſt perceptus, præſenti dolore ac voluptati facile poſtponitur, & quia ignotus eſt ac parvi penditur, à plurimis contemnitur: Atque ita in lucta hac

hac ratio concupiſcentiæ, præſertim vehementius ab objecto grato vel ingrato perculſæ, ſuccumbit.

Non itaque in ſola naturæ lege virium ſatis eſt ad cohibendum malitiam lete graſſantem, & frænandum concupiſcentiam. Rationi itaque Deus accedere voluit revelationem, quæ per potentiora media, promiſſo nimirum vitæ æternæ, boni lege excellentioris, cujus ſpem reſurrectione Chriſti ex mortuis certam & indubitatam fecit, & comminatione ſupplicii atrocioris, concupiſcentiæ impetus cohibeat, & honeſta gratis præferre ſuadeat: Nihil hic rationi adverſum, ſed revelatio rationi optime conſentit, & ad ea, quæ ratio probat, potenter exſtimulat.

Verum Acoſta argumentum hoc ita propoſuit, quaſi ab hominibus, fraudis ac impoſturæ ſibi conſciis, excogitatum, qui fraudem hanc excuſare conentur, illius neceſſitate oſtenſa, quaſi ſine ea nullum eſſet vinculum quo homines in officio contineri queant. Atque ita argumentum hoc non tantum mutilavit, ſed loco argumenti Religionem ſolide adſtruentis, & ab ipſius objectione, quod nihil perfectius lege naturæ contineat, fortiter vindicantis, inanem ac ridiculam argutiam, qua fuco faciendo prætextus ſolummodo quæritur, ſubſtituit. Quare quæcunque hic de fraudis illius vanitate ac injuſtitia diſſerit, extra oleas ſunt. Oſtendiſſe oportuiſſet, quicquid Evangelium de præmiis ac pœnis poſt hanc vitam docet, fraudulenter ab hominibus eſſe confictum. Quod cum ab ipſo factum non ſit, nec à quoquam fieri poſſit, & contrarium ſolide

ſolide evictum ſit, omnia hæc, tanquam nihil ad rem, & plane extra oleas, rejici debent.

Quod addit, *Deum crudeliſſimum carnificem, & horribilem hominum tortorem hominum oculis exhiberi*, ineptum, imo impium eſt. Scelera hominum horrenda, in quibus pertinaciter perſeverant, ſupplicium mereri, Acoſta inficias non iverit: quin id in hoc ſuo ſcripto acriter urget, Judæoſque, quorum crimina recenſet, non puniri, indigniſſime fert. Juſtitiæ itaque officium eſt, ſceleribus meritas rependere pœnas, virtutem ornare præmio. Atqui quod juſtitiæ vindicat, Deo denegare nequit. Ratio itaque docet, juſtitiæ divinæ eſſe conſentaneum, ut piis bene, impiis male ſit. Unde infero, quicunque meritum impiis ſupplicium irrogat, nihil facere, quod juſtitia ut crudele abominatur, ſed quod ut juſtum ſuadet ac probat. Ac proinde impium eſſe, blaſphemum, & rectæ rationi adverſum, Deum, quia merito ſceleratos ac impios ſupplicio afficit, *crudeliſſimum* vocare *carnificem & horribilem tortorem*: Cum ultra merita non ſit puniturus, & pro ratione delicti, pœnam vel mitigaturus vel intenſurus. Eadem juſtitiæ ratio requirit, pœnam & præmium poſt hanc vitam manere homines. Cum enim plerumque nullam in hac vita pietatis remunerationem, & impietatis pœnam videamus, ſed potius pios plerumque impiorum potentia ac tyrannide oppreſſos ac miſeram trahentes vitam, impios vero rerum potentes ac omnium bonorum, quæ vitam hanc reddunt beatiorem, affluentia gaudentes; omnino divinæ juſtitiæ ratio exigit, ut poſt hanc vi-

tam

tam piis bene, impiis male ſit, atque ita utrique juſtam factorum retributionem accipiant. Idque legi naturæ ſeu rectæ rationi apprime conſentaneum eſt.

Verum dicit Acoſta, *Lex poſitiva, ſive illa ſit Moſis ſive cujuſcunque alterius, naturale amoris vinculum quod eſt inter parentes & filios, fratres & amicos, diſſolvit & diſſipat, quando præcipit, ut pater, frater, conjux, amicus, filium, fratrem, conjugem, amicum, occidat vel prodat religionis ergo: & aliquid vult talis lex majus & ſuperius, quam ut poſſibile ſit per homines impleri; & ſi impleretur, ſummum eſſet contra naturam ſcelus; illa enim talia horret.* Nihil hic lego, quod religioni Chriſtianæ oppoſitum credi poteſt: Illa enim amorem erga omnes homines ſine diſcrimine, quin & erga inimicos, ut præcipuum officium, ſine quo nemo Chriſti diſcipulus, aut alicujus apud Deum pretii eſſe queat, paſſim commendat: Ad crucis & afflictionum ab impiis ac infidelibus infligendarum tolerantiam diſcipulos ſuos hortatur; nuſquam autem illos contra diſſentientes, aut aliam religionem profitentes armat; quin & pro perſecutoribus orare jubet. Religionem argumentis, manſuetudine, longanimitate, ac benefactis propagari jubet ac ſuaderi, non vi ac ferro ad eam quempiam cogi permittit. Quod ſi reſpiciat leges illas cruentas ac ſanguinarias, in Hiſpania ac Luſitania contra Judæos omneſque ab Eccleſia Romana diſſentientes latas; quoniam illæ legibus Evangelii è diametro oppoſitæ ſunt, ex illis religionis Chriſtianæ falſitatem aut cum lege naturæ pugnam deducere minime poteſt: Sed

Sed potius ex Evangelio leges illas confutare, earumque promulgatores & executores violati præcepti divini ac charitatis Chriſtianæ reos agere, quin & Chriſtiano nomine indignos arguere debet, quorum mores tam male cum præceptis religionis conveniunt. Quare non eſt, quod Evangelio maculam hanc objectam credamus, ac diluamus.

Videtur potius Acoſta digitum intendere in legem *Deut.* XIII. 6. *&* *ſeqq.* ubi Deus ita præcipit: *Si tibi voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, ſive uxor quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus quem diligis ut animam tuam, clam dicens, eamus & ſerviamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui, &c. Non acquieſcas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miſereatis & occultes eum, ſed ſtatim interficies: Sit primum manus tua ſuper eum, & poſtea omnis populus mittat manum: Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abſtrahere à Domino Deo tuo; qui eduxit te de terra Ægypti, de domo ſervitutis.* Sed ut appareat, legem hanc non evertere legem naturæ, variæ illius circumſtantiæ conſiderandæ ſunt. Prima eſt: Legem hanc ſolis datam Iſraëlitis. Secunda, pœnam ea conſtitutam nullos ſpectare, niſi Iſraëlitas: Non enim mandat Deus, gentilem, qui Iſraëlitam in idololatriam pellicere conatur, interfici; ſed ſi frater, aut alius quiſpiam è populo Iſraël ſeductionem hanc moliatur. Tertia: Ratio temporis quo lex hæc populo Iſraëlis à Deo data eſt. Mundus totus à cultu unius veri Dei defecerat ad idololatriam:

triam

Deus ſibi elegerat poſteritatem Abrahami, Iſaaci & Jacobi, ex qua mundi redemtorem oriri voluit: gentem hanc ab omnibus aliis totius terræ gentibus ſeparatam eſſe voluit, in eaque purum ſui cultum ſervari, ex qua ille poſtea ſub regno Redemtoris generis humani in totum terrarum orbem per omnes gentes ac nationes erat diffundendus. Regiminis illius ratio exigebat, ut ſeveris interdictis ac comminationibus populus ille cohiberetur, ne ſe gentium idololatria pollueret. Huc acceſſit quarta circumſtantia, quod Deus populum hunc recenti beneficio liberationis ex dura Ægypti ſervitute ſibi totum in peculium vindicaverat, variis ſe illi miraculis, ac tandem prodigiis horrendis in monte Sinai revelaverat, & quaſi conſpiciendum tradiderat, ut de illius præſentia ambigere minime poſſent; & cum tanta ac tam manifeſta præſentiæ ſuæ ſigna dediſſet legem illi tulerit. Quæ omnes circumſtantiæ rite conſideratæ evincunt nihil legi naturæ adverſum hac lege mandari. Recta quippe ratio dictat, ſolum Deum omnium creatorem eſſe colendum, peccatumque committi graviſſimum, quando cultus ſoli Deo debitus non tantum Deo denegatur, ſed & idolis ſeu dæmonibus exhibetur. Crimen ergo horrendum idololatria, cujus Deum eſſe vindicem, rectæ rationi quammaxime conſentaneum eſt. Nec repugnat recta ratio, Deum ex corrupto genere humano unam ſibi eligere gentem peculiarem, quam ob rationes, infinitæ ipſius ſapientiæ notas & conſentaneas, ab omnibus aliis populis ad certum tempus eſſe ſecretam, & in qua puriorem ſui

cultum

cultum obſervari voluit. Multo minus repugnat rectæ rationi, Deum ſeveras ferre leges, graviſſimiſque ſancire pœnis, quibus populum hunc, recentibus beneficiis ſibi obligatum, ac proinde qui non ſine nova ac minime excuſabili culpa ad idolorum cultum relabi poteſt, ab idololatria, qua totus mundus infectus erat, deterrere voluit, & mandare, ut quicunque ex populo illo fratrem aut amicum ſeducere conaretur ad falſorum Deorum cultum, ſine ulla miſericordia, ſine ullo amicitiæ ac conſanguinitatis reſpectu morte afficiatur. Non enim legi naturæ repugnat, majeſtatis divinæ conculcatores puniri, multo minus ſi novo beneficio Deo ſint obſtricti, & propiore Dei cognitione illuſtrati: Tales enim non ſine ſummæ ingratitudinis ac impietatis crimine cultum Deo debitum idolis exhibere poſſunt. Majeſtatis regiæ conculcatores, maxime à rege ſuo ad hoſtes deficientes, qualeſcunque tandem ſint, graviter puniri, nulla ratio vetat. Quæ itaque ratio prohibet, ſeveram in certo populo pœnam in majeſtatis divinæ conculcatores, & honorem ipſi ſoli debitum dæmoniis ac immundis ſpiritibus, in ſummam Dei contumeliam, exhibentibus conſtitui, eamque pro ratione temporum, quæ rigorem hunc exigebant, graviore pœna ſeverius ſanciri? Ita ut temporum ratio ſeveritatem hanc poſtulaſſe videatur.

Nunc vero, quando populorum diſcrimen eſt abolitum, omneſque gentes per Jeſum Chriſtum ad unius veri Dei cultum ſunt converſæ, ratione quæ rigorem illum olim exegerat ceſ-

ſante,

ſante, lex illa etiam ſponte evanuit; illique nova ſucceſſit, manſuetudinem ac charitatem ſpirans, quæ non metu ſupplicii humani homines ab idololatria cohibeat; ſed perſuaſionibus, argumentorum pondere, ſanctitate doctrinæ, ac miraculorum efficacia homines ad Dei agnitionem ac cultum perducat, & quos rationibus flectere non poteſt, cum manſuetudine ac longanimitate tolerandos præcipiat; cui nihil magis eſt adverſum, quam ob religionis diſcrepantiam homines vexare ac morte afficere. Religioni huic objici non poteſt, quod naturæ legi adverſetur, aut ſeparationem odium ac diſſidium inter homines excitet: Omnium enim amorem præcipiens, omnium ſaluti intenta eſt, nulliuſque, ne quidem inimici & perſecutoris, odium legitimum ac juſtum agnoſcit. Si occaſione illius promulgationis ac propagationis diſſenſio orta eſt, hominumque animi non tantum in diverſas ſententias diſtracti, ſed & odia internecina, ac perſecutiones horrendæ ſunt excitatæ; id non religioni Chriſtianæ, quæ blandis ac placidis rationibus homines ad ſui profeſſionem invitat, quæque amorem, pacem, & afflictionum tolerantiam, omniumque etiam graviſſimarum injuriarum condonationem præcipit, crucem religionis ergo ferre jubet, non aliis inferre permittit, imputandum eſt; ſed malitiæ ac impietati hominum, qui veritate Evangelii repudiata, &, lege naturæ, quæ nullum ob diverſum de rebus divinis ſenſum odium juſtum agnoſcit, contemta, infeſtis animis religionem Chriſtianam oppugnarunt, & omni humanitatis, amicitiæ ac conſanguinitatis

vinculo ſoluto, illius profeſſores publici odii victimas fecerunt, & ubivis locorum crudeliſſimis ſuppliciis interfecerunt. Ita ut Acoſta nihil hic religioni à Deo revelatæ, ac præſertim Chriſtianæ, objiciat, quin facile diſſolvi queat.

Quod ſi graviſſimis à Judæis injuriis laceſſitus, ex eorum factis omnem religionem æſtimet, graviſſime lapſus eſt. Non enim religionis præcepta ex hominum moribus æſtimari poſſunt. Sic ipſa naturæ lex pro qua tantopere depugnat, condemnanda foret; cum plerique eam agnoſcentes vitam ducant dictamini ejus contrariam & repugnantem; ex qua ſi de legis naturæ præceptis judicandum foret, dicendum eam injuſtam hominum innocentium læſionem, immiſericordiam erga afflictos, injuriarum vindictam, aliaque maleficia hominibus injungere; quoniam crimina hæc inter homines frequentiora ſunt, virtuteſque, juſtitia, miſericordia, ac manſuetudo admodum inter illos raræ. Quare non ex Judæorum moribus religionem Judaicam, multo minus Chriſtianam, æſtimare debuit; neque quia facta ipſorum naturæ legi repugnare credit, religionem tam Chriſtianam quam Judaicam, ſeu potius Evangelium & Legem Moſis condemnare, tanquam doctrinas legi naturæ adverſas, quæ præcepta legis naturæ præſcriptis repugnantia præſcribunt: ſed ex Lege Moſis Judæorum facta coarguere, & ſcripto hoc oſtendere, mores ipſorum legi minime eſſe conſentaneos. Quando paucis poſt Judaiſmi profeſſionem diebus expertus eſt, *mores & ordinationes Judæorum minime*

nime convenire cum iis quæ à Moſe præſcripta ſunt, non credidit eorum moribus & ordinationibus Moſis Legem maculatam; Verum ex Lege ipſos coarguit, variarumque tranſgreſſionum reos egit. Quid itaque hic ex corruptis hominum moribus Legem & Evangelium impugnat? ac non potius ex ſanctiſſimis religionis præceptis hominum mores redarguit, oſtenditque nihil eos habere, quo ſe tam ſanctæ doctrinæ diſcipulos glorientur? Sic propriæ ſaluti conſuluiſſet; mores legi adverſos redarguiſſet; & præceptorum ſanctitatem conſiderans, momentaque argumentorum, quibus religio Chriſtiana nititur, ſepoſitis omnibus conſiderationibus humanis, maturo judicio ponderans, ſincera potuiſſet Evangelium fide amplecti, & graviſſimo, quod ex impiis eorum, qui Chriſtianam profitentur religionem, moribus exoritur, ſcandalo ſuperato Chriſtum Dominum agnoſcere, ac gratia divina per veram in eum fidem, per charitatem bonaque opera vivam ac efficacem, ſalutem ſuam operari in timore ac tremore. A quo ne & alii deterreantur, omnium noſtrum, qui ſanctum Chriſti nomen profitemur, officium eſt, ut moribus ſanctis doctrinæ Chriſti profeſſionem ornemus, ac præſertim in id unice intenti ſimus, ut nulla de variis religionis dogmatibus ſententiarum diverſitas animos divellat, multo minus Chriſtiani in mutuam lanienam animentur; ſed manſuetudine, patientia ac charitate alii aliorum nævos ac infirmitates tolerando unitatem ac pacem Eccleſiæ promoveamus, alioſque ad Chriſtiani nominis

 profeſſio-

profeſſionem allicere allaboremus; omnibuſque teſtatum faciamus, non tantum nos profiteri Dominum noſtrum eſſe regem pacis, Eccleſiamque ipſius regnum pacis; ſed & nos ſpiritu pacis regi, & quod profitemur opere ipſo complere.

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 1898

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURÆ.

Aſteriſco * notata explicantur: Reliqua obiter attinguntur, aut nude tantum citantur.

GENESIS.

Bibliothèque de la Ville Lyon 1896

Cap.	verſ.	Pag.
*XVII.	5, 6. &c.	455
XLVI.	12.	410
XLVII.	9.	409
*XLIX.	10.	401

EXODUS.

*III.	2, 6, 14.	255
X.	28.	260
XIII.	21.	256
XIV.	19.	254
XIX.	9.	11.23
XXI.	6.	625
XXIII.	4, 5.	580
ibid.	21.	254
XXXII.	4.	509

LEVITICUS.

IV.	13.	564
XIX.	18.	579
XXV.	39. & ſeqq.	525
XXVI.	12.	399

NUMERI.

XIV.	1, 2.	534
ibid.	30.	459
XV.	38.	302

Cap.	verſ.	Pag.
XVI.	41.	47
XXVI.	57, 63.	562
XXXV.	19.	580

DEUTERONOMIUM.

IV.	3, 4, 9, 11, 12, 33, 36.	230
V.	3, 23, 24, 26.	230
ibid.	29.	452
VI.	6.	547
ibid.	7.	23
ibid.	20, 21, 22.	230
VII.	6.	458
VIII.	18.	152
IX.	5.	152
X.	15.	152
*XII.	1.	626
ibid.	5.	632
ibid.	11.	68
XIII.	2.	560
* *ibid.*	6. & *ſeqq.*	191. 433. 686
XIV.	2.	458
*XVII.	8, 9. &c.	192. 568
XVIII.	15.	498
* *ibid.*	18.	2. 5. 15. 57. 413. 541. 576
ibid.	19.	60
ibid.	22.	560
XIX.	18. & *ſeqq.*	62
XXI.	15.	581
XXIV.	1.	581
XXVI.	18, 19.	458
XXVII.	26.	400
XXVIII.		370. 399
ibid.	15.	2

Cap. *XXX.

Cap.	verſ.	Pag.
*XXX.	1. & ſeqq.	1, 5, 43, 137, 370, 429, 505
ibid.	4.	16
ibid.	11.	3. 378. 547
ibid.	19.	451
XXXI.	9, 10, 11, 12.	305
ibid.	17.	25
XXXII.	7.	23. 231
ibid.	29.	452

RUTH.

*IV.	8, 9, 10.	406

1. SAMUELIS.

II.	30.	459
IX.	16.	485
XIII.	13, 14.	459.
ibid.	14.	485
XXIV.	7.	482
XXVI.	23.	ibid.

2. SAMUELIS.

VII.	8.	485
ibid.	14.	389

1. REGUM.

I.	35.	485
IX.	3.	68. 632
XIV.	7.	485
XVI.	31.	418
XXII.	19, 20, 21.	73

2. REGUM.

VIII.	26.	408
XVI.	2.	408
XVIII.	2.	409
XXII.	10.	304
XXIV.	8.	408

2. PARALIPOMENON.

Cap.	verſ.	Pag.
XXII.	2.	408
XXXIV.	14.	304
XXXVI.	9.	408
ibid.	14.	563
ibid.	21.	172

ESDRAS.

I.	3.	503
III.	2.	477
V.	2.	477
IX.	6, 7, 8.	172

NEHEMIAS.

* I.	8, 9.	5. 43. 138. 429
III.	1.	477
XII.	10.	478

PSALMI.

II.	2.	482
ibid.	7.	389
XXII.		344
L.	14.	68. 632
LI.	19.	68. 632
LXXXI.	14.	452
LXXXIX.	39.	482

ESAIAS.

I.	16, 17, 18.	371. 607
II.	2, 3.	631
V.	4.	452
* VII.	14.	403
XI.	1, 2.	411
ibid.	10, 11.	631
* XIX.	19.	67. 632
XXIX.	13.	303. 598
XLII.	1, 2, 3, 4.	542

Cap.	*verſ.*	*Pag.*
XLIV.	17.	553
XLV.	1.	482
XLVIII.	4, 5.	510
ibid.	18.	452
XLIX.	6.	631
*LIII.		49. 100. 161. 341. 413
LVI.	10, 11.	60
LX.		631
ibid.	10, 12.	182
*LXI.	1, 2.	542
LXV.	2.	452
LXVI.	2.	68. 632
ibid.	3.	200
ibid.	23.	632

JEREMIAS.

II.	5.	452
ibid.	26. 27.	553
V.	15.	434
ibid.	22.	207. 625
VII.	9.	432
ibid.	22.	613
VIII.	8, 9, 10.	60
IX.	16.	435
*XVI.	13.	431. 435
XIX.	4.	432
XXIII.	6.	171. 502
ibid.	17, 18, 22.	230
ibid.	22.	113
XXV.	11, 12.	498
XXIX.	10.	498. 507
XXXI.	9.	399
ibid.	31, 32, 33, 34.	531
XLIV.	16, 17, 18.	509

LAMENT. JEREMIÆ.

Cap.	verſ.	Pag.
I.	3.	430
IV.	18.	435
ibid.	20.	483

ESECHIEL.

*VIII.	10, 11.	564
*XI.	19, 20, 21.	45. 144. 439
XVI.		510
XVIII.	1, 2. & ſeqq.	371. 520
XXII.	26.	60
*XXIV.	13.	45. 143. 438
XXXIII.	11.	452
XXXVII.	12.	44. 101. 342
ibid.	23.	17
XLV.	12.	479

DANIEL.

IX.	2.	504
ibid.	7.	430
* ibid.	24, 25. &c.	25. 49. 161. 403. 473. &c.

OSEAS.

I.	11.	639
*III.	3, 4, 5.	19. 70. 638
IV.	15.	70. 639

MICHAS.

IV.	1, 2.	631
* V.	1.	403
VI.	3.	452
ibid.	6, 7, 8.	607
VII.	1.	439

HAGGÆUS.

*II.	7, 8, 9, 10.	402

SACHA-

SACHARIAS.

Cap.	verſ.	Pag.
IX.	9.	344
XII.	10, 11.	344
XIII.	1, 2.	531

MALACHIAS.

Cap.	verſ.	Pag.
*I.	11.	68. 209. 632. 634
II.	7, 8.	60

MATTHÆUS.

Cap.	verſ.	Pag.
I.	21.	347
III.	16, 17.	256
IV.	11.	256
V.	28, 29.	583
ibid.	39, 40.	580
ibid.	44, 45.	580
VIII.	6, 7. *&c.*	253
X.	8.	253
ibid.	34.	91
XI.	2, 3, 4, 5.	362
ibid.	27.	363
XII.	39, 40.	91
*XIV.	33.	390. 392
*XVI.	16.	390. 301
ibid.	17.	362
ibid.	21.	90
XVIII.	11.	347
XX.	28.	347
XXI.	25.	392
*XXIII.	2.	192. 569
XXIV.	14.	462
ibid.	24.	174
XXVI.	21.	90
ibid.	34.	90
ibid.	28.	358

Cap.	verſ.	Pag.
ibid.	53.	546
* *ibid.*	63.	390. 392
XXVII.	11, 42.	392
XXVIII.	11. & ſeqq.	263
ibid.	18, 19.	320. 546

MARCUS.

VIII.	29.	390
XV.	12.	392
XVI.	15.	320
ibid.	17, 18.	254

LUCAS.

IV.	18, 19, 20, 21.	543
IX.	20.	390
X.	16.	547
ibid.	17.	254
ibid.	30. & ſeqq.	580
XXI.	24.	470
* XXII.	66, 70.	390
XXIII.	34.	381
ibid.	46.	546

JOANNES.

I.	29.	347
ibid.	29, 41, 45.	362
ibid.	46, 50.	390
III.	5.	347
IV.	21, 23.	357
ibid.	49. &c.	253
V.	19.	378
ibid.	19, 26, 27, 36.	546
ibid.	22, 23.	378
ibid.	24.	546
ibid.	36.	546
VI.	38, 39, 40.	546

Cap. ibid.

Cap.	*verſ.*	*Pag.*
ibid.	70.	90
VII.	16, 17.	546
ibid.	31.	253
X.	34, 35. 36.	392. 546
XII.	42.	351
ibid.	44.	378, 547
XIV.	9.	555
ibid.	17.	254
XVII.		546
XIX.	27.	620
XX.	21.	320
XXI.	18.	91
ibid.	18, 19.	282
ibid.	25.	252

ACTA APOSTOLORUM.

II.	33, 36.	546
ibid.	41.	269
III.	6.	254
V.	15.	258
VIII.	32, 33.	342
ibid.	37.	390
IX.	34.	254
XIV.	14.	276
XV.	28.	366
XVI.	3.	280
ibid.	18.	254
XVIII.	3.	271
XIX.	12.	258
XX.	34.	273
XXI.	20.	269. 351
ibid.	24.	280
XXVI.	19.	449

AD

AD ROMANOS.

Cap.	verſ.	Pag.
VIII.	35.	274
*X.	9.	394
*XI.	25, 26.	50. 422. 470
XII.	10.	579

1. AD CORINTHIOS.

Cap.	verſ.	Pag.
*III.	11.	395
IV.	1.	320
ibid.	9, 10, 11.	274
IX.	14, 15.	273
ibid.	16.	320
ibid.	27.	450
*XII.	3.	395
XIII.	3.	620

2. AD CORINTHIOS.

Cap.	verſ.	Pag.
XI.	7.	273
ibid.	23.	101. 342
ibid.	24, 25.	274
XII.	13.	273

AD GALATAS.

Cap.	verſ.	Pag.
I.	12.	320
ibid.	17.	449
III.	28.	579
IV.	4.	258
VI.	10.	579
ibid.	12.	277

AD EPHESIOS.

Cap.	verſ.	Pag.
I.	20, 21.	256

AD PHILIPPENSES.

Cap.	verſ.	Pag.
II.	10.	256
ibid.	11.	547
III.	18.	277

AD COLOSSENSES.

Cap.	verſ.	Pag.
II.	14.	358
III.	11.	579

1. AD THESSALONICENSES.

I.	9.	276
II.	9.	273
ibid.	14.	275

2. AD THESSALONICENSES.

II.	1. *& ſeqq.*	92. 418
III.	8, 9.	273

1. AD TIMOTHEUM.

I.	15.	382
IV.	1, 2, 3.	92

AD HEBRÆOS.

V.	4.	392
VII.	14.	407
XIII.	1.	579

1. PETRI.

I.	22.	579
III.	22.	256

2. PETRI.

I.	7.	579

1. JOANNIS.

* V.	1.	394

INDEX
RERUM
ET
VERBORUM.

A.

ABeli & Caino non videntur à Deo præſcripta ſacrificia. 609
Ex eorum ſacrificiis non poteſt probari, Deum velle ea eſſe perpetua. Ibid.
Aben Eſra ſententia de punctis Hebræorum. 313
De Prophetia *Dan.* IX. 24. &c. 474
Abrahamus quid credere debuerit de introductione in terram Canaan. 28
Abrahamo ob quem finem mandata ſit circumciſio. 455. &c.
Abrahami poſteritas ſegregata ab omnibus aliis populis 465
Propter *Abrahamum*, &c. conſtituit Deus Judæis novam offerre gratiam. 469
Abrahami progenies licet ſint hodierni Judæi, non tamen id documentis authenticis probare poſſunt. 628
Circa *Achazi* ætatem difficultates. 408
Acoſta (Uriel) dubitare incipit de veritate religionis Chriſtianæ. 657
Deficit ad Judaiſmum. ibid.
Reprehendit traditiones Judæorum. 658
Excommunicatur. 659
Scribit contrà Judæos. Negat reſurrectionem mortuorum. ibid.
Contra illum ſcribit Medicus quidam Judæus. ibid.
Scribit contra immortalitatem animarum. A Judæis delatus conjicitur in carcerem, condemnatur ut mulctam ſolvat. 660
Negat Legis Moſis divinitatem. ibid.
Reconciliatur Judæis. 661
Non obſervat Legem in ritibus. Duobus hominibus diſſuadet ne Judaiſmum amplectantur. ibid.
Iterum excommunicatur. 662
Prælegit ſcriptum in Synagoga, quo crimina ſua confitetur. 663
Flagellatur, proſternitur ad limen Synagogæ, omneſque Judæi exeuntes ſuper ipſum tranſeunt. 663

Invectiva

Invectiva ejus atrox contra Judæos. *ibid*

Et contra religionem. *665. & ſeqq.*

Verba *Actum* ſignificantia, apud Hebræos ſæpe deſignant non actum, ſed quod ad actum efficiendum requiritur. 438. 447

Adulterium ſeverius ſub Evangelio vetitum, quam ſub Lege. 580. 594

Amare Deum ex toto corde quid ſit. 585

Amor Dei duplex eſt: vel enim conſiderat Deum ut ſummum bonum; vel ut legislatorem. 587

Apocalypſeos liber. 241. 324

Contra *Apoſtatas* à Moſe lata lex, *Deuter.* XIII. defenditur. 686

Cur *Apoſtoli*, etiam factis miraculis, à Judæis male ſint mulctati. 259

Teſtimonii *Apoſtolorum* veritas & certitudo. 82. 264

Apoſtoli publice contra idololatriam gentium prædicarunt. 276

Contra *Apoſtolos* ſenſim graviores perſecutiones ſunt excitatæ ab Ethnicis. 280

Apoſtolorum mors probat veritatem prædicationis ipſorum. 280

Apoſtolos mortem pro Evangelio ſubiiſſe conſtat. 281

Apoſtoli ſe à Deo miſſos dicunt. 319

Apoſtolorum doctrina de ceremoniarum obſervatione eadem eſt quæ Domini Jeſu. 357

Apoſtoli omnia regnum Chriſti ſpectantia non ſtatim cognita habuerunt. 363

Cur *Apoſtolis* non ſtatim fuerit revelatum, etiam gentes eſſe ad Evangelii communionem vocandas. 364

Apoſtolorum decretum fuit in gratiam Judæorum. 365

Apoſtoli potuerunt peccare. 449

Argumenta etiam evidentiſſima homo præfractus in dubium vocare poteſt. 492

B.

In *Babylonica* captivitate potuit Judæorum traditio interruptionem pati. 312

In *Babylonica* captivitate ſervierunt Judæi Diis alienis. 431

Cur ex *Babylone* in Judæam in initio pauci ſint reverſi. 435

Liberationem è *Babylone* crediderunt olim Judæi eſſe promiſſam *Deut.* XXX. 505

Inter *Babylonicam* captivitatem, & hodiernam Judæorum diſperſionem diſcrimen. 637

Baptiſmi & Cœnæ uſus inter Chriſtianos. 457

Barchochabas falſus Meſſias multos Judæorum ſeduxit. 273 491

Bethlehem locus nativitatis Meſſiæ. 403

Booz matrimonium cum Ruth fuit juxta legem leviratus. 406

INDEX RERUM

C.

CAlvini conciliatio genealogiæ Chriſti. 131

In *Captivitate* Babylonica credidit Nehemias verba Moſis *Deut.* xxx. ſuum habere complementum. Fuit ea captivitas Judæis extreme moleſta. Hodierna illis non eſt moleſtior. In hodierna diſperſione non minus ædificant domos & plantant vineas, quam in Babylonica etiam ſervierunt Diis alienis; & quos non noverant ipſi & Patres ipſorum. Illa phraſi non deſignantur idola hactenus in orbe inaudita. Gens cujus linguam ignorate dicuntur fuerunt Chaldæi, non Romani. 429. 430. 431. &c.

Caranza & Stunica Eraſmo ſuſpecti occulti Judaiſmi. 514

Carnalis Judæorum affectus fidem in Chriſtum impedit. 384 536

Caro & ſanguis quid ſignificent *Matth.* XVI. 17. 362

Ceremonialis cultus poteſt abrogari. 65

Lex *ceremonialis* in morte Chriſti abolita eſt. 358

Ceremonias Legis obſervare illicitum eſſe Judæis nuſquam Apoſtoli docuerunt. 355

Ceremoniæ Legis nunc recte obſervari nequeunt. 367

Sub *Ceremoniarum* obſervatione prædixit Deus cultum ſpiritualem. 486

Ceremonias eſſe umbram cultus perfectioris, non neceſſe fuit ut Deus olim præmoneret populum ſuum. 42. 61. 574

Ceremoniæ ſunt minoris pretii, quam cultus ſpiritualis. 62. 575

Ceremonialem legem poteſt Meſſias juſſu divino abrogare. 577

Ceremonialis lex fuit accommodata ſtatui populi Iſraëlis. 600

Ceremonialis lex data eſt, ut Iſraëlem cohiberet ne in idololatriam, ad quam pronus erat, incideret. 602

Ceremonialis ſeu externus cultus aliquatenus obeſt interno: Quia animum hominis diſtrahit; & quia in oculos incurrit. 602. &c.

Per *Ceremonialem* cultum quomodo Iſraël dicatur ſanctificari. 605

Sine *Ceremoniis* Deus poteſt coli animo & corpore. 608

Ceremonialis cultus non eſt idem cum externo. 610

Ceremoniæ arguuntur non debere eſſe perpetuæ, ex fine ob quem inſtitutæ ſunt. 610

Ceremonialis cultus non eſt perfectio cultus moralis. 65. 611 622

Ceremonialis cultus abſque morali Deo non placet. 63. 604. 630

Inſinuavit olim Deus per Prophetas eum deſiturum. 67. 631

Ceremonialem cultum Deus voluit ceſſare, introducendo perfectiorem cultum, & deſtruendo templum. 68. 634

Ceremoniarum legalium majeſtas fuit alligata templo. 635

Ceremoniæ

Ceremoniæ quæ hodie à Judæis obſervantur, exigua legis ceremonialis pars ſunt, & nullius uſus. 636. &c.
Chaldæi vocantur gens cujus linguam Judæi ignorant. 434
Chriſtus in cœlos imperium habet. 265
Non oportuit *Chriſtum* poſt reſurrectionem ſe redivivum oſtendere Judæis. 261
Nec, ſi ſe redivivum oſtendiſſet, ſequitur Judæos in eum fuiſſe credituros. 262
Chriſti comparatio cum Moſe. 294
De *Chriſti* divina miſſione minus dubitari poteſt, quam de miſſione Moſis. 295
Chriſti reſurrectio ex morte probatur. 308
Chriſtus quomodo ſedeat in ſolio Davidis. 340
Chriſti promiſſa reſurrectione ipſius ſunt confirmata. 348
679. &c.
Chriſtus ſe Meſſiam eſſe prædicavit. 361
Chriſtus jure dicit. *Ego dico vobis.* 377
Chriſtum eſſe, & Filium Dei eſſe, ſunt æquipollentia. 389
Populi alii *Chriſtum* rejicientes, cur non ſimiliter puniantur atque Judæi. 464
In *Chriſto* Jeſu omnia quæ *Dan.* IX. de Meſſia prædicuntur ſunt impleta. 484
Chriſtus omnia quæ docuit & fecit ad Patrem autorem refert. 545. 555
Fidem in ſe docet terminari in Patrem. 547
Nuſquam ſe Deo opponit, ſed præcepta ſua præfert præceptis Moſis. *ibid.*
Quid ſignificet, quando Chriſtus in ſuo nomine homines ſalvandos docet. 548
Chriſtum non in mundum mittere potuiſſet Deus. 617
Modus quo *Chriſtiana* religio eſt propagata, arguit eam eſſe divinam 88. 287
Chriſtianæ doctrinæ mirabilis progreſſus arguit ejus divinitatem. 88. 287
Religionis *Chriſtianæ* fundamentum eſt Lex, ſed non unicum, neque præcipuum. 292
Chriſtianæ religionis indoles magis prædicitur à Prophetis, quam eventus. 421
Chriſtiana religio erga nullos odium, erga omnes charitatem præcipit. 691
Nec vi & armis, ſed placidis rationibus eſt propaganda. *ibid.*
Plurimi fuere *Chriſtiani*, etiam ante Conſtantinum. 289
Poſt Conſtantinum non eadem fuit Chriſtianorum, quæ antecedentium, pietas. 290
Quæſtio præcipua inter *Chriſtianos* & Judæos. 291

Chriſtiani prærogativa præ gentili. 334
Chriſtianorum diſſentientes opiniones unde enatæ. 351
Chriſtianorum quorundam eximia pietas. 420
In *Chronologiis* faclie poſſunt oriri difficultates. 407
Ciceronis teſtimonium de lingua Græca omnibus ferme gentibus communi. 317
Circumciſio inſtituta eſt, ut ſeparetur Iſraël à gentibus. 445
Codicum Judaïcorum mirus conſenſus. 242
Concupiſcentia qualis vetita ſit decimo Decalogi præcepto. 584
Conditionata ſæpe eſt promiſſio, licet conditio non ſit expreſſa. 459

D.

D*Avidis* ſolium quid ſignificet. 340
Ex *Davidis* familia Meſſias oriri debuit. 404
Et quidem jam ad infimam humilitatem redacta. 410
Danielis prophetiæ *cap.* IX. 24. *&c.* diſcrepantes explicationes Chriſtianorum, & Judæorum. 475
Decalogo non præcipitur proprie directio noſtri ipſorum. 582
Ad *Decalogum* quomodo referri poſſint præcepta religionis Chriſtianæ. 584
Depravationes quas aliqui contendunt in Evangelia irrepſiſſe. 239. 321
De *Deo* nihil eſt credendum, quod à ſe removet. 550
Deum alium non introducit quivis error circa eſſentiam divinam. 551
Dei ideam perfectam & adæquatam in hac vita habere non poſſumus. 552
Dei veri attributa & effectus Deo non vero attribui non poſſunt. 552
Deum alienum non docuit D. Jeſus. 554. *&c.*
Deum amare ex toto corde quid ſit. Non ſignificat, Deum amare ſine ulla ſpe præmii. 585. *&c.*
Deus non eſt crudelis, quando impios poſt hanc vitam pro meritis punit. 683. *& ſeqq.*
Dii alieni, quos non noverunt Judæi nec patres ipſorum, ſunt idola gentium, quæ olim gentes colebant. 432
Directio noſtri ipſorum ſub Lege diſerte non præcepta, 582
Diſcrimen populorum voluit Deus durare uſque ad Meſſiam, idque in eo deſinere. 628
Diſperſio Judæorum diuturna. Ejus nullam cauſam poſſunt aſſignare Judæi: Oportet cauſam illius eſſe totius populi peccatum idololatria gravius. Aliud autem id eſſe non poteſt, quam Meſſiæ cædes. 53. 496. 511. 533. *&c.*
Diſperſio præſens Judæorum non eſt continuatio captivitatis Babylonicæ. Data eſt Judæis Babylone captivis facultas redeundi. Et vere ex ea ſunt liberati. 502. *& ſeqq.*

Diſſentientes

Diſſentientes inter doctos opiniones non officiunt veritati religionis quam profitentur. 354
Diſſenſiones Eccleſiæ Iſraëliticæ. *ibid.*
Diſſenſiones inter Chriſtianos non fluunt ex doctrinæ Chriſtianæ genio, ſed illi adverſantur. 416
Divitiæ non ſunt amandæ, non tantum abjiciendæ. 591
Divortium ob quamcunque cauſam ſub Lege licitum, ſub Evangelio ob ſolum adulterium. 581
Doctorum ſuorum ſententia damnatos plebs odiſſe ſolet. 380
Doctrinae falſæ mundana potentia propagantur. 88. 286
Dominicanus in Hiſpania combuſtus, quia credidit ceremonias Legis adhuc eſſe obſervandas. 112
Dux quid ſignificet *Dan.* IX. 25. 484

E.

Eccleſia Chriſtiana ubi fuerit per mille annos. 419
Epiſcopii ſententia de gratia efficace. 441
Eraſmi explicatio verborum, Filius Dei. 391
Eraſmi ſententia de objecto fidei Chriſtianæ. 394
Error quivis circa eſſentiam divinam non introducit Deum alium. 551
Eſdras quomodo omnia ſacra ſcripta in unum volumen collegerit. 90. 237. 313
Quis *Ethnicorum* quibus Evangelium non eſt revelatum ſit ſtatus. 333
Evangelii divinitas validioribus argumentis adſtruitur, quam Legis. 83. 283. 310
Ea argumenta inter ſe ſunt conferenda, ut de Evangelii divinitate recte judicari poſſit. 285
Evangelia ficta. 239. 320
Evangelii hiſtoria à Græcis originem habere non potuit. 318
387
In *Evangelia* non irrepſerunt depravationes. 322
Evangeliis continetur tota religio Chriſtiana. 328
Evangelium clariorem Dei notitiam mundo attulit. 355
Evangelium Legi non eſt contrarium. 375
Evangelium directe eſt adverſum gentium doctrinis. 385
Evangelium non eſt delatum à gentibus ad Judæos, ſed à Judæis ad gentes. 387
Evangelii præcepta ſunt perfectiora præceptis Legis, circa objectum amoris, & officia. 578
Circa adulterium, divortium, & polygamiam. 580. 581
Circa directionem noſtri ipſorum. 582
Evangelii præcepta non ſunt præſtitu impoſſibilia. 590
Evangelio non debent imputari mores Chriſtianorum. 591
Evangelica doctrinæ obſervatio neceſſaria eſt ut Deo placeamus.

Non præſcribit ritus, qui majorem conferant perfectionem, quam cultus internus. 615
Evangelii præcepta perfectiora ſunt præceptis legis naturæ. 618
673
Inter *Evangelii* præcepta & ceremonias Legis diſcrimen ratione perfectionis. 621. &c.

F.

Fabulæ Judæorum. 267. 321
Facie ad faciem cum Deo loqui quid ſignificet. 254
In *falſæ* doctrinæ confirmationem plura ac majora miracula fieri nequeunt, quam in veræ confirmationem facta ſunt. 556
Falſi fratres vocantur Apoſtolis, qui metu perſecutionum doctrinam Evangelii ſincere non profitebantur. 277
Fides debet eſſe accommodata revelationi. 327
Quo ſenſu id ſit dictum, 336. &c.
Fidei in Jeſum Chriſtum neceſſitas. 27. 331
Fidei Chriſtianæ objectum eſt, Jeſum eſſe Chriſtum. 389
Fides Patrum ſub Vet. Teſt. fuit involutior & accommodata revelationi divinæ. 29
Fidem in Chriſtum non eſſe unicum medium ad ſalutem Iſraëlis & reſtitutionis in divinam gratiam, non probatur ex *Deut.* xxx. quia id caput agit de liberatione è captivitate Babylonica, quod probatur verbis Nehemiæ. 5. 43. 419
Figuræ prius fuerunt revelatæ Judæis, quam gentibus. 360
Figuratis verbis prædictum eſt Meſſiæ officium. 32. &c.
Filium Dei eſſe, & Chriſtum eſſe, ſunt æquipollentia. 389

G.

Genealogia Chriſti. 404
In *Genealogiis* poſt longum annorum decurſum facile oriri poſſunt difficultates. 407
Quæ ad *Gentibus* ſuadendum Evangelium ſufficiunt, etiam ſufficere debent Judæis. 38. 385
Gentium doctrinis Evangelium eſt directe adverſum. 385
Genus humanum fuit ſub ira Dei. 346
Gog & Magog. 76. 644
Græca lingua Apoſtolorum tempore omnibus ferme gentibus fuit in uſu. 317. 318
Gratia neceſſario convertens tollit liberum arbitrium. 443
Gratia neceſſario convertens & providentiæ divinæ & Scripturæ eſt adverſa. 450. &c.
Ea non adhibebitur temporibus Meſſiæ. *ibid.*
Grotii egregium de Judæis judicium. 268
Grotii explicatio verborum, Filius Dei. 392
Grotii ſententia de objecto fidei Chriſtianæ. 394

H. Ad

H.

Ad *Hebræos* epiſtola. 241, 324
Hebræorum literis non fuere puncta vocalia addita à Moſe. 313
In *Hiſpania* plurimi nobilium aut Judaiſmum abnegarunt, aut talium ſunt poſteritas. 155. 175
In *Hiſpania* occiduntur Judæi, quia tormentis adiguntur, ut fateantur ſe eſſe Judæos, non quia id libere & ultro profitentur. 372
In *Hiſpania* multi ſunt Judæi, qui Chriſtianos ſe ſimulant. 513
Hyperbolicæ locutiones in S. Scriptura. 35. 109

I.

IDola gentium ab Apoſtolis ſunt publice impugnata. 275. 573
Idololatria gentium per Evangelium eſt exſtincta. 414
Idololatria quorundam Chriſtianorum eſt diverſa ab idololatria gentium, & adverſa genio religionis Chriſtianæ. 416. *&c.*
Idololatriam non commiſerunt Judæi per ignorantiam. 508. *&c.*
Idololatria ſe hodie non polluit totus Judæorum populus. 517
Idololatræ non erant Judæi, cum Titus urbem evertit. 518
In *Idololatriæ* negotio Synedrium errare poſſe docent Rabbini. 564
Jeremias à Synedrio male habitus. 565
Jerobeami peccatum diverſum fuit ab idololatria gentili. 418
In *Jeſum* miraculis clarum totus Judæorum populis odium exercuit. 379
Jeſus regnat in cœlo. 388
Jeſum eſſe Chriſtum quid ſignificet. 393
In *Jeſum* Chriſtum judicium fuit pronuntiatum à Senatu impio & ſcelerato. 573
Ignorantia quæ & quouſque excuſet. 332
Ignorantia Judæorum non fuit invincibilis. 378
Ignorantiam quo ſenſu iis Dominus tribuat. 380
Indifferentium rerum liber uſus non arguit doctrinam Chriſti eſſe minus perfectam quam doctrinam Moſis. 593
Infantium in infantia morientium ſtatus. 335
Inimicorum dilectionem quomodo approbet lex naturæ, & præcipiat Evangelium. 618. 674. *&c.*
Inimicorum dilectio impoſſibilis non eſt homini Chriſtiano. 677. *& ſeqq.*
Internus cultus per ſe Deo placet. 606
Joannis Evangelium. 240. 322
Joſephi pater naturalis ac legalis. 405
Iſraël accipitur vel collective pro toto populo, vel diſtributive, pro ſingularibus illius populi. 125. 175. 437

Iſraël quo ſenſu vocetur benedictus. 348
Iſraël eſt ſeparatus à gentibus per circumciſionem, alioſque ritus. 455. &c.
Iſraëlis ſeparatio à gentibus facta eſt propter Meſſiam. 458
Iſraëlis tribus decem non exſiſtunt amplius impermixtæ gentibus. 499
Per *Iſraëlem* & Judam ſæpe intelliguntur apud Prophetas, fideles in Chriſtum. 501
Iſraël non credidit, vitulum aureum à ſe conflatum eſſe Deum. 552
Iſraël fuit olim maxime deditus idololatriæ. 600
Per *Iſraëlem Oſe.* 11. 1. 4. ſtatus decem tribuum intelligitur. 70 638
Iſraëlis decem tribus non amplius ſubſiſtunt: & cum gentibus ad Chriſtum ſunt converſæ. 640. & ſeqq.
Per *Iſraëlis* reſtitutionem per Prophetas prædictam quid ſit intelligendum. 75. 642
Circa *Judæ* patriarchæ liberos difficultas inexplicabilis. 409
Judæorum malitia contra Chriſtum, ejuſque Apoſtolos. 107 160. 223. 274. 357
Judæorum poſt reditum è captivitate Babylonica impietas. 141
Eorundem calamitates & miſeriæ. 171
Judæi paſſim à Lege deficientes. 155. 175
Judæorum commoda in præſenti hac diſperſione. 178. 431
Judæorum cautio ne ulli in ſacrum codicem irrepant errores. 241. 327
Contra *Judæos* qua methodo ſit diſputandum. 246. 261. 291 412. 427
Judæi potuiſſent in Chriſtum non credere, etiamſi poſt reſurrectionem ſe redivivum ipſis oſtendiſſet. 261
Licet *Judæi* non crediderint in J. Chriſtum, non tamen negarunt opera, quæ Apoſtoli narrant, ab ipſo eſſe facta. 267
Judæorum fabulæ comparantur cum fictis Papiſtarum miraculis. 267
Judæorum plurimi credidere Chriſto. 239. 351
Judæorum docti ſolebant opificium aliquod addiſcere. 273
Judæi Hiſpani docent liberos, licere metu mortis Legem abnegare. 276. 306
Judæus non poteſt recuſare diſputationem cum Ethnico. 284
Judæus cum Ethnico quædam diſputandi principia communia habet. 284
Quæſtio præcipua inter *Judæos* & Chriſtianos. 291
Quicquid à *Judæo* poteſt opponi Ethnico, validius Judæo poteſt opponi à Chriſtiano. 296
An *Judæi* à parentibus ſuis decipi potuerint. 230. 296

Judæorum

Judæorum antiquorum ſocordia in conſervanda Lege. 312
Judæi opinionibus aliquot erroneis impediuntur, quo minus Chriſtum agnoſcant. 349
Judæorum ſectæ. 353
Judæorum cogitationes ſunt carnales. 373
Inter *Judæos* antiquos & hodiernos diſcrimen ratione rejectionis Evangelii. 378
Judaeis quo ſenſu malitia tribui ſoleat. 380
A *Judæis* ad gentes delatum eſt Evangelium, non à gentibus ad ad Judæos. 387
Judæis nova promittitur gratia offerenda. 422
Judæorum totus populus generatim Chriſtum rejecit. 462
Judæi hodierni etiamnum condemnationem Jeſu Chriſti approbant. 465
Judæi propter rejectionem Jeſu puniti ſunt captivitate. 45. 464
Cur non alii populi Chriſtum rejicientes ſimiliter puniantur. 464
Judæi cur participes ſint ſortis illius populi, ad quem tranſeunt relicto Judaiſmo. 466
Judæorum conditio an deterior ſit, quam aliorum impiorum. 467
Judæi non habentur adhuc à Deo populus ſeparatus ac dilectus. 468
Judæorum præſens diſperſio eſt prædicta per D. Jeſum. 470
Judæis prædicta eſt nova gratia exhibenda. 469. 470
Judæi quando credunt quomodo adjungendi ſint, non proprie gentibus, ſed Judæis. 471
Judæis æqualis data eſt gratia ac gentibus. 472
Judæi antiqui prophetiam *Dan.* IX. explicarunt de Meſſia. 480
Judæorum fides qualis olim fuerit reſpectu Meſſiæ. 486
Judæi potuerunt Meſſiam rejicere, licet illa rejectio per Prophetas clare prædicta non ſit. 488
Judæi reddunt omnia ſigna de Meſſia ſuo incerta. 490
Judaeos propter cædem Meſſiæ eſſe diſperſos recte urgent Chriſtiani, etſi credant felicitatem per Meſſiam allatam non eſſe terrenam. 525. *&c.*
Judæis omnia prius fuerunt revelata quam gentibus. 629
Contra *Judæos* latæ leges in Hiſpania & Luſitania pugnant cum genio religionis Chriſtianæ. 685
Judicii diem inſtare, quo ſenſu Apoſtoli dixerint. 422
Judicia divina alia ſunt in populum integrum, alia in privatos in populo. 525. *&c.*
Juvenalis teſtimonium de lingua Græca Romæ, etiam inter mulieres vulgari. 318

L.

Eviratus lex non ſolos fratres germanos, ſed & proximos conſanguineos defuncti viduam ducere jubet. 405
Levitica tribus etiam fuit particeps rebellionis in deſerto. 561
Lex recipitur non tantum à Judæis, ſed & à Chriſtianis & Mahomethanis. 236
Nihilominus evidentiora ſunt argumenta pro divinitate Evangelii quam *Legis*. 310
Lex fundamentum eſt Religionis Chriſtianæ, ſed non unicum, neque præcipuum. 292
Legis præcepta non ſunt perfectiora præceptis Evangelii. 592
Liberum arbitrium non tollitur per præſcientiam Dei. 443
Eo poſito, quomodo fieri potuiſſet ut nullus crederet. Non tamen Chriſtus fruſtra veniſſet in mundum. 447
Literalis Scripturæ ſenſus nunquam eſt rejiciendus. 7, 72
Secundum *literam* non ſunt accipiendæ figuratæ locutiones. 72
Londini à quibuſdam Sabbathum obſervatum. 367
Lucæ autoritas. 319. 320
Lumbrozo teſtimonia de Judæis. 32. 388

M.

Ahomethana religio quam ſubito, & quibus mediis ſit propagata. 227. 287
Mahomethanos inter & Judæos diſcrimen. 464
Maimonidis ſententia de ſacrificiis. 210
Maimonides docet Synedrium errare poſſe. 565
Malitia quo ſenſu Judæis tribui ſoleat. 380
Marci autoritas. 321. 323
Matthæi Evangelium, & de exemplari illius Hebræo. 240. 324
Matthæi Evangelium omnia ad ſalutem ſcitu neceſſaria continet. 321
Menaſſeh Ben-Iſraël opinio de futura Judæorum felicitate. 397
Meſſiæ officium olim non fuit clare & plene revelatum. 4. 25. 27. 337. &c.
Meſſiæ duo à Judæis excogitati. 33. 101. 344
Meſſias debuit revelare à Prophetis non clare revelata. 34. 344
De *Meſſiæ* regno non erat clara revelatio neceſſaria tempore Moſis. 376
De *Meſſia* qualis ſit Judæorum exſpectatio. 125. 397
Meſſiæ regnum cœleſte clarius eſt expreſſum in Vet. Teſt. quam vitæ æternæ promiſſum. 401
Meſſiæ Mater Virgo. 403
Meſſiam ad ſe miſſum rejicere potuit Iſraël. 44. 437
Propter *Meſſiam* facta eſt Iſraëlis ſeparatio à gentibus. 47. 458

Ad *Meſſiam* uſque pertingunt Prophetarum vaticinia. 459
Meſſias dux. *Dan.* IX. non ſignificat primum ſacerdotem poſt reditum è captivitate. 477
Nec alius per illum intelligitur, quam per *Meſſiam* ſimpliciter ibi appellatum. 479
Is autem eſt eximius ille *Meſſias*, per excellentiam ita vocatus. 482
Omnia ibi de *Meſſia* prædicta in Jeſu Chriſto impleta ſunt. 483
Meſſiæ rejectio licet per Prophetas prædicta non ſit, potuerunt tamen Judæi Meſſiam rejicere. 488
Meſſiæ adventus in mundum cur tot ſeculis ſit dilatus. 495
De *Meſſiæ* adventu promiſſa ſunt abſoluta, non conditionata. 530
Meſſias omnium Prophetarum eſt princeps. 544
Meſſias ſignificatur per Prophetam Moſi ſimilem, quem Deus *Deut.* XVIII. ſe miſſurum promittit. 5. 57. 541. *& ſeqq.*
Meſſias debuit cultum perfectiorem introducere quam Moſes. 576
Sub *Meſſia* qui obtinebit cultus, cur per Prophetas ſit prædictus tanquam ritualis. 628
Miracula ſunt miſſionis divinæ argumentum. 251
Miracula J. C. ſunt plura ac majora miraculis Moſis, 81. 251
Miracula Chriſti facta ſunt per virtutem ipſi continuo inhabitantem. 252
Fuere univerſalia. 256
Habuere effectus permanentes. 258
Facta ſunt coram omnibus. 259
Miracula in gratiam Jeſu Chriſti facta. 259
Miracula plura & majora in doctrinæ falſæ confirmationem fieri nequeunt, quam in doctrinæ veræ confirmationem facta ſunt. 556
Miſericordiæ Dei non adverſatur, dare regem cœleſtem, quando promiſit terrenum. 34. 166
Miſſio divina ſufficit, ut Propheta recipiatur. 559
Librum *Miſnah* quidam Judæi memoria tenent. 237
Moralis legis obſervatio cur olim non ſuffecerit ſine ceremoniali. 64
Moralis lex eſt præſtantior ceremoniali, quia fundatur in ratione. 597
Ea non minus eſt lex Dei, quam ceremonialis. 598
Moralis cultus ſine interno peragi nequit. 606
Mortoni (Thomæ) ſententia de objecto fidei Chriſtianæ. 395
Moſis miracula, juxta Judæos. 218
Divinitas quæ *Moſi* apparuit fuit nubes, & ignis. 255

Inter

Inter *Moſis* miracula Judæi numerant, quæ miracula non fuerunt. 251
Moſes cum ipſo Deo immediate non eſt locutus. 255
Moſis comparatio cum Chriſto. 294
De *Moſis* libris hyperbolica expreſſio. 227. 242
Moſes dicit, *mandatum quod ego præcipio* tibi. 378
Moſis præcepta minus perfecta quam præcepta Chriſti. 548
In *Moſis* cathedra ſedere quid ſit. 570
Myſticum Scripturæ ſenſum aperire cujus ſit. 645
Inter *myſticas* explicationes Rabbinorum & Apoſtolorum diſcrimen. 648

N.

Per *Naturæ* legem homines non poſſunt ſalvari. 615. *& ſeqq.*
Naturae lege perfectior eſt lex Evangelica. 615. 616. *&c.*
Naturae lex invalida ad homines cohibendum in officio. 681. *&c*
Nazareatus ceremoniæ à Paulo obſervatæ. 366
Neceſſitas fidei in Jeſum Chriſtum. 27. 331
Nicolaus de Lira antea fuit Judæus. 156
Novum Teſtamentum. vide *Teſtamentum.*

O.

O*Bſcure* revelata non ſunt neceſſaria creditu. 355
Lex *Oralis* quid ſit ſecundum Judæos. 232. *&c.*
Eſt alia à Lege ſcripta. 301
Eſt commentum poſterioris ævi: quod aliquot argumentis probatur. 87. 303. *& ſeqq.*

P.

P*Apiſtarum* ficta miracula. 139
Papiſtarum ficta miracula comparantur cum fabulis Judæorum. 267
Paulus fuit vir primarius inter Judæos. 271
Paulus vere dixit in Synedrio Judæorum, ſe propter fidem de reſurrectione mortuorum judicari. 278
Nihil docuit aut fecit contra circumciſionem aut patrias leges. 279
Paulus nihil docuit ut neceſſarium ad ſalutem extra Evang. 329
Paulus non ſimulavit. 366
Pauli ignorantia qualis fuerit. 382
Pauli raptus in cœlum non fuit neceſſarius ut eſſet fidelis, ſed Apoſtolus. 214
Paulus non docet judicii diem eſſe propinquum. 423
Paulus Burgenſis ex Rabbino eſt factus archiepiſcopus. 156
A *Peccatis* variis mundus eſt purgatus per Evangelium. 420
Peccata olim à populo Judæorum commiſſa hodierno imputari non poſſunt. 519

Quæ in eo futura eſſet injuſtitia. 521
Nec talis punitionis ulla poſſet eſſe utilis. 524
In *Pentateucho* quædam occurrunt à Moſe non ſcripta. 314. *ſqq.*
Perpetuum quid ſignificet in Scriptura. Et quo ſenſu lex vocetur perpetua. 624. *&c.*
Petrus non ſolus, ſed omnes Apoſtoli crediderunt Jeſum eſſe Chriſtum. 361
Plinii de Chriſtianorum multitudine teſtimonium. 290
Pœnitentiam qualem Deus exegerit à populo Iſraël. 485
Polygamia ſub Lege licita, ſub Evangelio vetita. 581
Pontificiorum traditiones comparatæ cum Lege Orali Judæorum. 300
Poſitivum præceptum Adamo datum non fuit perfectio legis naturalis. 614
Praecepta Evangelii. Vide *Evangelium.*
Praedictiones Jeſu Chriſti & Apoſtolorum. 90. *&c.* 242. *&c.* 330
Praejudicium Judæorum de regno terreno. 374. 380
Praemii ſpe Deo obedire non eſt illicitum. 588
Praeſcientia Dei non exigit, ut Deus iis loquatur phraſibus, quas Iſraël, etiamſi maxime vellet, in alium ſenſum detorquere non poſſit. 36
Praeſcientia Dei optime conſiſtit cum libero arbitrio. 445
Promiſſa Chriſti reſurrectione ipſius ſunt confirmata. 348
Promiſſa de adventu Meſſiæ non ſunt conditionata, ſed abſoluta. 530
Promiſſio ſæpe eſt conditionata, licet conditio expreſſa non ſit. 458
Prophetiae de Meſſia in Jeſu Chriſto impletæ. 413
Prophetiae ſunt ſemper aliquatenus obſcuræ, & elucidantur per eventum. 413
Prophetae non debuere æque clare prædicere omnia, perinde atque Chriſtus ea docuit. Nec id conſentaneum fuit. Et licet Deus id feciſſet, potuiſſent nihilominus Judæi Meſſiam rejicere. 425. 426. *& ſeqq.*
Prophetae prædicunt ſtatum populi, uſque ad Meſſiam. 459
Ut *Propheta* recipiatur ut verus, non neceſſario requiritur ut à Senatu Judæorum approbetur. 59. 558
A *Propheta* datum ſignum dijudicare erat totius populi officium. 559. 570
Prophetarum autoritas non dependet à decreto Synedrii, ſed à miſſione divina. 566. 571
Prophetiae quomodo ſint explicandæ. 74
Prophetarum ſtylus qualis ſit. 646. *&c.*
Providentia divina qualis fuerit circa populum Iſraëlis. 425
Proximus ſub Evangelio latius accipitur, quam ſub Lege. 578. *&c.*
Puncta vocalia non fuere Hebræis literis addita à Moſe. 313

R.

Rabbini docent Synedrium in doctrina, quin & in negotio idololatriæ, errare poſſe. 564
Promiſſis de *Regno* terreno Deus populum non decepit. 38
374
Regem cœleſtem quo ſenſu Judæi viderint. 398
Remiſſionis peccatorum promiſſum expreſſum non exſtat in Lege. 370. 400
Remittere peccata gratis potuiſſet Deus. 616
Reſtitutionem in terram ſuam unicum eſt quod Judæi à Meſſia requirant. 420
Reſtitutionis in terram conditio in Judæis requiſita à Deo. 436
Reſurrectio Chriſti ex morte probatur. 308
Vide *Chriſtus*.
Revelatio poteſt eſſe ſufficiens, etiamſi omnes illi non credant. 263

S.

Sabbatum à quibuſdam obſervatum Londini. 367
Sabetha Sevi falſus Meſſias. 274
Sacerdotum principes Deo fuere rebelles. 562
Sacramenta non ſunt perfectiones Evangelicæ. 603
Sacrificio annuo expiantur minora tantum delicta. 370
Sacrificia non videntur primis hominibus à Deo præſcripta. 609
Nec ſunt indicium, quod Deus ea perpetua eſſe velit. 610
Sadducaei non obſervant Legem propter vitam æternam. 370
R. *Salomon* credit Synedrium in doctrina errare poſſe. 564. &c.
Salus præſens non poteſt rejici; ſalus abſens quidem, præſertim ſi adeptioni illius addita ſit conditio carni hominis ingrata. 55. 531. & ſeqq.
Nec refert, ſive ea ſit terrena, ſive cœleſtis. 535
Sanctificari quid ſit. 605
Inter *ſanguinem* & ſanguinem, cauſam & cauſam diſcernere, quid ſit. 568
Scandala infidelibus objecta à Chriſtianis. 334
De *Schilo* variantes Judæorum opiniones. 403
Sectae inter Judæos. 354
Septuaginta ex ſenioribus Iſraël idololatriam committere leguntur. 565
Signum à Propheta datum dijudicare erat totius populi. 559. 570
Socinianorum ſententia de præſcientia Dei. 444
Spiritus vivificus non eſt datus gentibus præteritis Judæis. 36
356
Stunica & Caranza Eraſmo ſuſpecti occulti Judaiſmi. 514. &c.
Synedrium magnum cum Eſdra collegit ſacros libros. 315

Synedrium

Synedrium ſemper in populo Iſraël fuiſſe ex Scriptura probari non poteſt. 558

Synedrium Judæorum non fuiſſe infallibile, probatur. 1. Rebellione in deſerto. 2. Statu populi tempore Judicum. 3. Ex I *Chron.* XXXVI. 4. Ex Rabbinis. 5. Ex judiciis ipſius contra Prophetas Dei. 6. Ex variis Judæorum ſectis. 561. *& ſeqq.*

Synedrium non decrevit, Prophetarum libros eſſe divinos. 571

T.

Templum ſecundum fuit per ſolam præſentiam Meſſiæ honoratius quam templum primum. 402

Templo fuit alligata majeſtas ceremoniarum legalium. 635

De *templo* nihil prædicit Oſeas, ſed ea tantum nominat, quæ in regno Iſraëlis, ſeu decem tribuum, locum habuerunt. 70. 642

Templum Eſechiëli repræſentatum in viſione, quod & quale ſit. 75. 644

Tempus adventus Meſſiæ eſt prædictum. 400

Terrena felicitas, non acquirenda niſi per moleſtias, poteſt ſperni. 534

Tertulliani de multitudine Chriſtianorum teſtimonia. 289

Novi *Teſtamenti* ſcriptores de veritate hiſtoriæ quam conſcripſerunt pleniſſime fuere perſuaſi. 82. 265

Narrationem ſuam, ſi falſa eſſet, non potuiſſent confingere. *ibid.*

Nec etiam ſperare ſe eam mundo perſuaſuros. 266

Voluerunt vera ſcribere, quia pro teſtimonio quod perhibent mortem ſuſtinuerunt. 270

Potuerunt ob prædicationem ſuam amittere famam & honores. 271

Non potuiſſent ſperare rerum divinarum magiſterium, ſi falſa docuiſſent. 272

Reliquerunt quæ habebant, nec ſibi quærebant collectas ab Eccleſiis. *ibid.*

Nec ſi ea ſpectaſſent, ſperare potuiſſent. 273

Perſecutiones tam à Judæis quam ab Ethnicis ſuſtinuerunt graviſſimas. 274

Teſtamentum Novum tantum diſcrimen corruptionis non adiit quam Vetus. 315

Teſtamentam Novum cur Græca lingua ſcriptum ſit. 317

Teſtamenti Novi ſcriptores ſpiritu divino fuerunt afflati. 319

Teſtamenti Novi variantes lectiones. 241. 325

Contra *Teſtamenti* Novi libros hyperbolica expreſſio. 242. 327

Ex *Teſtamento* Veteri quomodo probari poſſit veritas Teſtamenti Novi. 427

Thalmud

Thalmud Judæorum. 303
Scatet fabulis. 267
Traditio ſola parentum non eſt ſufficiens, qua Legis divinitas adſtruatur, probatio. 85. 293. 308
Traditio hiſtoriæ Evangelicæ certior eſt quam Legis. 228. 295. 297
Traditio pluribus gentibus communis non tam facile corrumpi poteſt, quam uni peculiaris. 86. 298
Traditio Judæorum fuit corrupta ſub Jerobeamo. 232. 299
Traditio quædam impia Judæorum in Hiſpania. 306
Traditio parentum non debet eſſe Judæo ſufficiens argumentum rejiciendi Evangelium. 307
Traditio Judæorum potuit in captivitate Babylonica interruptionem pati. 312
Typica promiſſa Iſraëli non fuerunt inutilia: ſed accommodata ſtatui populi. 34. 348

V.

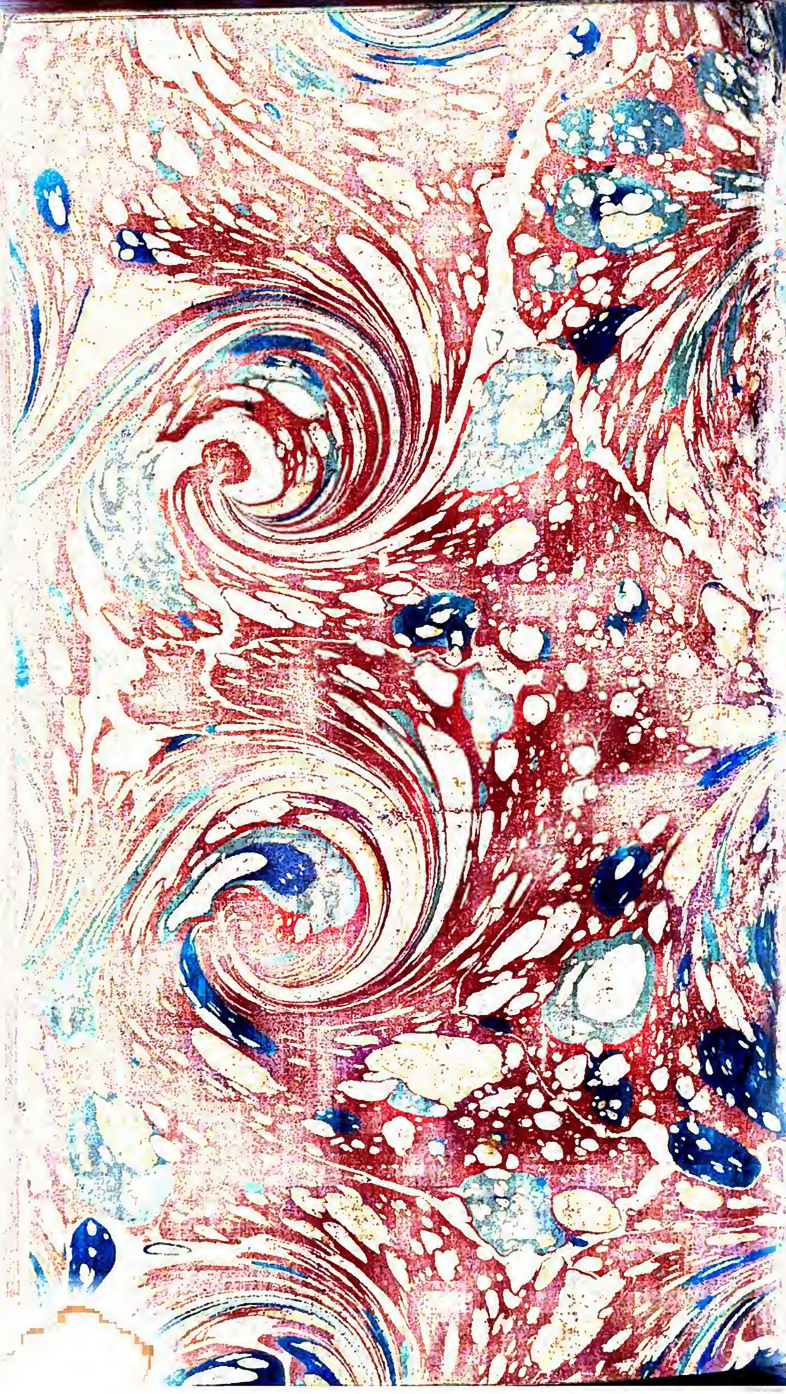
V*Ariantes* Novi Teſtamenti lectiones. 240. 325
Variantes lectiones in libris Legis. 326
Vendere omnia quæ habemus & dare pauperibus non eſt ſumma Evangelii perfectio. 619. &c.
Vindicta ſub Lege permiſſa, ſub Evangelio vetita. 580
Virgo debuit eſſe mater Meſſiæ. 403
Vita æternæ promiſſum expreſſum non exſtat in Lege. 369. 399
Vitam æternam quo fundamento olim ſperarint Iſraëlitæ. 371
Vitae æternæ promiſſum confirmatum eſt exemplo Jeſu Chriſti. 533
Vitam æternam exſpectant Judæi, ſed ita, ut ſimul velint regnum terrenum. 537
Vitulum aureum à ſe conflatum Iſraël non credidit eſſe Deum. 552
Voſſii (Iſaaci) de variantibus N. Teſt. lectionibus judicium. 241. 326. &c.

Z.

Z*Elotas* Legis quomodo Apoſtoli refutarint. 358
Ziziot Judæorum. 234

F I N I S.

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE LYON 1896

Digitized by Google